ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 1
SAMEDI
1er JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋԱԳԻՐՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75e ANNEE — N° 19.939
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·939

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Յունիս 28-ին Սթրազպուրկի Խորհրդարանական ժողովը Հայաստանի (եւ Ադրբեջանի) անդամակցութեան ի նպաստ քուէարկած էր:

Հայաստան 123 քուէ ստացած էր թէր, 0 դէմ եւ 7 ձեռնպահութիւն: Ադրբեջան՝ 120 թէր, 1 դէմ եւ 5 ձեռնպահութիւն:

«Մոնտ» (Յունիս 30) կարճ արձագանգ մը կուտար եւ կը յայտնէր, որ սկզբունքով, Հայաստան եւ Ադրբեջան Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ պէտք է դառնան նոյնժամանակ:

Այս առթիւ, թերթը կը յիշէր որ Ադրբեջանի հողամասին վրայ պտնուող Լ. Ղարաբաղը, իր անկախութիւնը հռչակած է միակողմանի 1991-ին: Ազերի բանակի եւ հայկական ուժերու միջեւ տեղի ունեցած հակամարտութիւնը 20 հազար մեռելով պատճառած է մինչեւ 1994-ի հրադադարը:

⁂

ՅԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 29 / 30)

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Մ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ԱԼ ՅԱՆՑԱԽՈՐ ՉԷ

Նայիրի Յունանեանը Հոկտեմբեր 27-ի արարքին դրդած լլլալու մեղադրանքով արգելափակուած էր երեսփոխան Մ. Մովսիսեան ալ: Յունիս 28-ին վինուոյան դատախազութիւնը վճակած է անոր թղթածրարը եւ դադրեցուցած քրէական հետաքննութիւնը, քանի որ մեղադրանքը հիմնաւորելու ապացոյց չէ գտնուած: Մ. Մովսիսեան ազատ արձակուած է, քաղաքէն չբացակայելու յանձնառութեամբ:

⁂

ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Լ.Հ. դատախազութիւնը յայտնած է թէ աւարտած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22-ին դործուած մահափորձին նախաքննութիւնը: Հաւանական կը նկատուի որ թղթածրարը ամբողջանայ ու դատարան յանձնուի մինչեւ Յուլիսի կէսը:

⁂

Ա.ՋԱՏԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Յունիս 29-ին Ստեփանակերտի յուշահամալիրին մէջ անյայտ կորսուած ազատամարտիկներու նուիրուած հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է: Մասնակցած են Ազգային Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան, վարչապետ Ա. Դանիէլեան, եռափոխանները, կառավարութեան ներկայացուցիչները, Հայաստանէն հիւրեր: Բացման խօսք արտասանած է Պաշտպանութեան նախարար Ս. Օհանեան: Օծած է յուշաքար մը որուն տեղ յետագային պիտի կանգնի յուշասիւն մը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Ռոպէր Քոչարեան Փարիզ ժամանեց Յունիս 30-ի վաղ առաւօտեան: Նոյն օրը տեսակցութիւններ կ'ունենար նախագահ Շիրաքի եւ վարչապետ Ժոսփէնի հետ:

⁂

Աւելորդ չենք նկատեր նշել որ վերոյիշեալ տեղեկութիւնները առած ենք լրատուին անուղղակի ձեւով, քանի Հայաստանի դեսպանատունը հայ մամուլը տեղեակ չէր պահած նախատեսուած հին ժամանումին: Ֆիկարօ-էն (Յունիս 30) կ'իմանանք որ Շիրաքի հետ տեսակցութիւնը տեղի կ'ունենար ժամը 12·45-ին, որու կը յաջորդէր ճաշ մը, Էլիզէ:

ՄԱՄՈՒԼ

«EUROPA 40 PLUS»

Aznavour déclare que l'adhésion au Conseil de l'Europe aidera à préserver l'Arménie

Սթրազպուրկ լոյս տեսնող պարբերականը հարցազրոյց մը հրատարակած է Շ. Ազնաւուրի հետ: Խմբագրական ծանօթութեան մը մէջ կը յիշուի որ 1998 Դեկտեմբեր 7-ին Հայաստանի հիւսիս-արեւմտեան շրջանը երկրաշարժի մը ենթարկուեցաւ որու հետեւանքով 25 հազար մեռեալ կար, տասնեակ հազարաւոր վիրաւոր եւ մօտ 500 հազար անօթեւան: Ազնաւուր անձնական նախաձեռնութիւն մը ունեցաւ օգնելու համար Հայաստանին:

Սկիզբէն, Ազնաւուր կ'ըսէ որ հայկական ծագումով Ֆրանսացի մըն է, բայց իր ծագումը խոր զգացումներ կ'առթէ իրեն: Երբ Հայաստան երթայ ինքզինք օտար չի զգար: Լեզուն գիտէ, կը խօսի, բայց Ֆրանսայի մէջ, աւելի իր տունը կը զգայ: Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի անդամակցութեան Եւրոպայի Խորհուրդին, կարեւոր կը նկատէ, քանի չորս տասնամեակ է երկիրներով լինչպէս Թուրքիա եւ Ադրբեջան որոնք ահռելի ժառանգներ ունին: Թերեւս չատ մեծ չեն, բայց՝ կան: Կողմնակից է նաեւ Ադրբեջանի անդամակցութեան, պէտք է այդ ձեւով խաղաղութիւն հաստատուի երկու երկիրներու միջեւ, մանաւանդ Ղարաբաղի մասին:

Ազնաւուր կը գտնէ որ եթէ Թուրքիա ալ անդամակցի Եւրոպական Միութեան, թերեւս վերջապէս, ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, որուն ընթացքին ինք մօրենական ծնողքը կորսնցուցած է:

⁂

Թուրք մամուլը հակազդած է այն պատճառաւ որ Եւրոպայի Խորհուրդին բանբերը նկատուող թերթ մը առանց չակերտելու կ'անդրադառնայ ցեղասպանութեան («հարցումներէն մէկին է՝ հարաթեան («հարցումներէն մէկին է՝ հարատաներ կորսնցուցի՞ք ցեղասպանութեան ընթացքին»):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԻՒՄՐիՆ ԿԱՐՍԻ ՔՈ՞ՅՐՆ Է, ԹԷ ԿՈՅՐ ԱՂԻՔԸ

Կարսի մէջ կովկասեան կայունութեան ուխտի մը համար նախապատրաստական ժողով կը գումարուի, շրջանի երկիրներուն մասնակցութեամբ: Ռուսաստանէն, Վրաստանէն, Նախիջեւանէն, Ադրբեջանէն, նաեւ Հայաստանէն պատուիրակութիւն կ'երթայ ներկայ ըլլալու: Չէ՞ որ Գիւմրին Կարսի հետ «Ֆոյր» խաղաֆ հրուչակուած է ֆանի մը տարի առաջ, թուրք եւ հայ գործի շրջանակներուն ջանիերով:

Սակայն, այս անգամ նախաձեռնութիւնը գուտ խաղաֆական է ու շուկայիկ նպատակումներով գործ յաջողցնելու մեթոտը բանի չի ծառայեր: Հոն են Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախկին նախագահը, Արտաֆին գործերու նախկին նախարարը, եւլն·: Ու Հայաստանի պատուիրակութիւնը շուկայ-խաղաֆական մարզ շփոթին մեղքը կը ֆաւէ հագիւ կարս հասած, առօֆ-փառօֆ վտարուելով ժողովէն ալ, երկրէն ալ: Իրենց կ'ըսուի որ ո՛չ հրաւիրուած են, ո՛չ ալ հանդուրժելի մասնակից: Աւելիին պէտք չկայ հասկնալու համար թէ շուկայ – առեւտուր – շահ երրորդութիւնը խաղաֆականին լծորդելու հայաստանեան աւանդութիւնը ամէն դուռ չի բանար, յատկապէս երբ այդ դուռը գետեղուած է Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ:

Կացութիւնը փրկելու թուրք պաշտօնատարներու, գործի դէմքերու միջամտութիւնը ոչ մէկ արդիւնք կու տայ: Նոյնն է պարագան Գիւմրեցիներուն որոնք իրենց պատիւը փրկելու նիգով գործի կը մղեն վերջին տարիներուն գրպանի մանրուքի վերածուած բարեկիշը թէ «անցեալը խնդրոյ առարկայ չեմք ըլլեր»···:

Նոյն անցեալը, նաեւ ներկան շատ իրայայտուկ մեկնաբանութեամբ առարկայ կ'ըլլան սակայն Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախկին նախագահին «քող հաշտուի՛ն Ադրբեջանի հետ» կը հրահանգէ ան, վստահաբար մտնն ալ թափ տալով· ապա որպէս վեհանձն հոգիի «նուէր», կը խոստանայ՝ «անցեալին առընչուած ոչ մէկ հարց կ'արծարծենք»···:

Պատահարը «գայթակղութիւն» որակուած է թուրք այլ նախկիններու կողմէ· լուրին աղբիւր թրքական թերթը «ամօթ» խորագրած էր գայն: Իսկ անոր մէկ լրագրողը այդ ամօթը «դարմանելու» համար կրկին տաֆցուցած ու սեղան բերած էր հաւասարութեան վարկածը· թո՛ղ Վանի մէջ, կամ Արարատի ստորոտը երկու յուշարձան կառուցուի, մէկը հայ, միւս ալ թուրք զոհերուն համար···:

Հակառակ «ամօթ»ին, «մեղայական»ին, ընդունելիին, անընդունելիին, պէտք է խոստովանիլ որ ներկայ ժամանակին հասաւ վտարումի միջադէպը· աւելորդ տոպրակներու պէս թուրքեւվրացական սահմանին փոսոփի անցքին վրայ ձգուած գիւմրեցիները մինչեւ Թիֆլիս, անկէ մինչեւ իրենց քաղաք, անշուշտ բաւական ժամանակ ունեցան խորհրդածելու անցեալը խնդրոյ առարկայ ընել – չընելու, «Ֆոյր» խաղաֆներու եւ անոնց քաղաֆացիներուն, վերջին շրջանի նորոյթ հայեւթուրք երկխօսութեան «բարիֆ»ներուն մասին···:

Թ. ԱՐՓԻ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՐՈՒՄԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ ԵՒ «ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԱՆՕԹԻ ՀԱՅԵՐԸ»...

Հայաստանի պատուիրակութեան կարգէն վտարումի խնդիրը կը չարունակէր սրճաղանդ դառնալ թուրք մամուլին մէջ, Յունիս 30-ին ալ: «Միլիյէթ» տեղ կուտար կարսեցի գործի մարդոց հարցումին թէ «Թուրքիա չորս Հայկ՞ն վախցաւ» ու Արտաքին գործերու նախկին նախարարին արտայայտութեան. «գնգիլ բան էր եղածը. կարեւորը այն չէ թէ ո՛վ որո՛ւ հետ պատերազմած է, այլ՝ խաղաղութիւնը» կ'ըսէ ան: Թերթին քրոնիկագիրներէն Սամի Քոհէն ալ խորհրդածելով պատահարին մասին, կ'ըսէ թէ պէտք չէ անտեսել Անգարա – Երեւան յարաբերութիւններու բնականոնացումին հայկական սիւիւքին վրայ ունենալիք ազդեցութիւնը եւ ԱՄՆ-էն մինչեւ Ֆրանսա, զանազան երկիրներու մէջ տարուած ժխտական գործունէութեան կանխումին մէջ կատարելիք դերը:

Նոյն օրուան «Հիւրրիյէթ»ը կրկին լայն տեղ տուած է նիւթին. Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութենէն պաշտօնատար մը ըսած է թէ իրենք հրահանգած են որ չարաշտնուի հայկական պատուիրակութեան մասնակցութիւնը եւ թէ եթէ պէտք ըլլայ կը կրկնեն նոյն ընթացքը: Ան Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն բնականոնացման համար իրենց ակնկալութիւններն ալ երեք յօտակ կէտով ներկայացուցած է. Ա.) Երեւան պէտք է հրաժարի ցեղասպանութեան պնդումէն եւ վերջ տայ զանազան երկիրներու մինչեւ երկրորդական, երրորդական իշխանութիւններուն կողմէ անոր ճանաչումին հետամուտ ըլլալու ջանքերուն: Բ.) Պէտք է հրաժարի նաեւ Թուրքիայէն հողի իր պահանջէն: Գ.) Պէտք է քաշուի Թուրքիոյ «քարեկամ եւ եղբայր Ադրբեջան»ի հողերէն զորս զբաւման տակ կը պահէ:

Նոյն էջին մէջ տեղ տրուած է կարսի զանազան պատասխանատուներուն ամօթի զգացումին, Ադրբեջանի Անգարայի դեսպանին արտայայտութեան ու Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան հակազդեցութեան: Ադրբեջանի դեսպանը չատ տեղին դատելով Հայերու վտարումը, ըսած է. «Մէկ միլիոն անօթի Հայ ի՞նչ օգուտ կրնայ ունենալ Թուրքիոյ եւ Կարսի: Հայերը հրաւիրողը գործի մարդ մըն է եղեր· ան Հայերը թող առնէ իր տունը տանի»:

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան Գ. քարտուղարն ալ հեռաձայնելով թրքական լրատու գործակալութեան մը, յայտնած է թէ վտարուած պատուիրակութիւնը պետական ներկայացուցիչ չէր ու պատահարը երկու երկիրներուն միջեւ տարձնապի մը պատճառ պիտի չըլլայ: Կրկնած է նաեւ թէ իրենք երկկողմանի յարաբերութիւններու կողմնակից են:

«Թիւրքիյէ» ալ անդրադարձած է պատահարին տեղ տալով Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան վճռակամութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԹՈՐԻՕ ԿԱՄՄԱՆ իտալացի մեծ դերասանը, բեմի եւ չարժանկարի, մեռաւ Յունիս 29-ին, 77 տարեկանին: Մարչելլօ Մաստրոյանիի մահէն չորս տարի ետք, Կամմանի մահը ձեւով մը վախճանն է իտալական չարժարուեստի մեծերու սերունդին: Ծնած էր Ձենովա 1922-ին, Վիթթորիօ Կամմանի հայրը աւստրիական ծագում ունէր: Կանուխէն բեմ բարձրացած է, քսմլաներուած մօրմէն, որ իր մէջ տեսած էր դերասանի տաղանդը: Թատերական ասպարէզը սկսած

(Շար·ը Դ· էջ)

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ԲԱՋՄՈՒԹԵՆԷՆ ՄԵԾԵՐ ՈՒ ՓՈՔՐԵՐ

Բ.

Լուսանցքայիններու փոքրերու խումբը դլխաւորաբար կը բաղկանայ ծնողագուրկ, ընտանեզուրկ երախաներէ։ Հեռեւելով պարբերաբար անոնց ակնարկող մամուլի հրապարակումներուն, կարելի է լման չըլլանակը գծել երկրին արագ ու անհակակշիռ զարգացումներուն ու անոնց պատճառած բազմակողմանի վնասներուն։

Հարցը այն չէ որ այսօր անտէր ու նաեւ լքուած երախաներ կան Հայաստանի մէջ ու անհրաժեշտ է անոնց ապաստան տուող հաստատութիւններու գոյութիւնը. ոչ ալ հիմնականն են այդ հաստատութիւններուն անբաւարար միջոցները, ոչ գոհացուցիչ մակարդակը, եւլն.։ Ամէն ընկերութիւն, մինչեւ ամէնէն բարօրն ու զարգացածը, ունի դժբախտներու իր զանգուածը, իր գոհերը։ Առիթներու, կարելիութիւններու հաւասարութիւնը ցնորական որակ է ընկերային կեանքին մէջ որ ամէն տեղ կ'ընթանայ բաւական անհաւասար ոտքերով։

Հայաստանի համար հարցը անհաւասարութեան աչք ու սիրտ ծակող բնոյթն է որ հակակշռի դրեթէ կամաւոր բացակայութեան նպաստով օրէ օր կը չեչոլուի։ Քանի մը տարի առաջ կատարեալ անփութութեան մէջ ձգուած որբանոցներու ամօթալի նկարագրութիւնը, լուսանկարները, քանի՛ քանի էջեր գրաւեցին տեղական մամուլին մէջ։ Ցետոյ, ըսուեցաւ թէ նախկին նախագահին կինը իր հոգածութեան, հովանաւորութեան տակ առած է այդ ոլորտը. տխուր, ընդվզեցնող մատնանշումներն ալ դադրեցան մամուլին նիւթ ըլլալէ։ Այսօր, չատ յստակ չէ թէ տիկին Տէր-Պետրոսեան կը չարունակէ՞ հետաքրքրուիլ իր հովանաւորութեան տակ առած այդ օճախներով, թէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեան հետ այդ հովանաւորութիւնն ալ աւարտին հասած է։ Կամ, արդեօք ներ-կայի նախագահին կինը կը չարունակէ՞ նոյն դերը կատարել։

Վերջին չորս տարիներուն Հայաստանեան մամուլին նիւթ եղաւ Խարբերդի մանկատունը ուր պատսպարուած են 5 – 18 տարեկան մտային կերպով թերաճ երախաներ։ Ապրիլին կատարուած պաշտօնական –Ապահովութեան նախարարութեան– տեղեկատուութիւնը կ'ըսէր թէ անոր վարչութեան մէջ անմարդկային դործարքը երախաներու համար մահացու հիւծումի եւ թերսնումի պատճառ եղած էր։ Նոյն նախարարութեան հետախուզական աշխատանքով ձերբակալուած էին հաստատութեան տնօրէնը եւ պահեստապետը։ Անոնք չարք մը խարդախութիւններով երախաներու իրաւունքը դրպանած ու կրեւոր դումարներ իւրացուցած էին։ Առողջապահութեան նախարարութեան կողմէ հոն կատրուած ստուգումները կ'ուղէին դիտնալ թէ 1996 Դեկտեմբերին հրդեհի մը պատճառով ութ երախաներու մահուան մէջ թերսնումը մեծ դեր ունեցա՞ծ էր։ Աւելորդ է ըսել որ այդ մահերէն եւս դիտողութիւն ալ կատարուած չէր։

Նիւթին անդրադարձած է Ցունիս 7–ի «Հայոց աշխարհ» օրաթերթը։ Վրէժ Ա-հարոնեանի դրութիւնը կը բանայ թըղթածրարը, մատնանիշ ընելու համար բաւական մոայլ տուեալներ։ Ութ երախաներու մահուան առընչութեամբ Գերադոյն դատարանը 1997 Ցունիսին վճիռ արձակած է, մեղաւոր հռչակելով տնօրէն Սեդրակ Յովհաննիսեանն ու տեղակալ Սամուէլ Մկրտչեանը։ Առաջինը 6, երկրորդը 4 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են։ Այս վերջինը դատարանի սրահէն իսկ ազատ արձակուած է... Ներումի պատճառաբանութեամբ։ Տնօրէնն ալ միայն 2 տարի բանտը մնալէ ետք ներումի արժանացած է։ «Նրանիք լուրջ, ազդեցիկ հովանաւորներ են ունեցել» կ'ըսէ Վ. Ահարոնեան. կ'ամփոփէ նաեւ երկու գործակիցներու արարքները. կեղծ ստացագրեր, օտար դեսպանատուներու, կամ բարեսիրական ընկերութիւններու կողմէ մանկատան յատկացուած դումարներու իւրացում, եւլն.։

Տրուած օրինակէ մը հետաքրքրական է տեսնել թէ ի՛նչ ճամբաներով կարելի է դրպան լեցնել նման հաստատութեան մը մէջ։ 1992–ին երկրին երկաթուղիի ղեկավարութիւնը հեղուկ վառելանիւթի երկու ընդունարան կը նուիրէ մանկատան։ Նախկին տնօրէնը այնպէս կը թուի թէ կը մոռնայ զանոնք արձանագրելու մուտքի տոմարին մէջ. յաջորդը կը նշմարէ այդ մոռացումը ու ալիմինիումէ 30 թոննոց ընդունարանը 1998–ի վերջերուն կը կոտրտուի ու որպէս մետաղի ջարդօն կը բռնէ Թուրքիոյ ճամբան։ Այդ «արտադրութիւն»ը, կ'ըսուի թէ չորս հազար տոլարի չահ ապահոված է ներկայիս ձերբակալուած տնօրէնին։

Այսուհանդերձ, Վ. Ահարոնեանի ամէնէն ցնցող տողերը ուր մտավախութիւններ կ'արտայայտուին, տեղ գտած են դըրթեան վերջին մասին մէջ։ Մանկատունէն ոչ չատ հեռու, լքուած, անտէր ու մեծ մասով անանուն 27 չիրմաներ կան, գոյացած՝ վերջին տարիներուն։ Ինչո՞ւ դիւանագիտութիւն չէ կատարուած, հարց կու տայ յօդուածագիրը, կասկածներուն ալ տեղ տալով. «ո՞վ կարող է վստահ ու երաշխաւորուած ասել որ այստեղ ինչ-ինչ քժշկական փորձեր, երեխաների օրգանիներուի վիրահատման ու յետագայ վաճառքի դէպքեր չեն եղել»։ Ու պատասխան ունենալու համար կը սպասէ քննիչներու հրապարակային լուսաբանումին, քանի որ լուսութիւնը կասկած կը յարուցանէ. արդէն «շշուկներ են շըրջում թէ ձերբակալուած տնօրէնը ազատելու համար ինչ-ինչ մարդիկ խոշոր (մի բանի հարիւր հազար տոլարի հասնող) գումարներ են ուզում "պտտցրել"»։

Երախաներու աշխարհին լուսանցքէն երկրորդ էջ մը տուած է Ցունիս 9–ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը։ Գայեանէ Գասպարեան այցելած է «Զատիկ» մանկատունը, ուր պատսպարուած փոքրիկները, 7 – 18 տարեկան, «ո՛չ մայրաբար ապտակող ունեն, ո՛չ էլ արցունքը սրբող»։ Երկրին տարբեր չորսանկերէն 132 երախայ ապաստան գտած է հոն. անոնցմէ գինքը ամէնէն աւելի կը տպաւորէ այն մէկը որ իրմէ կը խնդրէ քիչ մըն ալ մըննալ, ըսելով. «Գայեանէ՛ էոյրիկ, մի՛ գնա. ես թխուածք չեմ ուզում, էեզ ցոյց կը տամ նկարներս»։ Այն մէկն է այն 132 մանուկներէն որոնք նախարարութեան որոշումով կը փոխադրուին մանկատուն, ըլլալով՝ բանտարկուած, մտային խանգարումի տէր, կամ աղքատ ծնողներու զաւակներ։ Բոլորն ալ մարմնով առողջ են ու մտային բնականոն կարողութեան տէր. կան միայն 2–3 հաշմանդամներ։ Այդ տղաքը ցրուած են, ծուլութեան հակամէտ ու սորվելու նկատմամբ՝ դժկամ։ Պատճառները դլխաւորը եւ հասկնալին այն է բնականաբար որ ամէն երախայ մանկատունէն ներս կը մտնէ հոգեբանական իր խնդիրներու ծանրութեան տակ։ Իսկ հաստատութիւնը միջոցները չունի այդ կացութեան իւրայատուկ չանքեր գործադրելու։

Նախարարութիւնը որ պաշտօնապէս հոգատարն է այդ հաստատութեան, միայն աշխատավարձերը եւ սննդեղէնը կը վճարէ. չեռուցումի, ուժանիւթի ու այլ ծախքերու վոխարէն տրուածը պէտք եղածին 10%–ն ալ չի կազմեր. դեղ դնելու համար օրինակ, հինգ տարուան մէջ մէկ դրամ իսկ չեն ստացած։ Ահիկա մեծ պարագաներ կուտակած է «Զատիկ»ին դլխուն որ լոթոյէն 2 միլիոն 200 հազար դրամի պարգեւ մը չահելով, յաջողած է նախորդ տարուան երեք միլիոնի պարտքին մէկ մասը փակել։ Հաղուստ եւ կօշիկի հոգը ստանձնած է «Բարեչաւիդ» բարեսիրական «միաբանութիւն»ը, «Ցանուն քրիստոնէական սիրոյ Աբեւելքի մէջ» գերմանական բարեսիրական կազմակերպութեան հետ։ Պարբերաբար սըննդեղէն նուիրելով կ'օգնէ Հայ Օգնութեան Ֆոնտն ալ. իսկ չէնքին նորոգութիւնը իր միջոցներով ըրած է «Օգնուսերվ» կազմակերպութիւնը։

Գայեանէ Գասպարեան իր դրութեան մէջ ծանրացած է նման չրջանակի մը դաստիարակչական հարցերուն վրայ, այդ չրջանակը ժխտական կազմաւորումներու մեկնակէտ նկատելով։ Չէ՞ որ ամբողջ աշխարհի մէջ խոտորածներու լուրջ մէկ տոկոսը մանկատուներէ դուրս եկածներէ կը բաղկանայ։ Իր գտած դարմանը մասնակցութեան կոչ է. եթէ ամէն մարդ կարենայ «մի կաթիլ ջերմութիւն, ուշադրութիւն, սէր» բաժին հանել, հարցը կը կարգադրուի։

Յօդուածագիրը ակնարկութիւն չունի այդ մասին, բայց օժանդակ երկու կազմակերպութեան անուններ –«Բարեչաւիդ» եւ Ցանուն քրիստոնէական սիրոյ Աբեւելքի մէջ— մտածել կու տան նաեւ աղանդաւորական ներկայութեան մը մասին։ Այդ հատուածը որ քանդող ազդեցութիւն կը ծաւալէ Հայաստանի ու Ղարաբաղի մէջ, իրենց ծնողքին անմիջական դուրգուրանքէն, հսկողութենէն զուրկ անչափահասներու մօտ պիտի չըգտնէ՞ը իսկական հանգ մը. հանգ որ վաղուան փափաքելի չափահասները կը տրամադրէ աղանդաւորական չարժումի տէրերուն։ Հետաքրքրական է այս առումով, օրինակ՝ դիտնալ թէ այդ երկու կազմակերպութիւնները ինչո՞ւ նաեւ չեն օգներ Խարբերդի մանկատան ուր միտքով թերաճ երախաները խմբուած են, ամէն տեսակ չահադործումի դէմ անպաչպան, իսկ «Զատիկ»ի պատսպարեալները անակէր, կամ ծնողազուրկ ըլլալով հանդերձ, «փիզիքապէս առողջ են, ունեն նորմալ մտաւոր կարողութիւններ»։

Իսկապէս բարդ է հայաստանեան իրականութիւնը ուր հայերէնի ամէնէն պարզ հասկացողութիւններն անդամ նորովի մեկնաբանութեան կարօտ են, ինչպէս՝ հովանաւորութիւն, անտիրութիւն, բարեխիղճութիւն, եւլն., եւլն.։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԻՋ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՕՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԸ ԻՐԱՔ

ՄԱՅԻՍ 23 - 27, 2000

Վերջին ամիսներուն Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ տեղի ունեցած Մերձաւոր – Արեւելքի նախագահներու հանդիպումն ընթացքին, որոշուած էր նաեւ յատուկ պատուիրակութիւն մը ղրկել Պաղտատ, մօտէն տեղեակ ըլլալու համար Իրաքի ժողովուրդին եւ յատկապէս եկեղեցիներու դիմագրաւած դժուարութիւններուն, համապատասխան մարդասիրական օժանդակութիւն ընծայելու համար անոնց։ Այս գծով Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ պիտի ունենար Իրաքի քրիստոնեայ կրօնապետներուն եւ պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններուն հետ։

Տարիներէ ի վեր թէ՛ եկեղեցիներու Համաչխարհային Խորհուրդը եւ թէ՛ Միջին – Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդը մարդասիրական օժանդակութիւններ կը կատարեն Իրաքի ժողովուրդին, առանց խտրութեան։

Միջ – Եկեղեցական Պատուիրակութիւնը Պաղտատ ժամանեց Մայիս 23–ին, Երեքշաբթի երեկոյեան եւ իջեւանեցաւ Ռաշիտ պանդոկին մէջ։ Պատուիրակները ցամաքի ճամբով Պէյրութէն, Դամասկոսէն եւ Ամմանէն հասան Պաղտատ։

Պատուիրակութեան անդամներն էին.–

1. – Քիրիլիոս Սելիմ Պուաթրոս Եպիսկոպոս, Յոյն Կաթոլիկ Համայնքէն, Ասորի Ուղղափառ Պատրիարքի (Լիբանան)։ Նախագահ։

2. – Ղրիղորիոս Եուհաննա Եպիսկոպոս, Ասորի Ուղղափառ Համայնքէն Առաջնորդ Հայկպի։

3. – Վեր. տոքթ. Ռիատ Ժարժուր, Ընդհ. քարտուղար ՄԱԵՒ–ի։

4. – Վարդան Արքեպիսկ. Տէմիրճեան, Ներկայացուցիչ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսին։

5. – Տոքթ. Լուքա Խուրի Եպիսկոպոս, Յոյն Ուղղափառ Համայնքէն, Դամասկոս։

6. – Հայր Ֆարիս Իլիէս էլ Հաչեմ Վրդ. Մարոնի Եկեղեցիէն, Լիբանան։

7. – Անպա Մըրքոս Եպիսկոպոս, Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցի, Գահիրէ։

8. – Անպա Պուլթրոս Եպիսկոպոս, Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցի, Գահիրէ։

9. – Տոքթ. Աուտա Քուտս, Յոյն Ուղղափառ Եկեղեցի, Ամման։

– 10. – Տոքթ. Ուսամա Սուիս, Լատին Եկեղեցի, Ամման։

11. – Վեր. Տոքթ. Նուհատ Թոհմէ, Աւետարանական Եկեղեցի, Պաղտատ։

12. – Հայր Խալիֆէ, Մարոնիներու Անտոնեան Միաբանութենէն, Լիբանան։

Սոյն Պատուիրակութեան խորհրդակցական ժողովներուն պարբերաբար իրենց մասնակցութիւնը բերին Քաղդէացիներու Պատրիարքը՝ Պիտաուիա Աբք., Պաղտատի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Աւագ Աբք. Ասատուրեանը, եւ Պաղտատի Ասորի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Առաջնորդ Իղնաթիոս Հասան Եպիսկոպոս։

Պաղտատ ժամանած Պատուիրակութեան առաջին խորհրդակցական ժողովը տեղի ունեցաւ Մայիս 23–ի երեկոյեան, Ռաշիտ պանդոկի ժողովասրահին մէջ, ուր ձըգտուեցան յաջորդ օրերուն քրիստոնեայ եկեղեցիներու Առաջնորդներուն տրուելիք այցելութիւնները, մխիթարական պատասխանատու բարձրաստիճան անձնաւորութեանց եւ այլ վայրերուն տրուելիք այցելութիւնները։ ՄԱԵՒ–ը տարիներու ընթացքին օժանդակած էր Իրաքի քրիստոնեայ եւ իսլամ համայնքներուն դանազան նպաստներով եւ այս առիթով անդամ պատուիրակներ այցելած էին Պաղտատ եւ Իրաքի այլ քաղաքները։ Նոր կայ Պատուիրակները նախորդներուն հետ բաղդատելով ամէնէն բազմամարդն էին եւ կը փափաքէին իրազեկ դառնալ նոր կրիքներուն եւ կատարուելիք օժանդակութիւններուն։

Մայիս 24–ին, Չորեքշաբթի օր, Պատուիրակութիւնը այցելեց Քաղդէացիներու Պիտաուիա Պատրիարքին, որ չըմոռցաւ իր համայնքին քահանաներով եւ աշխարհական ներկայացուցիչներով, պատ Հայոց Ազգային Առաջնորդարան այցելեց, ուր դիմաւորուեցաւ Առաջ Աբքի կողմէ, որ իր կողքին ունէր Թեմի քահանայից դասը։ Այցելութիւն տրուեցաւ երկու եկեղեցիներու Մայր Տաճարներուն։ այցելութիւն տրուեցաւ նաեւ Ասորի Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանը, ուր ընդունուեցաւ Իղնաթիոս Հասան Եպիսկոպոսին եւ Թեմի քահանայից դասին եւ Ժողովականութեան կողմէ։

Նոյն օրը երեկոյեան Պատուիրակութիւնը այցելեց Իրաքի Կարմիր Մահիկի բարեսիրական պետական հաստատութեան նախագահ Զօրավար Տոքթ. Հիլալ Սաատունին, որ մեծապէս դնահատեց Պատուիրակութեան այցելութիւնը եւ յարգ կատարած օժանդակութիւնները Իրաքի Ժողովուրդին։ Ան խնդրեց Պատուիրակութենէն, որ ՄԱԿ–ի միջոցաւ եւ այլ միջոցներով աշխատանք տարուի, որպէսզի Իրաքի համար տրուած չրջափակման որոշումը վերջ գտնէ, որպէսզի Իրաքեան կառավարութիւնը կարենայ առաւելագոյնս օգտակար հանդիսանալ Իրաքի ժողովուրդին եւ յաջողի բաւարարել ժողովուրդին կարիքները։ Ինք տրիներու չրջափակումը չատ ծանր արժած է Իրաքեան ժողովուրդին վրայ։

Պատուիրակութիւնը դնահատեց Իրաքի ժողովուրդին համբերատար եւ պարքարող ոգին, դեկավարութեան ներքեւ նախագահ Զօրավար Սաատամ Հիւսէյնին։ Պատուիրակութեան անունով խօսող Քրիստոս եւ Եոհաննա Եպիսկոպոսները եւ Վեր. Տոքթոր Ռիատ Ժարժուրը, որոնք խոստացան ՄԱԿ–ի օժանդակութիւնները հասնեցնել քրիստոնեայ եւ իսլամ համայնքներուն, անխտիր կերպով։ Այդ օժանդակութիւնները կը կատարուին Իրաքի Կարմիր Մահիկի հովանաւորութեամբ։ Լուքա Եպիսկոպոս ալ նոյն հաստատեց։

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 8։20–ին Պատուիրակութիւնը այցելեց Իրաքի Վարչապետին Քաղմակերպութեան Նախագահ Զօրավար Հասանին, որ թելադրեց որ Իրաքի Արտաքին Գործոց նախարարութեան հետ կապ հաստատուի Պատուիրակութեան առաքելութեան մասին իրազեկ պահելու համար։

Մայիս 25, Հինգշաբթի օր Պատուիրակութիւնը այցելեց Իրաքի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան Պատս Ընկերվարական Կուսակցութեան պատասխանատու Զօրավար Ալիին, որուն եւս անհրաժեշտ դեկութիւնները տրուեցան ՄԱԵՒ–ի տարբեր գործունէութեան մասին։ Ապա Պատուիրակութիւնը այցելեց Սատամ պետական մասնաւոր հիւանդանոցը եւ չրջայայելով երկու յարկերը եւ տեղեակ եղաւ փոքրիկ հիւանդներուն դարմանումի չատ խղճալի վիճակին եւ պատասխանատու բժիշկներու հաղորդած տեղեկագրական տեղեկութիւններուն։ Վեց տարի առաջ Պատերազմէն ետք Ամերիկեան մէկ տարի արուարձաններէն Ամերիկեան ռմբահիպներու կողմէ ռմբակոծուած չէնքին ներքնայարկը այցելեց, ուր մահացած էին 2000 Իրաքցիներ, մեծ մասը կիներ եւ մանուկներ։

Երեկոյեան ժամը 8–ին Պատուիրակութիւնը այցելեց Իրաքի Տեղեկատուութեան նախարար Զօրավար Մոհամէտին, որ յայնօրէն անդրադարձած էր Իրաքի մամուլին, ձայնասփիւռին եւ հեռատեսիլին մէկ մասին։ Ան խնդրեց Պատուիրակութենէն, որ ՄԱԿ–ի միջոցաւ եւ ՄԱԵՒ–ի պատուիրակութեան այցելութեանց հանդրուաններուն

Ան տեղեակ եղաւ պատուիրակութեան առաքելութեան եւ խոստացաւ զօրավիգ հանդիսանալ այսուհետեւ եւս կատարելիք օժանդակութեանց անխտիր բոլորին տարածման եւ բաժանման։

Մայիս 26, Ուրբաթ օր Պատուիրակութիւնը այցելեց Ուղղափառ Ասորիներու Համայնքին կառուցման մէջ եղող նոր Մայր Տաճարը, որ պիտի կոչուէր Մար Պահնամ եւ Մար Մաթթա, որուն օծումը պիտի կատարուէր ընթացիկ տարւոյ Հոկտեմբերին, ձեռամբ Զաքքա Իվաս Պատրիարքին։ Ապա Պատուիրակութիւնը այցելեց Քաղդէացիներու Պատրիարքարանը եւ Մայր Տաճարին մէջ միջ – եկեղեցական ազօթաժողովի մը ներկայ գտնուեցաւ, ապա պատրիարքարանի սրահին մէջ խորհրդակցութիւն ունեցաւ Իրաքի Հոգեւոր պետերու մասնակցութեամբ, որուն ներկայ եղան Պատրիարքը, Աւագ եւ Հաուա Սրբազանները։ Նկատուեցաւ որ որոշ թիւրիմացութիւն կայ ՄԱԵՒ-ի պաշտօնեաներու գործունէութեան եւ Քաղդէացի Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հայրերուն միջեւ։ Պետութեան հարկ եղած ճշդութեամբ չէին փոխանցուած ՄԱԵՒ-ի առաքած զումարներուն արդար բաժանման մասին, հակառակ այն իրողութեան, որ Քաղդէական Եկեղեցին ամէնէն շատ տժգոյնը ձեռք բերած էր ղրկուած նիւթական թէ անձնական օգնութիւններէն։ Այս հարցը պիտի քննարկուի Պէյրութի եւ Կիպրոսի մէջ յառաջիկայ ամիսներուն։

Պատուիրակութեան անդամները ապա հրաւիրուեցան սիրոյ ճաշասեղանին մօտ, հրաւէրովը Պետուիտ Պատրիարքին։ Բոլոր քրիստոնեայ համայնքներու եկեղեցականներ եւ հոգեւոր քոյրեր եւ Քաղդէացիներու Պատուածաբանական ճեմարանին աշակերտները, ղեկավարութեամբ Իրաքի կաթողիկէ համայնքներու Պապական Նուիրակին եւ իր քարտուղար Եպիսկոպոսին։

Մայիս 27, Շաբաթ, Պատուիրակութեան անդամները ժամադրութիւն մը ունեցան Իրաքի փոխ – վարչապետ՝ տոքթոր Թարէք Ազիզին, այս առաքելութեան մասին յարգելի նախարարը իրեն պահելու համար։ սակայն Պր։ Նախարարին բազմազբաղ ըլլալուն պատճառով այս այցելութիւնը չեղեալ համարեցաւ։

Աւագ Արք։ Պատուիրակութեան անդամները Հինգշաբթի դիւրեր հրաւիրած էր Ազգային Առաջնորդարան, ընթրիքով մը պատուելու դիրենք, սակայն յայտարին ծանրաբեռնուած ըլլալը, պատճառ եղաւ որ ընթրիքի այս հրաւէրն ալ չիրագործուի։

Շաբաթ երեկոյեան Պատուիրակութեան անդամները Ռաշիտ պանդոկին մէջ խորհրդակցական վերջին հանդիպում մըն ալ ունեցան։

Պատուիրակութեան չատ մը անդամներ Շաբաթ առաւօտեան կանուխ ժամերուն, ինքնաշարժներով վերադարձան ցամաքի ճամբով Ամման, Դամասկոս եւ Լիբանան։ Պաղտատ մնացող պատուիրակները Շաբաթ եւ Կիրակի օր ցամաքով Ամման անցան, ապա օդանաւով փոխադրուելու համար Գահիրէ եւ Պէյրութ։

Վարդան Արք։ Համար Պաղտատին դրած այս այցելութիւնը առիթ մը եղաւ մօտէն իրազեկ դառնալու Իրաքի Հայոց նիւթական անմխիթար վիճակին եւ արագացնելու փափաքին։ Ազգային Առաջնորդարանը նախաձեռնած էր Թանգարանի մը պատրաստութեան եւ բացման, միաժամանակ Առաջնորդարանին մօտ գտնուող դարաւոր Ազգային գերեզմանատունը վերիմները փոխադրել քաղաքին դուրս գտնուող նոր գերեզմանատունը, ցարդ փոխադրերով 20 առ հարիւրը դամբարաններուն, իսկ չարք մը ապրանքներ ընդհիմանալով Ազգային Առաջնորդարանի այս ծրագրին, պետութեան մօտ բողոքած եւ դատ բացած են, ապօրինի գտնելով իրենց հանգուցեալներու վերիմներուն փոխադրութիւնը։ Թեմական Խորհուրդը կը ծրագրէ հին գերեզմանատան վայրը վերածել ինքնաշարժերու կանգառի եւ գեղեցկացնելու Առաջնորդարանին շրջապատը։

Թեմական Խորհուրդը եւ Աւագ Արք։ յատուկ նամակով դիմում ղրկած են Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան, 150։000 տոլարի օժանդակութիւն խնդրելով, հին չէնքերու նորոգութեան եւ գնանոք յատկացնելու հայերէնի դասընթացքներու եւ կիրակնօրեայ Դպրոցներու դասարաններուն։

ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Մայիս 30, 2000
Ափրիկա

ՆԵՐՔԻՆ

ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՑ ԼԻՈՆԷՆ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
Ա.ԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 11 ՆՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ
ԸՆԾՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Յունիս 25–ին, առաւօտեան ժամը 9–էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 7։30, Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ, Ազգային Միութեան անդամները քուէարկեցին ընտրելու համար իրենց Վարչութեան 11 նոր անդամները։ Ընտրութեան մասնակցեցան 133 հոգի։

Պարոնները՝ Փօլ Ազըլեան, Ժագ Ատամեան, Գուրգէն Ազուեան, Արման Պահատուրեան, Սերժ Մանուկեան, Վարուժան Սարգիսեան, Դանիէլ Մկրտիչեան, Լեւոն Մարկոսեան, Յակոբ Օհաննէսեան, Արմէն Իլտիզեան եւ Տիկին Էմմա Տօնիկեան, ձայներու բացարձակ մեծամասնութեամբ 4 տարուան համար, ընտրուեցան վարչական։

Յառաջիկայ քանի մը օրերու ընթացքին նորընտիր վարչութիւնը պիտի կազմէ իր դիւանը։

Նոր վարչութիւնը յառաջիկայ 4 տարուան գործունէութեան իր ծրագիրը կը ներկայացնէ հանրութեան ամառնային արձակուրդներէն անմիջապէս ետք։

*
**

Ա.ԶԳԱՅԻՆ ԱՐԾԱՆԵԱՑ ՊԱՏՈՒԱՆՇԱՆ
ՊԱՐՈՆ ՌՈՊԵՐ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ
Ազգ. Միութեան նախագահի կուրծքը
զարդարուեցաւ Ռեմոն Պառի կողմէ

Դէպքերու զուգադիպութիւն։ Այն պահուն երբ Պ. Ռոպէր Տօնիկեան կը պատրաստուէր առիթ տալ ուրիշներու որպէսզի նախագահ դառնան Ազգային Միութեան, եւ ասոր համար ալ Յունիս 25–ի ընտրութեան չներկայացաւ որպէս թեկնածու, ահա այդ թուականէն երեք օր առաջ, Լիոնի Քաղաքապետարանի չքեղ դահլիճն մէջ, Ռեմոն Պառի ձեռամբ ըստացաւ Արժանեաց պատուանշան։ Պատիւ մը որ կ'արտայայտէ կրկնակի երախտագիտութիւն մարդու մը հանդէպ որու գործունէութիւնը անկախ միութենական յանձնառութիւններէ, գործի բերմամբ արձանագրուած է նաեւ առողջապահական նուիրարերումի ծիրէն ներս։

50–ական թուականներուն վկայուելով որպէս դեղագործ, Ինսթիթիւ Մերիէօի պատուաստի բաժանմունքի տնօրէն կը նշանակուի։ Մասնագէտ՝ առողջապահական միջազգային կազմակերպութեան մօտ, Ռոպէր Տօնիկեան իր ժամանակին ազատ մասը կը յատկացնէ իր հայկական արմատներուն։ Իր կնոջ՝ էմմայի հետ Սանթրը ա՛էթիւտ Արմէնիէնի Լիոնի մասնաճիւղը կը հիմէ, 1988–ի երկրաշարժի վաղորդայնին Ֆրանսահայ բժիշկներու Ազգ. Միութեան նախագահ կ'ընտրուի, իսկ 20 տարի Լիոնի Հայ Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչական կազմին մէջ կը գործէ որուն յաջորդաբար նախագահի պաշտօնը կը ստանձնէ այս վերջին ութ տարիներու ընթացքին։ Զարմանալի չէ, երբ չքանչանի տուչութեան պահուն Ռեմոն Պառ կ'ողջունէր իր մէջ՝ «յարգանքի արժանի մարդը»։

Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, իր կարգին կ'ընդգծէր մեծարեալի հաւատարմութեան արժանիքները։ Հաւատարմութիւն՝ ընտանեկան սրբութիւններու հանդէպ, իր ասպարէզին, իր յանձնառութիւններուն, հայ ժողովուրդի՝ որմէ սերած է, եւ ապա կը հաստատէր. – «Ինծի համար բախտ մը եղաւ հանդիպիլ Ռոպէր Տօնիկեանին։ Առաքելութեանս ճամբուն վրայ արժէքաւոր օգնական մը եղաւ ան»։

«Ընդունդով հայրենազուրկ», ինչպէս ցեղասպանութեան զոհերու բոլոր յաջորդները, Ռոպէր Տօնիկեան առաջնորդուեցաւ իր կեանքին մէջ երկու սկզբունքներով.– Պարտականութիւն եւ գիտակցութիւն։ Պարտականութիւն՝ Ֆրանսայի հանդէպ, իր որդեգրած հայրենիքին, իսկ, գիտակցութիւն՝ իր ծագումին հանդէպ, իմաստ տալու համար իր գոյութեան եւ իր գործունէութեան։

Ան իր երախտագիտութիւնը յայտնեց նաեւ բոլոր անոնց որոնք բարիք ըրին իրեն, յատկապէս Շառլ եւ Ալէն Մերիէօյի։ Ինսթիթիւ Մերիէօյէն տոքթ. Փիէր Ռուիթոն մի քանի բառերով ելոյթ ունեցաւ Շառլ Մերիէօյի անձնական նամակէն հրապարակաւ քանի մը հատուած կարդալով։

Աւելի քան հարիւր հրաւիրեալներ ներկայ գտնուեցան այս ուրախալի հաւաքոյթին, ուր ներկայ էին Վիլէօրպանի քաղաքապետ՝ Ժիլպէր Շապրու, Ժան-Միշել Տիւպէրնար եւ Ժերար Քոլոն։

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՂՈՒԽԻ ԳՂՈՒԽ

ՊՈԼՍՈՑ «ձէմիլ Թօփուզօղլու» բացօթեայ թատերասրահին մէջ, Յունիս 15–ին, Պողազիչի Միջազգային Գ. Փառատօնի բացման համերգը տեղի ունեցած է եւ որու իր մասնակցութիւնը բերած է Վարդանանց Դպրաց Դաս երգչախումբը։ Կարգախօսը եղած է «Հանդուրժողութեան կայսրութիւն»։ Վարդանանց Դպրաց Դաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ասրուհան Հալաճեանի երգած է կոմիտասի «Սուրբ Սուրբ»ը, Բարսեղ Կանաչեանի «Տալիլօ»ն որոնք չատ գնահատուած են։ Երգչախումբը նաեւ մասնակցած է ձէմալ Րէչա Րէյի երիտասարդաց երգչախումբին մեկնաբանած Մոցարթի Ռէքվիյէմին եւ Վէրտիի «Նապուքօ»ին։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՕՍ-ԱՆՃԸԼԷՍԻ ՄԷՋ

Հ.Օ.Մ.–Ի ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՃԱՇԸ
«ԱՐԱՐԱՏ» ՏԱՆ ՄԷՋ

Լոս–Անճըլըսի «Արարատ» հանդստեան տան սրահին մէջ, Յունիս 6–ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.–ի Շրջ. Վարչութեան կողմէ կազմակերպուած ճաշը։ Արդարեւ, վերջին տարիները Հ.Օ.Մ.–ը դեղեցիկ աւանդութեան մը վերածած էր Յունիսի առաջին երեքշաբթին հանդստեան տուն այցելութիւնը եւ դեղարուեստական յայտագրով եւ նիւթական օժանդակութեամբ պատսպարեալ ծերունիներու մը խնամարուեստը։ Ներկայ եղած են զանազան մասնաճիւղերէ 300 Հ.Օ.Մ.–ուհիներ եւ բազմաթիւ այլ հիւրեր։ Խօսք առած են Մարի Յարութիւնեան, Հրանդ Քհնյ. Երէցեան, Մարօ Զալեան եւ Տան հոգաբարձութեան ատենապետ Ժան Եալտըզեան։ Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը։

*
**

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹ

Լոս–Անճըլըսի «Եունիվերսըլ» ամփիթատրոնին մէջ, Յունիս 4–ին տեղի ունեցած է «Վարդան եւ Սիրանոյշ Գէորգեան» միջազգային պարերու դպրոցի երեկոյթը, որուն մասնակցած են նաեւ «Նայիրի», «Արեւիկ», «Զարթօնք», «Գարուն» եւ «Թալիս» պարախումբերը։ Հանդիսութիւնը վարած է Նունէ Աւետիսեան։ Յայտագրին մասնակցող չուրջ 500 հայ մանուկներ եւ պատանիներ հանդէս եկած են հայկական, ամերիկեան, յունական, ռուսական եւ մոլտովական պարերու ներկայացումով։

*
**

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ
8 ՀԱԶԱՐ ՀԱՅԵՐՈՎ

Փասատինայի Պրուքսայտ Փարքին մէջ, Մայիս 28–ին տեղի ունեցած է Փերլայի Մշակութային Կեդրոնի կազմակերպութեամբ Համբարձման տօնախմբութիւնը, մասնակցութեամբ չուրջ 8 հազար հոգիի։ Դաշտահանդէսին գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը՝ երգ, պար, դհոլ–զուռնա եւլն.։ Պարկասոնի Փերիա դաւառի տարազներով աղջիկները, դաւառը եւ անոր կեանքը ներկայացնող խորհրդանշական կրպակները մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են։ Խօսք առած են կեդրոնի նախագահ Մասիս Պաղտասարեան, Իրանահայ Միութեան նախագահ Թոմիկ Ալեքսանեան եւ իրաւաբան Արմէն Զանոյեան։

ԼՐԱՏՈՒ

PUBLICATIONS REÇUES

PRIERE POUR DEMANDER A DIEU
LE BON USAGE DES MALADIES

ՊԱՍԿԱԼԱՑ ԳԱՂՂԻԱՑԻՈՑ
ԱՂՕԹՔ ԵՒ ԽՆԴՐՈՒԱԾՔ
ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ Ի ԲԱՐԻՆ
ԳՈՐԾ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

BLAISE PASCAL

Edition à l'occasion de l'anniversaire dix-sept fois séculaire de l'Arménie chrétienne

Paris, 2000

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 18–ին Կիրակի օր, Իսիի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Քրիստոնէական դասընթացքի աշակերտութեան տարեվերջի հանդիսութիւնը։

Այս. Հայ լեզուն եւ հայեցի դաստիարակութիւնը անհրաժեշտութիւն են իւրաքանչիւր Հայու համար։

Լեզուն իրական հայելին է այն ժողովուրդին որ իրեն ծնունդ տուած է, եւ արմատները այնքան հին են ու խոր՝ որքան զայն խօսող ժողովուրդը։

Ձիշդ է որ լեզուն սորվիլն ու մանաւանդ խօսիլը վարեւոր է, սակայն նոյնքան կարեւոր է հաղորդակից դառնալ ազգային ու եկեղեցական պատմութեան։

Ահաւասիկ վերոյիշեալ դաղափարներով, մտահոգութիւններով ու նամանաւանդ հեռանկարներով գործած ու կը շարունակեն աշխատիլ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, Կրթական Մարմինն ու Հոգեւոր Հովիւը, որոնք տակաւ քանի տարիներէ ի վեր չխնայելեցին բարոյական, հոգեկան ու նիւթական զոհողութիւն, որպէսզի Իսիի, Գլամատի եւ Մըսոն – Մըսոն լա Ֆորէի եւ շրջակայքի հայ մանուկները ստանան հայեցի դաստիարակութիւն։

Աշակերտները յաջորդաբար երգեցին «Սուրբ Աստուած Սուրբ եւ Հզօր» եւ «Հայր Մեր» չարականները եւ ազօթեցին «Իմաստութիւն Հօր Քհսուս» եւ «Պահպան Ամենայնի» Շնորհալիի ազերսանքները։

Ուսուցչուհիներ՝ Հռիփսիմէ Աֆարի եւ Սեդա Հէյլամճեանի եւ դաշնակահարուհի՝ Կարինէ Սահակեանի ղեկավարութեամբ կատարեցին 8 երգեր եւ տասը արտասանութիւններ նուիրուած Էջմիածնին ու հայրենիքին, դրօշին ու հայ ընտանիքին։

Ծնողները լինչպէս միշտ պատրաստած էին համեղ հայկական ճաշեր ու կարկանդակներ, միաժամանակ կատարեցին նիւթական նուիրատուութիւններ, ի նպաստ եկեղեցւոյ ձեռնարկներուն։

Ներկայ էր Պր. Անդրէ Սանթինի եւ չուրջ 220 ծնողք, կրթասէր հասարակութիւն եւ աշակերտութիւն։

Հանդէսի վերջաւորութեան ելոյթ ունեցան հայ երաժշտութեան եւ պարի խումբը ինչպէս միշտ բացառիկ խանդավառութիւն ստեղծեցին ու արժանացան ծափերու, քանի Միշլին Ալանեան երկար տարիներէ ի վեր մեծ աշխատանք տարաւ հայ նոր սերունդին ծանօթացնելու հայ երաժշտութիւնն ու պարը։

Հոգաբարձութիւնը ծրագրած էր հանդիսութիւնը աւարտել ժամը 3–ին, որպէսզի ներկաները կարելիութիւնը ունենան մասնակցելու ցոյցին ու կատարելու միաժամանակ իրենց ազգային պարտականութիւնը եւ խաչաձեւում չկատարեն։

Հոգեւոր Հովիւի գնահատական խօսքով ու «Պահպանիչ»ով վերջ գտաւ չատ կարճ, չատ հաճելի եւ չինիչ հանդիսութիւնը։

Բոլորս ուրախ էինք ու գոհունակ, քանի Լուսաւորիչի հաւատքն ու Մեսրոպի լեզուն, այս օտար ափերուն կը շարունակեն հրաշք գործել եւ օդի, ջուրի եւ հացի չափ ու աւելի անհրաժեշտութիւն մըն են մեր հայկականութիւնը պահելու եւ մեր գոյութիւնը ապահովելու համար։

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(Շար. Ա. էջէն)

է 1943–ին Միլանօ եւ անմիջապէս յայտնուելէն արձանագրած։ Այդ շրջանին է որ կը հանդիպի Վիսքոնթիի ու կը նետուի նաեւ չարժանկարի աշխարհին մէջ։ 1952–ին կը հիմնէ Թատերական իր խումբը՝ «Թէաթրօ ա'Ռոթէ Իթալիանօ»։ Կը սիրէր Շէքսփիրի աշխարհը, բայց, խաղացած է բազմաթիւ հեղինակներ, ինչպէս՝ Սարթր, Իպսէն, Տիւմա, եւ այլն։ 140 ֆիլմ դարձուցած է. մղձաւանջն ունէր մահուան, երբեմն կը փորձէր կատակել. «պիտի ուզէի մեռնիլ ելակի անմարսողութենէ մը», բայց կար նաեւ դերասանին երազը՝ «մեռնիլ Մոլիէռի նման, բեմին վրայ»։

ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ տրամադիր չէ քըրտական հարցը թաղելու, Եւրոպայի անդամակցութեան սիրոյն։ Վերջերս Ապահովութեան պետական խորհուրդին քարտուղարութիւնը խստօրէն հակազդած է հրապարակուած կառավարական տեղեկագրի մը ուր թուրքը եղած էր Գոփընհակի չափանիշներու պատշաճելու համար առնուելիք միջոցներուն, յատկապէս մարդկային իրաւունքներու եւ ժողովրդավարութեան մարզերուն մէջ։ Խորհուրդը մանաւանդ ընդդիմացած է քըրտական ինքնութեան եւ մշակոյթի իրաւունքին ճանաչումին։ Յայտարարուած է որ Եւրոպացիներու որոշ պահանջները չեն պատշաճիր «Թրքական իրականութեան»։ Այս կեցուածքը կը սպառնայ պաղ ջուր լեցնել Անգարայի ու Պրիւսէլի յարաբերութիւններուն վրայ։

ԺՈՍՓէՆ, ի վերջոյ արտայայտուեցաւ Շիրաքի ելոյթին մասին եւ անոր եւրոպական ծրագրին։ Եթէ ուղղակի չքննադատեց, բաւ սակայն թէ Եւրոպայի ապագային մասին առաջարկներն ու վերլուծումները օգտակար են, եթէ նոյնիսկ միշտ չեն յարմարիր եւ պէտք է ներթարկուին ժամանակի փորձութեան։ Աւելի բացայայտ կերպով դէմ արտայայտուած է Մոսքովիչի։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դաշնակցութեան Խորհուրդը (Վերակուսականները, եւ Ռուսաստանի 89 Հոզամասերու եւ Հանրապետութիւններու կառավարիչներն ու ժողովներու զեկավարները) 13–ի դէմ 123 ձայնով մերժեց այն օրինագիծը որ կը դեղչէր շրջաններու կառավարիչներու իրաւասութիւնները։ Այս մերժումը ճակատում մըն է Կրեմլինի հետ եւ Պուտինի առաջին ճախողութիւնը։

ԺՈԶԷ ՊՈՎԼԻ դատը բացուեցաւ Յունիս 30–ին Միլոյի դատարանին առջեւ։ Գիւղացիական Համադաշնակցութեան համահիմնադիրը ամբաստանուած է տեղւոյն Մաք Տոնալտին դէմ յարձակման համար 1999 Օգոստոս 12–ին։ Ծանօթ է, որ Պովէ համաշխարհային համբաւի տիրացաւ այն օրէն որ Սիաթըլ դնաց պայքար տանելու համար համաշխարհայնացումին դէմ։ Քանի հազար հոգի Միլո ժամանած էր զօրավիգ ըլլալու համար Պովէի։

«ԻՄԱՍՏՈՒՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴ» մը պիտի կազմուի – երեք հոգիէ – հակելու համար Աւստրիոյ կառավարութեան վրան քաղաքականութեան վրայ, որպէսզի վերջ դնէ ծագած տագնապը Եւրոպական Միութեան ծոցը։ Աւստրիոյ վարչապետը զժգոհ է այն պատիժներէն որոնց ենթական է իր երկիրը, այն պատճառաւ որ ծայրայեղ աջը կը մասնակցի իր կառավարութեան։ Յայտնեց թէ պատրաստ է դործակցելու երբեակի հետ։

ՕՂԱՆԱԻՍՅԻՆ կարգ մը ընկերութիւններ, ինչպէս՝ ԱՕՄ, էռ – Լիպէրթէ եւ էռ – Լիթորալ գործադուլի դիմած էին Յունիս 30–ին, որ արձակուրդի մեկնումի օր է, ինչ որ ծանր կացութիւն մը ստեղծած էր։ Ընկերութիւններու ճուլման հարցն է չարժումին պատճառը։

ԺԵՐՄԷՆ ՄՈՆԹԷՐՕ, դերասանուհի եւ երգչուհի (Փրէվէր, Մաք Օրլան, կառափա – Լոգքա) մեռաւ 90 տարեկանին։

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԱԶԳԵՐՈՒ
ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱԻԱՐՏԱԿԱՆԸ՝
ՖՐԱՆՍԱ–ԻՏԱԼԻԱ

Ամթերտամի մէջ, Յունիս 29–ին Իտալիա – Հոլանտա կէս աւարտականի

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՁԱԿԱՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (261) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Քալէիտոսքոփ
Արուեստասէրի մը օրագրէն
ԳՐ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Armen Lubin	*SALIM JAY*
Sans rien autour Transfert nocturne	*ARMEN LUBIN*
La Création poétique arménienne	*CHAKÉ MATOSSIAN*

***

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի թիւին մէջ, 4–րդ էջի յօդուածին խորագիրը պէտք է ըլլայ՝

UNE PATRIE EN FORME DE MOTS
(եւ ոչ անշուշտ՝ **PARTIE**)։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Յուլիս 9–ին կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձն է։

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ՍՐԲ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, քարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն յ հանգիստ։

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ
«Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»*
եւ որուն ջերմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18
կամ՝
01 – 41 – 15 – 10 – 29

* **Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire :**
7, avenue de Versailles —
78220 VIROFLAY

ԴԱՇՆԱԿ

ԱՆԻ ԿԱՄԷՐ

Հինգշաբթի, Յուլիս 6, ժամը 19·30–ին
Château Royal de Stockholm
Concertos de J.-S. Bach
avec Orchestre de Chambre (clavecin)

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը երկուշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 16–ին եկեղեցւոյ կից սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
« O H, M Y G O D ! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ 06 03 74 16 99 ou 01 45 20 03 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան.– Տիկին Վարդուհի Գայմաքեան 500 Ֆր., Պ. Յովհաննէս Յովհաննէսեան 100 Ֆր., էրինա Շտոյեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տիկին Սաթենիկ Կարապետեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ասրա Շիրինեան 500 Ֆր., Տիկին Զապէլ Բաբենօ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պետեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գրիգորեան 200 Ֆր.։ Պ. Լօրան Գոնթանթէն 500 Ֆր. Դպրոցին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne

Ambiance arménienne–Tombola

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —

Réservations au 01. 43. 83. 87. 68

17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 2
DIMANCHE
2 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՐԱՁԱԳ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 261

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅԶՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·940 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.940

Pages d'ARMEN LUBIN

Armen Lubin

poète d'expression française(*)

par
SALIM JAY

Lire pour la première fois Armen Lubin, c'est rencontrer quelqu'un qui vous sera précieux à jamais, quelqu'un dont l'œuvre tiendra désormais une place essentielle au cœur de vos admirations par le biais, loyal, d'une confidence blessée qui, tour à tour, avivera ou cautérisera la plaie, fera foisonner les motifs d'enchantement, suggérera l'allégresse, accompagnera d'une sagesse neuve les tourments et les grâces.

Cette rencontre d'une œuvre arrive comme un cadeau inattendu. Trente ans plus tard, le charme ne s'est pas rompu pour moi. Armen Lubin, l'auteur des **Logis Provisoires,** Editions Rougerie, 1983 (seul ouvrage d'Armen Lubin à être disponible aujourd'hui), demeure un point d'ancrage, et son nom est un signe de reconnaissance qui ne trompe pas : qui l'aime aime la littérature en ce qu'elle a de plus irremplaçable, sa capacité à formuler distinctement l'inexorable fraternité humaine, sans illusions ni élusions.

Poète d'une indépendance royale vis à vis des modes qui affadissent toutes les époques, Lubin pratiquait l'enregistrement méthodique et libre des chansons d'une âme singulière dont les déchirements et les attachements savent témoigner du passage sur la terre.

Le naturel d'Armen Lubin, il faut l'entendre, au fil des épreuves innombrables traversées par un poète qui aurait eu cent ans en 2003, —et nous saurons, je l'espère, célébrer son centenaire—, il faut en accepter la leçon bien vivante.

Gisant, souffrant, d'une fragilité sans cesse réincendiée par la douleur, de sana en salle commune d'hôpital, le voici, Armen Lubin, drôle, libre d'invention, fidèle, polémiste, doué comme pas un pour l'amitié, épistolier facétieux ou déchirant, reporter dont le grabat est le point d'attache et qui gambade, depuis cette misère, qui se promène par la seule force du langage, rejoint chacun au meilleur de tous, non sans observer les lâchetés, les drames, les comédies.

Envoyé spécial permanent de la poésie française à l'hôpital, Armen Lubin sut parler d'autre chose, de toutes les choses, en moraliste roué, non dupe, pour qui la vie et la mort sont des bornes précises éclairées par une intuition augurale.

La générosité, c'est la clé d'une œuvre toute d'attention aux autres :

Personne ne sera réellement appauvri
Par le spectacle de la mort
Si ce n'est un jeune homme au profil d'ange
Pur jeune homme qui prend son or et l'échange
Contre de la petite monnaie, une monnaie locale.

C'est une monnaie vile que les mensonges de l'hôpital
Qui s'échangent d'un lit à l'autre, qui ont cours,
Qui déchiquettent tout, même l'innocence sans détour,
Et le mort reste pris dans ce drap en loques,
Le mort le plus mort reste un peu dans l'équivoque.

On voit bien quelle somptueuse prouesse accomplit Armen Lubin dans **Le Passager clandestin,** paru chez Galli- ▸

SANS RIEN AUTOUR

N'ayant plus de maison ni logis,
Plus de chambre où me mettre,
Je me suis fabriqué une fenêtre
Sans rien autour.

Fenêtre encadrant la matière
Par le tracé tendre de son contour,
Elle s'ouvre comme la paupière,
Se ferme sans rien autour.

Se sont dépouillées les vieilles amours,
Mais la fenêtre dépourvue de glace
Gagne les hauteurs, elle se déplace,
Avec son cadre étonnant,

Qui n'est ni chair ni bois blanc,
Mais qui conserve la forme exacte
D'un œil parcourant sans ciller
L'espace soumis, le temps rayé.

Et je reste suspendu au cadre qui file,
J'en suis la larme la plus inutile
Dans la nuit fermée, dans le petit jour,
Ils s'ouvrent à moi sans rien autour.

Transfert nocturne

Les bêtes fabuleuses montaient les étages successifs, en pointant leurs cornes de taureau et de bélier. C'étaient des quadrupèdes errants qui se mettaient en marche dès le point du jour, pour aller envahir le bâtiment carré et toutes les annexes qui portent un numéro d'ordre. Lourdes, ventrues et gémissantes, toujours les bêtes fabuleuses projetaient un souffle putride qui faisait le vide devant elles, même lorsqu'elles allaient se disperser dans le parc, pour y brouter le gazon qui tue.

Depuis ma couche, je les voyais. J'étais couché dans mon sang, incapable de parler, incapable de me déplacer d'un pouce. Dans la baraque des pugilats sanglants où je me trouvais étendu, une fenêtre basse venait se placer juste en face de moi, chaque fois que mon regard s'allumait. C'était une fenêtre de grand malade, c'est-à-dire escamotable. Je me disais qu'un soldat blessé, lorsqu'il est laissé sur le champ de bataille, doit lancer un regard semblable au mien, un regard embué qui rase la terre, et de voir des brancardiers massifs dans le lointain avec le balancement d'une civière.

C'était cela la bête errante. Cornue devant et cornue derrière, elle allait sur le gazon uni (le regard qui rase ignorait la coupure des allées), et son pas était lourd pour avoir pataugé dans la vase trouble des lampes-veilleuses.

C'est parce que la malade avait perdu toutes ses défenses, même celles qui charment le mal et qui l'endorment, qu'on l'avait déposé dans ce corps d'emprunt, dans ce brancard qui va, lui, toutes défenses dehors. Alors que s'accomplissait cette substitution, des larmes scintillantes se disposaient en une constellation, car le Bélier donnait de la tête comme se ruait le mal, et les dernières sueurs de l'hôpital formaient la constellation de l'hémisphère boréal.

Nuit polaire? Non pas! Sous le signe zodiacal du Bélier, la vie se maintenait sur une position intermédiaire. Ce n'était plus l'hiver, et pas encore le printemps. Sorti de la chaleur suffocante des salles, on pénétrait dans le climat intermédiaire des couloirs, et puis brusquement c'était l'air libre et purifié infiniment. Cette sortie dans le parc, pendant le transfert nocturne, c'était le plongeon salubre dans les eaux limpides d'un fjord, c'était aussi la projection immédiate vers le ciel criblé d'étoiles. Le ciel s'ouvrait au-dessus de moi entre deux bâtiments, qui étaient peut-être deux dépendances, car chaque chose dépendait d'une autre chose, pareillement frissonnante. D'immenses pas d'ombres découpaient des angles droits, volant ainsi d'un drapeau noir le pavillon des contagieux. Et moi, couché dans le creux de mon brancard, je me balançais entre mes deux porteurs, le Bélier d'en-haut et le bélier d'en-bas. La semelle pesante des brancardiers sous laquelle crissait l'allée centrale, déroulait une Voie Lactée terrestre, parallèle à celle d'en-haut. Mais cette tentative de relier une dépendance à une autre dépendance montrait bien qu'une substitution ne révèle rien d'autre que deux impuissances, toutes les deux avançant dans une direction parallèle, toutes les deux soumises à un transfert nocturne.

Jamais je n'oublie le silence debout de cette nuit en marche. Au moment de franchir la porte, j'avais entendu la courte intervention d'une infirmière tourbillonnante, qui partait devant nous en éclaireur, je l'avais bien entendue dire: «Vite, vite, bon Dieu!», mais aussitôt après le silence était monté très haut dans la cité mystérieuse. Le balancement qui me portait pas à pas, c'était moi tout entier, comme c'était moi le fleuve sorti de son lit, comme c'était moi le navire qui s'en allait à la dérive là-dessus. Navire rompu, disloqué, désagrégé, je me sentais sous la dépendance totale du courant en désordre. Mais c'est justement à ce moment précis qu'une sensation bouleversante s'emparait de moi. Le bélier d'en-haut et le bélier d'en-bas, naturellement complices, établissaient une harmonie entre eux. Les deux porteurs accordaient leurs pas.

Aussitôt se précisait la direction réelle du transfert nocture. Aussitôt je m'engageais dans la direction unique, à la suite des signaux lumineux qui venaient d'être échangés autour de moi, qui venaient d'être échangés sans souci de moi. Le navire disloqué s'en allait en morceaux, mais dans certaines cabines détachées de moi, mais sur quelques mâts flottants, brillait encore une lumière clignotante. Je n'étais plus maître de ces lumières, puisque le contact direct était interrompu, tout autant que la communication interne, mais toutes ces lumières groupées autour de moi à des distances diverses, descendaient le courant comme moi-même, en un essaim au contour imprécis.

Comment peut-on garder des doutes sur l'identité des deux mondes complices, lorsqu'on est pris dans cette «obscure clarté»? Ce sont les étoiles mortes, celles-là mêmes qui nous envoient leur lumière, après que la communication directe ait été interrompue entre leur corps éteint et l'éclat en marche, ce sont ces étoiles mortes qui se mettaient en harmonie avec mes propres lumières détachées. Non, ce ne sont pas les soleils vivants qui avaient le grand rôle ici, pas plus que les ténèbres; mais tout ce qui est clair-obscur, mais tout ce qui vit d'une vie intermédiaire, prenait l'initiative d'une très vaste fusion au profit d'une harmonie vertigineuse. Entre les rayons de déploiement suprême, toutes sortes de naufrages restaient virtuellement présents. Nous n'étions plus nous deux, le ciel intérieur et le ciel extérieur, qu'un couple de porteurs; et les porteurs accordaient leurs pas, dans le frissonnement unanime et dans l'éclat. Je répétais :

Elle est retrouvée.
Quoi? L'Eternité.
C'est la mer allée
Avec le soleil.
Ame sentinelle,
Murmurons l'aveu
De la nuit si nulle
Et du jour en feu.

J'étais dans le vrai, j'étais dans le faux. Ce n'était plus l'hiver et pas encore le printemps. Durant un laps de temps très long et bien court à la fois, toute chose se soumettait au transfert nocturne, toute chose était ici et s'en allait vers là. Ici, c'était le fleuve de l'écoulement du temps, là-bas c'était le soleil noir et contagieux. L'éternité était retrouvée sous le signe zodiacal du Bélier, en dehors de la vie comme du néant, pendant la nuit d'une désagrégation partielle, au cours des fluctuations d'un état intermédiaire. Ce n'était plus l'hiver, et pas encore le printemps. ■

mard, en 1946 : maintenir en suspension ce qui semble disparu, arraché définitivement.

Or, la terre où naquit Armen Lubin le 3 août 1903, celle de l'enfant Chahnour Kerestedjian, devenu le romancier et nouvelliste arménien Chahan Chahnour, et ensuite le poète de langue française Armen Lubin, c'est le lieu d'une blessure qui ne cautérisera jamais tout à fait, Arménie mentale aussi bien que concrête, inventoriée entre cauchemar et merveille, souffrance collective devenue souffrance dans l'intime de l'intime, écho supplicié par l'amnésie presque universelle, mais écho entêtant, résistant, et qui finira par triompher en manifestant l'inoubli.

Au moment d'évoquer l'œuvre d'Armen Lubin, relisons ces phrases écrites le 30 septembre 1915 par l'ambassadeur d'Autriche par interim en Turquie : **" Il semble que le plan d'extermination des Arméniens ait largement réussi. Talaat (le ministre ottoman de l'Intérieur) m'a dit récemment, poursuit le diplomate, qu'il n'y a plus d'Arméniens à Erzeroum, par exemple .. La Turquie est aujourd'hui en état de démence, pour avoir réalisé impunément l'extermination de la race arménienne. "**

85 ans plus tard, on attend encore, hélas, que cette dépêche diplomatique autrichienne convainque le Sénat français. L'Histoire, on le voit, avance lentement. C'est l'une des raisons, sans doute, pour laquelle le poète importe plus que le sénateur, et qui ne donnerait tous les grand-électeurs du Sénat pour un seul Armen Lubin ?

Quelques poètes suffisent à ce qu'un peuple ne meure pas, et l'attachement de la communauté arménienne mondiale à sa langue, à ses langues, ne cesse pas de produire des œuvres. Chahan Chahnour y tient une place qui sera bientôt mieux appréciée par les lecteurs de langue française puisque la traduction de son grand roman **La Retraite sans musique** est ardemment poursuivie par des élèves de l'INALCO que guident leur professeur Krikor Beledian.

Le dévouement des chercheurs en littérature arménienne à l'œuvre d'Armen Lubin ne s'arrête pas là. La bibliographie des études consacrées en arménien à A.L. - C.C. est considérable.

Un autre professeur, Krikor Chahinian a consacré il y a quelques années une passionnante thèse de doctorat à **Drame et poésie de l'exil dans l'œuvre d'Armen Lubin en particulier et d'écrivains arméniens de France en général.** C'est dire combien les sénateurs pourraient avoir de plus saines lectures que celles des contrats d'armements ou des commandes de stocks de camisoles de force.

Les sénateurs de la République française tiennent-ils pour peccadilles les massacres du 24 avril 1915 où périrent poètes, écrivains et intellectuels arméniens raflés puis assassinés ?

Armen Lubin savait tout des souffrances arméniennes et il communiqua ce savoir, l'offrit en partage à ses amis poètes comme Henri Thomas, lequel ne cessa d'admirer et d'évoquer non seulement l'œuvre en langue française mais aussi ce qu'il avait pu lire de l'œuvre arménienne révélée par les traductions de Krikor Chahinian.

Il y eut toujours, de Max Jacob à Jules Supervielle, d'Henri Thomas à Jacques Réda, des poètes pour saluer l'œuvre d'Armen Lubin.

D'un écrivain d'origine arménienne, né presque un demi-siècle après l'auteur **de Fouiller avec rien,** de Marten Melkonian, dans son nouveau volume de journal **Le Clairparlant** (ed. Au bois d'Orion, 2000), retenons cette remarque : "Chaque génération doit, afin de transmettre, remémoriser la mémoire, elle doit "tout" relire afin de revivifier la lecture. "

Lubin lui-même aura été un formidable lecteur, avide et savant, capable de définir comme pas un ce qui nervure une œuvre.

Jean Freustié, critique et romancier qui fut, avec son épouse, parmi les amis fidèles, avait salué dans **Le Nouvel Observateur,** le recueil **Feux contre Feux :** "Ses poèmes, Armen Lubin, si on le laissait faire, il les remanierait sans fin. (...) Le "mot" c'est la seule chose avec laquelle il ne plaisante pas. Là est son terrain de bataille. Pour le reste, il est tout sourire, comme s'il avait trouvé sa juste place. "

Trouver sa juste place dans la langue d'accueil, —bien que se voyant refuser la nationalité française ! —, illustrer cette place avec un éclat qui conserve, mystérieusement, comme une aura, la trace de la langue maternelle, c'est le tour de force réussi par Lubin. L'exilé, le relégué devient celui qui rejoint, celui qui unit, à force de parler si vrai, d'unique façon.

Avec rien, avec des mots, juste des mots, Armen Lubin installe au centre de l'attention, dès 1941, la solitude des hommes vivant en exil: C'est un poème dédié à Jean Follain. Entendons-en quelques vers :

Le proscrit disait en descendant
l'avenue :
Je vous aime ô grande mademoiselle
avenue !
Le proscrit en marche était
un étranger,
C'était un exilé et j'en connais
de toutes sortes,
Ils ont tous, derrière eux, fermé
une porte
Cette porte n'est visible qu'une fois
franchie —

. . . . . .

Affreuse nuit que celle où l'ordre
règne
D'une façon par trop absolue
Du fait que les frontières du pays
se sont fermées
Devant nos dignitaires comme devant
nos chardonnerets.

On l'entend, Armen Lubin possède une façon vraiment unique de dire **nous,** il sait fomenter comme personne l'unité de l'émotion d'une nation. Veut-on voir comme l'inspiration d'Armen Lubin se retrouve chez ses successeurs arméniens d'aujourd'hui ?

Relisons d'abord **Sans rien autour,** le premier poème, un recueil d'Armen Lubin **Hautes Terrasses** (1957), un poème dédié à Jean Paulhan, le subtil maître de céans à **La Nouvelle Revue Française** qui fut l'un des plus attentifs alliés d'une œuvre dont il saisissait la force, la nécessité et la grâce.

Lubin écrit :

N'ayant plus de maison ni logis
Plus de chambre où me mettre,
Je me suis fabriqué une fenêtre
Sans rien autour.

Or, si les **Hautes Terrasses** nous émeuvent depuis 1957, écoutez plutôt ceci en écho, d'une poétesse, Mariné Pétrossian, née à Erevan, en 1960, dont l'inlassable Vahé Godel, lui-même poète arménien de langue française, a traduit de l'arménien oriental, un recueil intitulé **J'apporterai des pierres :**

J'ai apporté des pierres
J'en emplirai ma chambre
Rien qu'un peu de réalité
Dans ce chaos hurlant.

Quelle meilleure évocation de la solidarité arménienne que ce pur joyau qu'est **Un petit cœur tendre,** nouvelle de Chahan Chahnour, traduite par Krikor Chahinian(**). La tendresse y triomphe secrétement de l'absurdité et de la tragédie. La compassion promet d'être plus forte, un jour, que le désarroi le plus à vif et l'absurdité la plus décourageante.

C'est la leçon de Chahan Chahnour — Armen Lubin, une leçon de vie par le triomphe de l'art de dire, façon d'aller à autrui comme on rassemble les parts brisées d'un miroir, façon d'advenir en écoutant la vie. A nous, aujourd'hui encore, de lire Armen Lubin pour l'entendre. Ceux qui le découvriront, aujourd'hui ou demain, n'en auront pas fini avec lui : les vrais amis, même jamais rencontrés en vrai, même morts, ne nous quittent plus.

Le lire aujourd'hui, c'est lui rendre sa place parmi les poètes les plus exacts autant que les plus secrets du XXe siècle, ses amis Jean Follain. dont l'épouse, Madeleine, aura reçu les plus belles lettres d'Armen Lubin: ou Armand Robin, qui fustigeait la " fausse parole " et dont le salut à l'œuvre d'Armen Lubin est une de ces preuves heureuses que les meilleurs ne sont pas toujours ceux dont le nom dit quelque chose à tout le monde.

Mais qui le lira entendra Armen Lubin. et ne l'oubliera plus jamais.

S. J.

(*) *Extraits, que nous a remis l'auteur, de la conférence qu'il a faite le 9 Juin 2000 à la Maison de la Culture Arménienne de Paris.*

(**) *NDLR.— Une première traduction, faite par Arpik Missakian sur suggestion d'Henri Thomas et préfacée par lui, a été publiée par la NRF en Février 1976.*

ԲԱԼԵՏՈՍՔՈՓ

արուեստաւէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մայիս 10

ԱՐԴԻ՝ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ

Անուրանալի է դասաւորման ուղեգիծը իբրեւ պատմական իրողութիւն, բայց բոլորովին կամայական: Ի՞նչու ծանօթ երիտասարդ արուեստագէտներ իրաւունք չունենան ժամանակակից որակումին, մինչ մահացած ուրիշներ արժանի նկատուին: Տիպա՞ս, թէ փակցուած պիտակ որուն խէժը դատապարտուած կ'ելեւէի կորանցնելու իր ուժը:

Երեւոյթը ընդունելի դարձած էր յունական թուականներէն սկսեալ երբ վերացական նկարչութիւնը որոշապէս առաջին գծի վրայ կը գտնուէր: Աւարտած է շրջանը: Պատահեցաւ որ յայտնուին յետոյ ութ–տասը նոր չարժումներ, բացայայտ յայտարարութեամբ ու ցուցարար երեւոյթով:

Եւ երբ այսօր Պօպուրի Մշակութային կեդրոնին նոր սրահները այցելենք, յայտնի կ'ըլլայ թէ դոր օրինակ ֆրանսական վերացական շրջանը դրեթէ անտեսուած է, ցանցառ բացառութեամբ: Իսկ «փարիզի դպրոց»ը բոլորովին մոռցուած:

Միւս կողմէ առարկայական փորձարկութիւնը որ կերպաւորած կը թուի ըլլալ ժամանակակից կոչուած արուեստը, դիտել տալ կը չանայ, ձաղկելով զայն, սպառողական ընկերութեան մը ճիրաններուն յանձնուած մարդկութիւնը՝ թէլադրական էականի մը վնասազուրկին հոլովմամբ: Ամէն ինչ արուե՞ստ է:

Նման սակայն ժամանակաւոր բոլոր յայտարարուած չարժումներուն այս վերջինն ալ յողնութեան նշաններ ցոյց տալ սկսած է: Մնունդը նոր աշխարհէն է որ կ'առնէր, ու օրերս Նիւ–Եորքի ցուցարեբած տեսարանը բաւական տարբեր է:

Փխրուն կեանքի հոսանքին դէմ, փորձը կը գտնացնէր նորարար ոգիի սիրահարը, աւելի ճիշդ որեւէ նորութեան սիրահարը, բայց արուեստագէտին աչքը չէր կրնար գտնել տեղափոխեալ առարկայի մը կրկնութեան մէջ, արուեստագէտին փոխաբերական իմաստով ցոյց տալ ուզած սուտ իրականութիւնը, քանի չէր կրցած հրապուրիչ «առարկան» արուեստի «գործի» վերածել: Այդ կարգի մեկուսացումը ո՛չ երազ, ո՛չ յուզում, ոչ իսկ վախ կրնար յառաջացնել դիտողին հոգիին մէջ: Արհամարհոտ նսեմացուածք մը բնութեան ու մարդոց ժամանակաւոր հետաքրքրութեան մը կրնար ծնունդ տալ միայն: Բայց արուեստի պատմութիւնը ի վերջոյ չեղջակուտում մը չէ՞: Առանց որեւէ յառաջացումի:

Հո՛ս, ինձ համար ուշագրաւ կէտ մը նշմարելի:

Արուեստագէտին աչքը կրկնութեան պէտք չունի, գործն իր անկրկնելի կը մնայ՝ մինչ դիտնականին աչքը անպայման փորձը կրկնելի դարձնելու պարտաւորութիւնը կը զգայ ճշդրիտ ու իրագործումներ ստանալու ձգտումով իր փորձարկութեան ընթացքին: Գիտութեան յառաջացման պայմաններէն մէկն է այդ: Գոյէ առաջինը: Եւ հո՛գ չէ՞ բուն տարրերութիւնը արուեստին ու գիտութեան զուգահեռ բայց աշխատութեան այլակերպ իրենց ուղիներուն մէջ եւ: Ինչո՞ւ այս բնաւիպ իրողութեան անտեսումը կարող մը արուեստ երեւելի պատմաբաններուն մօտ, ինչպէս Քլիման կրնակերկ կամ Ուիթիւը Տանթօ, որոնք դիտակցաբար իմաստապաշտ նշանաբանի մօտեցումին մէջ արուեստին պայմանագրական յառաջդիմը կը չանան նշմարել՝ իբրեւ անխուսափելի պատմական իրողութիւն:

Մոռնալ ձեւացնելով էականը. այն է, թէ արուեստին բուն ուժեղ գործօն լծակը գործին դիմաց յուզում յառաջացնելու կարողութեան մէջ կը կայանայ: Բոլոր արուեստներուն մէջ անչուշտ, նաեւ նկարչութեան՝ որ ժամանակ չունի ճանչնալ: Յառաջացումի հարց չկայ: Կայ՝ ամենահին ժամանակներու յունական թէ եգիպտական, կամ մեր ժամանակներու, նկարչութեան նորարար ոգին ներմուծող Պէքոններու, Ճէրման Լէժէներու թէ փիքասոյի ինքնատիպ արուեստը: Կրնամ սխալիլ: Մարդիկ տղեղն ու անճոռնին ալ կրնան պաշտել: Բաւ է հաւատալ արուեստին կպչուն արհեստաւորներուն ու անոնց չահակից յորդեանց պաշտպաններուն:

Մայիս 12.

Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէ

ՓԱՅԼԱԾՈՒՆ ՆՈՐ ԱՍՏՂԵՐ

Երաժշտական աշխարհն ալ ունի իր յատուկ միզամածային դրութիւնը: Ինք տալառ աստղեր՝ ուրիշներ ալ որ արբօրէն կը սահին կ'անցնին ու կ'անյայտնան:

Առաջին տեղերը գրաւելու իրենց տիղմոք պայքարին մէջ, վերջին տարիներուն յայտնուած, կան բոլոր գործիական բաժանումներէն չուրջ երեսունի մօտ լուրջ երիտասարդ արուեստագէտներ: Ոչ միայն գերիչխան արհեստավարժութեամբ փայլող, այլ նաեւ ուժեղ տիրող անձնականութեամբ:

Երբեմն կը պատահի որ մէկ երգապետնակ, լաւ պատրաստուած ու մանաւանդ լաւ տարածուած՝ բաւ ըլլայ թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէն բերնէ բերան լեցնելու:

Ուրեմն Նիքոլա Լուկանովի ծանօթ յ այլեւս Փարիզի երաժշտասէրին իր պատառիկ մենահամերգով:

Դաշնակի ռուսական դպրոցի ներկայ

յուցիչներէն մին: Դիւրաչարժ մտաւոր երաժշտական միաք, ուժականութիւն, հրապուրիչ անհատականութիւն:

Լաւագոյնը կրցաւ տալ Շուիչնի էթիւտներուն ընթացքին, որոնց երկրորդ տետրակը ամբողջութեամբ, իւրաքանչիւրը իր հարազատ չունչով, ստեղծելով յարմար մթնոլորտը:

Մոցարթի սոնաթը որ յայտադրին ըստ կըզբնաւորութիւնը կը կազմէր, առանց յուզմնալիկ պահերու, մխազաղաղ, անտարբեր ձեւեր: Որքա՜ն դժուար է յայտագիրը սկսիլ Մոցարթով:

Իսկ երկրորդ մասը՝ ամբողջովին յատկացուած Զայքովսքիի, նուազ հետաքրքրական էր, իր երաժշտական խորհուրդով, հակառակ Լուկանսքիի կատարողական բարձր արուեստին:

Տուաւ նաեւ անմոռանալի երկու կրկնութիւններ, մին Տէպուսիէ, միւսը՝ Ռախմանինոֆէ: Այս վերջնոյն հինգերորդ նախրդանքը, քիչեր պիտի կարենային նոյն վերարտադրիչ կերպով մեկնաբանել:

Ահա՛, փայլածուն նոր աստղ մը՝ Նիքոլա Լուկանսքի:

Մայիս 14
Շափէլ Սէն Ֆիլիփ տիւ Ռուլ

ՊԱՏՈՒԱԿԸ ՀԱՄԵՐԳԱՍՐԱՀ

Օրերէն կիրակի: Փոքր սրահը մատուռին, հարիւրի չուրջ երաժշտասէրներով լեցուեր է:

Մատուռ որ կ'ըսեմ, Փարիզի կեդրոնը կը գտնուի:

Համերգները չարունակելի կը թուին: Գէթ երիտասարդներուն նպատակը ա՛յդ է: Հարց տուին՝ արձանագրուեցաւ: Կազմակերպած իրենց առաջին համերգն էր: Անունը ակումբին՝ Մուզիք Ասանթի: Եւ բանաւէտ սկիզբ: Հին օրեր յիշեցի:

Եթէ մատուռին ձայնատարածման կարողութիւնը զոհացուցիչ է, որքա՜ն աւելի հոգեչահ է մթնոլորտը, մանաւանդ երբ արուեստասէր հասարակութեան մը ներկայութեան է որ կը տրուի համերգը: Այդ կիրակի մէկտեղուած էին պայմանները եւ ունկնդրեցինք երկու խոստումնալից երիտասարդ ուժեր: Երկուքն ալ ընդծին ձիրքերով օժտուած ու լաւ պատրաստուած:

Ջուլիաճհարուհին՝ Նուրիթ Փակիթ. դաշնակահարուհին՝ Գարին Զարիֆեան: Պէթհովէնի Գարնան Սոնաթը կու տան առանց խուճապանքի, վճիտ նախադասութեամբ, համոզիչ չեչտերով յուսածիծաղ իր վերջին մասով: Մեկնաբանութիւն որ կ'ուրախացնէ հոգիդ: Յետոյ Նուրիթ Փակիթ առանձինն Պախի Շաքոնը կը մեկնաբանէ: Քիչ մը արձակունակ, բայց ինքնավստահ, դիտակից՝ երաժըշտական խորքին: Դաշնակահարուհին, տարիքին բայց գուսպ, կը տպաւորէ յետոյ իր Տէպիւսի ու Լիսթով:

Դժուարին այդ գործերը Գարին Զարիֆեան կու տայ խիստ տպաւորիչ հընչականութեամբ ու Լիսթի պարագային վերին երկիւղածութեամբ մը տոգորուն: Յայտագիրը տեղ տուած էր նաեւ արդի երաժշտութեան՝ ուր լսեցինք Վեպերնի ու Սթրավինսքիի կարգ մը գործերը նոյն արհեստավարժ մօտեցումով: Գեղեցիկ առոյգ համերգ որ կը ներկայացնէր երաժիշտ գոյգ մը իրենց կնճռոտ վերելքի ճամբուն վրայ: Թարմ օդ չնչեցինք:

Մարտ 15
Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէ

ՀԵԼԷՆ ԿՐԻՄՕ

Համբաւը իրմէ առաջ հասած էր արդէն, Նիւ–Եորք հաստատուած Ֆրանսուհին:

Սրահը լեցուն, հեղձուցիչ տաք, առանց բարեխառնութիւնը ստուգող սարքաւորումի: Ձրի բաժնուած գեղեցիկ յայտագիրներուն իբրեւ հովհար գործածութիւնը զարմանալի չէր: Բաճկոնաւոր ունկընդիր չկայ սրահին մէջ, մինչեւ սանդուխներուն վրայ խռնուած, առաւելաբար եկած են կարծէք գայլերու սիրահար յորջորջուած գեղեցիկ դաշնակահարուհին ելոյթը տեսնելու քան նուագը լսելու: Ձեմ գիտեր ո՛ր դասակարգին կը պատկանիմ. հաւանաբար երկուքին՝ այնքան ուժեղ էր համերգի նախօրեակին կարծիքի ծաւալոյթը:

Հերոսուհին դանդաղ քայլերով կը յառաջանայ դէպի դաշնակ: Ունի իշխող անուրանալի անհատականութիւն:

Աւելի ձեւական, քանի մակերեսային ու սեթեւեթեալ է նուագը, նմանօրինակ չեչտաւորումներով յաճախ ընդհատուած որ կը կասեցնեն բնական հոսքը խորհրդաւոր գործին: Եթէ Պախ – Պուզոնիի Շաքոնը կը լսենք սկիզբի չարունակուղ հետաքրքրութեամբ, Պէթհովէնի վերջնթեր սոնաթը ու հետեւող զոյգ ռափսոտները Պրահմսի, համոզիչ չեն թուիր իրենց երաժշտական խորութեամբ ու տըկար հնչականութեամբ:

Յայտնի արհեստավարժութեամբ տըրուած այս խրթին գործերը պահանջքն ունին բոլորովին ուրիշ հոգեկան զօրութեան, ու չեն բաւարարուիր խնամեալ նուագով մը միայն:

Ծափահարութիւններու տարափին տակ կ'աւարտի Հելէն Կրիմոյի մենահամերգը: Գայլերու սիրահար դաշնակահարուհին քանիցս բեմ կու գայ խոնարհիլ յուսադրիչ դողդրիկ ժպիտով մը, որուն գաղտնի պատգամն է՝ կրկնութիւն մըն ալ կրնամ հրամցնել: Եւ իրաւամբ չատ յաջող երկու կրկնութիւններ կու տայ: Ռախմանինոֆ՝ աւելի յարմար ու մօտիկ է իր հեչտասէր զգայական աշխարհին քան Պէթհովէն: Հեռաքրքրական համերգ:

Մայիս 16
Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէ

ՄԱՔՍԻՄ ՎԵՆԿԵՐՈՎ

Զմոռնալ իր անունը: Երրորդ անգամն է որ կը լսեմ դիմքը բեմին վրայ: Այս այն երիտասարդ ջութակահարն է որուն վերբերելը այնպէս մը տնօրինուած կ'երեւի, որ թէ բնածին ձիրքերուն, թէ՛ լաւ դպրոցի եւ թէ համբաւի մը ծաւալոյթը ապահովող բոլոր լաստեղական միջոցներուն առաւելադոյն չափով գործածութեան չնորհիւ, կը ներկայանայ օրուան ամենածանօթ երիտասարդ ջութակահարը: Այս գիչեր արժանի էր այդ պատուանդանին:

Ունի իր կախարդ ճպուտին արտակարգ սահունութեան առընթեր, նախադասելու իւրայատուկ կերպ, ջերմ երաժշտականութիւն մը խորունկ, եւ հրապուրիչ անձնական համայք՝ բեմին վրայ: Մագնիսական չունչ մը տաք, կու գայ յուզումով պարուրել հոգիդ: Այս եղանակին համերգը յատկացուած էր Պախի ու Իզայիի միայն ջութակի համար յղացուած սոնաթներուն:

Յանգստ նուագուած սովորաբար, հակառակ իրենց դեղեցկութեան: Կազդուրիչ յայտագիր, ուր չոայլօրէն վայելենք զինքը իբրեւ արտակարգ այս անհատական իշխող ելոյթը:

Ահա՛ մեծ ջութակահար մը քանվեց տարու:

Ուրախալի է որ կազմած է նաեւ իր մըտերիմ երկու ընկերուն հետ երբեակ մը, խիստ յուսադրիչ իր երաժշտական խոհրով: Վահան Պապեան՝ դաշնակ, Վահրամ Սարաջեան՝ թաւջութակ: Ե՞րբ առիթը կ'ունենանք զիրենք լսելու Փարիզի մէջ: Երբ հայ արուեստասէր մեկենասը արթննայ իր թմբիրէն: Եւ ընդհանուր արթննայ իր թմբիրէն: Եւ ընդհանուր առմամբ, երբ մենք՝ Հայերս իրաղեկ դառնանք արուեստին հաստիչ ուժին, որուն գիտակցութիւնն իսկ չունինք, դուրս մնացած ըլլալով անոր տիեզերական արագ գործող, իրար գիրար գովող մենաչնորհեալ չրջանակէն:

Մայիս 18

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ, ՆՈՐ ՏԻՄՔԵՐ

Գիրքերս՝ ստացուած, հապճեպ գընուած, չարուած, զօրահանդէսի պատրաստուող գինուորներու նման անչարժ կը սպասեն: Կարգով պիտի չկարդացուին:

Կան հոն մէկ չունչով աւարտուելու պատրաստ արուեստի վերաբերեալ, արագ ընթերցումի յարմարող հրատարակութիւններ: Կան նաեւ մնայուն աչխատանքներ, յուզիչ բովանդակութեամբ՝ որոնք պիտի կարդացուին մաս առ մաս, մինչեւ իսկ էջ առ էջ, դանդաղօրէն: Անոնց կարգին, նախ երկու հատորները Զուլալ Գալանճեանի ձեռամբ պատրաստուած, զարմանալիօրէն յուսադրիչ, քանի կարելիութիւն կ'ընձայեն բոլոր անոնց որոնք պիտի ուզէին գրաբարն ալ սիրել: Այս երկու հատորներով մեր գարերու պուռ պատմական գրականութիւնը ունինք գրաբար ու աչխարհաբար լեզուով դէմ դիմաց ուսուցող դեղեցկութեամբ: Գիրքեր որոնք նախ կը թղթատուին ու յետոյ չամբօրէն կրնան կարդացուիլ: Օգտակարութիւնը ձեռնարկին ակներեւ է: Կ'ամփոփէ ու կ'իրականացնէ հայ հին գրականութեան ճաչակաւոր մէկ ծաղկաքաղը: Մանրակրկիտ աչխատանք ուր ուչադիր փութկոտութեամբ թարգմանուած է դեղեցիկ աչխարհաբարի մեր հին գրերու գրականութիւնը:

Մինչ իր իսկ բանաստեղծութիւնները, ուրիչ հատորով մը ներկայացուած, ի չյա կը բերեն Գալանճեանի վիպական դիմագիծը: Բանաստեղծը առանց ծեքծեքումի սէրը կ'երգէ: Զուլալ Գալանճեան ունի թելադրիչ ուժը իր երգած երգին, ուր յուզախնդիր կացութիւններ ստեղծելով լնգրկինքը յուլարար կը յանձնէ հեւքոտ վայելքներու: Հաղորդակից կը դառնաս իր բանաստեղծութեան որ կրնաս սիրել անմիջականօրէն:

Ո՞վ էր ըսած՝ բանաստեղծութիւնը ապակի կամ ադամանդ է:

Զուլալ Գալանճեան ադամանդին սիրահարն է:

Ստացայ նաեւ եռահատոր հրատարակութեան մը առաջին հատորը: Այս մէկն ալ ամբողջական հայ գրականութեան մէկ ծաղկաքաղն է ամենահին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը, իր անգլերէն թարգմանութեամբ: Զորս ընկերներ՝ Ցակոբ Խաչիկեան, Գաբրիէլ Պամմաճեան, Նուրհան Ուզունեան եւ Խոսրով Ֆրանչուք ձեռնարկեր են այս հսկայ թարգմանական գործին: Իւրաքանչիւրը իր ճիւղին մասնագէտ՝ որոնք այդպէսով երկու հազար հինգ հարիւր տարուան անցեալ մը պատկերացնող հայ գրականութիւնը մատչելի կը դարձնեն անգլիախօս Հայերուն, դեղեցիկ ոճով: Ի՛նչ ուրախութեամբ հաստատած պէտք է ըլլան թէ սպառած է առաջինը, պատրաստ է տպագրութեան երկրորդը, ու վերջին՝ երրորդ հատորին կազմութեան կ'աչխատին ընդհուպ աւարտելու համար եռահատոր այս վիթխարի աչխատանքը: Պակաս մը լրացնելէ անդին հայ բանաստեղծութեան ծանօթացման ուղիով, գործը իր ձեռնհաս հոգիներու ընտրութեամբ ու լաւ թարգմանութեամբ կը ձգտի ըլլալ մնայուն վեհաչուք չիրիմ մը հայ գրականութեան:

*
**

Կան նաեւ դրադարանիս միջին դզրոցին մէջ նոր Սի–Տիներ որոնք չեն տեղաւորուած տակաւին: Մէկ քանին անդամ մը միայն կրցայ լսել: Ինչպէս Նարինէ Սիմոնեանի, Պախի փոքր նախերգանքներուն յատկացուած խիստ հետաքրքրական մէկ երգապնակը, ուր կը վայելենք գինքը իբրեւ կարող դաշնակահարուհի: Արհեստավարժ նուագին կը միանայ խորունկ երաժշտական ըմբռնումը: Ու իր երգեցողահարի նուագախմբային հնչողական մօտեցումը կ'ապնուացնէ ու կը համեմէ այս փոքր նչխարները. ու այս պարզ գործերը լուսապսակ գոհարներու կը վերածուին իր մեկնաբանութեան չնորհիւ:

Օրերս հրապարակ ելան Վարդան Մամիկոնեանի գոյգ նոր Սի–Տիները: Ան ալ անոնցմէ առաջինը յատկացուցած է Պախի. երկու եւ երեք ձայնով յօրինած հնարումներուն: Գործեր որոնց մեկնաբանութիւնը պահանջքն ունի մանրակրկիտ աչխատութեան, կարենալ ճչգրիտ պատկերացումը տալու համար եւ միօրինակ չդարձնելու զանոնք: Մամիկոնեան կը յաջողի կատարելապէս ոչ միայն հետաքրքրական դարձնել այլ նաեւ սիրցնել:

Երկրորդ Սի–Տին ան յատկացուցած է դեղեցիկ երեք քոնչէրթոներու: Ռախմանինոֆ, Լիսթ, Մէնտէլսոնի առաջինները: Երկու առաջիններուն կը ճանչնայինք իր մեկնաբանութեամբ. երրորդը բոլորովին նոր է: Երեքն ալ չատ յաջող մեկնաբանութիւններու արժանացած են: Իր բոլոր երաժշտական ձիրքերը կրցած է յայտնաբերել: Ունենա՛լ զանոնք:

Կայ նաեւ Ալեքսանդր Յարութիւնեանի գործերուն յատկացուցած Սի–Տի–ն. յաջող երգապնակ ուր տեղ կը գտնեն վերջապէս իր լաւագոյն սկզբնական գործերէն Սինֆոնիէթան, զգլխիչ իր վերջին մասով ջութակի քոնչէրթոն ու դիւրահոս դաշնակի քոնչէրթինոն, մեկնաբանուած՝ Նարինէ Յարութիւնեանի կողմէ: Եւ ա-

Յունիս 5

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ

Երբ բարձրանալ կը սկսի Փարիզի օդակայանէն պղպջաթեւ թռչունը, բոլոր այն ցուցահանդէսներն ու համերգները զորս մտադրած եմ տեսնել եւ լսել պար կը բռնեն մտքիս մէջ:

Ուրախ վայրկեաններ:

Հասանք Նիւ – Եորք: Յուսախաբութիւն:

Տասը օրերուն ընթացքին պատահեցաւ որ ո՛չ մէկուն ներկայ կարենամ գտնուիլ: Եղան ուրիչներ:

Ուրեմն ա՛յս այն մեծ քաղաքն է համաչխարհային արուեստի կեդրոն, որուն առաջնորդի դերը վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին հետզհետէ զօրացած է, իսկզոյն Փարիզէն ո՛չ միայն նկարչութեան, այլ նաեւ երաժշտութեան, մին-

●▶

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ - ՊԵՐՄԱՆ

Տարիներէ ի վեր կը սպասէի որ սենեկային երաժշտութեան կատարման համար իրեն յարմարող ընկերներու հանդիպի: Փափաքս իրականացաւ այս դիչեր: Եւ ահա՛ Մամիկոնեան գտած ըլլալ կը թուի գէթ այն ջութակահարը որուն հետ պիտի կարենայ երաժշտութեան այդ բերնագաւառն ալ լաւագոյնս զարգացնել:

Սենեկային երաժշտութիւնը ամէնօրեայ սնունդ է, թէ՛ լսելու թէ՛ աչխատելու ճամբով, մանաւանդ դաշնակահարին համար, ուր պիտի կարենար նորարար հընչական արտայայտիչ դրոչմներու հանդիպիլ անոր կատարման ընթացքին եւ լուսարձակել իր իսկ ներաչխարհը նոր հորիզոններով: Բոլոր մեծ դաշնակահարները սիրած ու մօտեցած են սենեկային երաժշտութեան:

Վարդան Մամիկոնեան – Պաւէլ Պերման զոյգը ունի բոլոր բնորոչիչ ազդակները՝ կարենալ տալու այդ մարզին պատկանող կարեւոր գործերը՝ ինչպէս սոնաթները, իրենց նրբին զեղեցկութիւններով:

Ու այս դիչերուան համերգի ընթացքին զոյգը ապացոյցը բերաւ իր –թէեւ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ– կատարած երաժշտական ընդելուզումի հսկայ աչխատանքին եւ անոր լրիւ յաջողութեան:

Մեկնաբանուած գործերը պահանջելով նախ խոր երաժշտական համոզիչ, անսակարկ արհեստավարժութիւն, զգայական հարուստ գեհին, զիրար լաւ ըմբռնելու կարողութիւն եւ սոյն մեկնաբանութիւնը սրահին փոխանցելու ինքնաբուխ եռանդ: Պէթհովէնի Սոլ մաժէօր այնքան նրբամիտ ուղերուող սոնաթը տուին իրեն յատուկ զալարուն առոյգ կշռոյթով, մինչ Սէզար Ֆրանքի պատկառելի սոնաթը իր չորս մասերով, հոսեցուց չռայլօրէն իրենց վառվռուն բայց խոհուն նրուագը, երբեմն զարդերիզ երբեմն յամրաչարժ նախադասութիւններով: Ու յետոյ ի՛նչ ուրուայրն տեսիլքով մը Տէպիւսիի զգլխիչ Ջութակ–դաշնակի սոնաթը երազել տուող հնչիւններով: Ու վերջ՝ արհեստավարժութեան դադաթնակէտին վայել գործերով՝ Սէն–Սանսի Հավանէզը ու Պիգէի Գարմէնին վրայ Սարազաթի հիւսած զարմանահրաչ քմայնկարով: Թարմութիւն բերող այս վերջաբանով, աւարտին կը հանէր զունատիպ յայտագիրը:

Ահա երիտասարդ հաւատաւոր զոյգը որ անտարակոյս ունի աչխարհի բոլոր բեմերուն վրայ չուտափոյթ ելոյթներ ունենալու առաջադրութիւնը:

Une partie en forme de mots :

la création poétique arménienne

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

«Canto d'Armenia - Yerg Hayastani
In forma di parole,
sous la direction de
Boghos Levon Zekiyan,
Bologne, Janvier-février-mars 1998,
30.000 Lires (environ 100FF).

Voici deux ans que l'association culturelle italienne **In forma di parole**(1) visant à réunir le poétiser et le penser (poetare e pensare) a publié le beau volume de 282 pages consacré à la poésie arménienne. A la qualité du papier et du format s'ajoutent le raffinement typographique ("Simoncini Garamont") et le choix d'une dizaine d'illustrations suggestives et parfois floues (c'est le cas du couple 'Paris et Vienne') reproduisant, en noir et blanc, des khatchkars ou des détails d'évangéliaires.

Boghos Levon Zekiyan offre un parcours historico-critique de la poésie arménienne dans une introduction qui constitue pour lui le premier noyau d'un projet en cours qu'il souhaite mener à bien. L'incomplétude, inhérente à l'élaboration d'un recueil, est aussi due ici à la contrainte de la traduction. Les traductions en italien juxtaposées aux textes arméniens ont été effectuées par Claudio Gugerotti, Gabriella Uluhogian, Antonia Arslan et Alfred Hemmat Siraky, Paola Mildonian, Guisto Traina ainsi que Boghos Levon Zekiyan qui ont presque tous ajouté à ce travail délicat celui de la rédaction d'une notice présentant efficacement leur auteur.

L'intérêt de l'essai de Boghos Levon Zekiyan ("Una voce dalla notte dei tempi — la poesia armena tra passato e presente") réside principalement dans sa capacité à souligner l'importance du contexte dans l'émergence d'un courant poétique, c'est-à-dire de rappeler qu'il n'y a pas de création poétique qui puisse se dissocier d'une situation géopolitique, économique, historique, socioculturelle, soit encore, que nous ne pouvons pas lire ou écouter la poésie arménienne sans tenir compte des courants culturels qui influencent la création et font que toute création digne de ce nom est aussi et toujours déjà marquée par une dimension internationale.

Zekiyan rappelle que l'invention de l'alphabet arménien a engendré un grand travail de traduction qui constitue toujours une ouverture à d'autres cultures et il souligne, par ailleurs, le multilinguisme de nombreux poètes au cours de l'histoire, comme une ouverture indispensable car indissociable de leur situation géographique (Constantinople, Géorgie, Cilicie). A ces raisons, nous pourrions ajouter que le multilinguisme constitue le propre du poétiser, non tant comme maîtrise de langues étrangères nationales mais comme capacité du poète à habiter et abriter la langue étrangère en lui, à dire l'étrangeté, l'extranéité qu'il porte, cette voix en lui dont il est le véhicule, comme Socrate dont le "Logos" envoûtant demeure indissociable d'un "daimon" qui parle en lui et le pousse à parler. Si les mystiques continuent de nous fasciner, si la poésie de Grégoire de Narek, son "Logos", sa parole qu'il appelle "Ban", nous semble toujours suffocante de splendeur, c'est bien parce que le dire du mystique parvient à se faire le véhicule d'une parole en lui qui n'est pas lui, n'est plus lui et est plus que lui, qu'il parvient, pour reprendre l'expression d'un Gilles Deleuze, à "bégayer" dans sa propre langue, à la faire bégayer. C'est pour cela aussi, et pas seulement parce qu'il réunit les vibrations de diverses cultures (byzantine, syriaque, arabe), que Zekiyan peut voir chez Narek une "rupture" relativement aux canons et aux schémas des poètes antérieurs. Ainsi que l'avait montré Bergson(2), la force du mystique, sa puissance impressionnante auprès des hommes ne peut se dissocier de sa manière de s'exprimer, de trouver un langage nouveau qui, par son style même, relance la vie, dynamise, dit quelque chose d'inconnu et par là-même ouvre le monde; et s'il arrive que cette parole soit obscure, qu'elle ne puisse être comprise, littéralement, loin de disparaître dans l'incompréhension elle en devient captée. On ne comprend pas mais on sait qu'il se passe là quelque chose. Il ne faudrait dès lors pas s'étonner d'apprendre, sous la plume de Zekiyan, que malgré son obscurité sublime, Narek, après les Psaumes, ait été le livre le plus lu des Arméniens (p.63).

Retraçant le parcours du poétiser arménien de l'Hymne à Vahagn aux poètes de nos jours, Zekiyan en propose les balises repérables dans l'émergence d'un style qui marque l'ensemble d'une culture ou devient le révélateur d'une situation dans laquelle se trouvent les Arméniens. Ainsi en va-t-il du "sharakan," poésie sacrée du haut moyen âge où culmine l'hymne à la Vierge Hripsimé composé en 618 par Komitas à l'occasion de la consécration de la cathédrale sainte Hripsimé et dont la forme apparaît comme un magnifique "contrepoint au chef-d'œuvre architectural" (p.18). Montrant l'influence tardive des idéaux des Lumières sur une Renaissance arménienne, Zekiyan énonce les changements qui ont suivi la période importante allant de 1840 à la fin du XIXe siècle : l'ouverture vers les masses populaires, l'avènement de l'arménien moderne comme langue de culture, le développement de la presse quotidienne et périodique, l'attention portée à la pédagogie et à l'instruction de base, l'intégration des grands courants de la pensée occidentale. D'où, l'impact du Romantisme auquel se rattache, dans le champ politique, l'émergence de la "question arménienne" et auquel appartiennent les intellectuels arméniens formés dans les collèges mekhitaristes de Venise, Padoue et Paris, ainsi que les poètes de Constantinople et de la partie du Caucase rattachée à l'empire russe (Ghevond Alishan, Yeghishe Charents, Daniel Varoujan, Petros Durian, Mikhayel Nalbandian, Hovhannes Thumanian...). Au courant symboliste marqué par Siamantho, Vahan Terian et Misakh Metzarents succède le décadentisme (Sipil, Zarifian). Evoquant un grand nombre de poètes, Zekiyan met en évidence les conséquences du génocide sur la production poétique et les défis d'écriture auxquels sont confrontés les intellectuels d'une patrie en reconstruction, l'Arménie soviétique. Comme la poésie arménienne n'est pas liée à la surface d'un territoire précis mais bien plutôt à l'idée d'une territorialité que marque justement le chant ou la ritournelle, la "nouvelle littérature diasporique" peut s'étendre sans problème aux auteurs qui n'écrivent pas en arménien. Ainsi Zekiyan cite-t-il de Los Angeles à Rome en passant par Paris (en oubliant malheureusement Genève et Vahé Godel), William Saroyan, Armen Lubin et Rouben Mélik, Yériché Djergaian et Diana Der Hovanessian, Alicia Guiragossian ou Vittoria Aganoor, tout en signalant, pour le plus grand bonheur du lecteur, l'existence d'une revue nord-américaine, "Raft" (radeau) qui regroupe les écrivains d'origine arménienne et de langue anglaise.

Il va sans dire que la traduction de cet ouvrage, avec les excellentes introductions, nous semble essentielle pour la diffusion de la culture arménienne.

---

(1) L'adresse de l'Associazione culturale «In forma de parole» (l'expression est extraite du *Paradis* de Dante) est la suivante: Via Castiglione 22, 40124 Bologne, Italie (fax: 051-234723).

(2) Henri Bergson, *Les deux sources de la morale et de la religion. Paris*, P.U.F., (1932), 1976, pp. 101-102: «Les vrais mystiques s'ouvrent simplement au flot qui les envahit. Sûrs d'eux-mêmes, parce qu'ils sentent en eux quelque chose de meilleur qu'eux, ils se révèlent grands hommes d'action, à la surprise de ceux pour qui le mysticisme n'est que vision, transport, extase. Ce qu'ils ont laissé couler à l'intérieur d'eux-mêmes, c'est un flux descendant qui voudrait, à travers eux, gagner les autres hommes: besoin de répandre autour d'eux ce qu'ils ont reçu, ils le ressentent comme un élan d'amour». ■

չեւ իսկ նորաձեւութեան մարզերէն ներս առաջնահերթ զինուորի տիտղոսը:

Նիւ–Եորք..., Նիւ–Եորք է երգուած յանկերգը, որ միշտ ալ համոզիչ չէ, բայց այնպիսի ուժեղ չեչառով մը որուն դժուար թէ դիմադրես: Գերիչխող է անտեսական ազդակը:

Սա մէկոգիս կան չորս–հինգ ցուցահանդէսներ՝ իրապէս տեսնելու արժանի, մօտ վաթսուն սարքուածներուն մէջ: Նախ՝ Վիթինէյ Թանգարանին Պիէննալը ժամանակակից արուեստին յատկացուած, ուր յայտնօրէն տեղքայլ կ'արձանագրէ առարկաներու տխուր տողանցքը իբրեւ արուեստի նշանակալից նոր գործեր, քանի կան հոն նաեւ, առաջին անգամ՝ անոնց իսկ կողքին՝ նկարչութեան սահմանին մէջ գտնուողներ: Բայց ինքնաստիպ ոչինչ: Գրեթէ յետքայլ մը: Կերպարանք զգեցած կեղծանոյշ արատներ:

Երբ նայուածքդ կը յառի այդ թափթփուածութեան եւ յուզումի նշոյլն իսկ չի յայտնուիր հոգիիդ ներս, զարմանք միայն ի տես առասպելային արժէքներուն՝ անկարելի է որ րոպէ մը չխորհիս. «ամէն ինչ արուե՞ստ է», կամ՝ «արուեստին վե՞րջն է», մինչեւ իսկ աւելի դըրդիչ՝ «կ'երեւի արուեստէն եաք փիլիսոփայութիւն պէտք է մարդկութեան»:

Ինչ անդին՝ Մեթրոփոլիթէնի մէջ, տեսնելէ եաք եգիպտական եւ ճափոնական նոր բաժինները, տեսնել անձնական լեհման հաւաքածոն, ամբողջովին Թանգարանին նուիրուած, պատմական իրաւ արժէքներով, ոչ միայն նկարչութեան, այլ նաեւ արուեստի զանազան կալուածներէն յատկանշական գործերով: Յայտնի կ'ըլլայ թէ ֆրանսական նկարչական դըպրոցը դերիչխող է հոս: Կ'արժէ տեսնել յետոյ, հինգերորդ պողոտային վերեւը, հրէական Թանգարանին յետահայեացը ուր սա միջոցիս, մինչեւ Յուլիսի վերջ, կը ներկայացուին բոլոր այն հրեայ նըկարիչներն ու արձանագործները որոնք դարուս սկիզբը Փարիզ հաստատուած էին: Երկար է ցանկը: Ամենածանօթները՝ Շակալ, Մոտիլիանի, Քիսլինկ, Փիսառօ եւ արձանագործներ Զատքին ու Շանա Օրլով, ինքնատիպ ուժեղ գործերով ներկայացուած են: Ամենահետաքրքրականը սակայն գուցէ Կուկինհայմի նկարահանդէսն է ուր պատասխանատուները նշանակալից մէկտեղում մը յայոդած են, 1900–ի Փարիզի համաշխարհային ցուցահանդէսը խարիսխ ունենալով, համախմբել ժամանակուան նկարիչները:

Տարբեր անկիւնէ մը դիտուած, կայ նաեւ մինչեւ Օգոստոսի վերջ չարունակուող ցուցահանդէս մը որ կը ներկայացնէ Փարիզ – Նիւ–Եորք զուգահեռ մը, քանակականէն վաթսունական թուականները նկատի ունենալով: Այս մէկն ալ Արդի արուեստից Թանգարանին կազմակերպածն է, որ դիտումնաւոր մօտեցումով, սկիզբը Փարիզի ֆրանսական դպրոցին փայլը, բայց յետոյ հետզհետէ Նիւ–Եորքի դերակշիռ ղերքը կ'ուզէ փաստել: Մտածել տուող մէկտեղում: Իսկ անձնական ցուցահանդէսներէն կարեւորագոյնը Լաւրի Կակոսեան ցուցասրահին Վիլհելմ որ Քոնինքի յատկացուցածն էր, որ օրերս աւարտեցաւ, ուր վերացական արտայայտապաշտ վարպետին կարգ մը գործերը հոգեկան խռովք կը պատճառեն միշտ իրենց ներզօրութեամբ ու հրապոյրով: Բեզոն չըլլանի մը ներկայացուցիչը: Համերգի սիրահար՝ ոչ մէկ նօթ սա տասը օրերուն ընթացքին: Նիւ–Եորք դրեթէ աւարտած էր իր երաժշտական եղանակը:

Բայց այս այն քաղաքն է տակաւին ուր Հէնրի Գլէյ Ֆրիք, պողպատի արքան, դարուս սկիզբը իր իսկ յարդարած բնակավայրը, փոքր դղեակ մը, թանգարանի է վերածեր:

Անտարակոյս աչխարհի լաւագոյն երեք կամ չորս անձնական հաւաքածոներէն մին: Պարնս, Կիւլպէնկեան, Զուքիններու կարգին, սա տարբերութեամբ, որ այս մէկը, թիւով նուազ, միայն ու միայն դլուխ–գործոցներէ է կազմուած: Ութեըրորդ այցելութիւնս է այս տուն – թանդարանը: Փոփոխութիւններ կան: Եւ յուդումդ միշտ իր զգաստնակէտին կը հասնի դարճեալ, քանիցս քեզ դինովցուցած Ռամպրանթի «Լեհ ճիաւոր»ին, Էնկրի Թէ Վելասքեզի կամ Կրեքոյի դիմանկարներուն առջեւ:

Անկրկնելի դեղեցկութիւնները Ֆրիք հաւաքածոյին:

Համախմբուեր են կարծէք դիտակցօրէն այս ճաշակաւոր մեկենասին տան մէջ: Ժամադրութիւն՝ որուն ներկայ էք բաժնելով իր մտերմութիւնը, քանի իրերը նոյն իրենց տեղերն են պահեր: Իսկ գեղանայարկը այս տարի յատկացուած էր մեծ գծագրիչներուն, «Միքէլ Անճելոյէն մինչեւ Փիքասօ»: Կարելի՞ է չխոնարհիլ Տիւրէր Թէ Ռամպրանթի չընդչեղ տիեզերքին դիմաց: Գերիչխան արուեստը հանճարեղ մարդոց: Այո՛, Նիւ–Եորք ...Նիւ–Եորք կ'երգենք քիչ մ'ալ հեղնական չեչառով, բայց այս քաղաքն է նաեւ ինքնավստահ մարդոց՝ երազայոյս, արդընթաց, գործունեայ, որոնք կ'աչխատին անսպառ եռանդով իրենց իսկ իղձերը իրագործելու համար: Եւ կը յայդին:

Յունիս 15

ՅՈՒՇԱՐԱՐ

Հազար ինը հարիւր քսան հինգ... երկու հազար: Երեք քառորդ դար:

Կարճ ժամանակամիջոց պատմութեան չափերով: Թանձր՝ հայ իրականութեան հաչուոյն:

Յանդդնութիւն պահանջող չրջան:

Քանի մը չարաթ եւս ու «Ցառաջ» կը թեւակոխէ իր եօթանասունվեցերորդ տարեչրջանը:

Ջոհոդութեան ծարաւ թերթս կ'ապրի: Ինքնիչխան:

Եւ ի՜նչ հարուածող տարիներ է ապրեր:

Վէպ մը: Անուարտ:

Բառեր կու դան դեղերիլ՝ զուգորդիչ հզօր՝ ուժականի նման՝ հոգին քրքրող:

Իղձ, դարման, զոհողութիւն, կորով, Սփիւռք, լեզու, պաչտպան: Ինչո՞ւ հարկաւոր դդալ չնորհակալութիւն յայտնելու: Քանի պատմութիւնն իր նախ իղձ էր՝ դարման փնտռելու անկազմակերպ ժողովուրդին հոդերուն: Թերահմուտ տառապած դաղթական Հայը իր ապագային դիտակից դարձնելու մտորումով: Անընկճելի կորով սկիզբը: Չարունակելի՝ մինչեւ այսօր:

Շուրջը՝ հպարտ քանի մը ուխտադնացներ:

Դրականութեան սիրահար մխքեր:

Ընթացքին՝ դաղափարապաչտ զոյգ հոդիներ՝ պաչտպան կերտուած գործին: Անխախտ սէրը սրբազան անաղարտ լեզուին՝ իբրեւ որմնուած ամուր յենարան: Ու մինչ մշտաբուխ կոյր հաւատարմութիւնը երդման ոդիին: Պարտականութեան բեռը կրեր են լուռ ու մունջ հայր եւ աղջիկ՝ օտար հողին վրայ հայերէն օրաթերթ մը դոյատեւել տալու յամառ կամքով:

Երեք քառորդ դար:

Յաղոդա՞ծ են: Հաստատակամ՝ այո՛:

Ահա՛, հո՛ս է: Կ'ապրի՛:

Օրաթերթ մը անկախ, անդարդ, վրտտահելի, իրատատու:

Ա՛յս էր որ տեսայ, կարդացի, զգացի ամէն առաւօտ:

Շնորհակալութի՛ւն Ցառա՛յ:

Գ. Հ.

Փարիզ, Յունիս 15, 2000

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 4
MARDI
4 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·941 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.941

ՇԻՐԱՔ – ՓՈՋԱՐԵԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Փարիզ ժամանակ օրն իսկ – Յունիս 30, Ուրբաթ – ճաշի հիւրը եղաւ նախագահ Ժ. Շիրաքի որուն հետ էլիզէի պալատին մէջ ղրուխ – պիսի տեսակցութիւն մըն ալ ունեցաւ։ Ընդունելութեան ատարանին երկու նախագահները նախագահական պալատին դարպասին մէջ չուրջ քառորդ ժամ յատկացուցին հաւաքուած հայ լրագրողներու խումբին, հակիրճ տեղեկատուութեամբ մը հանդէս գալով, նաեւ պատասխանելով քանի մը հարցումի։

Նախ խօսք առաւ Ֆրանսայի նախագահը, իր ուրախութիւնը արտայայտելով Հայաստանի նախագահին այցին ու իրենց հանդիպումին։ Ըսաւ թէ իրեն գոհունակութիւն պատճառած է Եւրոպայի Խորհուրդին կողմէ Հայաստանի ներգրաւումը եւ հաւանօրէն Սեպտեմբերին վերջնական անդամակցութեան առթիւ պատրաստ է Ռ. Քոչարեանը կրկին հրաւիրելու Ֆրանսա։ Ակնէ զատ ինք պետական այցելութեան հրաւէրը ուղղած է Հայաստանի նախագահին որ Ֆրանսայի հիւրը կ'ըլլայ հաւանաբար Փետրուարի ընթացքին։

Իրենց տեսակցութեան նիւթ եղած էին երկու երկիրներու յարաբերութիւնները. քաղաքական յարաբերութիւնները կատարեալ էին, անտեսական մարզը բարեզարգացման կարօտ. հարկաւոր էր մշակութային աւելի աշխոյժ կապեր հաստատել։ Նախագահ Շիրաք կրկնեց թէ Ֆրանսա զօրակից էր Ղարաբաղի հարցին կարելի եւ փափկելի լուծում գտնելու ջանքերուն։ «Շատ հաճելի էր մեր խօսակցութիւնը· այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ ձայն լեզուն կը խօսէինք» ըսաւ Ժ. Շիրաք, գործելով ֆրանքհայ խոր, ամուր եւ զարաւոր բարեկամութիւնը։

Ռ. Քոչարեան նախ շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած ջերմ ընդունելութեան եւ պետական հրաւէրին։ Ամփոփ կերպով անդրադարձաւ իրենց տեսակցութեան նիւթերուն։

Ցետոյ երկու նախագահները պատասխանեցին հարցումներու. Ժ. Շիրաք ըսաւ թէ Հայաստանի նախագահը զինքը Հայաստան հրաւիրած է, ինք ալ սիրով ընդունած հրաւէրը, կը մնայ ճշդել յետոյ։

Ան հարցումին թէ տեսակցութեան նիւթ եղա՞ծ էր ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումը, նախագահ Շիրաք պատասխանեց· «Գիտեմ թէ որքան կարեւոր է, արդարօրէն, այդ հարցը Հայաստանի իշխանութեան եւ հայ գաղութներուն համար։ Աւելորդ է ըսելս թէ զիրենք կատարելապէս կը հասկնամ· մանաւանդ որ Ֆրանսայի, նաեւ այլ երկիրներու հայ գաղութները բաղկացած են ուղղակի գոհերու շառաւիղներէն։ Սակայն, մեր այսօրուան նիւթը կը կազմէին ապագայի հարցեր, այնպէս որ չանդրադարձինք նման նիւթին»։

Վերջին հարցումը առընչուած էր Ղարաբաղի լուծումի նախաձեռնութիւններուն. նախագահ Շիրաք Ֆրանսայի ամբողջական պատրաստակամութիւնը արտայայտեց կարելի ամէն միջամտութեան պատրաստ կարելի ըլլար կողմերէն ընդունելի վերջնական լուծումի մը յանգիլ։ Հայաստանի նախագահն ալ ձայնակցեցաւ անոր, ըսելու համար որ ամէնէն յարմարը պիտի ըլլայ գտնել այն լուծումը որ կողմերուն համաձայնութեան պիտի արժանանայ։

Նոյն օրը, Ռ. Քոչարեան տեսակցութիւն մը կ'ունենար վարչապետ Ժոսփէնի հետ։

***

Նոյն երեկոյեան ԱՖՓ–ն անդրադարձաւ Ժ. Շիրաք – Ռ. Քոչարեան տեսակցութեան, «Շիրաք "կը հաւկնայ" Հայերը» խորագիրով։

***

«Ֆիկարօ» (Յուլիս 1) քանի մը տողով կ'անդրադառնար Շիրաք – Քոչարեան տեսակցութեան ու կը գրէր. – Տեսակցութեան աւարտին, Շիրաք յայտարարեց որ «կը հաւկնար» այն կարեւորութիւնը զոր Հայաստան կուտայ «իրաւացի կերպով» 1915–ի ցեղասպանութեան ճանաչման (ի դէպ, Շիրաք, անշուշտ ցեղասպանութիւն որակումը չգործածեց, այլ ըսաւ «այդ հարցին»)։ Նմանօրինակ արձագանգ մըն ալ տուած էր «Լը Մոնտ»ը (Յուլիս 1 – 2)։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԿԱՐՍԻ ՄԻՋԱԴԷՊԻՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կարսէն Հայաստանեան պատուիրակութեան թուրք իշխանութիւններու կողմէ վատարումին մասին Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը Արա Բաբեան յայտնած է թէ իրենց համար ափսոսալի է տեսնել որ Թուրքիոյ իշխանութիւնները պաշտօնապէս հրաւիրուած պատուիրակութիւնը կ'արտաքսեն երկրէն եւ երկրին Արտաքին գործերու նախարարութեան փոխ–բանբերը առիկա կը բացատրէ յեղասպանութեան ճանաչումին պահանջով ու Ղարաբաղի հարցով։

Ա. Բաբեան աւելցուցած է թէ յեղասպանութեան ճանաչումի հարցը եղած է եւ կը մնայ Հայաստանի օրակարգին վրայ։ Հայաստան հետամուտ է այդ ճանաչումին, մէկազգային մակարդակով ու Թուրքիոյ կողմէ։ Այս կեցուածքը ուղղուած չէ երկու երկիրներու յարաբերութիւններու սրումին, այլ՝ ընդհակառակն անոնց մերձեցումին, բարեկամութեան։

Ակնարկելով հայկական պատուիրակութեան վատարումին մէջ Թուրք պատասխանատուներու նշած Ղարաբաղի ազդակին, Ա. Բաբեան ըսած է թէ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները չեն կրնար բնականոնանալ, այնքան ատեն որ Թուրքիա չարունակէ զանոնք երրորդ կողմով մը պայմանաւորել։

Ա. Բաբեան նշած է որ Թուրք իշխանութիւններու ընթացքը չի պատշաճիր վերջին չորեքի երկխօսութեան եւ առեւտրական յարաբերութիւններ հաստատելու չանքերուն։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 1/3)

Լ.Ղ.Հ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒԺ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Յունիս 29 Թուականի հրամանագրով մը յայտարարած է ներման խնդրագիրներու քննարկման արդիւնքները։ Այսպէս, ներում չնորհուած է երկու դատապարտեալներու՝ ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակի չարքերուն իրենց ծառայութիւնը չարունակելու պայմանով։ Մասամբ նեղումի արժանացած են նաեւ վեց հոգի։ Նըկատի ունենալով յանցանքին բնոյթն ու ծանր հանգամանքը, երեք դատապարտեալի ներման խնդրագիրը մերժուած է։

ՅԱՌՈՒՆԻ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սրտի խոր կսկիծով իմացանք որ Յունիս 30–ին, Ֆիլատելֆիոյ հիւանդանոցը (Միացեալ-Նահանգները) ուր կրկին փոխադրուած էր վերջին 48 ժամերուն, իր մահկանացուն կնքած է Սփիւռքի արեւմտահայ ժամանակակից գրականութեան կարկառուն դէմքերէն՝ Վահէ Օշական։ Տարիներէ ի վեր կը տառապէր սրտէն եւ ահէ վեց չաբաթ առաջ համակերպած էր վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուելու, որմէ ետք, բարդութիւններ ճակատագրական եղան։

Վահէ Օշական, զաւակը Յակոբ Օշականի, ծնած էր Ֆիլիպէ (Պուլկարիա) 1922–ին։ 1926 – 1934 տարիներուն յաճախած է Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանը, 1935–ին ընտանիքին հետ կը փոխադրուէր Երուսաղէմ, ուր 1940–ին կ'աւարտէր տեղւոյն անգլիական Հայ Սքուլը։ 1946–ին կ'անցնէր Փարիզ ու կը յաճախէր Սորպոնի գրականութեան ճիւղը եւ 1951–ին կը ստանար գրականութեան լիսանսը։ 1963–ին կը ներկայացնէր իր ատենաճառը· – «Le roman arménien occidental de 1850 à 1930 et les influences étrangères» եւ կը դառնար գրականութեան տոքթոր։ 1975–ին կ'անցնէր Միացեալ – Նահանգներ։ Ըլլայ Պէյրութ, ըլլայ Ամերիկա եւ Աւստրալիա դասաւանդած համալսարաններու մէջ անգլիական գրականութիւն դասաւանդած է։ 1996–ի գարնան ալ դնաց Ղարաբաղ ուր մօտ երկու ամիս արեւմտահայ գրականութիւն դասաւանդեց Ստեփանակերտի համալսարանը (նոյն աշնան մամուլին յանձնեց «Ղարաբաղեան օրագրութիւն» մը)։

Վահէ Օշական կանուխէն սկսած է գրել։ Իր առաջին պատմուածքը «Պիրատէր Յակոբ» կ'արժանանար Յուսաբեր Գրական Յաւելուածի մրցանակին (1942)։ 1956–ին լոյս կը տեսնէր բանաստեղծական իր առաջին հատորը «Պատուհանը», ապա յաջորդաբար՝ «Քաղաքը» (1963), «Քառուղին» (1971), «Ահազանգ» (1980), «Խուճապ» (1983), 1987–ին կը հրատարակուէր «Փախստականը» (պատմուածքներ), «Թակարդին չուրջ» (1988, արձակ), «Աղուաւրձաններ» (1991, բանաստեղծութիւն), «Հատընտիր» (Պէյրութ, 1994), «Սերունդներ (1995), «Յոբելեանի մը առիթով» (1995), «Համբոյր» (Սիտնի, 1996)։ 1982–ին ալ անգլերէն հատոր մը լոյս ընծայած է՝ անգլիական ապզեցութիւնը արեւմտահայ գրականութեան վրայ 19–րդ դարուն։

***

Պէյրութ եղած տարիներէն իսկ, Վահէ Օշական սկսած է աշխատակիլ հայ մամուլին։ Ամերիկա հաստատուելէն ետք, մնայուն աշխատակիցն էր «Ասպարէզ» օրաթերթին որու կ'ապահովէր չաբաթական գրախօսականներ (Գրական կայծեր, Գիրքերու եւ մարդոց մասին)։ Մինչ աշխատակցած է «Յառաջ»ի, ուր վերջին չորեքին լոյս տեսան նաեւ թերթօնի ձեւով «Կռիւը» (1992–1993), «Ահաբեկիչը» (թատերախաղ, 1994), «Պատուհասը» (1995 – 1996) եւ մանաւանդ խիստ չահեկան յօդուածաշարքը՝ «Չարիւր տարի առաջ, պատոյտ մը անցեալի պարտէզներուն մէջ» (1998 Յունուար 13 – 21)։

***

Կանուխէն անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է Հայ դատի պաշտպանութեան, բերէն թէ մամուլի էջերէն։

***

1991 Ապրիլին «Յառաջ մխիթ եւ արուեստ»ի թիւը ամբողջովին նուիրուած էր իրեն, չահեկան հարցազրոյցով մը իրեն հետ։ 1995–1996 տարիներուն ալ Սփիւռքի զանազան երկիրներու մէջ ծանուցեալ իր գրական գործունէութեան յիսնամեակը։

***

Վերջին անգամ Փարիզ եկաւ 1998 Փետրուարին, երբ Լոնտոնէն եաք, նախաձեռնութեամբ «Համազգայինի» կ'ողջունէր Յակոբ Օշականը անոր մահուան յիսնամեակին առթիւ, ու ինք հրաւիրուած էր որպէս բանախօս։ Յառաջ սէր մը ունէր Փարիզի հանդէպ զոր կը կարօտնար չատ յաճախ եւ միշտ խանդավառութեամբ կուգար, նաեւ որոչ թախիծով, երբ այլեւս չէր գտներ իր բոլոր հին ընկերները, որոնց հետ անոյշ ժամեր անցուցած էր Հ. Յ. Դ. Նոր սերունդի օրերէն իսկ։

***

Վահէ Օշական «խանգարող» մտաւորականն էր Սփիւռքի։ Իր նկարագրին ամէնէն յատկանչական կէտը կարելի է նկատել հակատութիւնը։ Յաճախ կը պատահէր որ կարծիք փոխէ, ինչպէս եղաւ, օրինակ, մեսրոպեան ուղղագրութեան պարագային, երբ նախ յօդուածով մը ըսաւ թէ հարցը այժմէական չէ, ապա, Հայաստան–Սփիւռք համաժողովին (1999, Սեպտեմբեր, Երեւան) բուռն ելոյթով մը պահանջեց անոր վերադարձը։ Հեռու ընթացիկ կաղապարուած բանաճեւումներէ, իր յախուռն դրիչով, յանդուգն եւ համարձակ տեսակէտներով, չէր վարաներ յաճախ դայթակղեցնել, բայց, կրնար նաեւ, յանկարծ անապատելի կերպով պահպանողական դառնալ, զարմացնելով անոնք որոնք զինք լաւ չէին ճանչնար։

Իր մահով, Սփիւռքի արեւմտահայ գրականութիւնը կը կորսնցնէ եզակի դէմք մը, ինքնատիպ դրագէտ մը, որու բացակայութիւնը խորապէս զգալի պիտի դառնայ մեր մշակութային կեանքին մէջ, երբ օրէ օր կը նօսրանայ թիւը անոնց որոնք երկրպագուն էին հայ լեզուին ու մշակոյթին։ Հակառակ պարզուած մռայլ պատկերին, ինք անորբագրելի կերպով լաւատես էր, մերժելով տեսնել դառն իրականութիւնը։

Ի ցաւ թէ ինք իրաւունք ունենար։

***

Մեր ցաւակցութիւնները իր կնոջ՝ Արսինէին, զաւակներուն՝ Հայկին եւ Արայիկին, քրոջը՝ Անահիտ Ոսկերիչեանի եւ զաւակներուն՝ Թալինի եւ Հրաչի։

***

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ Դ. էջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱԶԻ (Պարսկաստան) դատարանը 4–է 13 տարուան քանտարկութեան դատապարտեց 10 հրեայ Պարսիկները, որոնք ամբաստանուած էին Իսրայէլի ի նպաստ լրտեսութեան յանցանքով։ Պ. Գլինթըն՝ «յուսախաբ» է, Շիրաք՝ «մտահոգ», իսկ Ժոսփէնի համար վճիռը անընդունելի է։

ՄԻՅՈՑԻ դատախազը 10 ամիս բանտարկութիւն (ինը՝ յետաձգումով) ուզեց Ժոզէ Պովէի համար, որ կը դատուէր 1999 Օգոստոսին Մաք Տոնալտ ճաշարանի մը դէմ վատարած քանդումին համար։ Վճիռը պիտի տրուի Սեպտեմբեր 13–ին։

ԱՐՖ–ի (Խլիրդի Հետազօտութեան
(Շար·ը Դ· էջ)

ՓՈԽՈՒՈՂ ԲԱՐՔԵՐ

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐ Ա.

Տարին է 1933 կամ 1934. ուրեմն տարիքս է 13 կամ 14:

Ծննդավայրս՝ Իսթանպուլի մէջ, մեծ Պողոսային վրայ, այժմ Հիլթոն պանդոկի դռնուած վայրը, մայթին երկայնքին տարեկից ընկերոջ մը հետ կը քալեմ պըտոյտի քայլերով: Այդ պողոտային մայթերը քալելու յարմար էին. միայն թէ բաժնուող կողմնակի ճամբաներուն անցք տալու համար ընդհատուած մասերուն եզրերը առհասարակ անկանոն եւ չատ բարձր էին: Այդ տեղին վարժ չեղող մէկը դժուարութիւն կրնար ունենալ: Այդպիսի կէտի մը վրայ էր որ դիւղացիի ետին կէսի մը վրայ էր որ դիւղացիի ետին տարեկից ընկերոջ մը հետ կը քալեմ պըտոյտի քայլերով: Այդ պողոտային մայթերը քալելու յարմար էին. միայն թէ բաժնուող կողմնակի ճամբաներուն անցք տալու համար ընդհատուած մասերուն եզրերը առհասարակ անկանոն եւ չատ բարձր էին: Այդ տեղին վարժ չեղող մէկը դժուարութիւն կրնար ունենալ: Այդպիսի կէսի մը վրայ էր որ դիւղացիի ետին տրեխին գոնը եւ մարմինին զգալի կերպով կքած երեւոյթը լիուլի կը բաւէին որ ղինքը նկատէինք մաքուր հագուած տարեց դիւղացի մը:

Մեր ծնողքէն եւ դաստիարակներէն առած կրթութիւնը կը պարտադրէր օգնել այս ալեւոր ծերուկին: Բան մը, որ մեր մօտ բնազդի չափ բնական սովորութիւն դարձած էր: Ես աւելի մօտ ըլլալով, անմիջապէս մէկ քայլով յառաջացայ եւ ծռեցայ վերցնելու համար գաւազանի ձեւով կանոնաւոր տաշուած այդ փայտի կտորը: Սակայն ի՛նչ զարմանք, ինք ինձմէ աւելի արագ եւ ճկուն չարժումով մը խլեց զայն եւ բարձրացուց գլխուս ի-ջեցնելու սպառնական դիրք մը առնելով: Կարծեցի որ պիտի զարնէր, բայց գոհացաւ պոռալով երեսիս. «մահակս պիտի առնես, հա՞»: Ես չչմած էի. աւելի չըւարած քան թէ վախցած:

ՊԱՏԿԵՐ Բ.

Տարին 1957 կամ 1958: Առաջին անգամ ըլլալով պիտի երթամ Փարիզ: Նոյն օդանաւին մէջ կային նաեւ երեք ընկերներ: Չեմ յիշեր թէ ինչու ստիպուած էինք նոյն դիւերը անցընել Միւնիխ քաղաքին մէջ: Զորս ընկերներ ընթրիքէն եօք ուղղակի պանդոկ չդացինք եւ թէեւ ժամը բաւական յառաջացած էր, յարմար դատեցինք քալել դէպի զբօսարան մը եւ խմիչք առնելով հաճելի ժամ մը անցընել: Վայրը չատ կեդրոն տեղ մը չէր եւ եռուզեռ չկար փողոցը: Հրապարակի մը մօտեցած էինք երբ տեսանելի դարձաւ դոյզ մը, որուն իրարու փաթթուած կը համբուրուէին: Ջոլս կար մտերիմ մէկ ընկերս, որ ուշադրութիւնս հրաւիրեց եւ յիշեցուց թէ Եւրոպայի մէկ մասուն համբուրուող զոյգի մը նայիլ: Ես այդ դիտէի արդէն եւ իմ նայուածքիս կառչած մնալը հեռուեանք էր ինձի համար անբացատրելի այն հարցումին՝ թէ ինչու այս երիտասարդն ու երիտասարդուհին իրարու այսքան սեղմ եւ անշարժ կենալ եւ համբուրուելու համար գաւած էին հրապարակին ամէնէն աւելի լուսաւոր կէտերէն մին, ճիշդ ելեկտրական լամբարին տակը եւ կոթնած անոր ձողին: Իսթանպուլի մէջ համբոյրի նման զղուելի մը համար ծածուկ եւ կարելի չափով անկատելի անկիւն մը կը փնտռուէր: Որովհետեւ եթէ տեսնուէր անցորդներու կողմէ անպատկառութիւն կը համարուէր. նոյնիսկ վախ կար ոտիկանատուն առաջնորդուելու: Իսկ եթէ ծանօթ մը ըլլար վկան՝ «աղջկան անունը կ'ելլէր» որպէս լկտի եւ փողոցային աղջիկ:

ՊԱՏԿԵՐ Գ.

Տարին 1970-ի չուրջ: Տիզբանակերտի մէջ չինուհեան մը բերմամբ ծանօթացած էի քիւրտ աղայի մը հետ եւ բարեկամացած: Օր մը պիտ հրաւիրեց իր տունը՝ կէսօրուան ճաշի համար: Պատիւ մըն էր որ կ'ուզէր ընծայել եւ կարելի չէր մերժել: Ժամադրուեցանք կիրակիի համար եւ դացի: Տունը բազմանդամ էր սակայն մենք միայն էինք իր հետ հիւրասենեակին մէջ: Քանի կը մօտենար ճաշի ժամը սենեակէն դուրսի մասին մէջ երեւեակ մը յայտնի կը դառնար: Այս ձայներուն վրայ կը բարդուէին նաեւ փոքրիկներունը, որոնք թոռները պէտք է ըլլային: Գիտէի որ ունի երկու մանչ զաւակներ՝ ամուսնացած եւ աղջիկ մը որ տակաւին վարժարան կը յաճախէր:

Առեն մը եաք կինը եկաւ եւ բարի գալուստ մաղթելով որպիսութիւն հարցուց: Քանի մը վայրկեան եաք մեկնելէ առաջ ամուսնին ըսաւ թէ ճաշը պատրաստ է: Աւելի եաք պիտի տոլմէի, որ կնոջ ներկայանալը եւ խօսիլը լինձի ցոյցաբերուած մեծ պատիւ եւ վստահութեան արտայայտութիւն ըլլալով պէտք էր ընդունիլ:

Ճաշասրահ երբ անցանք, դիմաւորուեցանք իր մեծ տղուն կողմէ զոր կը ճանչնայի արդէն: Սեղանը լեցուն էր զանազան մսեղէն պաղ կերակուրներու պնակներով, նաեւ տաք խմորեղէններով եւ տունէն պատրաստուած զանազան աղանդերներով: Սեղանին չուրջ չատ հանդիստ կարելի էր ճաշել 10–12 հոգիով, սակայն կային միայն երկու աթոռներ, որոնք դրուած էին ոչ թէ երկու ծայրերը, այլ երկար կողմերուն մէջտեղ, դէմ դիմաց. այսինքն ես եւ աղան պիտի նըստէինք դէմ առ դէմ եւ իրարու մօտիկ: Յայտնի դարձաւ, որ մեծ որդիին ներկայութիւնը եւս փափկանկատական վերաբերում մըն էր միայն: Ան հոն էր ըսպասարկելու համար սեղանին, իր յարգանս իր հօր եւ անոր հիւրին: Ան միչտ ոտքի մնաց եւ առանց հարցնելու եւ առանց հրաւէրի լեցուն պահեց մեր իւրաքանչիւրին ճաչասնակը: Երբ մտերմօրէն փորձեցի առարկել թէ անկարելի է որ այդքան բան կարենամ ուտել, աղան հանգստացուց զիս ըսելով. «բնաւ խընդիր չէ, կեր որքան որ փափաքիս, մըննացեալը ներսիններդ կ'ուտեն եւ կը լըմընցնեն»:

ՊԱՏԿԵՐ Դ.

Տարին է 1984. Մոնրէալ եկած տարիս: Սկսած էի Պոլսահայ Միութիւն երթալ երբեմն: Իրիկուն մը «պրիճ» կը խաղային ընկերներով, երբ երիտասարդ մը մօտեցաւ, մտերմաբար բարեւեց բոլորը եւ ձեռքը ուսիս դնելով «Արա՛յ, բարի ես եկեր» ըսաւ: Ապա տեսնելով վարանոտ վիճակս, տուաւ իր անունը եւ յիշեցուց որ աչակերտս եղած էր: Միայն թէ ան իմ չուարումս սխալ մեկնած էր: Ես դիմքը ճանչցած էի, թերեւս անունը չյիշէի, սակայն գիս անունովս կանչելը եւ եզակի խօսիլը խորթ եկած էր ականջիս: Նեղացած չէի թէեւ. պարզապէս անսովոր բան մը զգացած էի: Կարծես քովս կանգնած, անուշիկ դէմքով եւ սիրուն ժպիտով զաւկիս տարեկից տղան չըլլար այդ ձայնին տէրը, այլ մէկը՝ որ զիս անարդելու համար դիտաւմնաւոր կերպով եզակի երկրորդ դէմքով կը խօսէր: Իմացած էի որ Ամերիկայի մէջ աչակերտ մը դասի առեն ոտքերը սեղանին վրայ դրած դիրքով կրնայ հետեւիլ ուսուցչին ըսածներուն, սակայն պարապը գտնուելս. «հասունութիւն»ը չունեցայ բնական կերպով ընկալելու այս կացութիւնը: Անմիջապէս յիշեցնեմ որ ուրիշ չատ աչակերտներու հանդիպեցայ մոնրէալեան, Թորոնթոյէն կամ ԱՄՆ-ու զանազան քաղաքներէն եկող, որոնց բոլորին համար Պր. Կարմիրեան մնացեր էի: Այս պարագան բաւական տանջեց միտքս, քանի որ եզակի երկրորդ դէմքով խօսող աչակերտը բացարձակապէս անկիրթ մէկը չէր, ընդհակառակն, չատ համակրելի էր եւ ամէն անգամ ալ մօտեցումին առեն իր մօտ կրցայ գտնել սէր եւ մտերմութիւն: Ես ալ զինքը չատ սիրեցի: Իմ միւս աչակերտներէն տարբերութիւնը այն էր որ իրմէ չատ աւելի առաջ ԱՄՆ հաստատուած այլ ընկերներէն չատ աւելի դիւրին եւ արագ կրցեր էր իսկական Ամերիկացի դառնալ: Ես ալ հոս գտայ մխիթարեանցի տարեց եղբայր մը, որուն հետ ամբողջ տարիներ Մխիթարեան Սանուց Միութեան առաջին վարչութեան մէջ միասին աշխատած եմ որպէս իր նման հիմնադիր եւ ինձմէ հազիւ թէ տասը տարի աւելի մեծ էր: Գիտէի որ Իսթանպուլի մէջ ժրաջան աշխատող եղած է եւ իրաւաբէտի գրասենեակը փակելէ եաք զաւակներուն միանալու սիրոյն Մոնրէալ գաղթել եւ ինքզինքը հանգստեան կոչելէ եաք հոգին խռոված, տրամադրութիւնը խանգարուած էր: Ամէն անգամ որ այցելէի իրեն, աւելի մտերմիկ չէտ մը տալու համար մեր խօսակցութեան՝ կը ջանայի իր անունովը՝ «կարպիս» ըսել, եզակի դէմքով արտայայտուիլ եւ մեր տարիքի տարբերութիւնը զգալի չդարձը-

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԸ ԹԱՆԳԱՐԱՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱԳԱՅ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ...

Եթէ ուծացումի այս ընթացքը չարունակուի, պատասխանը այո՛ է:

Աւելի քան երբեք, ինքզինք կը պարտադրէ հաստատումը թէ արեւմտահայութեան հիմնական հարցը գոյատեւմանն է: Անհերքելի ճշմարտութիւն է թէ ցեղասպանութիւնը իր նպատակին կրկնապէս հասած կ'ըլլայ՝ երբ արեւմտահայը (որպէս անոր գլխաւոր զոհը) գաղըի յարատեւելէ: Իր գոյատեւումը կ'ենթադրէ իր ինքնութեան պահպանումը, որուն արմատները եւ անոր սատարողները լեզուն, մշակոյթը, զգլոցը, դաստիարակութիւնն են եւ ժամանակներուն առակ մըտայնութեան, զործելակերպի, զործունէութեան եւ վատոյցներու անհրաժեշտութիւնը: Պատրանք է կարծելը թէ առանց այս կռուանները իրականացման, արեւմտահայը պիտի չարունակէ գոյատեւել, չնորհիւ յուչակոթողներու, եկեղեցաշինութեան, ցեղասպանութեան ճանաչման եւ լոզունգներու:

Երեւոյթը միայն հայկական չէ: Այս օրերուն տեղի ունեցող ցուցահանդէս մը, եհուիչ հաւաքականութեան վտրճատուածեան եւ ատանդին նուիրուած (Հրէական Արուեստի եւ Պատմութեան Թանգարան, Փարիզ), խօսուն ապացոյցը կուտայ թէ մշակոյթ մը, հաւաքականութիւն մը կրնան քանի մը տասնամեակի տեւողութեան անհետանալ, եթէ զանոնք պահպանելու ուղղութեամբ արմատական քայլեր չառնուին: Այս ցուցահանդէսին մասին սատարդրած իր յօդուածին սկիզբը, Ժակ Մանտելպօմ «Լը Մոնտ»ի մէջ կը դրէ. – «Այն պահուն երբ Նոահի յիշատակը որեւէ ժամանակէ աւելի արձանագրուած է հաւաբական յիշողութեան մէջ, գրականութեան, փորձագրութեան, վկայութեան, շարժապատկերի եւ մինչեւ իսկ Պատմութիւնը գրելու ընդմէջէն, խռովիչ է հաստատելը թէ այս իրադարձութեան պատճառով ոչնչացած բաղաքակրթութիւնը միշտ այնքան անծանօթ կը մնայ»: Անոր բազմակողմանի երեսակներէն (մշակութային, ոգեկան, ընկերային, կենցաղային) եւ աւանդութեան ու արդիականութեան միջեւ անոր կիրարկած երկախօսութենէն այսօր ի՞նչ մնացած է, հարց կուտայ ան եւ կը պատասխանէ. «Ցեղասպանութեան օժանդակութեամբ, ոչինչ կամ գրեթէ ոչինչ: Հրէական միջավայրին մէջ՝ գրուած ժողովուրդ մը, իր կեդրոնի ակունքներէն կտրուած, մեղամաղձոտութեան եւ արդի հանգստաւէտութեան զոհ»: Ապա կը մատնանչէ. «Իրողութիւնը այն է թէ ոչ ոք – սկսեալ Հրեաներէն իսկ – չկամեցաւ եւ կամ չկարողացաւ այս կորուստին տարողութիւնը արժեւորել» եւ ան անտեսւեցաւ, «իբրեւ թէ աղէտին խայտառակութիւնն ու անոր յառաջացուցած ամօթը պատասխանատուներին նաեւ զայն ժառանգողներուն մշակոյթը»: Այսպէս, Եհուիչը դարձաւ «ոչ ոքի լեզու մը», լեզուն՝ «պարտուղներուն եւ Պատմութեան ուրուականներուն...»:

Եհուիչի նահանջին մէջ, հաւանաբար եւ տարամտորէն, նկատելի դեր ունին նաեւ Իսրայէլի գոյատեւումը եւ երբայերէնի զերազատումը, քանի որ կը նմանի արեւմտահայ – արեւմտահայերէնի եւ Հայաստան – արեւելահայերէնի պարագային: Արդարեւ, անժխտելի իրողութիւն է որ Հայաստան ներգաղթող արեւմտահայ սերունդը հոն վերջ գտաւ իրմով եւ իր ծոցէն ելած սերունդը եղաւ արեւելահայ, ինչպէս ուեւէ Հայաստանցի: Այս հիման վրայ, եթէ պահ մը պատկերացնենք որ բովանդակ արեւմտահայութիւնը աւեներն Հայաստան ներգաղթած ըլար, այսօր արեւմտահայ գոյութիւն պիտի չունենայինք...: Այսպէս, արեւմտահայը իր գոյութիւնը աւելի կ'երկարաձգէ եւ կրնայ երկարաձգել Սփիւռքի մէջ քան Հայաստանի, ի բաց առեալ եթէ Հայաստանի մէջ մտայնութիւնը, պիտակցումն ու պայմանները ստեղծուին արեւմտահայի գոյատեւման, որպէս մշակոյթ եւ ինքնութիւն: Նման կարելիութիւն մը, դէթ ներկայիս, անհնար կը թուի, նկատի առած տիրող կացութեան բարդութիւնն ու երկիրին տագնապալի վիճակը, մինչ դասական ուղղագրութեան վերադարձին դէմ տակաւին գործող ճակատին յամառութիւնն ու հետապնդած նպատակները աւելի կը կնճռոտեն հարցը եւ լաւատեսութիւն չեն ներշնչեր: Իրերու այս դրութեան մէջ, արեւմտահայուն «հոդ»ը, ուր կարենայ իր մշակոյթով, լեզուով եւ ինքնութեամբ գոյատեւել, Սփիւռքի, երկրագունդի բովանդակ տարածութիւնը կը դառնայ եւ համայնքի օգտագործելի անպարագիծ միջոցը:

Հո՞րկ է կրկնել թէ Արեւմտահայուն անկանգ ուծացումն ու ձուլումը կը նպաստեն ցեղասպանութեան չարունակութիւնը եւ, ի վերջոյ, յաղթանակը, վերջին քառորդ դարու ընթացքին աւելի արագ թափ ստացած: Սփիւռքի կազմակերպութիւններն ու կառոյցները այդ ուղղութեամբ հարկ եղած կամ անոր համապատասխան դերը լրիւ չեն ստանձնած, կամեցողութիւնն ու ուղղամիտ չեն ունեցած, հակառակը Հայաստանի մէջ իրենց տարած գործունէութիւններուն, չատ աւելի կեդրոնանալով Հայաստանի նիւթական եւ այլ ձեւի օժանդակութիւնները կատարելու, քան Սփիւռքի, վերջինը աւելի տկարացնելով: Առանց այլեւայլի կարելի է ըսել որ եթէ այդ օժանդակութեան եւ յանձնառումին մէկ տասներորդը Սփիւռքին յատկացուէր, այսօր կացութիւնը տարբեր կ'ըլլար. նախ՝ աւելի տոկուն, ուսած աւելի արդիւնաւոր եւ ձեռնտու՝ Հայաստանին աւելի նպաստելու: Անցեալները, սփիւռքահայ բարներ 5 միլիոն տոլարի պատկառելի գումար մը առաջարկած էին Հայաստանի մէջ դասական ուղղագրութեան վերադարձին ի նպաստ: Առաջարկը մերժուեցաւ... (*): Ինչո՞ւ, օրինակ, այդ դրամը չյատկացնել Սփիւռքի մէջ դործող եւ ծրագրուող դպրոցներու ինչպէս եւ ուսուցիչներու պատրաստութեան, որպէս անմիջական եւ առաջնահերթ կարեւորութիւն, պահանջք եւ հրամայական:

*Այո, ցեղասպանութիւնը կը չարունակուի՝ արեւմտահայուն արագընթաց ուծացումով եւ ձուլումով: Ինչպէս ըսի, ան կը նմանի արեւմտահայ – արեւելահայերէնի պարագային, սակայն ունի նաեւ իր տարբերութիւնները: Ամենէն կարեւորը այն է որ Հայաստանի մէջ ապրող հայերը, ինչպէս ըսի, ունին իրենց հայրենիքը, ինչ որ չունի արեւմտահայը: Ասիկա կը նշանակէ

ԳՈՂՈՒԹԻՆ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Հոգեւոր ժողովականներու ատենապետութեան, որ կատարուած է Յունիս 18, մէկ շաբթուան յապաղումով, յանձնուած է սիրոյ սեղան մը Մատենադարանին վերանորոգուած սրահին մէջ: Նիւելի քաղաքապետութեան նախաձեռնութեամբ եւ ծախքով նոր կերպարանք առած էին թէ՛ Մատենադարանի հանգրուանը եւ թէ Նարեկեան թաղերու սրահը: Սիրոյ սեղանին նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք, ներկայ եղած են պետական եւ պաշտօնական թուրք անձնաւորութիւններ: Օրուան հանդիսավարն էր վաղաշէկ Զիլճեան: Թաղային Խորհուրդի անդամներէն Յակոբ Սարաֆեան կարդացած է Թաղային Խորհուրդի տեղեկագիրը բացատրութիւններ տալով Պէյօղլուի յարակից բոլոր մարմիններու եւ մասնաւորաբար Պալըքճեան Հիմնադրամին մասին: Ներկայացուցած է նաեւ պիտանի, որ ի տարբերութիւն բոլոր թաղերու պիտանիներուն, ոչ միայն բաց չունէր, այլեւ պատրաստ կոկիկ գումար մը կար մնուելին մէջ: Ասոնք ստուգ է Նիւելի քաղաքապետը՝ Մուսթաֆա Սաիկիլ, ապա նաեւ Կղզիներու քաղաքապետ՝ ձօչքուն Էօզաէն, փրոֆ. Շէհիրպայ Էօզքան, Զէքի Զէլիքէր որոնք չեչտած են մշակութային միասնութիւնն ու խնամքովը զարգացնելու անհրաժեշտութիւնը: Ելոյթներ ունեցած են Թաղային Խորհուրդէն Տոքթոր Արամ Ֆընտըք, Տոքթոր Վարդ Շիկահեր: Յուշանուէրներով վարձատրուած են Աղքատախնամ Մարմինի անդամուհիները, նաեւ Էսանեան վարժարանի վաստակաւոր ուսուցչուհի Տիկին Մաուէն Ճիւմպիւշեան: Հուսկ Բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

ծագմամբ: Արդ, մէկ կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչման համար արշաւ կայ ամէն տարուն, մինչ միւս կողմէ անոր ընդունակութիւնը կ'անտեսուի, անոր հանդէպ անտարբերութիւն եւ կրաւորակատնութիւն ցոյց կը տրուի...: Հակասութիւնը աւելի քան ակնբախ է:

Կարելի՞ է աւելի յստակ տեսնել:

ԱՆՏՈՒՆԻ Բ.

(*) Տե/ս· Լեւոն Միրիջանեան, «Բաց նամականի· կանաչ մանանայ՝ սխալ հասցեով», «Ծառայ», Մայիս 30, 2000:

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

● Մայիս 31 – Յունիս 2 Թուականներու միջեւ Պատ Միւնթէր քաղաքի մօտ Էպէրնպուրկի մէջ դումարուեցաւ արտասահմանցի Հոգեւորականներու ժողովը, որուն գերմանահայ Թեմը մասնակցեցաւ յանձին Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեանի: Այս տարուան հանդիպումի նշանաբանն էր «Աստուածաշունչը· դիրք մը այսօրո՞ն համար եւ իւրաքանչիւրի համար»:

Առաջին օրը բոլոր մասնակիցները առանձին խումբերու բաժնուելով քննարկեցին Աստուածաշունչի կարեւորութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը առօրեայ կեանքին մէջ եւ իւրաքանչիւրի համար:

Յաջորդ օրուան նիւթն էր Հոգեւորականի ընկերային ու հոգեհանգամանքին պարտականութիւնն ու հոգեւորականի մը անհրաժեշտութիւնը իբր այնպիսին: Եղան կարծիքներու եւ փորձառութիւններու փոխանակումներ:

Իսկ ժողովի վերջին օրը մշակուեցան ծրագրեր յաջորդ Թուականներու համար, որոնցմէ կարեւորագոյնն է 2001 Յունիս 13–17–ին Ֆրանքֆուրթի մէջ կայանալիք հանդիպումը բոլոր օտար եկեղեցական համայնքներու մասնակցութեամբ, որ չատ հետաքրքրական տեղւոյն հայ եկեղեցւոյ մէջ պիտի իրականանայ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ 1700–ամեակի չրջագծին մէջ եւ որուն հիւրընկալը պիտի ըլլայ ան:

● Ինչպէս ամէն տարի, Յունիս 15–ին եւս Քէօլնի Սանքթ – Փանթալէոն վանքին մէջ տեղի ունեցաւ հայազգի ծագումով ունեցող Սուրբ Թէօփանու–ի հոգւոյն համար մասնաւոր արարողութիւն, հայ եւ օտար եկեղեցիներու մասնակցութեամբ: Հայ եկեղեցին կը ներկայացնէր Քէօլնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Մխոեան Քհնյ. Սարգիսեան:

Ցեւ արարողութեան Մխոեան Քհնյ. խօսք առնելով յայտնեց, թէ «Միջեկեղեցական այս հանդիպումներն ու արարողութիւնները պէտք է քրիստոնեայ եկեղեցիները իրարու մօտեցնելու ծառայեն այն ճշմարտութեան ճանապարհով, որմէ Քրիստոս ընթացաւ եւ յայտարարեց, թէ այս է քրիստոնեայի ճանապարհը: Թէեւ ցաւօք սրտի նոյն ճանապարհով քալող բազմաթիւ քրիստոնեաներ եւ հոգեւորականներ երբեմն զիրար նոյնիսկ չեն ճանչնար, սակայն ճշմարտութեան ճանապարհը կը մնայ նոյնը եւ մենք ի վերջոյ պիտի վերադառնանք անոր եւասոր համար պէտք է աղօթենք անդադար»:

● «Էքսփօ 2000» անունով Գերմանիոյ Հանովըր քաղաքին մէջ բացուեցաւ միջազգային ցուցահանդէս մը, որուն մասնակից են 191 երկիրներ եւ միջազգային կազմակերպութիւններ: Ցուցահանդէսի պլհատուր նիւթն է՝ «Մարդ, Բնութիւն, Թէքնոլոժի»: Մասնակից իւրաքանչիւր պետութեան հարցը պիտի ըլլայ ներկայացնել յաջորդ հազարամեակի չեմին իր հայեացքներն ու տեղը համաչխարհային համարկումին մէջ: Ցուցահանդէսին տեղ պէտք է գտնեն այն նախագծերը, դաղափարները, որոնք իրենց էութեամբ ուղղուած են դէպի յաջորդ հազարամեակ եւ կ'ապահովեն մարդու եւ բնութեան հաւասարակշռուած գոյակցութիւնը երկիր մոլորակի վրայ:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւս կը մասնակցի այս ցուցահանդէսին «Նոյեան Տապանի հետքերով – նորովի յայտնագործել Հայաստանը» նիւթով: Հայաստանը հանդէս կուգայ որպէս համայն հայութեան հայրենիք, ներկայացնելով բոլորը, անկախ բնակութեան վայրէն:

Այս առթիւ կազմակերպիչները Յունիս 24–ը յայտարարած էին Հայաստանի Ազգային օր, որուն մասնակցեցան ՀՀ բարձրաստիճան պաշտօնական պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ՝ Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարար Կարէն Ճմարիտեանի, նախարարներ, դիւանագէտներ, Հայաստանի եւ Սփիւռքի յայտնի գիտնականներ, գործարարներ, բարերարներ, ինչպէս նաեւ մշակութային գործիչներ:

Ցուցահանդէսին Հայաստանի ազգային օրուան բացումին իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Գերմանիոյ Հայաստանեայց Եկեղեցին գլխաւորութեամբ՝ Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի, որ իր հետ ունէր Սերովբէ եւ Անուշաւան վարդապետները, Թեմական Խորհուրդի ատենապետ Տոքթոր Սարգիս Քէհեայեան եւ Տոքթոր Արման Պօյաճեան:

Ժամը 10·30–ին սկսած պաշտօնական հանդիսութեան ընթացքին արտասանուեցան ողջոյնի խօսքեր ՀՀ վարչապետութեան ներկայացուցիչներու կողմէ, տեղի ունեցան Հայաստանի տաղաւարի այցելութիւն եւ համերգներ:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՓԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

Ա«Ինչը կ'անհնարեմ» բացատրութիւնը տէօղը կը ցոյչը յանկարծ իր աչքերուն առջեւ. այդ խրտուիլակը հեռացնելու համար Սուրեանի քաջալերական խօսքերուն կը դիմէը, քիչ մը կը կակուղնար, նպարտութիւնը անձնատուր կ'ըլլար, կարծես նախատինքի մը կը հաւանէը՝ ապագայ աւելի մեծ վայելքի մը յոյսէն հրապուրուած.

– Անանկ է եա... փոխանակ ղէմ խօսելու ու դլխուս փորձանքներ բերելու, ինչո՞ւ ի նպաստ խօսիմ...ու... ի՞նչ կ'ըլլայ... կարելի է մարդը իրաւունք ունենայ... ազգային բարերա՛ր...

Իրիկուն մը Մարտիկ աղա, միս մինակը նստած ֆաֆէ տիւ Լուվրի պարտէզը, «Ինկիլէզի Շարղիէ»ի թիւ մը կը կարդար. չմոռնանք ըսելու, որ Պոլսոյ հայ բոլոր թերթերուն բաժանորդ էր: Եթէ լրագիրներն ալ չըլլայի՞ն:

Բարեւ մը, անցորդակի նետուած, դինքը խլեց ընթերցումի թմրութենէն:

– Բարի՛ իրիկուն, Մարտի՛կ էֆէնտի...

Գլուխը վեր առաւ:

Սուրեանն էր, որ գլխարկը կը հանէր հեղնական ժպիտով մը ու կ'անցնէր:

– Պարո՛ն Սուրեան, պարո՛ն Սուրեան, – ձայնեց Մարտիկ աղա:

Սուրեան ետ դարձաւ:

– Բա՞ն մը կը փափաքիք արդեօք, Մարտի՛կ էֆէնտի:

Ա՛ս վերջինը, ինքն ալ քիչ մը զարմացած իր անդիտակից չարժումէն, չուաբեցաւ այս հարցումին.

– Չէ, սանկ քիչ մը նստեցէ՛ք... տեսնուինք... եթէ գործ չունիք...

– Մեծ հաճոյքով:

Նեղուած, նուաստացած երեւոյթ մը առաւ Մարտիկ աղա. ինքն ալ լաւ չէր դիտեր, թէ ինչու կանչած էր Սուրեանը:

– Ի՞նչ լուր, – հարցուց յանկարծ՝ սկսելու համար:

– Ի՞նչ բանի վրայ, Մարտի՛կ էֆէնտի...

– Քաղաքականութեան վրայ, մեր խնդրին վրայ... Հայկական խնդրին մասին ի՞նչ կարծիք ունիք...

– Հայկական խնդիրը լաւ ճամբու մէջ է, Մարտի՛կ էֆէնտի, միշտ կը յառաջդիմէ ան ու օր մը պիտի ունենայ իր յաջող լուծումը:

– Արդեօք Ռուսը, Անգլիացին եւայլն պիտի օգնե՞ն մեզի:

Սուրեան քմծիծաղ մը ունեցաւ.

– Ա՛ս տեսակ յիմարական յոյսերը պէտք է դուք եւ ձեզի պէսները հանէք ձեր զլխէն. Հայկական խնդիրը յաջողութեամբ պիտի պսակուի մխիթարական ներուն քաջութեան, յանդգնութեան, խելքին չնորհիւ եւ ոչ թէ այս կամ այնինչ պետութեան օգնութեան չնորհիւ: Հոգ չէ, թէ ժողովուրդը բամբասէ, զրպարտէ անամօթաբար նախատէ այդ հերոսները, որոնք իր փրկութեանը համար ամէն բան զոհած են. կեանք, ինչք, սէր, հանգստութիւն:

Հոս լռութիւն մը. ակնարկութիւնը հասկցաւ Մարտիկ աղա, որ քիչ մը ամօթահար հակառակ իր կամքին, քաջութիւն չէր զգար առարկելու՝ համոզման այդքան ամուր չեչտով արտասանուած խօսքերուն դէմ:

Սաչափ միայն կրցաւ ըսել.

– Շատ աղէկ, բայց... այսքան վնասները, չարդերը, կողոպուտները... ապին մեղք չէ՞... ուրիչ կերպ չէի՞ն կրնար ընել... մինչեւ հիմա ի՞նչ օգուտ ըրին ազգին յեղափոխականները...

– Ատոնք, – ընդմիջեց Սուրեան՝ զլանիկին ծուխը արձակելով դանդաղօրէն, – հարկաւոր էին, անհրաժեշտ էին այդ չարդերը, կողոպուտները:

Ա՛ս խօսքին Մարտիկ աղա բորբոքեցաւ:

– Հարկաւո՞ր, ի՞նչպէս հարկաւոր... ի՞նչ ըսել է...

– Այո՛, բացարձակապէս հարկաւոր. չէ՞ք լմացած, Մարտի՛կ էֆէնտի, որ յաճախ հարկ կ'ըլլայ անդամ մը կորել, նետել ամբողջ մարմինը ապականումէ, նոյն իսկ մահէն ազատելու համար:

– Այո՛...

– Լաւ, ուրեմն, նոյն բանը նաեւ հայ ազգին համար, որպէս զի ամբողջ հայութիւնը դիակ մը չդառնայ, հարկ էր անոր հիւանդ, փտած մասերը կտրել, նետել, ինչ որ եղաւ: Հասկցա՞ք հիմա:

– Հա՛, – ըրաւ Մարտիկ աղա, որ այդ նմանութիւնը համոզած էր կարծես:

Պահ մը մտածկոտ մնալէ վերջ՝ մկկէն ի մկկ անկեղծ զեղում մը ունեցաւ.

– Ինծի նայէ, միւսիւ, չիպ – չիտակ ըսեմ քեզի, ես մինչեւ այսօր իրաւ է, թէ յեղափոխականներուն հակառակ խօսած, վարուած եմ, բայց կը խոստովանիմ, որ անոնց վրայ չատ բան չէի գիտեր. ինչ որ կ'ըսուի, կը պատմուի նէ՝ ան գիտեմ. մօտէն յարաբերութիւն ունեցած չեմ ո՛եէ յեղափոխականի հետ... եկուր քիչ մը ինծի յեղափոխութեան վրայ, վերջին դէպքերուն վրայ խօսէ... դուն խելացի մէկը կ'երեւաս կոր ինծի...

Անսովոր ժպիտ մը չարժեց Սուրեանին դիմագծերը:

– Ցօժարաւ, մեր պարտքն է փորձկանտ ընել, ժողովրդին աչքը բանալ, դայն կրթել, լուսաւորել, յեղափոխութեան ճամբուն վրայ դնել զայն:

Սուրեան վրթնեցաւ աթոռին յենարանին, ձախ ձեռքին մատները բաճկոնին անութին մէջ անցուց, իրանը թեթեւակի ուռեցուց, ոտքերը խաչաձեւեց ու պահ մը ինքզինքը ժողվեցնէն, ծուխի չնչառ մը ծուլօրէն արձակելէն ետքը՝ սկսաւ՝ հրապարակախօսի դիրքով ու չեչտով.

– Ցեղափոխութիւնը, Մարտի՛կ էֆէնտի, այսինքն ինչ որ բէվոլիւսիոն կ'անուանեն, ժողովուրդներու ընկերական կեանքին մէկ չատ բուռն յատկանչական դրուագն է, որ զերազոյն ժամերուն եռեւան կուգայ, կը ցնցէ ամբողջ ազգ մը, անոր ամէն խաւերը մէկ չունչով կը միացնէ ու դայն՝ դիմադրութեան ու ապատադրումի հզօր ճիդի մը մէջ՝ կը ցոյչ հասարակաց թշնամւոյն դէմ...

Մեծ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Մարտիկ աղա այս խօսքերը, որոնց բառերը միայն կը լսէր իրենց անհասկանալիութեամբը արդէն իր ուղեղը տապալող:

(Շար. 31)

ՄԱՄՈՒԼ

ՓՈՐՈՒԻԿ «ԱՐՄԷՆԻԿՈՒՄ»Ի ՄԱՍԻՆ

Իտալիոյ մեծագոյն օրաթերթ «Լա Ռէփուպլիքա» Յունիս 27–ի թիւով, 40 տող նուիրած է Արմէնիքումի մասին, ուր կը յայտնէ թէ Իտալիոյ Առողջապահութեան նախարարը Ումպէրթօ Վէրոնէզի, մտահոգ է մեծապէս, դէպի Հայաստան ճամբորդող սիտայէ բռնուած հիւանդներուն համար, որոնք մեծ ծախքերու մէջ կ'իյնան, հաւատք ընծայելով «հրաշագործ» դեղի մը, Արմէնիքումին, որուն համար կ'ըսուի թէ Երեւանի խումբ մը գիտնականներ միջազգային մենաշնորհ ապահոված են, սակայն, կ'աւելցնէ նախարարը, ոչ մէկ գիտական վաւերաթուղթ գոյութիւն ունի Արմէնիքումի բաղադրութեան մասին, իբրեւ թէ դաղտնի կը պահուի գիւտարարներու վտդմէ, եւ ոչ ալ քիմիական քննութիւններ կատարուած են բժշկութեան ենթարկուող անձերու վրայ: Ուստի, կը հետեւցնէ Պր. նախարարը, այս գիւտը ոչ մէկ ապահովութիւն եւ գիտականօրէն դրական ապդեցութիւն կը ներչնչէ, քանի երբեք որեւէ գիտական համագումարի չէ ներկայացուած, ոչ ալ հրատարակուած գիտական լուրջ պարբերականի մը մէջ: Բայց ատկ, միջազգային չափանիչներով, որեւէ գիտական փորձարկութեան չէ ենթարկուած, անոր դրական արդիւնքները փաստելու համար:

Օրաթերթը կը յայտնէ նաեւ թէ Պր. նախարարը հրահանգած է Իտալիոյ առողջապահութեան բարձրագոյն հիմնարկին, քննելու Արմէնիքումի խնամքին վաւերականութիւնը:

Թերթը կ'աւելցնէ դարձեալ թէ նախարարին համընկնող վարակածներ յայտնած են նաեւ փրոֆէչօրներ՝ Ֆէրտինանտո Այութի եւ Ալեսանտրօ Կրինճէրի, Միլանօ քաղաքի մեծագոյն հիւանդանոցէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փոքրիկներու երգարան
ՓՈՒՆՋ ՄԸ
ՀԱՑՐԵՆԻ ԵՒ ՍԻՓԻՒՐՔԵԱՆ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ

Հրատարակիչ՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Փարիզ, 2000

Monsieur et Madame Georges Bellet,
Monsieur et Madame Léon Kébabdjian,
Monsieur et Madame Khatchig Darakdjian,
Monsieur et Madame Jean-Claude Kébabdjian,
Monsieur et Madame Robert Branning
et toute la famille ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Angèle KÉBABDJIAN

(née Moukbirian)

survenu le 30 Juin 2000 dans sa 90ème année.

Les obsèques seront célebrées le Mercredi 5 Juillet à 15 heures en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste : 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Ցուլիս 9–ին կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձն է։

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն յ հանգիստ։

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ

«Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»*

եւ որուն ջերմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18

կամ՝

01 – 41 – 15 – 10 – 29

*** Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire :**
7, avenue de Versailles —
78220 VIROFLAY

Մայր Տիկին Աբսինէ Օշական (Ֆիլատելֆիա),
Տէր եւ Տիկին Հայկ եւ Ճորճիան Օշական եւ զաւակները (Տիթրօյթ),
Տէր եւ Տիկին Արա եւ Անահիտ Օշական եւ զաւակը,
Մայր Տիկին Անահիտ Ոսկերիչեան (Օշական) – (Ամման),
Մայր Տիկին Արփիկ Օշական եւ զաւակները (Թորոնթօ),
Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Թալին Սալիպեան (Ոսկերիչեան) եւ զաւակը (Պոսթըն),
Տէր եւ Տիկին Հրաչ եւ Նորա Ոսկերիչեան եւ զաւակները (Լոս – Անճըլըս),
Տէր եւ Տիկին Պետրոս եւ Ժենիա Ջերեճեան եւ զաւակները (Նիւ –Եորք),
Մայր Տիկին Սթելլա Ռատիկեան (Ուէսթըվիլլ),
Տէր եւ Տիկին Ճորճ եւ Պարպարա Ռատիկեան եւ զաւակները (Ուէսթըվիլլ),
Տիկին Ճեգի Ռատիկեան եւ զաւակը (Ուաչինկթըն),
եւ համայն Օշական, Ռատիկեան, Ոսկերիչեան, Սալիպեան, Սարգիսեան, Սաչաղլեան, Ջերեճեան, Մեսրոպեան, Ջարդարեան, Պալճեան, Սուքիասեան ընտանիքները կը դուժեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ աղգականին՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 30–ին Ֆիլատելֆիոյ մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Շորեքշաբթի, Յուլիս 5–ին, ժամը 13–ին Սուրբ Գրիգոր Հայոց Եկեղեցւոյ մէջ 8701 Ridge Ave. Philadelphia 19128 *իսկ թաղումը կը կատարուի* Calvary Cemetery–*ի մէջ* Conschohoken, PA Uraim Funeral Home–*ի միջոցաւ* 66 S. State Rd. Upper Darby, PA 19082:

Կը խնդրուի փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնները կատարել՝ Hamazkayin Educational and Cultural Society/ Vahe Oshagan Literary Fund, 424 Meadowcroft Rd. Radnor, PA 19087 U.S.A.

(Շար. Ա. էջէն)

Մխիթեան) նախկին նախագահը՝ ժաղ Գրոզմարի, որու չորս տարի բանտարկութեան պատիժը հաստատուեցաւ Փարիզի վերաքննիչ Ատեանին կողմէ, ձերբակալուեցաւ եւ Սէն – Ռոքի բանտը փոխադրուեցաւ Յունիս 30–ին։ Պատրուակելով առողջական պատճառներ, չէր ներկայացած դատարան եւ ոստիկանութիւնը դադած էր ընդ ձերբակալելու Պանտոլի իր ապարանքին մէջ։ Ժ. Գրոզմարի ամբաստանուած է 300 միլիոն ֆրանքի գեղծարարութեանց։ Դատապարտուած է չորս տարի բանտարկութեան, 2–ուկէս միլիոն ֆրանքի տուգանքի եւ 200 միլիոն ֆրանք (հատուցում եւ տոկոս) ալ վճարելի Ա.Ր.Ֆ.–ին։ Ջերբակալութիւնը կ'արդարացուի անով որ տեւականօրէն առողջական չինծու պատճառաբանութիւններով, խուսափած է միշտ դատարան ներկայանալէ։

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱԾԻ
ԱԶԳԵՐՈՒ
ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱ
ԱԽՈՑԵԱՆ

Իսկապէս աննախընթաց խաղ մըն էր որ տեղի ունեցաւ Կիրակի իրիկուն, Յուլիս 2–ին, Ռոթերտամի մարզադաշտին մէջ։ Սկիզբէն բոլորը կը նախատեսէին Ֆրանսայի յաղթանակը։ Հոն էին նախագահ Շիրաք, վարչապետ Ժոսփէն եւ տասնեակ հազարաւոր համակիրներ։

Խաղին 90 վայրկեաններու օրինաւոր ժամանակաշրջանը վերջ գտաւ Իտալիոյ 1 – 0 յաղթանակով։ Տէլ Վէքիօ, 55–րդ վայրկեանին նշանակած էր Իտալիոյ կէտը եւ ոչ ոք կը կասկածէր այլեւս Իտալիոյ յաղթանակէն, նոյնիսկ երբ յաւելեալ 4 վայրկեան կար խաղալիք, փոխարինելու համար դադարները եւ այդ 4 վայրկեաններուն վերջինին է որ կը պատահէր մեծ անակնկալը, երբ Վիլթորա կը նշանակէր Ֆրանսայի հաւասարեցնող կէտը, յուսալքելով Իտալացիները։ Կարգը եկած էր երկարաձգումներուն, սկզբունքով երկու անգամ քառորդ ժամ, բայց նոր կարգադրութեամբ խաղը վերջ կը գտնէ առաջին նշանակութ։ Ա.յդպէս ալ եղաւ, երբ 13–րդ վայրկեանին Թրեզէկէ նշանակեց Ֆրանսայի յաղթական կէտը ու Համաչխարհայինէն երկու տարի ետք, Ֆրանսա դարձաւ նաեւ Եւրոպայի ախոյեան։

Յանդիսաւորութիւնը, անշուշտ, չատ մեծ էր, քանի ոչ ոք կ'ակնկալէր կայութեան նման յեղաշրջում մը։ 400 հազար հոգի համախմբուած էր Շան դ'Էլիզէ, ուր ոգեւորութեան կը յաջորդէր անխուսափելի թալանը։ Բազմաթիւ խանութներ եւ ճաշարաններ մեծ վնասներ կը կրէին խումբ մը լակոտներու յարձակումներէն։ 30 հոգի կը ձերբակալուէր։ Նման միջադէպեր տեղի կ'ունենային նաեւ այլուր եւ զաւառի մեծ քաղաքները։

ՀՄԸՄ–ՖՐԱՆՍ ՍԹԱՏ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յուլիս 2–ին, Ֆրանսայի Ֆութպոլի Հաւաքականին Եւրոպայի ախոյեան դարձած օրը, ՀՄԸՄ–Ֆրանսի Ֆութպոլի դպրոցին երախաներէն եւ պատանիներէն բաղկացած 21 հոգինոց պատուիրակութիւն մը առիթը ունեցաւ Սթաթ տը Ֆրանսի սքանչելի մարգարտագետնին վրայ մարզական մրցումնեբու մասնակցելու։

Նախապէս առնուած ժամադրութեամբ առաւօտեան ժամը 10–ին, Սթաթ տը Ֆրանսի կէց դաշտին վրայ պատասխանատուներուն կողմէ կազմակերպուած նախնական զտումի փորձերը յաջողութեամբ աւարտող ՀՄԸՄ–Ֆրանսի Ֆութպոլի դպրոցէն 7 եւ պատանիներու խումբէն 11 մարզիկներ իրաւունք ստացան նախ Ֆրանսայի աշխարհի ախոյեան խումբին վէսթիէրը այցելելու, ապա միթոսական դաշտը մտնելու եւ մասնակցելու նոր մրցումներու, որոնցմէ ամէնէն կարեւորը փինալթիներու մրցումն էր՝ փորձառու բերդապահի մը դէմ։

Այս քննութիւններն ալ յաջողութեամբ աւարտող ՀՄԸՄ – Ֆրանսի երախաները եւ պատանիները արժանացան կազմակերպիչներուն գնահատանքին ու պատմական օր մը ապրած ըլլալու գիտակցութեամբ անհուն ուրախութեամբ տուն վերադարձան։

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

POUR L'ANNEE JUBILAIRE

Pèlerinage arménien à Rome

sous la présidence de

NERSES-BEDROS XIX
Catholicos Patriarche de Cilicie

avec la participation de tous les Diocèses Arméniens Catholiques

Cérémonie des Vêpres et de l'Antasdan
en l'Archibasilique Patriarcale Saint-Jean-Latran

Visites du Vatican, de Rome et des environs
Du lundi 11 au vendredi 15 Septembre

Voyage par avion, pension complète : 3.600 FF tous frais compris.

Places limitées. Les inscriptions seront closes le 30 juin
Pour s'inscrire, téléphoner au **01. 40. 51. 11. 90**

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« O H, M Y G O D ! »

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99 ou 01 45 20 03 18**

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի պ Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Ջորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Թաքրքրուղներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէի

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՅԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի զնման նուիրատուներու ցանկ։

Տէր եւ Տիկին Գ. Փափիրեան, փոխ. Տիկին Է. Նորշահեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Քէչիչեան 1500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փ. Մխիթարեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Ուլիկեան, Պր. Պ. Գարօղլեան 1000–ական Ֆր., Տիկին Վ. Նորշահեան 500 Ֆր., Օր. Ն. Թորիկեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռ. Մարտիկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. – Լ. Քէօք Բէտիկեան 300 Ֆր., Պր. Վ. Ճէրէճեան 2500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ս. Այնէճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ն. Թորիկեան 500 Ֆր., Պր. Ժ. Կարապետեան 5000 Ֆր., Պր. Ե. Տաքէսեան, Տօքթոր Ա. Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Պօղոսեան 500–ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ս. Մեխաբեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ե. Եղիազարեան 20·000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ս. Աճէմեան 11·501,20 Ֆր., Պր. Ս. Մապմանեան, Տիկին Վ. Դանիէլեան 500–ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գուժիէլեան, Մխիթարեան մը 1000–ական Ֆրանք։

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 5
MERCREDI
5 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·942 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.942

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 3 / 4)

ԻՆՔՆՈՐՈՇՈՒՄ ՄԻԱԽՕՐՄԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԵՐԸ

Ինքնորոշում Միաւորման գրասենեակին մէջ Յունիս 30–ին տեղի ունեցած ասուլիսին, Միաւորման ղեկավարներէն՝ նախագահ Ներսէս Զէյնալվանդեան եւ խո-նախագահ Նորայր Ռանզադեան եւ-թոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան առթիւ չնորհաւորական խօսքեր արտասանելէ եւոք ներկայացուցած են կուսակցութեան վերջին՝ 20–րդ համագումարին ընդունուած բանաձեւերը։ Անոնց մէջ յատկապէս չեշտուած են Սահմանադրութեան բարեփոխումները լրամնակելու անհրաժեշտութիւնը, յատուկ ուշադրութիւն դարձնելով մարդկային իրաւունքներուն, ինչպէս նաեւ արտաքին քաղաքականութեան որոշ գիծերու որդեգրումը։ Իմ Հայաստանի իշխանութիւններուն կ'առաջարկէ քանակցութիւններ վարել դաշնակից Ռուսաստանի հետ՝ 1921–ի մոսկովեան ռուս – թրքական պայմանագիրը չեղեալ յայտարարելու ուղղութեամբ։ Ըստ Իմ–ի, Հայաստան պէտք է դիմէ Ազրբեջանի որպեսզի ան ԼՂՀ–ի հետ որպէս դրացի երկիր վարուի, ինչպէս Հայաստան կը վերաբերի «բոլշեւիկեան բանակի օգնութեամբ Ազրբեջանի ենթակայութեան տակ դրուած եւ հայաթափուած Նախիջեւանին» հետ։ Իմ–ի կարծիքով, Արցախին պէտք է տալ յատուկ մարզի կարգավիճակ Հայաստանի կազմին մէջ, անկախ միջազգային հանրութեան վերաբերումէն։

***

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋ

«Ոդեղէն ուժ» ընկերային կեդրոնը – Քանդարանին մէջ Յուլիս 1–ին տեղի ունեցած է արցախեան մարտերուն հաշնանդամ մարտիկներու, զինուորականներու հերթական հանդիպումը։ Հոն կ'ըսուի թէ չուրջ 600 հազար ատորագրութիւն արուած է Ֆրանսայի մէջ 17 տարիէ ի վեր բանտարկուած Վարուժան Կարապետեանին Հայաստանի քաղքացիութիւն տալու դիմումին համար։ Դիմումը ղրկուած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին, Ազգային Ժողովի նախագահին եւ վարչապետին որպէսզի այդ ներհով ան փրկուի ցկեանս բանտարկութենէն։ Որոշուած է նաեւ որ Յուլիսի Բ. կէսին մեծ հաւաքոյթ մը կազմակերպուի Վ. Կարապետեանի ազատ արձակումի հարցին մասին։

***

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՖԱՔԻԻԼԹԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Յուլիս 1–ին Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին նախագահութեամբ Երեւանի պետական համալսարանի աստուածաբանական ֆաքիւլթէին մէջ տարբեր հանդէսով այս տարուան 50 շրջանաւարտները ստացած են իրենց վկայականները։ Ֆաքիւլթէին տնօրէնը Շահէ Արք· Ասէմեան, առաջին 25 շրջանաւարտներ տուած էր անցեալ տարի։

***

ԱՂԱՆԴԱՒՈՐԸ ՉԻ ՇԵՂԻՐ ԻՐ ՀԱՒԱՏՔԻՆ

Լոռիի մարզին մէջ վերջ դրած են զօրակոչի աշխատանքները։ Ի դէպ 20 հազար մանչապատեր դեռ պատշաճ ձեւով կամ նշեալ պայմանաժամուն չեն ներկայացուցած զօրակոչի վերաբերող փաստաթուղթերը, այնուամենայնիւ խուսափողները յայտնաբերուած են եւ անոնց դէմ համապատասխան քայլեր կ'առնուին։ Ասոնց մէջ կարեւոր թիւ կը կազմեն երկրէն բացակայողները, բայց նաեւ ազանդաւորները։ Օրինակ, «Եհովայի Վկաները» ազանդին պատկանող զօրակոչեալ մը, դատարանին առջեւ, մօրն ալ սերտ զօրակցութեամբ, հրաժարած է զինուորական համազգեստ կրելէ եւ ատոր փոխարէն նախընտրած՝ երեք տարի բանտարկութեան պատիժը։

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ

Մալէզիոյ մայրաքաղաք Քուալա Լումբուրի մէջ դումարուած իսլամական երկիրներու Արտաքին գործերու նախարարներու ժողովը Ազրբեջանի վերաբերեալ երեք փաստաթուղթ քուէարկած է։ Մասնակից պատուիրակները դատապարտած են Հայաստանի կողմէ ազրբեջանական տարածքներու գրաւումը եւ ազրբեջանական պատմական կոթողներու քանդումը։ Ազրբեջանի կողմէ իսլամական ժողովին մասնակցած է Արտաքին գործերու փոխնախարար Խալաֆ Խալաֆով։

***

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԲԱՔՈՒԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի Մինսկի խումբին Ռուսաստանի նախագահը Ն· Գրիբկով Յուլիս 3–ին Բաքու հասած է ուր խումբին Ֆրանսայի ու ԱՄՆ–ու նախագահներուն հետ հանդիպումներ ունեցած է Ազրբեջանի նախագահին ու Արտաքին գործերու նախարարին հետ։ Ըստ Ն· Գրիբկովի, Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման չատ հետաքրքրական ու լուրջ նախաձեռնութիւններու վրայ կ'աշխատին ներկայիս։ Այդ նախաձեռնութիւնները ծայր առիճան գաղտնի բնոյթ ունին ու ինք միայն լսած է թէ կան որոշ տեղաշարժեր։ Ռուս դիւանագէտը աւելցուցած է թէ իրենք որպէս միջնորդ հետամուտ են որ կարգաւորումը ապահովէ հաշտութիւնը առանց յաղթողի եւ պարտուողի։ Ատիկա պէտք է ըլլայ առանց բռնի պայմանները, ըսած է Գրիբկով, որպէսզի անկայուն եւ անհեռանկար չըլլայ։

Նախագահներուն այցին առիթով նախագահ Հ· Ալիեւ յայտնած է թէ Հայաստանի ու Ազրբեջանի միջեւ տնտեսական յարաբերութիւններ կարելի չէ հաստատել, այնքան ատեն որ Ղարաբաղի կնճիռը չէ հարթուած։ Ան ըսած է նաեւ թէ Մինսկի խումբը գլխաւոր եւ ամէնէն կարող դերակատարն է լուծումի հոլովոյթին, նախագահ Ռ· Քոչարեանի հետ իր տեսակցութիւններուն զուգահեռ։ Այսուհանդերձ, Ազրբեջանի նախագահը անդրդուելի մնացած է Մինսկի խումբին հաչտութեան ջանքերուն դէմ, պնդելով որ իրենց համար լուծումի որեւէ տարբերակ առաջին քայլ պէտք է ունենայ ազրբեջանական գրաւեալ տարածքներու ազատագրումը եւ ազրբեջանցի գաղթականներու վերադարձը իրենց բնակավայրերը։

Մինսկի խումբին նախագահները Բաքուէն անցած էին Սեւիսանակերտ, անկէ ալ Երեւան։

***

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԻՒՆԸ Կը ՇԱՐՈՒՆԱԿէ ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՈՒԺԱՆԻՒԹի ՄԱՐԶԻ ՁԱՐԱՇԱՀՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Հայաստանի Ուժանիւթի մարզին մէջ 1990–ական թուականներուն կատարուած զեղծարարութիւններուն կապակցութեամբ Հայաստանի Ազգային Ժողովի յատուկ յանձնախումբի զեկուցման հիման վրայ ընդհանուր դատախազը սկսած է հետաքննութիւնը։ Դատախազութեան բաները ըսած է թէ ուժանիւթի մարզին մէջ չարաշահումներուն եւ զեղծարարութիւններու մասին քննութիւնները սկսած էին 1998 Մայիսին եւ 15 հոգի ոճրային ամբաստանութեան տակ են՝ մէկ միլիոն 168 հազար տոլար եւ 236 միլիոն դրամ արդէն վերադարձուած է կառավարութեան գանձարկղը։ «Հայոց Աշխարհ» թերթը կը նշէ թէ այդ դումարին 70 հազար տոլարը եւ 132 միլիոն դրամը վերադարձուած է այս տարուան առաջին կէսին։ Դատախազութիւնը կը շարունակէ իր հետաքննութիւնները։

***

ԵՈՒԲԻ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՈՒԶԲԷԿԻՍՏԱՆԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԽՈՒՄԲԻ ՄԱՐԶԻՉ

Ուզբէկիստանի Ֆութպոլի Ազգային հաւաքականի պլխաւոր մարզիչ նշանակուած է Եուրի Սարգսեան, փոխարինելով Պաւէլ Սաւիրինը։ Անցեալ տարի իր մարզած Նիֆչի Ֆերկանա խումբը մեծ յաջողութիւններ արձանագրած էր Ուզբէկիստանի ախոյենութեան մրցումներուն։

Իր ղեկավարութեամբ Ուզբէկիստանի ազգային խումբը այս չաբաթ բարեկամական հանդիպում մը կ'ունենայ հիւսիսային Կորէայի խումբին հետ։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՉԻ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

ՌՈՒՍԵՐԸ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ ԿՈՒՏԱՆ

Երկու օր է, Յուլիս 2 եւ 3, մթնոլորտը խիստ լարուած է Չէչէնիոյ մէջ եւ Պուտին կրնայ անդրադառնալ որ պատերազմը հեռու է վերջացած ըլլալէ եւ ոչինչ կարգադրուած է։ Նշանակուած կառավարիչին՝ Մուֆթի Ախմատ Կադիրովի ալ զէնքերը վար դնելու կոչը ոչ մէկ արձագանգ գտած են, ընդհակառակն։

Ադրարեւ, Յուլիս 2–էն 3, չորեքշաբթի անճնապանական հինգ ոճրափորձեր գործուած են։ Կարելի չէ ճշդիւր թիւեր ունենալ զոհերու մասին, բայց ստոյգ է որ առնուազն 44 ռուս զինուորներ սպաննուած են եւ 120 ուրիշներ ալ վիրաւորուած։ Այս թիւերը տուած է Չէչէնիոյ ռուսամէտ արդարադատութիւնը։ Չէչէն ուժերու բաները, սակայն, 50 մեռեալի եւ 1000 վիրաւորի մասին կը խօսի։ Ինչ որ ալ ըլլայ, մէկ կէտը յստակ է որ կացութիւնը չատ ծանր է եւ հիւսիսային Կովկասի ռուսական ուժերու հրամանատարը կրնայ անդրադառնալ որ Յունիս 25–ի իր յայտարարութիւնը՝ «պատերազմը իրը այդ վերջացած է», առնուազն կանխահաս էր։

Տեսերիզի վայր արձանագրուած եւ ոտուսած ուղերձով մը, նախագահ Ա· Մասխադով կը յայտարարէ «ռուսական պարտութիւն մը» մինչեւ երկու – երեք ամիս։ Այլ խօսքով, «պատերազմը իրը այդ» հեռու է վերջացած ըլլալէ։

Ոճրափորձերուն ամէնէն ծանրակշիռը տեղի ունեցած է Արգուն որ Գրոզնիէն 10 քիլոմեթր հարաւ – արեւելք է։ Քամիքաղ մը պայթուցիկներով լեցուն բեռնակառքով մը նետուած ու չախչախուած է Ռուսաստանի Ներքին նախարարութեան պատկանող չէնքի մը վրայ։ Հոն կը քնանային ոստիկաններ, հոս է որ 26 մեռեալ եւ 81 վիրաւոր կար։

Նմանօրինակ, անճնասպանական այլ ոճրափորձեր տեղի ունեցած են Ուրուս – Մարտան, Գուդերմէս եւ Նովոգրոզնենսկի։ Չէչէն ապստամբութեան բանբեր մը՝ Ուդուդով կը պնդէ որ մեռեալներու թիւը 500–է աւելի է եւ վիրաւորներն ալ 1000–է աւելի։ Կ'աւելցնէ «ռուս յարձակողները խուճապի մատնուած են»։

Չէչէններուն համար, այս գործողութիւնը առաջին հանդրուանն է լայնածաւալ գործողութեան մը «Չէչէնիոյ ազատագրումին համար»։

Ռուսերը միչտ դէմ են որեւէ բանակցութեան նախքան «անճնասուութիւնն ու դիմադրութեան վերջաւորութիւնը»։ Միչտ կ'անգիտանան չէչէն ընտրեալ նախագահ՝ Ա· Մասխադովը։ Այս վերջինին համար, Մոսկուայի նշանակած կառավարիչը՝ Կադիրով «գլխաւոր թշնամին է չէչէն ժողովուրդին»։ Ըստ «Սեվոդնիա» թերթին, Կադիրով կը պատրաստուի կեանքի կոչելու Չէչէնիոյ Խորհրդարանը, որ կրնայ պաշտօնազուրկ ընել Մասխադովը։ Այդ պարագային Մասխադով հասարակ մահկանացուի մը կը վերածուի։ Յուլիս 2–ին, Կադիրովի բնակարանը վրակոցներու ենթարկուած է, ինչ որ կ'ապացուցանէ որ Ռուսերու հետ դործակցողները վտանգուած են։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԿ–ի (Պաղեստինի Ազատագրական Կազմակերպութիւն) Ազգային Խորհուրդը եզրափակիչ յայտարարութիւն մը քննարկեց ուր կ'ըսուի թէ Պաղեստինցիք անկախ Պետութիւն մը պիտի հռչակեն Սեպտեմբեր 13–ին արեւելեան Երուսաղէմն մայրաքաղաք ունենալով որպէս մայրաքաղաք։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ խստօրէն կը հակադրէ Հանովերի «Մարդը – բնութիւնը – արհեստագիտութիւնը» տօնավաճառին հայկական տաղաւարին ուր «Թուրքիոյ հասցէին ծանր մեղադրանքներ կան»։ Այդ մեղադրանքները կը վերաբերին ցեղասպանութեան հարցին։ Թուրք մամուլը «դայթակղութիւն» կը կոչէ եղածը, նչելով որ հոն տեղ տրուած է Հիթլէրի ծանօթ խօսքին, տարագրութեան ճամբաներն ու կեդրոնացման ճամբարները ցոյց տուող քարտէսի մը։

ՄԵՔՍԻԿԱՑԻ ՄԷՋ, 1929–էն իվեր առաջին անգամ ըլլալով, Սահմանադրական յեղափոխական կուսակցութիւնը ընտրական ծանր պարտութիւն մը կրեց Յուլիս 2–ին։ Ցաղթողն է Վիչենթէ Ֆոքս, 57 տարեկան, Ազգային Գործունէութեան (աջ) կուսակցութեան պարագլուխը երկրին նախագահը կը դառնայ։ Պատահածը

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓՈԽՈՒՈՂ ԲԱՐՔԵՐ

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՊԱՏԿԵՐ Զ.

Տարի 2000.

Առաւօտեան 8.30–ի պնացքը առնելու համար կայարանի հարդակին վրայ սպասողներու կարգին եմ: Կառախումբը կուգայ, դռները կը բացուին եւ սպասողները բնական քաշուածքով (առանց զիրար հրմշտակելու) կը դիմեն դէպի մուտք: Դիպուածով ճիշդ առջեւէս կը քալէր մեր նախորդ տան դրացի ծանօթ եւ յարգարժան ամոլին տղան: Փոքրիկ էր եւ դըպրոցական երբ ճանչցանք զինքը: Իւղորուղ տարիներու ընթացքին համոյքով հետեւեցանք հետզհետէ հասակ առնելուն: Տեսանք զինքը երբ փողոցը կը զետեղէր հոգէի ցանցաւոր քերդ մը եւ մանուածոյ տարաղներ հագուստ քանի մը ընկերներով վարժութիւնը կ'ընէր դանատացի բոլոր տղոց ամենասիրելի այդ խաղին (մեր տունը հանդարտ թաղամասի մը մէջ էր եւ փողոցը շատ բանուկ չէր): Աւելի եռք մօթօսիքլէթի փափաք ունեցաւ, փողոցին երկայնքին ականատես եւ դիչերով ալ ականջալուր եղանք իր առաջին փորձառութիւններուն: Համոյքով կը հետեւէինք իր մեծնալուն: Արդէն իսկ մարզիկի յաղթանդամ մարմին մը առած էր: Ընտանեկան կրթութիւնը պահած էր. ամէն անգամ որ հանդիպէր, մտերիմ եւ ազատուկ բարեւը յարգալիր էր: Այժմ ուսումը աւարտած եւ գործի մարդ դարձած էր:

Ուրեմն բնական էր որ ուէթ ամիս այդ թաղէն հեռու մնալէ եռք որոշ կարօտով մը թեւին զպէի թեթեւ մը եւ ըսէի «բարեւ, մանչ»: Դարձուց գլուխը եւ առաւ բարեւս: Ներս մտնելէ եռք զգայ որ տակաւին եռեւն եմ եւ պրկին ետ դառնալով «ինչպէ՞ս էք» հարցուց: Երկու քայլ եռք պարապ տեղ մը գտաւ եւ նստաւ: Այդ ժամուն դնացքը խճողուած կ'ըլլայ, որով բնական է որ ոտքի մնացողներն ալ շատ ըլլան: Ինք վերջին բախտաւորը եղաւ նստող. ես եւ եռեւէն տակաւին մտնողները ոտքի ճամբորդեցինք: Ի վերջոյ 15 վայրկեան վերջ տեղ պիտի հասնէինք եւ ես այդ ժամուն ճեպընթացը առնելով այս անպատեհութիւնը կանխաւ աչքի առած էի: Սակայն հակառակ ամէն բանի մխիթար թուաւ գնաց դէպի պատանեկան, ապա երիտասարդական տարիներս, երբ հանրակառքին մէջ հազիւ նստարան մը գտած՝ անվարան կը տրամադրէի այդ տեղը երբ յաջորդ կայանէն կին մը կամ տարեց այր մը ներս դար – մեքենաբար, առանց պահիկ մը իսկ խորհելու:

Այս վերաբերումը ինծի յատուկ կրթութիւն մը չէր. տարեկիցներուս սուուար մեծամասնութիւնը այսպէս կը վարուէին: Դէպի 70–ական և 80–ական թուականներուն է որ փոխադրամիջոցներու մէջ առհասարակ ոչ դպրոցական տղաք ոտքերնին երկարելով եւ աչքերնին փակելով քնանալ կը ձեւանային, քաղաքավարութեան զոհ չըլլալու համար:

*
**

Զկարծուի որ այս անկապակից պատկերները չարաչարելով քննադատական միտում մը ունիմ: Պարզապէս մատնանշել ուզեցի որ գրեթէ բոլոր կարգի բարքերու նման քաղաքավարութեան սկզբունքն ալ փոխուած եւ զանազան նոր տարաղներ է զգեցած: Օրինակ՝ հեռաւոր կամ մօտիկ ծանօթ երկու հոգի երբ հանդիպին եւ զիրար ճանչնան, այդ բարեւին մաս կը կազմէ նաեւ անմիջականօրէն յաջորդող «ինչպէ՞ս էք» հարցումը: Նոյնն է պարագան երբ վաճառատան կամ դրամատան մը պաշտօնեան հին բարեկամի մը մտերմութեամբ քեզ դիմաւորէ դոհունակ ժպիտով մը եւ նոյն հարցումով: Չարկաւ թէ պէտք չէ բնաւ սխալիլ եւ հիւանդութենէդ կամ երջանկութենէդ խօսիլ. այդ բաները երբեք զինք չեն հետաքրքրեր: Պատասխանդ անխուսափելիօրէն պէտք է ըլլայ, «չնորհակալ եմ, լա՛ւ» կամ «չատ լաւ եմ, իսկ դո՞ւք»: Որքան ալ գիտնաս թէ իր հարցումին մէջ արտայայտած չահադրգռութիւնը արհեստական եւ կաղապարուած է, ժպիտ մը ընկերացող այդ սովորական բառերը տրամադրութենդ չատ բան կը չահեցընեն:

Սովորութիւն եղած է ըսել. «մեր աւենը ուրիշ էր»: Մինչդեռ իրենց տղոց համար այսպէս արտայայտուող սերունդը այս նոյն խօսքերը իրենց ծնողքէն լսած են: Կը նշանակէ որ բարքերը սերունդէ սերունդ զգալի փոփոխութիւն կը կրեն. այսինքն 20 – 25 տարուան ընթացքին բարքերու փոփոխութիւնը տեսանելի չափերու կը հասնի: Բայց որքա՜ն դիւրաւացի է հին աւանդութիւնները միշտ ափսոսանքով վիճաբել: Մնաց որ նոյն սերունդի անդամներուն վիճաած հին սովորութիւնները իւրաքանչիւրին ծննդավայրին համեմատ տարբեր կրնան ըլլալ: Այսինքն աւանդութիւնները ոչ միայն տարուէ տարի, այլ ազգէ ազգ եւ նաեւ նոյն ազգի զաւակներուն երկիրէ երկիր, գաւառէ գաւառ, նոյնիսկ գիւղէ գիւղ պատականելիութեան հետ կրնան տարբերիլ: Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է խոստովանիլ որ չատ մը գեղեցիկ եւ տպաւորիչ աւանդութիւններու կողքին մեր մեծերը ապրած են չատ մը անիմաստ հրամայականներու տակ ալ:

Մորհիլ որ տունէ մը ներս հարս մը պիտի գայ եւ մունջ պիտի մնայ ընտանիքին տարեց անդամներուն դիմաց՝ մինչեւ մայրանալը, երբեմն անկէ ալ վերջ: Այդ տունը պիտի ղրկուի անոր չենչղոզ ճռուողմէն, կարենալ տալիք հաղորդական գուարթութենէն: Հայր մը իր զաւակը պիտի չկարենայ համբուրել իր ծնողքին ներկայութեան եւ այդ ծնողքը այդ աւանդութեան զոհը ըլլալով պիտի չվայելէ եւ պիտի չկարենայ բաժնել իր սիրական տղուն երջանկութիւնը:

Մեր օրերու սիրատենչ զոյգերը հեռաձգելէ առաջ աչքերէ զաղտնի, արեւէն եւ բնութենէն հեռու պահել ստիպուած էին իրենց առաջին համբոյրները՝ նոր փթթող ծաղիկի մը չափ մաքուր եւ սիրուն, գալոն բուրող, երջանկութիւն սփռող:

Համաչխարհային պատերազմները, ապա Գորբաչովի եւ Վիէթնամի այլակերպոն պատերազմները չատ բնական է որ յեղաշրջումներ ըմէին պատանիներու եւ երիտասարդներու հոգեբանական ու սեռային հասկացողութեան եւ ապրումներուն մէջ: Մեծերը առանց վարանելու, «մեծ» չահերու համար եւ համամարդկային «մեծ» նկատումներով կը զինուորագրէին եւ ճակատ կը ղրկէին նորափթիթ տղաքը, պաշտպանելու համար չես գիտեր ինչ հաչիւներու ետին պահուըտած զաղափարականներ: Յարաբերաբար աւելի խաղաղ վայրերու պարմանները կը նկատէին իրենց տարեկիցներու ճակատագիրը, որ զանոնք դէպի մահ կ'առաջնորդէր տակաւին կեանքի ամէնէն ընտիր եւ ամէնէն արդար վայելքները չճանչցած: Այս հոգեկան պայմաններու հակազդեցութեամբ է որ պիտի յաջողէին վերիվայր չրջել սեռային յարաբերութիւններու եւ ամուսնութեան չուրջ յօրինուած աւանդական բոլոր կանոնները: Պիտի ապրէին իրենց կեանքը՝ նոր որդեգրուած ձեւով մը. փոխէին սովորութիւնները՝ բայց յարգելով պետական օրէնքները: Պատերազմներու որոշումը տուող մեծ դիւանագէտներն ու օրէնսդիրները, զէնքի գործարանատէրերը եւ վաճառորդները տակաւին կրօնաւոր կամ աշխարհիկ բոլոր բարոյագէտները ինչպէ՞ս կրնան կարծել իրաւունք ունենալ դատապարտելու եւ ամբաստանելու երիտասարդները որպէս անբարոյ եւ ափսոսանքով փնտռելու հին բարքերը: Ամէն յեղափոխութեան պէս, այս մարզի մէջ ալ առաջին տարիներու անիշխանական վիճակը անցած է եւ սկսած է այն չրջանը, ուր պատանիներն ու պարմանուհիները իրենց ծնողաց գիտակից ցուցմունքով կ'առաջնորդուին, իրենց առաջին սէրերը կ'ապրին մաքուր պղպացումներով եւ վայելչութեամբ: Շատ անգամ աւելի պարկեչտ՝ քան Աստուծոյ եւ հարսնեւորներու ներկայութեան հաւատարմութեան երդում ըրած ամուսնալեալները:

Քանի տարիքս յառաջացաւ այնքան աճեցաւ երիտասարդ նոր սերունդներու նկատմամբ դնահատանքս, վստահութիւնս եւ սէրս: Մեզի եւ մեր չրջանին նկատմամբ անոնք աւելի լաւ կ'ուսանին համալսարաններու մէջ, աւելի գիտակից կերպով կը ճչդեն իրենց ապագայ կեանքի յաջողութեան համար ունեցած յարմարութիւնները եւ աւելի լաւ մասնագիտացած կը մտնեն գործի ասպարէզ: Նուազ պահանջկոտ են բոյն կազմելու առեն. քանի որ անգիտակից և կոյր սիրոյ փորձառական ալիքը անցուցած՝ աւելի հանդարտ եւ տրամաբանող դարձած են: Անոնք առաւել հնարամտութեամբ պիտի կարենան պաչտպանել նաեւ երկրին չահերը, վարել միջազգային յարաբերութիւնները՝ եթէ այդ ուղղութեամբ պատրաստուած են անշուչտ: Սակայն ի չահ իրենց եւ առած պատասխանատուութեան պիտի ուզեմ մատնանչել մի քանի նկատումներ եւ ընել անզանցելի յանձնարարութիւններ:

Նախ այն, որ սորվին չուրջերնին նայիլ եւ կարենան տեսնել թէ այդ տարեկիցներ սերունդէն միայն իրենք չեն որ արժանի եղան վայելելու իրենց ծնողաց կամ երբեմն ալ մեկենասներու նեցուկը: Վարժուին այն գաղափարին թէ հարիւր հազարներով կը համբուրի թիւը այն երիտասարդներուն որոնք իրենց նման տիրացան եւ կը չարունակեն տիրանալ դարուս նոր դիւտերուն ընձեռած կարելիութիւններուն: Այս նկատումով զիրենք պիտի դարձընէ թէ՛ աւելի կատարեալ եւ թէ՛ աւելի խոնարհ. եւ ոչ մէկ կատարած որ խոնարհութիւնը առաջնագոյն առաքինութիւնն է:

Դիտելով չուրջերնին պիտի տեսնեն նաեւ այն միւս հասակակիցները, որոնք իրենց չափ բախտաւոր չեն եղած. որոնց ծնողքը եւս փափաքած է անկատար մատղաչ տարիքէն սկսեալ հսկել եւ առաջնորդել զիրենք դէպի լաւ դաստիարակութիւն՝ սակայն կարելիութիւնը չէ դտած, գոնէ նիւթապէս, արգիլել անոնց բարոյական անկումը: Պէտք է կարենան ըմբռնել որ այդ տղաքը իրենց յօժարութեամբ չէ որ մղուած են դէպի այդ անփառունակ կեանքը, մատնուած են ամէն կարգի մոլութիւններու: Այս բարեացակամ հայեցուածքը պիտի օգնէ նաեւ որ նոր երիտասարդութեան ընտրանիները խորհին թէ անճնապէս իրենք կը պարտին իրենց ծնողքին եւ պարտականութիւններուն, որոնց չնորհիւ անոնց տրուեցան այն միւս արժէքաւոր տարեկիցները:

Մեծերու հանդէպ սէրն ու յարգանքը մեր պապերէն եկած համբուրելի ժառանգ է. պէտք չէ ժլատ ըլլալ այդ սիրոյ եւ յարգանքի բաչխումի մէջ: Թախանձագին կը խնդրեմ բոլոր երիտասարդներէն, դին կը խնդրեմ բոլոր երիտասարդներէն, դին կը խնդրեմ բոլոր երիտասարդներէն, դ

կարմիր սուլթանէն ուրիշ մը ընտրած ըլլար որպէս գեղագրական բնազարդերով այդ առարկաներու ներշնչման: Նոյնիսկ զրգռութեան պարագայ մը կը նկատուի այդ ընտրութեան մէջ, երբ ցուցադրուած կը զուգադիպէին Հայերու ցոյցերը Վերակոյսին առջեւ, Թուրքերու կողմէ կատարուած իրենց ցեղասպանութեան ճանաչումին պահանջով: Անհաւատալի կը նկատէ որ իրենց խոր համակրութեամբ ծանօթ Լուվրի պատասխանատուները անտեղեակ ըլլան այդ «մոռրա-մանութեան»: Ապա կը յիշէ Թուրքիոյ նախագահ առաջադեռն նուէրը թանգարանին ու հարց կուտայ թէ ինչպիսի՞ դաշնակ համաձայնութիւն մը կայ այդ նուէրին եւին. Լուվրի մէջ արդեօք յաւիտենական թրքական գաղթատիրական կայսրութեան արուեստին նուիրուած սրա՞հ մը կը բացուի: «Օսմանեան կայսրութեան յատկացուած ամպիոնէն ետք, Լուվրի սրահ մը անխուսափելի քանի է» կ'ըսուի հոն, ապա կը նշուի. «Ֆրանսայի մէջ հիացում կայ քրիստոնեական պատմութեան կարգ մը էջերուն նկատմամբ, ոմանց հիանալ արգիլուած է սեփական պատմութեան մէջ»:

Ակնարկը կ'ուղղուի հետեւեալ պարբերութեամբ. «Մինչ Ֆրանսայի մէջ հետապնդումի առարկայ են համացանցին վրայ նացիական կայֆէջերու տեղ տուողները, Լուվրի թանգարանը յարգանքով կը զգեկոչէ այն որ հրահանգած է Հայեաց առաջին կոտորածները: Կոտորածներ որոնց յաջորդեց աւելի կանոնաւոր ձեւով ու յատկապէս ծրագրուած ուրիշ մը՝ 1915-ի ցեղասպանութիւնը զոր կիրարկեցին երիտթուրքերը. ամոնիք որոնիք գաղնիկ ըրին Ապտիւլ Համիտը իր բռնակալութեան ու վայրագութեան պատճառով...»:

Նոյն թիւին մէջ «Ֆոթինի Մէթրու» իր խորագրով հարց կուտայ. «Ո՞վ է Անգլա ֆոզոյի ուղեցոյցը»: Իրաւամբ ընթերցողին ուշադրութեան կը յանձնէ թէ վերջին տասը տարուան ընթացքին Թուրքիան աշխարհի կեդրոնին վերածուած է. փաստը կուգայ «Մոնտ»էն. 1984 – 1998 այդ թերթին մէջ ամէնէն շատ յօդուածի նիւթ եղած աւելի քան 200 երկիրներու 9-րդ տեղը կը գրաւէ Թուրքիան: Այդ նախընտրութեան մէջ յօդուածագիրը կը տեսնէ մէջազգային դրական պատկեր մը տալու համար Անգարայի յատկացուցած լոյն միջոցները ու անոնցմով վարձուած ուղեղները որոնց չարքին հաւանական կը նկատէ Ժակ Ատթալիի մը գոյութիւնը: Յանաւանդ որ 1994-ին լոյս տեսած անոր «Եւրոպա(ներ)» հատորին մէջ կը թեղադրուի. «Եւրոպա (ներ) պէտք է ընկալուի ո՛չ որպէս էրիստոնէական ակումբ մը, այլ առանց սահմանի միջոց մը որ կը տարածուի Իրլանտայէն մինչեւ Թուրքիա»:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՇԱՂԻԿ ՄԱՐՈՒԽԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ «ԵՐԿԻՐ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ

Հ. Ց. Դաշնակցութեան Հայաստանի պաշտօնաթերթ՝ «Երկիր»ի պատասխանատու խմբագիրը՝ Շ. Մարուխեան ողբացեալ Հրայր Մարուխեանի աղջիկը) Յունիս 19-ին հեռացուած է իր պաշտօնէն Հ. Ց. Դ. Գերագոյն Մարմնի որոշումով: Այս առընչութեամբ, ի պատասխան Առաւօտ օրաթերթի հարցումին, Հ. Ց. Դ. Գերագոյն Մարմնի անդամ Գեղամ Մանուկեան ըսած է թէ ըստ կանոնագրի Գերագոյն Մարմինը կ'արձակէ ու կը նշանակէ իր պաշտօնաթերթին խմբագիրը ու իրենք օգտուած են այդ իրաւասութենէն: Աւելցուցած է՝ «որեւէ այլ մեկնաբանութիւն չի լինի»: Ներկայիս թերթը կը խմբագրէ «Երկիր»ի պատասխանատու քարտուղար՝ Համլէթ Դաւթեան:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԼՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Նարեկեան սրահին մէջ, Յունիս 18-ին, սիրոյ սեղանէն ետք, տեղի ունեցած է Յակոբ Մամիկոնեանի երգչախումբին ելոյթը ի պատիւ Մեսրոպ պատրիարքին եւ Արամ Եպիսկոպոսին: Ներկայացուած է շատ յաջող համերգ մը որ խորապէս տպաւորած է ներկաները: Նոյն սրահին մէջ, աւելի ուշ տեղի ունեցած է Ժիրայր Աւետեանցի աշակերտներու տարեկան ելոյթը: Եօթնէն մինչեւ հասուն տարիքի երիտասարդներ դաշնակի, կիթառի, երգարուեստի մարզերէն ներս մեկնաբանած են Պախի, Հէնտէլի, Շուպէրթի, Փէրկոլէզի, Շոփէնի եւ Ռիմցքի – Կորզագոֆի գործերէն:

*
**

ՊՈՒՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 17-ին, ճաշով մը փակումը կատարուած է եղանակին մշակութային ձեռնարկներուն: Բացումը կատարած է Սանուց Միութեան առենապետուհի՝ Նաթալի Տէմիրճիօղլու: Հաւաքոյթը անցած է ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Եղած են ելոյթներ, երգ եւ նուագ:

ՋԷՐԸ

— • —

Դրեց՝ ՏՈՒՔ. ՏՈՋ. ՎԱՀԷ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

Այսօր կ'ուզեմ խօսիլ բնութեան կողմէ մեզի տրուած նուէրին՝ ջրի մասին: 20-րդ դարու մինչեւ կէսերը, բժշկական աշխարհը բնաւ չէր անդրադարձած ջրի բարերար յատկութիւններուն: 1960-ական թուականներուն պրպտումի ենթարկուեցան վիճակագրական տուեալները, որոնք ցոյց կուտային աշխարհի զանազան հողամասերու վրայ սրտի կաթուածի դէպքերը: Այս տուեալներու հիման վրայ նը կատելի դարձաւ որ սրտի կաթուածը բոլոր երկիրներու մէջ մեծնոյն չափանիշով չի պատահիր: Օրինակ՝ Ճափոնի, Չինաստանի կամ Հեռաւոր Արեւելքի երկիրներուն մէջ, ուր կարմիր միս երբեք չուտուիր, նաեւ կենդանական իւղ եւ կաթ չօգտագործուիր, ասոր վերայարկն առատօրէն ձուկ կ'ուտուի, սրտի կաթուածի ենթարկուողներու համեմատութիւնը նուազ էր: Նկատելի դարձաւ որ Ֆրանսայի մէջ եւս, ուր կարմիր գինին առատ սպառում ունի, սրտի կաթուածի դէպքերը հազուադէպ են: Ուշադրութիւն դրաւեց այն պարագան, որ Միջերկրականեան երկիրներու մէջ, ուր ամէն ճաշի ընթացքին ձէթ կ'օգտագործուի, սրտի կաթուածի պարագաները նուազ համեմատութիւն կը կազմեն: Բոլոր այս պարագաները նկատի առնելով, ձէթը ուսումնասիրութեան նիւթ դարձաւ:

ՁԷԹԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ձէթը դրեթէ բնաւ քոլէսթէրոլ չի պարունակեր: Իր ամբողջութեան մէջ թրիկլիսերիտ կոչուած իւղի տեսակն է: Ո՛չ միայն ձէթին եւ այլ բուսական իւղերուն, այլ կաթի իւղին (կարագ) եւ կենդանական իւղերուն մէջ թրիկլիսերիտ կը գտնուի: Սակայն այդ թրիկլիսերիտներուն բաղադրութիւնն է որ տարբեր է:

Ամէն տեսակ թրիկլիսերիտի մէջ, կլիսերինի մէկ մոլեքիւլին երեք իւղի ասիտ չղթայ փակած է: Բնութեան մէջ իրարմէ տարբեր իւղի ասիտներ կը գտնուին: Թրիկլիսերիտները իւղի ասիտի տեսակին համաձայն փոփոխութիւն կը կրեն եւ մասնայատուկ յատկութիւններ կ'ունենան:

Իւղի ասիտները կը բաղկանան չղթայանման օղակումներ ձեւացնող քարպոնի ատոմներէ: Շղթային վրայ տեղ գրաւող քարպոններուն թիւը կը տարուբերի 4-է եւ 24-է միջեւ: Այս քարպոններուն ջրածինէ (հիտրոժէն) ատոմներ կցուած են: Շղթայի ամենավերջին քարպոնին, բացի ջրածինէ, երկու ատոմ ալ թթուածին կցուած է:

Իւղի ասիտի չղթայ մը եթէ ամբողջովին լեցուն ըլլայ ջրածինով, այդ իւղի ասիտը կը կոչուի «յագեցած» իւղի ասիտ:

Կարագն ու կենդանական իւղերը յագեցած ասիտներէ կը բաղկանան: Յագեցած իւղերը հաստատուն վիճակ կ'ունենան: Առնոք պատճառ կը դառնան որ արեան մէջ վնասակար քոլէսթէրոլի համեմատութիւնը (էլ – Տէ – էլ) աւելնայ: Այդ պատճառաւ ալ նմանօրինակ իւղեր ժամանակի ընթացքին ենթակային մօտ պնդերակութիւն կը յառաջացնեն: Եթէ ենթակային մարմինը թոյլատու ըլլայ այդ իւղերը կուտակելու, պնդերակութիւնը արագօրէն կը զործէ իր աւերը: Իսկ այն իւղի ասիտները, որոնք ջրածինով լեցուն չեն ամբողջովին, կը կոչուին «ոչ – յագեցած» իւղի ասիտներ: Ձէթի եւ բուսական միւս իւղերու, նաեւ ձկան իւղի մէջ գտնուող թրիկլիսերիտը ոչ – յագեցած վիճակ ունի: Ոչ – յագեցած իւղերը հեղուկ վիճակ կ'ունենան: Առնոք վնասակար (էլ Տէ էլ) քոլէսթէրոլի համեմատութիւնը կը նուազեցնեն եւ օգտակար քոլէսթէրոլի (Աչ Տէ էլ) համեմատութիւնը կ'աւելցնեն: Այդ պատճառաւ անոնք մեր եւրակներու բարեկամն են: Ձէթը կը պարունակէ նաեւ առատ քանակութեամբ է կենսանիւթ (վիթամին) եւ կարգ մը այլ հակա-օքսիտան նիւթեր: Է կենսանիւթը ամէնէն զօրաւոր հակա – օքսիտան մարմինն է: Հակա – օքսիտան կը կոչուին այն նիւթերը, որոնք կը կանխեն իւղի ասիտներու վնասակար նիւթերու փոխակերպումը:

ՄԱՐԿԱՐԻՆՆԵՐԸ

Մարկարինները կը պատրաստուին հեղուկ իւղերէն: Հեղուկ իւղերը յագեցած վիճակ կը ստանան, երբ անոնց առատ քանակութեամբ ջրածին տրուի: Մարկարինները հակառակ որ բուսական ծագում ունին, վնասակար են առողջութեան, որովհետեւ յագեցած վիճակ ստացած են: Վերջին չրջաններուն յագեցումի գործողութիւնը կիսովին կը կատարուի եւ հրապարակ կը գալին կոչուող մարկարինները: Այս մարկարինները նուազ վնասակար են:

ՁԷԹԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՅԼ ԱՍՊԱՐԷԶՆԵՐԷ ՆԵՐՍ

Ձէթը մաղերու ալ բարեկամն է: Քացախի հետ կէս առ կէս համեմատութեամբ խառնելով, կարելի կ'ըլլայ այդ ձէթը մաղերուն քսել: Աղիքներու պնդութիւնը կանխելու համար ալ կարելի է ամէն առաւօտ ապուրի դգալ մը ձէթ խմել: Բայց որովհետեւ ձէթը բարձր համեմատութեամբ ուժանիւթ (քալորի) ունի, կրնայ դիրութիւն յառաջացնել: Ձէթը կ'օգտագործուի նաեւ այրուածներու դարմանումի ընթացքին:

Ձէթը կարելի է օգտագործել նաեւ լամբարներու մէջ: Եկեղեցիներու մէջ կրօնական արարողութիւններու ընթացքին ալ գործածութեան լայն դաշտ ունի: Յածորակ ձէթէն կարելի է պատրաստել բնական օճառ:

ՁԻԹԱՊՏՈՒՂԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սաուգուած է որ վեց հազար տարի առաջ Ֆիթենիները նշմարուած են Արեւելեան Միջերկրականի ծովեզերքներուն մօտ, այսինքն Սուրիոյ, Լիբանանի, Պաղեստինի մէջ: Երկու հազար տարիներ անցնելէ ետք է միայն որ մարդիկ ըրին ձիթապտուղէն օգտուելու գիւտը: Զորս հազար տարի առաջ Փիւնիկեցիները միջոց գտան օգտուելու ձիթապտուղէն եւ իր իւղէն: Անոնք ձիթապտուղը ախտրժահամ գտան եւ ձիթենիի ճիւղերը պատուաստելով այլ հողամասերու մէջ աճած ձիթենիներու հետ, կրցան ձիթենիներու որակը բարելաւել: Փիւնիկեցիները, որոնք ծովաքնակ ժողովուրդ էին, իրենց կողմէ արտադրուած ձէթը տարին Միջերկրականի ծովեզերքները եւ ծախեցին: Աւելի ետք, ձիթենիներ տարին եւ տնկեցին Եգէականի ծովեզերքները՝ Յունաստան, Իտալիա եւ Սպանիա:

Այսօր Միջերկրականեան գրեթէ բոլոր ծովեզերքներու մէջ ձիթենիներ նշմարելը կարելի է: Աչխարհ ձիթապտուղի իր պահանջքի երկու երրորդը Սպանիայէն կ'ապահովէ: Երկրորդ կարգի վրայ կուգայ Իտալիան, իսկ երրորդ կարգի վրայ՝ Յունաստանը:

Միջերկրականեան չրջանին մէջ եղինճը եւ դմակը ներառեալ, գրեթէ բոլոր ճաչերը ձէթով կը պատրաստուին: Ձէթը սալաթներու վրայ ալ կ'աւելցուի: Նախաճաշերու ընթացքին հաճոյքով կարելի է ուտել գուտ ձէթի մէջ թաթխուած կարմրցուած հացը: Ձիթապտուղներու բազմաթիւ տեսակներ կը կազմեն մեր սեղաններուն դլխաւոր ուտելիքը: Մինչդեռ Հիւսիսային Եւրոպայի, Ամերիկայի մէջ, ձէթի փոխարէն, առատ քանակութեամբ կը սպառեն կարագ եւ իւղոտ պտուղներ:

«Ս. ՓՐԿԻՉ»

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՑԻԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊՈՒՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

– Հայց, – ըսաւ Սուրեան, – մեր յեղափոխութեան վրայ խօսելէ առաջ, նախ յեղափոխականներուն վրայ խօսիմ ձեզի ... իսկապէս, Մարտի՛կ էֆէնտի, պէտք է ընտրողութիւն մը հաստատել, անջատում մը դնել մեր յեղափոխականներուն մէջ. դիտէք, թէ երկու կուսակցութիւններ կան մեր մէջ, Դրօշակեան ու Հնչակեան:

– Այո՛...

– Լաւ, կը հաւատամ ձեզ, թէ ասոնց երկրորդը, այսինքն Հնչակեան կուսակցութիւնը, արժանի է ձեր աւելութեան, ձեր զայրոյթին, ձեր արհամարհանքին: Ա կազութիւնն է գլխաւոր պատասխանատուն այն ահռելի աղէտներուն, որոնք մեր ազգը ծայրատեցին, թշուառացուցին: Ա կուսակցութեան դէմ կրնաք ուղածնուդ հայհոյել, կատղիլ, իրատունք ունիք, կատարեալ ազատութիւն ձեզի:

– Ի՞նչ, – ըսաւ ուրախութեամբ պոլսեցի վաճառականը, որ կը տեսնէր, թէ բոլորովին արդիւնաւէտ չէ եղեր իրեն յեղափոխութեան դէմ զայրանալ ու անիծք ձեռքէ փախցնել չուզելով՝ – ի՞նչ, ընաւ, այդ հնչակեան ըսուած խարեբաները՞ն են, որ ազգը այս վիճակին հասցուցին:

– Այո՛, Մարտի՛կ էֆէնտի, անոնց ուսերուն վրայ է, որ կը ծանրանայ պատասխանատուութիւնը հայ ազգին վրայ խուժած աղէտներուն:

– Բայց, – բողոքեց Մարտիկ աղա... – անոնք Պապը Ալիի ցոյցը ըրին միայն, որ մեծ վնաս մը չտուաւ ազգին... մինչդեռ դրօշակեանները ըրին Պանքային ցոյցը... որ այնքան չարդերու դուռ բացաւ...

– Պանքային ցոյցին պատճառ տուողները նոյն ինքն Հնչակեաններն են:

– Ի՞նչպէս...

– Հապա՛... եթէ Հնչակեանները Պապը Ալիին ցոյցը ըրած չըլլային, մենք ալ Պանքայինը չէինք ըներ... մեզի համար անպատուութիւն պիտի ըլլար ցոյց մը ընել... Հասկցա՞ք հիմա:

– Հա՛, – ըրաւ Մարտիկ աղա մտածկոտ՝ կարծես ջանալով ըմբռնել այդ երկու ցոյցերը իրար կցող պատճառական հարկաւորութիւնը, տրամաբանական կապը:

Սուրեան չարունակեց խօսիլ Հնչակեաններուն վրայ՝ ցեխի մը քաշելով զանոնք, մեր ազէտներուն պատասխանատուութիւնը անոնց կռնակը բեռցնելով... Մարտիկ աղա քիչ – քիչ ինքզինքը կը գտնէր, իր առջի համարձակութիւնը կը վերստանար, կ'ընկերակցէր անոր խօսքերուն, կը չեչտէր զանոնք, իր խոշոր բառերը մէջտեղ կը հանէր նորէն, ուրախ, որ առիթը ինքնին կը ներկայանար:

Սուրեան տեղեկութիւններ կու տար, դէպքեր կը պատմէր, ճշդրիտ, մանաւոր:

– Վա՛յ խաբեբաներ, վա՛յ ոճրագործներ, վա՛յ... արդէն իմ առելութիւնս, չիտակը կ'ուզէք նէ, աւելի անոնց դէմ էր...

Գալով Դրօշակեաններուն, օ՛հ, ասոնք բոլորովին տարբեր մարդեր են: Մեծ մասամբ զարգացած, համալսարանականներ, Ռուսահայեր, Ժընեւ, Գերմանիա ուսում առած երիտասարդներ, ազգին համար զոհուողներ ու անձնական հերոսներ: Մահը կը պատմէր, դիւցազնական դիմադրութիւններ, վսեմ անձնազոհութիւններ, հրաշալի յաղթութիւններ: Ասո՛նք մարդեր են դաշնակցականները:

– Ի՞նչ կ'ըսես...

Բերանը բաց, Մարտիկ աղա մտիկ կ'ընէր իրեն համար բոլորովին նոր այս խօսքերը, որոնք իր ուղեղին վրայ կը կոխէին, կը տպաւորուէին ինչպէս ոտքի հետքեր կակուղ ձիւնին վրայ:

Հայց դրօշակեաններուն ըրածը բան մը չէ ընելիքներուն քով: Ազգին փրկութիւնը անոնցմէ է, այո՛: Դաշնակցական կուսակցութիւնը ահեղ կալմակերպութիւն մըն է, Հայաստանի ամէն կողմերը ճիւղաւորուած, տարածուած, գաղտնի դործող:

– Այսօրուան օրս, – յայտարարեց Սուրեան, – քանի հազար դաշնակցական դիմուորներ ցրուած են Հայաստանի ամէն կէտերը պէտք եղած ռազմամթերքներով՝ զէնք, վառօդ, թնդանօթ իսկ. կատարեալ զօրագունդներ՝ մարզուած, զինուած, կարգապահ:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, թնդանո՞թ մի, – ըսաւ Մարտիկ աղա՝ աչքերը խոշոր բացած, քիչ – քիչ խանդավառուելով... – քանի հազար զինուո՛ր...

– Օրէ օր չատնալու վրայ. մէկ նշանի կը նային միանալու ու ամբողջ Թուրքիան տակնուվրայ ընելու համար... յարմար առիթին կը սպասեն...

(Շար. 32)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

Le stand d'information et de sensibilisation du public et des Sénateurs, installé le 9 mars dernier face au Palais du Luxembourg a fonctionné pendant 114 jours. Après une période d'interruption estivale dûe aux vacances parlementaires, la permanence reprendra dès la prochaine rentrée parlementaire pour rappeler aux Sénateurs les engagements qu'ils ont pris pour la reconnaissance du génocide arménien de 1915.

Le Comité du 24 Avril souhaite adresser un hommage et des remerciements tout particuliers à tous ceux, bénévoles, militants, qui sans compter leur temps ni leur énergie, ont assuré cette permanence. Les responsables tels Achod, Jean, Stéphane, les jeunes et les délégués des diverses organisations, et associations arméniennes de France ont fait signer sur le stand des dizaines de milliers de pétitions adressées au Président de la République, informé les citoyens de toutes origines et cultures mais aussi et surtout les Sénateurs et leurs collaborateurs sur les atrocités commises à l'égard du peuple arménien par la Turquie en 1915-1916.

Ils ont ainsi demandé le respect du devoir de mémoire à l'égard des 1.500.000 victimes arméniennes, fait preuve d'une détermination sans faille et unitaire pour la reconnaissance de ce 1er génocide du 20ème siècle, et donné rendez-vous sur ce même stand, le 2 Octobre aux Sénateurs et au public. Ils y resteront jusqu'à ce que la proposition de loi votée le 29 mai 1998, à l'unanimité, par l'Assemblée Nationale, soit inscrite à l'ordre du jour des travaux du Sénat et votée par les Sénateurs dont la grande majorité se dit aujourd'hui acquise à cette cause. Le plus tôt sera donc le mieux.

Le Comité du 24 Avril souhaite également remercier le Cabinet du Président du Sénat pour avoir facilité la bonne organisation de la permanence et la Préfecture de Police de Paris (DOPC) pour avoir mis en place un système efficace de collaboration concernant les autorisations et la sécurité du stand.

Paris, le 30 juin 2000

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Իսիկ Մասնաճիւղը չըննորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Անահիտ Դարբինեանէ ընկերուհի Շաքէ Շիրվանեանի մօրը՝ Հայկուհի Կաղեանի մահուան առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ամենուհի Գեւոնեան, Անահիտ եւ Լեւոն Տէր – Մինասեան 500 Ֆր., կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց բարեկամին եւ դաշնակցական ընկերոջ դրագէտ՝ վահէ Օշականի թաղմ յիշատակին։

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԵՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՄԻ. – Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան 200 ֆրանք։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Յուլիս 9-ին Կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձն է։

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳՂԱՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանդստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ։

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ
«Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»*
եւ որուն ներմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18
կամ՝
01 – 41 – 15 – 10 – 29

*** Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire :**
7, avenue de Versailles —
78220 VIROFLAY

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՑԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի գնման նուիրատուներու ցանկ։

Վ. Գաթրճեան 2000 ֆրանք, Տիկնանց Մարօ Մասնաճիւղ 12.364 Ֆր., Կայծ Ն. Ս. Մշակութային Միութիւն 1635 Ֆրանք, Պր. Ժ. Կիրակոսեան, Պր. Ս. Քէչիչեան 500-ական Ֆր., Պր. Ց. Իփէքճի 50 Ֆր., Քօսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ն. Դարլաեան, Միութենական, Պր. Ժ. Փօլատեան, Տէր եւ Տիկին Գիլարճեան, Տոքթոր Ա. Պօյաճեան, Տիկին Վ. Նորայհեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ց. Սիմոնեան 1500 Ֆր., Պր. Տէյիրմէնճեան 300 Ֆր., Հ.Մ.Մ. (Գալիֆորնիա) 18.690 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Նաւասարդեան, Տէր եւ Տիկին Սանոսեան 200-ական Ֆր., Պր. Ժ. Փօլատեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ց. Սիմոնեան 2000 Ֆր., Թուս Անտամպլը Միութիւն 500 Ֆրանք, Տիկնանց Մարօ Մասնաճիւղ 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ. Հայրապետեան 2000 Ֆրանք։

(Շար.)

(Շար. Ա. էջէն)

պատմական բնոյթ ունի եւ Մեքսիքայի կառավարական պատասխանատու մը չէր վարաներ նմանցնելու Պէրլինի Պատին անկումին։

ՄՈՆՂՈԼԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութիւններուն համայնավարները չափ չափիչ յաղթանակ մը տարին Յուլիս 2-ին, 76-ի վրայ 72 աթոռներու տիրանալով։ Մոնղոլ ժողովուրդի յեղափոխական Կուսակցութիւնը եռապատկեց երեսփոխաններու իր թիւը Ազգային Ժողովի մը մէջ որ տէրն է երկրին իշխանութեան։ Մոնղոլիա որու տարածութիւնը Եւրոպայի կէսն է, ունի միայն 2,4 միլիոն բնակիչ։ Կուսակցութեան նախագահը որ ինքզինք «մոնղոլ Թոնի Պլէր» մը կը նկատէ, անկասկած, վարչապետ կը դառնայ Յուլիս 11-ի Ազգային ոտնին վաղորդայնին։

ԺՈՐԺ ՓՈՆՓԻՏՈՒ Եւրոպական Հիւանդանոցը իր դուռները պիտի բանայ Փարիզի 15-րդ թաղամասը երկու չաբաթէն։ 120.000 քառակուսի մեթր տարածութիւն ունի եւ արժած է 1.792 միլիառ Ֆրանք։

ՊՈՒՏԻՆ խորհրդային փառերգը կը նախընտրէ, ըստ ընդդիմադիր «Սեվոդնիա» օրաթերթին, որ կ'արձագանգէ նախագահին չըվճարատին։ Ելցինի կարգադրութեամբ Ռուսաստան ներկայիս կը գործածէր ազգային փառերգ մը զոր յօրինած էր 19-րդ դարու ռուս երաժիշտ՝ Միխայիլ Գլինկա։ Խորհրդային փառերգը գործն էր Ալեքսանդրովի եւ կը չատագովէր «Ռուսաստանի չուրջ համախմբուած ազատ հանրապետութիւններու անխախտ միութիւնը»։

ՊԷՐԼԻՆԻ դատարանը 18 ամիս բանտարկութեան դատապարտած է 24-ամեայ Գերմանացի մը, որուհետեւ սպանած էր չուկը (փիթպուլ մը) նետել կօշիկ ծախող խանութի մը վաճառորդուհին վրայ։

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ ղպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole **«Lévon Chanth»**
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« O H, M Y G O D ! »

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh

du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial **«Découverte du Jura»** du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՑ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, պիչերօքիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով, տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, դրադարան, մարզական համալիր։

Մ.Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է։

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ դոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի և SAT II-ի պատրաստութեան։

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւն, պարարուեստը, երգչախումբը, փողային խումբը, լրագիրը, թատերական, սպառտական եւ մարզական շարժումները։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ չքաւոր աշակերտներուն համար։

Ցաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2.422195/422204
Fax: +357.2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 6
JEUDI
6 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅԱՐԳ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·943 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.943

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹՐԱՋՈՒՐԿԻ Եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ, Շիրաք բաւական մեղմ նյոթի մը ունեցաւ Յուլիս 4–ին, Եւրոպական Միութեան նախագահութեան ընտրական առաքելութեան առթիւ։ Զկրկնենք Պէրլինի մէջ առաջադրած գաղափարները եւ մանաւանդ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրաւ Եւրոպական Սահմանադրութեան մը մասին։ Կրուհանդերձ զժգոհ ձգեց Ֆրանսացի խորհրդարանականները, ինչպէս Փասքուա որոնք նախանձախնդիր են ազգային ինքնիշխանութեան։

ԿՋԱԻԻԶՈ ԹԻՊԷՐԻ, Փարիզի քաղաքապետին կինը քննութեան առակ առնուեցաւ Յուլիս 4–ին, 5–րդ թաղամասի կեդրոնական դատարանին մէջ։ Նոյն ճակատագրին ենթարկուեցաւ 5–րդ թաղամասին առաջին կոյրը՝ Ան–Մարի Աֆրէ։ Նոյն թաղամասի ընդհանուր քարտուղարն է, Ռեմոն Նանթիէն, որ այլեւս ամէն բան խոստովանած է դատաւորին եւ մանրամասնօրէն բացատրած թէ ինչպէս Տիկին Թիպէրի եւ Ան – Մարի Աֆրէ կը պատրաստէին չինծու ընտրողներու ցանկեր, իրիկունները, պաղտնի հաւաքոյթներու ընթացքին։ Ինչ որ կը նկատուի չատ ծանրակշիռ է Թիպէրի գոյին համար։ Ինք հոն եղած է 1990–էն ի վեր եւ կը պատմէ տիրող բարքերը։ Ըստ իրեն, երբ Թիպէրիի ուշադրութիւնը դարձած է կեդծ քարթերուն վրայ, Թիպէրի մերժած է ջնջել եւ ընդհակառակն 1995–էն 1997 զեղծարարութիւնը ալ աւելի ծաւալ առած է։ Յունիս 2000–ին ապօրինի կերպով արձանագրուած ընտրողներու թիւը 7228 է 5–րդ թաղամասին մէջ։ Թիպէրի կ'ուրանայ այս ամբողջը եւ այդ առընչութեամբ ալ յօդուած մը ստորագրած է Յուլիս 5–ի «Փարիզիէն»ի մէջ։ Առջին անգամ ըլլալով ինք ալ խնդրոյ առարկայ է։

ԻՐԱՁԵԼԱՑԻՆԵՐՈՒ եւ Պաղեստինցիներու միջեւ մթնոլորտը աւելի լարուած է երկու օր է, երբ Պաղեստինցիք յայտարարեցին թէ Սեպտեմբեր 13–ին պաղեստինական անկախ Պետութիւն մը պիտի հռչակեն, արեւելեան Երուսաղէմն ունենալով պիտի մայրաքաղաք։ Ինէսէթին առջեւ, Արաբին նախարարը բուռն ելոյթ մը ունեցած է, չհեռուով թէ նման որոշում մը կը նշանակէ որ զործնական դեռնի վրայ, Պաղեստինցիք կը կաչուին խաղաղութեան զործընթացէն եւ անկէ բխող պարտաւորութիւններէն։ Իրմէ առաջ ալ, Պաշտպանութեան նախարարը բառերը չէր ծամծմած. – «Եթէ Պաղեստինցիք միակողմանի պետութիւն մը հռչակեն, արդէն իսկ կրնամ ըսել որ այդ Պետութիւնը թուղթի վրայ կը մնայ, ինչպէս եղաւ 1988–ին (կ'ակնարկէ Ալժէրի յայտարարութեան)։ Չեմ ուզեր սպառնալիքներ ընել, բայց, կը բաւէ որ համաձայն չըլլանք եւ ոչ դուրսի աշխարհին հետ կապ կ'ունենան, ոչ միջազգային կարգավիճակ, ոչ ալ Այսրմորդանանէն Գազա անցնելու հնարաւորութիւն»։ Պաղեստինցիներու այս յայտարարութիւնը կը փաստէ նաեւ որ Նաթայի (Արաֆաթի չարժումը) ծայրաղեղ թեւը իր տեսակէտը կրցած է պարտադրել։

ԻՍՐԱՅԵԼ Թուրքիոյ համար լրտեսական արբանեակ մը կը պատրաստէ, չհաց ըլլալով կատարուած զաղտնի նըպաստը։ Արբանեակը պիտի արժէ 206 միլիոն տոլար։ Նուազագոյնին մասնակցած էր ֆրանսական «Ալքաթել»ն ալ որուն տուած գինը 350 միլիոն տոլար էր։ Թուրքիա Իսրայէլի յանձնարարած է նաեւ 300 միլիոն տոլարի փոխարէն արդիականացնել հրասայլերը, ինչ որ դժգոհութիւն պատճառած է ԱՄՆ–ու։

ԿՐԱՄՆՈԴԱՐԻ չրջանը, Չէչէնիայէն 100 քիլոմեթր արեւմուտք, զոր կը վարէ համայնավար – ազգայնամոլ Ալեքսանդր Կոնդրաաենկո չատ դէշ վերաբերում կայ որոշ ազգութիւններու դէմ, ինչպէս Թուրք – Մեսխէթ, Հայ, Չէչէն, Հրեայ («Լը Մոնտ», Յուլիս 5)։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ այլախոհութեան խորհրդանիշ՝ «Էֆսպրէս–Խրոնիբա» չարաթաթերթը դադրած է լոյս տեսնելէ նիւթական պատճառներով։ 1987–էն ի վեր կը դիմանար չնորհիւ օտար հովանաւորներու (Եւրոպայի Խորհուրդ, Նէյընըլ Ինտովմընթ Փոր Տեմոքրասի եւ այլն), բայց, այլեւս ստացած նպաստներն ալ չեն բաւած։

ԼՕՋԱՆԻ ՄԷՋ անհանգստութեան զատ մը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 3–էն ի վեր։ Ամբաստանեալն է լրտես մը որու բուն ինքնութիւնը ոչ ոք զիտէ, բացարձակապէս կը մերժէ յայտնել թէ ով է։ Ըղդունած է իրեն զէմ եղած ամբաստանութիւնները, Մոսատ (իսրայէլեան զաղտնի ըսպասարկութիւն) անդամ է եւ խոստովանած է որ 1998 Փետրուարին հեռաձայնային ունկնդրութիւններու ցանց մը հաստատած է Պէրնի չրջանը։ Թիրախն էր, ըստ իրեն, լիբանանցի մը որ պայթուցիկով ոճրափորձ մը կազմակերպած էր Իսրայէլ։ Դատի ընթացքին, դատարանին նախագահը չգիտնալով ինչպէ՞ս անուանել պինքը որոշած է «Պարոն Մոսատ» ըսել։

ԱԻՍՏՐԻՈՑ վարչապետը՝ Շիւսըլ որոշած է հանրաքուէ մը կազմակերպել աշնան եւրոպական պաւիժներու վերաբերեալ։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ ժողովուրդին հաւանութիւնը ստանալ այն վարկածին չուրջ ըստ որուն Աւստրիա կրնայ արդելք հանդիսանալ (վէթոյի իրաւունքով) եւրոպական հիմնարկներու բարենորոգումին, եթէ իրեն զէմ եղած պատժամիջոցները չվերնան։

ՉԻՉԻՆՆԵՐԸ պահանջած են, Յուլիս 4–ին, որ իրենց յանձնուի ռուս սպայ մը որ ամբաստանուած է Չէչէնուհիի մը բռնաբարմամբ եւ սպանութեամբ 72 ժամուան ընթացքին։ Հակառակ պարտզային նոր յարձակումներու պիտի ձեռնարկեն ռուսական ուժերուն զէմ։ Կը պահանջեն նաեւ չէչէն 200 կիներու եւ 250 երախաներու յանձնումը։ Ըստ իրենց անոնք ռուսական ուժերու ձեռքն են։

Մ. ՄԱՍԻ (Ընկերվարական) քաղաքապետը Մարսէյլի քաղաքապետութեան թեկնածութենէն, առողջական պատճառներով, լարուած մթնոլորտ մը ստեղծած է Պուշ – ար – Ռոնի կուսակցութեան չարքերուն մէջ։ Յուլիս 13–ին է որ չարքերը պիտի հրաւիրուին իրենց ցանկերը զլխաւորողը նշանակելու 2001–ի թաղապետական ընտրութեան համար։

ԱՄՊՈՆԻ (Մոլիւք) համալսարանի հըրկիզումին համար, մահմետական եւ քըրիստոնեայ պիւրօ կ'ամբաստանեն։ Հինգ հոգի ալ մեռած են միջկրօնական բախումներու ընթացքին։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հիւսիսային չրջանը ծանր վնասներ կրած է Յուլիս 4–ին, ահաւոր փոթորիկի մը հետեւանքով, Հաւրի նման

«ԸՐՔԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 4 / 5)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՅԱՒԱԿՑԱԿԱՆԸ

Արամ Ա. Կաթողիկոս ցաւակցական իր դիրքին մէջ կը չեշտէ ի մէջ այլոց. –

«Վահէ Օշականի մէջ մենք կը տեսնէինք վաւերական Հայու, հայ զրականութեան նուիրեալ մշակի, հայ դպրոցի վաստակաւոր ուսուցչի, հայ եւ օտար ամպհանդիսութեան հմուտ դասախօսի, հայ զերքի սըբատեսիլ ու անկաշկանդ քննադատը։

Հայ մտաւորականներու ու զրասէրներու համար ան միայն Վահէ Օշականը չէր, այլեւ՝ բարախող սիրտը Յակոբ Օշականի։ Արդարեւ, Վահէ Օշական եղաւ վերջին չուրջ քառասուն տարիներու մեր մտաւորական ամէնէն զօրեղ ձայներէն մէկը։ Զգարմանալի է միայն հայ մշակոյթի տահմանները, այլեւ բացուեցաւ դէպի օտար մշակոյթներ եւ ստեղծեց այնպիսի զրականութիւն, ուր կարելի է դտնել ազգային ու համամարդկային մըշակոյթներու ներդաշնակ համանուագը»։

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՅԱՒԱԿՑԱԿԱՆԸ

«Մեծ ցաւով տեղեկացանք անուանի բանաստեղծ, մշակութային եւ հասարակական զործիչ Վահէ Օշականի մահուան մասին։ Նրա բազմաթիւ ստեղծագործութիւնները, հրատարակչական, թարգմանական ու զրականագիտական եռանդուն զործունէութիւնը սիւեւռքահայ մշակութային կեանքի ամենալաւ զրսեւորումներից էր, եւ որի բացակայութիւնը մեծ կորուստ է նաեւ հայրենի զրական աշխարհի համար։ Իմ ցաւակցութիւնն եմ յայտնում մեծ հայորդու հարազատներին եւ նրա բարձր արուեստի երկրպագուներին»։

***

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Բաքուէն Ստեփանակերտ, անկէ ալ Երեւան անցած են Մինսկի խումբին երեք նախագահները։ ԱՄՆ–ու նախագահ Գ. Գեւինօ ըսած է թէ այցելած են Ղարաբաղի չրջանի կարմիր կամուրջը որ Բաքուն կը միացնէ Թիֆլիսի։ Մաղթած է որ ան Երեւան ալ միացնէ այդ երկու մայրաքաղաք մը քանի մը վայրկեանի ընթացքին չուրերու տակ մնացած է։ Սէն – է – Մառնի նահանգին մէջ երկու հոգի մեռած է։

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԵՒ ՀԱՐԱՒԱՑԻՆ զործչինները բանակցութիւններ պիտի տանին պատրաստելու համար հիւսիսային Գորէայի նախագահ՝ Քիմ Եոնկի այցելութիւնը Սէուլ։

ԱՐՑԱԽ

ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԸ

Յունիս 18–ի ընտրութեամբ կազմուած նոր Խորհրդարանը անդրանիկ նիստը կը դումարէր Յուլիս 5–ին։ Նախկին Խորհրդարանի 6 երեսփոխանները կը չարունակեն իրենց քաղաքական զործունէութիւնը։ Միւսներուն 11–ը վերադարձած են իրենց հիմնական աշխատանքին, իսկ 16 երեսփոխաններ որոնք այլեւս անձեռնմխելի չեն, առ այժմ աշխատանք չունին։

***

ԼՂՀ

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Յուլիս 3–ի երեկոյեան նախագահ Ա. Ղուկասեան ընդունած է նոյն օրը Սանկտ Պետերպուրգ ժամանած Մինսկի խումբին երեք նախագահները։ Անոնք նախորդ օրուան Բաքուի իրենց հանդիպումներուն, բանակցութիւններուն մասին տեղեկութիւն տուած են, ապա առանձին զրոյց ունեցած նախագահին հետ։

***

ՀԱՐԿԱԴԻՐ ԷՋՔ

«Հայկական Աւիաուղիներ»ու TU–154 տիպի օդանաւ մը, որ Յուլիս 4–ին կը կատարէր Երեւան – Մոսկուա – Երեւան կանոնաւոր թռիչքը, «Զուարթնոց» օդակայանէն մեկնումէն չուրջ ժամ մը վերջ հարկադիր էջք կատարած է վերադառնալով իր մեկնակէտը։ Քաղաքացիական օդուժի զլխաւոր վարչութեան թռիչքներու ապահովութեան պետ Ա. Աբգարեան բացատրելով պատահարին պատճառները ըսած է թէ պատահածը հետեւանք էր օդանաւին ձախ կողմի անիւներուն խանգարումին։ Աւելցուցած է թէ միջադէպը մասնագէտներու կողմէ ծայրայեղ կամ արտակարգ իրավիճակներու չարքին չի դասուիր։ Աւելորդ չէ նկատուած չեչտել նաեւ թէ օդանաւը 92,3 թոն բեռով բարձրացած էր, մինչ իր տարողութիւնը 100 թոն է։ Հետեւաբար, մատնանչուած է, որ չրաւիրուներու այն լուրերը թէ միջադէպը տարապայման ծանրբեռնուածի հետեւանք էր, չեն համապատասխաներ իրականութեան։

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԵՒ ԴԱՐՁԵԱԼ ԵՂԻՑԻ ՀԱՄԱՉԳԱՅԻՆ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻԶԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Ուղղագրութիւնը սոսկ քերականական սահմանում չէ: Ուղղագրութիւնը ազգային լեզուամտածողութիւն է, ազգապահպանիչ այն կարեւորագոյն եւ եզակի միջոցը, որը ժողովրդին արւում է մէկ անգամ՝ յաւիտենական գործածութեան համար:

Ազգային լեզուամտածողութիւնը պէտք չէ չփոթել ազգային քաղաքականութեան հետ, ինչը յարափոփոխ երեւոյթ է եւ կախում ունի Ազգի ներքին ու արտաքին խնդիրներից, պահի թելադրանքից եւ այլն: Ազգային լեզուամտածողութիւնը պայմանաւորուած է տուեալ ազգի կենսածին եւ կենսատու էութիւնների տեսակով: Դրանով էլ, ինչպէս մարդաբանական տուեալներով, Ազգերը տարբերւում են միմեանցից: Լեզուի ուղղագրութիւնը Ազգի արեան բաղադրութիւնն է: Ինչպէս որ հնարաւոր չէ փոխել այդ բաղադրութիւնը, այնպէս եւ հնարաւոր չէ փոխել ազգային ուղղագրութիւնը:

Ժողովրդային իրաւակարգը, բիւր ու բազում ուրիշ ճշմարտութիւնների հետ մէկտեղ, այս ճշմարտութիւնը նոյնպէս չարաչար ոտնահարեց: Բացառիկ երեւոյթ հանդիսացող ուղղագրութիւնը սկսեց դիտուել սոսկ իբրեւ մարդկային հաղորդակցութիւնը դիւրացնելու միջոց: Այս գաղափարը չրջանառութեան մէջ մտաւ խորհրդային կայսրութեան միջնաբերդ կրեմլից արուած, ուրեմն եւ անառարկելի, հրամանների պարտադրանքով: Եղան ժողովուրդներ, որ ենթարկուեցին ու փոխեցին իրենց այբուբենն անգամ՝ անցնելով լատինատառի: Փառք Աստուծոյ, մենք Ալեքսանդր Միասնիկեան ունէինք, եւ լատինատառ այբուբենի վտանգի հողմը մեր գլխի վրայով անցաւ: Եթէ Լուսաւորութեան նախարար (լուսժողկոմ) Մակինցեան Պօղոսը եւ լեզուարան Աբեղեան Մանուկը դիմադրելու հնարաւորութիւն թողնէին, անվթար կը պահպանուէր նաեւ մեր ազգային Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը: Բայց նրանց տեսական ու գործնական միամտութիւնը, որ կարճատես եղաւ, ճակատագրական պահին պարարտ հող ստեղծեց Մոսկուայի որոմի համար: Պիտի ասել, որ երկուսն էլ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը, Մակինցեանը՝ նաեւ Մեսրոպեան Գիրը, փոխելու փափաքով լի էին 1922 թուականից տակաւին տարիներ առաջ: Պատմութեան առջեւ երկուսի էլ մեղքն անքաւելի է: Նրանց պատճառով, այսօր մեր Ազգի ղլխին կախուած է դամոկլեան թուր:

Ինդիրը միայն ազգային միասնակերութեանն սպառնացող վտանգի ահաւորութիւնը չէ: Դրանից վատթա՛րը կայ, որը բխում է երկու տարբեր ուղղագրութիւնների կիրառումից: Պատահակա՞ն է, արդեօք, որ արդէն տապալալի ճայներ են հնչում (բանասիրական դիտութիւնների տոքթոր, փրոֆէսէօր Լ. – Գ. Աճէրեան, Լոս – Անճըլըս) այն մասին, որ եթէ այս հակաբնական երկուղղագրութիւնը չարունակուի, ապա անխուսափելիօրէն կը կազմաւորուեն «երկու ազգեր՝ երկու տարբեր ուղղագրութիւններով»: Փրոֆէսէօրը ահազանգում է, ասելով, թէ «Պատմութիւնը մեզ չի ների բնաւ»:

Ո՛վ զարմանք, հայրենի բոլոր մտաւորականները չէ, որ դիտակցում եւ ըմբռնում են այդ ահազանգի կարեւորութիւնը: Ահա, օրերս հնչած դոկտորական մի ճայն հրապարակաւ («Գիտութիւն, Թերթ, Թիւ 6, Յունիս) սաստում է լսափիւռքի մտաւորականներին. «Հանգիստ թողէք մեր լեզուն»: «Մե՛ր լեզուն», հասկանո՞ւմ էք: Ասել կ'ուզի՝ ձեր լեզուի հետ ինչ ուզում էք, արէ՛ք, իսկ մեր լեզուն հանգի՛ստ թողէք: Մեր լեզուն է, մենք էլ հետը վարւում ենք մեր ուզածի ու դիտցածի պէս...

Եւ վարւում են:

Ամենահաստատուն կաղնին էլ արմատից կտրուի, երկար չի մնայ: Մեր լեզուն ահա 78 տարի չարունակ արմատախիլ է արւում: Շատ քիչ բառեր են մնացել, որ հայերէն են դրւում: Բոլոր դրոշներն ու լրագրողները Հորինողներ են, այսինքն այնպիսի երեւոյթ են, որ պիսին հայկազեան լեզուում ոչ մի կերպ չի նշուած: Եկեղեցին ազատուեց խորհրդային չղթաներից, բայց Աստուած, Հիսուս, Երուսաղեմը, կրօնը, Հոգեպետները տակաւին մնում են աբեղեանական ուղղագրութեանը դերի: Ուղղական հոլովից բացի, հայրը, մայրը, եղբայրը եւ հարազատներից չատերը, ինչպէս հազարաւոր բառեր բոլոր հոլովներում, այլեւս հայաբար չեն դրւում: Արմատահան եղած լեզուն ինչքա՞ն կարող է դիմանալ:

1922 թուականից, այսինքն հակամեսրոպեան՝ աբեղեանական ուղղագրութեան հաստատումից ի վեր, սերունդներն աճել են կեղծ – հայերէն դրելով: Չի եղել եւ չկայ Հայոց լեզուից չարաղրութեան քննութիւն՝ առանց ծածկագրի օգնութեան: Սա գիտեն բոլորը, բայց չեռնել են ձեւանում: Մտէք ցանկացած հիմնարկութիւն, պետական կամ հասարակական հաստատութիւն եւ ներկայացրէք ամենապարզ մի նախադասութիւն՝ խնդրելով վերլուծել ըստ խօսքի մասերի: Հարիւրից 95–ը չի կարողանայ բառարմատները, ածանցները բացատրել:

Մեր ժողովրդի դրաւոր լեզուախմացութիւնը գտնուում է անյուսալի վիճակում, ինչպէս ասում են՝ ծովի մակերեւոյթից ցածր մակարդակի վրայ: Եթէ մարդը դրում է հայրենասեր, նրա հայրենասիրութիւնն էլ վտանգուած է: Ի՞նչ խօսք, ժողովուրդը մեղք չունի. մեղաւորները Գիտութիւնների, այժմ՝ արդէն Ազգային, Ակադեմիայի աբեղեանապաշտներն են եւ նրանց հաստատ ընծայող պետական այրերը:

Յառաջամարտիկ աբեղեանականներից մէկը՝ ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեանը, մի քանի օր առաջ, մամուլով («Գրական Թերթ», Յունիս 9) յայտարարել է, թէ Մեսրոպեան ուղղագրութեանը վերադառնալը կը լինէր, իր բառերով ասած՝ «հետընթաց շարժում»: Եւ փիլիսոփայել է այսպէս. «Աշխարհում չկայ մի դէպք, որ օգտակար բարեփոխում կատարուի, յետոյ ետ գնաց»:

Իր ասածը հաստատելու համար, ակադեմիկոսը բերել է մի քանի բառեր եւ ասել է, թէ այդ բառերը հնարաւոր չէ դասական ուղղագրութեամբ գրել՝ «առանց աղճատելու բառիմաստը»: Նրա նշած բառերն են՝ բոյս, թոզ, կոոպերացիա, կոորդինացիա, դեպո» եւ այլն»:

Զղիտենք, թէ ամենափրկիչ «եւ այլն»ի մէջ ակադեմիկոսն ի՞նչ բառեր ի նկատի ունի: Իսկ ԲՈՅՍ բնիկ հայ բառը Մեսրոպեան ուղղագրութեանը հակադրելն առաւել քան ծիծաղելի է: Պակաս զաւեշտական չէ օտարամուտ, փոխառեալ բառերի հանդէպ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնն անզօր յայտարարելը: Այդօրինակ բառերի չարքում ԹՈԶ բառը յիշատակելը պարզապէս նշանակում է Թոզ փչել, «Գրական Թերթ»ի ընթերցողների եւ բոլորի աչքերին:

Պր. Ջահուկեանը կարծես թէ որոշել է զարմացնել ու ծիծաղեցնել: Նա յայտարարում է. «ԴԵՄ եմ» «համար» դասական թուականը «թիւ»–ով փոխելուն: (Դա մի բիչ էլ արեւմտահայերէնից է գալիս): Ծաղկի փողոց, թիւ 2–ից: Մենք ԲԱՂՆԻՔԻ, ՀԵՌԱԽՕՍԻ, ԿՕՇԻԿԻ ՀԱՄԱՐ եմք ասում: Թիւ–ով ինչպէ՞ս կ'ասես: Ցետոյ ՀԱՄԱՐը գիտէ՞ք որտեղից է գալիս՝ 5–րդ դարից»:

Կ'ուզէինք հարց տալ.

– Իսկ թիւը, թուելեաց երգերը նոյնպէ՞ս Ծաղկի փողոցից են գալիս...

Եւ կ'ուզէինք աւելացնել.

– Ի՞նչ սարսափելի բան կայ նրանում, որ արեւելահայերէնի մէջ մի բառ էլ Ծաղկի փողոցից գայ: Եթէ արեւելահայը միայն արեւելահայերէնն օգտագործի, արեւմտահայն էլ՝ միայն արեւմտահայերէնը, փոխառութիւնները միայն օտարներից անենք, երբեւիցէ կը հասնե՞նք այսօր պետականօրէն որդեգրուած ՄԷԿ ԱԶԳ, ՄԷԿ ՄՇԱԿՈՑԹ կարգախօսը կեանքի կոչելուն: Երեւի կենսագործելուն պիտի ասէի, քանի որ կեանքի կոչելը նոյնպէս Ծաղկի փողոցի կողմերից է գալիս...

Պր. Ջահուկեանը հարցապնդում է ասում. «Կայ որոշում, կայ աւանդոյթ, էդպէս ո՞նց կը լինի»:

Ի նկատի ունի Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան 1922 թուականի Մարտ 4–ի Որոշումը՝ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերացնելու մասին, եւ յետագայ 78 տարիների ողորմելի աւանդոյթը, որը ժողովրդին հասցրել է մայրենի գրաւոր լեզուին խորթանալուն...

Ակադեմիկոսը մոռանում է, որ կայ մի ուրիշ Որոշում եւս. դա Ե. դարում Վռամշապուհ արքայի եւ Ս. Սահակ Վեհափառի համատեղ Որոշումն է՝ Հայոց Աշխարհով մէկ Հայ Գիրը եւ համազգային ուղղագրութիւնը ուսուցանելու մասին: Սոյն Որոշումը 1600 տարիների աւանդոյթ ունի: Այսպիսի Որոշումն ու այսպիսի Աւանդոյթը Մայր Հայաստանում 78 տարի ոտնատակ է տրւում: Էդպէս ո՞նց կը լինի...

Երկար տարիներ Պր. Ջահուկեանը գլխաւորում է Մեսրոպեան ուղղագրութեան նուիրեալ Հրաչեայ Աճառեանի անուան լեզուաբանութեան ինստիտուտը եւ, որպէս այդ ինստիտուտի անօրէն, առաւել գործնական պայքար է մղում Մեսրոպեան, այսինքն համազգային ուղղագրութեան վերականգնման դէմ: Եթէ պատկան մարմինները պէտք է չարունակեն նրան լսել, ապա արդար կը լինի ժամանակաւորապէս Լեզուաբանութեան ինստիտուտի ճակատից Հրաչեայ Աճառեանի սուրբ անունը – ազգանունը հանել, թէ չէ, էդպէս ո՞նց կը լինի...

Մեր ժողովուրդն իրապէս յարգում է երկար տարիներ վարչապետ եղած, միջազգային հեղինակութիւն վայելող ակադեմիկոս, Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի նախագահ Յովհան Սարգսեանին: Ցոյս ունենք, որ նա վերջոյ կը յաջողի պատկան մարմիններին ներկայացնել Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերահաստատելու անհրաժեշտութեան վերաբերեալ անկողմնակալ, ըստ ամենայնի գիտական ու համոզիչ առաջարկութիւն: Դա պէտք է արուի առանց նոյնիսկ մէկ օր յապաղելու:

Հասկանալի է, որ աբեղեանականները պիտի չանան խանգարել: Բայց միեւնոյն է: Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնելու հարցը պետականօրէն պէտք է դրուի օրակարգի մէջ:

Հայաստանում քրիստոնէութեան դարմանի 1700–ամեակի կատարումն անհասկանալի է՝ առանց աստուածապետ դեւ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերահաստատելու: 1600–ամեայ մեր քրիստոնէական գրաւոր մշակոյթը, որն անգնահատելի եւ անսպառելի հարստութիւն է, չէր ստեղծուի, եթէ չլինէր Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը: Եւ Մեսրոպեան Գիրը եւ նրան կենսատու պահող Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը:

Մեսրոպեան այբուբենը մարմին է, Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը՝ հոգին: 78 տարի չարունակ Հայաստանը դրկուած է այդ Հոգուց: Հայ գրաւոր լեզուին պէտք է վերադարձուի նրա օրհնական ու կենսական էութիւնը՝ նրա Հոգին: Եւ դարձեալ եղիցի համազգային Մեսրոպեան ուղղագրութիւն:

Էդպէ՞ս պիտի լինի...

Յունիս 23, 2000

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՆՇՄԱՐՆԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱ, ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Եւ եօթերորդ ամսուն,
ամսուն տասնեւեօթերորդ օրը,
Նոյեան տապանը նստեց
Արարատ լերան վրայ»:

Ճամբորդութիւնները երբեմն մարդուս հաճելի անակնկալներ կը պատճառեն: Մէկ չարթուան ուղեւորութիւնով կ'այցելեմ Ռուսաստանի երկու մեծագոյն քաղաքները, Մոսկուա եւ Պետերբուրգ:

Մեր ժամանման յաջորդ օրը, մեր ուղեկցուհին մեզ կ'առաջնորդէ կէսօրուան ճաշի համար «Կովկասեան» ճաշարան մը, Մոսկուայի հին թաղերուն մէջ: Երկյարկանի չէնք մը, արտաքուստ անպաճոյճ, – ֆրանսերէն ասացուածքով՝ qui ne paye pas de mine – ճակատին ռուսերէն գրուած «Նոյեւ դովէն» այսինքն՝ Նոյեան տապան: Գոգտրիկ ներքնամասը բոլորովին հակապատակերն է արտաքինին. պատերուն վրայ գոյնզգոյն ապակիներով հայկական զարդանկարներ կան, մեծադոյնին Արարատ լեռը՝ Նոյեան տապանով: Անմիջապէս ինքզինքս կը զգամ Հայաստանի մէջ: Սակայն մագնիսի նման ակնարկս կը քաշէ մէկ անկիւնը ամբողջ պատին հասակով դետեղուած եւ նրբօրէն քանդակուած փայտէ խաչքարը, մէջտեղը վերոնշեալ գրութիւնով «...Նոյեան տապանը նստեց Արարատ լերան վրայ»: Արիւնս կ'եռայ երակներուս մէջ. հայերէն գրութիւն եւ ... Մեսրոպեան դասական ուղղագրութեամբ, ի՛նչ անակնկալ, եւ ի՛նչ հաճելի անակնկալ: Ուրեմն, հո՛ս, Մոսկուայի մէջ Հայաստանէն 2500 քիլոմեթր հիւսիս, կան (արեւելա)հայեր, պինդ փարած մեծասքանչին հարազատ ուղղագրութեան:

Փա՛ռք քեզ Աստուած:

Բարձրաձայն կը կարդամ եւ կը կրկնեմ գրութիւնը ի մեծ զարմանք ուղեկիցներուս. (չեն գիտեր թէ Հայ եմ): Շուտով բանից դուրս կուգայ որ Ֆրանսայի զանազան գաւառներէն եկած այդ «զարգացած» մարդիկը (մէջերնին քժիշկ ալ կայ) ԻՍ. զարու չեմին «պէ խապեր» են Հայաստանի, Արարատի, Նոյեան տապանի եւ ցեղասպանութեան մասին: Եւ անշուշտ նաեւ այդ զարմանալի գիրերու գոյութեան մասին: Ճաշի ամբողջ տեւողութեան կը չանամ լուսաբանել սեղանակիցներս, պատասխանելով անոնց զանազան եւ զարմանալի հարցումներուն: Բայց բան մը կայ որ անոնց չեմ կրնար ըսել, բացատրել: Այն է թէ ուրախութիւնս կրկնապատիկ է այդ գրութեան դասական ուղղագրութեամբ ըլլալուն համար, եւ ոչ՝ Աբեղյանական խեղպրութեամբ: Եւ այդ ուրախութիւնս կ'ուզեմ բաժնել «Յառաջ»ի յարգելի ընթերցողներուն հետ. ահա պրութեանս բոմ դրդապատճառը:

Պետերբուրգի հայկական Սուրբ Կատարինէ եկեղեցին կը գտնուի քաղաքին կեդրոնական՝ Նեւսկի փոսպէքթի վրայ: Նոյն չարքին վրայ են լուտերական եւ կաթողիկէ եկեղեցիները, եւ այդ հոյակապ պողոտային վրայ գտնուելն է որ զիրենք փրկած է փլցուելէ: Բաւական ընդարձակ չափերով հայկական եկեղեցին կառուցուած է ԺԸ. դարու առաջին կէսին, Լազարեան իշխանական ընտանիքին կողմէ: Արտաքուստ զեղեցիկ պարոկ ոճով, համընթաց է պողոտային ընդհանուր ոճին: Ամբողջ 70 տարիան գործածուած է այլ անուրջ նպատակներու, խորանը քարուքանդ եղած: Մուտքին ընդարձակ տախտակի վրայ փակցուած նկարներ եւ ռուսերէն ու անգլերէն բացատրութիւններ կը պատմեն եկեղեցւոյ «քաչած»ին մասին: Այժմ ամբողջութեամբ եւ զեղեցկօրէն վերանորոգուած է, դուրսը կապոյտ եւ ճերմակ ներկուած, իսկ ներսը սպիտակ մարմարեմ ու խորանով՝ կը սպասէ գալ ամիս օծուելու կրկին, եւ պաշտամունքի բացուելու: Մեր ազատ քանի մը վայրկեաններս հազիւ կ'արտօնեն մամ մը վառել եւ աղօթք մը մրմնջելու: Բանկալը կեցող անձէն կը տեղեկանանք թէ այժմ Պետերբուրգի հայութեան թիւը կ'անցնի 30 հազարը: Իսկ եկեղեցւոյ դրան վրայ փակցուած գունաւոր զեղեցիկ ազդէն կը տեղեկանանք թէ երկու օր յետոյ «Քրիսթմաժ»ի հռչակաւոր թանգարանին մէջ տեղի պիտի ունենայ բացումը էջմիածնի գանձերու ցուցադրութեան, որ պիտի տեւէ ամբողջ ամիս մը: Աւա՛ղ արդէն մեկնած կ'ըլլանք քաղաքէն:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Յունիս 26, 2000

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանը հովանաւորութեամբ այս վիճակի Հայրապետական Պատուիրակ Գիւտ Արք. Նազդաչեանի՝ կիրակի, Յունիս 18–ին յետմիջօրէին կատարեց նախակրթարանի հանդէսը, իսկ Շաբաթ, Յունիս 24–ի յետմիջօրէին՝ Մանկապարտէզի հանդէսը։

Նախակրթարանի հանդէսը տեղի ունեցաւ Ալֆորվիլի Վոլթէռ սրահին մէջ, իսկ մանկապարտէզի հանդէսը՝ Կրթարանի սրահին։

Երկու հանդէսներն ալ կազմակերպուած էին գեղեցկօրէն։ Բացայայտ էր այն զուրգուրանքը եւ ջանասիրութիւնը, որ ունեցած էին ուսուցիչ – ուսուցչուհիները Տիկին Սիրարփի Գոսոյեանի աչխոյժ հսկողութեան ներքեւ։ Երգեր, արտասանութիւններ եւ պարեր մանկական չունչով, ուրախութեամբ եւ յոյսով լեցուցին սրահները։

Ալֆորվիլի քաղաքապետ – երեսփոխան Պր. Բրնկ Ռուէք Թէ՛ առաջին եւ Թէ երկրորդ հանդէսները պատուեց իր ներկայութեամբ։

Նախակրթարանի վկայականները բաշխեցան Գիւտ Արք.ի օրհնութեամբ, ու մանկապարտէզի վկայականները՝ Յունիսին Հոգեւոր Հովիւ Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բալըճեանի։

Ցիշատակելի է նաեւ, որ այս տարեվերջի գրեթէ վերջաւորութեան, տնօրէնութեան առաջարկով խմբավար Պր. Հայկ Սարգիսեան յանձն առած էր կազմել փոքրիկներու երգչախումբ մը, որուն երգեցողութիւնը Յունիս 18–ին մեծ յուզմունքով եւ վայելքով ունկնդրեցին ծնողներ եւ ներկաներ։

ԾՆՈՂՔ ՄԸ

PUBLICATIONS REÇUES

TENDANCES OECUMENIQUES DANS L'EGLISE ARMENIENNE
(Quelques observations)

KAREKINE Ier
Catholicos de tous les Arméniens
(1932 - 1999)

Traduit de l'anglais
par
H. Khatchadourian et **R. Thomas**

«Momig», Cahier N° 7
Paris, 2000

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ՄԱՄՈՒԼ

ԴՐՈՅԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆՈՑԸ՝ ԱՂԲԱՆՈՑ

Մէկ ամիս առաջ էր, որ հեռուստատեսութիւնն ու թերթերը ողողուեցին Դրոյի մասին պատմող յուշագրութիւններով։ Կրկին մեծարուեց Բաչ Ապարանի ճակատամարտի հերոսը, եւ այս անգամ նրա աճիւնը տեղափոխուեց Ապարան՝ իր տեղը գտնելով Ապարանի յուշահամալիրի բարձրաւանդակում։

Ի պատիւ այդ օրուայ, քաղաքում կազմակերպուեց մեծ ոտնախմբութիւն։ Այս մասին նոյնպէս խօսուեց, գրուեց։ Բայց ափսոս որ ցուցադրական ամէն ինչից յետոյ շատ կարեւոր հանգամանքներ անտեսուեցին։

Արարողութիւնից երկու շաբաթ անց առիթ ունեցայ այցելել հերոսի շիրիմին եւ միանգամից մեծ հիասթափութիւն ապրեցի։ Այդքան ասուած-խօսուածի փոխարէն հանդիպեցի չհնամուած ու մոռացուած մի հողաթմբի, որի վրայ դըրուած ծաղիկների ու ծաղկեպսակների չոբացած կմախքներ, չուրջ-բոլորը վըխտացող գաւառկ չէրն ու աղբն էին միայն յուշում, որ այստեղ ինչ-որ մի բան այլ է եղել, որ հիմա ամենեւին էլ այն չէ։ Մինչդեռ Դրօն չէր երազել լինել Ապարանում այդքան թողուու վիճակում եւ ոչ էլ հաշուի էր առել այն հանգամանքը, որ տեղական համայնքի զոհացկան կ'ուզանայ եւ իր հողաթումբն էլ ուշադրութիւնից դուրս կը մնայ։

ՌՈՒԶԱՆՆԱ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Խմբ· կողմից· – Վերը նշուածը ամենեւին էլ զարմանալի համարուել չի կարող։ Թերեւս, սա եւս մէկ ապացոյց է այն կեղծիքի, որի մէջ ներբաշուած է մեր հանրութիւնն, ու որի ջատագովն են իշխող բաղաբական ուժերը։ Դրոյի վերաթաղմանը նոռում խօսքեր էին ասում թէ՛ «երկրապահները», թէ՛ դաշնակցականները։ Բայց, թերեւս, այն պարզ պատճառով, որ այդ ամէնը ցուցադրուելու էր հեռուստատեսաթեամբ։ Իսկ նրանից յետոյ՝ թէկուզ ջրհեղեղ։

«Հայկական ժամանակ»
Յունիս 20

ՄԱՑՐ ԱԹՈՌ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռ Սբ· Էջմիածին, Տեղեկատուութեան համակարգ, Յունիսի 30, 2000 թ· –

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը մեծ գոհունակութեամբ յայտնում է, որ Երեւանի Սբ· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցու շինարարութեան համար ազգային քարերարներ Լուիզ Սիմոն եւ Ռիչարդ Մանուկեան նըւիրաբերել են եւս 2 միլիոն տոլար։ Հայ եկեղեցու նուիրեալների կողմից սա երկրորդ մեծ նուիրատուութիւնն է տաճարի շինարարութեանը։ Իրականացնելով ծնողների՝ երջանկայիշատակ Ալեք եւ Մարի Մանուկեանի խոստումը, Գրանք արդէն իսկ կատարել էին 3 միլիոն տոլարի նուիրատուութիւն։

Սբ· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին Ամենայն Հայոց երեք Հայրապետների դըրոշմն է կրում։ Հայաստանում քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակելու 1700–ամեակի առիթով Երեւանում նըման եկեղեցի կառուցելու մտայղացումն ունեցաւ Վազգէն Ա.ը, որի հիմնարկէքը կատարուեց երեք տարի առաջ՝ ձեռամբ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի։ Ցունիսի 26-ին Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի հանդիսապետութեամբ տեղի ունեցաւ նաեւ եկեղեցի խաչերի օծումը։ Եկող տարի՝ ի նշանաւորումն Հայ եկեղեցու մեծ յոբելեանի Սբ· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցում կը մատուցուի առաջին պատարագը։

Մինչ այդ Երեւանի կենտրոնում շարունակւում է իր չափերով աննախադէպ եկեղեցու շինարարութիւնը, որի աւարտի համար անհրաժեշտ կը լինեն ֆինանսական նոր միջոցներ։ Ներկայումս կանգուն է եկեղեցու կմախքը՝ գմբէթներով եւ օծեալ խաչերով։ Մինչեւ տարեվերջ աւարտին կը հասցուեն նաեւ արտաքին երեսապատման աշխատանքները։

*
**

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ԳԱՆԱՏԱՑԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

2000 թուականի Մայիս 26 – 28–ին, Թորոնթոյի մէջ գումարուեցաւ Գանատահայոց Թեմի Պատգամաւորական ԺԷ· ժողովը, հիւրընկալութեամբ Սբ· Երրորդութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ։ Ժողովը, որ կը զբաղէր Թեմի ընթացիկ հարցերով, Շաբաթ, Մայիս 27–ին կայացած իր նիստին, իբրեւ օրակարգի կարեւորագոյն նիւթ ունէր Գանատահայոց Թեմի Առաջնորդի ընտրութիւնը։

Ի մեծ ուրախութիւն Թեմիս հաւատացեալներուն, Պատգամաւորական ԺԷ· ժողովը, յիշեալ իր նիստին, քուէներու բացարձակ մեծամասնութեամբ Առաջնորդ վերընտրեց Գերաշնորհ Տ. Յովնան Արք· Տէրտէրեանը, երրորդ հնգամեայ շրջանի մը համար։ Ընտրութեան արդիւնքներու հրապարակումէն անմիջապէս ետք, վերընտրեալ Առաջնորդ Սրբազան Հայրը, շրջապատուած Թեմի հոգեւորականներով, «Հրաշափառ»ի հնչիւններուն տակ մուտք գործեց եկեղեցի, ուր յոնկայս ծափողջոյններով դիմաւորուեցաւ պատգամաւորներուն կողմէ։

Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, Գանատահայոց Թեմի հոգեւորականներուն անունով չնորհաւորեց ու սրտի խօսք արտասանեց Գանատահայոց Թեմի Առաջնորդական Փոխանորդ Հոգեշնորհ Տ. Արարատ Ծ. Վրդ. Գալֆայեանը։

Կը չնորհաւորենք Գերշ· Տ. Յովնան Արք· Տէրտէրեանը իր Երրորդ ընտրութեան այս գեղեցիկ առիթով եւ կը մաղթենք նորանոր յաջողութիւններ՝ եկեղեցւոյն ու հայրենանուէրը իր ծառայութեանց մէջ։

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԼՐատու պրոսեաց

ՆՈՒՐՀԱՆ ԱՐՄԱՆ ԿԸ ՂԵԿԱՎԱՐԷ Ժ.-Լ. ՓԼԹԻԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲՆ ՈՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Նախկին պոլսահայ, ներկայիս գանատաբնակ խմբավար՝ Նուրհան Արման Օգոստոս 8–ին, Փարիզի «Լա Մաալէն» տաճարին մէջ կը ղեկավարէ Ժան – Լուի Փլթիի նուագախումբն ու երգչախումբը, Մոցարթի Ռէքուէյմի յայտագրով մը։ Որպէս մենակատար կը մասնակցին սոփրանօ Լիզա Լեւի, մեծծօ սոփրանօ Մարի Քապայասթի, թենոր Ֆրանք Գասար եւ պաս Օլիվիէ Փէյրըպրիւն։

Ն. Արման, ԱՄՆ–ու, Եւրոպայի ու Գանատայի մէջ ղեկավարած է գանազան նուագախումբեր, ինչպէս՝ «Օրքէսթրա Լոնտոն»ը, «Քիչընոր Ուաթըրլօ Սէնֆոնի»ն, Թորոնթոյի Երիտասարդական սէնֆոնիք նուագախումբը։ Երաժշտական ղեկավարն է Նիու Պրունսուիք Սէնֆոնիին եւ «Սէնֆոնիա Թորոնթօ»ին։ Կը պատասխանէ նոյն քաղաքին արքունի երաժշտանոցին մէջ։

տահայոց Թեմի Առաջնորդի ընտրութիւնը։

Ի մեծ ուրախութիւն Թեմիս հաւատացեալներուն, Պատգամաւորական ԺԷ· ժողովը, յիշեալ իր նիստին, քուէներու բացարձակ մեծամասնութեամբ Առաջնորդ վերընտրեց Գերաշնորհ Տ. Յովնան Արք· Տէրտէրեանը, երրորդ հնգամեայ շրջանի մը համար։ Ընտրութեան արդիւնքներու հրապարակումէն անմիջապէս ետք, վերընտրեալ Առաջնորդ Սրբազան Հայրը, շրջապատուած Թեմի հոգեւորականներով, «Հրաշափառ»ի հնչիւններուն տակ մուտք գործեց եկեղեցի, ուր յոնկայս ծափողջոյններով դիմաւորուեցաւ պատգամաւորներուն կողմէ։

Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, Գանատահայոց Թեմի հոգեւորականներուն անունով չնորհաւորեց ու սրտի խօսք արտասանեց Գանատահայոց Թեմի Առաջնորդական Փոխանորդ Հոգեշնորհ Տ. Արարատ Ծ. Վրդ. Գալֆայեանը։

Կը չնորհաւորենք Գերշ· Տ. Յովնան Արք· Տէրտէրեանը իր Երրորդ ընտրութեան այս գեղեցիկ առիթով եւ կը մաղթենք նորանոր յաջողութիւններ՝ եկեղեցւոյն ու հայրենանուէրը իր ծառայութեանց մէջ։

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑՐ)

Ա· ՄԱՍ

Ե.

– Ինչ կ'ըսես... ըսել է...

– Ինչ առենէն թերեւս, – ըսաւ Սուրեան խորհրդաւոր մը պլուխը երերցնելով։

Հապա՛ Դաշնակցական կուսակցութեան ծրագիրը։ Եթէ, ինչ որ անխուսափելի է, ազատութիւն տրուի Հայոց, այդ ծրագիրը գործադրուելով՝ Հայերուն պիտի ապահովէ աշխարհիս բոլոր կառավարական պրութիւններուն մէջ մէկ հատիկ, աննըւազ ընկերական դիրք մը բոլորովին ամկավարական, ընկերվարական, Մարքսի, Լասալի վարդապետութիւններուն հայ հիմնուած, ձեւուած։ Հիանալի ծրագիր մը, որ մէկէն ի մէկ սորուկ Հայը պիտի հրաշափառ ընէ էն ազատ քաղաքացին տիեզերքին։ Մինչեւ այդ կէտերը իսկ խորհած է Դաշնակցական կուսակցութիւնը, այնքան հեռատես է ու կանխահոգ։

– Ընկերվարականը ի՞նչ է, իրօք։

– Բա՛ն՝, – չուարեցաւ Սուրեան, – ընկերվարական, այսինքն... հասարակական... սոսիալիսթ կ'ըսեն զաղիերէն, հասկա՞ք։

– Այո՛, – ըսաւ Մարտիկ աղա վարանոտ։

Բայց... Դրօշակեան կուսակցութիւնը, հակառակ իր հզօր, ահեղ կազմակերպութեան, իր տրամադրած վիթխարի միջոցներուն, պէտք ունի բարի կամեցողութեամբ զինուած ամէն ճշմարիտ Հայու օգնութեանը, նպաստին, ինչ որ ըլլայ այդ օգնութիւնը։ Ամէն Հայ իր կարողութեան սահմանին մէջ, իր ընկերական դիրքին ներածին չափ, իր յատկութիւններուն, ձիրքերուն համեմատ, պէտք է աշխատի ազատութեան սրբազան գործին յառաջխաղացումին, յաղողութեանը։ Պարտի յարիլ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեամբ միակ ճշմարտապէս Հայրենասէր կուսակցութիւնը։ Ան, որ խելք ունի՝ պարտի իր միտքը, ան որ դրամ ունի՝ պարտի իր քսակը, ան որ ուժ ունի՝ պարտի իր բազուկը ի սպաս դնել այդ կուսակցութեան։

Սուրեանին ձայնը կը բարձրանար տակաւ, կը ձգէր իր կշռուած հանդարտութիւնը, ճարտասանական լայնութեամբ կ'ուռեցնար, ազատնալից չեչտերով կը խոժոռէր։

– Վատ ու մատնիչ է ան, որ այս երեքէն մէկը ունի ու անգործ կը մնայ։ Հայ անուան անարժան է ան, որ թեւերը կը ծալէ ու կը սպասէ, որ տանճը բերանը իյնայ, ու յեղափոխականները կը զրպարտէ... վա՛յ անոնց, որ բան մը չեն ըներ. վա՛յ անոր, որ դրամ ունէր ու ղացաւ, վա՛յ անոր, որ խելք ունէր ու ամլացուց զայն, վա՛յ անոր, որ բազուկ ունէր ու զայն յեղափոխութեան չնուիրեց։ Այդպիսինները չարաչար պիտի պատժուին. այդպիսինները պիտի դատուին, անկախութեան հաստատումին մէջ, յեղափոխական տեսանելու առջեւ։ Անոնք, որ տակ ունէին ու զայն արկղներու մէջ ամլացուցին, անոնց բոլոր ինչքերը յարքունի՛ս, ու իրենք ալ բանտ պիտի ղրուին, բա՛նտ։

Դող մըն է իջաւ Մարտիկ աղային սիրտն ի վար։ Արդեօք ասիկա իրեն ուղղուած սպառնալիք մը, ապագայի ազդարարութի՞ւն մըն էր... Չէ՞ մի որ ինք ալ հարուստ էր ու Դաշնակցական կուսակցութեան տակ տուած չէր։

– Իւրաքանչիւր ոք պէտք է աշխատի արդիւնքի մը համար, որ ամէնուն պիտի ըլլայ, – վերջացուց Սուրեան։

– Է՛, – հարցուց Մարտիկ աղա քիչ մը երկչոտ, – իրենց հարստութիւնը ազգին փրկութեանը յատկացնողներուն ի՞նչ պիտի ընեն...

– Ի՛նչ պիտի ընեն, – կրկնեց Սուրեան, – ազգին բարերարնե՛րը պիտի հրաշակուին անոնք։ Ազգին յաւիտենական երախտագիտութեանը պիտի արժանանան անոնք. նորակազմ Հայաստանի մէջ անոնց պատիւներ, աստիճաններ, չքանշաններ, բարձր պաշտօններ պիտի յանձնուին, իրենց արձանները հասարակաց տեղերը պիտի զարդարեն, իրենց անունը ոսկեղէն անջինջ տառերով Հայոց պատմութեան մէջ պիտի քանդակուի ու պիտի երթայ դարուց ի դարս, սերունդէ սերունդ, անչէջ մըմունջ մը արթնցնել հիացումի ու երախտագիտութեան։

Ա՛ս «թուման մատանց»էն չլացած՝ Մարտիկ աղա Սուրեանին կը նայէր։ Դէմքը կը պայծառանար, կը խրոխտանար։ Ա՛ս ինչ չքեղ բաներ... իրեն համար ի՛նչ դիւրին բանի մը փոխարէն...

– Իրա՞ւ...

– Հապա՛... Այժմէն արձանագրուած են անունները թէ՛ անոնց, որոնք յեղափոխութեան նպաստեցին իրենց հարստութեամբ եւ թէ՛ անոնց, որոնք բան մը չտուին։ Գերագոյն արդարութեան օրը հասնելուն պատիժները ու վարձատրութիւնները այիտի բաշխուին անաչառօրէն։

– Է՛ հապա... ազատութիւնը չհասած մեռնին նէ...

– Ազատութիւնը անոնց մահէն առաջ կը հասնի, վստահ եղէ՛ք ատոր...

– Ի՞նչ կ'ըսես... յո՞ւյս մը կայ... հարցուց Մարտիկ աղա, վերջին դէպքերէն եռքը՝ քաղաքական վաճ յեղափոխական դաշտնիքներուն քիչ – շատ տեղեակ համբաւուած մէկու մը տեղեկութիւն հարցընողներուն միամիտ չեչտովը։

– Ա՛ս մասին չեմ կրնար բան մը ըսել, պաշտօնական գաղտնապահութիւնը կ'արգիլէ ինծի խօսիլ, – ըսաւ Սուրեան խորհրդաւոր չեչտով մը, որ հրաշալի են-թադրութիւններու դուռ բացաւ Մարտիկ աղային մտքին։

– Ցոյց մը պիտի ըլլա՞յ արդեօք։

– Կարելի է...

– Ի նորէն ջարդ ըլլա՞յ նէ։

– Թող ըլլա՛յ, էֆէնտիմ, թող ըլլա՛յ. ջարդուին նէ՝ ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր...

Ըսելիք չկար ասոր։ Մարտիկ աղա լըռեց՝ համոզուած։

«Անառակ է եա՛, – խորհեցաւ ինքնիրեն, – ջարդուին նէ՝ ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր»։

– Հասկցաք հիմա անշուշտ, թէ ի՞նչ է յեղափոխութիւնը, – եզրակացուց Սուրեան։

Լռութիւն մը։ Մարտիկ աղա իր լսածներուն կը խորհէր՝ բոլորովին տպաւորուած։

– Ներեցէ՛ք, – ըսաւ Սուրեան՝ սրածայր մօրուքը Մարտիկ աղային դարձնելով, դուք «Դրօշակ» կը կարդա՞ք... երբեք կարդացա՞ծ էք։

(Շար· 33)

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի Յուլիս 4-ի թիւին Բ. էջի՝ «Արեւմտահայը թանգարանային պարագայ կը դառնա՞յ...» յօդուածին Բ. սիւնակին Ա. տողը պէտք ըլլայ. – *«Իսրայէլի գոյատեւումը եւ երրայերէնի» (եւ ոչ՝ գոյատեւումը)*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահագր	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծննդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Ընկէր – Պուա – Գոլոմպ – Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Զաքարեանէ Պարսամ Թէրզեանի մահուան առթիւ։

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս· Դրիդոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ վարձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole **«Lévon Chanth»**
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ԿՈՒԶՈՒԻ

Հայ ընտանիք մը արեւմտահայերէն խօսող տիկին մը կը փնտռէ, հողտանելու իբրեւ դաւկին, Իտալիոյ մէջ, Յունուար 2001 թուականէն սկսեալ։ Բնակութեան եւ անուղի ապահովութիւն, առաւել թոշակ։

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝

ARAM BALIAN
Viale Valganna, 106
21100 VARESE — ITALIA
☎ 0039/0332/499439

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Յուլիս 9-ին կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձն է։

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վրճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, քարեբարձներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն լի հանդիստ։

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ «Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»ի եւ որուն ջերմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը։

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18
կամ՝
01 – 41 – 15 – 10 – 29

*** Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire :**
7, avenue de Versailles —
78220 VIROFLAY

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՀԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՄՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր·, հատոր պլուխ։

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 7
VENDREDI
7 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ԵՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·944 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.944

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԵՍԱՐԻՈՑ ՇՐՋԱՆԸ

Գալոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք· Մութաֆեան, ընկերակցութեամբ Տրզատ Քհնյ· Ուզունեանի, Յունիս 22-ին այցելած է Կեսարիա ,ուր ժամանումէն անմիջապէս եկած պահած է Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: Կաթողիկական ազօթքէ ետք, Պատրիարքը շրջելով եկեղեցին ցոյց նկատած է թէ Զաքարիկ Թոքչըի բարերարութեամբ կատարուած հիմնական նորոգութենէն հազիւ չորս տարի ետք եկեղեցին կարգ մը պատերը սկսած են զարձակել խոնաւութիւն առնել: Առաջարկած է առաջքն առնել այդ խոնաւութեան: Ի դէպ, ներկայիս Կեսարիոյ մէջ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցին միայն 16 անդամ ունի:

Կէսօրին Պատրիարքը անցած է Իւրկիւբ, որուն քաղաքապետը այցելած է իրեն, իր լքեալնած պանդոկին մէջ: Ապա, Պատրիարքն ու քաղաքապետը միասին շրջած են Իւրկիւբի չուկան եւ գոյներ ունեցած խանութպաններուն հետ: Պատրիարքը այցելած է Փանճարլը կոչուած շրջանի վիմափոր եկեղեցիները, տեսած՝ ուսս Ս· Յովհաննէս ճգնաւորի մը տունն ու գերեզմանը, ինչպէս նաեւ ձկմիլ գիւղի վանքին հանդիսերը:

Մեսրոպ Պատրիարքին ի պատիւ, նոյն իրիկունը, Ալեքս Գարագուլաքեանի բնակարանին մէջ ընթացած է ճաշ մը, որուն ներկայ եղած է նաեւ Իւրկիւբի քաղաքապետը:

Յունիս 23-ի առաւօտեան, Պատրիարքը օդապարիկով շրջած է Իւրկիւբի վերեւ: Ապա այցելած է քաղաքապետարան, ուր քաղաքապետը խօսք առնելով մատնած է որ նման այցելութիւններ յաճախակի դառնան, նպաստելով զբօսաշրջութեան եւ ծանօթացման: Պատրիարքն ու քաղաքապետը այցելած են Նեւչեհիրի նահանգապետին:

Կէսօրէ ետք, Պատրիարքը այցելած է Նէվշեհիրի իտալական Սան Վալէնթինօ վարժարանութեան տունը եւ մատուռին մէջ տեղին ազօթք մը արտասանած: Ապա, անցնելով Կէօրէմէ, Մեսրոպ Արք· այցելած է վիմափոր քանի մը եկեղեցիները եւ Ափոնոզի քաղաքապետարանը: Երեկոյեան, Իւրկիւբի քաղաքապետը, ի պատիւ Պատրիարքին եւ 15 ուխտաւորներու ճաշ մը տուած է:

Յունիս 24-ի առաւօտեան, Պատրիարքը պատարագած է Ափոնոզի արուարձանը գտնուող Գ· դարու վիմափոր եկեղեցիի մը մէջ, որուն պատերը զարդարուած են եկեղեցւոյ նախնական շրջանի խաչքարերով: Պատարագին ներկայ եղած են շուրջ 300 հայ ուխտաւորներ՝ Կ· Պոլսէն, Զմմառայէն, Նեւչեհիրէն, Մերսինէն, Խակինտրունէն, Վազըֆ գիւղէն, Եոզկատէն, Առանայէն, Սեբաստիայէն, Գիւմրիէն, Թէհրանէն, Ժընեւէն, Փարիզէն, Ֆրանքֆուրթէն եւ Լոս – Անճըլըսէն:

Ցաւարտ պատարագի, Պատրիարքը՝ ուխտաւորներու ուղեկցութեամբ, այցելած է Սողանլը կոչուած վայրը, ուր կը գտնուին վիմափոր բազմաթիւ եկեղեցիներ, մեծ մասամբ Դ· – Թ· դարերէն, որոնցմէ քանի մը հատը կը կրեն հայկական ազդեցութեան հետքեր:

Կէսօրէ ետք Պատրիարքը այցելութիւն տուած է Կեսարիոյ քաղաքապետին եւ նահանգապետին: Երեկոյեան, Կեսարիոյ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կատարուած է ժամերգութիւն, Պատրիարքին նախագահութեամբ եւ Կ· Պոլսէն մանանգուքեամբ:

Յունիս 25-ի առաւօտեան Պատրիարքը

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 5 / 6)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբի Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ու եւ Ռուսաստանի նախագահները Յուլիս 5-ին Երեւանի մէջ ընդունուած են Պաշտպանութեան եւ Արտաքին գործերու նախարարներուն կողմէ: Առաջինին՝ Սերժ Սարգսեանի հետ հանդիպումին քննարկուած են Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին կարելի տարբերակները, հրադադարը ամրապնդելու գործնական միջոցները: Նախարարը չեշտած է թէ միջազգային հանրութեան աջակցութիւնը անհրաժեշտ է խնդրին վերջնական կարգաւորման համար:

Մինսկի խումբի նախագահները Արտաքին Գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի հետ հանդիպումին ներկայացուցած են Բաքուի եւ Ստեփանակերտի իրենց դիրքորոշումները, ծանրացած՝ Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն տեսակցութիւններուն կարեւորութեան վրայ: Ըսած են թէ փոխադարձ վստահութեան ամրապնդող քայլերը անհրաժեշտ են որպէսզի հաշտութեան, կարգաւորման հոլովոյթը յառաջդիմաց արձանագրէ:

Նոյն օրը երրեակը ընդունուած է նաեւ նախագահ Ռ· Քոչարեանի եւ վարչապետ Ա· Մարզպետեանի կողմէ: Այս վերջինը իրենց հանդիպումին նկատի ըրած է տարածքի փոխանակումի հարցը, ըսելով որ անընդունելի կը նկատէ այդ մասին խօսակցութիւնն անդամ: Հաստատած է որ երկրին մէջ քիչ թէ շատ քաղաքական կշիռ ունեցող որեւէ ուժ նոյն կարծիքին տէր է: Հայաստան չի պատրաստուիր իրեն համար ռազմավարական նշանակութեան տէր հողեր բանակցութեան առարկայ դնելու: Աւելին, կառավարութիւնը կը մշակէ Մեղրիի ընկերատնտեսական զարգացման ծրագիր եւ վճռակամ է երկրին հարաւային այդ դարպասը աւելի կենսունակ դարձնելու: Ա· Մարզպետեան նշած է որ բանակցութեան հորովոյթը աւելի արդիւնաւէտ կ'ըլլայ եթէ անոր անմիջական մասնակցութիւն բերէ նաեւ Լեռնային Ղարաբաղը: Ամէն պարագայի Հայաստանի ու Ադրբեջանի կողմէ ընդունուած որեւէ որոշում իրագործելի կ'ըլլայ եթէ անոր համաձայն դնուելին Ղարաբաղի իշխանութիւններն ու ժողովուրդը:

Մինսկի խումբին նախագահները համաձայն գտնուած են որ ամէն լուծում ձախողութեան դատապարտուած է եթէ կողմերէն որեւէ մէկուն կարծիքը նկատի չէ առնուած:

պատարագած է Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ: Հայերէն եւ Թրքերէն իր քարոզին մէջ Մեսրոպ Արք· ծանրացած է Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչի նկարագրին վրայ՝ իբրեւ հաւատքի, համբերութեան եւ առաքելութեան մարդ:

Ցաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է հանգուցեալ հոգեւորականներու եւ ուխտաւորներու հանգուցեալ պարագաններու յիշատակին: Ապա, Եկեղեցւոյ բակին մէջ տարբուած է սիրոյ սեղան մը, 250 հոգիի համար:

Նոյն իրիկունը, Մեսրոպ Պատրիարք վերադարձած է Կ· Պոլիս:

ԼՂՀ

Օ· ԵՍԱՅԵԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Յուլիս 5-ին ԼՂՀ Ազգ· Ժողովի երրորդ գումարման առաջին նստաշրջանը բացուած է: ԼՂՀ փոխերդի ունկնդրութենէն ետք ԼՂՀ Կեդր· Ընտրական Յանձնաժողովի նախագահ Սերգէյ Դաւթեան անդամ մը եւս յիշեցուցած է երեսփոխանական ընտրութեան արդիւնքները, նշելով որ ան կատարուած է 33 ընտրատարածքներուն մէջ: Առաջին այս նիստին ներկայ եղած են բոլոր 33 երեսփոխաններն ալ, որոնցմէ 21-ը կը ներկայացնեն «Ժողովրդական Արցախ Միութիւն»ը, 9-ը՝ Հ·Յ·Դ·-ն, կան մէկմէկ պատգամաւոր Սոցիալ-դեմոկրատական եւ Ամենական կուսակցութիւններէն· կայ նաեւ անկուսակցական մը:

Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արքեպիսկոպոսի օրհնութենէն ետք տեղի ունեցած է Ազգ· Ժողովի նախագահի ընտրութիւնը, որուն թեկնածուներն էին Ժողովրդական Արցախ Միութենէն Օ· Լէդ Եսայեան (որ արդէն կը վարէր այդ պաշտօնը) եւ Հ·Յ·Դ·-էն Մաքսիմ Միրզոյեան: Որոշուած է քուէարկութիւնը կատարել փակ, գաղտնի ձեւով· վիճաբանութիւններ ծագած է ընտրութեան հարցին շուրջ ու Հ·Յ·Դ· երեսփոխանները հրաժարած են քուէարկութեան մասնակցելէ: Քուէարկող 24 երեսփոխաններէն 22-ը իրենց ձայնը տուած են Օ· Եսայեանին, երկու քուէաթերթիկ անվաւեր նկատուած են: Յուլիս 6-ին նստաշրջանը կը շարունակէ իր աշխատանքը:

***

ՆՈՐ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐ

Յուլիս 1-ին շրջանառութեան դրուած են նոր 5000-նոցներ. նոյն արժէքով հին թղթադրամները գործածելի կը մնան մինչեւ 2005 Յունիս 30: Կը տեղեկացուի թէ նոր 500-նոցներ ալ տպագրուած են որոնք շրջանառութեան կը դրուին քանի մը ամսիէն: Թղթադրամները նորոգելու որոշումին մէջ դեր ունի դրամանիշդութիւնը արդիլելն ալ: Նոր 5000-նոցները տպագրուած են Հոլանտա. անոնց գծադրութիւնը ըրած է նկարիչ Աշոտ Մանուկեան: Անոնց վրայ գետեղուած է Յ· Թումանեանի դիմանկարը, իսկ 500-նոցներուն վրայ՝ Ա· Թամանեանի:

ՄԱՀ ԺԱՆՆԱ ԹՕՎՄԱՍԵԱՆԻ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը Յունիս 28-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ մահացած է Գիւմրիի Վ· Ամէմեան տրամաթիկական թատրոնի երկարամեայ դերասանուհի Ժ· Թովմասեանը: Ծնած էր 1912-ին Կարսի շրջանի Կաղզուան քաղաքին մէջ: Խորհրդայնացումէն ետք հաստատուած Գիւմրի ուր մնացած էր մինչեւ 1929: Այդ թուականին անցած է միջին ասիական շրջանը, ապրած նախ Սամարղանտ, ապա Տաշկենդ, տեղի հայկական թատրոնին գործունէութեան մասնակցելով: 1934-ին վերադարձած է Հայաստան ու աշխատած Ալավերդիի, Թիֆլիսի, Արթիկի թատրոններուն մէջ, մինչեւ 1943: Անկէ մինչեւ մահը աշխատած է Գիւմրիի պետական թատրոնին մէջ: Ժ· Թովմասեանի անմոռանալի մարմնաւորումներուն գլխաւորը կը նկատուի Ն· Զարեանի «Աբա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ» ողբերգութեան մէջ Շամիրամի դերը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Նեձմէթթին Էրպաքանի մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտում հաստատուեցաւ Վճռաբեկ Ատեանին կողմէ, ինչ որ կը նշանակէ նաեւ որ գկեանս վերջ կը տրուի քաղաքական իր ասպարէզին: Թուրքիոյ խալամապաշտներու պարագլուխին փաստաբանը պիտի փորձէ «սրբագրել» տալ վճիռը եւ որոշած է Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանին դիմել ձախողութեան պարագային: Էրպաքան վարչապետ դարձած էր 1996-ին, բայց, բախեցաւ զինուորականներու ընդդիմութեան, 1997 Յունիսին ստիպուեցաւ քաշուիլ, 1998-ի սկիզբն ալ իր կուսակցութիւնը լուծուեցաւ եւ նախագահին ալ արգիլուեցաւ քաղաքականն որեւէ գործունէութիւն հինգ տարիներու ընթացքին:

ԳԼԻՆԹՆԸ Քէմփ Տէյվիտ հրաւիրեց Արաֆաթը եւ Պարաքը որպէսզի ելք մը գտնուի կացութեան, Պաղեստինցիներու միակողմանի յայտարարութենէն ետք անկախ Պետութիւն հռչակելու Սեպտեմբեր 13-ին: Իր պաշտօնավարման շրջանին վերջաւորութենէն (6 ամիսէն) առաջ Պ· Գլինթըն կ'ուզէ կարգադրել Մերճաւոր Արեւելքի այս կնճռոտ հարցը: Իսրայէլի մէջ ալ, Ներքին նախարարը՝ Շէյշարանսքի որոշած է իր հրաժարականը տալ ի լուր այդ վեհաժողովին (Գլինթըն, Պարաք, Արաֆաթ): Ըսած է «Պարաք ինծի պէտք չունի, քանի որ պատրաստ է կառավարելու փոքրամասնութեան մը հետ, նոյնիսկ Մօրհրդարանի մէկ քառորդին: Կը նախընտրեմ մեծամասնութեան հետ ըլլալ»:

ՊՈՒՏԻՆ անակնկալ այցելութիւն մը տուած է Մոզդոկ (Հիւսիսային Օսէթիա, Կովկաս) ու խիստ ազդարարութիւններ ըրած է ռուս զինուորականներուն: Հանդիպում ալ կ'ունենար Զէչէնիոյ ռուս վարչութեան պետին՝ Ա· Կադիրովի հետ:

ԺԱՆ ԹԻՊԼԻՐի տեղի չէ տար եւ կը չեշտէ որ թեկնածու կը մնայ Փարիզի քաղաքապետութեան, այդ «պատուոյ հարց է» իրեն համար: Կը կրկնէ որ ոչ մէկ կապ ունի 5-րդ թաղամասին կեղծ ընտրեալներու ցանկերու հարցին հետ: Իրեն դէմ եղած բոլոր մեղադրանքները «զզուելի յարձակումներ» կ'որակէ:

Ալժիէն 70 քիլոմեթր արեւմուտք, Թիփազայի մէջ, ուր հոգի մորթուած են: Զորս օրուան ընթացքին մեռելաբերու թիւը 22-ի հասած է:

ԱՆԳԱՐԱՅԻՆԵՐը հանրաքուէով, Օդոստոս 27 պիտի արտայայտուին իրենց քաղաքին խորհրդանշանին շուրջ, վերջ տալու համար տարիներու բանավէճի մը իսլամական թաղապետութեան եւ ազգարհական շրջանակներու միջեւ: Արդարեւ, ներկայ խորհրդանշանը, որ Տէ Ֆաքթօ իւրացուած էր 1995-ին իսլամական թաղապետութեան կողմէ, կը ներկայացնէ շրջուած մահիկ մը որուն տակ գետեղուած է չորս մինարէներով մզկիթ մը. մինարէներուն վերեւ կը պսպղան աստղեր եւ հիթիթական արեւը որ կեդրոնական Անատոլուի առաջին քնակիչներուն խորհրդանիշը եղած է մինչեւ Ն· Ք· Ժ· դար:

Ռ· ՊԱՌ յայտարարած է որ «ո՛չ» կը քուէարկէ նախագահական հնգամեայ ժամանակաշրջանին, եթէ այդ մասին հանրաքուէ չըլլայ:

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ

«ՀԱՑՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ ՄԱԹՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե.–Ի. ԴԱՐԵՐ)»

ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

Ա.

Լոս – Անճըլըսի «Նոր Կեանք» մատենաշարի (թիւ 29) հրատարակութեամբ եւ Պուէնոս – Այրէսի «Պօղոս Արզումանեան» հիմնարկութեան մեկենասութեամբ լոյս տեսած է բանասիրական դիտութիւններու տոքթոր, փրոֆ. Լեւոն Գ. Խաչերեանի «Հայոց համազգային մաշտոցեան համալսարանի հաստատուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան պատմութիւնը (Ե.–Ի. դարեր)» Հայագիտական աշխատութիւնը, բաղկացած 408 էջերէ:

Հեղինակը իր ծաւալուն ուսումնասիրութեան ձեռնարկած եւ նիւթերը հաւաքած է Երեւանի Մատենադարանին մէջ իր աշխատած տարիներուն եւ զայն ամբողջացուցած՝ Լոս – Անճըլըս հաստատուելէ ետք, Հարաւային Գալիֆորնիոյ համալսարանի հետազօտական դրադարանի հայագիտական ճոխ նիւթերով եւ Միացեալ – Նահանգներու կեդրոնական այլ գրադարաններէ ձեռք ձգած աղբիւրներով:

Իր աշխատութեան սկիզբը հեղինակը տեղ տուած է 1999 Մարտ 30–ին Հայաստանի նախագահ Ռոպէրտ Քոչարեանին ուղղուած իր «Բաց նամակ»ին, ուր անդրադառնալով մաշտոցեան միասնական ազգային ուղղագրութեան վերականգնումի անհրաժեշտութեան, իբրեւ Սփիւռք – Հայրենիք միասնականութեան իրականացման երաշխիք, ի մէջ այլոց կը նշէ. «Հայրենիք – Սփիւռք յարաբերութիւններէ սերտացման ու միասնականութեան իրականացումը, որ չեմ կասկածում, մեծագոյն նախապահ, վայրկեան է, հնարաւոր է ո՛չ միայն թելեթոնների, ո՛չ էլ Առաքելական Եկեղեցու նուիրապետութեան էջմիածնական եւ անթիլիասական թեւերի մեխանիկական միաձուլման կոչերով: ... Հիմա ճի՛շդ ժամանակն է՝ 1700–ամեակի յոբելինական նախաձեռնումներում ՍՐԲԱԳՐԵ՛Լ նաեւ այս պատմական անխոհեմութիւնը եւ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ մաշտոցեան միասնական ուղղագրութեանը համընդհանուր մեր ամբողջ ազգի համար՝ ինչպէս բնաշխարհի, այնպէս եւ սփիւռքահայութեան բուն իսկ կենսական չափերից ելնելով»:

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան իր դիրքին «Մուտք» բաժնին մէջ կը յիշէ 1977–ին հրատարակութիւնը՝ Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս Ս. Գիւլբուդաղեանի «Հայերէնի ուղղագրութեան պատմութիւնը» աշխատութեան, լոյս տեսած «Հայաստանեան խեղաթիւրութեամբ», որուն եղրափակիչ էջերուն մէջ հեղինակը գրած է. «Այսօրուայ հայերէնի ուղղագրութեան ամենախոտելի կողմը երկփեղկուածութիւնն է, ոչ միասնական դրութիւնը: Հայաստանում ընդունուած նոր ուղղագրութիւնը վատ չէ 1940 թուականի մանակի բարեփոխումից յետոյ: Վատն այն է, որ մեր սփիւռքահայ եղբայրները յամառ կերպով չեն ընդունում այն» (էջ 4):

Ի պատասխան Ս. Գիւլբուդաղեանի այս կարծիքին, փրոֆ. Խաչերեան կը հաստատէ. «Սփիւռքահայ եղբայրների անուրանալի արժանիքն է դա եւ ո՛չ թէ թերութիւնը, որ կարողացել են այնուամենայնիւ պահպանել մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական եւ միակերպ համազգային ուղղագրութիւնը նոյնիսկ դժուարին ժամանակներում» (էջ 5):

Փրոֆ. Խաչերեան հայ եւ օտար աւելի քան 100 հայագիտական հրատարակուած գործերու, Երեւանի Մատենադարանի ձեռագիր աղբիւրներու, Հայաստանի պետական դիւանները եւ հայրենի թէ ըմփիւռքի մամուլին մէջ լոյս տեսած նիւթերու խորազնին ուսումնասիրութեամբ

Ա.

Լոս – Անճըլըսի «Նոր Կեանք» մատենաշարի (թիւ 29) հրատարակութեամբ եւ Պուէնոս – Այրէսի «Պօղոս Արզումանեան» հիմնարկութեան մեկենասութեամբ լոյս տեսած է բանասիրական դիտութիւններու տոքթոր, փրոֆ. Լեւոն Գ. Խաչերեանի «Հայոց համազգային մաշտոցեան համալսարանի հաստատուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան պատմութիւնը (Ե.–Ի. դարեր)» Հայագիտական աշխատութիւնը, բաղկացած 408 էջերէ:

Հեղինակը իր ծաւալուն ուսումնասիրութեան ձեռնարկած եւ նիւթերը հաւաքած է Երեւանի Մատենադարանին մէջ իր աշխատած տարիներուն եւ զայն ամբողջացուցած՝ Լոս – Անճըլըս հաստատուելէ ետք, Հարաւային Գալիֆորնիոյ համալսարանի հետազօտական դրադարանի հայագիտական ճոխ նիւթերով եւ Միացեալ – Նահանգներու կեդրոնական այլ գրադարաններէ ձեռք ձգած աղբիւրներով:

Իր աշխատութեան սկիզբը հեղինակը տեղ տուած է 1999 Մարտ 30–ին Հայաստանի նախագահ Ռոպէրտ Քոչարեանին ուղղուած իր «Բաց նամակ»ին, ուր անդրադառնալով մաշտոցեան միասնական ազգային ուղղագրութեան վերականգնումի անհրաժեշտութեան, իբրեւ Սփիւռք – Հայրենիք միասնականութեան իրականացման երաշխիք, ի մէջ այլոց կը նշէ. «Հայրենիք – Սփիւռք յարաբերութիւններէ սերտացման ու միասնականութեան իրականացումը, որ չեմ կասկածում, մեծագոյն նախապահ, վայրկեան է, հնարաւոր է ո՛չ միայն թելեթոնների, ո՛չ էլ Առաքելական Եկեղեցու նուիրապետութեան էջմիածնական եւ անթիլիասական թեւերի մեխանիկական միաձուլման կոչերով: ... Հիմա ճի՛շդ ժամանակն է՝ 1700–ամեակի յոբելինական նախաձեռնումներում ՍՐԲԱԳՐԵ՛Լ նաեւ այս պատմական անխոհեմութիւնը եւ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ մաշտոցեան միասնական ուղղագրութեանը համընդհանուր մեր ամբողջ ազգի համար՝ ինչպէս բնաշխարհի, այնպէս եւ սփիւռքահայութեան բուն իսկ կենսական չափերից ելնելով»:

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան իր դիրքին «Մուտք» բաժնին մէջ կը յիշէ 1977–ին հրատարակութիւնը՝ Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս Ս. Գիւլբուդաղեանի «Հայերէնի ուղղագրութեան պատմութիւնը» աշխատութեան, լոյս տեսած «Հայաստանեան խեղաթիւրութեամբ», որուն եղրափակիչ էջերուն մէջ հեղինակը գրած է. «Այսօրուայ հայերէնի ուղղագրութեան ամենախոտելի կողմը երկփեղկուածութիւնն է, ոչ միասնական դրութիւնը: Հայաստանում ընդունուած նոր ուղղագրութիւնը վատ չէ 1940 թուականի մանակի բարեփոխումից յետոյ: Վատն այն է, որ մեր սփիւռքահայ եղբայրները յամառ կերպով չեն ընդունում այն» (էջ 4):

Ի պատասխան Ս. Գիւլբուդաղեանի այս կարծիքին, փրոֆ. Խաչերեան կը հաստատէ. «Սփիւռքահայ եղբայրների անուրանալի արժանիքն է դա եւ ո՛չ թէ թերութիւնը, որ կարողացել են այնուամենայնիւ պահպանել մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական եւ միակերպ համազգային ուղղագրութիւնը նոյնիսկ դժուարին ժամանակներում» (էջ 5):

Փրոֆ. Խաչերեան հայ եւ օտար աւելի քան 100 հայագիտական հրատարակուած գործերու, Երեւանի Մատենադարանի ձեռագիր աղբիւրներու, Հայաստանի պետական դիւանները եւ հայրենի թէ ըմփիւռքի մամուլին մէջ լոյս տեսած նիւթերու խորազնին ուսումնասիրութեամբ դրի առած է իր աշխատութիւնը, ներկայացնելով մաշտոցեան համազգային ուղղագրութեան պատմութիւնը Ե. դարէն մինչեւ մեր օրերը, համապարփակ քննութեան եւ վերլուծումի ենթարկելով 1922 Մարտ 4–ի արեգեանական եւ 1940 Օգոստոս 22–ի հայաստանեան ուղղագրութիւնները, բացայայտելով եւ մերկացնելով անոնց բացասական հետեւանքները:

– 1 –

Հատորը բաժնուած է եօթը գլուխներու:

«Մէ՛կ ազգ՝ մէ՛կ միասնական ուղղագրութիւն» խորագիրը կրող առաջին գլուխին տակ փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան դիտել տալով որ հայկական անկախ պետականութեան հիմերու ամրապնդման եւ ազգակերտումի ներկայ պայքարին մէջ հրատապ հարց է «մէ՛կ ազգ եւ մէ՛կ միասնական ուղղագրութիւն» պահանջի իրագործումը, կը նշէ թէ, դժբախտաբար, չուրջ 80 տարի է որ արհեստականօրէն եւ անհեթեթ կերպով հայրենարնակ մեր ժողովուրդին՝ սաւալինեան բռնադատութեամբ պարտադրուած է արեւելահայ եւ ապա «բարեփոխուած» կիսամաշտոցեան հաշմուած ուղղագրութիւններու իւրացումը՝ ազգային պառակտումի, տկարացման եւ ի վերջոյ համաձուլման նպատակով, որուն կը ճգտէր համայնավար վարչակարգի ապազգային դաղափարախօսութիւնը Հայրենիքի մէջ: Մինչդեռ, կ'ըսէ փրոֆ. Խաչերեան, «Հայրենիք – Սփիւռք փոխյարաբերութիւններէ սերտացման եւ հոգեկան – մշակութային հաղորդակցման առաւել ակնյայտ արգելակներից է եղել եւ մնում, հիմնականում, հէնց հայ ազգի ստիպողաբար եւ վարչական կամայականութեամբ կիրարած անտրամաբանական եւ միանգամայն անհասկանալի օրապակաս ուղղագրութիւնը, որ մեծապէս խոչընդոտում է մեր առաջընթացին եւ ազգային միասնականութեան սեւեռուն նպատակներին, մի խօսքով՝ նորմալ ազգ հանդիսանալուն...» (էջ 13):

Մեր մատենագրական աղբիւրներու եւ հայագիտական ուսումնասիրութիւններու խորազնին քննարկումով եւ փաստացի տուեալներու հիման վրայ աշխատութեան հեղինակը կը չեշտէ թէ Մաշտոց ոչ միայն հայերէնի այբուբենական գրահամակարգը ստեղծեց, այլեւ՝ հայագիր մատենագրութիւնը, «որի հիմքում դրեց ուղղագրական իր լուկ ահմանած կանոնները, ամենայն յայտնութեամբ եւ համապարփակութեամբ՝ հայերէնի նոր նիխիկ յետագայ զարգացման գրական բոլոր փուլերի մշակման համար նրա արտասովոր կանխատեսական համակարգի արտացոլման յուսալի հնարաւորութեամբ» (էջ 15):

Ապա ներկայացնելով հայերէն առաջին այբբենարանի բնութագիրը, փրոֆ. Խաչերեան կը նշէ թէ հայերէն այբուբենը ստեղծելու առեն Մեսրոպ Մաշտոց ոչ միայն քննարկած եւ բացայայտած է դասական հայերէնի հարուստ եւ բարդ հնչիւնաբանութիւնը, այլեւ յատկապէս ուղղագրական կանոնները ճշդելու առընչութեամբ բարբառներով ու ենթաբարբառներով ճիւղաւորուած բազմաթիւ ու այլազան խօսուածքները եւս ըստ էութեան հետազօտած է:

Մաշտոց, իրրեւ իր ժամանակի մեծագոյն լեզուաբանը, խորապէս ուսումնասիրելով մեր լեզուի քերականական կառուցուածքը, ուղղագրական կանոնները, որոշելու ընթացքին հիմնուած է քերականական տուեալներու վրայ եւ յօրինած կատարեալ այբուբեն մը, որ կը գոհացնէ բոլոր դարերու ամէնէն խիստ պահանջները:

Այս գլուխին տակ արուած են նաեւ հայերէն լեզուի ուղղագրական կանոնները, ստեղծուած Մեսրոպ Մաշտոցի կողմէ:

Աչխատութեան երկրորդ գլուխին տակ հեղինակը անդրադառնալով ուղղախօսութեան եւ ուղղագրութեան համապատասխանութեան հարցին, կը նշէ թէ լեզուաբանութեան գիտութեան մէջ անվիճելի իրողութիւն է որ վաղեմի մատենագրութիւն ունեցող ժողովուրդներու գրական լեզուն պայման չէ որ ուղղախօսութեան եւ ուղղագրութեան բացարձակ համապատասխանութիւն ունենայ: Ծանօթ է որ ե. դարուն հայերէն լեզուն իր ուղղագրութեամբ եւ ուղղախօսութեամբ ներդաշնակ էր բացարձակ համապատասխանութեամբ. գրութիւնը լիովին կը ցոլացընէր բառերու հնչիւնական արտասանութիւնը: Այս գոյավիճակը յարատեւեց մինչեւ Բագրատունեաց թագաւորութեան աւարտը (ԺԱ. դար), երբ հայերէն լեզուն, եօթը դարերու ընթացքին, հնչիւնական – արտասանական որակական փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ, որով խախտեցաւ ուղղագրութեան եւ ուղղախօսութեան համապատասխանութիւնը: Իսկ ԺԲ. եւ մանաւանդ ԺԳ. դարերու դրաբարը արդէն խօսակցական լեզու չէր, այլ իր գոյութիւնը կը չարունակէր իբրեւ պիտութեան լեզու, առաւելաբար եկեղեցւոյ կամ վանքերու մէջ:

Այս իրողութեան առջեւ, մեր գրաւոր մշակոյթի ներկայացուցիչները՝ վարդապետներ, ուսուցչապետներ եւ վաստակաւոր գրիչներ, ո՛չ միայն չփորձեցին «բարեփոխել» մաշտոցեան ուղղագրութիւնը, այլեւ առաւել երկիւղածութեամբ ու սրբութեամբ փարեցան մաշտոցագիր Հայոց ուղղագրութեան կանոններու անսայթաք գործադրման պահանջներուն, նոյն առեն հայերէնագիտական ու բանասիրական հետազօտութիւններու ձեռնամուխ ըլլալով՝ անոնք գրեցին տեսական աչխատութիւններ, հանդամանօրէն բացատրելով ու հիմնաւորելով ուղղագրական կանոններու կիրառման ճիշդ օրէնքները: Անոնք գիտակից էին որ ուղղագրութիւնը միայն «յարմարագրութիւն» չէր, այլ առաջին հերթին եւ գլխաւորապար դարերու եւ հազարամեակներու գրաւոր հաղորդակցութիւններու կապող կամուրջն էր սերունդներու:

Այս բաժնին մէջ փրոֆ. Խաչերեան կ'անդրադառնայ նաեւ Ժ. դարուն ծագած գրապայքարին, նշելով որ թէ՛ արեւմտահայ եւ թէ արեւելահայ աչխարհաբար գրական լեզուներու դրօչակակիրները՝ գրաբարի ձեւաբանութենէ եւ շարահիւսութենէ հրաժարելու կոչ ուղղելով հանդերձ՝ բնաւ ձեռք չտուին գրաբարի ուղղագրութեան համակարգին, այլ անոնք՝ գրաբարի փոխարէն աչխարհաբարը գրական լեզուի մակարդակին բարձրացնելու ձգտումով պահպանեցին գրաբարի ուղղագրութիւնը:

Աչխատութեան երկրորդ գլուխի չուրջ 80 էջերու մէջ հեղինակը կը ներկայացնէ Ժ. դարուն Աբիստակէս Գրիչի պատրաստած Ուղղագրական առաջին բառարանը, անոր կազմութեան սկզբունքները, գրչութեան արուեստը, այդ կարգին, տողադարձի, վանկատութեան, տրոհութեան նչանները ուսմունքը, գրչութեան արուեստի տեսութեան նուիրուած Յովհաննէս Երզնկացիի, Գրիգոր Տաթեւացիի եւ այլոց աչխատութիւնները:

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեանի աչխատութեան երրորդ գլուխը յատկացուած է Ժ.–ԺԲ. եւ ԺԹ. դարերուն գրուած՝ հայերէն լեզուի բառարաններու եւ քերականական ձեռնարկներու բերած նպաստին, մաշտոցեան ուղղագրութեան կանոններու եւ օրէնքներու ամբողջական բացայայտման եւ սպառիչ բնութագրման: Այս մարզին մէջ հեղինակը վեր կ'առնէ Վենետիկի եւ Վիէննայի հայագիտական կեդրոններու, Մխիթարեան դիտնական վարդապետներու ներդրումը՝ բացատրական բառարաններու եւ քերականական դասագիրքերու հրատարակութեամբ: Անոնք գիտակից էին այն իրողութեան որ Մաշտոցի հաստատած ուղղագրական կանոններն ու օրէնքները ցայտուն դարձնելու համար, իրրեւ մեկնակէտ, պէտք է ձեռնարկէին, առաջին հերթին, դասական եւ յետ – դասական դրաբարի համապարփակ բացատրական բառարան կազմելու ծանր, բայց չնորհակալ աչխատանքներու:

Այդ ուղղութեամբ Մխիթար Աբբայ Սեբաստացի առաջինը եղաւ որ նուիրուեցաւ դասական հայերէնի բառապաշարի համապարփակ հաւաքման ու մշակման ծրագրի իրականացման: Քանոնական աքնաջան պրպտումներու եւ ուսումնասիրութիւններու արդիւնքը հանդիսացող եւ չուրջ հարիւր հազար բառայօդուած պարունակող երկհատոր իր աչխատութիւնը Աբրահայերը վերնագրած է «Բառգիրք Հայկազեան Լեզուի», որ աւելի ծանօթ է «Հին Հայկազեան բառարան» վերնագրով: Այս աչխատութեան արժէւորումը կատարելով հայ բառարանագրութեան պատմութեան հեղինակ Գ. Գապարեան ի մէջ այլոց գրած է. «Հին Հայկազեան բառարանը փաստօրէն հանդիսացաւ հայ բառարանագրութեան այն հիմնաքարը, որի վրայ յետագայում կառուցուեցին հայերէնի բացատրական, թարգմանական եւ այլ բառարաններ, միաժամանակ այն գործաւ Հայոց լեզուի բառային կազմի, քերականական ուսումնասիրութիւնների աղբիւր» (էջ 124):

Հարկ է նչել որ Մխիթարի բառարանը նախօրինակը հանդիսացաւ ապագայ ամբողջական եւ անհամեմատ վատարելագործուած ու հայագիտութեան նոյնպէս հանրապետարանային բնոյթ ունեցող «Նոր Բառգիրք Հայկազեան Լեզուի» առաւար աչխատութեան, զոր իրականացուցին գործակից վենետիկի երէք ներհուն դիանակներ՝ վարդապետները՝ յանձինս Հ. Գաբրիէլ Ասեմիքեանի, Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեանի եւ Հ. Մկրտիչ Ասլերեանի: Սրժէւորելով այս բառարանը, փրոֆ. Խաչերեան կը գրէ. «Հարկ է արձանագրել, մատենագրական այս հիասքանչ ճուչարձանը հայերէնագիտութեան՝ յաւալի եւ ամուր խարիսխ հանդիսացաւ հայագիտութեան զարգացման, ինչպէս եւ իւրաքանչիւր հայագէտի անսխալական ուսուցիչը իր բոլոր ուսումնասիրութիւններում ու նախաձեռնումներում: Նրա չնորհիւ հայերէնի Մաշտոցեան միասնական ուղղագրութիւնը գիտական հիմունքներով կայունացուեց և, իրրև թանկագին իմացական ժառանգութիւն, փոխանցուեց հայորդի սերունդներին՝ կամրջելով հազարամեակներ դրաւոր հաղորդակցումները միմեանց հետ որպէս հոգեւոր անսպառ հարստութիւն..., ինչպէս եւ Հայ Ժողովրդի բոլոր հատուածներին՝ անկախ տարածութիւնից եւ ժամանակից» (էջ 128):

Այս բաժնին մէջ փրոֆ. Խաչերեան կ'անդրադառնայ նաեւ մաշտոցեան միասնական ու միակերպ ուղղագրութեան կանոնակարգումին նպատակած լեզուի ու քերականութեան դասագիրքերուն, որոնց ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն չորորդաբար հրատարակուեցան և հայկական գաղութներու մէջ գործածուեցան, հասնող սերունդներուն ուսուցանելով մաշտոցեան ուղղագրութեամբ գրաճանաչութիւն և գրագիտութիւն: Այդ դասագիրքերու մէջ իւրացուեցան ՄԻԱՎԵՐՊ հայերէն գրութեան համար Հին եւ Նոր Հայկազեան բառարաններու ճշդուած գրաչարի կանոնները՝ լեզուա – քերականական կանոններու եւ օրէնքներու ձեւակերպման գծով առանալով: «Ուսուցման փորձը, – կ'ըսէ փրոֆ. Խաչերեան, – ցոյց տուեց սպառիչ կերպով եւ հիանալի չարմարեցման մը, որ Մաշտոցեան ուղղագրութիւնը հասասարապէս կիրառելի է ինչպէս արեւմտահայերէնի, այնպէս եւ արեւելահայերէնի համար՝ գրական լեզուների հետագայ զարգացման անկաշկանդ հոլովոյթով» (էջ 129):

Այնուհետեւ աչխատութեան հեղինակը կ'անդրադառնայ մաշտոցեան համակարգուած խոստումներուն՝ արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրականութեան, դասական դիրքերու եւ մամուլի մէջ, վեւագրութեան եւ հիւնագրութեան հարցին, արեւելահայ գրական լեզուի մէջ երկակի պրեւհայ գրական լեզուի մէջ երկակի պրոնունսիացիոն կիրարկման, Ղազարոս Ագայեանի՝ հայերէնի հնչիւնական ըմբռնումներուն, Հրաչեայ Աճառեանի՝ Ագայեանի պնդումներու մասին հերքումներուն եւ վերջապէս ՀԱ միածնի Ամէոռին կողմէ արուած որոշման, ըստ որուն կը հրահանգուէր ձերբազատիլ «նորահնար ուղղագրութեամբ գրուած դասագիրքերու եւ ձեռնարկներու գործածութենէն դպրոցներու մէջ եւ կ'արգիլուէր Ղ. Ագայեանի «Ուսումն մայրենի լեզուի» դասագիրքը, առաջքն առնելու համար մաշտոցեան համակարգային միակերպ ուղղագրութեան քանդման վտանգին:

(Շար.)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՍՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՆԴՈՒՆԴ»

ՀԵՂ. ՎԵՀԱՆՈՑՇ ԹԵՔԵԱՆ

Այստեղ առաւել ընդգծումով է յայտուզայ բանաստեղծուհիին խորունկ ներշխարհը՝ խմացական եւ զգացական լարերով ըրջանակուած: Այստեղ եւս, գըլխաւոր կեանքը՝ անորը, լուսանցքի վըրայ մնացած, քովընտի ակնարկով վերակենդանացած երեւոյթ չէ: Բնա՛ւ չէ մակերեսային, քիչիկ մըն ալ բռնազբօսիկ ձիրքով հրապարակ դրուած անցեալ – ներկայ իրականութիւն: Ստուգիւ, կեանքը նոյ իր պահպանումը կը գտնէ մակընթացութիւններու եւ տեղատուութիւններու յարափոփոխ ելեւէջներով, ալեկոծումներու եւ խիպխպումներու չեշտ թափով եւ, մանաւանդ, հաւատքով պատասխանած ակնկալիքներու, լուսադէմ հեռանկարներու ու ասո՛ղ պատրանքափ, փետրաթափ յոյսերու խուրձով:

Սնունդ եւ Անդունդ: Ապրած մակագիր: Արտասովոր ճիգի չի կարօտիր հասատելու համար, թէ այստեղ բանաստեղծուհիին դիմադիր կեանքին մայր պատրանքը Սիրա գոյականով կը մնոյ մրընելի: Ասիկա անոր զրչին կեդրոնական զգայնութիւնը կը մատնէ, յայտնապէս, երբ սնունդի ճամբով կը տողանցեն ասոր վիայութեան ձգտող սրտաչարժ եւ սրամօտ խօսքեր: Խորագոյատ ապրումներու փունջով ներկայացուած, բերնախաբար: Մայրը՝ վեհածիլ չող է յոյսի, երիներանգ գոյներով ցոլացիկ նըրկար է ան, հոգի է անբասիր եւ, դեռ քիչիկ մը այբբենարան է եւ, դեռ արեւով չծնող նահապետական տուն:

... Ինչքան բերկրանիք ցնծագայն ու
գգուանիք կայ մեղմօրօր
... Խաղաղ տունիդ մէջ որտեղ Սէրը
լուսեղ կը հանգչի:...

«ՄԱՄԱ»

Վեհանոյշ Թեքեանի Տարերքը (հասկըՆալ՝ հոգեմտաւոր կայմը) լքած, թէկուզ անզարդ եւ անփայլ, այլ սակայն հայկականութեամբ բաբախուն, արեւելեան ներմութեամբ թաթախուն ծուխ ու չէն, չղարձակ բայց անհաղորդ, լուսափայլ բայց պղերես, մեծդի բայց անսիրտ ոստաններու մէջ, անչո՛ւշտ թէ կը չմորի, կը խոովի, կը վրդովի: Կը ստեղծուին, անչո՛ւշտ, տարամերժ, տարօրոշ վիճակներ: Բնականաբար, հոգիներ ծախու հանած ժամանակներն ալ իրենց այլամերժ դերը կը կատարեն: Աւա՛ղ:

... Հրածիր ջրվէժներ կ'աղերսեն,
կը լսեն
հեծկլտուքը ողջակիզուող կնկայ,
հրեշտակներ կ'իջևեն սատափ
աչքերով
լուսնաթեւ դագաղիս վրայ:

Սուրբ պաղատանքի խունկերը
գտէ՞ք,
կախարդանքը Բանիի՝ գնա՞ց.
դիւաշշուկ այրեր լեցուեր են
այստեղ –
ո՛չ լեզուի ճարօտ,
ո՛չ կանչող տանիք,
ո՛չ խօսքի աստուծոյ
փոխուքը մնաց:

«Տեսիլք Վախճանի»

Բոլորիս ծանօթ ափիւռքեան մանրանըկար մըն ալ այս մէկը՝ բանաստեղծուհիին «Հայոց Պատմութիւն» քերթուած – մանրապատումը, – քանի մը տող միայն, –

... Խաչաձեւուածներ ու ճամբաներ
որ յիշատակ կը դառնան
երբ սերունդէ սերունդ
արմատ կապած արիւնը
առանց հաշիւ տալու
սահմանները հրելով, հրելո՞վ
կը տարածուի:

Այնուհետեւ, –

Քարտը ստորագրելէ առաջ
վարդաքը տող մը եւս գրեր էր.
«Դժուար է այսքան ճոյր –
եղբայրներ քաղել...»

Սիրտերու բաժանում, հոգիներու ասիճանական այլափոխում, կերպարանափոխում, անուններ տարտղնած, ցանցնուած, հոս – հոն ցանուցիր... կարճ՝ բաղադրեալ մարմին ստեղծելու սահմանուած սերմի տարրալուծում աչքերու առջեւ...

Ստուգիւ, ժամանակակից ածականով մանրատիպ Պատմութիւն Հայոց:

Վեհանոյշ Թեքեանի լեզուն հազորդակ ժամանակներու հետ ոտանաւորի ձեւերու ընտրութեան մէջ ալ ինքզինքը կը գտնէ: Ազատ ոտանաւորի ձեւերը կը գերակշռեն, սակայն ան չի խուսափիր նաեւ ոտանաւորի աւանդական ձեւերէն: Ասոնց մէջ ալ կը գերակշռեն ազատ տողաշարերը, որոնք կը հետեւին ներքին ներդաշնակութեան մը, ինչպէս նաեւ ներքին հանգերու: Ասոնք ալ ազատ են, ինչպէս ազատ են տողերու երկարութիւնները: Ասոնք ալ ներքին ներդաշնակութեան մը կը հետեւին: Ասոնք ալ ազատ են, ինչպէս ազատ են տողերու երկարութիւնները: Ասոնք ալ ներքին ներդաշնակութեան մը կը հետեւին:

*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Յուլիս 9-ին կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձն է:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ՍԱՐԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն յ հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ
«Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»*
եւ որուն ջերմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18
կամ՝
01 – 41 – 15 – 10 – 29

* **Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire :**
7, avenue de Versailles —
78220 VIROFLAY

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիր ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով
Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅՑ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

***

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.
— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յուլիս 13

ՏՕՆ ՍՐԲՈՅ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՅ՝
ՍԱՀԱԿԱՅ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՅ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

FRANCE INTER

«Le Golgotha de l'Arménie mineure — Le destin de mon père» de Jean-Varoujean Gureghian, éd. L'Harmattan, préface d'Yves Ternon :

Lundi 10 Juillet à 6h20, dans sa chronique, Jean-Marc Stricker parlera du livre de Jean-Varoujean Gureghian.

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« O H, M Y G O D ! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial **«Découverte du Jura»** du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :
au **01. 48. 24. 46. 57**
qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

Հ.Ռ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, պիւերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարբերաւծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ դոյանալու պարագային:

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I–ի և SAT II–ի պատրաստութեան:

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան):

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական չարժումները:

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2.422195/422204
Fax: +357.2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին:

Ներկայացուցչական նոր Ժողովին ազատ արտահայտութեան ընդունելութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 10–ին:

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրել կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամատուրքերը, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուան, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15–ը ներառեալ (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական Ժողովին, պարտին իրենց պրաւոր թեկնածութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոստով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15 (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Մայիս 11

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխադարձակի: Ֆելիքի Սիմոնիրեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Սիմոնիրեան 400 Ֆր., Պետիկ Մարգարեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ռոժդըսեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տէր – Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Տէր-Վարդանեան, Պր. Աւետիս Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Յոզէֆ Մէքճեան, Շահինեան ընտանիք 100–ական Ֆր., Տիկին Թամար Աբրահամեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Աբրահամեան 100–ական Ֆր., Յարութիւն Աբրահամեանի յ յիշատակ: Լուիզ Ալեքեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ ընտանիքը 1000 Ֆրանք, Տիկին Մարի Գալըճեան 100 Ֆրանք, Տիկին Սարգիսեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Պօյաճեան 200 Ֆրանք:

ՓՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԾԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթպոկ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 8-9
SAMEDI - DIMANCHE
8-9 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·945 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.945

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24-ԻՆ

ՇԻՐԱԿԻ ԵԼՈՑԹԸ

Յուլիս 6-ի երեկոյեան, նախագահ Ժ. Շիրաք կարճ ելոյթով մը յայտնեց ժողովուրդին թէ որոշած է հանրաքուէի միջոցաւ վճռել նախագահական ժամանակաշրջանը 7էն 5 տարիի իջեցնելու ծրագիրը, զոր Խորհրդարանը որդեգրած է արդէն։ Կարելի էր անշուշտ հարցը լուծել Համագումարով (երկու ժողովներ նիստի կը հրաւիրուին Վերսայլ, ինչ որ գոնկրէ մկրտուած է), բայց, նախագահը այս ձեւը նախընտրած է։ Հարցազրոյցի մը ընթացքին հեռատեսիլի երկու լրագրողներու հետ (ոՓեւալը–ո'Արվոր եւ Գլօտ Սերիյոն) յայտարարած էր· – «Ֆրանսացիները այո՛ կ'ըսեն, շատ լաւ կ'ըմբռնայ, Ֆրանսացիները ո՛չ կ'ըսեն շատ լաւ կ'ըմբռնայ», ինչ որ, առնուազն տարօրինակ դառնում մը նկատուած էր, նոյն օրերուն։

Ներքաշ, այս առթիւ չէշտեց· – «Որոշած եմ Ֆրանսացիները հրաւիրել արտայայտուելու նախագահական ժամանակաշրջանի կրճատման շուրջ։ Այս բանակարգումը, որու նախաձեռնութիւնը տանձնեցի նախարարապետին առաջարկին վրայ, փափաքելի է եւ անհրաժեշտ»։

Ներքաք կ'ուզէ որ Ֆրանսացիք ընդունին հնգամեայ ընթացքի հատատումը եւ այդ առընչութեամբ, կոչ կ'ընէ որ բոլոր անոնք որոնք նոյն փափաքն ունին ուրիշներու համոզեն այդ ուղղութեամբ։ Հարցվայ, կ'ըսէ, կրկին խնդրոյ առարկայ դնելու հիմնարկներու հատատարակչութիւնը, այլ զանոնք յարմարցնելու ապրի կենդանի զարձնելու համար։

Ներքաի համար, աւելի կարճ ժամանակի ընթացքին նախագահ ընտրելը երկրին աւելի ժողովրդավար չունչ մը պիտի տայ։ Թոյլ պիտի տայ որ Ֆրանսային աւելի յաճախ, անճնապէս եւ ուղղակի մասնակցի հանրային վիճաբանութեան։

Հանրաքուէի թուական որոշուած է Սեպտեմբեր 24։

***

Պարզ է որ բոլորը համաձայն չեն Ժ. Շիրաքի եւ Ժոսփէնի այս ծրագրին։ Գլխաւոր ընդդիմադիրն է Շ. Փասքուա որ որոշած է «հանրաքուէին ո՛չ պատասխանելու ճակատամարտին առաջին կարգին վրայ ըլլալ»։ Իրեն համար ընտրուած թուականն ալ խարէութիւն մըն է, քանի որ արդէն կ'ըլլայ որ կազմակերպուած ընտրապայքար մը կատարելու ժամանակ կ'ըլլայ։ Փասքուա հիմնարկներու խախտում ալ կը տեսնէ։

Դէմ են համայնավարները որոնք «խեղկատակութիւն» որակեցին այս հանրաքուէն եւ ձեռնպահութեան հրաւէր պիտի կարդան։

Ազգային ժողովի եւ Սերակոյտի ընդդիմադիր ճօճը խոմբերու նախագահները որոշած են միասնաբար աշխոյժ պայքար մը տանիլ։

Ընկերվարականներու քարտուղարը՝ Ֆ. Հոլանտ կը դնէ որ հնգամեակի բարեփոխումը ուրիշներ ալ պիտի բերէ, որպէսզի հարկ եղած առեներ կարելի ըլլայ ձեռնարկել Սերակոյտի ներկայ մեծամասնութեան խոչընդոտը։

Պրիւնօ Մեկրէ վրդովեցուցիչ կը նկատէ որ ժողովուրդը հանրաքուէի հրաւիրուի հնգամեակին համար, երբ երբեք խորհրդակցութեան չի հրաւիրուիր պինք չհապրզոզող բան հարցերուն չուրջ։

***

Ե. հանրապետութեան 8-րդ հանրաքուէն պիտի ըլլայ։ Առաջինը տեղի ունեցած է 1961-ին, Ալժերացիներու ինքնորոշման չուրջ, ապա՝ 1962 Ապրիլին, Էվիանի համաձայնագրերու վաւերացում, 1962 Հոկտեմբեր, նախագահական ընտրութիւնը հանրաքուէով կատարել, 1969, շրջաններու ստեղծում եւ Ծերակոյտի բարեփոխում (մեծամասնութիւնը ո՛չ է եւ որ կ'ոլ կը քաշուի)։ 1972, Փոնփիտու հանրաքուէի կը դնէ եւրոպական տնտեսական հատարակապետութեան ընդլայնում մը հարցը։ 1988, Նուվել – Գալետոնիի կարգավիճակը եւ 1992 Մաաստրիխտ դաշնագրի վաւերացումը։

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՑ հարաւային շրջանը, Մարմարա ծովին մէջ, Ուրբաթ, Յուլիս 7, ժամը 0,15-ին երկրաշարժ մը պատահած է 4,2 զօրութեամբ Ռիխթէրի բայ ատոհականասիին վրայ։ 30 վիրաւոր կար առաջին տեղեկութիւններու համաձայն։ Յետագայ տեղեկութիւններու համաձայն՝ Մեծ–կղզի ուր խուճապ ստեղծուած է։ Աւելի զօրաւոր ցնցումներ ալ (5,9 Ռիխթէրի վրայ) տեղի ունեցած են Նիքարակուա, զրեթէ նոյն ժամուն, չորս մեռեալ եւ վիրաւորներ կան։

ԵՒՐՈՊացի ԽՈՐՀՈՒՐԴի խորհրդանական ժողովին նախագահը՝ Լորա Ռըսըլ – Ճոնսթըն կը դնէ որ Թուրքիոյ նախկին իսլամապաշտ վարչապետին՝ Ն. Էրպաքանի դէմ տրուած պատիժներու հատատատումը խորապէս կը վնասէ Թուրքիոյ եւրոպական անդամակցութեան հեռանկարներուն։

ՍՈՐԻԱՑի մօտ (Հիւսիսային Սպանիա) ծանր արկած մը պատահած է Յուլիս 6-ին, երբ պատանիներ փոխադրող հանրակառք մը ուժգին կերպով բախած է դիմացէն եկող եւ ճամբէն չեղած բեռնակառքի մը։ 14 – 15 տարեկան 27 պատանիներ մեռած են, 30 ուրիշներ ծանրօրէն վիրաւորուած են։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ ՄԷՋ, չարդերը նոր թափ ստացած են եւ վերջին չորս օրերու ընթացքին մխայն մեռեալներու թիւը 40-ը կ'անցնի։ Յունուար 13-էն ի վեր, այսինքն Համերաշխութեան օրէնքին դործադրութեան վերջաւորութենէն, 1200 հոգի սպաննուած է։

ԼԻԲԱՆԱՆի Մարոնի եպիսկոպոսներու Խորհուրդը պատապարտած է «ապահովութեան բացակայութիւնը» երկրին համար եւ որու պատասխանատուն կը նկատէ պետութիւնը, ինչպէս նաեւ դրամքննութեան ամրապնդումը եւ անտեսական անհանդուրժելի կացութիւնը։

ՎԱՏԻԿԱՆ «ծանրակչիռ մեղք» համատեղ կրկին, ամուսնալուծուած հասատացեալներու վերամուսնութիւնը եւ այդ պատճառաւ անոնք զրկուած են հաղորդութենէ։ Եկեղեցին կը պնդէ որ «պայթիկղութիւն» մըն է, եթէ նոյնիսկ նման պարագաներ կան եւ այլեւս ոչ ոք կը զարմանայ։

ՖԻՏԷԼ ԳԱՍԹՐՕ չքանչան մը տուած է փոքրիկ էլիանի (որ Ամերիկայէն եա բերուած է) հօրը զայն որակելով.– «Մեր Հայրենիքին բարոյական հսկան»։

ԹՈՆԻ ՊԼԷՐի 16-ամեայ զաւակը՝ Եուան Լոնտրնի փողոցի մը մէջ զտնուած է, մայթի մը վրայ պառկած, հարբած վիճակի մէջ։ Ոստիկանատունն ալ տուտ խօսած է եւ չինծու անուն մը եւ հասցէն տուած է, տարիքին մասին ալ տուտ խօսելով։ Այս երկրորդ պարագան աւելի ծանրակչիռ նկատուած է։ Վարչապետարանը պարտաւոր զգացած է յատուկ հաղորդագրութիւն մը հրապարակելու։ Յուլիս 7-ի անգլիական օրաթերթերու գլխաւորն էր։

ՄԻԱՅԵԱԼ ԱԶԳԵՐԸ արգելք դրած են Սիէռա Լէոօէն եկած աղամանդներուն վրայ։ Ապօրինի չահատակութիւնն է որ նեղութեան կ'ապահովէ արիւնարբու զինեալ ապստամբութեան մը գործունէութեան։ Տեղւոյն վրայ կատարուող ջարդը թմրամոլ պատանիներու կողմէ, ահաւոր է։

ԱԴՐԲԵՋԱՆի Ազգ· ժողովի ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 5-ին։ 125 երեսփոխանութենէն հարիւրը կ'ընտրուին ազատ ցանկերով, 25-ը՝ կուսակցութեան ցուցակներով։

ԿԱՍՊԻՑ ծովու քարիւղը արեւմուտք փոխադրելու նոր խողովակաշար մը եւրոպական յանձնախումբին վաւերացուած է։ Ան պիտի անցնի Թուրքիայէն եւ Յունաստանէն, հասնելու համար Իտալիա։ Բաքու – Ջէյհան քարիւղատարին մասին բանակցութիւններու այս շրջանին Թուրքիա յաւելեալ տաւեւելութիւն կը նկատէ այդ լուծումը, գոհունակութիւն յայտնելով որ Յունաստանի հետ բարելաւուած իր յարաբերութիւնները նպաստած են անոր։

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Երեւանի «Ազգ»ը Յունիս 22-ի թիւով տեղ կուտայ վրացական «Ռեզոնանս» թերթին հարցումին թէ «Որո՞ւ ձեռնտու է Վրացիներու եւ Հայերու դիմակայութիւնը»։ Այս առթիւ խնդրոյ առարկայ եղած է Ծալկայի կացութիւնը։ Ծալկան Թիֆլիսի արեւմուտքը ինկած շրջան է, մայրաքաղաքին ու հայարնակ Ախալքալաքի միջեւ։ 1990-ին զինդուածային արտադրի սկսած է հունկ ու 55 հազարնոց բնակչութիւնը դրեթէ կէսի իջած. մնացած չուրջ 25 հազարին 17 հազարը Հայեր են, հինդ հազարը Յոյներ, մնացած 3 հազարն ալ Ազրբեջանցիներ ու Վրացիներ։ Շրջանի 48 դիւղերէն 20-ը դրեթէ ամբողջովին պարպուած են։ Ատիկա պատճառ եղած է որ երկրին այլ անկիւններէն հոն բնակութիւն հաստատելու դայդոներ ըլլան։ Առնչմէ Աչարիայէն հասած ներքը չատ լաւ ընդունելութեան չեն արժանացած տեղացիներուն կողմէ, թէեւ նախագահի լիազօր ներկայացուցիչը մերժած է այդ պնդումները։ Ան ըսած է թէ լքուած տուներու տիրացողներ զտնուած են, սակայն ատոր դէմ բողոքողները եղած են զանոնք թալանողները։ Աբտադաղիին պատճառով շրջանի տնտեսութիւն ալ քայքայուած է եւ կան մարդիկ որոնք կը չանան կացութենէն օգտուիլ. ատոնց համար ձեռնտու է տեղացիներու եւ եկուորներու դիմակայութիւնը։

Այլ հարց մըն ալ հայ եւ յոյն երիտասարդներու պինուորական ծառայութիւն կատարելու մերժումն է։ Թերթը տարօրինակ կը զտնէ որ ոստիկանութիւնը այդ ուղղութեամբ չանք չի գործադրեր, մինչդեռ շրջանին մէջ մեծ է պինուորական տարիքի երիտասարդներու թիւը։

Ներկայիս վերջ տրուած է Աչարիայէն հատատղներու հոն բնակութեան։ Սակայն, անլուծելի ուրիչ խնդիրներ կան ու յայտնի է որ իչխանութիւնները կատարեալ ներկայութիւն չեն կրնար ցոյց տալ շրջանին մէջ, կը զրէ թերթը։

«ԱԼՔԱԹԷԼ» ԿԸ ՆՊԱՏԱԿԱԴՐԷ ԾԱԻԱԼԵԼ ԻՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական «Ալքաթէլ» ընկերութեան պատասխանատուութիւնը, գլխաւորութեամբ՝ արեւելեան եւ հարաւային Եւրոպայի բաժանմունքի դեկավար Ամպրոճիօ Պանտէրայի, ժամանած է Երեւան եւ Յուլիս 6-ին մասնակցած Թէքէեան կեդրոնին մէջ «Հայաստանի մէջ "Ալքաթէլ"ի Օր»ուան նշումին։

«Ալքաթէլ» կը գործէ 130 երկիրներու մէջ· ունի 116 հազար պաշտօնեայ։ 1999-ին 23 միլիառ Եւրոյի վաճառք ունեցած է, որուն 85 տոկոսը հարիւրը հեռա–հաղորդակցութեան մարզին մէջ։ «Ալքաթէլ» առաջին անգամ Հայաստան մուտք գործած է 1996-ին, Գիւմրիի եւ Սեւփանաւանի մէջ հեռաձայն հաստատելով։

Թէքէեան կեդրոնին մէջ բայման ատրողութեան ընթացքին, Ա. Պանտէրա ներկայացուցած է ընկերութեան գործունէութեան գլխաւոր ուղղութիւնները, նշելով որ ընկերութիւնը կը հայթայթէ հեռաձայն, հեռացանց, ընդծովեայ եւ տիեզերական արբի հաղորդակցութեան միջոցներ, առճեռն հեռաձայն։

«"Ալքաթէլ"ի Օր»ուան բացման արարողութեան ներկայ եղած են Հայաստանի Փոխադրութեան, Հաղորդակցութեան, Ուժանիւթի, Ճարտարարուեստի, Ներքին, Պաշտպանութեան նախարարները եւ այլ ենթակառոյցներու ներկայացուցիչներ։ «Ալքաթէլ»ի մասնագէտներ ներկայացնելով իրենց ոլորմավարութիւնը համացանցի մարզին մէջ, դիտել տուած են որ ընկերութիւնը հետաքրքրուած է Հայաստանով, որովհետեւ նկատած է հետաքրքրական զարգացում մը երկրի չուկային մէջ, ուր նոր գիտարուեստ, նոր համակարգիչներ հաստատուած են։

Ա. Պանտէրա թղթակիցներուն հետ խօսելով նչած է թէ ընկերութիւնը նպատակադրած է երկար ժամանակեայ գործունէութիւն ծաւալել Հայաստանի մէջ հաղորդակցութեան նոր կազմածներու հաստատումով։ «Մենք պատրաստ ենք համագործակցելու եւ նեցուկ ըլլալու» ըսած է Պանտէրա։ Ինչ կը վերաբերի ներդրումներու, ան նչած է· «Հայաստան պէտք է ըսէ մեզի թէ ինչ տեսակ ներդրումներ կրնանք ընել մենք»։

Ն. ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ ԱՃԻՒՆԸ ՋՐԱՄՈՑՆ ԸԼԼԱԼՈՒ ՎՏԱՆԳԻՆ ՏԱԿ

Թուրքիոյ Կազմանթէպի չրջանին մէջ կառուցուած «Պիրէճիք» ամբարտակը կը սպառնայ Ներսէս Շնորհալիի ճաճիւններուն։ Այս մասին դրած է «Ակօս» (Յունիս 30) չաբաթաթերթը, աւելցնելով որ Կազմանթէպի Ռումքալէ (Հռոմկլայ) վայրին մէջ գտնուող Շնորհալիի դերեզմանը փրկելու համար Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը չարժման անցած է որպէսզի կարելի ըլլայ ճաճիւնները փոխադրել պատրիարքարանի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին։

Մեսրոպ Պատրիարք այդ չրջանը մեկնելէ առաջ նոյն չաբաթաթերթին հարցոյմներուն պատասխանելով ըսած է թէ Շնորհալի Հայաստանեայց եկեղեցիին կարեւորագոյն դէմքերէն է որ կոմմունիկեց եղած է այլ կրօնքներու հետ երկիսոսութեան եւ յարգուած է Հայերէն զատ չրջանի Քիւրտերէն, Եզիդիներէն, Թուրքերէն։ «Անոր աճիւնը ջրամոյն ըլլալէ փրկել, մեզի համար աճիւրաժարելի պարտք է» ըսած է Մեսրոպ Արք·։

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԹԱՋԵՐԵԱՆԻ

«ՀԱՑՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱԹՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՄՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե.–Ի. ԴԱՐԵՐ)»

ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱԶԷՄԵԱՆ

Բ.

Իր աշխատութեան չորրորդ գլուխին տակ փրոֆ. Լեւոն Թաշէրեան կը ներկայացնէ աշխարհաբարի արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրական լեզուներու միասնական ու միակերպ ուղղագրութեան հարցերու արծարծումները եւ երկփեղկումը Ի. դարուն: Անդրադառնալով արեւմտահայ մամուլին ու գրականութեան, հեղինակը կը նշէ թէ ուսումնասիրութիւնները հաստատօրէն ցոյց տուած են որ արեւմտահայ գրականութեան եւ մամուլին մէջ ԺԹ. դարու կէսերուն բանավէճերն ու տարակարծութիւնները մեծ մասամբ յաղթահարուած էին եւ վերջնական ընդունուած եւ ամրապնդուած էր հայերէնի միաւորման աւանդական ուղղագրութիւնը: Այդ իրողութեան մէջ մեծ եղած է Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեան հայագիտական կեդրոններու դերը:

Միւս կողմէ, անդրադառնալով արեւելահայ մամուլի, գրականութեան եւ դասագիրքերու մէջ միաւորման համակարգուած ու կանոնարկուած ուղղագրութեան խախտումներուն եւ յախուռն փորձարկումներուն, հեղինակը կը նշէ թէ արեւելահայ գրականութեան եւ մամուլին մէջ տակաւին կը ծաւալէին տարակարծութիւնները եւ թեր ու դէմ վիճաբանութիւնները:

1910–ին Սո. Մալխասեանց կը հրատարակէ «Մի հնչիւնին մի գիր» խորագրով դրքոյկը, որուն մասին փրոֆ. Թաշէրեան կը գրէ. «Սո. Մալխասեանցի դրքոյկը սկզբից եւեթ մատնում էր իր առաջադրած հիմնադրոյթի հակապիտանութիւնը՝ հնամենի (եւ ո՛չ թէ նոր դրատուող) հարուստ մատենագրութիւն ունեցող հայ ժողովրդի համակարգուած՝ միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան նկատմամբ: Այն առաւել եւս կիրառելի չէր հայ ժողովրդի միայն մի հատուածի համար՝ ընդդէմ միւս հատուածի օրինականացրած եւ կիրառած Մաշտոցեան աւանդական ուղղագրութեան առընչութեամբ: Բնականաբար դա այն վանդակաւոր ճանապարհն էր, որ անխուսափելիօրէն կը տանէր «երկու ուղղագրութիւն՝ երկու ժողովուրդների համար» ազդակործան եղրայրադման...» (էջ՝ 150):

«Սո. Մալխասեանցի չփոթանքը լեզուի եւ ուղղագրութեան համարժէքութեան վերաբերմամբ, միանգամայն աննեղելի է պարզ այն պատճառով, որ լեզուի քննական պատմական զարգացումը անկախ է ուղղագրութիւնից» կը գրէ փրոֆ. Թաշէրեան, աւելցնելով որ հայերէնը լեզուն, իրականութեան մէջ, իր գրական բոլոր հանդրուաններու մշակումներուն մէջ, ըստ էութեան, հնչիւնական ուղղագրութիւն ունեցած է, բայց ո՛չ Սո. Մալխասեանցի պատկերացումով, որ անհեթեթ է եւ անկիրառելի՝ առհասարակ ընդհանրական մատենագրութեամբ ամրագրուած լեզուներու համար: Մեր դիտողութիւնը, – կը գրէ հեղինակը, – վերաբերում է նաեւ Ղ. Աղայեանի, առաւել չափով՝ Մ. Աբեղեանին եւ բոլոր միւս «նորարարական առաջարկութիւնների» տեղի բռնուած ուղղագրական չարաչահիչներին, որոնց ընդհանրութիւնն այն է, որ իրրեւ կարգախօս են ընտրել Մաշտոցեան համակարգուած ուղղագրութիւնը քանդելու համար՝ «մի հնչիւնին մի գիր» դայթակղիչ, բայց մեծահռուհռ գրականութիւն ժառանգած հայերէնի համար անհեթեթ պահանջը» (էջ 150 – 151):

Այդ օրերուն, ուղղագրական «նորարարութիւնները»ու դէմ բուռն պայքար չղթայազերծած է Հ. Գաբրիէլ Մէնէվիշեան, զանոնք որակելով «ուղղագրական վանդալիզմ»: Աւելի՛ն. Հ. Մէնէվիշեան անդրադառնալով արեւելահայ մամուլին մէջ հրատարակուող յօդուածներուն, ինչպէս նաեւ հայերէնագիտական երկերուն, զանոնք քննութեղրած է իբրեւ «յիմարական հայերէն»ով գրուածներ: Ի–րեն «նողկանք ու զարհանք» պատճառած են նման գրութիւններ կարդալը եւ որոշած է՝ այլեւս անճամբ չկարդալ զանոնք, այլ միայն ուրիշի ընթերցումով ունկնդրել, որպէսզի աչքերը ուղղագրական այդ «անախորժութիւնները»ը չտեսնեն:

Իր խօսքը ուղղելով ինքնահնար ուղղագրութիւն առաջադրողներուն, որոնք իրենց ոտնձգութիւնները կ'արդարացնեն մաշտոցեան աւանդական ուղղագրութեան դէմ «հեշտագրութեան» անցնելու կոչերով, Հ. Գաբրիէլ Մէնէվիշեան կը գրէր. «Ո՞րն է այս ուղղագրութիւնը: Վ–ի եւ ւ–ի ուղղագրութիւնը: Այնպիսի կէտ մըն է այս, որուն դէմ ստուգիւ ամէնէն քիչ կը սայթաքի ո՛չ թէ գրողը, ո՛չ թէ դիտնականը, ո՛չ թէ հայերէնագէտը, այլ նոյնիսկ դպրոցական մը, եթէ մէկ անգամ մեկնուի իրեն այս ուղղագրութեան կանոնը. եւ այսպիսի՛ ուղղագրական հաստատուն կանոնի մը դէմ մեզանչելով՝ ազա՛տ դուռ կը բացուի՝ «ուզողն ուզածն ընելու»: Եւ ինչո՞ւ այս. որպէսզի հայերէն ուղղագրութիւնը պարզի, դիւրանայ» (էջ 152):

Հ. Մէնէվիշեան հայերէն լեզուի ուղղագրական չարաշահումներու տեսութիւններու պատճառը նկատելով դիտակցութեան կորուստը, կը գրէր. «Երբ լեզուի մը գիտակցութիւնը կորսուի, սունկի պէս կը բուսնին նորանոր տեսութիւններ, որոնց պաշտպանները միշտ բարեմիտ ուղղութեամբ կը ջանան իրենց գիտցածին ու չգիտցածին տարապայման մեկնութիւններ տալ: Շեղումներ են անոնք խոտորնակի՝ ուղիղ ճամբէն, այն ճամբէն որ դարերով կտրած անցած է լեզուն՝ առանց այս երեւակայեալ դժուարութեանց բախելու»:

Ակնարկելով մաշտոցեան ուղղագրութիւնը քանդող մուննաթիկներու այն պատրուակին, թէ անոնք նման քայլի կը դիմեն, իբրեւ թէ ստիպուած, քանի որ անդրագէտ մանուկները կը ղանան ճիզեր գործադրել իւրացնելու համար ուղղագրական վանոնները, ուստի սխալագրութիւններ եւ խեղագրումներ կը կատարուին, Հ. Գաբրիէլ Մէնէվիշեան կը գրէր. «Միշտ մանուկները, ուսանողները յառաջ կը քշուին եւ անոնց անուամբ կը խօսուի, անոնց ըմբռնման անկարողութեան կը վերագրուի հայերէնի ուսման դժուարութիւնը, եւ իբր թէ՝ մանոնց օգնական ըլլալու համար կը ստեղծուին նորանոր կանոններ, օրէնքներ, տեսութիւններ...» (էջ 157): Սակայն, իրականութեան մէջ, այդ կարգի չբմեղանքները, ըստ Հ. Մէնէվիշեանի, ապացոյց են այն բանի, որ «Լեզուի գիտակցութիւնը հետզհետէ կը պակսի», որուն հետեւանքով կը զրանան թէ՛ վարժապետները ուսուցանել մաշտոցեան համազգային ուղղագրութիւնը, թէ՛ աշակերտները կը ծուլանան զպրոցներուն մէջ ուղղագրական կանոններն ու օրէնքները սորվելու:

Քննարկուող ժամանակաշրջանին արեւելահայ գրական լեզուին եւ մամուլին մէջ փորձեր կը կատարուէին նաեւ «դիտական հիմնաւորումներ»ով, Մաշտոցի ստեղծած այբուբենէն այս կամ այն գիրը դոհարերելու կամ վերցնելու: Աչխատութեան հեղինակը՝ փրոֆ. Թաշէրեան, կը հարցնէ՝ «ապա ի՞նչ երաշխիքներ կը լինեն, որ առանձին «բարենորոգիչներ» չեն առաջարկի նաեւ մի շարք գրեր եւս գործածութիւնից դէն դնելու»: Այս առընչութեամբ հեղինակը կը մէջբերէ նաեւ Հ. Գաբրիէլ Մէնէվիշեանի խօսքը. «Եթէ այսօր անհատական ձեռներէցութեամբ այս կամ այն նշանագիրը դուրս պիտի նետենք մեր այբուբենքէն, ո՞վ կ'երաշխաւորէ որ մնացեալ գրերու վտարումն ալ ուրիշ Մալխասեաններու ձեռօք պիտի չկատարուի...» (էջ 169):

Փրոֆ. Լեւոն Թաշէրեան նչելէ ետք թէ գարմանալի նախատեսութեամբ ու պայծառատեսութեամբ Հ. Գաբրիէլ Մէնէվիշեան նաեւ մարգարէաբար մատնանշած է վերջնական ՁՂՁՈՒՄ եւ ՎԵՐԱԴԱՐՁ մաշտոցեան միասնական համակարգային կանոնարկուած Միակերպ ուղղագրութեան, իբրեւ համազգային վաւերական իրողութիւն, կը գրէ. «Որքան էլ զաւեշտա – հեգնական է, Մալխասեանցը իր հայագիտական վաստակի գլուխ – գործոցը, որ չորս հատորանոց «Հայերէն բացատրական բառարան»ն է, չկարողացաւ, որքան էլ ցանկացաւ իր կամ Աբեղեանի չարաբաստիկ հնչիւնական դրութեամբ լոյս ընծայել Սովետական տարիներին, հարկադրուեց, իր իսկ թախանձագին խնդրանքով ու պահանջով բացառութեան կարգով, տպագրել մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական համազգային ուղղագրութեամբ 1944 – 1945 թուականներին...» (էջ 169 – 170):

Իր աշխատութեան չորրորդ գլուխին տակ փրոֆ. Լեւոն Թաշէրեան անդրադառնալէ ետք այն իրողութեան, որ մաշտոցեան միակերպ ուղագրութեան հիմերը քանդելու նկրտումները եռանդով ու թափով չարունակուած են արեւելահայ մամուլին մէջ՝ Ի. դարու առաջին տասնեակներուն, կը յիշատակէ Մ. Նալբանդեանի խեղագրական քանդիչ առաջարկները, Ա. Նազարէթեանի կատարած՝ «Մէկ հնչիւնին մէկ գիր» մալխասեանական տեսութեան չատագովութիւնը, ծանրանալով «Ընկեր» չաթաթաթերթի խմբագիր Սեդրակ Թառայեանի արտառոց առաջարկներուն եւ «տեսական» ճամարտակութիւններուն վրայ:

Տանք քանի մը նմոյշ, փրոֆ. Թաշէրեանի որակումով, այս «գիտունիկի» ճամարտակութիւններէն: Սեդրակ Թառայեան իրրեւ թէ հանդէս գալով յանուն ժողովուրդի (ռամիկի)՝ նախնեաց ուղղագրութիւնը եւ աշխարհաբար գրական լեզուն կ'ուզէ գործածութենէ դուրս հանել: Ան գէրոյէն սկսելու եւ «ռամիկ»ի արտասանութեան համապատասխանեցնելու կոչ կ'ընէ իր առաջարկած չարափոխութիւններուն մէջ: Իր կարգախօսն է՝ «Գիրը այնպէս, ինչպէս խօսում ես, խօսիր այնպէս, ինչպէս գրում ես», եւ չափանիշն ալ... անգրագէտ ռամիկն է:

Ս. Թառայեան նաեւ կասկածի տակ կ'առնէ Մաշտոցի ստեղծած տառերու հնդինակային ինքնութիւնը համամարդկային ամբողջութեամբ, Դանիէլեան միայն 22 տառերու հեղինակը համարելով Մաշտոցը: Առանց ճշդել կարենալու այդ 22 տառերը, Թառայեան մնացեալ 16–ը աւելորդ կը նկատէ:

Եւ վերջապէս, փրոֆ. Թաշէրեան նչելէ ետք թէ մանաւանդ փիլիսոփայական դիտութիւններու առջեւ Սեդրակ Թառայեան նաեւ պատերազմ կը յայտարարէ արեւելահայ գրական լեզուի դէմ, այդ կարգին նաեւ գրական լեզուի քերականական կանոնները սահմանող լեզուաբաններու եւ քերականներու, կ'ելեւէջնէ. «Սեդրակ Թառայեանը իր չարաթաթերթում 1912 թուականի 19–րդ համարում նոյնիսկ կոչ է անում «փրկել կղերամիտ» Զամչեանի գլուխը: Անտեսանելի է, բայց իրա՛ւ, սեւով սպիտակի վրայ գրում է այս վայ փիլիսոփան. «Հարկաւոր է ջարդել հնադարեան քերական Զամչեանի գլուխն, ազատել հայ պատանեաց դպրոցներն ի վնասակար քերականական չրիֆով...» (էջ 177):

Եւ փրոֆ. Թաշէրեան իր աշխատութեան չորրորդ գլուխը կ'եզրափակէ ըսելով. «Ահա թէ մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական ուղղագրութեան խախտումներն ու քանդումները տ՛ուր են հասցնում՝ ի վերջոյ նրա... ամբողջական ժխտման ու մերժման գաղափարին» (էջ 177):

(Շար.)

1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ՔԱՌՈՐԴ ՄՆԱՑԱԾ

Հայաստանի քիչ մը ամէն մարզերու օրակարգէն անպակաս ներկայութիւն է քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման մօտալուտ 1700–ամեակը: Կարելի ամէն առիթով առաջ կը քշուի ան, անպայման հպարտութեան չեշտ մը հաղած. իսկ առիկա պատճառաբանուած հիմքերէ աւելի, զգացականով խմորուած տպաւորութիւն կը ղործէ: Կայ նաեւ ողջունելի այդ հանդրուանին վայել նըկատուած չուքը տալու համար ծրագրաւորուած չարքը. այդ ցանկն ալ կը գլխաւորէ Երեւանի մայր տաճարին շինութիւնը: Նախաձեռնութիւն որ ծրագրաւորումի օրէն մինչեւ այսօր կ'ապրի երրորդ կաթողիկոսի շրջանը:

Բազմամակարդակ հարցադրումի գետին կը տրամադրէին նման յոբելեան ու ատոր առընչուած ծրագիրներու ոլորտը եթէ պատմութեան, մշակոյթի, տնտեսութեան, ներկայի, նաեւ՝ հպարտութեան, արժեւորումի, անկեղծութեան նըման հասկացութիւններ իրենց ճիշդ պատուանդանները ունեցած ըլլային մեր իրականութեան մէջ: Սակայն, չրջարկի մը մէջ ուր ամբողջ աչխարհի չափանիշները կ'անգիտացուին, կամ յաճախ կ'արհամարհուին, անապատի բարբառի վարժընթացի համազօր է յամենալ նման բաներու վրայ: Մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ տօնելու, նչելու, փառաբանելու ամէն առիթ զրկարաց ընդունելի է մեր իրականութեան համար:

Խանդավառութեան կանխիկ մթնոլորտին մէջ որ արդէն ստեղծուած է 1700–ամեակին առընչութեամբ, հետաքրքրական է զիտնալ թէ ճիշդ մտահոգութիւնը եղա՞ծ է, անհրաժեչտ քայլերը առնուա՞ծ են առիթը լաւագոյնս արժեւորելու համար: Կարելի՞ է ըսել որ նման բացառիկ տուեալ միջազգային ուչադրութեան յանձնելու աչխատանքը տարուած է: Փոքը բան չէ, յատկապէս Հայութեան նման փորձանքներու, վերիվայրումներու ճամբով ընթացած ժողովուրդի մը համար, տէր ըլլալ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակած առաջինի համբաւին: Նչումի պատրաստութեան մէջ ընդգրկուա՞ծ են, օրինակ՝ ԻՒՆԷՍԿՕ–ն, եկեղեցական միջազգային աթոռներ, նուիրապետութիւններ, եւլն.: Տրապըւած նչումներու շրջանակը յաղողա՞ծ է դուրս ճգել ցուցադրականն ու չատախօսութիւնը:

Նման հարցականներու յապաղած թիւթ է Երեւանի մէջ Մայր տաճարի մը կառուցումի որոչումն ալ: Ազգային հըպարտութեան ամբողջ բառամթերքը ըպառեցաւ տակաւին անաւարտ այդ տաճարը փառաբանելու համար: Սակայն, սկսած՝ նման ծրագիր յղանալու, զայն գործադրութեան դնելու որոչումէն, անպատասխան ձգուած հարցականներու չարան մը կայ որ այդպէս ալ պիտի մնայ հաւանաբար: Իսկական անհրաժեչտութիւն, կամ հարկ կա՞ր նման բանի մը նախաձեռնելու երկրին մէջ որուն անտեսական վիճակը ծանօթ է, որուն քնակչութեան մեծ մասը կ'ապրի աղքատութեան սահմանագիծէն վար, որ ամէն տարի կը զրկուի հազարաւորներով իր ապագայ սերունդէն, որ ամէն տարի կը կորսնցնէ իր ուղեղներուն մեծ մասը

չութեան կէսը մեկնած է, մնացած կէսն ալ ամէն օր նոր որսեր կու տայ աղանդերու սուր ախորժակին: Մեծդի չափերով նման տաճարի մը շինութիւնը կրնար արդարանալ թերեւս միջազգային հանրութեան հետաքրքրութիւնը դէպի Հայաստան արթնցնելու հանգամանքով: Աչխարհի զանազան անկիւններուն մէջ նման յորելեաններու առիթով կառուցուած կոթողներու օրինակներ կան որոնք մնայուն հետաքրքրութեան առարկայ ըրած են իրենց գտնուած վայրը, ինչպէս օրինակ՝ էյֆէլի աշտարակը: Նպատակ նման արդիւնքի հասնելու համար նախ պէտք էր այդ աշխարհահայեացքը ունենալ, յետոյ՝ հրաժարիլ նեղմիտ կէթթոյական մտայնութենէն որ «ազանդական հայկական»ին մէջ կը յամառի տեսնել ամէն կատարելութիւն: Կարելի կը օրինակ, առաջին օրէն 1–2 միլիոն տոլար նկատուած պիւտճէն աստիճանաբար 20–30 միլիոնի հասցնելու փոխարէն, անցեալ մը համար լրջօրէն չարժէր: Այդ 20–30 միլիոնը առաջին օրէն արամադրել ու յատակագիծը բանալ մրջազգային մրցումի, անշուշտ որոշ նախապատմաններով: Աւելի կրնար հրապուրել միջազգային չափանիշով ծանօթ ճարտարապետներ որոնց ներկայացուցած յատակագիծերէն ընդունելի ժիւրիի մը կողմէ ընտրուածը կը կառուցուէր, արդի աչխարհին մէջ տեղ մը բանալով երեւանի:

Ջեղան նման մտահոգութիւններ ու ապջին օրէն վէճերու տեղի տուած վճիռով ընտրուած համարուեցաւ յատակագիծ մը. այսօր բարձրացած են պատերը, կառուցումի գործը առաջ կը տարուի մեծ թափով, այն տպաւորութիւնը ձգելով որ Հայաստանցիին բարօրութեան համար մրակ պակասը այդ տաճարն էր...: Այդ առընչութեամբ էականին արհամարհանքին նորագոյն փաստն ալ Գր. Լուսաւորչի մասունքները Նափոլիէն հոն փոխադրելու լուրն էր: Ձիշդ է որ երեւանի տաճարը պիտի կրէ այդ անունը, սակայն, եթէ իսկապէս «աւանդութիւն» յարգելու տրամադրութիւնը կար, պէտք չ՚էր որ սուրբին մասունքը դրուէր եկեղեցիին հիմերուն մէջ:

Նման «մանրամասնութիւն»ներ ամենայն հանդստութեամբ մէկդի ձգած ներկային մէջ, սպասելի ալ չէր որ 1700–ամեակ չեփորոդները իրենց չուրջը նայելու եւ հոն բաներ մը տեսնելու հարկը զգային: Ան ,այդ ներկան, կ՚աղաղակէ ամէն օր, ուշադրութիւն, մրջամրջութիւն պահանջելով: Հարցը միայն 1700–ամեակի նչումին համար նախատեսուած ձեռնարկներու, արդէն ձեռնարկուածներու յարմարութիւնը չէ. այլեւ, մանաւանդ, անտեսուածներու բազմութեան սուր հակադրութիւնը այն մթնոլորտին հետ զոր ստեղծելու չանք կը տանին եկեղեցական իշխանութիւնները եւ անոնց աչխարհական գործակիցները:

Այդ հակասութեան մէջ գլխաւոր դերի վրայ են կրօնական դիտելիքներու, տասաքի հարցերու մէջ բազմութիւներու անգիտութիւնը եւ այդ պարարտ հողին վրայ ազանդներու անարգել բազմացումը: Ե՞րբ, ի՞նչպէս սկսան անոնք իրենց քանդող ցանցերը հիւսել քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակած Հայաստանի արեւմուտքէն արեւելք, հիւսիսէն հարաւ: Այս կարգի հարցումներու պատասխանը գտնելու համար պէտք է տասնամեակ մը եւ երթալ, գտնելու համար անկախութեան առաջին, անորոշութիւններով լեցուն չրջանը. ամէն մարդի մէջ տահմանները ջնջուած, չփոթուած չրջան մը ուր օրինակ մորմոններու պետը չինարարական նախանձութերու դրօշառուն մը հիմնելու խոստումով պտրտցընելով որպէս բարերար յարդանք ու պատիւ կը վայելէ: Շինուա՞ծ է այդ գործատունը, ո՛վ գիտէ: Բայց մորմոնները Հայաստանի նախագահը մինչեւ ԱՄՆ-ու իրենց մայրաքաղաքը այցի տանելու չափ վարկանիչի տիրացած են:

Այդ վարկանիչին պատուղները քաղողներէն կը տարբերին տակայն փոխարժէք վճարողները: Աղանդներու գործունէութեան հետեւանքները կրած առաջին չրջանակ մը եղաւ ու կ՚ըլլայ բանակը: Մնայուն հարց է զինուորական ծառայութիւն կատարել մերժողներու պարագան: Կայ աւելի ծանրակչիռն ալ. Ցուն 21–ի «Հայկական ժամանակ»ը «Տօրօթնակ ինքնասպանութիւններ» խորագիրով կ՚արձագանգէ անոր: Երեւոյթը ուշադրութիւն գրաւելու տահմանին հասած պէտք է ըլլայ որ, Գեղարքունիքի Լուսակունք գիւղին բնակիչները վերջերս նամակ ղրկած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, պատմելով վերջին երեք տարուան ընթացքին գիւղին մէջ արձանագրուած «տաբօրինակ ինքնասպանութիւններ»ը: Բնակիչները կը պնդեն որ անձնասպանները Եհովայի վկայ դարձածներ են որոնց երկնային արքայութիւն խոստացած են քարոզիչները:

Նայիրա Զօհրապեան այդ կարգի չորս պարագայ կը թուէ. գիւղին մէջ առաջին անձնասպանութիւնը գործուած է երեք տարի առաջ: Զոհը ընտանիքի հայր մըն է որուն կինը եհովայական դարձած է եւ ստիպած ամուսնին որ տանը առջեւի եօթը խաչքարերը տապալէ: Ննեղը չէ կրցած ձնչումին ու ո՛վ գիտէ ինչերու հանդուրժել ու վերջ տուած է իր կեանքին: Երկրորդ եւ երրորդ անձնասպանութիւնները գործողները պատանիներ են: Մէկը նոյն ազանդին քարոզչութեան դոհ 14 տարեկան պատանի մըն է, միսը՝ 13 տարեկան Լուսինէն: Այս վերջինին ծնողները որոնք նոյն ծուղակը ինկածներ են, գաղտնի պահած են իրենց դաւկին տրարքին բուն պատճառը, վախնալով քարոզիչներու պատիժէն: Աբարատի մարզին երիտասարդ եհովայական Լուսինէ Առաքելեանով կը լրանայ չորսերու չարքը:

Լուսակունքցիներու նամակը կրօնքի վարչութեան կողմէ յանձնուած է Աստուածաբանական ֆաքիւլթէի տեսուչ Շահէ Արք. Ասէմեանին. ան ալ զայն կարդացած է «Հանդուրժողականութիւն ցեղային եւ կրօնական խումբերու նկատմամբ» դիտահաւաքին որուն մասնակցած են Օ – ԷՍ – Սէ – Ը–ի ներկայացուցիչներ ալ:

Այս կազմակերպութեան անունը հարցը կ՚առընչէ արեւմտեան պահանջներու որոնք միջազգային հմնարկներու Հայաստանի անդամակցութեան պայմաններուն կարգին տեղ կու տան որոշ ազատութիւններու, ինչպէս՝ վերոնչեալ դիտահաւաքին նիւթն ալ կը մատնէ: Լուսակունքէն ղրկուած նամակին առընչութեամբ եհովայականներու առաջնորդ «ոմն Հրայր» գտած է կրօնի վարչութիւն եւ պնդած որ նչուած անձնասպանութիւնները իրենց կազմակերպութեան հետ կապ չունին, քանի որ իրենք նման ծէս չունին եւ նման լուրեր տարածելուն նպատակը Եւրոպայի Խորհուրդին առջեւ արդարացնել է եհովայականները պաշտօնապէս արձանագրելու մերժումը:

Նոյնիսկ եթէ պահ մը լուրջի առնուի «ոմն Հրայր»ի պնդումը թէ եհովայականներուն հետ կապ չունին նչուած անձնասպանութիւնները, կարելի՞ է անտարբերութեան մատնել երեւոյթը: Ի վերջոյ, բան մը մղած պէտք է ըլլայ Լուսակունքի գիւղացիները, որպէսզի նամակ ղրեն Կաթողիկոսին: Կրնա՞յ արդեօք եհովայականները պաշտօնապէս չարձանագրելու կեցուածքը արդարացնելու նպատակը հետապնդել իսկապէս, երբ երկրին մէջ տուն-տեղ եղած աղանդաւորական չարժումը միայն եհովայի վկաներով չի սահմանափակուիր: Կայ չման չարք մը: Երկկ անոնց քարոզչութեան նիւթը թշնամին դէմ դէնք չիրագործացնելու թելադրանքն էր, այսօր կը խօսուի անձնասպանութիւններու մասին: Ու տակաւին վէճեր կ՚ըլլան արձանագրել – չարձանագրելու:

Քրիստոնէութեան 1700–ամեակի պատրաստութեան անհրաժեչտութիւն մը իսկապէս կայ Հայաստանի համար: Անհրաժեչտութիւն որուն չրջանակին մէջ տակայն հպիւ թէ տեղ ունենայ տաճարաչինութեան, ուխտադնացութիւններու, հանդիսութիւններու պերճանքը: Գր. Լուսաւորիչ ու իր չաղորդները տաճար կանդնելէ առաջ հաւատացեալ պատրաստելու մտահոգութեամբ գործի սկսած էին 1700 տարի առաջ:

ՍԻՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՇՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե. – Ի. ԴԱՐԵՐ)

Լ. Գ. ԽԱՉԵՐԵԱՆ
Բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր – փրոֆէսէօր

Լոս – Անճըլըս, 1999.
«Նոր կեանք» մատենաչար Թիւ 29

ՅՈՑՍ ԵՒ ԳՈՐԾԸ

Յունիսին Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Յոյս Հայաստանի համար բարեգործական կազմակերպութեան հաչուետու ժողովը: Օրակարգի նիւթն էր նաեւ նոր նախագահի ընտրութիւնը, քանի որ ներկայ նախագահը Վեր. Փիլպէտ Լեւոնեան վերջերս ընտրուած է Եւրոպայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու խորհուրդի գեկավար, եւ ըստ կանոնադրութեան չի կրնար վարել զոյգ պաչտօնները: Իր հաչուետու ելոյթին մէջ Վեր. Լեւոնեան չեչտեց, որ նախագահի պաչտօնէն իր մեկնումը հրաժարական չէ, եւ ինք պիտի մնայ թէ՛ գործօն անդամ, թէ՛ ընտրուելիք նախագահին օգնական:

Անդրադառնալով կազմակերպութեան գործունէութեան, բանախօսը նչեց, որ Յոյսը օգնութեան ամէնէն օգտակար ձեւը համարած է գործ ստեղծել Հայաստանի մէջ: Եւ այսօր հոն կը գործեն կազմակերպութեան հիմնած գործարտադործ արհեստանոցները: Ապրանքը կը վաճառուի Ֆրանսա, եւ չահը ամսականի ձեւով կը վճարուի աչխատողներուն: Այս տարի կը սպասուի 60 հազար ֆրանքի չահ:

Յոյսի գործունէութիւնը կ՚ընդգրկէ նաեւ Դանիէլ Սահակեան վարժարանը, որբանոցը եւ առամնաբուժարան մը: Իսի եկեղեցիի անդամներէն չորսը առամնաբոյժ են, եւ անոնք առամնաբուժական իրենց մասնագիտական օգնութիւնը բերելէ զատ, գործիքներ ու կապմածներ ալ նուիրած են:

Վեր. Լեւոնեան կարդաց երկար չարք մը թիւերու. տրամադրելի գումարներ, կատարուած եւ կատարելիք ծախքեր, նախատեսուող ուղղակի օգնութիւն: Ամէն թիւին ետեւ հայ էրիստոնեաներուս ապօթքը կայ, – ըսաւ ան, – քայց մանաւանդ՝ Աստուծոյ պատասխանը: Մենք չէ, որ կ՚օգնենք Հայաստանին, այլ Տէրը՝ մեր ձեռքով:

Նախագահութեան համար առաջարկուեցաւ Մարսէյլի Վեր. Յոհլ Միքայէլեանի թեկնածութիւնը: Ինք ելաւ եւ ներկաներուն երախտագիտութիւնը յայտնելով ... հրաժարեցաւ՝ իբրեւ պատճառ նչելով դերզբաղ վիճակը եւ իր վայելած չարաթական տարին:

Մէկ ժամ տեւած էր այս ժողովը՝ իր մասնակիցներուն համար որչափ սովորական նոյնչափ արտասովոր հայ իրականութեան համար: Վասն զի մեր մէջ ընդունուած չէ գործ տեսնել, աթոռէն հրաժարիլ, դիչերները լուսցնել կապցնելը չարելով, բայց եաքը ըսել թէ Աստուած է, որ կ՚օգնէ:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

*
**

«ՅՈՑՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ»Ի 1999–Ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Սերժ Քիւրքճեանի տեղեկագրէն կը քաղենք կարդ մը մանրամասնութիւններ կազմակերպութեան 1999–ի գործունէութեան մասին: «Յոյս Հայաստանի Համար» ընկերակցութիւնը ներկայացուցած է Ֆրանսայի չորս չրջաններու մէջ՝ Փարիզ, Լիոն, Վալանս եւ Մարսէյլ: Գործունէութիւնը բազմազան է եւ ընդգրկած է 14 տարրեր ճիւղեր:

Ա. – Երախաներու հոգատարութիւն

Մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է Քրիստահայ թէ Ֆրանսացի ընտանիքներու մօտ: Ներկայիս 450 մանուկներ կան որոնց հոգատարութիւնը ստանձնուած է, գործակցութեամբ Իրերօգնութեան եւ Կապի Սպասարկութեան:

Բ. – Քրիստոնէական գրականութիւն

Բանաբեր պարբերականի 400 թիւեր կը ղրկուին Հայաստան: Քրիստոնեայ ընտանիքին օրացոյցէն 5000 օրինակներ ղրկուած են: Պատանեկան Աբձագանգ ամսաթերթէն 500 օր. կը ղրկուի, մասնատրաբար պատանիներուն: Ստանձնուած է Սպիտակի Թղթակիցին՝ Սուրէն Մարգարեանի աչխատավարձը, նաեւ կիրակնօրեայ դպրոցին երկու մոնթրիներու: Օժանդակութիւն կ՚ըլլայ տեղւոյն եկեղեցիներուն:

Գ. – Ամառնային գործունէութիւն Հայաստան

Յուլիս 5–էն 26, գրօսանքի բացօթեայ կեդրոն, ուր կ՚ըլլան դասընթացքներ, խաղեր եւ կանոնաւոր սնունդ կը տրուի օրը երեք անգամ: Յուլիս 12–էն 19 գրօսաչրջային ճամբորդութիւն մը տեղի ունեցած է 41 հոգիի մասնակցութեամբ (13–էն 75 տարեկան): Օգոստոս 12–էն 31 Իջեւան գրօսանքի բացօթեայ կեդրոնի մը մէջ 110 երախաներ օգտուած են Աւետարանի դասաւանդութենէ: Օգոստոս 7–էն 17, դժուար մանկութեան համար բժչկական անճնակազմի պատրաստութիւն Նոր Խարբերդի կեդրոնը:

Դ. – Մարդասիրական օգնութիւն

Ֆրանսա – Հայաստան Բողոքական Զօրակցութեան հետ հիմը դրուած է մարդասիրական ճաչարանի մը Սեւեփառնաւան: Ամէն օր, Դեկտեմբեր 1–էն Մայիս 30 տաք ճաչ հրամցուած է տարեցներու:

Ե. Զ. Է. – 1999 Մնունդին նուէրներ, բժչկական կազմած, դեղօրայք, հագուստեղէն, դպրոցական պիտոյքներ ղրկուած են: Գրքոյկներ բաժնուած են Ֆրանսայի հայկական եկեղեցիներու անդամներուն, որպէսզի տեղեակ ըլլան ոեկական գործունէութիւններէն: Յոյս մեծածաւալ գորգեր չինել տուած է, արհեստներու առարկաներ գնուած են Հայաստան, զանոնք վաճառելու համար կազմակերպութեան զանազան ձեռնարկներու ընթացքին:

Ը. – «Յոյս»ին 10–ամեակը

Յուլիս 17–ին, Հայաստանի ամերիկեան Համալսարանին մէջ տօնուած է Էսփուար փուռ լ՚Ամէնիի 10–ամեակը, 1000 հոգիի մասնակցութեամբ: Պրիւսէլ, նուագահանդէս մը տրուած է Արթիւր Ահարոնեանի մասնակցութեամբ: Իսի, Լիոն, Վալանս, Մարսէյլ եւ այլուր ձեռնարկներ տեղի ունեցած են:

Թ. – Հայաստան Հիմնադրամի անդամակցութիւն

Յոյս Հայաստանի Համար անդամ է Հայաստան Հիմնադրամին: Գլխաւոր գործակցութիւնը Սպիտակի Ֆրանքեւհայկական դպրոցի չինութիւնը եղած է:

Ժ. – Մետիաներու հետ

Հեռատեսիլի յայտագրեր, կարճ փաստանկարներ, մամուլի յօդուածներ արձագանգած են կազմակերպութեան գործունէութեան (Ֆրանսայի մէջ՝ Լիմինեան, Նուվէլ ա՛Ամէրիկի Մակազին, Ա3Բ Լ3–Է3Մ, Փարիզիէն, Աչխարհ, Յառաջ, Կամք եւլն):

ԺԱ. – Բացումներ Հայաստան

Վանաձորի Թուչնաբուծարանին բացումը կատարուած է Յուլիս 16–ին: Ստամնաբուժական բուժարան մը բացուած է նոյն օրը, նաեւ Սպիտակի Դանիէլ Սահակեան դպրոցը: Յուլիս 17–ին, Երեւանի մէջ կեդրոնին առամնաբուժական բուժարանը բացուած է. նիւթականը ապահոված են ԻՒՄԱՑ եւ Էսփուար փուռ լ՚Ամէնի:

ԺԲ. – Ընտրեալներու այցելութիւն

Կազմակերպութեան հրաւէրով, եօթեայ (Յուլիս 16, 17, 18) այցելութիւն մը կատարած են Իսիի, Գլամարի եւ Մէսոնի ընտրեալները:

ԺԳ. – Գործակցութիւն

«Յոյս Հայաստանի Համար» կը չարունակէ իր գործակցութիւնը բազմաթիւ կազմակերպութիւններու հետ:

ԺԴ. – 2000–ի ծրագիրները

Պատուելի Ժորժ Տապպօ այցելած է Հայաստանի Աւետարանական եկեղեցիները: Ապրիլ 20–էն 28 գրօսաչրջային այցելութիւն մը տեղի ունեցած է: Վարդան Մամիկոնեան նուագահանդէս մը տուած է Մարսէյլ Մայիս 12–ին: 100 նոր խնամակալներ կը փնտռուին մանուկներու համար. ԻՒՄԱՑ–ի և Անֆաս–Էսփուարի հետ բուժարան մը կ՚իրագործուի Սպիտակ, զանազան բաժանմունքներով, մարդասիրական եւ գրօսաչրջային ճամբորդութիւն մը տեղի կ՚ունենայ Հոկտ. 5–էն 13:

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ գպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածուութեան դիմումնագիրը ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« OH, MY GOD ! »
Voyage à la découverte de
l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՉ

Հինգշաբթի, Յուլիս 13

*ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ՝
ՍԱՀԱԿԱՑ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՑ*

*Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝*
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԲՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Յուլիս 9–ին, Կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տաբեդարձն է:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՒՈՍՇԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն յ հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ
«Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire»*
եւ որուն ջերմօրէն կը հրաւիրուին բոլորը:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

01 – 47 – 09 – 23 – 18
կամ՝
01 – 41 – 15 – 10 – 29

* **Parc de Bon Repos - Pavillon d'Elvire :**
7, avenue de Versailles —
78220 VIROFLAY

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

*ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ*

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին:

Ներկայացուցչական նոր ժողովին աշխարհական անդամներուն ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 10–ին:

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրել կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամատուրքերը, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուանը, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15–ը ներառեալ (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական ժողովին, պարտին իրենց պրաւոր թեկնածուութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոստով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15 (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Մայիս 11

*ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՅԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի դնման նուիրատուներու ցանկ:

Տէր եւ Տիկին Պ. Կէնճեան 5000 Ֆր., Տօքթոր Ա. Պօյաճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զ. Գուլումճեան 3063,08 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ա. Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Գօսեան 500–ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ս. Ամէմեան 7161,38 Ֆր., Պր. Ժ. Կիրակոսեան 1850 Ֆր., Պր. Վ. Այապահեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Գուլումճեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Մեխաեան 500 Ֆր., Պր. Ժ. Կարապետեան 10·000 Ֆր., Տօքթոր Ա. Պօյաճեան 1000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Փ. Մօքթարեան 500 Ֆրանք, Մի Ոմն 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մելքոնեան, Տիկին Վ. Մեսթարեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լքօք Բչուկեան 500 Ֆր.:

(Շար.)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ապրուստ ապահովելու

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, Մինչեւ Մէկ ՔԱՌՈՐԴ Սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

*
**

C. B. A. F.

La Section «**Dirouhie Séréngulian**» d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.
— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30 Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

POUR L'ANNEE JUBILAIRE

Pèlerinage arménien à Rome

sous la présidence de
NERSES-BEDROS XIX
Catholicos Patriarche de Cilicie
avec la participation de tous les Diocèses Arméniens Catholiques

Cérémonie des Vêpres et de l'Antasdan
en l'Archibasilique Patriarcale Saint-Jean-Latran

Visites du Vatican, de Rome et des environs
Du lundi 11 au vendredi 15 Septembre

Voyage par avion, pension complète : 3.600 FF tous frais compris.

Pour s'inscrire, téléphoner au **01. 40. 51. 11. 90**

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 11
MARDI
11 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ե ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·946 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.946

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 8 / 10)

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏՐՈՒԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՏՈՒՑՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆԸ

Յուլիս 7–ին, Լրագրողներու Տան մէջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին դատախազութեան պետական չահերու պաշտպանութեան վարչութեան պետը Գէորգ Դանիէլեան ներկայացուցած է 1999–ի ընթացքին պետական դանձին պրուած վնասներու փոխարէն դանձուած հատուցումներուն պատկերը: Այդ հատուցումներուն գումարը կը հասնի 12,5 միլիառ դրամի (2 միլիոն տոլար): Այդ չրջանին 25 քրէական թղթածրար բացուած է: Անոնց մէկ մասը կը վերաբերի ուժանիւթի մարզի չարաչահումներուն որոնց մասին հետաքննութեան ձեռնարկուած է 1998–ին: Մինչեւ այսօր 15 հոգի դատապարտուած է եւ պետական պիւտճէ վերադարձուած չուրջ 2 միլիոն տոլար:

Ութ քրէական գործ ալ յարուցուած է լրիծներու դէմ. վերջ տրուած է 9 վիճակախաղի գործունէութեան:

Ինչ կը վերաբերի Հրազդանի էլեկտրակայանին 5–րդ մասին վարկի գումարներուն որոնց իւրացումին մասին տարաձայնութիւններ կան, դատախազութեան քննչական վարչութենէն Վարդան Խաչիկեան բացատրած է որ 1996–ին քրէական գործ յարուցուած է: Տրամադրուած 37,4 միլիոն գումարէն 40 միլիոնը գործածուած է. վարկի իւրացում չկայ, բայց կան չարաչահումներ: Հինգ թղթածրար արդէն փակուած է, 7 հոգի արդելափակուած է, պետութեան տրուած վնասէն 250 միլիոն դրամ հատուցած է (չուրջ 400 հազար տոլար):

Դատախազութեան աչխատակիցները յայտնած են թէ երբեմն խոչընդոտներու կը բախին անհրաժեչտ փաստաթուղթերը ունենալու համար երբ իրենց կ'պատւի թէ պահելու պայմանաժամը լրացած ըլլալով այդ փաստաթուղթերը ոչնչացուած են:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱԿ–Ի ԸՆԴ. ԺՈՂՈՎԻՆ

Փրնեւի մէջ, Յունիս 26 – Յուլիս 1, ՄԱԿ–ի ընդհանուր ժողովին 24–րդ նստաչրջանին մասնակցած է Հայաստանի պատուիրակութիւնը, Արտաքին գործերու փոխ – նախարար Ռ. Շուգարեանի գլխաւորութեամբ: Ան ելոյթ մըն ալ ունեցած է, ներկայացնելով երկրին ընկերային վիճակը եւ Գովբընհակի վեհաժողովին եաք ընկերային ու մտաւորական զարգացման ուղղուած միջոցները: Ան նաեւ անդրադարձած է Ադրբէջանէն վերադարձած ու Հայաստան հաստատուած 300 հազար գաղթականներու հարցերուն:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱԿ–Ի ԸՆԴ. ԺՈՂՈՎԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յուլիս 7–ին ստորագրած է նոր հրամանագիր մը, որ կը հաստատէ 1700–ամեակի տօնակատարութեան կազմակերպման պետական յանձնաժողովին նոր կազմը: Համաձայն այս որոչումին, յանձնաժողովը կը ղեկավարէ նախագահը ինք անձամբ: Աչխատանքներու համակարգումը յանձնուած է յանձնաժողովի նախագահի տեղակալ Խոսրով Յարութիւնեանին:

*
**

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՆՈՐ ՏԵՂԱԿԱԼ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յուլիս 7 թուակիրը այլ մէկ հրամանագրով Արտաքին գործերու նախարարի տեղակալ նչանակած է Լեւոն Մկրտչեանը:

ՄԱՔՍԱՏԱՆ ՄԷՋ ՀԱԽԱՍԱՐ ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄ

Պետական չահերու պաչտպանութեան դրասենեակի վեկավար Գէորգ Դանիէլեան դանգատած է որ մաքսատան պաչտօնեաները երկակի վերաբերում ցոյց կուտան ներածուած ապրանքներուն նկատմամբ: Վերաբերումը կախում կ'ունենայ ներածողին անձէն: 1999–ի եւ այս տարուան առաջին հինգ ամսուան տուեալները կը հաստատեն թէ ապօրինութիւնները գործուած են: Անոնց դէխաւոր առիթ տուողը կ'ըլլայ ներածողին կառավարութեան դէմքերու հետ ունեցած կապը: Այն գործի մարզը որ այդ ոլորտին հետ սերտ յարաբերութիւն ունի, միւսներէն նուազ կը վճարէ: Դատախազութիւնը եւ պետական եկամուտներու նախարար Գագիկ Պօղոսեան տեսակցութիւն մը ունեցած են վերջերս, երեւոյթին վերջ տալու նպատակով. մանաւանդ որ նախարարը վճռած է պայքար մղել թեւարկումի նման ընթացքներու դէմ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(9-10 Juillet)

200 millions de dollars détournés dans le secteur énergétique en Arménie

Թերթը վերոնչեալ խորագրով կ'անդրադառնայ այն չարաչահութեան որ կատարուած է 1992–ի եւ 1995–ի չրջանին ուժանիւթի մարզին մէջ, Հայաստան, երբ երկիրը կ'ապրէր օրական 2–3 ժամ էլեկտրականութեամբ միայն (տե՛ս· «Յառաջ», Յունիս 16 եւ 22, Ա· էջ, «Արմէնփրէս») եւ, կը գրէ էր Մոնտ, բնակչութիւնը երեւանի ծառերը կը հատէր, կարենալ ջերմութիւն ստեղծելու համար, լուրին որպէս աղբիւր տալով Հայաստանի դատախազութիւնը, որ Յուլիս 7–ին յայտարարած է որ քննութիւն կը բացուի, Զեղծարարութիւնները կը վերաբերէին մասնաւորաբար մազութի կեղծ յանձնումներու հաչուեցոյցերու եւ արտադրուած էլեկտրականութեան քանակին պերազնահատման: Մայիսի վերջ, կ'աւելցնէ էր Մոնտ, էլեկտրականութիւն հայթայթողներէն կաբեւորագոյնին հինգ պատասխանատուները ձերբակալուած են, 1,4 միլիոն տոլարի կաչառակերութեան համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Պարաք, Յուլիս 9–ին, կորնչուց խորհրդարանական իր մեծամասնութիւնը, մինչ, Յուլիս 10–ին համբայ կ'ելլէր դէպի Ուաչինկթըն, Արաֆաթի եւ Գլինթընի հետ լուծում մը գտնելու համար Պաղեստին – Իսրայէլ կնճիռին: Պարաք ինքզինք տկար չի զգար, ինք կը յայտարարէ որ Խորհրդարանին ընտրեալը չէ, այլ՝ ժողովուրդին: Գագայի մէջ, ծանր միջադէպ մըն ալ պատահած է եւ պաղեստինցի կին մը մեռած է կառքին մէջ, որու վրայ կրակ բացած էր իսրայէլեան բանակը, վիրաւորներ ալ կան: Իսրայէլեան բանակը ընդունած է իր սխալը եւ ներողութիւն խնդրած:

Լ· ԺՈՍՓԷՆ Պրեթանեքի չրջանը այցելեց Յուլիս 8–ին, ապահովութիւն տալով բոլոր անոնց որոնք վնաս կրած են որ 100% հատուցում պիտի ստանան: Ուզեց ցոյց տալ նաեւ որ չրջանին ծովափները մաքուր են եւ կարելի է արձակուրդի երթալ: Առիթէն օգտուելով յայտնեց նաեւ թէ հարկ է այո՛ քուէարկել Սեպտեմբեր 24–ի հանրաքուէին, նախագահական ժամանակաչրջանի հնգամեակին վերաբերող: Շեչտեց թէ ինք միչտ կողմնակից եղած էր, Շիրաք դէմ էր, հիմա՝ թէր է եւ ուրեմն նախաձեռնութիւն ստանձնած էր ու առաջարկը փոխանցած նախագահ Շիրաքի (ի դէպ, այս հարցը հրապարակ գնողը Ժիսքար տ'Էսթէնը եղաւ, նեղը գնելով բոլորը):

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, վաճառականը եւ Մարսէյլի չրջանը հրդեհներ ծագեցան չարաթաւերջին որոնց պոհ զոհ ալ երկու հրչէչներ, մէկը՝ կամաւոր: Հրդեհին ծաւալը պատճառ եղաւ որ երկաթուղիի երթեւեկը դադրի եւ 800 հոգի խոնուած մնան Մարսէյլի կայարանը աւելի քան 24 ժամ: Հովն ալ, միխթարիչ, չէր դիւրացներ գործը: Ընդհակառակն հիւսիսային Ֆրանսայի չրջանը, ներառեալ Փարիզ, ցուրտ կը տիրէր, նաեւ անդադրում անձրեւ մը:

ՏՕԹՐ ազէատալի կայութիւններ ստեղծած է կարգ մը երկիրներու մէջ, ինչպէս՝ Թուրքիա, Պուլկարիա եւ մանաւանդ Յունաստան: Թուրքիոյ մէջ 15 մեռեալ կայ, աստիճանաչափը մինչեւ 48–ի հասած էր Իզմիր: Աթէնք ալ մահեր կան եւ Սամոս կղզիին մէջ ալ հրդեհներ ծագած են զորս դժուարութեամբ կարելի եղած մարել: Հեռանկարներն ալ լաւ չեն, Աթէնքի մէջ 40 աստիճան կը նախատեսուէր Յուլիս 11–ի համար:

ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ, Յուլիս 9–ին, կէ Փրայտը (միասեռականներու տողանցք) տեղի ունեցաւ, հակառակ Վատիկանի ժխտականը դիրքին, 200 հազար հոգիի մասնակցութեամբ: Յուլիս 10–ին, Պապը, անդամ մը եւս դատապարտեց ցոյցը կիրակի օրեակ իր քարոզին մէջ, չեչտելով· յանուն Հռոմի եկեղեցիին, իր դառնութիւնը այն նախատինքին համար որ եղաւ 2000–ի մեծ յոբելեանին եւ աչխարհի կաթողիկէներու սիրելի քաղաքի մը քրիստոնեայ արժէքներուն հանդէպ:

ՓՈՐԹՍՏՈՒՆԻ (Հիւսիսային Իրլանտա) բողոքականներու աւանդական տոնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Յուլիս 9–ին: Ապահովութեան ուժերը խիստ միջոցներ ձեռք առած էին որպէսզի բախում չպատահի կաթողիկէներու հետ:

ՊՈՒՏԻՆ, ելոյթ ունենալով Դումային առջեւ, բուռն կերպով պաչտպանած է զօրաւոր Ռուսաստանի մը գաղափարը: «Միակ ելքը Ռուսաստանի համար, ըսած է ան, զօրաւոր եւ ինքնավստահ Ռուսաստան մըն է»: 50 վայրկեան տեւող իր ճառին մէջ, Պուտին առաւելաբար կեդրոնացած է ներքին քաղաքականութեան վրայ:

ՏՈՒՐՊԱՆԻ (Հարաւ – Արեւելք) մէջ տեղի կ'ունենայ Սիտայի Համաչխարհային 13–րդ համագումարը, որու կը մասնակցին 10 հազար հոգի եւ չուրջ 1000 լրագրող: Իր ելոյթին մէջ Փիթը Փիթ Մակ – սիտա ճիւղին տնօրէնը յայտարարած է որ տնմիջականօրէն 3 միլիառ տոլար տնհրաժեչտ է Աչրիկէի կտնխարհելիչ միջոցներու համար:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ չարդերը չեն դադրիր եւ չարաթաւերջին 14 հոգի եւս մորթուած են, երկու հոգի ալ վիրաւորուած է եւ 7 ուրիչներ ալ՝ առեւանգուած:

ԼՕԶԱՆԻ պաչնակցային պատժական Աւեանսը մէկ տարի յետաձգումով բանտարկութեան դատապարտեց իսրայէլեան դաղտնի սպասարկութեանց գործակալ մը որ մերժած էր իր անունը տալ եւ մը կըրտուած էր «Պարոն Մոսատ»: Ան հետաձգային ունկնդրութեան ցանց մը հաստատած էր զուիցերացի քաղաքացիի մը բնակարանը, կասկածելով թէ կապ ունի լիբանանեան Հեզպոլահին հետ: Պարաք իր պոհմնակութիւնը յայտնեց այս բարեացակամ վճիռին համար:

ՊԼՐԼԻՆԻ լով փարատի ընթացքին, միջադէպեր պատահած են չարաթաւերջին եւ ոստիկանութիւնը 200 հարցապնդումներ կատարած է: Թմրեցուցիչի չահատակութիւնը գլխաւոր պատճառներէն մէկն է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հարաւը, Չէչէնիոյ մօտ, երկու պայթումներէ 7 հոգի մեռած է Յուլիս 9–ին: Առաջին ռումբը վլադիկաւկազի չուկան դրուած էր, երկրորդն ալ Ռոստովի վառատան մը մէջ:

ՍԱՔԼԷի (Լոնտնի նահանգ) տարեցներու բուժարանի մը մէջ կասկածելի մահեր պատահած են եւ քննութիւն բացուած է: Կը թուի թէ հեչտամահութեան պարագաներ են: Հարցը երեւան հանած են նախկին պաչտօնեաներ, ինչ որ նաեւ հաչուեյարդարի խնդիր մը կրնայ ըլլալ, թէեւ բաւական վկայութիւններ կան:

ՀՌՈՄԻ բանտի մը մէջ է, որ Յուլիս 10–ի առաւօտեան, Յովհ·–Պօղոս Բ· պատարագած է եւ կոչ ըրած որ աւելի դութ ցոյց տրուի արդելափակուածներուն հանդէպ: Շուրջ 60 բանտարկեալներ, այր թէ կին, կրցած են հետեւիլ պատարագին: Պապը չեչտած է որ պատիժը, բանտը իմաստ մը ունին երբ կը ծառայեն մարդուն վերածնունդին, որպէսզի անոնք որ յանցանք գործած են կարելիութիւնն ունենան խորհրդածելու:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Հանրապետութեան նախագահը Ա· Սէզէր Բաքու կ'այցելէ: Հետաքրքրութեան նիւթ է թէ այս նոր նախագահին օրով ինչ բնոյթ պիտի առնեն Թուրքիա – Ադրբէջան յարաբերութիւնները: Տեսակցութիւններու գլխաւոր հարցը կը կազմեն կասպից ծովու քարիւղին փոխադրութեան ճամբաները եւ նիւթական լուծումները:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ոստիկանութիւնը եւ տուրքերու պաչտօնատարներ վերջերս

(Շար·ը Դ· էջ)

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԹԱՋԵՐԵԱՆԻ

«ՀԱՑՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱԾՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե.–Ի. ԴԱՐԵՐ)»

ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Գ.

Իր աշխատութեան հինգերորդ գլուխին տակ վաստակաւոր հայագէտ փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան կը ներկայացնէ 1913 Հոկտեմբերին նախատեսուած՝ Հայկական տառերու դիւտին 1500–ամեակի, ինչպէս նաեւ տպագրութեան 400–ամեակի յոբելենական հանդիսութիւնը եւ այդ առթիւ Մաշտոցեան համազգային ուղղագրութեան մէջ «բարեկարգութիւններ» մըտցընելու Մանուկ Աբեղեանի նկրտումները:

Արդարեւ, Աբեւելահայաստանի մէջ յոբելենական հանդիսաւոր նիստ կազմակերպելու համար 1913–ի կէսերուն կը տեղծուի կեդրոնական յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ բանասէր Գալուստ Տէր – Մկրտչեանի, որ անմիջապէս կը հրաւիրէ մասնագէտ բանասէրներ, լեզուաբաններ, ուսուցիչներ եւ ուսուցիչներ, նախապատրաստական աշխատանքներու շուրջ խորհրդակցելու համար: Իրրեւ գլխաւոր զեկուցողներ նշանակ կ'առնուին Մանուկ Աբեղեան եւ Ստեփաննոս Մալխասեանց, երկուքն ալ Մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութիւնը հնչիւնական դրութեամբ վերափոխելու եռանդուն ջատագովներ:

Նախայոբելենական խորհրդակցութիւնը տեղի պիտի ունենար Հոկտեմբեր 1–ին: Մ. Աբեղեան երկու տեսակ հարցարանքներ կը պատրաստէ. մէկը՝ ուղղագրութեան արմատական փոփոխութիւններու կողմնակիցներուն, միւսը՝ մերժողներու, որոնք թեր ու դէմ կարծիքներու մշակումով պիտի ներկայանային խորհրդակցութեան:

Անդրադառնալով երկրնոյթ հարցարանքներուն մէջ արծարծուած կէտերուն, փրոֆ. Խաչերեան կը գրէ. «Խօսքը վերաբերում է, առաջին հերթին, սկզբունքների չուրջ համաձայնութեան գալու մասին՝ խորհրդակցութիւնում: Սակայն այնպէս էլ խորհրդակցութիւնը նախատեսուած օրում չի կայանում, հետեւաբար լուրջ քննարկման չի արժանանում, ժամանակակից պատմաբան Լէօյի հաստատմամբ, քանի որ Ցանձնաժողովի անդամները աւելի հետաքրքրուած են եղել եկեղեցական – ծիսական հանդիսութիւններով եւ ուխտադնացութիւններով, իսկ մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած ուղղագրութիւնը վերատեսութեան ենթարկելը, որ պերազանցապէս ակադեմական բնոյթ պէտք է ունենար, պարզապէս իրենց ուժերից վեր էր» (էջ 185):

Արմատական փոփոխութիւններու կողմնակիցներուն ուղղուած հարցարանի կէտերուն ընդմէջէն Աբեղեան արդէն յառաջ կը մղէ հայկական այբուբենի կարգ մը տառերէն հրաժարելու առաջարկը, զոր յետագային պիտի իրականացնէր՝ 1922 թուականին բռնադատուած բարենորոգութեամբ:

Ուղղագրական վէճերու եւ տարաձայնութիւններու, ինչպէս նաեւ յատկապէս Մ. Աբեղեանի յախուռն առաջարկութիւններու մասին իր բացատրական կարծիքը կը յայտնէ Ալ. Շիրվանզադէ, «Մշակ» թերթին մէջ գրելով. «Աւելի զգեցիկ, աւելի քաղաքակրթական ուղղագրութիւն, քան այն, ինչ որ ունել է մեզ հին գրականութիւնը, չէ կարող տալ այժմեան եւ ո՛չ մի ժողով, այն պարզ պատճառով, որ մենք կատարելապէս դիտականօրէն պատրաստուած լեզուագէտներ չունենք...: Ունենք միայն մեծ ազգերին նմանուելու յատկնութիւն, որ այնչափ ծաղրելի է...»: Իսկ Էջմիածնի հանդիսաւոր նիստի կազմակերպիչներուն իր խօսքը ուղղելով Շիրվանզադէ կը գրէ. «Տզեզ բան կը լինի Սահակի եւ Մեսրոպի տօնը կատարելու համար ժողովուել, եւ նոյն Սահակի եւ Մեսրոպի չինած սքանչելի տաճարը քանդել...» (էջ 186):

Յովհաննէս Թումանեան եւս կը նշէ թէ ուղղագրութիւնը դիտութիւն է անոր դէմ կարելի է դուրս գալ կամ զայն փոխել միայն դիտութեամբ, աւելցնելով. «Լիակատարութիւնը եւ միակերպութիւնը պարտադիր պայման են մեր երկու գրական լեզուների համար» (էջ 186):

Գէորգեան Ճեմարանի երբեմնի տեսուչ եւ ծանօթ մանկավարժ Սեդրակ Մանդինեան եւս կը բողոքէ մաշտոցեան ուղղագրութեան դէմ յաճախակի գործած ոտնձգութիւններու դէմ գրելով. «Ես մերժում եմ ամբողջ ուղղագրութիւնը փոփոխութեանց ենդիր դարձնել, ոչ միայն անժամանակ է, այլեւ անհնարին: Ամբողջ ուղղագրութեան փոփոխութիւնը կը տեղծէ լատինական գրերի գործածութեան հարցը» (էջ 186):

Վրացի հայագէտ Նիկողայոս Մառ նոյնպէս հայերէնով եւ մաշտոցեան ուղղագրութեամբ պատասխանելով 1913–ի հարցարաններուն, կ'ընդդիմանայ աբեղեանական առաջարկութիւններուն: Ֆրանսացի հայագէտը Անթուան Մէյէ կը գրէ թէ նախընտրելի է պահանջ ատենդականով, քան թէ վտանգաւոր փորձառութեամբ փոփոխութիւններ մտցնելով «անարխիա» տեղծել:

Եւ այսպէս, 1913 Հոկտեմբեր 14–ին կը դումարուի հայկական տառերու դիւտի 1500–ամեակի եւ հայկական տպագրութեան 400–ամեակի միացեալ հանդիսաւոր նիստը: Օրակարգի վրայ եղած են Մանուկ Աբեղեանի եւ Ստեփաննոս Մալխասեանցի զեկուցումները, ինչպէս նաեւ Անթուան Մէյէի, Նիկողայոս Մառի եւ այլ գրողներու, բանասէրներու եւ մանկավարժներու կարծիքներու ընթերցումը: Սակայն, առաջին զեկուցողին՝ Մանուկ Աբեղեանի ելոյթը այնքան երկարատեւ եղած է (51 տպագիր էջ), որ միւսներուն կարգ չէ հասած...

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան մանրազնին կերպով կը վերլուծէ Մանուկ Աբեղեանի զեկուցումին ընդմէջէն ներկայացուած սխալ ու հակասական հարցադրումները, ինչպէս նաեւ մաշտոցեան ուղղագրութեան հնչեբանական վերափոխումներու առաջարկները: Նշուած զեկուցումը տպագրուած է «Արարատ» ամսագրի 1913 Նոյեմբեր – Դեկտեմբեր թիւերուն մէջ՝ «Ուղղագրութեան մասին» խորագրով: Փրոֆ. Խաչերեան կը գրէ. «Փակագծերում արուած ծանօթագրութիւնում իսկ ապակողմնորոշող պնդում է արուած, որպէս թէ «Համազգային» յոբելինական հանդիսութեան ժամանակ է ընթերցուել, որ ճիշդ չէ ամենեւին: «Համազգային»ը ենթադրում է նաեւ ամբողջ ազգի ներկայացուցիչների, այդ թւում եւ արեւմտահայ մտաւորականութեան ներկայացուցիչների ներկայութիւն ու, մանաւանդ, մասնակցութիւն հանդիսաւոր նիստին՝ նման համազգային հիմնարհարցի քննութեան համար...» (էջ 189):

Աշխատութեան հեղինակը մէջբերելով Աբեղեանի խօսքերը, դիտել կուտայ որ Աբեղեան երբ կը խօսի դասական չրջանէն սկսեալ հայերէն լեզուի ուղղագրութեան մասին, դասականի եւ արեւելահայ գրական լեզուի ուղղագրութեան առընչութեամբ կը գործածէ մեր ատացական դերանունը, իսկ արեւմտահայ գրական լեզուի ուղղագրութիւնը կ'որակէ «Միխթարեաններու գրաբարեան ուղղագրութիւն», այդպէսով ցուցաբերելով խորականութեան ոգի:

Ի պատասխան ԺԹ. գարու առաջին կէսին արեւելահայ գրական լեզուի մէջ ուղղագրական բազմազանութեան գոյութեան վերաբերող Աբեղեանի հաստատումին, իսկ նոյն գարու երկրորդ կէսին ուղղագրական միակերպութիւն յառաջ բերելու ձգտումի փաստին, փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան կը չեշտէ թէ Աբեղեանի այդ պնդումը պարագայական է եւ խնդրական, որովհետեւ նկատի առնուած ժամանակաշրջանին մէջ ուղղագրական խտրարէութիւնը ոչ թէ արդիւնք է հնչական – արտասանական հարկադրանքի, այլ պարզապէս արեւելահայ գրողներու, համբագիրներու եւ յօդուածագիրներու քմայքներու, ուղղակի անդրադիտութեան, մաշտոցեան համակարգային միակերպ ուղղագրութեան կանոններու եւ օրէնքներու պահպանման նկատմամբ ցոյց արուած քամահրանքի ու անփութութեան:

Փրոֆ. Խաչերեան մանրամասն ու բծախնդիր կերպով վերլուծելով Աբեղեանի զեկուցումը, ցոյց կուտայ հոն երեւան եկող խորունկ հակասութիւնները, ցոյց տուն զարձնելով Աբեղեանի առաջարկներուն մէջ դրական նկատուող տեսութիւնները:

Այսպէս, Մ. Աբեղեան մաշտոցեան ուղղագրութիւնը պարտադիր պահանջ կը նկատէ դրական երկու լեզուներու յատուկ յատկանիշներու եւ անոնց յետագայ պահպանման համար: Կ'ըսէ թէ «թողնել գրաբարի ուղղագրութիւնը՝ կը նշանակէր՝ մի խառնափնթոր գրութիւն ստեղծել», ինչ որ կրնար տխուր հետեւանքներ ունենալ: Աւելի՛ն. Աբեղեան մաշտոցեան համակարգուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութիւնը պատմական անհրաժեշտութիւն կը նկատէ եւ կը հաստատէ ուղղագրութեան հնչիւնական դրութեան անցնելու առաջարկներու անանկութիւնն ու անկարելիութիւնը: Տակաւին, ան իր զեկուցման մէջ կը չեշտէ որ «եթէ մի գրական լեզու պիտի լինէր միակերպ ուղղագրութեամբ, դա պիտի լինէր անհրաժեշտօրէն գրաբարի ուղղագրութեամբ, եւ ոչ մի ուրիշը»: Իսկ անդրադառնալով մաշտոցեան ուղղագրութեան բերած ազդեցութեան մեր գրական երկու լեզուներու ձեւնդեան համար, Աբեղեան բարեբախտութիւն կը նկատէ գրական երկու լեզուներու համար մէկ ուղղագրութիւն, այն է՝ գրաբարի ուղղագրութիւն ունենալը եւ անոր ժամանակ պարագային նախատեսելով համազգային ազէտ մը՝ կ'ըսէ. «Մեծ դժբախտութիւն կը լինէր ազգային տեսակէտից, եթէ մեր երկու գրական լեզուների մէջ ուղղագրութիւնը հիմնուած լինէր ոչ թէ գրաբարի վրայ, այլ տարբեր տեղերի արտասանութեան» (էջ 213):

Եւ վերջապէս, Մ. Աբեղեան իր զեկուցումին մէջ կը զգուշացնէ եւ կը սաստ բոլոր անոնք, որոնք կը համարձակին քանդել մաշտոցեան ուղղագրութիւնը իրրեւ եզրակացութիւն կը յայտարարէ «Ուստի միանգամ ընդմիշտ պիտի հրաժարուել ուղղագրութեան մէջ հիմնական փոփոխութիւններ մտցնելու ամէն ձգտումից, որով ցանկանում է բայել մտքից, որով ցանկանում է մեր ուղղագրութիւնը խիստ հնչականութեան դարձնել, որովհետեւ այդպիսի մտքի դործադրութիւնը հաւասարազօր է մեծ վնասներով ձեռք բերուած գրական լեզուներից հրաժարուելուն, առնուազն երկու այնպիսի գրական լեզու ունենալուն, որոնք իրարուց անջատ հեռու կը լինեն» (էջ 215):

Մանուկ Աբեղեանի զեկուցումին մէջ պարզուած տեսութիւնները, միտքերը, առաջարկները մանրազնին ուսումնասիրել եւ վերլուծել կուտայ փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան կ'ըսէ. «Ինքնաճարկման, ինքնագործարման եւ ինքնագատապարտման առաւել խիստ բնորոշումներ դժուար է պատկերացնել աբեղեանական վարկաբեր խեղաթիւրութեան մասին, որ քանի տարի յետոյ դիտակցաբար ու դիտմնաւորութեամբ իրականացրեց նոյնը այդ տողերի հեղինակը՝ Մանուկ Աբեղեանը...» (էջ 215): Խեղաթիւրումը, զոր սրբագրել կը դժկամակին նոյն իսկ այսպէս կոչուած «հեղինակութիւններ» նաեւ մեր օրերուն:

Էջմիածնի մէջ 1913 Հոկտեմբեր 14–ին տեղի ունեցած հայկական տառերու դիւտի 1500–ամեակին եւ հայկական տպագրութեան 400–ամեակին նուիրուած յոբելենական հանդիսաւոր նիստը կ'ուսումնասիրէ նաեւ որոշում տալու եւ ընդհանուր եզրակացութեան յանգելու Աբեղեանի ժամանակավրէպ եւ խեղաթիւր ուղղագրական հնչական դրութեան անցնելու առաջարկութիւններու եւ կոչերու մասին: Հայերէնի խեղաթրումներու գլխաւոր հեղինակը՝ Մանուկ Աբեղեան, թէեւ կը ձգտի իր նկրտումներուն մէջ, սակայն, իր յոյսը չի կտրեր, սպասելով աւելի «նպաստաւոր» ժամանակներու եւ թոլտուտ մթնոլորտի:

(Շար.)

ԵՐԿՈՒ ՇԱԽԱՐՇՆԵՐԸ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԳԷՍ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

Շաւարշ Միսաքեան եւ Շաւարշ Նարդունի: Մեծ Շ.ն ու փոքր Շ.ն, հանրածանօթ ընթերցող հասարակութեան ի ըսփիւռս աշխարհի: Երկու մտաւորական եւ գաղափարական տիտաններ, որոնք եղբայրական սիրով կապուած էին իրարու:

Շաւարշ Միսաքեան հիմնադիր – խմբագրապետն էր Փարիզի «Յառաջ»ին, թերթի ծնունդէն ի վեր: Հայաթերթ մը որ այսօր ալ իր սեփական դիմագիծը կը պահէ: Թերթ մը որ թատերու նուազագոյն զործածութեամբ կ'ըսէ իր խօսքը:

Շաւարշ Միսաքեանի խմբագրականները հազիւ «Յառաջ»ի մէկ սիւնակը կը զբաւէին, եւ ընթերցողները ամէնէն առաջ կը փնտռէին այդ սիւնակը: Ականջը խօսի մեր այսօրուան խմբագիրներուն, որոնք իրենց մանուածապատ եւ երկբայութիւններով, ոչինչ կը փոխանցեն մեր ժողովուրդի ընթերցող հասարակութեան:

Ինչպէս Նարդունին կը գրէր «Շ. Միսաքեան կատարեց հայ լեզուին մէջ, ինչ որ կատարեց Կոմիտաս հայ երաժշտութեան մէջ»: Ու կ'աւելցնէր. «Եթէ արդի արեւմտահայերէնը հասած է մինչեւ այժմ չեզրագանցուած բարձրութեան մը, շատ բան կը պարտինք Շ. Միսաքեանին»:

«Յառաջ»ի չուրջ մէկտեղուած էր Ֆրանսայի մտաւորական ընտրանին:

Իմ առաջին հանդիպումը Շաւարշ Միսաքեանի հետ, որ տարաբախտօրէն պիտի չլլար նաեւ վերջինը, տեղի ունեցաւ 1956–ի Օգոստոսին, երբ Շաւարշ Նարդունիի ընկերակցութեամբ կ'այցելէի «Յառաջ»ի խմբագրատունը: Մեր հանդիպումէն քանի մը ամիսներ յետոյ, 1957 Յունուար 26–ին ան հրաժեշտ կուտար մեր աշխարհին:

Նարդունիին ծանօթ էի արդէն, նախապէս հանդիպած ըլլալով իրեն Կիպրոսի մէջ: Անկէ զատ ան մտերիմ բարեկամն էր հօրս, որուն նուիրած էր դրական գործերէն «Կամուրջի վրայ» արձակ – բանաստեղծութիւնը որ յետպատերազմեան հրատարակութեամբ իր դրական հատաքածոյ «Սպիտակ Առաւօտ» հատորին մէջ:

Մեր այցելութեան ընթացքին ներկայ էին նաեւ Շաւարշ Միսաքեանի կինը Տիրուհին եւ աղջիկը՝ Արփիկը, որ իր հօր մահուընէ յետոյ ստանձնեց թերթի խմբագրութիւնը:

Շաւարշ Միսաքեան կոչումով խմբագիր էր: Ժողովուրդին տագնապներով զբաղուող անձ մը, որ մեր համայնքին չհերքը ամէն բանէ վեր կը դասէր: Իր մեծ տածումին, իր գործունէութեան անդաստանը հրապարակագրութիւնն էր: Անոր համար հատորով մը ու նուիրումով վարած էր մամուլին: Իրրեւ խորաթափանց դիտող ան իր վրան եւ խմբագիրներով մուտք գործած էր մեր ժողովուրդի սրտին ներս, իրրեւ անոր ամէնէն հարազատ եւ արժանաւոր պատկերն էր մին: Ունէր սուր խմացականութիւն եւ խուզարկու աչք տեսնելու դէպքերու խորութիւնը եւ էութիւնը, զատ այնմ յանդելով եզրակացութիւններու: Արդէն խմբագրի մը առաքելութիւնը այդ է: Տալ իսկական պատկերը օրուան կացութեան, առանց ծամծմելու բառերը կամ հրահրելու կիրքերը:

Իր կարճաչունչ խմբագրականներով, ան պարզ ու հասկնալի ոճով մը հայ հրատարակագրութիւնը հասցուցած էր նոր բարձունքի մը, բարձրագոյն մակարդակի մը: Ան տիրապետած էր պարզութեան վեհ արուեստին եւ առօր համալ «Յառաջ» փնտռուած թերթն էր զարթաչխարհի հայութեան:

Կը յիշեմ այդ օրուան մեր խօսակցութիւնը, մանաւանդ ինչ որ ինք պատմեց Կոմիտաս Վարդապետի ողբերգական տարիներու մասին: Շաւարշ Միսաքեան

սէրը կոմիտասի հանդէպ պաշտամունքի կը հասնէր:

Ան յաճախ այցելած էր իրեն երբ կոմիտաս արդէն տիկնոջ մը կ'ապրէր ֆրանսական հոգեբուժարանի մէկ անկիւնը:

«Կոմիտաս որ մոգական զաւակնիքը ունէր ամբողջ բազմութիւնները խռովելու, ալեկոծելու, խանդավառելու եւ կամ լացնելու», խլեակի մը վերածուած էր իբրեւ կենդանի վկայ ցեղասպանութեան հատարած անհատատալի ուերին: Բայց կոմիտաս անմահ է իր պանծալի ստեղծագործութիւններով եւ ամէն հայ հպարտութեամբ կը յիշէ իր անունը այսօր:

Յիշատակելի օր մըն էր մեր հանդիպումը որ յիշողութեան մէջ կը մնայ անմոռանալի: Անձնապէս ինքզինքս յանցաւոր պիտի զգայի Փարիզ գալէս յետոյ, չայցելել իրեն, որուն հանդէպ մանաւանդ համակրանք մը կը տածէի:

Շաւարշ Նարդունին կ'ապրէր ճղնաւորի մը նման չէնքի մը հինգերորդ յարկը «դպրոցի Աստծոյ», ինչպէս ինք կ'ըսէր: Ինք երբեք չմոռանացաւ: Իր սիրուհին էին գիրքերը եւ հայ գրականութիւնը:

Տարի մը առաջ վերադարձած էր Մինչին – Արեւելք եւ Պարսկաստան կատարած իր շրջապտոյտէն: Գացած էր իր ժողովուրդին հետ հաղորդուելու եւ վերադարձած խանդավառ տպաւորութիւններով:

Իրեւ դրագէտ, բանասէր եւ բժիշկ, պրպտող միտք եւ չարժուն համայնապատումներ մըն էր որ խարազանը իր ձեռքին կը մաքրագործէր Տիրոջ Այդին փարիսեցիներէն: Ան Ահեղ Վահագնի տիպարն էր իր խիզախ մարտահրաւէրներով: Ինչպէս ինք կ'ըսէր՝ «Նիզակները ձեռքիս մէջ կը կռուիմ Շաւարշանայ դաշտին մէջ, Տղմուտ դեռին եղերքը, մերօրեայ դրուժաններու եւ Մերուժաններու սատակութեանց դէմ»:

Իրեւ խուզարկու միտք յաճախ կը տարածուէր իր փոլէմիքներուն մէջ բուռն հետաքրքրութիւն ստեղծելով իր նիւթին շուրջ, որուն ամբողջովին կը տիրապետէր:

Իր գրութիւններէն դատելով, կը խորհէի թէ ահեղ մարդու մը տպաւորութիւնը պիտի ունենայի երբ իրեն կը հանդիպէի առաջին անգամ Կիպրոսի մէջ:

Զարմանալիօրէն հակապատկերն էր իմ նրեւակայածին: Տպաւորութիւնս դրական էր եւ այդպէս ալ մնաց մինչեւ վերջը:

Ան յաճախ կը խօսէր իր հաւատքի մասին պանծացնելով մեր ժողովուրդի լաւագործական չնորհները: Իր դասախօսութիւնները կը համեմէր առակներով, մարգարէներով եւ պատմական օրինակներով:

Այն ամառը Կիպրոսի Մելքոնեան հատատութեան ուսանողութիւնը լեռ բարձրացած էր Նիկոսիոյ անառանելի տաքէն պատելու համար: Լերան բարձունքին երկոց առաջնայ բնակավայր «վրանաց»ի մէջ ուսանողուհիները զրական երեկոյ մը կազմակերպած էին Սիպիլլին նուիրուած:

Հատատութեան փոխ – տնօրէն Յակոբեան Ա.վազեանի հրաւէրով Նարդունին եւ իրեն ընկերացող հոյլ մը գրասիրներս ներկայ գտնուեցանք այս բացառիկ երեկոյթին ուր հայ գրականութիւնն էր որ կը վերարտուէր: Արձակուրդի եկած ուսանողութիւն մը իր հանդիսատի ժամերուն հանդէս էր սարքեր վերատնելու համար հայ մշակոյթը, լուսնին տակ, լերան հովերուն բերանը, կանաչ բլուր մը թատերաբեմ ըրած, ունկնդիր մը ունենալով աստղերը...: Մորապէս թեղրական էր պահը ու սրտաշնդիպ:

Յայտարի վերջաւորութեան Նարդունին հրաւիրուեցաւ իր խօսքը ըսելու ներկայ ուսանողութեան: Երկու տեսակ է խօսքը՝ դրական եւ բեմական, ըսաւ Նարդունին: Գրագէտը որ կը ներկայանայ ձեր առջեւ հակառակ իր ցանկութեան պիտի չկարենայ տալ ձեզի դրական խօսքը, որ կը պահանջէ հանդարտանք եւ ըզպատաւորում, չաթալթաղը գլխին եւ նիկոսիոսական դատապանը ձեռին՝ սեան բարձրացող պատարագիչի նման: Այս պահուն ուրիշ միջոց չունիմ ձեզի ներկայանալու այլ միայն լերան քարողով մը:

Ուրախ եմ որ վերատնահատութեան փորձ մը կը կատարուի պանծացնելով Սիպիլլի յիշատակը: Գրական անարդար դատավճիռ մը, զոր կը ծամծմեն վերջերս «ժանեակներու բանաստեղծ» կոչելով Սիպիլլը. լաւ է որ քանդուի այլեւս: Սխալ է գնահատել հեղինակները իրենց չօշափած նիւթերու ընդմէջէն: Գրականութիւնը նիւթը չէ, վասն զի իրապատութեան դաս չէ – գրականութիւնը ի՞նչը չէ, այլ ի՞նչպէս է ըստ դասական բացատրութեան մը: Համոզն սքանչելի կը տոր մը ունի ճանճի մասին, Վիրգիլիոս պեղեցիկ բանաստեղծութիւն մը՝ մժեղի մասին, բայց մենք չենք կրնար Համոզը կոչել «ճանճի գրագէտ» եւ Վիրգիլիոսը «մժեղի բանաստեղծ»:

«Գրական դպրոցներու տեսութիւնը կամ բացատրութիւնը պէտք չէ առնել այնպէս ինչպէս բանաճեւած են այլ ժողովուրդներ: Ամէն փոխատութիւն պէտք է իւրացնել, մարսելով ինքնութեան հաստչնել: Այսպէս իրապաշտութիւնը կամ ապրումը Ֆրանսայի ժողովուրդին համար կրնայ ըլլալ գնահատելի, բայց ոչ մեզի համար:

«Ի՞նչ կը նշանակէ ապրիլ, կամ տալ իրականը – մեր ժողովուրդը ապրելով ուրիշ ժողովուրդներու մէջ, իր կեանքը խառնելով ուրիշ ժողովուրդներու կեանքին, վտանգաւոր է որ գրականութիւն մը տայ լուսանկարիչի մը գործին պէս իրական: Սխալ է չփոթել մեր կեանքը այն կեանքին հետ զոր հայ գրագէտը պարտաւոր է ներկայացնել, համապատասխան մեր ցեղային պրիսմակին, կամ երեւակայելով մեր տոհմային կլիման:

«Ամէն իրական չի կրնար գրական ըլլալ ինչպէս ամէն ապրում ապրանք չէ որպէսզի վաճառքի հանենք: Ապրումը նուրբ թրթիռ մըն է, իրականութենէն վեր զգայնութիւն մըն է, անիրականին մօտենալու տենչ մը»:

Հետզհետէ աւելի խանդավառուած Նարդունի եզրափակեց իր խօսքը.

«Ես կը հաւատամ որ ձեր մէջէն նոր Սիպիլլներ, նոր Զապէլ Եսայեաններ, նոր Սիլվա Կապուտիկեաններ, նոր Վարուժաններ, նոր Տէրեաններ, նոր Մեծարենցներ պիտի ծնին.. Ատոր համար պէտք է ունենալ նոր տեսչեր, երազներ, իտէալներ, կուռքեր: Փականինին տեսչայ Լիսթի փառքին եւ ինք եւս բարձրացաւ այս կուռքի աստիճանին: Մեծն Ալեքսանդրի համար կուռք մըն էր Աքիլլէսը եւ ինք եւս հասաւ անմահութեան:

«Մեր ժողովուրդը եւս ընդունակ է անմահներ ստեղծելու, աստուածներ ստեղծելու: Տաղանդաւոր է մեր ժողովուրդը, ստեղծագործ, հանճարածին: Կու տայ, տուեր է, նորէն կու տայ: Ցաւատենական աղբիւր է, կը հոսի, լոյս կը հոսի անընդհատ»:

Ուշ գիշերին, վերադարձանք Նիկոսիա: «Վրանաչէնը» անմոռանալի վայելքի գիշեր մը պարգեւած էր մեզի: Նարդունին վերացած էր եւ կը խօսէր խանդավառօրէն իր ջերմ տպաւորութիւններու մասին. կարծես աւելի ամբապնդուած էր իր հաւատքին մէջ ականատես

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Ցունիս 2–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի չուրջ: Դասախօսուհին էր փրոֆ. Շաքէ Տէր – Մելքոնեան – Մինասեան: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի դրական յանձնախումբին կողմէ տոքթոր Սիմա Աբրահամեան, տալով դասախօսին հակիրճ կենսագրականը: Շաքէ Տէր – Մելքոնեան – Մինասեան նախ տուած է ընդհանուր ակնարկ մը դիւցազնավէպի մը ստեղծման ձեւերու եւ հանդրուաններու մասին, ապա անդրադարձած է «Սասնոյ ծռեր» դիւցազնավէպի չորս գլխաւոր մասերուն՝ «Սանասար եւ Պապատատար», «Առիւծ Մհեր», «Սասունցի Դաւիթ» եւ «Փոքր Մհեր», ներկայացնելով իւրաքանչիւրը բաժնի նիւթին ու գլխաւոր հերոսները: Վերջաւորութեան Տիկին Մինասեան չեշտած է թէ, այսօր տակաւին չատ կարեւոր խորհուրդներ եւ արժէքներ կը փոխանցէ «Սասնոյ ծռեր» դիւցազնավէպը, բաղդատականը ըրած է ներկայ ազգային իրավիճակին:

***

ՎԻՐՈՆԱՅԻ (Ցունաստան) «Թէաթրօ Վրախոն»ի մէջ, Ցունիս 19–ին հայկական երաժշտական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, որ արդիւնքը եղած է շրջանի քաղաքապետութեան եւ Հ. Ց. Դ. Աթէնքի կոմիտէութեան: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Սերգօ Էրջէնեան: «Նոր դար» համոյթը ճազային ոճով մշակուած ժողովրդական մեղեդիներ ու երգեր ներկայացուցած է:

***

ԹԵՀՐԱՆի մէջ, Ցունիս 10–ին եւ 11–ին, տեղի ունեցած է կեդրոնական Ասիոյ եւ Հարաւային Կովկասի հարցերուն նուիրուած միջազգային ժողովը, մասնակցութեամբ 32 երկիրներու ներկայացուցիչներու, այդ կարգին նաեւ Հայաստանի պատուիրակութեան, բաղկացած՝ Արտաշէս Թումանեանէ, Բաֆֆի Ցովհաննէսեանէ, Իգոր Մուրատեանէ եւ Արշաւիր Գաբուճեանէ: Համագումարի ընթացքին արծարծուած են քաղաքակրթութիւններու երկխօսութեան, տարածաշրջանի ապահովութեան, քաղաքական եւ տնտեսական կառոյցներու մէջ փոփոխութիւններու ուսումնասիրութեան, փոխադրութեան, ուժանիւթի, համագործակցութեան զարգացման եւ այլ հարցեր:

***

ԹԵՀՐԱՆի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Ցունիս 16–ին, տեղի ունեցած է թեմին նորընտիր առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգսեանի գահակալութեան հանդիսութիւնը: Պատարագի ընթացքին կարդացուած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին նամակը: Առաջնորդը իր անդրանիկ խօսքին մէջ յատկապէս չեշտած է թէ մեծ կարեւորութիւն պիտի ընծայէ նոր սերունդը նեղբրաւելուն քրիստոնէական եւ հայեցի դաստիարակութեան մարդին մէջ:

***

ԹԵՀՐԱՆի Ազգային Առաջնորդարան այցելած է (Ցունիս 10–ին) Ռուսիոյ Դուման փոխ – նախագահ Արթուր Չիլինգարով եւ ընդունուած առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգսեանի, Թեմական Խորհուրդի եւ «Ալիք» օրաթերթի ներկայացուցիչներուն կողմէ: Առաջնորդը ողջունած է հիւրը եւ անդրադարձած Մոսկուայի հայկական գաղութի դերին ազգային գործօնքին մէջ: Գրգռին սկսեալ: Արթուր Չիլինգարով ըսած է թէ հպարտ է որ հայ է եւ իրրեւ Դումայի փոխ – նախախօսհ կարեւոր նըկատած է հայութեան օգտակար ըլլալը եւ խօսելով Մոսկուայի եւ Պետերսբուրգի հայ համայնքներու մասին, չեշտած է հայ եկեղեցւոյ դերը հոգեւոր եւ ազգային կեանքին մէջ:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Հ. Մ. Մ. «Արարատ» Միութեան եւ Շահինչահրի «Մ. Վարդանանց» դպրոցի սրահներուն մէջ թատերական ներկայացումներով հանդէս եկած է էջմիածնի Դրամատիկ թատրոնի խումբը: Մայիս 21 – 24, թատերախումբը ներկայացուցած է «Իմ տունը քո տունը չէ», «Քաջ Նազար», «Աչապղտի յիշատակարանը» թատերախաղերը, ինչպէս նաեւ «Շունն ու կատուն» եւ «Աղահ մարդը» տիկնիկային ներկայացումները: Թատերախումբին դեկավարն է Ռոբեր Վարդանեան:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՂԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Է.

Երբ միւսը լմնցուց, Մարտիկ աղա ըսկսաւ բացատրել, մեկնաբանել, հետապիներուն թաքուն խմաստը մատնանիշ ընել իր ունկնդիրներուն:

Ի՛նչ պատահեր է:

Մարտիկ աղային առաջին քայլը դէպի յեղափոխութիւնը, տէրօրին միամիտ վախը ընել տուած էր իրեն:

Բայց այդ բոնի, դժկամակ քայլը արշաւի կրցած էին փոխել Սուրէնին հետ ունեցած երկրորդ տեսակցութեան այնքան որոշ խօսքերը, որոնք ընդլայնումը, բացատրումը եղած էին արդէն առջի տեսակցութեան մէջ Սուրէնին սպրդեցուցած թերադրութիւններուն:

Այդ խօսքերը իր երեւակայութեան հետապարզած էին ապագայի պատկերը երկու դրուագով. մէկը՝ մութ, ահռելի, սպառնագին, միւսը՝ լուսաշող ու փառապանծ, սոսկալի պատկերները, որոնք կը սպառնային յեղափոխութեան չօգնող հարուստ Հայերուն, ինչպէս չքեղ վարձատրութիւնները, որոնք կը սպասէին միւս ներուն: Ասիկա իրեն ցուցուցած էր միակ ճշմարիտ ու երջանկաբեր ուղին, որուն հետեւելով պիտի կրնար իր բնազդներուն

դոհացում տալ, փառքի դափնիներ ժողվել, միանգամայն տէօրէնի վերծանիլ, ինչպէս նաեւ ապագայ սպառնալիքներէ, մանաւանդ որ իրեն կատարեալ ազատութիւն տրուած էր իր հակայեղափոխական խանդին, յարձակողական աւիւնին բոլոր հոսում տալ գէթ հնչակեաններուն դէմ: Ու այս ամէնքը Մարտիկ աղան իր էութեան էն խորունկին, ամէն կողմերէն տպաւորած, տիրակալած էին ու իր հակայեղափոխական հաւատքը մեծապէս խախտած:

– Ազգային քարերա՛ր ...պատմութեան մէջ անունս պիտի անցնի՛... պատիւներ, աստիճաններ...

Այս բառերը անդադար կը հնչէին Մարտիկ աղային ականջներուն մոգական թաւալումներով, իր աչքերուն չքեղ տեսարաններ կը պարզէին, ուր ինքզինքը կը տեսնէր իշխանական դիրքերու, փառքի արբշիռ մթնոլորտի մը մէջ, պատիւներով, չքանչաններով բեռնաւորուած, երախտապէտ ժողովուրդէ մը ծափահարուած, ամէնէն ազգային բարերար յորջորջուած, լրագիրներուն մէջ գովուած, եկեղեցիներուն մէջ օրհնաբանուած, ու նոյնիսկ, արձանի ձեւին տակ, մեծ հըրապարակի մը մէջտեղ կանգնուն, բարձրագլուխ ու խրոխտ:

– Արձա՞ն...

Այս բառը սակայն սոսկում կ'ազդէր Մարտիկ աղային, որ մեռնելէ չատ կը վախնար. իր խմաստասիրական խօսքերէն մէկը Պոլիս, սա էր, կարճ ու վճռաձեւ.

– Մեռնիլը չատ գէշ բան է:

Իր ակնարկը ուրեմն յետամահ փառքի այդ դժնէատեսիլ կոթողէն կամաւ անջատուելով, երկարօրէն կը հանդիպէր պատկերին միւս դրուագներուն վրայ, որոնց հմայող պեղեցկութեանը, կուրցնող փայլին զօրաւոր չեշտ մը կը զարնէր ազգային փրկութեան գործին քսակը ապահօրէն գոց բռնող Մարտիկ աղայի մը սպառնացող ապագայ վիճակը, միշտ Սուրէնին բաժին համեմատ, զոր Մարտիկ աղա չէր ուզեր, չէր կրնար քննադատութեան ենթարկել, տարակոյսին արդեօքներովը, հարցակէտերովը խախտել:

Ազգային բարերա՛ր, պատիւ, աստիճան, պաշտօն, այս մոգական բառերէն բխող փառքի արբշռութիւնը, տենդը Մարտիկ աղային միտքն ալ կը պղտորէր, աչքն ալ կը կուրցնէր, իր ունեցած խելքը կը փակէր չատ մը առարկութիւններու, տարակոյսներու թերահաւատութեանը առջեւ այն խանդավառումին, չղացումին մէջ, զոր կը փոխանցէր իր էութեան արմատը կազմող հզօր բնազդներուն:

Բայց իր խալխլող հաւատքին տպաւորումի վերջին հարուածը տուողը, գինքը մէկէն՝ Դաշնակցական կուսակցութենէն ներկայացուած յեղափոխութեան գիրկը նետողը եղաւ չարաթի մը անդադար տեւող ընթերցումը «Դրօշակ»ի բոլոր թիւերուն, թռուցիկ թերթերուն, յայտարարութիւններուն յեղափոխական հրատարակութիւններուն ահագին հաւաքածոյին, զոր Սուրէնն տուած էր իրեն կարդալու համար: Այդ ընթերցումէն Մարտիկ աղա դուրս ելաւ իրրեւ յեղափոխական դաշնակցական աւազանէ մը: Ա՛լ հաւատափոխութիւնը կատարուած էր:

(Շար. 35)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարի Հանչէրեան, Տիկին Անի Հանչէրեան, Պր. Ժիրայր Հանչէրեան 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառաջ»ին իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ՝ Հերմինէ Շալեանի թաղման յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱԿԻՑ

Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Սամուէլեան իրենց մեծ զարմուհին՝ Տիկին Անժէլ Քէպապեանի մահուան առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառաջ»ին։

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Երջանկին Վարչութիւնը փարիզեան չրջանի իր մխիթեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de
l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգեպարձուխինը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զօրեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասատանդուխիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածուխեան դիմումնագիր ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

(Շար. Ա. Էջէն)

անակնկալ քննուխիւն մը կատարած են Թրքական զրամատուներու Պէրլինի եւ Ֆրանքֆուրթի մասնաճիւղերուն մէջ ու գրաւած մեծ թիւով փաստաթուղթ։ Քննուխեան տակ առնուած են գլխաւորաբար տարադրամով տոկոս տուող հաշիւները որոնց ակրեները տուրքի տարեկան իրենց յայտարարուխիւններուն մէջ չեն տեղեկացուցած այդ գումարները։ Թրքական զրամատուները վստահեցուցած են թէ հաշիւներու խորհրդապահուխիւնը կատարելապէս ապահովուած է եւ ոչ մէկ յանախորդի ունեցածին մասին տեղեկուխիւն կը տրուի գերմանական հարկահաւաք գրասենեակներու. այս պատճառով թէ՛ զրամատուները, թէ՛ յանախորդները կը բողոքեն կատարուած քննուխեան դէմ։

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վահէ Օշականի թարմ յիշատակին Խաչիկ Թէօլէօլեան 100 տոլար կը նուիրէ «Ծառաջ»ին։

Նոյն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տատեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառաջ»ին։

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՑԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի գնման նուիրատուներու ցանկ։

Տէր եւ Տիկին Ե. Եղիազարեան 10·000 Ֆր., Պ. Ս. Համմուտ 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Պեկոյեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Շիմշիրեան 5·000 Ֆր., Տաքօն Եպիսկ. Ձէրէճեան 2·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հ. Կէօրտպէկ 400 Ֆր., Պ. Օզեան, Պ. Կարապետեան, Միութենական մը 100–ական Ֆր., Միութենական մը 200 Ֆր., Փոքրիկներ Հ. եւ Կ. Գապէլեան 1·000 Ֆր., Պ. Դաւիթեան Պ. Ոսկեան 500–ական Ֆր., Միութենական մը 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Քէչիչեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եփեբեան 500 Ֆր., Պ. Խ. Նահապետեան եւ ազգիկը 3·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ս. Այնէճեան 1·000 Ֆր., Միութենական մը 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Իշխանեան 2·000 Ֆր., Տէր և Տիկին Սապլեան 6·750 Ֆր., Տիկին Ե. Մանուկեան 100 Ֆր.։

(Շար.)

«ԾԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ապրուստ ապահովելու ակնկալիք

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները 2000 Ցուցադրէն Ցունիս ամիսներու ընթացքին.–

Տիկին Նուարդ Պօյաճեան, Պ. Խոսրով Գըլընճեան, Պ. Ռուժէ Պալեան 1·000–ական Ֆր., Տիկին Մարի–Լուիզ Պօյաճեան, Օր. Սօնա Բաբելեան, Պ. Ռուժէ Գազեան, Պ. Փիէր Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Շանվիլու 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ.–Ժ. Տամլամեան 100 Ֆր., Պ. Սիրուն Զալիւլեան, Պ. Ժագ Տէյիրմէնճեան 300–ական Ֆր., Պ. Ժերար Պուլատեան, Պ. Ժ. Սալմասլեան, Պ. Զարեհ Պէրպէրեան 200–ական Ֆր., Պ. Ժան Փէլլթիէ 10·000 Ֆր., Պ. Մարք Զէլվէյեան, Տիկին Լիւսի Շեռոյեան 400–ական Ֆր., Ոմն 2·000 Ֆր.։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հիմգշաբթի, Յուլիս 13

ՏՕՆ ՍՐԲՈՅ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՅ՝ ՍԱՀԱԿԱՑ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՑ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)

LE 14 OCTOBRE

⁂

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30 Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ՓՆՆԴԵԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԶԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷ'Ք «ԾԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱՓ ՅԱՆՁՆՈՒԻՄ

Տեղոյն վրայ ճոխ խաթպոկ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 12
MERCREDI
12 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·300 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ԵՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·947 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.947

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՃԱՐՏԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 10 / 11)

Լ Ղ Հ

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակի նախկին հրամանատար, զօրավար Սամուէլ Բաբայեան որ ամբաստանուած է Մարտ 22-ին նախագահ Ս. Ղուկասեանի դէմ գործուած մահափորձով, նոր պաշտպան փաստաբան ունեցած է փիւնէքս Շաքարեանը: Այս վերջինին առիթ տրուած է Յունիս 26-էն ի վեր հանդիպելու իր պաշտպանեալին: Մինասին ծանօթացած են մեղադրական 15 հատորներու: Եթէ պէտք ըլլայ, դիմում կը ներկայացնեն լսողութիւն նախաքննութիւն պահանջելով:

Թ. Շաքարեան մտահոգութիւն յայտնած է որ զօրավար Ս. Բաբայեան մինչեւ այսօր զրկուած է օրական մէկ ժամեայ զբօսանքէն եւ ենթակայ եղած է բռնութեան արարքներու որոնց հեռքերը կը կրէ իր մարմնին վրայ: Ըսած է նաեւ թէ ակնյայտօրէն ոտնակոխ կ'ըլլայ ամբաստանեալի կանխավարկածը: Ս. Բաբայեանի դէմ ձեռնարկուած վարկաբեկման, վիրաւորանքի արատաչարութիւններով: Ան հատնական նկատած է որ յետագային իր պաշտպանեալը զրպարտութեան համար ատեան դիմէ:

*
**

ԿԵՋԱՌԻՍԻ ՎԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

ԺԱ. – ԺԲ. դարերու կառոյց կեչառիի համալիրին մէջ տեղի ունեցած է եկեղեցի օրհնութիւն ու վերաբացում: Առաքելութեան նախագահած է Գարեգին Բ. կաթողիկոսը, մասնակցած են Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն թեմակալ առաջնորդներ: Օծումէն առաջ պատարագած է կեդր. Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան: Եկեղեցական արարողութենէն առաջ կատարուած է Կոտայքի առաջնորդարանին հանդիսաւոր բացումը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳ ՄԵԿՆԱԾ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Յուլիս 11-ի վաղ առաւօտեան մեկնած է Ս. Պետերսբուրգ, ուր Յուլիս 12-ին, իր հանդիսապետութեամբ տեղի կ'ունենայ Ս. Կատարինէ Հայոց եկեղեցւոյ վերաօծման արարողութիւնը: Այցելութեան ընթացքին կը նախատեսուի նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հանդիպումները պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու եւ տեղւոյն հայ համայնքին հետ: Իրեն կ'ընկերանային Արաատեան Թեմի առաջնորդական փոխանորդ Նաւասարդ Եպիսկ. Կճոյեան, Արշակ Արդ. Խաչատրեան, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամ Ռաֆայէլ Պապեան: Գարեգին Բ. Մայր Աթոռ կը վերադառնայ Յուլիս 15-ին:

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Ղարաբաղի Ազգ. Ժողովի նախագահութեան Օլէգ Եսայեանի վերընտրութեան առթիւ ծաղած տարակարծութիւններէն ետք Հ.Յ.Դ.–եան երեսփոխանները հեռացած էին Խորհրդարանէն: Մօտ չարթուան մը բացակայութենէ ետք Յուլիս 10–ին անոնք վերադարձած են Խորհրդարան ու մասնակցած փոխ–նախագահի եւ խորհրդարանական վեց յանձնախումբերու նախագահներու ընտրութեան, պաղտնի քուէարկութեան ձեւը ընդունուած ըլլալով: Քուէարկութենէն ետք Ազգ. Ժողովի փոխ–նախագահ ընտրուած է Մուշեղ Օհանջանեան, առանց մրցակիցի: Իսկ Դաշնակցութիւնը ձեռք ձգած է յանձնախումբերու երկու նախագահութիւն, մինչ իր պահանջը երեք էր:

*
**

ԳԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ ԱՐԱԲԿԻՐԻՆ ԵՐԵՍՓԽԱՆ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Երեւանի Արաբկիր թաղամասին մէջ Յուլիս 9–ին տեղի ունեցած են երեսփոխանական մասնակի ընտրութիւններ. Հ.Յ.Դ. անդամ Գիմ Բալայեան ձայներու մեծամասնութեամբ ընտրուած է: Երկրանի ընտրական յանձնախումբին հաղորդած նախնական տուեալներուն համաձայն 6·300 արձանագրուած ընտրողներ մասնակցած են քուէարկութեան: Գիմ Բալայեան ստացած է 2·550 ձայն, անկախ թեկնածու Եղիա Շամչեան՝ 2·208 ձայն, Վազգէն Սաֆարեան՝ 1·014, Զէնիկ Սարգսեան՝ 590: Արաբկիրի երեսփոխանական աթոռը թափուր մնացած էր համայնավար Լէոնիտ Յակոբեանի մեկնումով, երբ ան նախարարի պաշտօն ստանձնած էր նախկին վարչապետ Ա. Սարգսեանի կառավարական կազմին մէջ: Համայնքին մէջ առաջին ընտրութիւն մը տեղի ունեցած էր անցեալ Մայիս 21–ին որ պակուած էր Եղիա Շամչեանի յաղթանակով, սակայն ընտրական յանձնախումբը ընդառաջելով անկանոնութիւններու մասին Գ. Բալայեանի բողոքներուն, արդիւնքը չեղեալ նկատած էր ու նոր ընտրութիւն կազմակերպած: Արդիւնքին վաւերացումէն ետք Գ. Բալայեան կը մնայ Ազգ. Ժողովի դաշնակցական խմբակին որ ներկայիս ունի 8 երեսփոխաններ: Մինչ այդ, այս անգամ ալ Ե. Շամչեան եւ Զ. Սարգսեան յայտարարած են թէ անկանոնութիւններու եւ խարդախութիւններու համար բողոք պիտի ներկայացնեն:

ՄԱՄՈՒԼ

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Ինքէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն» Յուլիս 10–ի իր թիւին մէջ կը հաղորդէր Վահէ Օշականի մահը, աղբիւր տալով «Էսոշիէյթըտ Փրէս»ը: Կը գրէ թէ հայ բանաստեղծը մեռած է Ֆիլատելֆիա, Յունիս 30–ին, 78 տարեկանին: Ան, կ'ըսէ համբաւ չհասած էր հայ մտաւորական շրջանակներուն մէջ ընորհիւ բանաստեղծութեան ուժ հատորներուն, վեց վէպերուն եւ բազմաթիւ պատմուածքներուն, թարգմանութիւններուն եւ դրախօսականներուն: Իր գործերուն մեծ մասը հայերէն գրուած են, բայց ոմանք թարգմանուած են: Կ'ողջունուէր նաեւ որպէս մէկ ձայնը հայկական սփիւռքին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՑԵԼԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ էղէր Վայզմանն ամիսպուեցաւ, ի վերջոյ, հրաժարիլ: Այս հրաժարականը հետեւանք չէ իր ճախող ղեկավարութեան կամ արժանիքներու չգոյութեան այլ կառաւարութեան պատմութեան մը: Ֆրանսացի գործարար անձէ մը 500 հազար տոլար ստացած էր, դոր չէր ալ յայտարարած հարկային կեդրոնին: Հարցը հրապարակ ելած էր Յունուարին եւ իր ճախաւեր պատասխանները հաւատք չէին ներշնչած: Այն ատեն վըճռապէս յայտարարած էր. – «Չեմ հրաժարիր, ապօրինի ոչինչ ըրած եմ»: Նախապէս, կը դասուէր երկրին տասը մեծ անհատականութեան ակր անձնաւորութիւններու խումբին մէջ: Համարձակ խօսող մըն էր եւ միշտ կը յիշուի անհեղի նկատուած իր մէկ ելոյթը, երբ Թուրքիոյ նախագահը՝ Ս. Տէմիրէլ պաշտօնական այցելութիւն կը կատարէր Իսրայէլ եւ անոր երեսին ըսած է. – «Մայրս ծնաւ երբ Պաղեստին դեռ օսմանեան կայսրութեան մէջ էր, մինչ իմ պարագայիս, բարեբախտաբար, արդէն Բրիտանական կայսրութիւնն էր»: Իր հաւանական յաջորդը կը նկատուի աշխատասիրական նախկին վարչապետ եւ Նոպէլի դափնեկիր՝ Շիմոն Փերէս: Ան ծնած է Վիշնեւա (Լեհաստան) 1923–ին: Վարչապետ դարձած էր Ռապինի սպանութենէն ետք, 1995–ին:

ԺՈՒՕ ԿՂԶԻ պատանդներու թիւը 37–ի բարձրացաւ Յուլիս 10–ին, երբ նոր խորդներուն վրայ, որոնք պատանդ են Ապրիլ 23–էն ի վեր, աւելցան Ֆրանսական հեռատեսիլի Բ. կայանին 3 թղթակիցները: Անոնք դացած էին ցոյց տալու համար որ մեռիանները չեն մոռցած պատանդները եւ կը յուսային տեսակցութիւն մը ունենալ մահմեդական անջատողական ղեկավարի մը հետ: Ապու Սայֆի խմբակը ուրիշ 13 փիլիպպեցի պատանդ ալ ունի: Այս ըմբոստները միշտ կը պահանջեն մահմեդական պետութեան մը ստեղծումը, փիլիպպեան բանակին քաշուիլը իրենց հակակշռին տակ գտնուող հողամասերէն, 900 հազար տոլար գերմանի հիւանդ պատանդին ազատ արձակման վոխարէն: Կը թուի որ կացութիւնը անելի մէջ է:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ծանր ճարտարարուեստի հսկայ ընկերութիւններէն՝ Ուրալ – Մաշ–Զաւոդի տնօրէնը՝ Օլէգ Բելոնենկօ, 50 տարեկան, սպաննուած է Յուլիս 10–ին, երբ բնակարանէն դուրս կ'ելլէր: Ընկերութեան պատասխանատու մը յայտարարած է որ ոչ մէկ վարկած ունի, չեշտելով թէ չի կրնար տեղական մաֆիայի հետ կապ մը ունենալ: Ճշդած է որ ոչ ինք, ոչ ալ Բելոնենկօ «մաս կը կազմէին էկատերինբուրգի ոճրագործ խմբակներուն»: Ուրալ – Մաշ – Զաւոդ դիմում կատարած է որպէսզի Պուտին անձնապէս ձեռք առնէ քննութիւնը:

ՔՈՍՈՎՕՅԻ բազմազգեան ուժերու (ՔՖՈՐ) ամերիկացի մէկ զինուորը արկածով սպաննած է 5 տարեկան ալպանացի մանուկ մը: Գնդակները պարպուած են դիպուածով, երբ ՔՖՈՐ–ի զինուորները զբրոցի մը ցանկապատը կը նորոգէին:

ԱԼԻ ԱՂՃԱ, որ ներկայիս Թրքական բանտ մըն է (1981–ին մահափորձ մը գործած էր Պապին դէմ) կոչ ըրած է Պապին որ հրաժարի. – «Սիրելի եղբայրս Պապ, անմիջապէս հրաժարեցէք եւ Լեհաստան վերադարձէք: Լաւ մարդ էք, բայց, տեւականօրէն չէք կրնար Վատիկանի, Պատմութեան այդ աղբանոցին, սատանային այդ կեդրոնատեղիին գլուխը մընալ»: Աղճայի այս գրաւոր կոչը գրուած են իր փաստաբանները: Անցեալին Աղճա ինքզինք Յիսուս – Քրիստոսի տեղն ալ դրած էր: Ներկայիս վճռած է աշխատիլ պապականութիւնը ջնջելու համար: «Մը–չակութային միջազգային պատերազմ մը կը հռչակեմ Վատիկանի դէմ» կ'ըսէ, ամբաստանելով Ս. Աթոռը որ յարձակում մը կազմակերպած է Յովհ. Պօղոս Բ.ի դէմ, առանց յաւելեալ մանրամասնութիւն տալու» դ եւ կ'ըսէ որ Վատիկան խեղաթիւրած է Ֆաթիմայի գաղտնիքներու պարունակութիւնը:

ԻՐԱՆի նախագահը՝ Մ. Խաթամի եռօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Գերմանիա եւ վարչապետ Շրէօտէր նեղ կացութեան մատնուած է: Խաթամի Համպուրգի իսլամական կեդրոնը կը ղեկավարէր 1979–ի յեղափոխութեան ատեն եւ Գերմանիոյ կառավարութիւնը որոշած է իր հիւրը առանձնացնել, որպէսզի չհանդիպի տեղւոյն Պարսիկներուն: Ահաւոր պահպանութեան ուժերը չէզոքացուցած են Մուճահետտինի 900 զինուորեալները: Ասոնք կ'ամբաստանեն Խաթամին որ վաւերացուցած է իրենցմէ 30 հազարին սպանութիւնը պարսկական բանտերուն մէջ 1988–ին:

ԺԱՆ ԹԻՊԼԻՐԻ յաղթանակ մը տարաւ Յուլիս 10–ին, երբ Թագաւորական մեծամասնութիւնը (ալ) դէմ քուէարկեց կնկերվարական թեկնածուին Պերթրան Տըլանոյէի առաջարկին, որ Թիպէրիի հրաժարականը կը պահանջէր: Տըլանոյէի կողքին չէին նաեւ «Քաղաքացիի Շարժումին» (Նոյեմբերման) անդամները որոնք ձեռնպահ մնացին: Այը ամբողջովին կողքին էր Թիպէրիի, այդ դիրքը կը բացատրէր սակայն ըսելով թէ իր քուէարկութիւնը Թիպէրիի ի նպաստ չէր, այլ՝ ճախին դէմ:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ չարդերը օրէ օր աւելի բուռն հանդամանք կ'առնեն եւ չարաթաւերջին մեռելներու թիւը 26–ի բարձրացած էր: Վերջին չարթուան ընթացքին 100 հոգի սպաննուած է:

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ

«ՀԱՑՈՑ ՀԱՄԱՉԳԱՑԻՆ ՄԱԹՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե.–Ի. ԴԱՐԵՐ)»

ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Դ.

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան իր ուսումնասիրութեան վեցերորդ գլուխը յատկացուցած է արեւելեանական խեղաթիւրութեան: Նախ, յետադարձ հայեացքով ներկայացնելով Հայաստանի Ա. հանրապետութեան լեզուական քաղաքականութիւնը, հեղինակը կը նշէ թէ 1918 Մայիս 28–ին ծնունդ առած Հայաստանի Ա. հանրապետութեան առաջնակարգ հարցերէն մին եղած է ՀԱՑԱՑՆԵԼ պետական բոլոր հիմնարկները իրենց գրագրութիւններու գործառնութեամբ, ամբողջական ընդգրկումով, առանց բացառութեան, կառավարական պաշտօնները տրամադրելով նախ եւ առաջ հայերէի կրթութիւն ստացած մարդոց: Ապա, ներկայացնելով 1920 Նոյեմբեր 29–ին խորհրդային նոր իշխանութեան վերափոխումով իւրացուած լեզուական քաղաքականութիւնը, յատկապէս հայերէնի ուղղագրութեան կապակցութեամբ, փրոֆ. Խաչերեան դիտել կուտայ թէ Հայաստանի մէջ խորհրդային իշխանութեան հաստատմամբ եւ յետագայ չուրջ եօթը տասնամեակներուն՝ ընդհանրապէս նպաստաւոր պայմաններ ստեղծուեցան հայերէն լեզուի ու գրականութեան հեռանկարներու համար: Ապագային եկամուտի դրեթէ մէկ երրորդը կը տրամադրուէր ժողովուրդի լուսաւորութեան՝ դպրոցներու, բարձրագոյն կրթութեան կեդրոններու, համալսարաններու եւ ակադեմիայի հիմնարկներու կազմակերպման ու անխափան գործունէութեան: Զարգացման նոր հանգրուան մը թեւակոխեց հայ ժողովուրդի իմացական մչակոյթը՝ դպրականութեան, արուեստներու եւ գիտութիւններու ծաղկման հետ: Սահմանադրութեամբ պետական լեզու հռչակուած հայերէնը դարձաւ գիտութեան եւ արուեստներու լեզու և «դարերի խորքից մեզ հասած Հայոց լեզուն իր արեւելահայ գրական տարբերակով առնականանալու, կոփուելու եւ գեղեցկանալու մեծ հնարաւորութիւն ձեռք բերեց», կը գրէ հեղինակը (էջ՝ 263):

Սակայն այս բոլորը նաեւ գայթակղութիւն յառաջ կը բերէն Հայաստանի պետական ոլորտներու մէջ որոնումներ կատարելու հայերէնի քաղմադարեան աւանդական ուղղագրութեան «բարելաւման» այնպիսի ուղիներու համար, որոնք կրնային «դիւրացնել» գրաճանաչութեան եւ գրագիտութեան ընդհանրացման գործը՝ առանց մասնաւոր ճիգերու եւ խիստ կարճ ժամանակամիջոցի նախատեսումով, բացառապէս խորհրդային Հայաստանի տարածքին գործադրելու առաջադրանքով: Փրոֆ. Խաչերեան այս մասին կը գրէ. – «Չէ որ դա այնքան էլ մեծ բան չէր ստալինիզմի ազդային – մշակութային քաղաքականութեան համար, երբ պարտադրում էին այս կամ այն չափով մասնաղրութեան վաղեմութիւն ունեցող ազգերին՝ հրաժարուել իրենց սեփական այբուբենական դրահամակարգերից եւ ընդունել ... ռուսականը» (էջ 264):

1921 Յունուարին, Հայաստանի Լուսաւորութեան ժողկոմի՝ Աչոտ Յովհաննիսեանի նախագահութեամբ կը գումարուի մաշտոցեան ասանդական ուղղագրութեան փոփոխութեան նուիրուած խորհրդակցական նիստ մը, ուր գլխաւոր զեկուցումով հանդէս կուգայ Մանուկ Աբեղեան, նիւթ ունենալով՝ «Ուղղագրութեան ռեֆորմը»: Աբեղեանի զեկուցումը բաժնուած է երկու մասերու՝ «Անելիք բարեփոխումները» եւ «Ուղղագրական ռեֆորմը գործնական տեսակէտից»:

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան հանգամանօրէն կը ներկայացնէ Մ. Աբեղեանի զեկուցումը, նշելով որ անոր առաջին բաժինը կ'առաջադրէ երեք «ընդհանուր սկզբունքներ»:

1. – Ուղղագրութեան բարեփոխութիւնը պէտք է հիմնուի դարերու գործածութեան վրայ եւ դրութիւնը մօտեցնի արտասանութեանը:

2. – Փոփոխութիւնը պէտք է այնպէս լինի, որ բացառութիւններ չմնան եւ, ըստ կարելւոյն, քիչ բառերի դրութիւնը տարբերուի եղածից:

3. – Փոփոխութիւնը պէտք է հիմնաւորուած լինի հնչաբանական տեսակէտով եւ պատմականօրէն, միաժամանակ եւ, ըստ կարելւոյն, բաւարարութիւն տայ դաւառական արտասանութեանը:

Փրոֆ. Խաչերեան, չեչտելով Աբեղեանի երեք անյարիր սկզբունքներու անհամատեղելի իրողութիւնը, կը գրէ. – «Եթէ «հնչաբանական» է լինելու իր խեղաթիւրութիւնը, որը միանդամայն բացասումն է մաշտոցեան համակարգուած միասնական եւ միակերպ համազգային ուղղագրութեան, «պատմական» լինել չի կարող միաժամանակ. երկրորդ՝ եթէ գըրական – դպրոցական արտասանութիւնն է առաջնորդ ընտրելու Աբեղեանը, ապա ... գաւառական արտասանութեանը ըստ կարելւոյն բաւարարութիւն տալու իրաւունք չունի...» (էջ 266):

Աբեղեանի երեք սկզբունքներուն կը յաջորդեն երեք առաջարկութիւններ:

Ա. – Ո եւ Է տառերը դուրս ձգել այբենարանէն եւ ամէն պարագայի այդ հնչիւնները արտայայտել ո եւ է տառերով, որոնց անունները պէտք է արտասանել ոչ թէ իբրեւ վո եւ յե, այլ սկզբնական ձեւով, իբրեւ օ եւ է պարզ ձայնաւորներ:

Բ. – Մաշտոցեան այբբենարանէն վտարել ւ տառանշանը իբրեւ աւելորդութիւն:

Գ. – Յ տառը բառին սկիզբը եւ բառակազմին մէջ փոխարինել հ տառով, իսկ բառին վերջաւորութեան անոր ներկայութիւնը աւելորդ է:

Աբեղեան նաեւ կ'առաջարկէ եռա երկբարբառը գրել յա ձեւով, եօ երկբարբառը՝ յո իւ երկբարբառը՝ յու, իսկ բառերուն սկիզբը, երբ ե տառէն առաջ կ'աւելնայ յ հնչիւնը, գրել յ տառը, այսինքն՝ ոչ թէ եզ, երկար, այլ՝ յեզ, յերկար:

Փրոֆ. Խաչերեան մասնագիտական մօտեցումով եւ լեզուաբանական ու գրականական խորունկ հմտութեամբ կը հերքէ Աբեղեանի «փաստարկներ»ն ու «հիմնաւորումներ»ը, չեչտելով անոնց խառնակութիւնն ու անբաւարարութիւնը նման խեղաթրութեան ընդունման համար: «Հնչիւնաբանական դատումների այս ամբողջ չեղնակոյտը, – կը գրէ փրոֆ. Խաչերեան, – կապ չունի, սակայն, ուղղագրութեան հետ. այստեղ եւ միշտ՝ Աբեղեանը չարաչար չփոթում է, պէտք է ասել, հնչիւնարանութիւնը եւ ուղղագրութիւնը, դրա համար էլ իր «փաստարկումներ»ը... ձեռնածութեան բնոյթ են կրում» (էջ 274):

«Ուղղագրութեան ռեֆորմը գործնական տեսակէտից» խորագիրը կրող Աբեղեանի զեկուցման երրորդ բաժինը կ'ընդգրկէ իր խեղաթրութեան այսպէս կոչուած «մանկավարժական, աշխատանքի տնտեսման եւ ընդունելութեան» երեսները: Աբեղեան կ'ըսէ թէ մանկավարժութեան պահանջն է դիւրին եւ արագ սորվեցնել անսխալ գրել ու կարդալ, հետեւաբար գըրութիւնը պէտք է դարձնել հնչիւնագիր: «Հասկնալի էր – կ'ըսէ Աբեղեան, – որ այբբենարանի խիստ հնչիւնական դրութիւնը ծայր աստիճանի դիւրացնում է եւ արագացնում գրել-կարդալ սովորողների գործը եւ վերացնում է ամէն ուղղագրական դժուարութիւն» (էջ 277): Փրոֆ. Խաչերեան հերքելով նաեւ Աբեղեանի այս տեսութիւնը, կ'ըսէ թէ անոր առաջարկած խեղաթրութիւններուն հետեւիլը բազմապատիկ անգամ բարդութիւն եւ դժուարութիւն կը ներկայացնէ պարագայական գրութիւններու իր անկանոնութիւններով ու բացառութիւններով, քան հարիւրամեակներու փորձառութեամբ հաստատուած մաշտոցեան համազգային ուղղագրութիւնը, որ ընդմէջը երկու տասնեակ կանոններու եւ օրէնքներու ուսուցմամբ պայմանաւորուած է միայն:

Աբեղեան կը գանգատի որ հայերէնը 38 տառ ունի, մինչդեռ այլ լեզուներ՝ 24 եւ աւելի պակաս, աւելցնելով. «Մինչդեռ մեր երեխաները պէտք է սովորեն 38 տառ. ուրեմն, աւելի ժամանակ պիտի դործ դնեն եւ աւելի ծախք պէտք է անենք տառերի մայրեր չինելու եւ տառեր ձուլելու համար եւայլն»: Աբեղեանի համար խիստ կարեւոր նկատուած է իր խեղաթրութեան ընդունելութեան հարցը: Կը մեղադրէ գրագէտները նշելով որ անոնք այնքան կապուած են գործառութեամբ սորված ուղղագրութեան, որ չեն յօժարիր անկէ կարուիլ եւ նոր նեղութիւն քաշել՝ նոր բան մը սորվելու: Ըստ երեւոյթին, արեւմտահայ մտաւորականները պէտք է վերապատրաստուէին Աբեղեանի առաջարկած խեղաթրութիւնը «սորվելով», որպէսզի «գրագէտ» նկատուէին:

Աբեղեանի զեկուցումը կը ներկայացուի յատուկ յանձնախումբի մը, որ կ'ընդունի զայն. ապա Հայաստանի լուսաւորութեան ժողովրդական կոմիսար Ա. Յովհաննիսեան տպագրել տալով զայն, կը դրկէ լեզուաբաններու, գրողներու եւ մանկավարժներու, անոնց կարծիքը ուենալու համար: Աբեղեան ինք կը վկայէ գրելով. «Որքան դիտեմ, ո՛չ մի տեղից չլսուեց այդ խօսքը» (էջ 283):

Տարի մը ետք, 1922–ին, լուսժողկոմ կը նշանակուի Պօղոս Մակինցեան, որ չբունակելով իր նախորդին նախաձեռնութիւնը, կը նշանակէ ուղղագրական ռեֆորմի նոր յանձնախումբ մը, որուն մէջ կ'ընդգրկուի նաեւ Ստեփանոս Մալխասեանց: Աբեղեանի զեկուցումը կը քննարկուի, կը կատարուին դիտողութիւններ եւ եզրակացութիւնը կը յանձնուի լուսժողկոմին, որ ըստ կարգի, պէտք է փոխանցէր Խորհուրդին: Սակայն, ատոր փոխարէն պարզապէս Աբեղեանի զեկուցումը կը յանձնուի Խորհուրդին եւ ատոր հիման վրայ ալ 1922 Մարտ 4–ին ոչնչում կը տրուի՝ ողբերգական բոլոր ախուր հետեւանքներով, այդ պատճառով ուղղագրական այդ ռեֆորմը իրաւամբ կը կոչուի հեղինակին անունով՝ «Աբեղեանական ուղղագրութիւն»:

Անդրադառնալով աբեղեանական խեղաթրութեան քաղաքական չարժառիթներուն եւ նպատակներուն, փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան կը նշէ երեք հիմնական կէտեր: Առաջին նպատակն էր, կ'ըսէ ան, մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան վերացումով ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ երկփեղկում յառաջացնել ազգային համբողջական կառոյցին մէջ, որուն չաղկապող իմացական խարխոյը հայերէն լեզուի մաշտոցեան ուղղագրութիւնը կը հանդիսանար հազարամեակներ չարունակ: Իսկ երկփեղկումին նպատակն էր ԿՏՐԵԼ Սփիւռքը հայրենիքէն եւ ՄԵԿՈՒՍԱՑՆԵԼ հայրենաբնակ ժողովուրդը արեւելքի Հայաստանէն՝ իմացական ընդհանրական մչակոյթի հաղորդակցումի կասեցումով ու արգելումով, որուն տեղը կը ձգտէր ամէն կերպ ապազգայնացած մտաւորականութիւնը իր իւրացուցած ռուսական լեզուամտածողութեամբ ու հոգեբանութեամբ, որ նաեւ տիրական դիրքեր գրաւած էր կուսակցական – պետական եւ մչակութային բարձրագոյն ոլորտներուն մէջ: «Այս ծրագիրը, – կը գրէ փրոֆ. Խաչերեան, – իրագործւում էր համաձայն լենինիզմի եւ ստալինիզմի այն խեղաթիւրած գաղափարական պատկերացման, որ իբրեւ թէ «սովետական մչակոյթի» ստեղծման համար նախապայման էր, բացարձակացուցած դասակարգային պայքարի տեսութեան իսկ թելադրանքով՝ "հերմետիկ" խստապահանջութեամբ նրա անջատումն ու առանձնացումը սփիւռքեան "բուրժուական" ամէն մի ազդեցութիւնից ու ներթափանցումից» (էջ 297):

Երկրորդ՝ մաշտոցեան ուղղագրութեան վերացումով անջրպետ մը կը յառաջանար նաեւ անցեալի մեր հարուստ իմացական ժառանգութեան եւ խորհրդահայ մչակոյթի միջեւ, որով եւ կը դիւրանար դասական հին մեր ազգի ի սպառ «խորհրդայնացում»ը՝ ռուսացման ձուլումի ամբողջական աւարտով, ըստ «ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ սոցիալիստական» կեղծ թեզի ծրագրի պահանջներու իրականացման:

Երրորդ եւ վերջնական նպատակը, կը դրէ փրոֆ. Խաչերեան, «որ առաւել աւտոդն ու անհեթեթն է, խոստովանում է ցինիկաբար ուղղագրական ռեֆորմի նախաձեռնողներից ու իրականացնողներից՝ Խորհ. Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարար Պօղոս Մակինցեանը. "Առանձնապէս ես ոչ մի դէպքում ոչ մի այն ձայն չէի տայ ի նպաստ այդ ռեֆորմին՝ եթէ նրան չհամարէի մի աստիճան՝ դէպի լատինական գիրը անցնելու գործը դիւրացնելու համար..."» (էջ 297):

Աբեւմտահայութիւնը բուռն կերպով կ'ընդդիմանայ աբեղեանական խեղաթրութեան: Վիէննայի եւ Վենետիկի Մխիթարեան հայագիտական կեդրոնները իրենց բողոքի ձայնը կը բարձրացնեն «աբեղեանական ուղղագրութեան» դէմ տեսական – գիտական առարկութիւններով եւ բացարձակ հերքումներով: «Բազմավէպ»ի 1924 եւ 1925 թուականներու թիւերուն մէջ Հ. Վարդան Հացունի «Երեւանեան ուղղագրութեան դէմ» խորագրին տակ տասրագրած իր յօդուածաշարքով, հանդամանօրէն գրաբանական քննարկումի կ'ենթարկէ աբեղեանական խեղաթրութիւնը եւ ամբողջովին կը մերժէ զայն իբրեւ թիւրմացութիւն եւ ...խայտառակութիւն:

1922 Մարտ 4–ի «դեկրետ»ով պարտադրուած «Աբեղեանական ուղղագրութեան» դէմ դժգոհութիւններն ու բողոքները առաջին հինգ տարիներուն հետզհետէ կը սաստկանան՝ մերթ լուռ, մերթ քիչ մը լսելի, նաեւ բարձրաձայն՝ հրապարակաւ, օրինակ՝ Մալխասեանցի քննադատական յօդուածները «Լեզուի հարցեր» վերնագրի տակ:

Մեղմացնելու համար առարկութիւններն ու քննադատութիւնները, 1926–ին կը կազմուի նոր յանձնախումբ մը, բաղկացած՝ Մ. Աբեղեանէ, Հր. Աճառեանէ, Գրիգոր Ղափանցեանէ, Ստ. Մալխասեանցէ, Յ. Մանանդեանէ, Լէոյէ, Ալ. Շիրվանզադէէ եւ ուրիշներէ: Աբեղեան անխտիր կերպով կը հրաժարի եւ նիւթերուն չի մասնակցիր, նկատելով որ յանձնախումբին մէջ տիրող մթնոլորտ այնքան ալ նպաստաւոր չէ իր յերիւրած խեղաթրութեան ռեֆորմի նկատմամբ:

Յանձնախումբը կը քննարկէ Աբեղեանի ուղղագրական այսպէս կոչուած բարեկարգումը, խիստ քննադատութեան ենթարկելով զայն: Գլխաւոր չորս զեկուցողներ կը կատարեն տարբեր առաջարկներ ձեւով մը «փրկելու» եւ տանելի դարձնելու համար ուղղագրական «բեկարգում»ը, սակայն թափուած բերքերը կը մնան ապարդիւն: Յանձնախումբին առաջարկները կը համադրուին եւ առանձին աղիւսակով ու նամակով կ'ուղարկուին Խորհ. Միութեան եւ արտասահմանի անուանի մտաւորականներու եւ հայագէտներու: Նամակին կը պատասխանեն Անթուան Մէյէ, Նիկողայոս Մառ, Նիկողայոս Ադոնց եւ ուրիշներ, բացասական արտայայտութիւններով:

Յանձնախումբին գումարած 35 նիստերու աւարտին կը ներկայացուի ուղղագրութեան տարբերակ մը, որ կը դիտուի իբրեւ նահանջ աբեղեանական խեղաթրութեան ծայրայեղութիւններէն եւ մասամբ կը վերականգնէ մաշտոցեան ուղղագրութեան կարգ մը կանոնները: Սակայն նահանջը յանձնախումբին որոշումի կը մնայ թուղթի վրայ եւ կը չարունակուի գործածուիլ 1922–ի նոր ուղղագրութիւնը: Կը չարունակուին նաեւ բողոքներն ու գանգատները աբեղեանական խեղաթրութեան դէմ:

1932–ին նոր յանձնախումբ մը կազմուելով փորձ մը եւս կը կատարուի աբեղեանական ուղղագրութիւնը «փրկելու» համար, սակայն, այդ ալ ապարդիւն կը մնայ: Նոյն տարին, դարձեալ դիտողութիւնները մեղմացնելու նպատակով, երկրորդ փորձ մը եւս կը կատարուի: Այս անգամ յանձնախումբը քննարկումը կը կատարէ Գրողներու Միութեան մէջ, ուր ներկայ կ'ըլլան նաեւ Ե. Չարենց, Ա. Բակունց, Մ. Մազմանեան: Զեկուցում մը կը ներկայացնէ Դրաստամատ Սիմոնեան: Աբեղեանական խեղաթրութիւնը «յեղափոխութեան ախտոռոգուն նուաճումներից» մին նկատելով, անհրաժեշտ կը նկատուի միայն թեթեւ եւ «աննշան» թերութիւններու վերացումը:

Իր ուսումնասիրութեան այս բաժինը փրոֆ. Խաչերեան կ'եզրափակէ գրելով. «Ընդամէնը տասնեւութ տարի ու կէս

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԷՔԵԱԹ

Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները մարզը ամէնէն աւելի հեռանկարները ներընչողներէն ու մխիթնոյն առեն ամէնէն չարչրկուածներէն եղաւ անկախութեան տասնամեակին: Ինչպէս պարտադիր սխալներու տիրակալութեան ենթակայ չատ մը մարզեր, հոս ալ, հեռանկարներու առաջին տեղը զրաւեց սրբագրութեան ակնկալութիւնը: Ոչ ոք կը կասկածէր որ ազատօրէն իր բարիքին ուղղութեամբ չարժելու պայմաններուն տէր գարձած Երեւանը պիտի վտիտար տիրոյ հունի մէջ դնելու իր յարաբերութիւնները, նախընտրութիւնները, գործակերպը, մտայնութիւնները, նաեւ որոշ վարժութիւններ, եւ այլն:

Այսօր, այդ հանգրուանէն տասնամեակ մը եաք, կարելի չէ ըսել որ չհատարուեցան փոփոխութիւններ: Կան ոլորտներ որոնք այնքան հիմնօրէն տարբեր են տակաւին օրերէն, որ փոփոխութիւն թուը բաւական անզօր կը մնայ տահմանելու համար տարբերութիւնը: Այս ոլորտը կը դլխաւորէ չուկայական չրջանակը. ազատական ըլլալու նպատակով ճամբայ ելած ու անիչխանութեան յանգածի ապաւորութիւն կը գործէ ան: Կը հետեւի ընկերայինը որ կը կրկնէ պատկերը: Հիմնովին չրջուած են բարքերը. նիստուկայ, հագուստ – կապուստ, բարոյական չափանիշ, վմբռնում, փոփոխութեան ու ազատութեան հովերէն տարուած, առանցքէն խուսափած անիւներու նման «կը զարգանան» որեւէ ուղղութեամբ:

Այս պատկերին քով կայ անփոփոխելիներու դաչտն ալ: Հոն տակաւին կարեւոր համեմատութիւն կը դրաւէ ամէն բան իչխանութիւններէ, կամ երկրորդներէ, երրորդներէ սպասելու կեցուածքը, մինչ նախաձեռնութեան օրինակներն ալ օր օր կ'աւելնան: Ամէն բան իչխանութիւններէ սպասելու ընթացքին մէջ լուրջ բացառութիւն մը ըլլալ կը թուի Ղարաբաղցիներու չինարարական գործունէութիւնը որ վերջերս յաճախ նիւթ կ'ըլլայ. պատասխանատուներ կ'ըսեն, մամուլը կը դրէ թէ Ղարաբաղի չրջանները բնակչութիւնը լծուած է իրենց բնակարանները, պարտէզները, դիւղերու ճամբաները բարեկարգելու, չինելու, իչխանութեան կողմէ որոմադրուած չինանիւթով:

Անփոփոխելիներու դաչտին ամէնէն ծանր նստած քարերը կը պատկանին մըտկոյթի բնոյթին, դլխաւորութեամբ ղեղական մարզին. տասը տարուան մէջ ո՛չ մէկ գործնական քայլ առնուեցաւ ղեղն ռուսականին կապկումի այլանտկութենէն մաքրելու, կամ 1922–ին պարտադրուած ապազդային դրելաճեւը ազգային ուղղագրութեամբ փոխարինելու համար: Մխայն այս վերջինին արձագանգումը խառարամոլութեան այնպիսի մրրիկներու պատճառ կ'ըլլայ որ մարդ կը սարսափի նչմարելով «ակադեմական», «գիտնական», «լեզուաբան», «վերոգիչեօր»ի նման մակդիրներու ծածկած անղոններէն:

Բարելաման, սրբագրութեան ճամբան չէ յաղողած բռնել Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու մարդն ալ: Իրեւ թէ բազմացած կամուրջները դրեթէ միայն նեռուած են երեւանէն դէպի դրպաններ, մնացեալ ոլորտները թաղելով անտարբերութեան ու արհամարհանքի լայն չերտերու տակ:

Քիչ բացառութեամբ այս կացութեան մէջ յուսատու բան մը ունէր կարդալը թէ վերջերս 12 կուսակցութիւններ հռչակագիրով մը տեղեկացուցած են «Հայրենիք – Սփիւռք գործակցութիւնը համակարգող մարմին»ի մը կազմութիւնը: Այդ մարմինը Յունիս 20–ին ասուլիսի մը հրաւիրած է. ձեռնարկին մասին Անոյշ Բաբայեանի («Ազգ» Յունիս 21) թղթակցութիւնը սակաւ, պաղ ջուր կը լեցնէ յոյսի այս պատառին ալ վրայ:

Ասուլիսին կ'ըսուի թէ հայութեան երկու թեւերուն յարաբերութիւնները կարգաւորելու նպատակով, մարմնին ղեկավարները հանդիպում մը ունեցած են Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ: Նիւթ ըրած են «յատուկ նախարարութիւն, Համահայկական դըրամատուն» բայ բաժնետիրական ընկերութիւն ստեղծելու եւ «Հայաստան – Սփիւռք ազգային խորհրդարան» ունենալու հարցերը: Նախարարը պատասխանած է որ պետական կարգավիճակով ներման կառոյցի մը մասին մօտ օրէն հրամանագիր կը հրատարակուի, իսկ նախարարութիւն հիմնելու տարբերակը մեծ ծախքեր պահանջելով, ներկայիս չըռայլութիւն կը նկատուի: Ստեղծուած ներկայի մարմինը պիտի գործակցի ըստեղծուելիք նոյն բնոյթի կառոյցի մը հետ որ պետական կարգավիճակ պիտի ունենայ:

Մեկնակէտն իսկ երկճիւղ ընթացող այդ մարմինը որոշ է որ հաւատք չէ ներչնչած ասուլիսին ներկայ լրագրողներուն: Ա. Բաբայեան կ'ըսէ որ 12 կուսակցութիւններու դլխաւորները արդէն համաձայն չեն Սփիւռքի հետ յարաբերութիւնները ծրագրուած ձեւով քալեցնելու: ՀՌԱԿ–ը, օրինակ, ըսած է թէ նկատի չեն առնուած Սփիւռքի հոգեբանական առանձնայատկութիւնները եւ գծուած միտնութեան պատկերը իրատեսական չէ: Հ.Յ.Դ.–ն ալ իր կարգին կասկածայատնած է միջտնական խորհրդարան կազմելու համար Սփիւռքի կեդրոններուն մէջ ընտրութիւն կատարելու գաղափարին: Այդ Խորհրդարանին կարգավիճակի ու լիազօրութիւններու հարցերը բաւական անորոշ թողած են Չանրապետական կուսակցութեան ալ:

Ինչ որ կը մղէ լրագրողուհին թերահաւատութեան, «Համահայկական դրամատուն» հիմնելու վիճելի նկատուած միտքն է: Մանաւանդ որ ըստ ծրագրին, այդ դրամատան մէջ պիտի կեդրոնանան «համայն հայութեան փիլանթրոպական միջոցները». անոնց տակոսներէն որոշ մաս մըն ալ պիտի տրամադրուի վերոնչեալ խորհրդարանին: Այս երկու պարագաներն են որ ծրագիրը կը նմանցնեն «գեղեցիկ ցանկութեան կամ հէքեաթի»:

Իսկապէս, կարելի չէ փոքր քմծիծաղով մը չկարդալ «Համահայկական դրամատան» մը մէջ «Համայն հայութեան» դրամական միջոցները կուտակելու հանճարեղ դաղափարը: Մարդ չի գիտեր թէ ատիկա վերադրէ յղացողներու անգիտութե՞ն, թէ ճարպիկութեան: Տասը տարիէ ի վեր «կթան կով»ի նկատումին արժանացած Սփիւռքի Հայկն կարելի՞ է լրջօրէն ակնկալել տակաւին որ իր «փիլանտական համայն միջոցները» կեդրոնացնէ «համահայկական դրամատան» մը մէջ. յատկապէս առանց մտածելու վըստահութեան դրամագլուխին ամրողջական մխտումը դարմանելու, այդ վստահութիւնը վերատին չտահելու մասին:

Ա. Բաբայեան այս կէտին չեչտումով կ'աւարտէ իր յօդուածը: «Սփիւռքի հետ արժանավայել եւ ոչ թէ նախկինի պէս, ասես ողորմութիւն հայցող եւ ընդունող մեր յարաբերութիւնները սպառում են վերածնունդի» կ'ըսէ ան, իրատեսական ճամբան ալ ցոյց տալով. «Իրական յարաբերութիւններն օդում չեն կառուցւում. որպէսզի համագործակցես, պիտի նախ ճանչես ու հասկանաս դիմացինդ»:

Ե՞րբ կը հնչէ արդեօք օդայինը ամուր դետիններով փոխարինելու պահը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ.Բ.Ը.Մ. - ԼԻՈՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՑԹ

Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Լիոնի մասնաճիւղը, դեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր մեծարանքի ճաչ – հանդիսութիւն մը կազմակերպելու, որուն ընթացքին յատուկ յայտագրով մը յիչատակութիւն եւ յարգանք մատուցանելու, Լիոնէն, Տիկին Մատլէն Պամամճեանի, որ երկար տարիներ «Լիոնի Տիկնանց Միութեան» որպէս նախագահ ծառայած է: Նաեւ՝ Պր. Սեդուհ Սարեանին, որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ Լիոնի հայութեան անխոնջ եւ անսահման ծառայութիւն մատուցած է եւ դինք կոչեցին, Լիոնի Հայոց Նահապետ... Երրորդ գնահատուող անձնաւորութիւնն էր Պր. Սեդրակ Սանճեանը, որ դարձեալ նուիրեալ մըն է հայկական չրջանակներու: Իսկ չորրորդը, Վարդանէն Պր. Անդրանիկ Քէչիչեանն էր, որ, յատկապէս Ֆրանսայի, նաեւ Եւրոպայի Հ. Բ. Ը. Մ.–ի չրջանակներուն նուիրեալ աչխատանքին համար գնահատուեցաւ:

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Լիոնի Մերքիւրի պանդոկի չքեղ սրահին մէջ, Շաբաթ, Յունիս 24–ին, ուր ներկայ էին, Լիոնէն, Վալանսէն, եւ Սէն – Շամոնէն ազգայիններու եւ միութենական – ներու ստուար բազմութիւն մը եւ յատկապէս Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, Դաւիթ Եպիսկոպոս Սահակեան եւ Գուրգէն Վրդ. Ազատապետեան:

Բոլոր խօսք առնողները, նախ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի կողմէ, նախագահ Ժագ Սպըլեանը, Ժագ Էքմէքճեանը եւ Վազգէն Խաքիճեանը, ապա՝ Դաւիթ Եպիսկոպոս եւ Գուրգէն Վարդապետը, վեր առին ազգային եւ միութենական անտակարկ ծառայութեան ոգին եւ գնահատական արտայայտութիւններ ունեցան մեծարուող չորս անձնաւորութեանց համար:

Մեծարեալներու կողմէ, Գէորգ Ս. Սարեան եւ Ա. Քէչիչեան խօսք առին եւ իրենց երախտապիտութիւնը յայտնեցին կազմակերպողներուն:

Նուագախումբ «Սպիտակ խումբը» միչտ խանդավառ մթնոլորտ մը կը ստեղծէր:

Հուակ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանի խրախուսիչ խօսքերով եւ Պահպանիչով վերջ գտաւ այս բացառիկ հանդիսութիւնը, որ նուիրուած էր միանգամայն Հ. Բ. Ը. Մ.–ի 94–ամեակին:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

LIVRES REÇUS

LA VIE MOUVEMENTEE DU CURE JULES CHAPERON
Biographie d'un prêtre social dans la haute vallée de l'Artuby (Var) (1877 - 1951)

ROGER FAUCK

Ed. L'Harmattan, Paris 2000

(«ՅԱՌԱՋ».–Այս վարդապետին օրագրութեան մասին յօդուած մը ստորագրած է Փրոփ. Ժերար Տէտէեան «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի 1998 Փետրուարի թիւին մէջ):

ՄԱՐՏԻԿ ԱՊԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑ Ր)

Ա. ՄԱՍ

Է.

Արդէն առաջուընէ, Սուրեանի հետ ունեցած խօսակցութիւններէն արմատապէս տպաւորուած, փառասիրական եռանդներու տենդէն բռնուած, այդ չարքաշութեան մը մեքենական, ընկճող, չընչասպառ ընթերցումէն, որուն տեւողութեանը միջոցին պահ մը իսկ խորհած չէր կարզացածին վրայ, որ դրոչմուած էր իր ուղեղին վրայ ինչպէս ճայները ճայնադիրին՝ Մարտիկ ապա դուրս ելաւ «յոտից ցվերս» յեղափոխական կտպարտւած, դլուխը խճողուած այդ չմարտւած, չգտուած ընթերցումին բզզումներովը, երեւակայութիւնը՝ կարզացած դէպքերուն, կռիւներուն, ապտնութիւններուն, հայրենասիրական մարտահրաւէր յօդուածներուն արիւնոտ, պատկերէր յուզումնալից, փողաղղրդ, փետրուռոյց բացատրութիւններուն, խրոխտահնչակ թմբկահար բառերուն դիւցազներգական բախտամներովը, չաչումներովը, գոչիւններովը տակնուվրայտած, տենդոտած, ցնորատեսուած:

– Ա՛ս ի՛նչ մարդեր են եղեր, պէ՛ աս դրօչակեանները, – բացագանչեց, երբ լմընցուց, Մարտիկ ապա, կարծես չախչախուած այն պատկառազդու, վայրագ մեծութեանը արիւնոտ մուխ փառքին առջեւ, որով իր վառ երեւակայութեանը կը ներկայանար Դաչնակցական կուսակցութիւնը՝ իր յեղափոխական բազմամեայ դրականութեան ու գործունէութեան բոլոր դրութիւններէն ու դէպքերէն ցայտնութեան ցնորքի մը վիթխարի ուժովը ցայտող, Սարսափին գժոխայնութեանը մէջ պլլուած, սպառնագին ու չարաչուք:

Ա՛ս վազրերուն բարեկամութիւնը չահելու էր:

– Ա՛ս մարդերուն հետ խազալ չըլլար. աս ի՛նչ բաներ ըրեր են:

Ա՛ս ի՛նչ բաներ դրեր են, աւելցնելու կը մտնար Մարտիկ ապա:

Ընթերցումը հազիւ լմնցուցած, իր տպչած մօրը ու աղջկանը Դաչնակցական յեղափոխութեան տարօրինակ դասընթացք մը լալրտեց. անհեթեթ խառնուրդ մը, խելացնոր հրմչակում մը, իրարանցում մը խճողուած մտքին բերանը զահավիժող նորատաց բաներուն, երեւակայութեանը մէջ չաչող յեղափոխական խոչոր բացատրութիւններուն, բառերուն, չփոթ, հաչմոտած դէպքերու, կտրատուած, մէջտեղէն սկտուած, ըստկիզբէն վերջացած պատմութիւններու, կեանք ունեցաւ աբեղեանական խեղաթիւրութեան կիրառութիւնը Խորհրդային Հայաստանում անիտառնական վախճան ունենալով, հայ դպրութեան պատմութեան մէջ, ըստ որում մնալով իրրեւ կատարնոտ եւ անպատասխանատու մի նպատակի նախաձեռնած ձախաւեր փորձառութիւն..., որից, սակայն, միանդամից եւ վերջնականապէս ձերբազատուել հնարաւոր չեղաւ, այլ պատասպարուեց մասամբ նորից նաեւ մինչակայ մի այլ խեղաթիւրութեան կերպաւորմամբ, որ կեանքի կոչուեց դարձեալ մի այլ կառավարական դեկրետով, 1940 թուականի Օգոստոսի 22–ին, էլի առանձնաբար՝ լոկ իրրեւ արեւելահայ դրական լեզուի եւ մասամբ էլ պետական դրագրութիւնների պաշտօնական դրաճեւ...» (էջ 349:

(Շար.)

Դրամի եւ կեանքի կորուստներ պատճառած ահաւոր երկրաշարժէն ետք, Թուրքիոյ մէջ ամերիկեան ռազմական ներկայութեան դէմ ցոյցեր տեղի կ'ունենան

Ամերիկեան ռազմական ներկայութեան դէմ ցոյցեր տեղի ունեցան Թուրքիոյ մէջ, Իզմիթի մէջ ամերիկեան նաւատորմիղի այցելութեան առիթով: Ցոյցերը տեղի ունեցան Իզմիթի մէջ, ուր ամերիկեան նաւատորմիղի հրամանատարը եւ անձնակազմի անդամներ այցելութիւն կատարեցին քաղաքապետարան եւ ծաղկեպսակ մը դրին Աթաթիւրքի արձանին առջեւ:

Ցոյցերուն մասնակցեցան մօտաւորապէս 1000 հոգի, որոնք ամերիկեան նաւատորմիղի անդամներուն ուղղեցին հայհոյանքներ եւ ամերիկեան դրօշակներ այրեցին:

Ցոյցերուն մասնակցողներէն մէկը ըսաւ. «Ամերիկացիները մեր երկրին մէջ ռազմական ներկայութիւն մը ունենալու իրաւունք չունին:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին։

Ներկայացուցչական Նոր Ժողովին ազատ ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 10–ին։

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրել կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամատուրքերը, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուանը, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15–ը ներառեալ (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը)։

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական Ժողովին, պարտին իրենց պրաւոր թեկնածուութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոստով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15 (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը)։

Մայիս 11

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր մէօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈՒՀ-ԵՐՈՒՄ* 70 ՏԵՂ Է ՑԱՏԿԱՑՐԵԼ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՑ ԴԻՄՈՐԴՆԵՐԻՆ

Հայաստանի կառավարութեան կողմէ ս. թ. Յունիսի 22–ին հաստատուած ԲՈՒՀ–ական ընդունելութեան պետական պատուէրի շրջանակներուն 70 տեղ է յատկացուել սփիւռքահայ դիմորդներուն։

Այդ տեղերի շրջանակներում ընդունելութիւնն իրականացուելու է «Հայաստանում օտարերկրեայ քաղաքացիների ուսուցման մասին» կարգի համաձայն՝ ՀՀ կրթութեան եւ դիտութեան նախարարի կողմից ստեղծուող յանձնաժողովի նախագահութեամբ՝ առաւելութիւն տալով հայագիտական, մանկավարժական, արուեստի եւ Սփիւռքի համար առաջնահերթ նշանակութեան այլ մասնագիտութիւններին։

Պետական պատուէրի տեղերից բացի սփիւռքահայ դիմորդները հնարաւորութիւն ունեն ընդունուելու նաեւ վճարովի համակարգ՝ նոյն կարգի համաձայն։

Հայոց լեզուին բաւարար տիրապետելու եւ կրթական ծրագրերին յարմարուելու նպատակով սփիւռքահայ դիմորդներն ընդունուելու են նախապատրաստական դասընթացքի՝ մէկ տարի ժամկէտով։

Հայկական դպրոցների շրջանաւարտներին հնարաւորութիւն կը տրուի դիահերձների ստուգման (հարցազրոյցի) արդիւնքներով ուսումն սկսել առաջին կուրսից։

Դիմորդների վաստակաշարների ընդունելութեան վերջին ժամկէտը Օգոստոս 1–ն է։

Դիմորդների կողմից լրացուող դիմում – հարցաթերթիկը յանկացողները կարող են ստանալ Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնում։

Հասցէն՝
9, rue Viète — 75017 PARIS
Tél. : 01 42 12 98 00
Fax : 01 42 12 98 03

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ

(*) Բարձրագոյն Ուսման Հաստատութիւն։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յուլիս 13

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ՝ ՍԱՀԱԿԱՑ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՑ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։
կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաբիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաբիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville.
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

*
**

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ԿՈՐՈՒԶՈՒԻ

Հայ ընտանիք մը արեւմտահայերէն խօսող տիկին մը կը փնտռէ, հոգ տանելու իրենց պատկին, Իտալիոյ մէջ, Յունուար 2001 թուականէն սկսեալ։ Բնակութեան եւ անունդի ապահովութիւն, առաւել թոշակ։

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝

ARAM BALIAN
Viale Valganna, 106
21100 VARESE — ITALIA
☎ 0039/0332/499439

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՅԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի դնման նուիրատուներուցանկ։

Պր. Յ. Ապահեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. եւ Ն. Ալեքսանեան 500 Ֆր., Պր. Ս. Աւետիքեան 2·000 Ֆր., Պր. Ֆ. Եղկեչեան 1·000 Ֆր., Օր. Լ. Մելքոնեան 2·500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Թօլոյեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Գուլումճեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Խրլօբեան 1·000–ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Լ. Հապէչեան 500 Ֆր., Տօքթոր Գրիգոր Եարեան 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ա. Հապէչեան 500 Ֆր.։

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«O H, MY G O D !»

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh

du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

«Ց Ա Ռ Ա Զ»Ի ՔՆՔԱՑԻԿ ԱՊԳԱՐՈՒ ԱՍԱԿԱԳԻՆ

Մպահազգ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանառութ	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Ա.Կ. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, մինչեւ ՉԵԻ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 13
JEUDI
13 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՊԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅՐԳ. ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·948 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.948

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 11 / 12)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ Է, ԸՍՏ Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ

Մինակի խումբին նախագահներուն ըղձան առած այցին, Եւրոպական Խորհրդարանական վեհաժողովին նիստին եւ Հայաստանի զեկավարութեան կատարած վերջին այցերուն յաւակցած մամուլի ասուլիսին Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան հաստատած է թէ Հայաստանի նկատմամբ վստահութիւնը վերահաստատուած է։ Արտասահմանեան հանդիսականներուն առաջին նիւթը եղած է միւս երկրին անտեսական պարզացման մարզը, ապա միայն Ղարաբաղի հարցը։ Հարկերը նուազեցնելու եւ կաշառակերութեան դէմ պայքարի անհրաժեշտութիւնը քննարկուած է Համաշխարհային դրամատան եւ Տարադրամի միջազգային հիմնադրամի զեկավարութեան հետ Հայաստանի պատասխանատուութեան հանդիպումին ընթացքին։

Նախարարը անդրադառնալով լրացուցիչ քաղաքականութիւն վարելու կարեւորութեան, ըսած է թէ ան յայտնի է, ինչպէս կարելի է դատել արդիւնքներէն։ Այդ առումով՝ սխալ է Հայաստանի Ռուսաստանի հետ գործակցութիւնը միայն ռազմական նկատել, իսկ ԱՄՆ–ու հետ տարածը՝ միայն անտեսական։

Վ. Օսկանեան խօսած է Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններուն մասին ալ։ անոնք տուժած են իր կարծիքով, Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին պատճառով, բայց յուսալից նկատած է Արտաքին գործերու հովանիին տակ Սփիւռքի հետ կապերու գործադիր քարտուղարութիւն ստեղծելու կառավարական որոշումը։ Ինչ կը վերաբերի արտագաղթին, նկատի առնելով թէ տրուած որոշ թիւեր չափազանցուած են, Վ. Օսկանեան միակ լուծումը նկատած է անտեսական աճի ապահովումը եւ նոր աշխատատեղիներու յղացումը։

Կրկնելէ ետք թէ Մինակի խումբին նախագահները Ղարաբաղի հիճխուին լուծումի նոր տարբերակ չեն առաջարկած, նախարարը յայտնած է թէ Ռ. Քոչարեան եւ Հ. Ալիեւ կը հանդիպին Օգոստոսին Ջրիմի մէջ, ապա Թերեւս Նիւ – Եորք, ՄԱԿ–ի վեհաժողովին։

Ասուլիսին նիւթ եղած է Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու եւ սահմանին փակ մնալու խնդիրը։ Վ. Օսկանեան զարմանալի գտած է որ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու բանբերը Հայաստանեան պատասխանատուութեան կարգին վարաբումին առթիւ երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն բնականոնացման համար Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումէն զատ յիշած է ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին Երեւանի հետաքրքրական կեցուածքը։ «Մենք բարոյական իրաւունք ունենք հրաժարուելու ցեղասպանութեան ճանաչման խնդրից, դա իշխանութիւնների որոշումը չէ, ժողովրդի խնդիրն է» ըսած է ան։

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Զինուորական դատախազութեան քննիչ բաժնի պետը յայտնած է թէ Հոկտեմբեր 27–ի նախաքննութիւնը աւարտած է։ 14 մեղադրեալներուն, անոնց պաշտպաններուն, տուժողներուն կամ անոնց իրաւական յայտնի օրերուն 50 օր ժամանակ կը տրուի նիւթերուն ծանօթանալու, առարկելու համար։ Ամէն ետք գործը կը ղրկուի դատարան։

*
**

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԻՆ ՎԿԱՆԵՐԸ

«Մխիթար Սեբաստացի» կրթական հաստատութեան տնօրէն Աչոտ Բլէեանը մեղադրողները պահանջած էին հրապարակել հարցաքննութեան չներկայացող վկաներու ցուցմունքները։ Յուլիս 11–ի նիստին Ա. Բլէեանի փաստաբանը առարկած է այդ պահանջին դէմ, ըսելով որ դատարան ներկայացած վկաները պնդած են թէ ցուցում տուած են ճնշման տակ, ուստի կրնայ մխիթարեան պարագան ալ նոյնը ըլլալ։ Դատարանը մերժած է ցուցումները հրապարակելու պահանջը եւ որոշած վկաները բերել առեան։

ԼՈՐԻՍ ՃԳՆԱԻՈՐԵԱՆ ԿԸ ՀԲԱԺԱՐԻ

Հայաստանի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբի պեղարուեստական ղեկավար Լորիս Ճգնաւորեան ներկայացուցած է իր հրաժարականը, որ կը վաւերացուի նախարար Ռ. Շառոյեանի կողմէ, ըստ Մշակոյթի նախարարութեան մամլոյ քարտուղարութեան. քարտուղար Կ. Վարդանեան նշած է, եթէ մկկը աշխատիլ չուզէ, այդ իր ցանկութիւնն է, աւելցնելով թէ այն չշուկները որոնք հրաժարականը կը վերադրեն նախարարութեան եւ ճգնաւորեանի միջեւ տարակարծութիւններու, իրականութեան չեն համապատասխաներ։ Այս մասին «Առաւօտ» օրթերթը գրած է.– «Հայաստանի թիւ մէկ երաժշտական բիզնեսմէնը վերջապէս որոշել է լքել Հայաստանի սիմֆոնիկ նուագախումբը՝ մասնաւորապէս եւ Հայաստանը՝ ընդհանրապէս։ Ըստ որոշ տուեալների, նա պատրաստւում է իր բիզնեսը շարունակել Իրանում՝ "Ռոստամ եւ Զօհրապ" իր անգուագական գլուխգործոցի յաճախակի կատարումներով։ Բոլոր դէպքերում, իր մեկնելով, Պ. Ճգնաւորեանը անգնահատելի ծառայութիւն մատուցեց ազգային մշակոյթին»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԲԱՔՈՒ ԱՅՑԸ

Թուրքիոյ եւ Ազրբեջանի անխախտ մերձեռմութիւնը չարունակելու ապացոյց նկատուած է Թուրքիոյ նորընտիր նախագահ Ահմէթ Նէճտէթ Սէզէրի Բաքու այցը։ Անոր առաջին յայտարարութիւնները չեչոտած են այդ մտերմութեան մնայուն բնոյթը։ Սէզէր ըսած է թէ Թուրքեւազրբեջանական յարաբերութիւնները Թուրքիոյ նախագահին փոփոխութեամբ կարելի չէ որ տարբեր բնոյթ կրեն։ Ապա աւելցուցած է. «Մեր յարաբերութիւնները իրենց արմատները կը գտնեն պատմութեան, եղբայրութեան, աշեակցական կապին մէջ։ Վստահ եղէք որ ոեւէ կատարեալ համերաշխութեամբ պիտի շարունակուին, ինչպէս մինչեւ այսօր»։

Երկու նախագահներուն տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է ազրբեջանական կազին Թուրքիա փոխադրութեան ձեւը եւ Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին անյապաղ շինութիւնը։

Բաքուի լրատուիւները հաղորդած են որ Ալիեւ ու Սէզէր նիւթ ըրած են Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորումն ալ։ Թուրքիոյ նախագահը ըսած է թէ իր երկիրը խաղաղ լուծումի կողմնակից է եւ կը պաշտպանէ որեւէ որոշում որուն համաձայն կը պտնուի Ազրբեջան։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

*Ամերիկայի Ներկայացուցիչներու ժողովի Դրամատան յանձնախումբը Յուլիս 11–ին ունկնդրած է Ամերիկայի Պետական Դրամատան ներկայացուցիչներուն, որոնք հաստատած են թէ Հայաստանի հարցը կը գտնուի Դրամատան օրակարգին վրայ։ Ներկայացուցիչներէն Ռիչարտ Հասի ըսած է

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆԻ

«ՀԱՑՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ ՄԱՇՏՈՑԵԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒԱԾ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿԵՐՊ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ (Ե.–Ի. ԴԱՐԵՐ)»

ԳԻՐՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

(Ե. եւ վերջին Մաս)

Փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան հայագիտական իր լուրջ ուսումնասիրութեան եօթներորդ եւ վերջին բաժնին մէջ կը ներկայացնէ ուղղագրութեան երկրորդ 1940–ի մասնակի խեղաթիւրումը, որ կը կոչուի «Հայաստանեան ուղղագրութիւն»։

Հեղինակը կը նշէ թէ 1940 Օգոստոս 22–ին հրամանագրուած խեղաթիւրութեան «նոր» համակարգը կը գործէ մինչեւ այսօր Հայաստանի Գ. Հանրապետութեան տարածքին, միայն մասամբ վերականգնելով դասական օրէնքները, որով, սակայն, այնուամենայնիւ պահպանուեցաւ անջրպետումը թէ՛ դասականի, թէ՛ նախասովետական արեւելահայ – արեւմտահայ, եւ թէ Սփիւռքի հայ գրաւոր մշակոյթին հետ։

Այսպէս կոչուած հայաստանեան ուղղագրութեան նախագիծը մշակած է լեզուաբան Գուրգէն Սեւակ։ Նախագիծի նախաբանին մէջ կ'ըսուի թէ յանձնախումբը՝ 1922 Մարտ 4–ի հրամանագրով «աբեղեանական ուղղագրութեան» ընդունումը «առաջադիմական խոշոր քայլ» կը նկատէ, իբրեւ թէ մաշտոցեան «հնացած» ուղղագրութեան «անճշդութիւնները»ը սրբագրելու եւ աշխատաւոր զանգուածներու գրագիտական մակարդակը բարձրացնելու ուղղութեամբ։ Սակայն, «բարեկարգում»ի գործադրութեամբ ձեռք ձգուած փորձառական արդիւնքները յանձնախումբի մասնագէտները յանդիմացած են այն եզրակացութեան, որ «աբեղեանական ուղղագրութեան» բարեկարգումը եւս ունի կարիք մը թերութիւններ, որոնց «բարելաւման» համար ձեռնարկուած է երկրորդ «բարեկարգում»ը։

Փրոֆ. Խաչերեան բնութագրելով «Հայաստանեան ուղագրութիւն»ը, կ'ըսէ թէ իրականութեան մէջ անիկա «խառնուրդ» մըն է՝ մաշտոցեան համազգային ուղղագրութեան եւ աբեղեանական տրնջիւնական դրութեան միջեւ եւ այդ պատճառով ալ ձախնաւորի քանի մը տառեր իրենց նախկին հնչիւնական արժէքները ստացան՝ ինչպէս բուն, այնպէս ալ պատմական հնչիւնափոխութեամբ տարբերակուած արտասանութեամբ։

Այսպէս, աբեղեանական խեղաթիւրութեան մէջ այբուբենէն վտարուած օ տառը կը վերականգնի ու կը վերահաստատուի գործածութեան իր լրիւ իրաւունքներով։ Նախապէս, բառին սկիզբը ե գիրքն առաջ, ինչպէս նաեւ օժանդակ բայերու առաջին ձայնաւորէն առաջ (օրինակ՝ գրելու չեմ...) անտեղի գործածուող յ կիսաձայնը դուրս կը հանուի աբեղեանական խեղաթիւրութենէն։ Ե տառը դասական արժէքով կը պահէ իր տեղը բառին ըսկիզբը եւ մէջտեղը, իսկ վերջաւորութեան կ'իրացուի աբեղեանական խեղաթիւրութեան կանոնը, այսինքն՝ փոխանակ է–ի, կը գրուի ե։ Է գիրը եւս կը գրաւէ իր տեղը մաշտոցեան այբուբենի համակարգին մէջ։ Կը վերցուի ո գիրէն առաջ վ տառի անպէտ ու անիմաստ գործածութիւնը։ Այս եւ քանի մը այլ կանոններու փոփոխութենէն զատ, աբեղեանական խեղաթիւրութեան մնացեալ կանոնները նոյնութեամբ կ'ընդունուին 1940 Օգոստոս 22–ի երկրորդ «բարեկարգում»ին մէջ, մասամբ միայն մօտեցնելով արեւելահայերէնի բառապաշարները իրենց նախկին՝ աւանդական կերպարներուն։

Փրոֆ. Խաչերեան կը նշէ թէ ուղղագրութեան երկու «բարեկարգում»ներու պատճառած խեղումներու հետեւանքով, հայերէն լեզուն, պատմա – մշակութային քաղաքակրթական առումով լիովին կ'արժեզրկէ իր միջազգային նշանակութիւնը։ Հայագիտութեան արտասահմանեան ամպիոններուն մէջ կարեւորութիւն չի տրուիր ո՛չ աբեղեանական, ոչ ալ հայաստանեան խեղաթիւրութիւններուն։ Ապա, հաստատելով զոյգ խեղաթիւրութիւններու յարուցած խոչընդոտը ընդհանրապէս լեզուաբանական, բանասիրական եւ թատերանպրական աշխատանքներու անկաշկանդ ծաւալումին, հեղինակը կուտայ հետեւեալ օրինակները։

Այսպէս, փրոֆ. Խաչերեան կ'ըսէ թէ մեծանուն հայագէտ Հրաչեայ Աճառեան, հակառակ իրախուսուղ եւ պահանջուղ աբեղեանական խեղաթիւրութեամբ, իր հետազօտութիւնները երբեք չփորձեց գրել պաշտօնական ընդունուած կանոններով։ Իր բոլոր ձեռագրերը մաշտոցեան ուղղագրութեամբ գրուած էին։ Տպագրութեան համար Պետհրատը (որ նոյնն է՝ կենտկոմը) երկու պայմաններ կ'առաջադրէ՝ առաջին «մարքս – լենինեան մեթոդոլոգիայի ոգով» քննադատական խօսք յառաջաբանին մէջ՝ հայագիտական իրաքանչիւր ուսումնասիրութեան համար, նկատի ունենալով իբրեւ «հին սերընդի մտքի արգասիք» ըլլալը, երկրորդ՝ մաշտոցեան ուղղագրութիւնը պէտք էր փոխել, վերածել պաշտօնական կանոններու։ «Հայագէտների չըլնանում, – կը դրէ փրոֆ. Խաչերեան, – յայտնի էր գործել Աճառեանի «համաճայնութիւն»ը՝ իր խորովի իմաստասիրմամբ։ «Եթէ մօտս էլ հայհոյին, ընդունում եմ ուզածդ քննադատութիւնը, միայն թէ... տպագրըւեն գործերս»։ Հարկ է արձանագրել՝ այնուամենայնիւ չափազանց մեծ է երախտիքը իր տաղանդաշատ եւ բազմահնորհ աշակերտի՝ Էդուարդ Աղայեանի, որ «ձեւը գտել» էր «տպագրութեան անյարիր» ապահովելու եւ հայագիտութեան համար փրկելու Հրաչեայ Աճառեանի բազմահատոր աշխատութիւնները դիտական չրջանառութեան մէջ դնելով դրանք նաեւ յետմահու հեղինակի» (էջ 356)։

Հոս հարկ է յիշել որ փրոֆ. Խաչերեան, իրրեւ «դիտատեխնիկական օգնական», ինք կատարած է այդ բոլոր հատորներու ձեռագրային վերածումները մեքենագրականի պաշտօնական գրականոններով՝ տառամեհիներ չարունակ, բանասիրական – լեզուաբանական բարձրագոյն կրթութեան ձեռք բերման եւ ասպիրանտական ուսումնասիրութեան ընթացքին, ինչպէս Աճառեանի ողջութեան, նոյնպէս եւ յետմահու, նաեւ բնագրային համեմատութիւններով։

Փրոֆ. Խաչերեան անդրադառնալով Հրաչեայ Աճառեանի հայագիտական աշխատութիւններու դլուխ – գործոցին՝ եօթհատորեայ «Արմատական Բառարան»ի հրատարակութեան, կը նշէ աբեղեանական խեղաթիւրութեամբ զայն հրատարակելու անկարելիութիւնը։ «Աբեղեանական խեղաթիւրութեան անկարողութիւնն ա՛յն էր, որ ոչ միայն բոլորովին պիտանի չէր այն առհասարակ մեր ազգային դրական լեզուների հին մատենագրութիւնները արտացոլելու, այլապէս «բարեփոխման» եւ քաոս կը ստեղծէր իրենով՝ այս կամ այն պատմական հետադոյութիւնը լեզուաբանական աշխատութիւնների դրառնել եթէ հարկ լինէր» կ'ըսէ փրոֆ. Խաչերեան ու կ'աւելցնէ. «Այդ փաստական իրողութիւնը ընդունում էր նաեւ աբեղեանական եւ յետ – աբեղեանական երկու դեկտրեաներն էլ միասնաբար, յօժարելով եւ հարկադրաբար առաջարկելով դրաբարեան բնագրերը հրատարակել մաշտոցեան ուղղագրութեամբ» (էջ 358)։

Բայց եւ այնպէս Աճառեանի «Արմատական բառարան»ը դրաբարեան վկայութիւններ պարփակելով հանդերձ՝ դրաբարեան բնագիր կամ աղբիւր չէր, ուստի հեղինակը պարտաւոր էր հայատակիլ չոր օրէնքին։ Սակայն, մեծ դիտնականը չվհատեցաւ եւ հրաժարեցաւ բառարանը աբեղեանական խեղաթիւրութեամբ հրատարակելէ։ Փոխարէնը, ան տասը տարիներու ընթացքին (1926 – 1935) վեց հատորները ապահեռախօս հրապարակեց (եօթներորդը յետագային տպագրուեցաւ)։ Աւելի մխայն բողոք չէր ուղղագրական «բարեկարգում»ի դէմ, այլեւ պատգամ նաեւ Հայաստանի մտաւորականն յետագայ սերունդներուն համար։

45 տարի ետք, Երեւանի պետական համալսարանի դիտական խորհուրդի որոշումով հրատարակուեցաւ բառարանը չորս հատորներով՝ մաշտոցեան համազգային ուղղագրութեամբ, հակառակ «Հայաստանեան ուղղագրութեան», որ տակաւին կը չարունակուի գործածուիլ մինչեւ այսօր։

Մաշտոցեան ուղղագրութեամբ լոյս ընծայուելու առաջին բացառութիւնը տրուած է 1944–1945 թուականներուն, ակադեմիկոս Ստեփան Մալխասեանցի «Բայազատական բառարան»ի չորս հատորներուն, այն ալ յատուկ ձօնով եւ «ի նշան երախտապարտութեան Մեծ Մարշալ Ի. Վ. Ստալինին»։ Եւ ըսել թէ տարիներ չարունակ Ստ. Մալխասեանց բանիւ եւ գործով պայքարած էր նոյն այդ մաշտոցեան աւանդական ուղղագրութեան դէմ։

Նկատի առած այն որ Մալխասեանցի բառարանը կ'ընդգրկէր ոչ միայն արդի հայերէնի բառերն ու բառակապակցութիւնները, այլեւ գրաբարի եւ միջին հայերէնի, մասամբ, նաեւ արեւմտահայերէնի ու բարբառներու բառագանձերը, փրոֆ. Խաչերեան կ'ըսէ թէ թէքնիք տեսակէտէ անկարելի էր «աբեղեանական» կամ «հայաստանեան» ուղղագրութեամբ զայն հրատարակել։ Մալխասեանց, սակայն, լիովին չէ յաջողած իր բառարանը մաշտոցեան աւանդական ուղղագրութեամբ հրատարակել, քանի որ, վաստերկն, բառարանը սպրդումներով տպագրուած է, խառնուրդ՝ աւանդականի, աբեղեանական եւ նախապէս իր իսկ առաջարկած խեղաթրումներու։

Փրոֆ. Խաչերեան մէկ առ մէկ վերլուծումի կ'ենթարկէ Մալխասեանցի բառարանի յառաջաբանին մէջ արտայայտուած միտքերը՝ բառարանին բնոյթին, ծրագրին եւ կազմութեան սկզբունքներուն մասին, անոնց ընդմէջէն ցայտուն դարձընելով հեղինակին գոչումներն ու խոստովանութիւնները։

Այսպէս, Մալխասեանց բացատրելով թէ ի՞նչ հիման վրայ իր բառարանը տպագրել կուտար մաշտոցեան ուղղագրութեամբ, կը նշէ. «Բառարանը, ինչպէս իր բովանդակութեամբ նպատակ ունի տալ լեզուի զարգացման պատկերը, այնպէս էլ նրա ուղղագրութիւնը պէտք է տայ բառերի դրութեան պատմական պատկերը, այսինքն պէտք է տայ բառերի դրութեան այն ձեւը՝ որ նրանք ունեցել են 1500 տարի»։ Այս և այլ նման խոստովանութիւններ ամբողջովին կը հակասեն տարիներ չարունակ իր ջատագոված եւ քարոզած խեղաթրումներուն։ Աւելի՛ն. Մալխասեանց զոհունակութիւն կը յայտնէ, որ սովետական Հայաստանի կառավարութիւնը թոյլ տուած է իրեն հրատարակել իր բառարանը մաշտոցեան ուղղագրութեամբ։

Շուրջ 40 տարի Հայաստանի մէջ Հրաչեայ Աճառեանի, Արարատ Ղարիբեանի, Գուրգէն Սեւակի, Էդուարդ Աղայեանի նման եւ այլ հայագէտներու հետ գործակցած փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան, երբ 1981 Յունուարին ընտանեօք Ամերիկա տեղափոխուելու առիթով հրաժեշտ կուտայ ակադեմիկոս Էդուարդ Աղայեանին, այս վերջինը երկու խնդրանք կը ներկայացնէ. «Առաջինը՝ նամակ չգրես ինձ Լոս – Անճելըսից» – հասկանալի մտավախութիւնն իր յայտնելով՝ ԿԳԲ–ին ի նըկատի ունենալով – կը դրէ փրոֆ. Խաչերեան։ «Երկրորդ՝ արտասահմանեան մամուլում կը պաշտպանես մեր հայաստանեան ուղղագրութիւնը»։

«Առաջին խնդրանքը, – կ'ըսէ փրոֆ. Խաչերեան, – միանգամայն սրբութեամբ կատարեցի, բայց երկրորդի կապակցութեամբ՝ դիտակցաբար... դրժեցի։ Վերջինիս դէպքում՝ անձնական ցանկութիւնը, սակայն, բախտում էր համազգային չահերին՝ խորապէս համոզուած լինելով, որ «Ազգի տուն»ը կարգի բերելու համար պիտի զոհաբերութեան գնալ» (էջ 374)։

Աչխատութեան հեղինակը նշելէ ետք թէ մաշտոցեան համակարգուած ու կանոնարկուած միասնական եւ միակերպ համազգային ուղղագրութեան վերադառնալուն անհատկնալի յամառութեամբ ընդդիմացողներու կարգին Հայաստանի մէջ, տարօրինակ կերպով անմբռնելի է Մաշտոցի անունը կրող հիմնարկութեան՝ Մատենադարանի դեկավարութեան դիրքորոշումը, որ զարմանալիօրէն ջատագովը դարձած է հայաստանեան խեղաթրութեան պահպանման եւ յարատեւման, կը հաստատէ թէ այդ դեկավարութիւնը իր բարձրութեան վրայ չի գտնուիր, դժբախտաբար, ու կ'եզրակացնէ. «Երբ էլ լինի վերադառնալու ենք մաշտոցեան միասնական համազգային եւ աւանդական ուղղագրութեանը՝ տէր դառնալով հազարամեակների մեր անգնահատելի հարուստ ժառանգութեանը...։ Սփիւռքահայ դպրութեան եւ դպրականութեան երախտաբժան ներդրումն ենք համարում եւ այն, որ հատատրվի մնաց դասական՝ մաշտոցեան ուղղագրութեան համակարգի նկատմամբ եւ ոգի ի բուն, իրրեւ ազգային ինքնութեան վաւերականութիւն, սկզբունքային անդրդուելիութեամբ կիրառեց եւ պահպանեց այն։ Բնաշխարհի մեր ժողովրդի ազգային – քաղաքական պիտակութեան ներկայ բացառիկ զարթօնքն ու հաստատումը հրամայաբար թելադրում են ՀՐԱՇԱԼԱՐՈՒԵԼ ստալինիզմի պարտադրած աբեղեանական ժամանակավրէպ վերջին ուղղագրական համակարգից... հասնելու համար ՄԵԿ ԱԶԳ, ՄԵԿ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՄԵԿ ՄՇԱԿՈՑԹ ԳԵՐՆՊԱՏԱԿԻՆ...» (էջ 376)։

Մեր օրերուն, հայագիտութեան մարզի ամէնէն վաւերական դիտնականներէն մին հանդիսացող փրոֆ. Լեւոն Խաչերեան այս ծաւալուն ուսումնասիրութիւնը նուիրուած մաշտոցեան ուղղագրութեան պատմութեան, չառաչուն ապտակ մըն է բոլոր այն լեզուաբաններուն եւ բանասէրներուն ուղղուած, որոնք՝ դասական ուղղագրութեան վերադառնալու պարագային, պարզապէս յետադէմ սերունդներու կողմէ չվարդացուելու մտավախութենէ մղուած, չվամութիւն կը ցուցաբերեն հայաստանեան խեղաթրութենէն ձերբազատելու մարդին մէջ, անհիմն պատրուակներ եւ փաստարկներ առաջադրելով։

Փրոֆ. Խաչերեան իր աշխատութեամբ կը ներկայացնէ 1922–ի եւ 1940–ի ուղղագրական բռնադատումի ապազգային բնոյթը, անոր դատաճնական դրդապատճառներն ու հետեւանքները, բացայայտելով բռնադատման պատմութեան մութ էջերը եւ հրապարակելով Հայաստանի պետական դիւանններուն մէջ պահուած փաստերը։

1991–ին, Հայաստանի Հանրապետութեան անկախացումով յուսալի պայմաններ կը ստեղծուէին դասական ուղղագրութեան վերականգնումին համար։ Նախկին 1988–էն վերսկսած մաշտոցեան ուղղագրութեան պաշտպանութեան դրօշակակիրը կը հանդիսանար Ռաֆայէլ Իշխանեան, որուն կը ձայնակցէին այլ մտաւորականներ։ 1991–ին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին մէջ քննարկման նիւթ կը դառնային լեզուի մասին օրէնքի նախագիծեր, որոնցմէ մին՝ որ հիմք դարձաւ օրէնքի համար, կը պարունակէր ուղղագրութեան նուիրուած յատուկ յօդուած մը, ուր կ'ըսուէր. «Հայաստանի հանրապետութիւնում գրաւոր հայերէնի համար կիրառւում է մէկ միասնական ուղղագրութիւն՝ աւանդական (դասական) ուղագրութիւնը»։ Սակայն, խորհրդարանական ընդդիմութեան չանքերու հետեւանքով այդ ձեւակերպումը փոփոխութեան ենթարկուելով կը դառնար «Հայաստանի Հանրապետութիւնը նպաստում է հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման»։

Այնուհետեւ լեզուի պետական տեսչութիւնը կը փորձէր կազմակերպել ուղղագրութեան միասնականացման հարցի քննարկումներ, որոնք կը մնային ապարդիւն։ Ապա կը կազմուէր լեզուաքաղաքականութեան մշակման խորհուրդ մը, ընդգրկելով նաեւ դասական ուղղագրութեան քանի մը կողմնակիցներ։

Սակայն, մաշտոցեան դասական ուղղագրութեան վերականգնումի համար նուիրագործած յօդուածը ի դերեւ կ'ելլէին Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի իշխանութեան հետանալէն ետք, երբ «Հայաստանեան ուղղագրութեան» պահպանման կողմնակից ուժերը կ'անցնէին յարձակողականի, լուծելով Խորհուրդը, պահանջելով Հայաստանի մէջ արգիլել դասական ուղղագրութեամբ գիրքերու, թերթերու տարակութիւնը եւ ծաղրի ու հալածանքի ենթարկելով դասական ուղղագրութեան չատագովները։ Աւելի՛ն. մաշտոցեան համազգային ուղղագրութեան պաշտպանները դործէ ազատ կ'արձակուէին։

Ցոյժ փափաքելի պիտի ըլլար որ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի յորելեանին առթիւ, որուն իրականացման էջ մաշտոցեան միասնական ազգային գիրի ու դրականութեան ուղղագրութեան նախկին հեղինակումը, Հայաստանի

Օրուան Հարցեր

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴԱՏԱԻՈՐԸ ԻՍՐԱՑԷԼ - ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԴԷՄ

1992–ին Փարիզի մէջ, երկու անձնաւորութիւններու կողմէ ապանուեցաւ ՊԱԿ–ի Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութիւն) ապահովութեան պետը Ա. Պախիսո: Ան յաղորդիչներէն էր պաղեստինցի ահաբեկիչներուն ղեկավար Ապու Իյատի որ ապանուած էր նախորդ տարին: Պախիսո իսրայէլեան թիւրախնամութիւնը մտնակցած էր. իսկ վերջին չըլլային պարտականութիւնը ունէր ՊԱԿ–ի պատասխանատուներուն ապահովութեամբ ղրաղելու, երբ անոնք Եւրոպա այցելէին: Կը վարկը նաեւ օտար լրահաւաք գործակալութիւններու հետ յարաբերութիւններու մարզը: 1992ին փարիզ եկած էր հանդիպում ունենալու համար Ֆրանսական գաղտնի կազմակերպութեան իր խօսակիցներուն հետ:

Այս վերջինները երբ անոր մահուան անդրադարձան, անմիջապէս դիմեցին գաւառ Ժան – Լուի Պրիվիէրի որ հարցաքննութիւն բանայ այդ մասին: Նոյն գաւառը որ արդէն Գարլոսի, Ապու – Նիտալ, Մ. Քաւաֆիէի թղթածրարներուն, ներկայիս չատ փափուկ կէտի մը հասած է պաղեստինցի ղեկավարին ապանութեան հետաքննութեան մէջ: Ցանած է այն եզրակացութեան որ Ա. Պախիսոյի մահափորձին մէջ ամբաստանեալ ղերքին վրայ է Իսրայէլը եւ մասնաւորապէս անոր գաղտնի կազմակերպութիւն Մոսատը:

Պաղեստինցի ղեկավարը 1992–ին Փարիզ հանդիպին ութ ժամ եւք ապանուած էր իր պանդոկին մուտքին, երկու հոգիի կրակոցներով: Ականատեսները ըսած էին որ անոնք եւրոպացիի արտաքին ունէին, կարճ մազ եւ մարզական զգեստներ: Կրակոցներէն եւք վազելով կորսուած էին մութին մէջ: Գործածուած զէնքերը ձայնարգել սարք ունէին եւ յատուկ տոպրակ մը որուն մէջ կ'իյնային փամփուշտները պարկուճները, որպէսզի կարելի չըլլար այդ ուղղութեամբ որեւէ քննութիւն կատարել:

Դատաւորը հետաքննութեան սկսած է, նախ չանալով դիտնալ թէ ո՛վ տեղեակ էր Պախիսոյի Փարիզ գալուն. մանաւանդ որ անոր ծրագրին մէջ նախատեսուած չէր Փարիզ գալ ու ատիկա միայն չորս օր առաջ որոշուած էր: Փարիզի մէջ ալ ան ՊԱԿ–ի չարքայիններուն սովորական լրջեանը մնացած չէր: Միայն երեք հոգի ծանօթ էին անոր ծրագրին: Մէկը կինն էր, երկրորդը՝ ՊԱԿ–ի անդամ մը որուն անմեղութիւնը հաստատուեցաւ յետագային եւ երրորդը՝ ՊԱԿ–ի ներկայացուցիչներուն ճամբորդութիւնները կազմակերպող, ներքին ապահովութեան փոխղեկավար Ա. Եասինը: Պրիվիէրի կասկածները կը կեդրոնանային այս վերջինին վրայ:

1993–ին սկիզբը դատաւորը ՊԱԿ–էն բարձրագոյն իշխանութիւնները հրամայական մը լուծէին հարցը, առանց զանգուածներու կարծիքը հարցնելու, ինչպէս պատահեցաւ 1922 եւ 1940 թուականներուն:

Ինչպէս կը գրէ փրոֆ. Լեւոն Աչեան իր գիրքի ներածական խօսքին մէջ. «Այսօր, մեր հայրենիքում, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԼՈՒԱԾ իրաւամբ համարուող այնպիսի քնագաւառում, որպիսին ուղղագրութիւնն է, յանիրաւի սեփականել են ուզում դեռեւս լեզուաբաններն ու պրողների առանձին խմբեր իրրեւ մենաշնորհային սեփականութիւն, երբ, իրականում, այն դեռ «չի սեփականաշնորհուել» ոչ ոքի, ո՛չ էլ պետութեանը, ամենայն դէպս եւ բարեբախտաբար ԱՆՀՆԱՐԻՆ է սեփականաշնորհել առ հասարակ... իր համազգային բնոյթի պատճառով: Իսկ չարունակել պահպանել հայերէնի երկբնոյթ ուղղագրութիւնների անյորմալ եւ անբնական վիճակը ա՛յն վտանգաւոր եւ ազգակործան ճանապարհն է տանում, որ վերջում անխուսափելիօրէն կը կտրատուի՝ «երկու ազգեր՝ երկու տարբեր ուղղագրութիւններով»: Պատմութիւնը մեզ չի ների բնաւ» (էջ 8):

Հ. Ա.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹԵՀՐԱՆի Հայ համալսարանականներու ընդհանուր Միութեան կեդրոնատեղին, Յունիս 16–ին, տեղի ունեցած է մանկական գիրքերու ցուցահանդէս – վաճառք: 11–րդ տարին ըլլալով կազմակերպուած ցուցահանդէսին ներկայացուած են հայերէն, պարսկերէն եւ անգլերէն լեզուներով ղրական, գիտական եւ մտային խաղեր բովանդակող գիրքեր:

*
**

ԹԵՀՐԱՆի մէջ, Մայիս 21 – 22–ին, տեղի ունեցած է պարսկերէն ղրչապրեներու նուիրուած գիտաժողով մը, նախաձեռնութեամբ Իրանի Մտրհղարանի ղեղարաղարանին, Թանգարանին եւ վաւերադրական կեդրոնին: Մասնակցած են Իրանի զանազան քաղաքներէն չուրջ 150 ներկայացուցիչներ, որոնց կարգին Լեւոն Մինասեան, Նոր Ջուղայէն: Այս առթիւ նաեւ ցուցադրուած են պարսկերէն եւ արաբերէն ղրչապրեր: Առանձին բաժնով մը՝ պարսկերէն բացատրութեամբ՝ ցուցադրուած են Նոր Ջուղայի մէջ Ֆաշատուր Վրդ. Կեսարացիի ձեռամբ 1638–ին տպագրուած գիրքերու էջերէն լուսապատճէնները, հին մետաղեայ տառեր, ինչպէս նաեւ Նոր Ջուղայ գրուած գիրքերու մասին հրատարակուած հայերէն գիրքեր, որոնք մեծ հետաքրքրութիւն առեղծած են:

*
**

ԹԵՀՐԱՆի «Կոմիտաս» սրահին մէջ, Յունիս 8–ին եւ 9–ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. «Արարատ» կազմակերպութեան «Արփա» երգչախումբին համերգը, նուիրուած՝ խումբին տասնամեակին: Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ռաֆիկ Օհանեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Արթին Տ. Մինասեանի եւ Անի Շիրմանեանի, մեկնաբանած է երգեր Կոմիտասէն, Եկմալեանէն, Կանաչեանէն, Տիգրանեանէն եւ Մոցարթէն: Ցայտագրի առարտին չնորհաւորական եւ գնահատանքի խօսքեր արտասանած են «Արարատ» կազմակերպութեան կեդր. վարչութեան նախագահ Վարուժան Ատաքելեան եւ առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեան:

*
**

ՕՐԹԱԳԻՒՂի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 27–ին, նչուած է եկեղեցւոյ Սրբոց Մանեայ – Նունեայ Տիկնանց կազմի անուան տօնախմբութիւնը: Պատարագած է Մինաս Քհնյ. Ճիհանկիւլեան: Քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք անդրադառնալով Նունէ եւ Մանէ կոյսերու կեանքին ու վարքին: Պատարագի աւարտին ժամանած է Երուսաղէմի Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեան, որ Էջմիածնէն վերադարձի ճամբուն վրայ հանդիպած էր Կ. Պոլիս: Երկու պատրիարքները նախատահած են յարակից սրբարանին մէջ սարքուած սիրոյ սեղանին եւ գնահատանքի խօսքեր արտասանած Տիկնանց Կազմի աշխատանքներուն նկատմամբ: Ապա, երկու պատրիարքները ճամբորդած են Գնալը կղզի, այցելած՝ եկեղեցւոյ եւ պատրիարքական ամարանոցի համալիրը, բարձրացած են Ցունց Մեթամորփոսիս վանքը: Նոյն օրը, երեկոյեան, Թորգոմ Արք. վերադարձած է Երուսաղէմ:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼի Պօղոսհայ Մխիթեան «Մէկ» մշակութային յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, Յունիս 11–ին, Մխիթեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է յիշատակի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Գէորգ Պաղճեանի, Վահէ Քէթլիի, Փիլիբ Էլմոգեանի եւ Արթօ Նշանեանի: Հանդիսավարուհի Անի Եվէրէկլեան բանալով երեկոյթը տուած է ողբացեալ չորս դէմքերու կենսագրականները, անդրադառնալով անոնց ծառայութիւններուն ազգային եւ մշակութային մարզերուն մէջ: Ապա, Նուրհան Ուզունեան խօսած է Գէորգ Պաղճեանի հանրային, կրթական, մշակութային եւ հրապարակագրական գործունէութեան մասին, չեչտելով Հայ Դատի մարզը: Հերման Օտապաչեան ներկայացուցած է Վահէ Քէթլիի ծառայութիւնները Մոնրէալի հայկական գաղութի կազմաւորման, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի, Պոլսահայ Մխիթեան, Թ. Մ. Մ.–ի, Ռ. Ա. Կ.–ի, «Ապագայ» շաբաթաթերթի եւ «Հայաստան» հիմնադրամի աշխատանքներուն մէջ: Իրմա Ազբճեան խօսած է նկարիչ Փիլիբ Էլմոգեանի արուեստին, ինչպէս նաեւ մշակութային ձեռնարկներու կազմակերպութեան մէջ անոր մատուցուցած ծառայութիւններուն մասին: Դաւիթ Եվէրէկլեան ներկայացուցած է Արթօ Նշանեանի բեմական արուեստը: Փակման խօսքը արտասանած է Մխիթեան առենապետը՝ Սարգիս Սարգիսեան:

*
**

ՊՈՒՐԾ ՀԱՄՈՒՏի «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ Համազգայինի «Գասպար Իփէկեան» թատերախումբը ներկայացուցած է Յակոբ Օշականի «Մինչեւ ո՞ւր» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Վարուժան Խոշկեանի: Թատերզուգութեան մէջ իրարու կը բախին երկու հակադիր աշխարհահայեացքներն ու համոզումները, վերաբերմունքով մարդկութեան հետ ծնունդ առած յաւիտենական հակասութիւններ: Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են Յովհաննէս Հելվաճեան, Շողիկ Բարիքեան, Ռոպէր Գրիգորեան եւ այլք:

*
**

ԳՈՒՄԳՈՒԲՈՒԻ Մայր Եկեղեցւոյ յարակից «Գազազ Արթին Ամիրա» սրահին մէջ, Յունիս 25–ին, տեղի ունեցած է կեդրոնական Վարժարանի տարեվերջի հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ վարժարանի Մնողաց Միութեան: Նախ, չորս նաւարան 62 աշակերտները, անօրէնուհի Սիլվա Գուրամճեանի եւ ուսուցիչներու հետ այցելած են Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի չիրիմը, իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու վարժարանի հիմնադրին: Ապա, սրահին մէջ յայտադիրը վարած են աւարտական դասարանէն երկու աշակերտներ: Յանուն չորս նաւարանները սրտի խօսք արտասանած են Ալին Օզինեան եւ Նայեաա Էրմէն, խոստանալով չարունակել ապրեցնել կեդրոնականի անունը: Վկայականներու բաշխումէն եւք Հուսկ Բանքը արտասանած է անօրէնուհին:

(Շար. 37)

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՂԱՐՈՑՐ)

Ա. ՄԱՍ

Է.

Յաջողած էր բազմաթիւ ունկնդրութիւն մը ճարել, ըստ բախտին կազմուած, այլասեռ, անհեթեթ: Աւելիա դիւրին եղած էր իրեն. մէկուն՝ «Լրագիրը լմընցնես նէ՝ լնծի տուր» ըսելով, միւսին հեռագիրը հարցնելով, ուրիշի մը «փոխադրին եկած կամ չեկած ըլլալը», անդիներին եւրոպական լրագրէ բան մը թարգմանել տալով խօսքի բռնած, յարաբերութեան մտած, հրաւիրած էր նստիլ, սուրճ մը առնել, սկսած էր բացատրել, խօսիլ օրուան դէպքերուն վրայ, ասանկով նոր ծանօթներ վաստկած քանի մը օրուան մէջ: Անդործ մարդեր ամէնքն ալ, որոնք աւելի չէին խնդրեր, քան խօսիլ ու մտիկ ընել, որոնց արժանապատուութիւնը կը փայփայուէր Մարտիկ աղային պէս մեծ վաճառականի մը հետ յարաբերութեան մէջ տեսնելով ինքզինքնին, մանաւանդ որ միջակ կերպով ալ դոհ չէին իրենց սուրճերուն ձրիութենէն՝ ընդհիւ պոլսեցի վաճառականին առատաձեռնութեանը:

Տէօրթին վախէն բոլորովին ապատագրուած, քանի որ դիւշակեաններուն ուղեց որ մահափորձէն 24 ժամ առաջ Եասինի Թունուզէն ըրած խօսակցութիւններուն ցանկը տրուի իրեն, բայց մերժուեցաւ: Այսուհանդերձ, քննիչները յաջողեցան ձեռք ձգել Եասինի Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ ձգած բերանացի պատգամներուն արձանագրութիւնները: Զանոնք մանրամասնօրէն քննելէ եւք քննիչները ունեցան այն վստահութիւնը թէ Եասին Իսրայէլի գործակալ էր:

Դատաւորը տեղեակ է թէ Մոսատը չատ մօտէն կը հետեւի իր հետաքննութեան, մեծ մտահոգութեամբ: Կ'ըսէ թէ փաստեր ունի թէ այդ կազմակերպութիւնը աշխատանքի իր մեթոտներուն մէջ լուրջ փոփոխութիւններ ըրած է, իր պրպտումներուն արդիւնքներուն վրայ: Դատաւորին կասկածները կ'առաջնորդեն Եասինի Թունուզի մէջ ձերբակալութեան, 1993ին: Մամուլին համաձայն, Եասինի 1998էն Մոսատի հետ գործակցութիւնը տարիներով խոցելի ըրած է ՊԱԿ–ի ղեկավարութիւնը իսրայէլեան գաղտնի կազմակերպութիւններուն դէմ: Այդ գործակցութեան յայտնութիւնը այնքան ցնցող տպաւորութիւն գործած է Ե. Արաֆաթի վրայ որ անձնապէս գացած է Եասինի բանտին խուցը, լսելու համար անոր խոստովանութիւնները:

ՔԱՂՀԱՆ

բարեկամ, խօսքի ու գործքի ազատութիւնը վերադտած, ազգային բարերարի երազին չլացած, հլու ունկնդիրներու դարպասէ մը չըջապատուած՝ Մարտիկ աղա հիմա իր ջուրին մէջ կը լողար, իր տարրին մէջ կը չարժէր, կը ճառագայթէր, կը տիրապետէր, իր անսպառ պերճաբանութեան սահանքները լայն բացած, առատութենէ մինչեւ իրիկուն կը խօսէր ու կը խօսէր, զրեթէ ամէն բանի վրայ, արհամարհոտ առերեսութեան պոռթկումներով ծածկելով հնչակեաններն ու դաշնակ դաժնիներով դրօշակեանները՝ քաղաքականութիւն դասախօսելով, օրուան հեռագիրները մեկնելով, Աղեքսանդրիոյ Թաղականներուն վարմունքը քննադատելով եւ մօտալուտ հրաչքներ խոստանալով յանուն Դաշնակցական կուսակցութեան, որուն էն գործօն փրոփականտիստը կը դառնար քաղքին մէջ:

Իր փառակամ պատկառազդու մարմինին վրայ երեւցող խոշոր ճառագայթող դէմքովը, աչխոյժ չարժականութեամբը, չեչտուած առատ ու բուռն խօսուածքովը, տիրապետական անսասրակոյս չեչտովը Մարտիկ աղա մէկ ազդեցութիւն մը չէր գործեր իր ունկընդիրներուն վրայ, գորս արդէն տեսակ մը զարմացական յարգանքով կը նախապաչարէր աս նորօրինակ երեւոյթը՝ յետփոխութեան յարած վաճառականի մը:

– «Դրօչակ»ը կարդացի՞ք, – կը հարցընէր ամէն նոր եկողի... – ա՛ռ կարդա... նայէ՛ մարդիկը ի՛նչ հիանալի բաներ դրեր են...

Ու յեղափոխական ու բարոյական բոլոր առաքինութիւններով հիւսուած չքեղ պատմուճան մը կը հագցնէր դրօակեաններուն, հերոսութեան դափնեպսակը կը դնէր անոնց գլխուն ու ձեռնարկին կուսակից հայ ազգին ազատութեան դրօչակը՝ մօտալուտ ապագայի մը մէջ Յածանելիք Մայր Հայաստանին բարձունքներուն վրայ:

– Ռուսը, ան չունչանորդի Ռուսը, ան է որ Կրեակի խնդիրը յարուց... որպէսզի...

Կ'անցնէր քաղաքականութեան, ուր այնքան զօրաւոր էր: Ատոր ապացոյցը սա է, որ իր ունկնդիրները՝ բոլորովին տպէտ այդ կողմէն, իրեն հետ տեսնուելնէն ի վեր քիչ – չատ կը հասկնային ու կը խօսէին այդ ճիւղը: Քաղաքականութեան այբուբենը հեգել չդիտցողը իսկ՝ Մարտիկ աղա կարող էր չուտով զարգացընել. բոլոր դիւանագիտական գաղտնիքներուն կը ծանօթացնէր, քաղաքական դէպքերուն թաքուն զսպանակները, ըստորերկրեայ առընչութիւնները մատով չօչափել կուտար, անցեալ պատահարներուն վրայ կը տեսարանէր, ներկաներուն կը բերէր, կը կապէր զանոնք, կը մեկնէր, ու ասչափով չդոհանալով, անկասկած ապահովութեամբ, անվերապոչ վճռականութեամբ քաղաքական ապագան կը դուշակէր, գալիք պատմութիւնը լայն դրուագներով կը նախագծէր, կը ցուցնէր դէպքերը, կնճիռները, որոնք պիտի ծնին, պատերազմները, որոնք պայթին, փոփոխութիւնները, որոնք ազգերու քարտէսները յեղափոխեն:

(Շար. 37)

ՆԻՍ

Կէտիկ, Մերտինեան, Զիֆթէչեան, Թերզեան, Պօրանեան, Տէր – Յակոբեան,

ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՍԻՐՎԱՐԴ ԿԷՏԻԿԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Մերտինեան)

մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 10–ին, 92 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Յուլիս 13, Հինգշաբթի, ժամը 15–ին, Նախ Ս. Աստուածածնին Եկեղեցւոյ մէջ՝

281, Boulevard de la Madeleine

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

(Շար. Ա. էջէն)

եղած է աւելի քան 100 մեռեալներու, 150 հոգի ալ անհետացած է։

ԱԼՊԵԱՆ ԼԵՌՆԵՐՈՒ երկու կիրճեր (Իզերան եւ Կալիպիէ) փակուած են ատոմ ձիւնի պատճառաւ։ Յուլիս 11–ին, 20 սանթիմեթր ձիւն տեզացած է ճամբուն վրայ։

ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ հանրակառք մը որ մանուկներ կը փոխադրէր ծանր արկած մը ունեցած է Օրլէանի մօտ։ Երկու մեռեալ կայ եւ 36 վիրաւոր, կը թուի որ վարորդը յոգնած էր եւ քունը տարած է։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ապահովութեան հիւանդութեան բաժանմունքը (ՔՆԱՄ) բաց ունի միշտ եւ հաւատարակչելու համար պիւտճէն կամ առնուազն պէղչելու համար բացը կոչ կ'ընէ այլ կարգ մը բժիշկներու որ ուշադիր ըլլան։ Ութ մանագիտութիւններու ապառնալիք կայ, պիտի պարտաւորուին պէղչելու իրենց սակերը։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ծանօթ դերասաններէն՝ Ժէրար Տըփարտիէօ, 51 տարեկան, սրտի կամբլման մը ենթարկուած է, առանց բարդութեան։ Նոյն առեն տղան՝ կիյօմ հիւանդանոցն է թըմբեցուցիչի օվըրտոզի մը հետեւանքով, նախկին կինն ալ յարձակման ենթարկուած է իր ապարանքին մէջ եւ դողերը 900 հազար ֆրանքի դոհարեղէն, դրամ եւ իւղանկարներ տարած են։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Երկ. վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մատոյեանի, որոնք 1500 ֆրանքի իրենց նուէրով զնումը ապահովեցին փինկ – փոնկի սեղանի մը պէլֆոնթէնի օդափոխութեան կայանին համար։

*
**

Ալֆորվիլի Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Արթին Եշիլթէփէի մահուան առթիւ. –

Պր. Ադմանօղլու, Արէա Օհանեան, Գարմէն Օհանեան, Սեւան Տէմիրճեան 200–ական Ֆր.։

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պեարոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Արշաղոյս Ֆաւարճեանի մահուան առթիւ. –

Վարդուհի Շահպազ, Միհրան Գալոճեաք, Նազենի Մազաքեան 200–ական ֆրանք, Տօքթոր Ալպէր Մոսքոֆեան 300 ֆրանք, Արշալոյս Պատուհականեան 500 ֆրանք։

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«OH, MY GOD!»

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ վարձատու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Ա.Մ. (տե՛ս վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, Մինչ Չեի մէկ քառորդ սիւնակ (2½ տող) մահազդներու պարագային է 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 14
VENDREDI
14 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար·՝1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·949 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.949

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ, ինչպէս ամէն Յուլիս 14–ի, էլիզէի աւանդական ընդունելութեան ընթացքին պիտի պատասխանէ լրագրողներու հարցումներուն : Հեռաձիլի երեք կայաններու (Ա. կայան, Թրանսա Բ. եւ Էլ – Սէ – Ի) լրագրողները պիտի չմոռնակցի Գլօտ Սերիյոն (Բ. կայանէն) որու նեղացուցիչ հարցումներէն Շերաք դժգոհ է եւ հրահանգած է որ ան փոխարինուի եւ Պէթրիս Նէօպէրկեն է որ Սերիյոնի տեղը պիտի անցնի : Միւս կողմէ անձրեւը կը սպառնայ թէ տողանցքին, թէ էլիզէի բացօթեայ ընդունելութեան եւ թէ փիք-նիքին, որ նախատեսուած է Փարիզի միջօրէականին երկայնքին եւ որ չորս միլիոն հոգի պիտի համախմբէ :

ՔԻՄՓ ՏԷՑՎԻՏԻ խօսակցութիւնները կը չարունակուէին Յուլիս 13–ին, Պաղեստինցիներու եւ Իսրայէլացիներու միջեւ, աւելի ճիշդ՝ Արաֆաթի եւ Պարաքի, բայց, գաղտնապահութիւնը պարտաւորիչ է, առձեռն հեռաձայններն իսկ արգիլուած են : Քննուած հարցերը չատ արփուկ են. – երուսաղէմի կարգավիճակը, պաղեստինցի գաղթականներու վերադարձը, սահմանագուլուխի ճշդումը երկու ժողովուրդներու միջեւ : Ամերիկացիք կը յուսան համաձայնագրի մը յանդիլ Յուլիս 19–էն առաջ :

Հ. ՎԵՏՐԻՆ եւ դերման իր պաշտօնակիցը՝ Եոչքա Ֆիշէր Մանիլիա պտկին Յուլիս 13–ին, համոզելու համար տեղւոյն իշխանութիւնները որ ուժի չդիմեն ապատելու համար Ժոլօ կղզիին պատանդները, որոնց վրայ աւելցան Ֆրանսա Բ. հեռատեսիլի կայանի երեք լրագրողները : Վերին, ապա, կարճ այցելութիւն մը պիտի կատարէ Փեքին :

ԱԼԺԵՐԻՈՑ չարդերը ալ աւելի սաստկացան վերջին օրերուն : Առջի օր, Տուքանի մէջ (Ալժէէն 600 քիլոմեթր արեւելք) 7 զինուորականներ սպաննուած են, իսկ Յուլիս 12–ին ալ Թիփազի ծովափին վրայ, 6 պատանիներ, որոնք կը քնանային վրաններու տակ :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ելմտական նախարարը, շնկերվարական երեսփոխաններու ճնշումին տակ, կը նախատեսէ հեռատեսիլի տուրքին ջնջումը : Մշակոյթի նախարարուհին՝ Գաթրին Թասքա դէմ է : Ջնջումը եթէ որոշուի տեղի կ'ունենայ 2001–ին, անոնց համար որոնք գերծ են եկամուտի տուրք վճարելէ եւ 2002–ին իր որին համար : Ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ 11% չհայտարարուած հեռատեսիլ կայ : Եւրոպայի մէջ, հեռատեսիլի բարձրագոյն սակը Դանիան ունի (1618 Ֆր.) եւ ամէնէն ցածը՝ Յունաստան (240), իսկ Սպանիա գոյութիւն չունի :

ԶԼՋՆԻՈՑ ՄԷՋ, Ռուսերը անկախապահներու չուրջ տասնեակ մը կոյանները քարուքանդ ըրած են եւ ութ ռումբեր ալ խայթատած են : Միւս կողմէ, Չէչնիոյ նախագահութեան համաձայն չուրջ 20 ռուս զինուորներ սպաննուած են :

ՏՈՒՐՊԱՆԻ ՄԷՋ (Հարաւի Ափրիկէ) սիտայի 13–րդ միջազգային համագումարին յայտնութիւնները սարսափազդու են, մանաւանդ Ափրիկէի պարագային, ուր վարակուածներու թիւը 26 միլիոն է : Աչխարհի մէջ, մօտ մէկուկէս միլիոն մանուկներ վարակուած են եւ տարին 500 հազար մահ կայ, համաճարակի ըսկիզբէն ի վեր մեռած մանուկներու թիւը 3,8 միլիոն է : Երիտասարդ աղջիկներու վարակումն ալ չատ աւելի մեծ է քան տղոց : Մանուկներու վարակումը անմիջական հետեւանք է նաեւ, երբ մայրը կը դիեցնէ : Շատ դժուար է կանխամիջոցներու կիրարկումը : Բազմակնութիւնը, բռնաբարութիւնները մեծ դեր կը խաղան : Ամերիկացիները բանաձեւ մը ներկայացուցած են Ազահովութեան Խորհուրդին, ուր սիտան «խաղաղութեան եւ միջազգային կայունութեան» սպառնալիք մը կը հռչակեն :

ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ մէկ ընթացիկ քննութիւնը պատճառ եղած է որ յայտնաբերուին պէչ սպառած տասնեակ միլիոններու 100 Եւրոպրուած տասնեակ միլիոններու 100 Եւրոպրուած տասնեակ միլիոններու 100 Եւրոները : Կեղծարարութեան դէմ կարզադրութիւններէն մէկը ծուռ վերարտադրուած է տպագրիչին կողմէ Միւնիխի մէջ :

ՀԱՑԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՔՐՏԵՐԷՆ ՆՈՐ ՎԷՊ ՄԸ

Քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր Փոլիթիքա» (Յուլիս 12) կը տեղեկացնէ թէ երիտասարդ քիւրտ ղրղզ Տէնիզ Կիւնթիւզ քրտերէնի դասը բարբառով դրի առած է վէպ մը «Ադաւնիին երգը» որուն նիւթը Հայերու ցեղասպանութիւնն է : Մշեցի հեղինակը, ծնած 1976–ին, իր վէպին մէջ իւքնաքննադատութեան ալ տեղ տըւած է, ըսելով որ Քիւրտերը որոնք խաղաղ միասնութեամբ կ'ապրէին Հայերու հետ, ցեղասպանութեան ընթացքին որպէս զործիք ծառայեցին Թուրքերու :

Հեղինակին հետ կատարուած համաօտա հարցազրոյցի մը ընթացքին ան կ'ըսէ թէ վէպը գրելու մղուած է տարեցներու պատմածները ունկնդրելով որոնց զուգահեռ կազմած է Պիթլիսի մէջ հրդեհահրի մը պատճառով յայտնուած ոսկրակոյտը : «Երախաները մարդոց գանկերով դնդակ կը խաղային : Այդ կոտրածը մինչեւ վերջին սերունդներուն հասած էր : Երբ հարց կուտայինք թէ ինչո՛ւ այդ բաները տեղի ունեցեր էին, կը պատասխանէին. «անհատատ էին, հայ էին» : Կրնայի ուրիշ նիւթով վէպ մը գրել, սակայն ընտրեցի այս մէկը որ Քիւրտերու համար կը չարունակէ պահել իր այժմէականութիւնը» կ'ըսէ Տ· Կիւնթիւզ :

Վէպը խորագրած է «Ադաւնիին երգը», մեկնելով քրտական առասպելէ մը : Ադաւնին անիրաւութիւն մը կ'ընէ քրոջը հանդէպ ու կը սպաննէ զայն : Զղացած զղջումով կը պատաի Աստուծոյ որ զինքը թռչունի վերածէ : Տարածուն է հաւատքը թէ արուին հետ միացումի պահուն «ո՛վ սպաննեց – ես սպաննեցի» ըսելու նմանող ձայներ կ'արձակէ : Այս առասպելին ու ժողովուրդին ապրածներուն միջեւ սերտ կապ կը նշմարէ հեղինակը, ըսելով որ մարդիկ իրենց ցաւն ու զղջումները նոյն ձեւով կ'արտայայտեն : Նմանութիւն կը տեսնէ նաեւ նոյն առասպելին ու Հայերու ցեղասպանութեան միջեւ : Եւ որովհետեւ վէպը կ'արտայայտէ Քիւրտերու զղջումն ալ, այդ խորագիրը յարմար նկատած է :

«Ադաւնիին երգը» նիւթի կ'ընէ նաեւ 1895 – 1918 չրջանի հայեւքրտական յարաբերութիւնները : Անոր մէջ տեղ տըրուած է ականատեսներու, Հայերու ապատան առած, կամ կատարածին մասնակցած անձերու պատումներուն : Տ· Կիւնթիւզ օգնած է Պոլսոյ «Ակօս» չաբաթաթերթը, հայարնակ չրջաններու, բնակութեան թիւերու, եկեղեցիներու, հայեւքրտական յարաբերութիւններու մասին տեղեկութիւն փոխանցելով :

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Կ'ՈՒԶԷ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԱԶԱՏԱԳՐԵԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՎ

Ադրբեջանի Ազգային դիմադրական չարժումը Ղարաբաղի ազատագրութեան նիւթով հանդիպում մը կազմակերպած է որուն մասնակցած են քաղաքագէտներ, մտաւորականներ, պաչտօնատարներ : Հոն դանագան դէմքեր համոզում յայտնած են թէ Ղարաբաղի ազատագրումը միայն նոր պատերազմով մը կարելի կ'ըլլայ : Այդ համոզումին՝ ոէրերէն եղած է Պաչտպանութեան նախկին նախարար Թ. Մէհտիեւ· ան ըսած է թէ այսօր Ադրբեջան կրնայ Ղարաբաղը ազատագրել միայն զինուորական միջամտութեամբ : Իր կարծիքով, հաքու պէտք է սրբէ պարտութեամբ իրենց ճակատին քսուած մուրը : Սակայն, տիկա կընելու համար ան աւելցուցած է թէ ադրբեջանական բանակը արմատական փոփոխութեան կը կարօտի :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(13 Juillet)

ARMENIE

Թերթը 1997–ի (փոխանակ 1999–ի) թըւականը տալով Հայաստանի Խորհրդարանին ջարդին համար, կը դրէ թէ, ըստ զինուորական դատախազութեան, այդ սպանդը կատարուած է առանց պատուիրատուի, ահաբեկիչները ինքնագլուխ գործած են : Կ'աւելցնէ թէ, Յուլիս 11–ին, հարցաքննութիւնը վերջ գտած է : 14 հոգի մեղադրուած են, որոնցմէ հինգը «բարձր դաւաճանութեան», «պետական հարուածի փորձի» եւ «ահաբեկչութեան» համար : Դատավարութիւնը պէտք է սկսի Սեպտեմբերին : («Յառաջ»·– Լուրը տուած էինք Յուլիս 13–ի մեր թիւով) :

ՓՈՒՐՊՈՒԼ

ՇԻՐԱԿ – ՓԱԹԷ Բորիսով՝ 1 – 1

Եւրոպայի Ախոյեաններու բաժակի զոման խաղերու նախնական փուլին, Հայաստանի ներկայացուցիչ Շիրակ Ցուլիս 12–ին երթի մրցումին համար Գիմբրիի մէջ հիւրասիրած է բելառուս ՓԱԹԷ Բորիսով ակումբը : 2·500 հանդիսատեսներու ներկայ զոնուած մրցումը աւարտած է 1–1 արդիւնքով : Գիմբրիի Շիրակին կէտը նշանակած է 31-րդ վայրկեանին Օհաննէս Տախմատեան, մինչ մրցակիցները 24–րդ վայրկեանին իրենց նշանակած կէտով 0 – 1 առաջ անցած էին :

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՋՆՋՈՒԱԾ

Ցուլիս 9–ին տեղի ունեցած էր երեսնի Արաբկիր թաղամասին երեսփոխանական ընտրութիւնը եւ ձայներու մեծամասնութեամբ ընտրուած էր Հ· Ց· Դ·–ի անդամ Գիմ Բալայեան, բայց, արդիւնքներու օրն իսկ, պարտուած թեկնածուներէն՝ Եղիա Շամչեան (2·208 քուէ ըստացած էր) եւ Զէնիկ Սարգսեան (590 ձայն) յայտարարած էին թէ բողոք պիտի ներկայացնեն (*) :

Այդ բողոքը ներկայացուցած են եւ ընտրական յանձնախումբը չեղեալ համարած է ընտրութիւնը, որովհետեւ 600 քուէ ալ անհետացած է : Գիմ Բալայեան յայտարարած է որ իր կարգին բողոք կը բարձրացնէ Սահմանադրական Դատարանին առջեւ մեղադրելով ընտրական յանձնախումբը իշխանութեան չահագործման համար :

Արաբկիրի երեսփոխանական աթոռը թափուր մնացած էր համապատասխան լէոնիա Յակոբեանի մեկնումով, երբ ան նախարարի պաչտօն ստանձնած էր Ա· Սարգսեանի կառավարութեան մէջ : Առաջին ընտրութիւն մը տեղի ունեցած էր Մայիս 21–ին, որ պահուած էր Եղիա Շամչեանի չաղթանակով, սակայն ընտրական յանձնախումբը ընդառաջելով Գ· Բալայեանի բողոքին ջնջած էր ընտրութիւնը :

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Յուլիս 12 :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 12 / 13)

Ս· ԿԱՏԱՐԻՆԷ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ՆՈՐ ՕԾՈՒՄԸ

Ցուլիս 12–ին, Ս. Պետերսբուրգի մէջ տեղի ունեցած է Ս. Կատարինէ եկեղեցւոյ վերօծման արարողութիւնը ձեռամբ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին եւ որուն ներկայ եղած է համայն Ռուսաստանի Ալեքսի Բ. Պատրիարքը :

Գարեգին Բ. հայ եւ ռուս ժողովուրդներու բարեկամութեան նոր խորհրդանչին է նկատած այս նշանակալից իրադարձութիւնը, քաղաքին չուրջ 20 հազարնոց հայ համայնքի կեանքին մէջ : Ալեքսի Բ., իր կարգին, ընդգծած է որ այդ իրազարձութիւնը նչանակալից է ոչ միայն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիին, այլեւ բոլոր հաւատացեալներուն համար, քանի որ «Մենք լի ենք ուրախութեամբ մեր եղբայրներուն համար» : Ռուսաստանի Պատրիարքը խորհրդանչական համարած է որ օծեալ խաչքարը էջմիածնի՝ Հայաստանի հոգեւոր կեդրոնի եւ Ռուսաստան վերաստեղծուած Ամենափրկիչ տաճարի պատկերն ունի : Շեչուած է· – «Հայ ժողովուրդի ճակատագիրը դիւրին չէ եղած, բայց, Ռուսաստանի մէջ, անոնք հայրենիք են գտած, եւ մենք Հայերը կ'ընդունինք որպէս մեր եղբայրները» :

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Օծման արարողութեան աւարտին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մամուլի ա–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅՈՒԼԻՍ 14–ի Ազգային Տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ օր (Շաբաթ – Կիրակի Յուլիս 15 / 16–ի թիւ)· Մեր յաչորդ թիւը՝ Երեքչաբթի Յուլիս 18 :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ ԵՏ ՁԵՆ ՏՐՈՒԱԾ, ԲԱՅՑ...

Երկրորդ աշխարհամարտին Գերմանիայէն որպէս պատերազմական աւար առնուած ու Մոսկուայի ճամբով Հայաստան հասած հատորները եւ տալու հարց մը բաւական վրդոված էր նախանձախնդիր չըլլանակները: Հայաստանէն հասած լուրերէ յայտնի կ'ըլլար որ երեւութապէս առ-եւ-տուրի հանդամանք մը տալու ջանքը կար վերաղարձնելու ընդունմին մէջ: Այսինքն, գերմանական 18 հազար հատորները եւ պիտի տրուէին, որոշ առնուելիքներու փոխարէն: Մինչեւ որ պարզուեցաւ առնուելիքներուն բնոյթը, մտածումները զացին ցեղասպանութեան Գերմանիոյ կողմէն ճանաչումի վարկածին, կամ նման արժէքով բաներու: Շուտով յայտնի դարձաւ սակայն որ առնուելիքը գերմանական դիւանններու մէջ պահուած հայկական նիւթերու մանրաժապաւէններէն, համակարգիչէ եւ այլն կը բաղկանայ միայն: Աւտր վրայ թեր ու դէմ կարծիքներու վիճարկում մը տեղի ունեցաւ:

Հայաստանէն հատորներու վերադարձնելու որոշումին մէջ դեր ունեցողներ որոնք յայտնի կ'ըլլար թէ յանձնառութիւններ ունին այդ ուղղութեամբ, համոզիչ փաստարկ չգտնելով պատճառաբանեցին թէ այդ հատորները ոչ ոքի պիտանի բաներ են ու ոչ մէկ անպատեհութիւն կայ զրեթէ աւելորդ այդ ստացուածքը եւ տալու մէջ: Հակառակողները հարցը դիտեցին սկզբունքի, նաեւ ազդային արժանապատուութեան դիտանկիւնէն: Ցիշեցին ժամանցումի պարագան, որուած պատճառաբանութեան ամօթը որ ո՛վ գիտէ ինչ սուրանկիւն ճչմարտութիւն կը պարակէր, եւ տակաւին՝ այդ պատերազմին զոհ հայ երիտասարդներու արիւնին գինը, եւ այլն:

Հարցը որ հրապարակուեցաւ Աւետիք Իսահակեանի թոռան՝ Աւիկ Իսահակեանի ահազանգով, հատորներու վերադարձնելու առաջին պատասխանատուն ըլլաս Գիտութեան ակադեմիային դրադարանը: Հոնկէ հատաքուած ու վերադարձի ճամբորդութեան համար ծրարուած էին այդ հատորները: Մամուլին մէջ տեղ գտած վիճարկումէն եւք հարցին մասին նոր լրատուութիւն չեղաւ. չըսուեցաւ թէ ծրարները դէպի Գերմանիա ճամբայ հանուեցա՞ն, թէ ոչ: Կամ, եթէ տակաւին կը գտնուէին Երեւան, ատիկա կրնա՞ր նշանակել թէ տրուած սկզբնական որոշումը փոփոխութեան ենթարկուած էր ու որոշումը տուողը միտքը փոխած: Այս մասին մտահոգութիւն ունեցողները պարբերաբար կ'ուզէին դիտնալ դիրքերուն ճակատագիրը, բայց հայաստանեան մամուլը մոռցած ըլլալ կը թուէր ծրարներու պարագան:

«Հայկական ժամանակ»ին (Յունիս 30) մէջ Նայիրա Զօհրապեան կարճ էջով մը կրկին կ'անդրադառնայ նիւթին: Նախ կ'ըսէ թէ 18 հազար հատորները Ակադեմիայի «Ֆունտամենթալ» դրադարանին առաջին յարկէն վերցուած են, ինչպէս հաւաստած է տնօրէնը Հ. Ներսիսեան, բայց դեռ Գերմանացիներուն չեն տըրուած, այլ, պարզապէս որպէսզի ոտքի տակ չիյնան, ուրիշ տեղ տարուած են: «Եթէ դա մեզ իւրայատուկ հաճոյք է պատճառում, մենք կարող ենք ուրախանալ» կ'աւելցնէ Ն. Զօհրապեան:

Գրութեամբ տրուած վերջնական տեղեկութիւնը այն է որ Գերմանացիները արդէն քանի մը անգամ Հայաստան գացած են «իրենց» դիրքերը առնել, տանելու եւ ձեռնունայն վերադարձած են: Հիմա, անընդհատ կը հեռաձայնեն ու կը ջանան իրենց դեսպանատան միջոցով դիտնալ թէ ե՞րբ պիտի յանձնուին անոնք: Այլ խօսքով՝ անոնք իրենց յոյսը կտրած չեն այդ աւարը եւս առնելէ, եթէ նոյնիսկ տեղեակ են հայկական հանրային կարծիքին այդ նիւթով ունեցած վրդովմունքին: Հաւանօրէն, դիրքերուն վերադարձի հաւաստիքը բաւական ամուր տեղէ տրուած է իրենց:

Այս մասին մտածելու բաւարար ատաղձ կայ գրադարանի տնօրէնին արտայայտութիւններուն մէջ որոնք մէջբերուած են Ն. Զօհրապեանի կողմէ: Հ. Ներսիսեան նախ յայտնի զժգոհութեամբ կը խօսի Աւետիք Իսահակեանի թոռան միջամտութեան մասին: Գոհ չէ յատկապէս այն պատճառով որ անոր ըսածները մամուլի էջերուն մէջ ալ տեղ կը գտնեն: «Իսահակեանի թոռն ալ այստեղ – այնտեղ դժժալով բաներ է ասում, դուբ էլ վերցնում տպում էք. էստեղ էլ եկաւ, բիթը խոթեց գրբերի մէջ տեսաւ որ իր հօր գրբերը ոչ ոք ոչ մէկին չի տալիս, բայց էլի չի հանգստանում»: Աչխարհը անձնականին նեղ կանգնելով չափող ու ընդհանուրինը ամբողջովին արհամարհող այս մօտեցումէն ետք Հ. Ներսիսեան հարց կուտայ. «Եթէ այդ գրբերը յանձնելը անօրինական է, ինչու Ազգային ժողովի համապատասխան յանձնաժողովը չի քննարկում այդ հարցը»: Կը յայտնէ իր իսկ պատասխանը. այդ յանձնախումբն ալ ժողովուրդին պէս ղղացական է ու կը վախնայ յիշեալ նիւթով նիստի հրաւէր ուղղելու, որպէսզի յանկարծ էյայտնուի որ հատորները օրինական ճամբով կը պատկանին Գերմանացիներուն: Երկրին մէջ ուր տասնամեակէ մը ի վեր հանրապետական ամէն արժէքի թալանը զրեթէ ոչ մէկ պատասխանատու վրդոված է, զարմանալի չէ՞ պապէն աւելի պապականի նման կեցուածք: Կը յայտնէ «մշակութային» նեղմտութեան հաղուադէպ փաստարկն ալ. «Դէ, եկէք այդ գրբերը, որոնք մեզ պէտք չեն, պահենք ու վրան ճստենք՝ դա մեզ ի՞նչ է տալու»: Ու մէջտեղին յարմար վերջաբանով կը փակուի նիւթը. «Եթէ Եղեռնի ժամանակ մեզ կողոպտել են եւ ըստ երեւոյթին, նաեւ Գերմանացիները են կողոպտել, ուրեմն մենք էլ յայտարարենք որ իրե՞նց ենք թաղանում, փաշիստներից վրէ՞ժ ենք լուծում: Իսկ դուբ, Գերմանիայում վերջերս եղե՞լ էք. գնացէք եւ տեսէք՝ ի՞նչ փաշիզմի մասին է խօսքը»:

Ն. Զօհրապեանի վերջին տեղեկութիւնը այն է թէ համապատասխան յանձնաժողովի նախագահ Շ. Քոչարեանը «ընդհանրապէս տեղեակ չէ գրբերի ճակատագրից». գիտցածը այն է որ դիրքերը հոն են դեռ, Գերմանացիներուն չեն յանձնուած: Իսկ այս վերջիններէն, ըստ Ակադեմիայի դրադարանի տնօրէնին, «այնքան բարեկիրթ են որ իրենց գայրոյթը թաքցնում են», միայն հարց կուտան թէ քանի՞ անգամ պիտի երթան ու գան տակաւին:

Եթէ ա՛յս ատենն գայրացնող ու վարկաբեկող չըլլար հարցին մէկուկը, կրնար երգիծական ժապաւէնի մը նախնիթ ծառայել ան: «Ակադեմիա», «Ֆունտամենթալ դրադարան», «տնօրէն»ի նըմանն եղբերու լրջութեան հետ «գրբերը որոնք մեզ պէտք չեն», «վրան ճստենք, դա մեզ ի՞նչ է տալու», «փաշիստներից վրէ՞ժ ենք լուծում»ի կարգի արտայայտութիւններու սա չմեկնող համակեցութիւնը մեզ չէ՞ որ փակուած մնայ թերթի մը էջերուն մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԻՆՉՈ՛Ւ ՋՈՒՐ ԿԸ ԳՆԷ ԹՈՒՐՔԻԱՑԷՆ

Մերձաւոր – Արեւելքի երկիրներուն մէջ օրէ օր աւելի արժէքաւոր նախանիթ կը դառնայ ջուրը: Ծանօթ են այդ հարցով Սուրիոյ վէճերը Թուրքիոյ հետ, այս վերջինին Տիգրիսի եւ Եփրատի վրայ կառուցած ամբարտակներուն պատճառով որոնք կը նուազեցնեն Սուրիա հասնող ջուրի քանակը: Շրջանին մէջ ջուրի պակասէն տառապող երկիր է Իսրայէլն ալ որ սակայն Անպարայէն վայելած վարկին չնորհիւ ջուր գնելու համաձայնութիւն կնքած է Թուրքիոյ հետ:

Իսրայէլեան մամուլին ծանօթ անուններէն «Հա'արէց» կը քննադատէ խորհրդարանին ջուր գնելու որոշումը, զայն բացատրելով հողագործական լոպիին Խորհրդարանին ու կառավարութեան վրայ ունեցած ազդեցութեամբ: Ըստ անոր ան է որ հակառակ անապատային կլիմային եւ ջուրը խնայելու պարտաւորութեան, Իսրայէլ հպարտ է իր ձկնարաններով որոնց իւրաքանչիւրը տարեկան 3,4 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր կը սպառէ: Ագարակապաններու մեծ ճնշումին պատճառով Իսրայէլ երբեք չէ ձեռնարկած քիչ ջուր եւ արեւ պահանջող մշակումներու զարկ տալու: Քիպուցները, հողագործական համագործակցութիւնները եւ ագարակապանները այնպէս կը վարուին, որպէս թէ գոնը-ւէին Նորվեկիոյ մէջ: Կը մշակեն չատ ջուր պահանջող բուսատեսակները, ինչպէս՝ բամպակ, եգիպտացորեն, եւ այլն ու կ'արտածեն դէպի Եւրոպա: Երկրին ջուրի գլխաւոր սպառողը այդ նոյն ագարակապաններն են որոնք մէկ խորանարդ մեթրին համար կը վճարեն անհատներու վճարածին հազիւ մէկ երրորդը: Միւս կողմէ, ջուր խնայելու հարկադրանքը մղած է ազգային ենթակառոյցներու նախարարը ոռոգելու ջուր չծախսուի: Մեր քաղաքարնակները իրաւունք չունի՞ն կանաչապատ միջավայրի մը մէջ ապրելու, հարց կուտայ Թերթը ու անընդունելի կը նկատէ որ քաղաքարնակը բարձր գին վճարէ ջուրին, մինչ քիպուցները, հասդործակցութիւնները ամենայն անիւթութեամբ չհայլեն ջուրը: Այդ լոպինեըր երբ կ'արտայայտուին լրատիւններու մէջ, կը դատապարտեն ամբողջ աշխարհը, առանց բուն հարցին մօտենալու:

Լրագրողին եզրակացութիւնը այն է որ Իսրայէլի ջուրի նեղութիւնը ամբողջովին արուեստական է ու Թուրքիայէն ջուրի ներածումը զուտ կեղծիք: Եւ եթէ կացութիւնը բարեփոխելու ոչ մէկ քայլ կ'առնուի այդ մարդին մէջ, ատիկա հետեւանք է քաղաքական դէմքերու ուղղակի շահերուն, պետական հովանաւորութեամբ բարգաւաճող հողամշակումի ճարտարարուեստէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Երկար բացակայութենէ մը յետոյ, Լիզ Սարեան կը դարաւ դարձեալ բեմը, փոքրիզն Մարսէյլ, մեզ խանդավառելով եւ հաշտեցնելով հայ երգին հետ:

Հակառակ Ֆութպոլի Եւրոպայի Ժամակի մրցակցութեան (Ֆրանսա – Փորթուկալ), Յունիս 28-ին, «Փառք Շանօ»յի ընդարձակ լարանը լայնօրէն լեցուած էր երգչուհին դնահատող հասարակութեամբ մը:

Համերգը կազմակերպեց Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկը, ի նպաստ Երեւանի Օփերային, ինչպէս յայտարարեց Լեւոն Զօլաքեան:

Յայտագիրը հաճելի ամբողջութիւն մըն էր, հատընտիր մը հին եւ նոր երգերու, նաեւ ֆրանսերէն քանի մը կատորներու եւ տարբեր երանգներով. սիրոյ երգերէն աչուղականը, ժողովրդականը, տոհմիկը հայրենաբաղձը, ասդդականը: Ռուբէն Երեւանցիէն Սայաթ-Նովա, Կոմիտասէն Գուսան Շահէն, Շարլ Ազնաւուր, Եկմալեան եւ նաեւ՝ Ժորժ Կառվարենց, Ա. Հէքիմեան, Պ. Ցէտճեան, Ա. Ա.Էմեան եւ այլն...:

Լիզ Սարեանի մեկնաբանութեան մէջ կայ չնորհալի քաղցրութիւն մը, խորհրդավոնց յուզում մը, ազնիւ դորով մը որ կը բխի սրտէն: Իր չրթունքներուն վրայ հայ երգը կը ծորի հայերէն բառերով, մաքուր առոգանութեամբ, հայեցի չունչով եւ հարազատ երաժշտութեան մը եղանակաւորումներով: Հաւատարիմ մնալով հայ երգին, հայ երաժշտութեան նոյնիսկ պատճառներով, Լիզ Սարեան կը մատուցանէ չատ գնահատելի ծառայութիւն մը:

Վերջին տասնամեակներու ընթացքին թագմաթիւ հայ երգիչ – երգչուհիներ թեթեւ երաժշտութեան ասպարէզին մէջ դիւրին ճամբայ գտան: Ստեղծուեցաւ որոշ ոճ մը խառնելով եւրոպականը, արեւելեանը եւ հայկականը տալով անմարսելի, անդոյն եւ անանուն «մեթիսաժ» մը (խառնուրդ մը): Հայ երգերը մէջ կայ արեւ մը բայց ոչ լափող արեւ Մերձին – Արեւելքի անապատներուն:

Լիզ Սարեան յաջողեցաւ գրաւել իր ունկնդիրներուն համակրութիւնը ստոր ծերով սրահէն ներս ոգեւորիչ եւ կենսաթրմորտ մը որուն լայնօրէն նպաստեցին նուագախումբի մեկնաբանները եւ, դեկավարը՝ Ֆրէտէրիք Մանուկեան, որոնք ալ արժանանալով երկար ծափահարութիւններու:

Յայտագրի սկիզբը Սահակ Մեսրոպ երգչախումբը հանդէս եկաւ երեք երգերով դեկավարութեամբ Ն. Երզնկեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Ժ. Երզնկեանի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԵՇԻԼԳԻԼԻ վարժարանի մէջ, Յունիս 15-ին, տեղի ունեցած է տարեվերջի հանդէսը: Շրջանաւարտներու անունով հրաժեշտի խօսք արտասանած է Դալար Ալթուն: Ընթացաւարտ դասարանը ներկայացուցած է անդլերէն պատեչտ մը: Հուսկ բանքը արտասանած է տնօրէնուհին՝ Այնի Երամեան: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Զաւէն Ա.Էմեան: Հանդիսութեան աւարտին, դպրոցին պարակին մէջ տեղի ունեցած է խրախճանք մը:

***

ՆԻԿՈՍԻՈՑ «Պասիոն» սրահին մէջ, Յունիս 4-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Օշական» մանանճիւղի թատերախումբին կողմէ «Լէպլէպիճի հորհոր ագա» թատերախաղին ներկայացումը, բեմադրութեամբ Ժաննա Թահմիզեանի: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Գլխաւոր դերերով հանդէս եկած են Արթօ Դաւիթեան եւ Վռամ Նալպանտեան:

***

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ «Գազազ Արթին Ամիրա» սրահին մէջ, Յունիս 23-ին, տեղի ունեցած է Պէզճեան Մայր Վարժարանի ամավերջի հանդիսութիւնը: Յայտագիրը վարած է հայերէն լեզուի ուսուցչուհի Ժանէթ Ներկիզ: Բացման խօսքը արտասանած է տնօրէնուհին՝ Տիկին Քլէմանս Զէլիք: Նոյնէն մի աշակերտներ ներկայացուցած են Յարութիւն Ամիրա Պէզճեանի կենսագրական դիծերը: Թաղային Խորհուրդի փոխ – առենապետ Սեդրակ Գօնու տեղեկութիւններ փոխանցած է ապագայ ծրագիրներու մասին: Վկայականներու բաշխումէն ետք ընդհատուրդի խօսք արտասանած է վարժարանի հիմնադիր տոքթոր Ովսաննա Գարագաշ: Զուգադիպութեամբ մը այդ օր նչուած է Մեսրոպ Պաարիարքին տարեդարձը: Այդ առթիւ կարուած է կարճ կանդակ մը: Պատրիարքը օգտակար թելադրութիւններ ըրած է աշակերտներուն:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Համազգայինի Գլաձոր մանանճիւղի «Ժորժ Սարգիսեան» թատերախումբը, Յունիս 10 – 11-ին, ներկայացուցած է Մխիթ Գեղմոյի հեռուստոյգիրը «Ախ Սեդրակ, ախ» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Սեդա Քէչիեանի: Նիւթը առնուած է վեց հոգինոց ընտանիքի մը առօրեայ կեանքէն:

ՆԵՐՔԻՆ

ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՑ ԼԻՈՆԷՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ
ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ
ՍԿՍԱՆ...

ՀԱՑԿԱԶԵԱՆԸ՝
ՅՆԾՈՒԹԵԱՆ ԿՆԻՔԻ ՏԱԿ

Հայկազեան Միւթեայ Վարժարանի մանուկները, Զորեքշաբթի, Յունիս 28-ի երեկոյեան, ցնծութեան մէջ էին, կարպիս Մանուկեան սրահին բեմին վրայ: Ուսուցչուհիներ՝ Աննահիտ Պահատուրեան եւ Շաքէ Մխսեան, իրենց սահմանակ միջոցներով ամբողջ օրը աշխատած էին պարզարեւու համար բեմը: Խաւարտէ իշուկներ, նաւակ, ծով, եղնիկ, թռչուն, անառատ... այս բոլորը մաս կը կազմէին բեմի յարդարանքին:

Հանդէսը սկսելէ առաջ, չինչին միջադէպ մը, – աշակերտ մը չաքար կլլած էր, եւ կոկորդին փակած, – իրարանցում ստեղծեց ծնողներու մօտ, բայց յետոյ ամէն բան կարգի մտաւ: Համեմի մթնոլորտ կը տիրէր արդէն երբ փոքրիկները խաւարտէ իշուկներ հագած՝ կը պարէին: Վատահաւան անոնք մանուկի Խօրհուրդ հոգեբանութեան մէջ չէին զանազաններ արուեստականը իրականէն:

Իշուկի վրայ, իրական նատածի պէս, կը քշէին թղթաչէն անառատին մէջ իրենց նէրը:

Անկէ ետք բեմին վրայ չարք մը արտասուելիները, պարեր, մենախօսութիւն, թատրոն իրարու յաջորդեցին. – ծնողքներ ի զուր տեղ հանդիսանին չէին խանգարած սրահ գալով:

Ամաւերջի այս ժամադրութիւնը Ուսուցչուհի – Աշակերտ – Ծնողք-ի միջեւ, իրապէս հանդէս մըն էր: Մանաւանդ երբ ծնողական հիւրասիրութիւնն ալ վրան աւելցնենք այս բոլորին:

*
**

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ – ՓԱՓԱԶԵԱՆԸ՝ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅՈՒԶՈՒՄԻ ՄԻՋԵՒ

ՍԷ – ԷՄ 2-Ի ՈՒԽ ՇՐԶԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐ
ՅՈՒԶՈՒՄՈՎ ԿԸ ԲԱԺՆՈՒԻՆ ԴՊՐՈՑԷՆ

Կարպիս – Մանուկեան սրահը Շաբաթ Յուլիս 1-ի երեկոյեան նեղ կուգար: Նատպարզ է: 139-ը աշակերտներու, եթէ միայն ծնողները ներկայ ըլլային, արդէն 400 թիւը պիտի անցնէր: Բարեբախտաբար սրահը դուռ մը ունենալով դպրոցի բակին վրայ, կարելի եղաւ ժողովուրդը տեղաւորել լաւ պայմաններու մէջ:

Ծնողական Մարմինէն՝ հանդիսավար Տիկին Սիլվի Կազարեանի յանձնուած էր պարտականութիւնը յայտարարի գործադրութեան: Մարգարեան – Փափազեանը ալեւոյժ ծնողական մարմին մը ունի, որու շնորհիւ դպրոցի չուրջ ձեռնարկները՝ յաճախ մեծ յաջողութիւն կը գըտնեն:

Մանկապարտէզի աշակերտները ամառային արձակուրդի պահ մը առեղծեցին երբ իրենց ծովային համազգեստներով ցեմ բարձրացան, սրահին մէջ օրուան ցնծագին օդը կարծէք զովացաւ, իսկ հանդիսատեսները՝ իրօք պէտք ունէին այդ թեթեւութեան: Հայերէն եւ Ֆրանսերէն չարք մը երգեր ու պարեր իրարու յաջորդեցին: Յուսափելու համար կըրկնութիւններէ, իւրաքանչիւր դասարան նորութիւն մը կը հրամցնէր, ինչ որ ճոխութիւն մը կուտար յայտագրին:

Յարգելու համար հայկական աւանդութիւն մը, ամէն տարի չրջանաւարտները կը բաշխուի վկայական մը ձեռամբ տեղւոյն Եպիսկոպոսին: Արդարեւ, խորհրդանշական յիշատակ մը չրջանաւարտներուն, որպէսզի ապագային վառ պահեն իրենց մէջ հայկական յիշողութիւնը. եւ Հայոց լեզուն՝ ամուր կապը ըլլայ իրենց արմատներուն հետ:

Հանդիսի եւ զուարճութեան այս պահուն յուզիչ է նաեւ անոնց մեկնումը. նանաւանդ աշակերտներէն մին՝ յանուն չրջանաւարտներուն երբ չնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան խօսք կ'արտասանէ: Այսպէս եղաւ նաեւ այս տարի, երբ ժէնիա կազարեանը արտասանեց իր շնորհակալութեան խօսքը, արցունքի կաթիլներ նշմարուեցան ուսուցչուհիներու աչքերուն չուրջ:

Ծնողական Մարմինը դպրոցի չրջափակին մէջ նախատեսած էր ընթրիք մը, բոլոր անոնց համար որոնք կը փափաքէին երկարել դպրոցական հանդէսը խրախճանքով մը:

ԼԻՈՆՑԻ

ՀԱՑԱՍՏԱՆՑԻ ՊԱՏՄԱԲԱՆ ՍԱՄՈՒԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ԱՀԱԶԱՆԳ ԿԸ ՀՆՉԵՑՆԷ ՀԱՑԿ. ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՍՊԱՌՆԱՑՈՂ ՎՏԱՆԳԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական պատմական յուշարձաններու նուիրուած չարք մը հատորներու հեղինակ Սամուէլ Կարապետեան, «Նոյեան Տապան» լրատու գործակալութեան Թըղթակիցին հետ զրոյցի ընթացքին յայտնեց, թէ Հայաստանի դրացի պետութիւնները՝ յատկապէս Վրաստան պետական քաղաքականութիւն դարձուցած են հայկական յուշարձանները անհետացնելը կամ իւրացնելը: Ըստ պատմաբանին, դրացի քաղաքակրթութիւնը ոչնչացնելով կամ իւրացնելով ո՛չ անոր պատմութիւնը կը ջնջուի եւ ոչ ալ սեփականը կը առեղծուի: Սամուէլ Կարապետեանի «Վրաց Պետական Քաղաքականութիւնը եւ Մշակոյթի Յուշարձանները» գործը կ'ընդգրկէ փաստագրական նիւթեր, որոնք կը բովանդակեն Վրաստանի տարածքին գտնուող հայ մշակոյթի յուշարձաններու աւերումներու եւ իւրացումներու առընչութեամբ հիմնաւորուած 115 ականատեսներու վկայութիւններ ու նոյն յուշարձանի՝ տարբեր տարիներուն հեղինակին կողմէ առնուած լուսանկարներ: Ըստ հեղինակին, այդ երկրի տարածքին աւելի քան երեք տասնեակ վրացականացուած եկեղեցիներու եւ այլ շէնքերու որմերէն ու գերեզմանաքարերու վրայէն քերուած, ջնջուած կամ պարզապէս անհետացուած արձանագրութիւններու թիւը արդէն կ'անցնի 300-ի սահմանագիծը: Միայն Թիֆլիսի մէջ աւերուած են տասնեակ հայկական եկեղեցիներ, պըղծուած են հազարաւոր գերեզմաններ: Մասնաւորապէս Թիֆլիսի հայկական հնաւանդ «Ծոջիվանք»ի գերեզմանատան մէջ վրացական եկեղեցի մը (որուն հիմնադրման արարողութեան Վրաց Պատրիարք՝ Իլիա Բ-ի հետ մասնակցած է նաեւ երկրի նախագահ Խուաա Շեվարնադէ) շինութեան աշխատանքներու ընթացքին ցիր ու ցան եղած են հայատառ քարեր, այս կարգին նաեւ հարիւրաւոր հայ ականաւոր գործիչներու տապանները:

Պատմաբան Սամուէլ Կարապետեան կը նշէ, որ Վրաստանի մէջ հայկական յուշարձանները պրանցելու աշխատանքները կը շարունակուին: Ներկայիս Մառը կը շարունակուին: Ներկայիս Մառնէուլի չրջանին մէջ կը հաշուուին 308, Թելթի – Ծղարոյի չրջանին մէջ՝ 204 յուշարձաններ: Իսկ Ջաւախքի մէջ կը հաշուին մօտաւորապէս 500 յուշարձաններ, որոնց մէկէն կը գտնուին 5-րդ դարու պաղիլիք եկեղեցիներ ու 9-րդ դարու խաչքարեր:

Սամուէլ Կարապետեան կը տեղեկացնէ, թէ հակառակ Վրաստանի, դրացի մէս պետութեան՝ Իրանի մէջ պետութեան կողմէ կը պահպանուի հայկական պատմա – մշակութային յուշարձանները: Կ'ըսէ, թէ տարիներ առաջ հայկական ճարտարապետութիւնը ուսումնասիրող կազմակերպութեան մը կողմէ, որուն անդամ է նաեւ ինք զրանցուած եւ այլ վայրեր տեղափոխուած են Պարսկաստանի տարածքին գտնուող Ծործորի վանքի քարերը: Այսինքն վանքը կառուցուած է այլ վայրի մը մէջ:

Այդ աշխատանքը կատարուած է Իրանի կառավարութեան լիազօրութեամբ, քանի որ նոր ջրամբարի կառուցման հետեւանքով եկեղեցին ջրամոյն եղած էր: Նշենք, որ Ս. Կարապետեան որպէս առաջին աշխատանք պատրաստած է «Բուն Աղուանքի Հայերէն Վիմագրերը» խորագրեալ ուսումնասիրութիւնը, որուն մէջ ներկայացուած են Վրաստանի Կուր գետի մէջ մինչեւ հոսանքի ձախափնեայ չրջանները՝ պատմական Բուն Աղուանք երկրամասի, կամ՝ այժմու Ադրբեջանի Շաքիի, Վարդաշէնի, Շամախի, Աղսուի, Եւլախի եւ այլ չրջաններուն մէջ պահպանուած հայերէն արձանագրութիւնները:

Ս. Կարապետեան կ'ըսէ, թէ օտարները այս նիւթի մասին խօսելու ընթացքին ընդհանրապէս այն կարծիքը կը յայտնեն թէ ուսումնասիրութիւնները կը կատարուին Հայերու կողմէ գրաւած ազրբեջանական հողամասերու վրայ: Մինչդեռ անոնք կը մոռնան որ այդ «գրաւուած» հողամասը այն հողամասն է, ուր ամէն քայլափոխին հայկական խաչքարի մը կը հանդիպինք: Վերոնշեալ չրջաններուն մէջ 1979-էն ի վեր կատարուած հետազօտական աշխատանքներու իրրեւ արդիւնք յայտնաբերուած են եւ մօտաւորապէս 600 լուսանկարներու ու տեղեկատուական գրութեան միջոցով գրքին մէջ ներկայացուած են բազմաթիւ հայկական բնակավայրեր ու հնավայրեր, չուրջ 1700 հայկական մշակոյթի կոթողներ: Սակայն բուն Լեռնային Ղարաբաղի տարածքը տակաւին ուսումնասիրուած եւ ներկայացուած չէ:

Այս տարածքի հետազօտական աշխատանքներու որպէս արդիւնք, համբուած եւ գիրքի ձեւով ներկայացուած են մօտաւորապէս 1300 հայկական յուշարձաններ, որոնց մէջ՝ 6-րդ դարու արձանագրութիւններ ու վերծանուած 516 վիմագրեր:

Իսկ վերջերս հրատարակուած է երրորդ՝ «Հայ Մշակոյթի Յուշարձանները Խորհրդային Ադրբեջանի Շրջաններու Մէջ» գործը, որ նուիրուած է Լեռնային Ղարաբաղի մերձակայքը գտնուող տարածքներուն, Քարվաճառի, Քաչաթաղի, Զանգէլանի, Ճէպրայիլի, Ֆիզուլիի եւ այլ չրջաններէն ներս կատարուած հետազօտական աշխատանքներու ընթացքին յայտնաբերուած պատմական յուշարձաններուն:

Վերոյիշեալ երեք գործերը, որոնք հրատարակուած են Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիոյ «Գիտութիւն» հրատարակչատունէն, ենթարկուելով լուրջ դրաքննութեան, Հայկական ճարտարապետութիւնը ուսումնասիրող կազմակերպութեան մատենաշարի առաջին երեք հատորներն են:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԷՍԻ ՄԷՋ

Հ.Օ.Մ.-Ի ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՊԱՏԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հ.Օ.Մ.-ի Կլենտէյլի նորակառոյց չէնքին մէջ, Յունիս 23-ին, տեղի ունեցած է Նուիրատուներու պատի պաչտօնական բացումը, ներկայութեամբ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի, մեծ թէ փոքր նուիրատուներու: Նախ բացումը կատարուած է Հ.Օ.Մ.-ի վարիչ քարտուղարուհի դրասենեակին, զոր նուիրած են տոքթոր Կարօ Զալեանի զաւակները, իրենց հօր յիշատակին, որուն մասին յարգանքի խօսք արտասանած է վարիչ քարտուղարուհին՝ Ռիթա Որբերեան: Ապա առնելով Հ.Օ.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան առենապետուհի Մարօ Զալեան – Ռիթա, ամփոփ պատմականը բրած է նորակառոյց չէնքին եւ շնորհակալութիւն յայտնած բոլոր անոնց որոնք նիւթական եւ բարոյական մարզերու մէջ ատար հանդիսացած են չէնքի կառուցման: Արարողութենէն ետք տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն, որուն ընթացքին յիշատակի մեատներ բաչխուած են իւրաքանչիւր նուիրատուի:

*
**

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՑ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ ՄԵԾԱՐՈՒԱԾ

Փասատինայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կազմակերպութեամբ, Յունիս 15-ին, տեղի ունեցած է ճաչ մը, որուն ընթացքին մեծարուած են Փասատինայի հանրային դպրոցներու հայ չրջանաւարտները: Ներկայ եղած են չուրջ 700 ծնողքներ եւ ազգակիցներ: Խօսք առնելով հոգաբարձութեան առենապետ Սարգիս Թաթիկեան նչած է թէ Փասատինայի հանրային վարժարաններ յաճախող հայ աշակերտներու թիւը կը հասնի 10 հազարի, որոնք ներկայացուած են հայկական դպրոցի ընծայած հայեցի դաստիարակութենէն, որովհետեւ տակաւին կարելի չէ եղած Փասատինայի մէջ եւս դպրոց բանալու ծրագիրը իրականացնել: Շնորհակալական խօսքեր արտասանած են (անգլերէն եւ հայերէն) Հ.Ց.Դ.-ի, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի, Հ.Օ.Մ.-ի, Համազգայինի եւ Հայ Դատ Յանձնախումբի ներկայացուցիչները: 57 հայ չրջանաւարտներու վկայականներու բաշխման հանդիսութեան ետք Հուսկ Բանքը արտասանած է Լա Վըրն համալսարանի արուեստի եւ դիտութեան ամպիոնի վարիչ Տոքթոր Յակոբ Տէր – Կարապետեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

«ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅԵՐԸ» ԹԱՊԱՒԻՆԻ ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

Ամերիկեան հեռատեսիլի Քէյ – Սի – Ի – Թի կայանը, Յունիս 22-ին, երեկոյեան ժամը 8-էն 11, երկու անդամ յաջորդաբար սփռած է «Ամերիկահայերը» խորագրուած մէկուկէս ժամեայ չարժանկարը, նուիրուած ամերիկահայ գաղութի կեանքին, անցեալին, ներկային եւ այլատեղի մարզերու մէջ յաջողած հայ անձնաւորութիւններու: Պատկերափոխումի ընթացքին հեռաձայնով կատարուած է նիւթագրութիւն՝ կայանի բարգաւաճման համար: Գալիֆորնիոյ Հայերու կատարած նուէրներէն գոյացած է 125 հազար տոլար:

*
**

Հ.Ց.Դ. ԿԵՂՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՀԵՏ

Հ.Ց.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի պատասխանատուութիւնը, Յունիս 21-ին, այցելած է Թեմին Ազգային Առաջնորդարանը, չնորհաւորելու համար առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանը, քառամեայ չրջանի մը համար իր վերընտրութեան առթիւ: Հանդիպումի ընթացքին քննարկուած են Առաջնորդարանի նոր չէնքի եւ այլ ծրագիրներ, գաղութը յուզող այժմէական հարցեր, Արամ Ա. Կաթողիկոսի Գալիֆորնիա տեւելիք այցելութեան եւ Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի հանդիսութեանց նուիրուած ձեռնարկներուն կապուած հարցեր:

*
**

ՁԻՀԱՆԻ ՆԿԱՐԱԶԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

Իրանահայ Միութեան Կլենտէյլի Կեդրոնին մէջ, Յունիս 15 – 16, տեղի ունեցած է նկարիչ Ձիհանի (Միքայէլ Ձիհանեան) գործերուն ցուցահանդէսը, հովանաւորութեամբ Հայաստանի Լոս – Անճըլըսի հիւպատոսութեան: Բացման իր խօսքին մէջ Աննահիտ Նազարեան տուած է նկարիչին կենսագրականը, նչելով որ ան ծնած է Գահիրէ: 1947-ին ընտանեօք ներգաղթած է Հայաստան: 1967-ին արտագաղթած է Ֆրանսա, ուր նոր հորիզոններ բացուած են իր արուեստին առջեւ: Ապա հաստատուած է Լոս-Անճըլըս: 1999-ին Ձիհանեան այցելած է Արցախ եւ փափաքած Շուշիի մէջ կառուցանել «Երիտասարդական մշակութային պալատ» մը: Իշխանութիւնները ընդառաջելով արուեստագէտին փափաքին, անոր տրամադրուած են չէնք մը, զայն վերածելու համար մշակոյթի պալատի: Ցուցահանդէսին ելոյթ ունեցաւ այդ ծրագրի իրագործման: Գնահատանքի խօսք արտասանած է ազգ. հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան:

ԼՐԱՏՈՒ

Հ.Ա.Ց.Ա.Տ.Ա.Ն.Ե.Ա.Ն

ԹՊԻՏ

Երիտասարդը խոստովանում է մեղքը:

– Տէր հայր, ես ընկերուհուս հետ գընացել էի անառատ ու համբուրեցի նըրան:

– Յետո՞յ, – հարցնում է տէրտէրը:

– Նա ընկաւ խոտերի վրայ եւ կարծես կորցրեց գիտակցութիւնը:

– Յետո՞յ:

– Ես վազեցի մօտակայ գիւղ, դոյլով ջուր բերեցի ու լցրեցի նրա վրայ:

– Յետո՞յ:

– Այսքան բան:

– Ծանր մեղք ես գործել: Գնա ու մեղքերդ քաւելու համար մի խուրձ խոտ կեր:

– Ինչո՞ւ:

– Որովհետեւ էշ ես...

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Վարդան Վարդանեան Տիկին Շաքէ Շիրվանեանի մօր՝ Հայկուհի կաղեանի յիշատակին 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՊԱՆԴՈԿ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
«ԱՐՓԻ»
— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ —
ՀԱՃԵԼԻ ՄԻՋԱՎԱՅՐ – ՄԱՏՋԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
լոգարանով, հեռատեսիլով սենեակներ + նախաճաշ նոր սարքաւորումներով
Մէկ հոգիանոց 270 FF
Երկու հոգիանոց 370 FF
Երեք հոգիանոց 470 FF
Ջեղչեալ գիներ երկար կեցուածեան պարագային
HOTEL/PENSION «ARPI»
Kochgasse 15
1080 VIENNA — AUSTRIA
☎ **43-1-405 00 33**
Fax **43-1-405 00 33-37**
E-mail : contact@hotelarpi.com
web-site : www.hotelarpi.com

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE
GRANDE FETE CHAMPETRE
à Bellefontaine
Le Dimanche 16 Juillet, à partir de 11 heures
Spectacle préparé par les colons.
Bar — Buffet — Animations
VENEZ NOMBREUX

(Շար. Ա. էջէն)

սուլիս մը տուած է, որու ընթացքին յայտնած է թէ Նոյեմբերին Վատիկան կ'երթայ եւ հանդիպում կ'ունենայ Ցովհ. Պօղոս Բ. Պապին հետ։ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ յարաբերութիւններուն վերաբերող խթար – թասի թղթակցին հարցումին պատասխանելով կաթողիկոսը ընդգծած է որ «Աստուածաբանական եւ պատարագային ընոյթի տարբերութիւնները յաղթահարուած են սիրով եւ կառուցողական համագործակցութեամբ»։ Իր կարծիքով, «երկու քոյր եկեղեցիներու միջեւ յարաբերութիւնները բարեկամական են ու եղբայրական»։ Բայց եւ այնպէս, աւելցուցած է Գարեգին Բ. – «Մեր առաջին այցը կատարեցինք Մոսկուա եւ առաջին հերթին մեր յարգանքն արտայայտեցինք Ռուսաստանի Օրթոտոքս Եկեղեցիին։ Մենք կը ծրագրենք այցելել տիեզերական Պատրիարք Բարթուղիմէոսին»։

⁂

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ա.ԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

Յուլիս 12–ին, արտաքսահմանեան երկիրներու հետ մշակութային կապի եւ համագործակցութեան «Հայաստան – Ֆրանսա» ընկերութիւնը ինքնատիպ կերպով նշած է Ֆրանսայի Ազգային Տօնը, հանդէսի մը ընթացքին ներկայացնելով՝ «Հայ – Ֆրանսական պատմամշակութային առընչութիւնները» ժողովածուն, որու հրատարակութիւնը իրագործած է ընկերութիւնը, խմբագիր ունենալով Տիկին Ծովինար Զալոյեան եւ Սերգէյ Սիմոնեանը։ Հատորին մասին արտայայտուած է Մկրտիչ Միքայէլեան։ Գնահատած է հոն զետեղուած նիւթերը որոնք կը վերաբերին մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքներու յայտարարութեան, Ֆրանսական քարոզչութեան, մեծ եղեռնին, օսմանեան Թուրքիոյ Հայերու իրաւունքներու ոտնահարումին, եւ այլն։ Այդ նիւթերը զեկուցումներն էին 1999 Հոկտեմբեր 5–ին Երեւան կայացած միջազգային 6–րդ գիտաժողովին, կազմակերպուած «Մարդու իրաւունքներու համընդհանուր հռչակագրի» 50–ամեակին առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Արքին եշիլրէվէի մահուան առթիւ.–

Պարզեւ Տէմիրճիեան 200 Ֆր., Բենիամին Եչիլթէփէ 1000 Ֆր., Փերոմբէ Զէյլիքէօզ 50 Ֆր., Ցարութիւն Եչիլթէփէ 100 Ֆր., Ելեկէն Գարաճա, Հ. Արփաճը 200–ական Ֆր., Սահակ Տաղլար 300 Ֆրանք, Մհրան Զաքըրթաչ, Գրիգոր Աթէմիր 100–ական Ֆր., Գաբրիէլ Սաղլամէր, Ժիրայր Գարակէօզ, Խաչիկ Թոսուն 200–ական Ֆր., Ռոպէր Էօզ 100 Ֆր., Ասաք Գուլումճեան 200 Ֆր., Պր. Դաշնակեան 100 Ֆր., Ցակոբ Պարպիւ, Գէորգ Աքէմիր 200–ական Ֆր., Ղուկաս Պուլիքեան 100 Ֆր., Ցակոբ Եչիլթէփէ, Պր. Գարուն 200–ական Ֆր., Խաչիկ Թէզճան 300 Ֆր., Նչան Գայան, Գրիգոր Պարտաղ 200–ական Ֆր., Պր. Արզումանօղլու 100 Ֆր., Ալէն Ապա 200 Ֆր., Ցակոբ Արան, Եդուարդ Ալթընթաչ 100–ական Ֆրանք, Վահէ Տիչճի 400 Ֆր., Ցովհաննէս Ելեկէն, Վարդավառ Տիչճի, Սարգիս Քէչիչօղլու 100–ական Ֆր., Ցովհաննէս Եչիլթէփէ 1000 Ֆր.։

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ
«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՄՓԻԽՈՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.
Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։
Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր պլուխ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 18
MARDI
18 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 19·950 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.950

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ԱՀԱԻՈՐ ՋԱՐԴ ՔԵԼԲԱՋԱՐԻ ՇՐՋԱՆԸ

3 ԴԱՍԱԼԻՔՆԵՐ 8 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆԱԾ

Յուլիս 13–ին, հայաստանեան բանակի «N» զօրաբաժնի երեք զինուորներ՝ Յակոբ Մելքոնեան, Արտակ Ալիկեան եւ Գրիգոր Մադիկեան լքած են մարտական դիրքը, իրենց հետ առնելով իրենց վստահուած հրազէնը: Դասալիքները հանելով խճուղի, կանգնեցուցած են անցորդ առաջին կառքը ու սպանած անոր վարորդն ու ճամբորդը: Անոնք իրենց փախուստի ճամբուն վրայ ունեցած են քաղաքացիներ ու երեք բանակայիններ եւ անոնցմէ մէկուն վեցամեայ զաւակը, վերաւորելով նաեւ ուրիշ մէկը: Վերաւորուած է դասալիքներէն մէկը եւս որ անմիջապէս հսկողութեան տակ առնուած է իրաւապահ մարմիններուն կողմէ: Մի եւսները յաջողած են խոյս տալ եւ կը շարունակէին իրենց փախուստը:

Քելբաջարի շրջանը պատահած այս ահաւոր չարագին հեղինակներուն զէնքերը եւ զինամթերքը յայտնաբերուած են Յուլիս 14–ին:

Վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան յայտնած է զոհերուն հարազատներուն: Հոն ըսուած է· «Յուլիսի 13–ին մի բանի զինուորների կողմից կատարած դաժանութիւնը, որը 8 անմեղ կեանք խլեց, հերքական անգամ ցնցեց մեզ: Չի կարելի թոյլ տալ, որ դաժանութեան ու անմարդկայնութեան ալիքը շարունակի տարածուել մեր հասարակութեան մէջ»: Վարչապետը հաւաստած է որ ամէն ինչ կը կատարուի յանցագործութեան դրդապատճառները բացայայտելու եւ մեղաւորները արժանի պատժի ենթարկելու համար:

ՇՐՋԱՓՈՓՐԵԼԻ,

(Յուլիս 15 / 17)

Օ–ԻՍ–ՍԷ–Ը ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Յուլիս 16 – 17–ին Հայաստան պաշտօնական այցելութիւն կը կատարէ Օ – Իմ - Սէ – Ը հերթական նախագահ, Ա-գրարիոյ Արտաքին գործերու նախարար տիկին Պենիթա Ֆեռերօ–Վալթնէր: Այցելութեան յայտագրին մէջ նախատեսուած էին հանդիպումներ նախագահ Ռ· Քոչարեանի, վարչապետ Ա· Մարգարեանի, Ազգ· Ժողովի փոխ–նախագահ Գ· Ալանեանի եւ Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի հետ, ինչպէս եւ այցելութիւն մը Մաշտոցեան Մատենադարան: Արտաքին գործերու երկու նախարարները, Յուլիս 17–ին, միասնաբար պաշտօնական բացումը կը կատարէին Օ–ԻՄ–ՍԷ–Ը երեւանեան գրասենեակին: Յուլիս 12–ին ալ, Լ.Ղ.Հ Արտաքին գործերու նախարար Նայիրա Մելքումեան Վիէննա գացած էր մասնակցելու Մինսկի խումբի ընդլայնուած նիստին· հրաւիրուած էր համանախագահներուն կողմէ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԻՐԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՂՐԻՆ

Հայաստան – Իրան – Եւրոպական Միութիւն խորհրդակցական հանդիպումի չրջանակին մէջ Հայաստան գայած է Արտաքին գործերու փոխ–նախարար Մուհամադ Հուսէյն Առելի գլխաւորած Իրանեան պատուիրակութիւնը: Յուլիս 14–ին պիրենք ընդունած են նախագահ Ռ· Քոչարեան, վարչապետ Ա· Մարգարեան, Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան: Աշխարհագրական առումով երկու երկիրներու փոխադարձաբար ներկայացուցած կարեւորութեան, տնտեսական, ուժանիւթի, կազի, փոխադրութեան բնագաւառներէն ներս գործակցութեան ամրապնդման հեռանկարներու արծարծումէն զատ խօսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ Մեղրիի պարագան: Իրանցի փոխնախարարը ողջունած է Հայաստանի կառավարութեան Մեղրիի առընչուղ ծրագիրը, նշելով որ ան մեծ հետաքրքրութիւն կը յառաջացնէ Իրան եւ հաւանական է որ հրապուրէ նաեւ պարսիկ ներդրողներ, յատկապէս ճամբաներու, էնթակառոյցներու բարելաւման, զբօսաշրջութեան ոլորտներուն մէջ:

Արդարեւ, Յուլիս 6–ին կառավարութեան կողմէ հաստատուած Մեղրիի զարգացման ծրագիրը ներկայացուած է նախագահին ու անոր վաւերացման կը սպասէ: Ընկերա–տնտեսական զարգացման այդ ծրագիրը կը ներառնէ զանազան միջոցներ, ինչպէս՝ ձեռնարկութիւններու վերազործարկում, կրթական եւ մշակութային ոլորտի աշխատանք եւլն.: Մինչեւ 2002 պայմանաժամով այդ ծրագրին մանրամասնութիւնները կը հաղորդուին նախագահին կողմէ վաւերացումէն ետք:

***

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԶՈՐՍ ՅԱՆՑԵՐ ՍԵՓԱԿԱՆԱՏՆՈՐՀԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Յուլիս 15–ին, կառավարութեան արտակարգ նիստին հաւանութիւն տրուած է «Երեւանի Ելոյանց», «Հիւսիսային Ելոյանց», «Հարաւային Ելոյանց» եւ «Կենտրոնական Ելոյանց» փակ բաժնետիրական ընկերութիւններու սեփականաշնորհման մասին օրէնքի նախագիծին:

***

ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒՆ ՅԱՏՈՒԿ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿ

Զարթարդի մարտերուն մասնակիցներուն կարգավիճակ տալու նպատակով յատուկ յանձնաժողով մը կազմուած է: Ան տուեալներ պիտի հաւաքէ ինքնապաշտպանութեան մարտերու մասնակիցներուն մասին, ճշդէ մասնակիցները եւ զոհերու ցուցակները: Մարտական գործողութիւներու մասնակիցի կարգավիճակ ստացողները յառաջիկայ Յունուար 1–էն պիտի օգտուին կառավարութեան սահմանած արտօնութիւններէն:

***

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Յուլիս 13–ին Արտաքին Գործոց նախարարութեան երկիրներու հետ մշակութային կապերու ընկերութեան մէջ տեսքի ունեցած է «Քրիստոնէութիւնը եւ արուեստի հարցերը Հայաստանում» նիւթով դիտաժողովը: Բանախօսները ծանրացած են կրօնքի եւ արուեստի անխզելի կապին վրայ, ըսելով որ ճարտարապետութիւնը, նկարչութիւնը, երաժշտութիւնը դարերով զարգացած են կրօնական հիմերու վրայ, ինչպէս ցոյց կուտան տաճարները, ձեռագիր մատեաններու մանրանկարները, չարականները: Ելոյթները ընդմիջուած են երաժշտանոցի ուսանողներուն նուագով ու երգով:

***

ԱՄՆ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԵՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆԸ

ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը զեկուցումով մը մեղադրած է Ադրբեջանը որ «նիւթական եւ թէքնիք նեցուկ ապահովելու կեդրոն ծառայած է միջազգային ղրոհայիններու, որոնք կապեր ունեցած են ահաբեկչական խմբաւորումներու հետ, որոնցմէ ոմանք Չէչէնիոյ խռովութիւնը պաշտպանած են Ռուսաստանի մէջ»: Այլ կերպով, Ադրբեջան մեղադրուած է միջազգային ահաբեկչութեան մեղսակցութեամբ: Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը զոհացած է միայն հերքելով ու մասնագէտներու համաձայն այս մեղմ հակազդեցութիւնը հետեւանք է այն մտահոգութեան որ ամերիկեան կողմը կրնայ փաստեր ներկայացնել:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14

ՖՈՂԱՆՑՔ, ՇԻՐԱՔԻ ԵԼՈՅԹ ԵՒ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսայի Ազգ· Ծոնին հանդիսութիւնները կը սկսէին, ինչպէս միշտ, պատակռելի տողանցքով մը, որ այս տարի ալ աւելի տպաւորիչ, քանի Յաղթական Կամարին տեղ կը մեկնէր Փորթ – Մայոյէն մինչեւ Գոնդորսէի հրապարակը, ուր Հանրապետութեան նախագահը կը շրջապատէին կառավարութեան անդամները, դեսպանները, հիւրերը եւ այլն, եւ այլն: Տողանցքին կը մասնակցէին եւրոպական ութ երկիրներ, մերժուած էր, անշուշտ, Աւստրիոյ մասնակցութիւնը:

Ըստ աւանդութեան, էլիզէի Կարաըն – Փարթիի ընթացքին, բայց, այս անգամ ոչ բացօթեայ, Շիրաք կը պատասխանէր 3 լրագրողներու (Ա· կայան՝ Փուաւը տ'Արվոր, Ժրանս 2՝ Պէաթրիս Շէօնպէր, Ժըրանս 3՝ Էլիզ Լիւսէ): Հակառակ իր պընդումներուն թէ «որոշումը կուտայ իր ատենին» ինչ կը վերաբերի նախագահական իր թեկնածութեան, պարզ էր որ Շիրաք, արդէն իսկ ընտրապայքարի մէջ է: Մօտ ժամուան մը հարցազրոյցի ընթացքին, ինքզինք ներկայացուց որպէս «լուսաւորիչը»: Շեչոը դրաւ երկիսօսութեան անհրաժեշտութեան վրայ եւ խուսափողական պատասխաններ տուաւ ամէն անգամ որ հարցումները նեղացուցիչ կը դանէր, ի մասնաւորի երբ հարցը կը վերաբերէր Փարիզի Թաղապետութեան:

Հնդամեակին մասին, Շիրաք կը վըստահի Ֆրանսացիներուն եւ ճակատագրական չի դաներ ձեռնպահութիւնը: Գորսիքայի մասին կ'ըսէ թէ կառավարութեան կը մնայ քննել առաջարկները, ինք կ'արտայայտուի յետագային: Համակերպութեան մասին, կը խորհի որ ան կ'ընթանայ Ֆրանսացիներուն փափաքած պայմաններուն մէջ: Համաչխարհայնացումը անխուսափելի է, բայց, հարկ է տիրապետել անոր եւ այդ կրնայ ըլլալ միայն միջազգային համաձայնութեամբ: Ուրախ է որ Ֆրանսայի աճը լաւ համեմատութիւններու հասած է, բայց, տարօրինակ կը դանէ որ նման կացութեան մը մէջ, պետու կարողութիւնը չի բարձրանար, ընկերային անհաւասարութիւնը չի բարելաւուիր, այլ խօսքով կառավարութիւնը հարկ եղածը չընէր: Ազգերու Եւրոպան պէտք է յառաջդիմէ ամրապնդելով կապերը որոնք կը միացնեն այդ ազգերը, ներառեալ եւրոպական Միացման նաղրութեամբ մը: Հարկ է որ ընդլայնումը չարգիլէ այդ յառաջխաղացումը: Շիրաք խոստովանեցաւ որ խրտչած էր, երբ Ալժերիոյ նախագահը «գործակից» անուանած էր հարթինները (Ֆրանսայի կողքին կռուած Ալժերացիները): Ժոլոյի պատանդներուն մասին, կ'ըսէ թէ ամէն օր կը խորհի անոնց մասին եւ բան մը ալ կ'ընէ:

Ընդհանուր ձեւով, եթէ աչք դոհ է, ընկերվարականները չատ դժգոհ են, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի ընկերային անհաւասարութեան եղած ակնարկութիւններուն պատճառաւ:

***

Մերակոյտի պարտէզներուն մէջ, նախագահ Փոնսըլէի հրաւէրով հաւաքուած էին 12, 13 կամ 15 հազար քաղաքապետներ (թիւը կը տարբերէր ըստ աղբիւրներու) բայց, այս դաշտահանդէսը, կը ճըշդէր Ք. Փոնսըլէ, կ'ոգեկոչէր ոչ թէ Պաթիլի գրաւումը, այլ 1790–ի Յուլիս 14–ը, որ Դաշնակցութեան տօնն էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻՄՓ ՏԷՅՎԻՏԻ ՄԷՋ, Յուլիս 17–ին կը չարունակուէին Արաֆաթ – Պարագ խօսակցութիւնները եւ միշտ զաղտնապահութիւն կը տիրէր, կ'ըսուէր թէեւ որ ճախողութիւնը անխուսափելի է: Առաջին համաձայնագիրը մը դոր պատրաստած էր Գլինթըն մերժուեցաւ Արաֆաթի կողմէ, որ զայն չատ խարայէլամէտ կը նկատէր եւ կը սպառնար մեկնիլ: Միւս կողմէ, Յուլիս 16–ին, ընդդիմադիր աչք 150 հազար հոդի համախմբած էր Թել – Ավիվ բողոքելու համար Քէմփ Տէյվիտի բանակցութիւններուն դէմ:

ՍՊԱՆԻՈՑ ՄԷՋ երկու չաբաթական ոճրահորձեր գործուած են Յուլիս 15–ին եւ 16–ին: Առաջինը տեղի ունեցած է Մալկա ուր Ժողովրդական Կուսակցութեան (իշխանութեան դլուխ գտնուող կուսակցութիւնը) թաղապետական մէկ խորհրդականը՝ Խոսէ Մարիա Մարթին Գարիճենա սպանուած է կնոջը եւ աղջկան աչքին առջեւ: Երկրորդ մը գործուած է Ակրետա այն պահուն երբ Մալակայի մէջ կը կատարուէր Գարիճենայի յուղարկաւորութիւնը: Այս անդամ կատաղի մը պայթումէն թեթեւօրէն վիրաւորուած է կին մը: Երկուքն ալ կը վերադրուին ԷԹԱ–ին:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ Տարածքային Ժողովը, ի պատասխան Ժոսիէնէ գործիքական ծրագրին, 51–ի վրայ 46 ձայնով նպաստաւոր արտայայտուեցաւ բայց, նախապայմաններ կը դնէ եւ աւելին կ'ուզէ, մանաւանդ օրէնդրական գետնի վրայ: Կը պահանջեն որ միակ Ժողովի մը չանճնուի հակակշռուած «օրէնդրական իշխանութիւնը», մանաւորապէս հողամա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԸ ՀԱՅԵՐԷՆ Է ԿԱՐԴՈՒՄ, ՍՐԲԱԳՐՈՒՄ ՈՒ ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՈՒՄ

ԽՄԲ. – Բանասիրական գիտութիւններու փրոֆ., դասախօս Արտեմ Սարգսեանի ղեկավարութեան տակ գիտնականներու խումբ մը յաջողած է «բանակարգել» հայերէնը. այսինքն, ստեղծած՝ հայերէնի համակարգչային ծրագիրը: «Ազգ»ի (Յուլիս 1) մէջ իրեն հետ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է ուր ան հանրամատչելի ձեւով կը բացատրէ կատարուած աշխատանքը: Ռաֆիկ Յովհաննիսեանի վարած զրոյցին մէջ, դժբախտաբար, չէ նշուած կարեւոր կէտ մը որ ծրագիրը հետաքրքրական կ'ընէր Սփիւռքին համար ալ. ատիկա գործածուած ուղղագրութեան կը վերաբերի: Ինչ կ'ըսէ թէ իր ղեկավարած խումբը մէկ տարուան մէջ «գրաբարի, արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի շուրջ 400 հազար բառ, այսինքն՝ հայերէնի հիմնական բառագանձը, մուտքագրեց համակարգիչ»: Ատիկա ենթադրել կու տայ որ գոնէ գրաբարին ու արեւմտահայերէնին համար պահուած է դասական ուղղագրութիւնը:

Ա. Սարգսեան հեղինակ է արեւելահայերէնի ու արեւմտահայերէնի բառարաններու, դասախօսած է նաեւ Մելբոռնեան վարժարանին ու Երուսաղէմի հոգեւոր ճեմարանին մէջ:

– Պրն Սարգսեան, վերջերս մեզ յայտնի դարձաւ, որ Ձեր ղեկավարած գիտնականների փոքրիկ խումբը, այսպէս ասեմ, «համակարգայնացրել» է մեր լեզուն, նրա բառագանձը: Սա իսկապէս գիտական, նաեւ տեխնիկական նուաճում էր, որի մասին, ասաղ, մեր հասարակայնութիւնը սպառիչ տեղեկութիւններ չունի: Գիտական լեզուից պարզ – մարդկային լեզուի «թարգմանած» ի՞նչ է դա նշանակում:

– Մի քանի տարի առաջ մենք որոշեցինք, որ մեր ազգային լեզուն համակարգչային տեսանկիւնից ունի որոշ թերութիւններ, որոնք խանգարում են նրան զարգանալ ժամանակակից պահանջներին համապատասխան: Մենք ուսումնասիրեցինք հայերէնի կառուցուածքը, նրա ներքին օրէնքները, եւ պարզեցինք, որ հայերէնը ունի մի շարք առանձնայատկութիւններ, որոնք ոչ մի այլ լեզուի մէջ չկան: Ամենակարեւորը հայերէնի բառակազմական համակարգն է: Հայերէնի բառերը կազմուում են ոչ միայն ածանցների ու բարդութիւնների միջոցով, այլեւ հոլովման ու խոնարհման ձեւերի միջոցով: Ուրեմն, մենք պէտք էր հաշուի առնէինք նաեւ այդ հանգամանքը: Ինչպէս գիտէք, համակարգիչը ոչ մի բառ չի ճանաչում, եթէ նրան չսովորեցնես: Ուրեմն, մենք պէտք էր համակարգչին սովորեցնէինք հայերէնի բոլոր հնարաւոր ձեւերը, որպէսզի նա կարողանայ ճանաչել ամէն մի բառ, որ հանդիպում է տեքստում: Ինչպէս գիտէք, հայերէնի բառերը կարող են ունենալ տարբեր ձեւեր՝ հոլովական, խոնարհական, ածանցական, բարդութեան: Մենք պէտք էր համակարգչին սովորեցնէինք, որ նա կարողանայ ճանաչել այդ բոլոր ձեւերը, որպէսզի նա կարողանայ ճանաչել այդ բառերը, որոնք ունեն այդ ձեւերը:

– Իսկ ինչի՞ց ելնելով պատուէրը տրուեց հէնց Ձեր ղեկավարած գիտնականների խմբին:

– Այդ հարցը Պրն Փախչանեանին չնորհանդէսի ժամանակ էլ տրուեց: Ինքն ասաց, թէ երբեմն մոսկուացիակ գիտնականները՝ քաղաքեղակ էր «Մեր լեզուն, մեր խօսքը» հեռուստատեսային հաղորդաշարին, նրա 700-էց աւելի թողարկումներին: Ուրախ եմ, որ մենք Պրն. Փախչանեանին յուսախաբ չարեցինք: Մէկ տարուայ ընթացքում մեր փոքրիկ խումբը զբաղուել է, արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի շուրջ 400 հազար բառ, այսինքն՝ հայերէնի հիմնական բառապանձը, մուտքագրեց համակարգիչ: Կապ մեկնինք մեր լեզուի երեք վիճակների ձեւային նկարագրութիւնը համակարգչի համար այնպէս, որ նա դա ընկալի: Սա հնարաւոր դարձաւ ողջ խմբի մեծ նուիրումի շնորհիւ:

– Հէ՞շտ էր համակարգչի «լեզուն» հասկանալը կամ, աւելի ճիշդ, համակարգիչն ինքը ձեզ հե՞շտ էր հասկանում:

– Համակարգիչը ձեւական-մեխանիկական մօտեցում ունի, «մտածող» էակ չէ: Եւ նա մեզ յաճախ այնպիսի հարցում-ներ էր ուղղում, որը մարդը, գիտնականը երբեք չէր տայ: Օրինակ, նա մեզ հարցնում է ցոյց տուէք ածականի համեմատական աստիճանները: Մենք պատասխանում ենք՝ «լաւը» դրական աստիճան է, «աւելի լաւը» բաղդատական, «ամենալաւը»՝ գերադրական աստիճանը: Համակարգիչը հարցնում է՝ իսկ ի՞նչ է «լաւագոյնը»: Ասում ենք՝ դարձեալ գերադրական աստիճան է: Այդ դէպքում ի՞նչ է «ամենալաւագոյն» բառաձեւը, հարցնում է համակարգիչը: Եւ պէտք է նրան բացատրել, որ «ամենալաւագոյնը» սխալ է, բայց տարածուած սխալ է: Եւ այս դէպքում համակարգիչը բոլոր տեքստերում «ամենալաւագոյն» բառին հանդիպելով՝ կապոյտ կը ներկի, ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրելով այդ սխալի վրայ, մի տեսակ յուշելով, որ ուղղէք:

– Ձեր ստեղծած համակարգը, ծրագիրը կատարեա՞լ է:

– Վերը ես ասացի, որ մենք համակարգաւորել ենք շուրջ 400 հազար բառ, կամ մեր հիմնական բառագանձը: Որպէսզի մեր ծրագիրը կատարեալ լինի, պէտք է ներառի ողջ բառապանձը: Այս իմաստով նա դեռ լրացման կարիք ունի: Մենք պէտք չարունակենք աշխատանքը: Նպատակն այն է, որ համակարգչաւորուի Հայոց լեզուով ստեղծուած ողջ գրականութիւնը:

– Իսկ դա գործնականում մեզ ի՞նչ կը տայ:

– Պատկերացրէք, համակարգիչը կարող է ակնթարթաբար վերականգնել մեր ողջ գրականութեան մէջ օգտագործուած բառերի ուղիղ ձեւերը, դասաւորի այբենական կարգով: Եւ պարզի, թէ ո՞ր բառերն, օրինակ, չկան մեր բառարաններում: Շնորհիւ այս համակարգի, մենք չատ չուտով կ'ունենանք Հայոց լեզուի ճակատագրի համարանը: Այս կերպ կարող ենք ասել՝ ահա գրաբարի ամբողջ բառամթերքը, ահա արեւելահայերէնի եւ ահա արեւմտահայերէնի բառամթերքը: Այլ ժամանակներում սա նոյնիսկ Ամառեանի ու միւս հսկաների համար հրաշքի պէս մի բան կը լինէր, որովհետեւ նրանց հիմնական տառապանքը, կոնկրէտ բառարանագրութեան մէջ, եղել է քարտագրումը, որ երկար տարիներ է տեւել: Հիմա նիւթ հաւաքելը, խմբաւորելը, բառերի դուրգրումն անում է համակարգիչն ակնթարթների ընթացքում: Օրինակ, ես դիտնականներ դիտեմ, որ ամիսներով նստել հաշուել են, թէ, ասենք, «ութիւն» ածանցով քանի՞ բառ ունի հայերէնը: Այժմ հարկ չկայ դրա համար ոչ միայն կէս տարի, այլեւ կէս րոպէ կորցնելու. սեղմում ես կոճակը, եւ համակարգիչը քեզ տալիս է «ութիւն» ածանց ունեցող բոլոր բառերի ցանկը:

– Ասեմ թէ ինձ անհրաժեշտ է իմանալ հայերէնի անկանոն բայերը:

– Համակարգիչը ձեզ անմիջապէս կը տայ այդ ամբողջ չարքը:

– Այդ դէպքում լեզուաբան գիտնականները կորցնո՞ւմ են իրենց «արժէքը»:

– Ամենեւին: Համակարգիչը պարզապէս անում է «սեւ» գործը, տառապալից գործը: Գիտնականներին մնում է նորմաւորել, կանոնակարգել լեզուն: Օրինակ, այդ մենք պիտի որոշենք՝ ո՞ր ձեւն է ճիշդը՝ «լոռուա՞յ», «լոռի՞», թէ «լոռու»: Համակարգիչը մեզ անմիջապէս կը յուշի, թէ Թումանեանն ասում է «Ին Լոռու ձորն է...»: Բայց նաեւ՝ «Լոռուայ հին ազաթներից», «Լոռիի մարզպետարանը» եւ այլն: Այսինքն, համակարգիչը մեր առջեւ կը փռի հայերէնի բոլոր բառաձեւերը: Իսկ երբ մենք նրա յիշողութեան մէջ դնենք նաեւ այն գծապատկերը, թէ մեզ՝ դիտնականներիս համար ո՞ր բառաձեւն է աւելի նախընտրելի, դրանից յետոյ նա բոլորից կը պահանջի հէնց այդ բառաձեւը, միւսները դարձեալ կապոյտ կը ներկի, կը յուշի, որ դա նախընտրելի չէ արդի հայերէնի լեզուամտածողութեան համար: Իսկ դի՞տ է դա լինչ է նշանակում: Բոլոր խմբագրութիւնները, բոլոր ուսումնական հաստատութիւնները, դրադարանները, բիբլիոգրաֆիկ կենտրոնները կ'ունենան հասարակ մի դիսկետ, որի օգնութեամբ իրենց յուզող բոլոր հարցերի պատասխանները կարող են ստանալ: Նրանք, ի հարկէ, կարող են ընդվզել համակարգչի «թելադրած» այս կամ այն բառաձեւի դէմ, բայց դա արդէն մեր լեզուի զարգացման արդի փուլի հետեւանքն է:

– Այսինքն, Ձեր մշակած ծրագիրը «յուշում» է, թէ մեր լեզուաբանութեան, բառագիտութեան, ձեւաբանութեան ո՞ր հարցերը դեռեւս գիտական սպառիչ պատասխան չունեն, ի՞նչն է թերի, ինչի՞ վրայ կենտրոնացնել գիտնականների ուշադրութիւնը:

– Այո, եւ նորից այո: Այս համակարգը դիտնականների համար ստեղծագործական պրպտումների անսպառ ասպարէզ է բացում:

– Կոնկրէտ «Ազգ»ի խմբագրութիւնը Ձեր դիսկետներից ե՞րբ կը ստանայ:

– Ոչ միայն «Ազգ»ի, այլեւ միւս բոլոր խմբագրութիւնները, ուսումնական հաստատութիւնները, լեզուաբանական կենտրոնները չատ չուտով այդ դիսկետները կը ստանան, երեւի մէկ ամսից դրանք լրիւ պատրաստ կը լինեն: Եւ կը ստանան միանգամայն անվճար, իրրեւ նուէր: Աշխատանքը կատարելիս մենք այդպիսի պայման ենք դրել abbi-ի ղեկավարութեան առաջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՒԱՏՔԻ ԿԱՆԹԵՂԸ

Պարբերաբերք Ռ. Լեւոնեան
Հայ վարժարանի աշակերտութեան

Հոմ
Թիւ 4, բացում 2000–ամեակի Ս. Դրան:

ԱՐՄԱՇՈՒ ՎԱՆՔԸ

Թրքական «Ընկերային պատմութիւն» ամսաթերթը Յունիսի թիւին մէջ պատկերազարդ ուշ էջ տրամադրած է Յակոբ Մինասեանի այս խորագիրով գրութեան ուր ներկայացուած է Նիկոմիտիոյ շրջանին հայութիւնը, հնագոյն ժամանակներէն: Իզմիթի Եպիսկոպոսարանին տուած տարներուն համաձայն 1885–ին 667 տուն հայ կայ հոն – 3774 հոգի–: Ունին 9 վարժարան, 26 ուսուցիչ եւ 2630 աշակերտ: 1910–ին վարժարաններու թիւը կը բարձրանայ 36–ի, ուսուցիչներունը՝ 193–ի. աշակերտութիւնը 5066 հոգի է: 1850–ական թուականներուն շրջանը «Հայրենասէր» թերթով կ'ունենայ իր մամուլը. կը հետեւին «Ծոյս»ը, «Բիւթանիան»ն, «Երկիր»ը. դրացի Պարտիզակին մէջ ալ կը հրատարակուին «Պարտիզակ»ը, «Փարոս»ը, «Դարման»ը, «Մեղու»ն, եւ այլն: Կան առեւտրական, բարեսիրական ընկերակցութիւններ, դրադարան, ընթերցարան, մանկապարտէզ, եւ այլն:

Իզմիթէն 20 քիլոմեթր հիւսի ս – արեւելք կը գտնուի Արմաշ գիւղը որ ներկայիս կը կոչուի Աքմէչէ: Հիմնարկութեան թուականը կը կարծուի թէ ԺԲ. դարն է. հիմնուած է Հայերու կողմէ: Վանքին մասին պատմական դիւաններու մէջ արձանագրութիւններ կան 1611 թուականէն: Վանական այս համալիրը որ ձեռադրական հատորներու հաւաքման կեդրոն մըն ալ է, 1915–ի նախօրեակին ունեցած է աւելի քան 400 ձեռագիր մատեան: Բոլորն ալ փճացած են 1915–ի տարաբնութիւն:

Յ. Մինասեան Արմաշու վանքին պատմականը կ'ամփոփէ չորս շրջանով: Առաջինին (1610 – 1784) մասին տեղեկութիւնները քիչ են. վանքը կը յիշուի որպէս ծանօթ ուխտավայր: Երկրորդ շրջանը (1786 – 1865) վերանորոգումներու շրջան է. կը հաստատուի տպարանը: Երրորդ շրջանին (1866 – 1888) վանքը ներքին դեկավարութեան ու որոշումներու տեսակէտով ինքնավար կը դառնայ: 1872–ին կ'աւարտի նոր եկեղեցիին շինութիւնը, տպարանը կ'արդիականայ: 1888–ի մեծ հրդեհը դիւղին Ղեւոնդեանց վարժարանը եւ իշխանատունը ամբողջովին հրոյ ճարակ կ'ընէ:

Ամենափայլուն շրջանն է չորրորդը (1889 – 1914) որուն ընթացքին Արմաշի վանքը կը վերածուի աստուածաբանութեան կեդրոնի մը: Նոր իշխանատուն մը կը շինուի, շերամաբուծարան մը կը բացուի: 1894–ի երկրաշարժը չատ մը չէնքերու լուրջ վնաս կը հասցնէ: Յաջորդ տարին Պասրը Ալիի յոյցերը, պանդխտի դէպքը նոր վնասներու պատճառ կ'ըլլան: 1905–ին Աբիկ էֆէնտի Ունճեանի սպառնութիւնը վանքը եւ դպրոցը չատ նեղ կացութեան կը մատնէ, զանոնք զրկելով կարեւոր հովանաւորէ մը: 1908–ի սահմանադրութեան հռչակումը հանգիստ չունէ մը առնել կուտայ, նոր շինարարութիւններ կ'ըլլան, մինչեւ որ վրայ կը հասնի 1915–ը: Այսուհանդերձ, մինչեւ 1922 կարգ մը պաշտօնատարներ հոն կը մնան: 1918ին հոն երկրագործական վարժարան մը կը բացուի, սակայն 1922–ի Իզմիրի հայկական թաղերու հրդեհը ու համաճայնականներու Պոլիս մուտքը պատճառ կ'ըլլան որ թէ՛ Արմաշու պատկերները եւ անօրէնութիւնը, թէ՛ ողբերգը ապաստանին Պոլիս:

Յ. Մինասեան կը պատմէ թէ 1974–ին առիթը ունեցած է հանդիպելու Եւսեբիոս Փարայի որ երիտասարդութեանը որպէս դաղթական հոն հասած է եւ չատ լաւ կը յիշէ եկեղեցին, զանգակատան գոնը, ւած վայրերը: Հրկիզուած տան մը աւերակներէն գտած ու տարիներով պահած է փոքր առարկայ մըն ալ, զոր ցոյց կուտայ իրեն: Կ'ըսէ թէ եկեղեցին կանգուն մնացած երեք պատերը օգտագործուած են մզկիթի մը կառուցումին համար որ սահմին կը փլչուի 1994–ին: Վանական համալիրէն վերջին կանգուն վարժարանի չէնքը եղածէ: 1999–ի Ոդոստոսի երկրաշարժին վնասուած է նոր տանիքը, ինչ որ պատճառ դարձած է հիմնական քանդումին:

Այսօր հոն մնացած են հրապարակի աղբիւրը, ջաղացքը, ջրամբարի մը փլատակները, օրինակ, չկան մեր բառարաններում: Շնորհիւ այս համակարգի, մենք չատ չուտով կ'ունենանք Հայոց լեզուի ճակատագրի համարանը: Այս կերպ կարող ենք ասել՝ ահա գրաբարի ամբողջ բառամթերքը, ահա արեւելահայերէնի եւ ահա արեւմտահայերէնի բառամթերքը: Այլ ժամանակներում սա նոյնիսկ Ամառեանի ու միւս հսկաների համար հրաշքի պէս մի բան կը լինէր, որովհետեւ նրանց հիմնական տառապանքը, կոնկրէտ բառարանագրութեան մէջ, եղել է քարտագրումը, որ երկար տարիներ է տեւել: Հիմա նիւթ հաւաքելը, խմբաւորելը, բառերի դուրգրումն անում է համակարգիչն ակնթարթների ընթացքում: Օրինակ, ես դիտնականներ դիտեմ, որ ամիսներով նստել հաշուել են, թէ, ասենք, «ութիւն» ածանցով քանի՞ բառ ունի հայերէնը: Այժմ հարկ չկայ դրա համար ոչ միայն կէս տարի, այլեւ կէս րոպէ կորցնելու. սեղմում ես կոճակը, եւ համակարգիչը քեզ տալիս է «ութիւն» ածանց ունեցող բոլոր բառերի ցանկը:

– Ասեմ թէ ինձ անհրաժեշտ է իմանալ հայերէնի անկանոն բայերը:

– Համակարգիչը ձեզ անմիջապէս կը տայ այդ ամբողջ չարքը:

– Այդ դէպքում լեզուաբան գիտնականները կորցնո՞ւմ են իրենց «արժէքը»:

– Ամենեւին: Համակարգիչը պարզապէս անում է «սեւ» գործը, տառապալից գործը: Գիտնականներին մնում է նորմաւորել, կանոնակարգել լեզուն: Օրինակ, այդ մենք պիտի որոշենք՝ ո՞ր ձեւն է ճիշդը՝ «լոռուա՞յ», «լոռի՞», թէ «լոռու»: Համակարգիչը մեզ անմիջապէս կը յուշի, թէ Թումանեանն ասում է «Ին Լոռու ձորն է...»: Բայց նաեւ՝ «Լոռուայ հին ազաթներից», «Լոռիի մարզպետարանը» եւ այլն: Այսինքն, համակարգիչը մեր առջեւ կը փռի հայերէնի բոլոր բառաձեւերը: Իսկ երբ մենք նրա յիշողութեան մէջ դնենք նաեւ այն գծապատկերը, թէ մեզ՝ դիտնականներիս համար ո՞ր բառաձեւն է աւելի նախընտրելի, դրանից յետոյ նա բոլորից կը պահանջի հէնց այդ բառաձեւը, միւսները դարձեալ կապոյտ կը ներկի, կը յուշի, որ դա նախընտրելի չէ արդի հայերէնի լեզուամտածողութեան համար: Իսկ դի՞տ է դա լինչ է նշանակում: Բոլոր խմբագրութիւնները, բոլոր ուսումնական հաստատութիւնները, դրադարանները, բիբլիոգրաֆիկ կենտրոնները կ'ունենան հասարակ մի դիսկետ, որի օգնութեամբ իրենց յուզող բոլոր հարցերի պատասխանները կարող են ստանալ: Նրանք, ի հարկէ, կարող են ընդվզել համակարգչի «թելադրած» այս կամ այն բառաձեւի դէմ, բայց դա արդէն մեր լեզուի զարգացման արդի փուլի հետեւանքն է:

– Այսինքն, Ձեր մշակած ծրագիրը «յուշում» է, թէ մեր լեզուաբանութեան, բառագիտութեան, ձեւաբանութեան ո՞ր հարցերը դեռեւս գիտական սպառիչ պատասխան չունեն, ի՞նչն է թերի, ինչի՞ վրայ կենտրոնացնել գիտնականների ուշադրութիւնը:

– Այո, եւ նորից այո: Այս համակարգը դիտնականների համար ստեղծագործական պրպտումների անսպառ ասպարէզ է բացում:

– Կոնկրէտ «Ազգ»ի խմբագրութիւնը Ձեր դիսկետներից ե՞րբ կը ստանայ:

– Ոչ միայն «Ազգ»ի, այլեւ միւս բոլոր խմբագրութիւնները, ուսումնական հաստատութիւնները, լեզուաբանական կենտրոնները չատ չուտով այդ դիսկետները կը ստանան, երեւի մէկ ամսից դրանք լրիւ պատրաստ կը լինեն: Եւ կը ստանան միանգամայն անվճար, իրրեւ նուէր: Աշխատանքը կատարելիս մենք այդպիսի պայման ենք դրել abbi-ի ղեկավարութեան առաջ:

ՆԵՐՔԻՆ

ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՑ ԼԻՈՆԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԺԱԳ ԷՔՄԷՔՃԵԱՆԻՆ

ՆՇՈՒՄ ՄԸ՝ ԹԷԵՒ ՈՒՇ ԲԱՑՑ ԱՆՈՑՇ

Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, 1999-ի սկիզբը, հակառակ անոդոք հիւանդութեան պատճառած իր տառապալից վիճակին, կարդ մը Լիոնահայ ազգայիններ վարձատրեց «Ս. Ներսէս Շնորհալի» պատուանշանով, որոնց կարգին՝ նաեւ պր. Ժագ Էքմէքճեանը:

Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ, Ուրբաթ, Յուլիս 7-ին տեղի ունեցաւ մեծարանքի երեկոն, որու ընթացքին Նորվան Եպիսկ. յանուն երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, «Ս. Ներսէս Շնորհալի» չքանչանը անցուց Ժագ Էքմէքճեանի լամբակին:

Մեծարանքի հանդիսութեան մինչեւ վերոյիշեալ թուականի յետաձգումը ունի իր պատճառները, որոնք Մեծարեալի անձնական կեանքին հետ կապուած են:

Թէեւ ուշ եղաւ այս նշումը, բայց եղաւ շատ հաճելի: Աւելի քան հարիւր հրաւիրեալներ ընթրիքի հիւրը եղան Տէր եւ Տիկին Ժագ եւ Անի Էքմէքճեանի, որոնք մինչեւ ուշ գիշեր երգի, նուագի ու պարի զուարթ մթնոլորտի տակ ուրախացան:

Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան նախագահ՝ Ռոպէր Տօնիկեան որակեց մեծարեալը «որպէս անձնուէր մշակ»:

Ժագ Էքմէքճեան, թէեւ ծնունդով վաստնցի, բայց Լիոնցի կը սեպուի, որովհետեւ աւելի Լիոն ապրած է քան վաստնս: Ասպարէզով քննիչ հաշուապահ, հակառակ բազմազբաղ կեանքին, ժամանակ կը գտնէ ծառայութիւն բերելու իր համայնքին: Տարիներ առաջ, Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան որպէս վարչական, արդիականացուց Եկեղեցւոյ հաշուապահական բաժինը: Աւելի յետոյ եղաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի բաժնի կազմակերպիչներէն մին:

Իր բարեկամներէն՝ Սահիան Պուտոյեան իր կարգին ըսաւ թէ, – «Ժագ Էքմէքճեանի առեւտրապետութեան տարիներուն, Հ. Բ. Ը. Միութեան երիտասարդաց բաժինը խակապէս վառ շրջան մը բոլորեց»:

Ժագ Էքմէքճեան, յուզումով յիշեց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը, որ իր վրայ մեծ տպաւորութիւն ձգած էր 1997-ի Լիոն հովուապետական այցելութեան առթիւ: Քաջառողջութիւն մաղթեց Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ Հաւատարմութեան ուխտը վերանորոգեց հանդէպ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին:

Այս նշումին ներկայ էին նաեւ Դաւիթ Աբգ. Սահակեան, Գուրգէն Վրդ. Ազապպեան, Իսահակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան, որ կատարեց սրբատառ Կոնդակին ընթերցումը, Պատուոյ նախագահ՝ Սեպուհ Սարեան, Վալանէն Անդրանիկ Քէչիճեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի նախագահ՝ Ժագ Ազըլեան:

ԼԻՈՆՑԻ

LIVRES REÇUS

A GIFT OF LOVE
Poems

TAMAR ASADOURIAN
with armenian translations
by H. ASADOURIAN
N.J. (U.S.A.) 1999

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՆԻԿՈՍԻՈՑ «Ֆալքոն» վարժարանի ամփիթատրոնին մէջ, Մայիս, 20-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Օշական» մասնաճիւղի «Սիփան» պարախումբին երեկոյթը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 700 հոգի: Ժամնակ Թահմիզեանի ղեկավարութեամբ պարախումբը հինգ պատկերներով ներկայացուցած է հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական 20 պարեր:

***

ԿԻՊՐՈՍԻ Ազգային Առաջնորդարանը որոշած է ամէն տարի Մայիսի առաջին Կիրակին նշել Մակարաց վանքին օրը: Սոյն աւանդութիւնը վերջին 18 տարիներուն Նիկոսիոյ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի ակումբը կը պահէր, իսկ եկեղեցին զադրած էր զայն նշելէ: Մայիս 5-ին, Առաջնորդարանի «Իւթիւճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են 1974-էն առաջ Նիկոսիայէն փոխադրուած եւ Առաջնորդարանին մէջ պահուած եկեղեցական հնարժէք սպասներ, ինչպէս նաեւ Մակարաց վանքէն վերջերս հասած լուսանկարներ, որոնք ցոյց տուած են թէ վերջին 26 տարիներու ընթացքին թուրքերը ո՛չ մէկ հոգ տարած են վանքին, որ ներկայիս կը գտնուի դրեթէ քանդուած վիճակի մը մէջ: Ցուցահանդէսին ներկայ եղած են Կիպրոսի Արտաքին նախարարը, Երեւելիան Պետրոս Գալայճեան, Անթիլիասի «Կիլիկիա» Թանգարանի տեսուչ Եփրեմ Արք. Թապաղեան եւ պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններ: Խօսք առնելով Վահան Ա. Նէճեան պատմականը ըրած է Մակարաց վանքին: Նախարարը իր կարգին չեչտած է վանքին կարեւորութիւնը կիպրահայ դաղութի կրօնական եւ մշակութային կեանքին մէջ: Շարաթ օրը պատրաստուած է աւանդական «Հելիսա»ն, իսկ Կիրակի օր պատարագած եւ քարոզած է Եփրեմ Արք.:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ «Մակարոս Արթինեան» սրահին մէջ, Յունիս 11-ին, տեղի ունեցած է երգահանդէս մը, Արարատ – Կամար Մշակութային Միութեան կազմակերպութեամբ: Յայտագիրը վարած է Սիրվարդ Միքայէլեան, անդրադառնալով նաեւ Միութեան գործունէութեան: Դասական եւ ժողովրդական երգերու մեկնաբանութեամբ հանդէս եկած են՝ Մոնրէալէն հրաւիրուած երգչուհի Նունէ Կարապետեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Գրիգոր Շահվերտեանի:

Կ. ՊՈԼՍՈՑ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան Յուլիս 2-ին գացած է Իսկէնտէրուն, մասնակցելու համար Վաղըֆփլուղի Եկեղեցւոյ արարողութիւններուն: Ներկայ եղած են չուրջ 600 ուխտաւորներ՝ Իսկէնտէրունէն, Ատանայէն, Մերսինէն, Սամանտաղէն, Լիթանանէն, Պոսթընէն: Յաւարտ արարողութեանց, տեղւոյն Թաղային Խորհուրդը ճաշ մը տուած է ի պատիւ Պատրիարքին եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութեան: Ապա, Պատրիարքն ու Իսկէնտէրունի պատասխանատուները միասնաբար կտրած են նոր կառուցուած մանկական հանրային պարտէզին ժապաւէնը: Պատրիարքին յանձնախումբ այցելութիւններուն Չնորհիւ, Վաղըֆփլուղը այժմ սկսած է ապրիլ վերելքի շրջան մը: մեծ թիւով ճամբաներ կը կազուցուին, էլեկտրականութեան դրութիւնը ապահովուած է եւ արտաղաղիը նուազած է: Սկսած է նաեւ նոր չէնքերու կառուցումը:

***

ՆԱՒԼԸԳԱՒՒԻ Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունիս 30-ին, տեղի ունեցած է Ս. Խաչ Դպրեվանքի ամավերջի հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած է նաեւ Մեսրոպ Պատրիարք: Բացումը կատարած է Պարոյր Քէպապճեան: Շրջանաւարտ աշակերտներու անունով կարդացուած ուղերձները եւ Հուսկ Բանը արտասանած է անօրէն Հայկ Նշան: Շնորհաւորական խօսքերով հանդէս եկած են Խնամակալութեան եւ Սանուց Միութեան ատենապետները: 17 շրջանաւարտներու վկայականները յանձնելէ եւք Մեսրոպ Պատրիարք խօսք առնելով նշած է թէ Դպրեվանքէն շրջանաւարտ ըլլալը յանելեալ պատասխանատուութեան առջեւ կը դնէ ենթական: Հանդիսը չարունակուած է խրախճանքի մթնոլորտի մը մէջ:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Արմէն Քէպէք Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է «Ա. եւ Ն. Կէօնճեան» սրահին մէջ: Բացումը կատարած է անօրէնուհի Վարդուհի Պալեան, ողջունելով դպրոցին 30-րդ տարեդարձը եւ նշելով որ վարժարանը այժմ տուած է աւելի քան հազար շրջանաւարտներ: Ցայտագրի գործադրութենէն եւք կատարուած է նախակրթարանի 48 եւ երկրորդականի 30 շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխումը, որմէ եւք չնորհակալութեան եւ գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է վարժարանին հիմնադիր եւ Արմէն Քէպէք Հիմնարկի նախագահ Տօքթոր Արշաւիր Կէօնճեան:

***

ԲԱՆԿԱԼԹԻ Մխիթարեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Յունիս 19-ին, տեղի ունեցած է տարեվերջի հանդէսը: Բացումը կատարած է անօրէնը՝ Շահին Զընար: Սրտի խօսքեր արտասանած են Հ. Յակովբոս Վրդ. Զօփուրեան, Մատակարար Մարմնի ատենապետ Արթին Գահրամանեան եւ Ծնողաց Միութեան ատենապետուհի Յասմիկ Ծատուր: Լիսէի բաժնէն 35 եւ միջնակարգ բաժնէն 32 շրջանաւարտներու վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխումէն եւք հանդիսութիւնը չարունակուած է խրախճանքով:

***

Կ. ՊՈԼՍՈՑ Էսաեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Յունիս 29-ին, տեղի ունեցած է տարեվերջի հանդիսութիւնը: Շնորհաւորական ուղերձ մը արտասանած է անօրէնուհի Սաթենիկ Նշան: Սրտի խօսքերով հանդէս եկած են երեք աշակերտներ: 52 շրջանաւարտներու յանձնուած է վկայականը եւ նուիրուած՝ մատանի մը Էսաեանի խորհրդանիշով:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՒԱՑԵԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Է.

Ցեղասպանութեան տարիներուն, երբ Մարտիկ աղա, ինչպէս արդէն ամէն Հայերը, որոնք քաղաքականութիւն կը խօսին, պետութիւնները անհատներ կը տեսնէր, Ռուսը, Թուրքը, Անգլիացին, Գերմանացին, զոր ուզածին պէս կը խաղցնէր խամաճիկներու պէս, որոնց չարժաթելը իր ձեռքը ըլլար, կը պատկերացնէր քեզի մեծ կամ փոքր պետութիւնները լմնանալի, ոամիկ գործողութեան մը բոլոր չարժումներով, դիրքերով, աչքի խորամանկ քթթոումներով, ազդարարող նշաններով, արմուկի մաերմական հարուածներով, Կիրակոսին ու Մարկոսին մէջ փոխանակելիք խօսքերով ու չեչտերով:

– Ռուսը Գերմանիոյ նշան ըրաւ, դուն առաջ անցիր, ըսաւ ... եւ ... Ֆրանսան ալ խաբեց, որ...

Մարտիկ աղա ամէն բան կը բերէր, Ռուսիոյ կը կապէր, զոր ամենազօր կը հաւատար: Ան էր դլխաւոր զսպանակը դիւանագիտական մեքենային. ան գերադոյն վարողը քաղաքական կառքին, երկիրներու վրայէն:

– Ռուսը, Ռուսը, Ռուսը...

Քաղաքական ամէն դէպքի տակ, Մարտիկ աղա Ռուսին մատը կը փնտռէր ու կը դանէր հոս – հոն, ամէն տեղ, տիեզերքին ամէն կէտերուն վրայ, Թուրքիա՝ ինչպէս ծայրագոյն Արեւելք, Եւրոպա՝ ինչպէս Ափրիկէ. ո՛ւր որ կ'ուզէ՛ք, ան ամենազօր է, միշտ ներկայ է, միշտ կը հսկէ: Ան է, որ կը դրդռէ, կը դրդէ, կը նիւթէ ամէն տեղ, իրարու կը ձգէ տէրութիւնները, կրետացիները կը դրդռէ տաճկին դէմ, տաճիկը Յոյնին դէմ, մէկ կողմէն տաճիկին խորհուրդ կուտայ դիմադրաւել, միւս կողմէն Յոյնին յոյս կուտայ, Ֆրանսան եւ Անգլիան կը մղէ Կրետէի խնդրին կարգադրութիւնը պահանջելու, Հնդիկները կը հանէ Անգլիացիին դէմ, Անգլիացին կը մշտէ...

– Եէոշէ լը ռիւս, շեոշէ լը ռիւս, – վերջացուց Մարտիկ աղա... – ամէն բան անոր ձեռքով կ'ըլլայ:

– Ինծի հարցնես նէ, էֆէնտի, Անգլիան է ամէն բանին պատճառը, – յարեց յանկարծ Մարտիկ աղան ունկնդրող լռութեանը մէջէն՝ քիչ մը թօհաֆ ձայն մը, դժուարորակելի, հազիւ ուրուագծուած չրթունքի թոյլ, տհաճ լպրծումով մը արտասանուած կլորիկ պարարտ ձայն մը, ուր բաղաձայն, անհարթ վանկերուն ոսկորները, անկիւնները կը պակսէին, կարծես հալած կակուղցած եւ որ բառերուն վերջին դրերը կ'ուտէր, օդին մէջ կը ձգէր առախ: Խօսողն է Երուանդ Գարակէօզեան, կլոր դէմք մը, արաբագոյն, այրած կամարաձեւ թաւ յօնքեր, աղեղի կորութեամբ կակա քիթ մը, աղտոտած ճերմակով սեւ աչքեր, վաւաշոտ չըրթունքով խոշոր բերնի մը վրայ կարծես փրփրոտ պեխեր: Ամբողջ երեսը, թէեւ պզտիկ, խոշորնալու, պոռթկալու, ընդլայնուելու տենչով ուռած կարծես. դէլուխը միշտ առաջ, այտերը փքուռոյց, բերանը բաց, կարծես խօսելու միշտ պատրաստ դանուելու համար. «ալապռոս» սանտրուած մազերը ճակտին վրեւը ցցուած՝ յաղթական ու խիստ: Պոլիս պատուելի Վոսփորի դիւղերէն մէկուն մէջ, խիստ ուսումնական, իր իսկ կարծիքով, միշտ իր վրայ խօսող, իր անցեալ վաստքին, իր նախկին աշակերտներուն, իր ումմունքին, Պոլիս վաստակած դրամին, վարած կեանքին, բարեկամներու համար ըրած ծախքերուն վրայ, բոլոր ատնք հակապատկերելու համար իր այսօրուան խեղճ վիճակին, մարդ ճանչնալու, «մեծ մարդերու» հետ տեսնուելու, ուշադրութիւն դրաւելու, իր ուսումնականութիւնը ամէնուն աչքը խօթելու մարմաջէն բռնուած մէկը: Ժամերով հեռագիրներուն առջեւ կը կենար, զանոնք դոց ընելու ու իրիկունը, եկեղեցին, դաղթականներուն բարձրաձայն թարգմանելու համար, մունետիկի մը պէս սրճարանին մէջ մէկ ծայրէն միւսը կը պոռար՝ ամէնէն լսուելու կերպով. «Միսի՛ւ, լը մընցնես նէ՝ «Թանը» ինծի կամ «Սթամպուրտը»:

(Շար. 38)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Պերճուհի Մազլումեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր սիրեցեալ աղջկան Նելլի Թիւտաբեանի մահուան 15–րդ տարելիցին առթիւ։

(Շար. Ա. էջէն)

սի կարգաւորման, մշակոյթի եւ ընկերային մարզերուն մէջ։ Այս պահանջը կը պարտադրէ Սահմանադրութեան բարեփոխում մը, որու դէմ են Ֆրանսայի քաղաքական բազմաթիւ հոսանքներ։ Ուրիշին մէջ, պահանջը վարչական յեղափոխութիւն մըն է օրէնսդրական կղզիին իշխանութիւնով։ Այլ խօսքով, ժողովը կ'ուզէ ժոսփէնի ծրագրէն այն կէտերը որոնք դրծին կուգան ու կը դնէ այլ պահանջներ։

Սեկէն – Թիպէրի հակամարտութիւնը այլեւս հրապարակին վրայ է եւ բուռն բնոյթ ալ ստացաւ։ Յուլիս 16–ին «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ի մէջ Սեկէն բացէ ի բաց կը յայտարարէր թէ «խղումի թեկնածուն» է, խզում սիմթէմին հետ, այսինքն Թիպէրիի կերպարած սիմթէմին եւ կը յայտարարէր թէ Թիպէրի պէտք է քաշէ իր թեկնածութիւնը, եթէ ջննութեան տակ առնուի։ Թիպէրի անմիջապէս կը հակադրէր ասպարէզ կարդալով Սեկէնի եւ զայն հրաւիրելով արտայայտուելու այդ սիմթէմին մասին, ուեյզը նելով թէ ան կ'ակնարկէր իր նախորդին, այսինքն՝ Շիրաքի։ Սեկէնի համարձակութիւնը կուգար անկէ որ Շիրաք Յուլիս 14–ի իր ելոյթին մէջ, չէշտած էր թէ հետու կը մնայ Փարիզի թաղապետական հարցերէն, այլ խօսքով՝ Թիպերիէն։

ՅՈՒԼԻՍ 16–Ը «Ցեղապաշտութեան եւ հակահրէութեան դէմ Սպ. օր» հռչակուեցաւ Խորհրդարանին կողմէ միաձայնութեամբ քուէարկուած օրէնքով մը Յուլիս 10–ին։ Կիրակի, վէլ տ'Իվ ուրկէ տարագրուած են 13 հազար Հրեաներ 1942 Յուլիս 16–ին, ոգեկոչուեցաւ այդ թուականը եւ յանուն կառավարութեան Արհեստի Ուսուցման պատուիրակ նախարարը՝ Ժան – Լիւք Մելէնչոն իր ելոյթին մէջ չէշտեց թէ այդ ոճիրը դործողները, բոլորն ալ յանցաւոր, բոլորն ալ Ֆրանսացի են, մեր ամօթին համար։ Այս առթիւ Ֆրանսայի կառավարութիւնը որոշեց եւ կամուրջ մը ապահովել տեղահանուած Հրեաներու որթերուն։ Աւտոյ թիւր 8–էն 13 հազար կը դնահատուի։ Պաչտօնաթերթին մէջ հրատարակուած հրովարտակը կը ճշդէ որ այդ դումարը էրնայ վճարուիլ ամսական (3·000 ֆրանք) կամ միանուագ (180·000)։

ՋԻՋԷՆԻՈՑ մէջ չփոթութիւն կը տիրէ եւ լուրերը հակասական են ըստ աղբիւրներու։ Անկախապաշտները յարձակման անցած են եւ ըստ իրենց 28 ոուս զինուոր սպաննած, Ռուսերը կը հաստատեն յարձակումը, բայց, կ'ըսեն թէ դոհ չկայ։

ՊԻԼՖԵԼՏի մէջ (Գերմանիա) ձերբակալուած է թուրք զինուորական մը, որու հանդէպ կասկած կայ որ թուրք ծայրայեղ – ձախ արդիլուած կազմակերպութեան մը դեկավարն է։

ՄԱՅԱՄԻի (Ֆլորիտա) դատարանը 145 միլիառ տոլար տուգանքի դատապարտեց ծխախոտի հինգ ընկերութիւններ (1000 միլիառ Ֆրանք), ինչ որ աննախընթաց է։ Դատը բացած էին ծխող հիւանդներ կամ մեռածներու ընտանիքները։ Ֆիլիփ Մորիս եւ չորս ընկերութիւնները վերաքննութեան դիմեցին։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՁԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ վրայ, կառքի արկածներէ 3563 հոգի մեռած է, առաջին վեցամսեայի ընթացքին։ Շարաթավերջին ալ, հեծանիւի Ֆրանսայի շըրջապտոյտին Գուրչուվէլի հանդրուանին, հետեւորդ կառք մը ճամբէն չեղած է ու 12–ամեայ տղեկի մը բախած, որ ծանրօրէն վիրաւորուած է եւ յաջորդ օրն ալ մեռած։

ՊԱՐԱԼՕՐԷԱՑի արդիւնքները աննախընթաց յաջողութիւն մը արձանագրած են այս տարի, 79,5% համեմատութեան հասնելով։

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de
l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ԱՓԻՒՌԻ ՄԷՋ	75 ՖՐ.
ԵՒ	
«ՅԱՌԱՋ - 50» (Ծաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյին)	120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր պլուխ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, դիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, դրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, դրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ դոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I–ի և SAT II–ի պատրաստութեան։

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմանները համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարանները մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երդչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական չարժումները։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։

Ցաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2.422195/422204
Fax: +357.2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանուխ	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս դիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, Մինդամ Հայրապետական Սիոնական (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ յանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 19
MERCREDI
19 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·951 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.951

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԵՏ ՄԻԱՑՈՒՄԻ ՎԻՃԱՐԿՈՒՄ ԲԱԿՈՒԻ ՄԷՋ

Ազրբէյճանի Թուրքիոյ հետ միացումի հարցը քաղաքական վիճարկումի նիւթ է Բաքուի մէջ։ Գաղափարը յղացած է ազգային ապահովութեան մարզին մէջ նախագահ Նախիճի խորհրդական Վաֆա Գուլիզադէ։ «Հիւրրիյէթ» օրաթերթի լրագրողներէն Ֆ· Թընչ այս մասին անոր հետ կատարած զրոյցը համառօտելով ստած է Յուլիս 17–ի թիւին մէջ։

Վ· Գուլիզադէ հետեւեալ բացատրութիւնը կուտայ Թուրքիոյ հետ միանալու գաղափարին·

«Պատմութեան մէջ Ազրբէյճան կոչուած պետութիւն չկայ։ Մեծ՝ ցեղային Թուրքերս, չյաջողեցանք կեդրոնական պետութիւն հիմնել։ Մենք ազգ· գիտակցութեան հարց ունինք։ Ազրբէյճանցի ազգ մը գոյութիւն չունի։ Ռուսերը այդ բաղադատականութեամբ յաջողեցան մեր թրքութիւնը մոռցնել։ Երբ ազգային իւիճութիւնը, խորքը զօրաւոր չէ, ազգային պետութիւնը հզօր չ'ըլլար։ Ներկայի պետութեան ապագային հաւատք չունիմ»։ *Սովետականը կ'աւելցնէ թէ այն օրը երբ բան մը պատահի Ալիեւի, Ազրբէյճանի մէջ ամէն բան կարելի կ'ըլլայ։* «Ձեզի կրնար ռուսական բաղաբականութեան դիմադրել։ Թուրքիոյ հետ միանալով, կատարեալ պետութիւն ըլլանք։ Պիտի չկարենանք անկախ ապրիլ» կ'ըսէ։

Գուլիեւ իր առաջարկին որպէս նախընթաց կու տայ Գերմանիոյ միացումը, Ռուս–Բելառուս միութիւնը։ Պատճառը իրենց համար պատմական կը նկատէ։ Կ'ըսէ թէ բաքուի մէջ ամիսէ մը ի վեր խոսակցութիւններ կան այս մասին ու զաղափարը լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէ։ Ինք տարիներէ ի վեր քաղաքականութեան մէջ գտնուելով հանդերձ, այդ գաղափարը կը հրապարակէ ներկայիս, քանի որ Մոսկուա կասպից ծովու շրջանը իր յատուկ հետաքրքրութեան ներքեւ յայտարարած է· ատիկա, ի հարկին, ուսական միջամտութիւն կը նկատէ· իր կարծիքով՝ առանց Թուրքիոյ իրենք չեն կրնար Կովկասի մէջ հաստատուիլ։ «Հայերը Ռուսաստանի ներգուկով նախ Գելբաչարը գրաւեցին։ Յետոյ վեց գաւառ եւս տիրեցին։ ՄԱԿ–ի որոշումով այդերը պէտք է ետ տան իրենց գրաւած տղերը, բայց ոչ ոք մտիկ կ'ընէ։ Վաղը նախիջեւանն ալ պիտի կորսնցնենք։ Ձեզի կրնար խաղաղ ճամբաներով այդ հողերը ետ առնել։ Թուրքիա այլեւս պէտք է ապրի մօտէն հետաքրքրուի Ազրբէյճանով։ Ներկայիս հրադադար է, սակայն, ատիկա խաղաղութիւն չի նշանակեր։ Հրադադարը որեւէ պահու կրնայ խզուիլ։ Եթէ խզուի, բուրբ զինուորը պիտի կրնայ միջամտել։ Եթէ չկարենայ, ոչ բարիւղ, ոչ կազ պիտի ունենայ»։

Ֆ· Թընչ հարց կուտայ թէ Թուրքիոյ ներկայի զօրակցութիւնը բաւարար չէ՞ Ազրբէյճանի հաստատ մնալուն։ Պատասխանը ժխտական է· Գուլիզադէ կ'ըսէ որ Տէմիրէլի օրով ալ իրենց յարաբերութիւնները մաուր չէին։ Տէմիրէլ 1992–ին երբէք չէր վերաբերած Թուրքիոյ հետ միակցութիւն կազմելու էլչիպէյի առարկին։ «Եթէ լրջութեամբ վերաբերած ըլլար, Հայերը չէին գար։ Մեր հողերուն 20%–ին գրաւումին համար կը դատապարտեմ Թուրքիան ալ։ Շատ մտահոգ ըլլ· անյապաղ, գոնէ պէտք է գիւակցութիւն ներմեծ Թուրքիոյ հետ, ինչպէս որեւ Ռուսաստանն ու Հայաստանը» կ'ըսէ Գուլիեւ։

Լրագրողուհին կ'եզրակացնէ թէ Ազրբէյճանի փորձառու քաղաքական այս դէմքին արտայայտութիւնը կը թարգմանէ երկրին մէջ ժամանակէ մը ի վեր խմորուող պահանջ մը։ Ատիկա միացումի հարցը չէ, այլ Թուրքիոյ զինուորական ապահովութեան նկատմամբ բաքուի զգացած պէտքը։ «Բաքու ատենէ մը ի վեր Անգարայի կարծիքը կը շօշափէ, սակայն չի յաջողիր իր յուսացած պատասխանը ստանալ» կ'ըսէ ան։

«ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ»

(Յուլիս 17 / 18)

ԴԱՍԱԼԻՔՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՆ

Քելբաջարի շրջանի իրենց զօրամասէն Յուլիս 13–ին փախուստի դիմած երեք զինուորներէն մնացեալ երկուքն ալ ձերբակալուած են յաջորդ օրը։ Մէկը արդէն վիրաւոր վիճակի մէջ ձերբակալուած էր պատահարին օրը։ Հետաքննութիւն բացուած է դրդապատճառները ճշդելու համար։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԹԻԵՐ

Շաբաթ օր, Յուլիս 15–էն սկսեալ, Հայաստանի քաղաքները հեռաձայնի նոր կարգաթիւեր ունեցան։

Հայաստանի ընդհանուր կարգաթիւը կը մնայ նոյնը՝ 374։

Քաղաքներունը հետեւեալներն են· – Երեւան՝ 2, Աբովեան՝ 22, Հրազդան՝ 23, Էջմիածին՝ 31, Արմաւիր՝ 37, Վեդի՝ 34, Աշտարակ՝ 32, Գիւմրի՝ 41, Վանաձոր՝ 51, Սեւան՝ 61, Իջեւան՝ 63, Եղեգնաձոր՝ 81, Սիսիան՝ 83 0, Գորիս՝ 84, Մեղրի՝ 86 0։

Առաձեռն հեռաձայններու նոր կարգաթիւն է՝ 9։

*
**

ԻՐԱՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱՋԱՏԱՐԸ

Յուլիս 14–էն Երեւանի մէջ Հայաստանի, Իրանի եւ Եւրոպական յանձնաժողովի եռակողմ հանդիպումին նիւթ եղած է Իրան – Հայաստան կազատարին ծրագիրը։ Այդ կազատարը պիտի լրացնէ Հայաստանի ուժանիւթի պակասը, Մեծամօրի ատոմակայանին փակուելէն ետք։ Եւրոպական յանձնաժողովը համաձայն զանուած է որ այդ կազատարը նկատի առնուի «Ինոգէյթ» ծրագրին մէջ որ կը վերաբերի դէպի Եւրոպա նաւթատարներու եւ կազատարներու շինութեան։

*
**

ՌԱԶՄԱԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի ներկայի նախագահ, Ատարիոյ Արտաքին գործերու նախարար Պ· Ֆեռերօ–Վալթներ Երեւանի մէջ իր հանդիպումներէն ետք հեռաձայնի ատեաակցութիւն մըն ալ ունեցած է Լ.Ղ.Հ Հանրապետութեան նախագահին հետ։ Բաքու մեկնելէ առաջ իրեն ըսուած է որ Ղարաբաղէն չորս, Հայաստանէն երկու տղերբեջանցի զերի ազատ կ'արձակուին։ Անոնք յառաջիկայ օրերուն Բաքու կը ղրկուին ՄԱԿ–ի պարէնի ծրագրին օգնութեամբ։

*
**

ՎԻՐԱԲՈՑԺԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ՔԱՂԱՔԱՑԻ

Յուլիս 15–ին Երեւանի քաղաքապետարանին մէջ ծանօթ վիրաբոյժ ու սրտի մասնագէտ Հրայր Յովակիմեանին յանձնուած է Երեւանի պատուակալ քաղաքացիի մեդալը։ Եօթը տարուան ընթացքին ան Երեւանի մէջ կատարած է մօտ 2600 վիրահատութիւն։ Ամերիկարնակ բժիշկը հիւանդներ ունեցած է նաեւ Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն, Վրաստանէն, Ղազախստանէն, Թուրքմենստանէն եւ Իրանէն։

*
**

Ն· ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆԻ ՎԻՆՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Մինսկի խումբի համանախագահներուն հրաւէրով Յուլիս 12–14 Վիէննա գացած էր Լ.Ղ.Հ Արտաքին գործերու նախարար Ն· Մելքումեան(*)։ Ան հանդիպումներ ունեցած է Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը Մնայուն Խորհուրդի նախագահ Թիկին Եուտա Սթեֆան–Պասթըլի, Մինսկի Ժողովի Հարցերու պատասխանատու Անդրէաս Լաունէրի, Հերթական նախագահի ներկայացուցիչ Անջէյ Կասպշէիկի, Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի մօտ Ռումանիոյ դեսպան Լիվիու Պոթա–ի, Մինսկի խումբի համանախագահները Նիքոլա Կրիպկովի, Ժան–Ժաք Կայարտի եւ Կերի Քելլինոյի հետ։ Տեսակցութիւնները կը շարունակուին այսօր։ Ն· Մելքումեան հանդիպում ունեցած է նաեւ տեղւոյն հայ համայնքին հետ։

(*) Տե՛ս· «Յառաջ», Յուլիս 18։

*
**

ԳՈՐԻՍԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Յուլիս 17–ին, Սիւնիքի մարզային ընտրական յանձնաժողովը ամփոփելով Յուլիս 16–ի ընտրութեան արդիւնքները, մանրակիս չորս թեկնածուներէն վաւերացուցած է անկուսակցական Նելսոն Ոսկանեանի ընտրութիւնը Գորիսի քաղաքապետութեան պաշտօնին։ Բողոք որեւէ դիմում չէ եղած։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԶԻԶՈՒՄՆԵՐՈՒ ԲԱՑԻ ՈՉ՝ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը հերթական նախագահ տիկին Պենելթա Ֆեռերօ–Վալթներ ու իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Յուլիս 16–ին Երեւան ժամանած են եւ ըստ նախատեսուած յայտարարին նախագահուհին յաջորդ օր, Յուլիս 17–ին, հանդիպումներ ունեցած է նախագահ Ռ· Քոչարեանի, վարչապետ Ա· Մարգարեանի եւ Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի հետ։ Վարչապետ Ա· Մարգարեան տեսակցութեան ըսած է թէ Հայաստան պատրաստ է ընդունելու փոխադարձ զիջումներու վրայ հիմնուած լուծումներ, որոնք ընդունելի ըլլան նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւններուն համար եւ սակայն բացառեն տարածքային փոխանակումը։ Այլ խօսքով, զիջումներուն մաս չի կազմեր Մեղրիի փոխանակման հարցը, ինչ որ լաւագոյնն է թէ Մեղրին դեռ բանակցութեանց սեղանին վրայ կը գտնուի եւ թէ Երեւան կարիքը կը զգայ բացառելու Մեղրիի յանձնումի ծրագիրը մը։

Պ· ԳԼԻՆԹԸՆ Կ'ՈՒԶԷ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԹԻՌՆԵՐ ՎԱՃԱՌԵԼ ԱՆԳԱՐԱՑԻ

Թուրքիոյ ռազմական ուղղաթիռներ ծախելու նոր հարց մը դէմ յանդիման ձգած է նախագահ Գլինթընը եւ ԱՄՆ–ու հայկական կազմակերպութիւնները, դըլխաւորութեամբ՝ Հայկ· համազումարին եւ Հայ Դատի յանձնախումբին։ Այս վերջիններս դէմ են 4 միլիառ տոլար արժէքով 145 Քիոնկ Գոպրա ուղղաթիռներուն Անգարայի վաճառուելուն· իսկ նախագահ Պ· Գլինթընն Գոնկրէսի հայկական բարեկամութեան խումբի նախագահ, Նիւ Ճըրզիի ներկայացուցիչ Ֆ· Փալոնի ուղղուած նամակով մը զօրավիգ կանգնած է այդ վաճառքին։ Իր այդ կեցուածքը բացատրած է Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւունքներու դարկ տալու հետեւակարով, նաեւ յիշեցնելով որ Թուրքիա չորրորդ երկիրն է որ ամէն մարդ ուզած լեզուով լրատուներ ունենայ եւ ուսուցում կազմակերպէ։ Այս պայմանը դլխաւորաբար կը նշանակէ քրտերէն հաղորդումներու, քրտերէնով ուսուցումի կարելիութիւն տալ Քիւրտերուն, ինչ որ Անգարայի համար ամէնէն անբաղձալի պարադան է։ Փաստաթուղթին մէջ տեղ արուած է Կիպրոսի նկատմամբ նոյնպէս ուր ոչ իսկ նկատի առնուած է «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւն»ը։

Վէրհէօկէնի պատրաստած փաստաթուղթը Թուրք մամուլին կողմէ բարդ քննութիւն մը կը նկատուի Անգարայի համար։ Եւրոպական Միութեան անդամակցելու սիրոյն ընդունիլ հոն առաջարկուած պայմանները, Թուրքիան պիտի մղէ անհրաժարելի ստանձնումներու։ Ցաւակ է որ Անգարա կը գտնուի Քիւրտերու մշակութային իրաւունքներուն մասին որոշումի մը յանդելու կացութեան առջեւ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՁԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Եւրոպական Միութեան ընդլայնումի հարցերու պատասխանատուն Կ· Վէրհէօկէն Անգարա կատարած այցէն ետք «Մասնակցութեան փաստաթուղթ» մը ղրկած է Թուրք պատասխանատուներուն, Եւրոպական Միութեան անդամ դառնալու վեց պայման ներկայացնելով։ Այդ պայմանները յայտնի վրդովում պատճառած են Անգարայի, քանի որ կ'առընչուին մէկ – երկու փափուկ նիւթերու։ Հոն կ'ըսուի թէ Թուրքիա պէտք է մշակութային իրաւունքներ ճանչնայ բոլոր հատւածականութիւններուն, արտօնելով որ ամէն մարդ ուզած լեզուով լրատուներ ունենայ եւ ուսուցում կազմակերպէ։ Այս պայմանը դլխաւորաբար կը նշանակէ քրտերէն հաղորդումներու, քրտերէնով ուսուցումի կարելիութիւն տալ Քիւրտերուն, ինչ որ Անգարայի համար ամէնէն անբաղձալի պարադան է։ Փաստաթուղթին մէջ տեղ արուած է Կիպրոսի նկատմամբ նոյնպէս ուր ոչ իսկ նկատի առնուած է «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւն»ը։

Վէրհէօկէնի պատրաստած փաստաթուղթը Թուրք մամուլին կողմէ բարդ քննութիւն մը կը նկատուի Անգարայի համար։ Եւրոպական Միութեան անդամակցելու սիրոյն ընդունիլ հոն առաջարկուած պայմանները, Թուրքիան պիտի մղէ անհրաժարելի ստանձնումներու։ Ցաւակ է որ Անգարա կը գտնուի Քիւրտերու մշակութային իրաւունքներուն մասին որոշումի մը յանդելու կացութեան առջեւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ· ԺՈՍՓԷՆ, Յուլիս 17–ին, Ամինեոնի փոստատունի լուսանցքին վրայ պատասխանեց Շիրաքի քննադատութիւններուն (Յուլիս 14–ի հարցազրոյց)։ «Քաղաքական պատասխանատուութիւնը, կ'ըսէ Ժոսփէն, մէկ ճառէն միւսը, մէկ խոստումէն միւսը ցատքելը չէ, առանց խորհե–

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԿԱՐԱՊԱՏՈՒՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ՈՒ ԱՆՊԱՏԱՍԽԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի ժողովուրդին այն հատածին համար որ անձնական խնդիրներու լուծում վնտռելէ աւելի ժամանակ ունի այժմէական ընդհանուր նկրւմներով ալ հետաքրքրուելու, առաջնային տեղ կը դրաւէ, բնականաբար, Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին հետաքննութեան ընթացքը: Գրեթէ լիը ամիս անցած Հայդ օրէն ի վեր ու տակաւին նոր – նոր յայտարարութեաւ որ հետաքննութիւնը աւարտած է եւ տուժող կողմին չիսուն օր պիտի տրուի որպէսզի ծանօթանայ թղթածրարներուն, եթէ առարկութիւններ ունի, ընէ, եւայլն:

Մէկ կողմէն՝ ճիշդ է որ ծաւալուն ու բարդ էր այդ հարցը, հետեւաբար՝ ըմբռնելի էր բոլոր ազդակները նկատի առնելով անթերի հարցաքննութիւն մը լրացընել: Սակայն, ինչ որ այդ ընթացքին մէջ բաւական զարմանք պատճառեց, իրերայաջորդ ազատ արձակումներն էին որպէս ամբաստանեալ արդելափակուածներու ջարքէն:

Եթէ անոնց առաջին մէկ – երկուքը կրնային տրամաբանական համարուիլ ու բացատրուիլ հետաքննութեան եղրակացութեամբ, երեւոյթին չարունակուիը քաղաքականացումի կասկածներու տեղի տուաւ: Երկրին իշխանութեան բարձրադոյն դասէն ուժի զոհերու մերձաւորները սկսան դժգոհութիւն ու բողոք յայտնել. նաեւ յուսախաբութիւն եւ զայրոյթ: Այդ խումբէն ըսողներ ալ գտնուեցան թէ իրենց համբերութիւնը սահման ունի ու կացութեան նոյն ձեւով չարունակուելու պարագային կը դիմեն յարմար նկատուած քայլերու:

Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին նախաքննութիւնը վերջապէս աւարտած յայտարարուեցաւ: Հիմա պէտք է սպասել դատական ընթացքին փուլերուն: Մինչ այդ, ընթերցումի հետաքրքրական նիւթ տրամադրելու յատկանիշով յայտնուեցաւ «Հայաստանի Հանրապետութեան» (Յուլիս 7) մէջ նոյն նախաքննութեան հսկիչ, գինուորական դատախազ Գագիկ Ջհանգիրեանի հետ լոյս տեսած հարցազրոյցը: Ան կատարուած է Սասուն Մամեանի կողմէ ու ներկայացուած որպէս «բացառիկ հարցազրոյց»: Գրաւած է թերթին մեծագիր էջերէն մէկը գրեթէ ամբողջութեամբ:

Առաջին հարցումով զրուցավարը կը չօշափէ ընդհանուր հետաքրքրութեան մարզը. հարց կուտայ թէ երբ որպէս դրդիչ, կամ օժանդակող կալանաւորուած անձերը ազատ կ'արձակուին, ճի՞շդ էր տեղին անոնց ձերբակալութիւնը: Օրէնքի տրամադրութեան մասին բաւական մանրամասն նախաբանէ մը ետք Գ. Ջհանգիրեան կ'ըսէ թէ ճիշդ էին այդ ձերբակալութիւնները, քանի որ օրէնքը այդ պարտաւորութիւնը կը դնէ քննիչին վրայ որ պէտք է ձերբակալէ որպէս դրդիչ, կամ օժանդակող կասկածելիներն ալ: Իսկ խնդրոյ առարկայ անձերուն նկատմամբ կասկածները եկած են զլխաւոր ամբաստանեալ Նայիրի Ցունանեանի պնդումներէն: Ան այդ մասին յայտնած է կասկածելիներուն հետ առերես հարցաքննութեան ընթացքին, իր պաշտպան փաստաբանին ներկայութեամբ: Դատախազը հարց կուտայ թէ ի՛նչ մտածում պիտի թելադրէր եթէ նախաքննութիւնը տանողները հակառակ ամբաստանութիւններուն եւ այլ փաստերուն, այդ անձերը չձերբակալէին ու դատարանէն զանոնք արգելափակելու արտօնութիւն չխնդրէին: Այդ պարագային ալ պիտի գտնուէին ուժեր որոնք քննիչները պիտի մեղադրէին կատարուածը ծածկելով, յանցագործները պահելով:

Այս բացատրութենէն ետք տրամաբանօրէն կը հետեւի հարցումը թէ այդ պարագային ի՞նչ բան փոխուեցաւ որ չեղեալ կը համարուին դրդիչներու, օժանդակողներու եղած ամբաստանութիւնները: Դատախազը կը պատասխանէ թէ ամբաստանողները – Նայիրի Ցունանեան, Կարէն Ցունանեան եւ Էդիկ Գրիգորեան – հրաժարած են այդ անձերուն մասին իրենց տուած ցուցմունքէն: Ատիկա բաւած է որ մնացած ապացոյցներուն տրուած արժեւորումն ալ փոխուի, հետեւաբար նաեւ քննիչ խումբին որոշումը: Եւ քանի որ օրէնքը մեղադրեալին կուտայ ուզած ձեւով ցուցմունք տալու պատասխանութիւնը, նաեւ՝ յետոյ անկէ հրաժարելու, զարմանալու բան չկայ: Այլ խօսքով՝ մեղադրուած մէկը կրնայ ա՛ռ, կամ նա պատճառով ամբաստանել ուրիշ մը, մեղադրել զայն, պատճառ ըլլալով անոր բանտարկութեան. իսկ յետոյ, որեւէ ուրիշ պատճառով կրնայ հրաժարիլ իր յայտարարութենէն ու կասկածելին կը վերածուի անմեղի:

Գ. Ջհանգիրեան Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին մէջ կը տեսնէ թէ՛ քաղաքական, թէ՛ քրէական բնոյթ: «Ահաբեկչական արարք» ու «իշխանութեան գրաւում» կ'որակէ եղածը, ինչ որ բնական կ'ընէ քաղաքական ուժերու հետաքրքրութիւնը: Ինք միշտ դիմած է թէ՛ քաղաքական ուժերուն, գործիչներուն եւ թէ լրատուներուն որ Հոկտեմբեր 27–ի հարցը չշահարկեն ներքաղաքական մթնոլորտը լարելու համար: Իսկ ինչ կը վերաբերի քննիչ խումբին ուղղուած քննադատութիւններուն, անոնց մեծ մասը նախապէս պաշտպանողներէն կուգայ. ատիկա, ըստ Գ. Ջհանգիրեանի, լաւագոյն ապացոյցն է որ քննիչ խումբը չատ առարկայական է:

Պատասխանելով հարցումի մը որ «Մխանութիւն» դաշինքին եւ «Երկրապահ»ին «հաշուեյոյզութիւն» ըրած ըլլալուն կ'ակնարկէ, դատախազը կը ճշդէ թէ ըրածը տեղեկատուութիւն էր «Թոյլատրելի»ի սահմաններուն մէջ: Նոյն չափով տեղեկութիւն տուած է հանրապետութեան նախագահին ալ ու այդքան:

Ս. Մամեան քննիչ խումբին մասին հնչող մեղադրանք մըն ալ զրոյցին նիւթ կ'ընէ. բանտարկուած ամբաստանեալներուն ֆիզիքական ուժի կիրարկումի նիւթին է ան, որուն չնորհիւ անոնք օժանդակողներու, դրդողներու անուններ տուած են: Գ. Ջհանգիրեան կը բացատրէ թէ ատիկա կատարուած մեղադրանքներէն հրաժարելու միջոց է ամբաստանեալներուն համար: Երբ տրուած ցուցմունքներուն հիման վրայ ձերբակալուողներ, բանտարկուողներ եղած են, անոնք իրենք ալ իրենք արդարացնելու համար կը դիմեն ճնշումի, ֆիզիքական ուժի պատճառաբանութեան. իսկ այդ պնդումը, բնական է որ հանրութեան կողմէ դիւրութեամբ կ'ընկալուի:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ կրկին նիւթ կ'ըլլայ որպէս դրդիչ, կամ օժանդակող ամբաստանուելէ ետք ազատ արձակուածներու պարագան: Դատախազը կը կրկնէ տեսանին կատարուած լրատուութիւնը. Ալէքսան Յարութիւնեանի ու Յարութիւն Յարութիւնեանի հանդէպ հետապնդումը դադրած է որովհետեւ յանցանքի առարկայ չէ գտնուած անոնց դէմ: Մուշեղ Մովսիսեանի եւ Նայիրի Բադալեանի պարագան ալ չատ տարբեր չէ: Թղթածրարը փակուած ամբաստանեալ մըն ալ Ներքին գործերու նախարարութենէն Արթիւր Յակոբեանն է որ Ազգային Ժողովի պահպանութեան հսկող դատակին հրամանատարն էր. ան թերացած նկատուեցաւ իր պարտականութեան մէջ Հոկտեմբեր 27–ի օրը երբ երկրին Մարզպետարանը բեմ եղաւ իրենց զէնքերով ապատ – արձակ հոն խուժած ահաբեկիչներու արարքին: Դատախազը կ'ըսէ թէ նախաքննական մարմինը նկատի ունեցած է անոր անզգուշութիւնը, զղջումը եւ մօտ վեց ամսուան բանտարկութիւնը. արտաքսուած է նախարարութենէն, տուժած, իրաւունքի սահմանափակում ունեցած:

Ինչ կը վերաբերի խնդրին առընչութեամբ մէկ – երկու պաշտօնատարներու ձերբակալութեան մասին մամուլի ասուլիսի մը դատախազին յայտնած հանանակատութեան, այս վերջինը կը բացատրէ առանց անուն տալու թէ խօսքը Ազգային Ժողովի պահպանութեան պատասխանատուին մասին էր, բայց տուեալները ձերբակալման բաւարար հիմ չեն ունեցած. ան «կարգապահական, ծառայական զանցանք» ունեցած է միայն:

Հոկտեմբեր 27–ի արարքին առաջին պահէն մեծագոյն հետաքրքրութեան առարկան անոր պատասխանատուներուն պատիժի դատական քննութեան ընթացքում, կը տեսնենք»:

Դատախազ Հոկտեմբեր 27–էն ի վեր անցած 8 – 9 ամսուան տուեալներէն, գ. Ջհանգիրեանի լայն չափով կրկնողական պատասխաններէն, հասկնալի է որ «տեսնելիք» բան մըն ալ չպարզուի դատական քննութեան ընթացքին: Ու բանտարկութեան քանի մը վճիռով, քանի մը նոր ազատ արձակուածներով փակուի թղթածրարը որուն մէջ ամփոփուած է երկրին դեկավարութիւնը վկայած արարքը, իր հարցականներով, պատճառներով եւ յատկապէս հետեւանքներով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ, ՏԵՍԱԿԷՑՆԵՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՋԵՂՁԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՀԱՍ ԱՂԷՏ

Գրեց՝ ԻՒԼԻՔԷՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Նոյեմբեր ամսին Գարեգին Բ.ի Հռոմի Պապին եղբայրական այցի ընթացքին... Հայաստանեայց Եկեղեցուն եւ տրուելու նեապոլսում պահուող Գրիգոր Լուսաւորչի մասունքները:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Ա.

Մենք կամ չատ կարճ յիշողութիւն ունենք, կամ էլ մտքի ծուլութիւն: Ես առաւմ եմ՝ «Մենք» եւ նկատի ունեմ հայ հասարակութիւնը, որի միտքը գնալով աւելի ու աւելի է լարուում մեր բնօրրանից մնացած 29 հազար մի քանի հարիւր քառակուսի քիլոմեթր տարածքի ճակատագրի նկատմամբ, որն առայժմ դեռ կոչւում է Հայաստան: Իսկ յիշողութիւնն ու մտքի ծուլութիւնը վերաբերում է հայրենիքից մեզ հասնող խապրիկներին:

Խապրիկները գալիս հասնում են ճայնափնուով եւ մամուլով: Օրուայ հետ գալիս եւ օրուայ հետ էլ գնում են: Պատառ – պատառ կամ, ինչպէս երաժիշտները կ'ասէին՝ stacatto–ներով: Իրար հանդիպելիս, լուրեր ենք փոխանցում: Անօդնական տարածում ենք ձեռքներս. «Արդեօք ի՞նչ է կատարում»: Զգում ենք, որ կատարում է սոսկալի մի բան: Բայց չենք կարողանում կամ դուցէ չե՞նք ուզում համադրել այդ լուրերը, գտնել ներքին տրամաբանական կապերը եւ այդ մեր գործողութիւնները համեմել մեր կենսափորձով:

«Ցառաջ»ի վերջին չրջանի հրապարակումները, որոնց մէջ բնաւ դժուար չէ զգալ հայրենիքի վրայ կախուած վերահաս ազէտի տագնապը, զոնէ իմ ընկալումով զօրաչարժի կոչ են: Ուրեմն, փորձենք յաղթահարել յիշողութեան կորուստն ու մտքի ծուլութիւնը:

Եւ կ'ուրուագծուի մի նոր պատկեր: Խապրիկները կը դառնան ահազանգ: Եւ կը պարզուի, որ չարունակում ենք ապրել տարօրինակ ժամանակների մէջ, երբ տեսիլների մի չարքը փոխարինուել է տեսիլների մէկ ուրիշ չարքով: Բայց չարունակուում է այն զգացողութիւնը, թէ առաջուայ պէս յիմարացնում են մեզ: Ցաւն այն է, որ այս հասկնալով հանդերձ՝ մենք չենք դիմադրում, տրուում ենք, փորձելով մխիթարուել, թէ տրուում ենք չա՛տ աւելի մեծ դաշափարի: Մեր տապանների ներքին լարուածութիւնը էլ աւելի է պրկուում, երբ ոչինչ յայտնի չէ, թէ ո՛վ, որտե՛ղ եւ ինչպէ՛ս պէտք է դեռ խարի՝ իբր փրկութեան մի նոր ճանապարհի յայտնագործութեամբ:

Բայց ինչպէս սիրուած ենք ասել՝ «չենք յուսայատուում» կամ «լաւատես ենք», եւ մեր «լաւատեսութեան» համար յենարան են դառնում մերթ նոր միթոսները, մերթ նրբօրէն հիւսուած ու խորհրդապատ մոլորեցուցիչները, մերթ կոպիտ ու բացայայտ կեղծիքը, որ որպէս տվետական ժառանգութիւն չարունակում է կիրառուել «նոր» ժամանակներին նոյնպէս:

Ու երբ նաեւ տեսնում ես, որ Եւրոպայով չրջող Ուրուականը նոյն այդ 29 հազար մի քանի հարիւր քառակուսի քիլոմեթր տարածքի վրայ չի ուզում զիջել քաղաքական, հասարակական եւ մշակութային կեանքի ոլորտների մէջ իր նուաճած դիրքերը, ապա բոլոր բջիջներով չես կարող չզգալ հայրենիքի դէպ հիւսուող դաւադրութիւնը:

Առայժմ կարեւորը չէ, պարզաբանել թէ ո՛վ է հիւսողը: Կարեւորն այն է, որ չարունակւում է ամբողջ մի ժողովուրդ մատների վրայ խաղացնելու հարիւրերկու հարիւր տարուայ պատմութիւնը:

Բ.

Ուրեմն, նախ՝ բացայայտ կեղծիքը: Բանից պարզուեց, թէ «հայ հասարակական – քաղաքական կազմակերպութիւնների, մտաւորականութեան, հասարակայնութեան եւ ափիւռհայ միութիւնների կոչին» ընդառաջելով է, որ իշխանութիւնները որոշեցին արտաչիրմել Անդրանիկ Օզանեանի աճիւնը եւ տեղափոխել Հայաստան: Յետոյ, բանից պարզուեց, որ իմիճ իսկ Զօրավար Անդրանիկն է փափաքել «մահից յետոյ ամփոփուել հայրենի հողում, յանուն հայրենիքի ընկածների չիրիմների կողքին»:

Ժամանակին, ընդառաջելով «հասարակայնութեան ու մտաւորականութեան» կամ պարզապէս «սովետական ժողովրդի միահամուռ կամք»ին տօնական ու հանդըստեան օրերի զուգադիպութիւնն օգտագործում էին աշխատանքային ժամեր իւրացնելու համար, կամ նոյն այդ «կամքին ընդառաջելով» բարձրանում էին պըներչ, կամ նոյն կամքով եւ «սոցիալիստական ինտերնացիոնալիզմի» պարտքը կատարելու համար ներխուժում էին Հունգարիա, Աֆղանիստան եւ այլն: Այնպէս որ կեղծիքը բացայայտ է այնքանով, որքանով ոչ մի կոչ չի եղել:

Աւելին. յիշենք, որ երբ Զօրավարը յայտնել է իր փափաքը, «Հայրենի հողում յանուն հայրենիքի ընկածների չիրիմներ» չեն եղել, իսկ եթէ անանուն չիրիմներ եղել են, ապա բնաւ էլ ո՛չ եռաբլրի վրայ: Այստեղ արդէն դէմ ենք առնում մի նոր կեղծիքի: Իսկ ճշմարիտն այն է, որ եթէ նոյնիսկ Զօրավարը փափաքել է զետեղուել «Հայրենի հողում», ապա ոչ երբեք Վ. Սարգսեանի կողքին, քանի որ վերջինիս մասին մինչեւ 1921 թուականը պարզապէս որեւէ մարդաբրութիւն չի եղել:

Լ. Մխիթարեանը վկայում է. «Բառացի յիշում եմ Տիկին Նուարդի պատմածները: Անդրանիկը նրան յաճախ ասել է. «Նուա՛րդ, երբ մեռնիմ, ալ ցուցամատս կտրել կուտաս եւ կ'ուղարկես հայրենիք: Այս մասս չատ աշխատած է հայրենիքիս համար եւ չատ յոգնած է: Թող հայրենի հողին մէջ հանգստանայ» («Ցառաջ», Ապրիլ 28, 2000):

Անշուշտ, տարբերութիւն կայ ալ ցուցամատի եւ ճաճիւնի միջեւ: Ինչպէս, օրինակ, տարբերութիւն կայ Շոփէնի սրտի, որ տարան հայրենի Լեհաստան եւ դեռեղին Փրկիչի Եկեղեցու որմի մէջ, եւ Շոփէնի ճաճիւնի միջեւ, որ յուղարկաւորուել է Ֆրանսայէ «Հողում»: Նաեւ տարբերութիւն կայ Սարոյեանի վերջին կամքի հետ, երբ կտակել էր մի բուռ ճաճիւնը երբեւէ յուղարկաւորել ծննդավայր Պլեթլիսի «Հողում», երբ այդ հող ազատագրուած լինի:

Պաշտօնական հաղորդագրութեան մէջ «հայրենի հող» եւ «հայրենիք» բառերը

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

Կ. ՊՈԼՍՈՑ Գարակէօզեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Յունիս 28–ին, տեղի ունեցած է տարեվերջի հանդէսը: Մօսք առնելով անօրէնուհին՝ Արմաւենի Մխիթարեան, նշած է թէ վեց տարի առաջ կրթական հաստատութիւնը դարձած էր երկսեռ եւ վարժարանը, իբրեւ միջնակարգ բաժնի անդրանիկ հունձք, կուտայ 19 շրջանաւարտներ: Շնորհաւորանքի խօսքերով հանդէս եկած են Տիկնանց Յանձնախումբի, Ինամակալութեան, Սանուց Միութեան ներկայացուցիչները եւ վարժարանի հիմնադիր տոքթոր Մարտիրոս Ենիճէրկան: Վկայականներու բաշխումէն եւս տեղի ունեցած է խրախճանքը:

***

Կ. ՊՈԼՍՈՑ Ս. Յակոբ հիւանդանոցին մէջ, Յունիս 28–ին, տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, որուն ներկայ եղած են պետական հիւանդանոցներու մէջ պաշտօնավարող բժիշկներ, ինչպէս նաեւ ապահովագրական հաստատութիւններու եւ կարգ մը դրամատուներու ներկայացուցիչներ, բացատրութիւններ տալու համար հիւանդանոցին մէջ կատարուած բարեփոխումներու մասին: Հիւանդանոցը, որ հիմնուած է 1837–ին եւ Թուրքիոյ առողջապահական հնագոյն հաստատութիւններէն մին կը նկատուի, իր այօրեան չէնքին մէջ 1968–ին ի վեր կը շարունակէ իր ծառայութիւնը, հիւանդներուն: Վերջին ամիսներուն կարեւոր բարեփոխումներ կատարուած են վիրահատարանի, հիւանդներու սենեակներու եւ դարմանումի բաժիններու մէջ, ինչպէս նաեւ հաստատուած են բժշկական արդիական սարքեր եւ զանազան կազմածներ: Ներկայիս հիւանդանոցին մէջ կը պաշտօնավարեն 20 մասնագէտ բժիշկներ:

***

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂի Մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Յունիս 22–ին, տեղի ունեցած է Տատեան վարժարանի տարեվերջի հանդէսը: Ցայտապիրը վարած են Մատլէն Խոպկէրպէրեան եւ Թամար Քէչիչեան: Խօսք առած են անօրէնուհի Ովսաննա Պալըմեան եւ փոխ – անօրէն Սիմոն Սաւաչ: Գեղարուեստական յայտագրի դործադրութենէն ետք կատարուած է վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխումը:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻՏՔ

Միացեալ – Նահանգներու Հարթմէք հիմնարկի ուսումնասիրողները վերջերս հրատարակեցին իրենց նորագոյն աշխատանքը, որ կը վերաբերի երաժշտութեան զանազան տեսակներու ազդեցութեան՝ տրամադրութեան, ճնշումի եւ մտային դործունէութեան վրայ:

Ուսումնասիրութեան մասնակցած 144 անհատները յատուկ հարցարան մը ամբողջացուցած են 15 վայրկեան տեւողութեամբ չորս տեսակի երաժշտութիւն լսելէ առաջ եւ ետք:

Ուսումնասիրողները նկատած են, որ արդի rnf երաժշտութիւն ունկնդրելէ ետք մասնակիցներուն մօտ աւելցած են չեչտուած են թշնամութեան, տխրութեան, յուզուածութեան եւ յղնութեան նշանները, մինչ դուրդուրանքը, հանդարտութիւնը, մտային յստակութիւնը նշանակալիօրէն կերպով պակսած են:

Արդիւնքը ուղղակի հակառակը եղած է, երբ մասնակիցները լսած են ունկնդրութիւն վրայ յատուկ ազդեցութիւն ունենալու նպատակով պատրաստուած երաժշտութիւն մը, որուն սկզբունքն ետք վերոյիշեալ առաջին նշանները նուազած են եւ անոնց վերադարձն աւելի հանդիստ արտայայտութիւն դտած են հանդարտութիւնը, սէրը եւ մտային յստակ եւ կուռ գործողութիւնները:

Հետաքրքրական է, որ դասական եւ արդի երաժշտութեան (ոչ rnf) ունկնդրութեան ազդեցութիւնները եղած են խառն եւ ընդհանուր յստակ բաժանումներու չեն յանգած:

Յամենայնդէպս, երաժշտութեան ունկընդրութենէն ետք մասնակիցներուն մօտ տրամադրութեան եւ մտային գործունէութեան մէջ փոփոխութիւնները եղած են ակներեւ: Այս ուսումնասիրութիւնը կուգայ անդամ մը եւս ընդգծելու, որ մարդկային ներաշխարհի ծնունդ երաժշտութիւնը չատ աւելին է, քան պարզ հաճոյք մը: Անիկա մասնաւորաբար կ'ազդէ մարդուն ղդացական աշխարհին վրայ, որուած ըլլալով, որ կարելի չէ ղդացականը անջատել մտային տարրութենէն, հետեւաբար հասկնալի է, որ վերջին տարիներուն մասնագէտները կը փորձեն դիտական ուսումնասիրութիւններու ճամբով պեղել երաժշտութեան իմաստը՝ մարդկային ընկերութեան եւ անհատներու ներաշխարհին մէջ:

ՄԱՐԴԿ ԱՂԱ

ՄԻՒՍԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑՐ)

Ա. ՄԱՍ

Է.

Փողոցը քալած առեն աչքը բոլորակի կը պտըտցնէր ծանօթ մը չվախցնելու ու բարեւէ չզրկելու համար ինքզինքը. հանդիպած ամէն կարգի մարդուն կը կառչէր՝ անզգայ իրեն դէմ յուզուած պաղ ու վանող վարմունքին, հոդ չընելով կամ չնչմարելով թշնամական լուութիւնը կամ ծաղրերը, որով իր խօսքերը կ'ընդունէին, Հայերու ամէն խմբաւորումի, ծանօթ, անծանօթ, անդամ մը միայն տեղ մը տեսած մարդերուն անպատկառօրէն կը մօտենար, խօսակցութեան կը մտնէր, իր վրայ խօսելու, անցեալի կամ ներկայ տեղեկութիւններ տալու համար հաճոյակատարօրէն, մանաւանդ առենէ մը ի վեր, որ Աղեքսանդրիոյ ազգային երկսեռ վարժարանին մէջ դասատու ըլլալէ յետսաբեկ, հակառակ իր չատ խոնարհ, սակաւապետ առաջարկութիւններուն, նըպարավաճառ եղած էր: Ինքզինքը արդարացնելու պէտք մը բռնուած՝ իր նախկին արհեստին ու հիմակուանին հակասութենէն իր վրայ ցայտելիք ամօթը թօթափել ուզելով իր վրայէն, փողոցը՝ հանդիպողը կը կեցնէր, չհարցուած տեղեկութիւններ կուտար, երկար բարակ:

– Բարեւ, պատուելի՛, ի՞նչպէս ես... – Է՛հ, փառք Աստուծոյ, – կը սկսէր Գարակէօզեան ու վերջը չէր թերեր: – Է՛հ, իշտ ի՞նչ ընենք ... մենք ալ նպարավաճառի խանութ բացինք ... փառք Աստուծոյ, կ'ապրինք կոր, օրական 5 – 6 ֆրանք կը հանենք կոր ... դիտեմ, մենք նպարավաճառ ըլլալու մարդ չէինք, բայց ի՞նչ ընենք ... ճակատագիրը ասանկ ուզեց ... մեր ազգը ապերախտ է ... իր մշակները վարձատրել չի գիտեր. 15 տարի հայ մանկուտյն դաստիարակութեանը նուիրեցի ինքզինքս ... Հիսարի մէջ վայլուն կացութիւն մը ունէի ... 10 – 12 ոսկի կը վաստկէի. ամէն կերպով հանգիստ էի ... այսօր ալ ստիպուած եմ նպարավաճառութիւն ընել ... ասոր ալ վերջը կուգայ հարկաւ ... ես խոնարհ մարդ եմ ... փիլիսոփայ եմ ես ... հասարակաց կարծիքը հոգս չէ. Դիոգինէսի պէս մարդ մը տակառի մէջ կը բնակէր: Արդէն չատ գործ չունիմ. խանութը ընկերոջս կը ձգեմ ու ես օրը 5 – 6 ժամ սրճարաններըը կը պտըտիմ, «Թան», «Ֆիկարօ», «Տէպա», «Թայմզ», «Սթանտարտ» կը կարդամ ... փառք Աստուծոյ ... հարկաւ Պոլսոյ վիճակս ձեռք պիտի ձգեմ:

Ու կը սկսէր Պոլսոյ վիճակին վրայ խօսիլ, ձեռքի ու իրանի թոյլ, լալկան, կարծես տախտած չարժումներով, չվոթխառնակ լեզուի մը մէջ բառերը վիճտեղով, թացատրութիւններուն մէջ մոլորեցուցիչ, ֆրազներուն մէջէն չկրնալով ելլել, խառնափնդոր տակնուվրայութիւն մը, փանթոմիմեան իրարանցում մը հաշմանդամ բառերու, կազ, կտրուած, չատարտած նախադասութիւններու, վիժող, չուտ լմնցնելու արտորանքի մը մէջ, որ յաճախ ետ կը մղէր, կուլ տալ կուտար պատռտնք կամ մէկէն դուրս կը նետէր, կամ տակտ կը ձգէր իր խօսքը՝ մէկ ոտքը դրան սեմէն ներս ու միւսը դուրս մէկու մը պէս:

Պարապուրդի ժամերուն Մարտիկ աղային ունկնդիրներէն էր, թէեւ չատ հաճելի չէր այս վերջինին իր վիճամոլ, կռուազան յատկանիշներուն համար: Աքաղաղ աքաղաղի պէմ, կը փորձէր միչտ հերքել Մարտիկ աղային խորհրդածութիւնները:

– Ապուշին մէկն է, – կը յայտարարէր Մարտիկ աղա անոր մեկնելէն վերջը՝ իր քով դանուողներուն:

Ը.

Մարտիկ աղային ունկնդիրներուն մէջ էր, միւսկ տարիքոտ մարդը ըլլալով, պոլսեցի վաճառական մը, իր հարստութեան թափթփուքներովը ապրող: Այս մարդը դրամական կարեւոր պահանջներ ունէր օսմանեան կառավարութենէն: Մարտիկ աղային հետ ծանօթացած ու այդ մասին խօսած էր ողբագին: Այս վերջինը ապահովցուցած էր զինքը:

– Դուն հոգ մ'ըներ, – ըսած էր, – Ռուսը քանի մը տարիէն տաճիկին խերը պիտի անիծէ, Թուրքիան պիտի գրաւէ, դուն ալ քու տակներդ ամբողջովին կըրնաս դանձել:

Երկար պերճախօս բացատրութիւններով Մարտիկ աղա համոզած էր վաճառականը, որ այդ յոյսով, այդ հաւատքով կ'ապրէր:

– Ի՞նչ ընելու միտք ունիս Սարգիս էֆէնտի:

– Կը սպասեմ կոր, որ Ռուսը Տաճկաստանը առնէ, որպէս զի ես ալ իմ առնելիքներս դանձեմ:

(Շար. 39)

պրուած են մեծատառով: Բայց ըստ պետական որոշումների, մեծատառով դէրուած էին այն դէպքում, երբ խօսքը վերաբերում էր Մորմրդային Միութեան «հոդ»ին եւ «մեծ հայրենիք»ին, որ նոյն երկիրն էր: Այս էլ ներքօրէն հիւսուած ու մորմրդապաշտ մոլորեցուցիչներից մէկն է, որ ժամանակին օգտագործում էին «հայրենիք երգող» քանաստեղծները, եւ այսօր էլ դեռ պահպանուած է երեմնի թափառաշրջիկ Ուրուականի դինանոցում:

Ի դէպ, կեղծիքների չարքը ո՛չ սրանով է ակսուել եւ ո՛չ էլ սրանցով աւարտուելու է:

Լ. Միրիմանեանը գրել էր նաեւ մեր հնդոյն պատմութեան զեղծարարութեան մասին («Յառաջ», Մարտ 28, 2000): Զեմ կասկածում, որ խիզախ գրողն ու գործիչը նոյնքան տաղնապում է նաեւ մեր նորագոյն պատմութեան զեղծարարութեան առիթով: Պատմութիւն, որ ապրել են մեր հայրերն ու ապրել ենք ինքներս, եւ մեր ապրածն ու տեսածը բնաւ չի համապատասխանում գրուածին ու քարոզուղին:

Պատմութեան զեղծարարութիւնների չարքը լրացրին նաեւ Զօրավար Անդրանիկ Օզանեանի ամիւնի վերաթաղումով:

Գ.

Տասը տարի առաջ, սոցիալիստական Հայաստանով մէկ սկսեցին պատուանդաններից վար քաշել համաշխարհային պրոետարիատի առաջնորդի՝ դէպի «լուսաւոր ապագա»ն մատնացոյց անող արձանները: Ռուսաստանը կորցնում էր բոլշեւիկեան իր հիմքերը: Բայց կայսրութիւնը պահպանելու համար Մոսկուան իրար յետեւի զիջումներ սկսեց անել: Օրինակ, ոչ միայն, վերջապէս, թոյլ տուեցին, որ սովետական եղբի վոխարէն դրուի խորհրդային, այլեւ յանձնարարեցին, որ կոմունիստական կուսակցութեան շրջանային կոմիտէները լէնինի արձանների թափուր պատուանդաններին դնեն... Անդրանիկի արձանները: Հէնց այդ ժամանակ էր նաեւ, որ ընդառաջելով «հասարակական կազմակերպութիւնների, մասնրակաութեան, հասարակայնութեան եւ սփիւռահայ միութիւնների կոչին», սովետական Հայաստանի կառավարութիւնը որոշեց Հայաստան տեղափոխել Զօրավարի ածիւնը: Ուսոի, դոնէ մենք լաւ ենք յիշում «պատուիրակութեան» զաւեշտական ու ամօթալի յայտնութիւնը Փարիզ՝ դագաղով, իսկ դագաղի մէջ էլ՝ լաւաշով ու կոնեակով: (Գրեցի՝ «լաւ ենք յիշում» եւ որոշեցի աոուել՝ արդեօք լաւ յիշո՞ւմ ենք, հեռաձգեցի նախ մէկին, յետոյ միւսին, երրորդին ու չորրորդին. չէին յիշում):

Այն ժամանակ ինչ – որ, բան խանգարեց սրբապիղծ աչքակապութեանը ու չիրիմը մնաց կնքուած:

Այդ «ինչ – որ բան»ը ոմանց կարծիքով այն էր, որ դեռ չէր ապահովուած Զօրավարի կտակի պայմանը: Պայման, որի համաձայն, ինչպէս եւ յատ իշխանութիւնների պնդումին, նրա ածիւնը պէտք է տեմփոփուէր «յանուն հայրենիքի ընծաների չերիմների կողքին»:

Ածիւնի վերաթաղումը եւ թափուր պատուանդանների Զօրավարի արձանները դնելը ծնունդ էր տալու նոր՝ սովետական միթոսների, որպիսիք նաեւ նըրբորէն հիւսուած ու խորհրդապաշտ մոլորեցուցիչներ պէտք է դառնային, բայց ձախողեցին: Տասը տարի անց փորձը կրկնուեց եւ աւարտուեց յաջողութեամբ:

Յաջողութեան բուն պատճառն անկասկած մեր պետապոյտն էր, որ ունեցանք «Սփիւռք – Հայաստան» (եւ ոչ թէ՝ սփիւռք – հայրենիք) համաժողովի դիտումնաւոր կազմակերպուած հապճեպ ու սրընթաց հանդիսումից եւ այն մոլորութենից, թէ Եւրոպայով չրջող Ուրուականը հիմնաւոր կացութիւն հաստատելով Հայաստանի մէջ երբեւէ թոյլ պիտի տար, որ սփիւռքին հանդուրժէն որպէս հաւասար զրուցակից: Մենք գլխի չընկանք նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ մեր նախագահ «Մէկ ազգ՝ մէկ հայրենիք» արգահասը Երեւանը որպէս ներքօրէն իւսուած մոլորեցուցիչ՝ փոխարինեց «Մէկ ազգ՝ մէկ պետութիւն» կարգախօսով:

Ըստ պաշտօնական լուրերի, արտաչիրքումը տեղի էր ունենալու աւելի շուտ: Պշնանը: Աւելի ճիշդ՝ Հոկտեմբեր ամսին: Այս տարորոշնակ խոստովանութիւնը Երեւանը կատարեց պատասխանելու համար բազմաթիւ տրտունջների, որոնց մէջ բացայայտ էին նաեւ կասկածները:

Ծոստովանութեանը չհաւատալու հիմք չունենք ոչ թէ այն պատճառով, որ խուսափում ենք ամէն ասուածին կասկածել, այլ որովհետեւ խոստովանել էին կատարուած փաստից յետոյ: (Զօրքը մըտնում է Փրակա, եւ յետոյ միայն յայտարարում է, թէ «սովետական ժողովուրդը իր հերթական ինտարնացիոնալ պարտքը» կատարել է բարեկամական երկրի կառավարութեան «խնդրանքով» – սա է ընդհանուր ձեռագիրը):

Այսպիսով, բացայայտուում է դաւադրութիւնը:

Երեւանը վճռել էր Սեպտեմբերեան Համաժողովի ծիսակատարութեան եւ Նոյեմբերի ստամբուլեան դագաթնաժողովի մէջ Արցախի վերաբերեալ պայմանագիրն ստորագրելու ծիսակատարութեան արանքում՝ մէկ այլ ծիսակատարութեամբ չեղել հասարակութեան ուշադրութիւնը: Միջանկեալ ծիսակատարութիւնը լինելու էր Զօրավարի ածիւնը անակնկալ տեղափոխելն ու վերաթաղումը: Եւ այս միջանկեալ ծիսակատարութեամբ մի գնդակով խփելու էին երկու թռչուն: Պարտուողական պայմանագիրն ստորագրելու համար անհրաժեշտ էր, որ սփիւռքը հասկանայ եւ ընդունի Երեւանի զերակայութիւնը իր նկատմամբ եւ... լուի:

Թէեւ «լռութիւնը» եւս կազմակերպուած էր, այնուհանդերձ սփիւռքի մէջ հաւատուկեան, բայց լատակներին ծանրակշիռ ձայներ հնչեցին:

Պատմութեան հերթական զեղծարարութեան հիմքը դրուած է: Կ'անցնի քառորդ դար, եւ յաջորդ սերունդը կը կարծի, թէ 1927–ին վախճանած Զօրավարին ուղղակի Եռաբլուր էլ թաղել են:

Ձիշդ այնպէս, ինչպէս այսօրուանները կարծում են, թէ Յովհաննէս Թումանեանը իսկապէս ապրել է դեռ տուն էլ է ունեցել Երեւան: Կամ՝ Ե. Չարենցը բնակուել է հինգ յարկանի չէնքի առաջին երեք յարկերի վիթխարի տարածութեան վրայ: Կամ՝ Բրդինիկը եղել է Երեւանի Ա-բարկիր թաղամասի մէջ, իսկ քիչ այն կողմ՝ Զէյթուն թաղամասի մէջ էլ ապրատմրութեան ինչ – որ դէպքեր են եղել: Այնուհա, եթէ լսած լինի ինչ – որ Զէյթունի ինչ – որ ապստամբութեան մասին:

Զեղծարարութիւնը սկսուեց այն պահից, երբ այնպէս էլ չիասուեց այն մասին, թէ, ի վերջոյ, պատճառն ի՞նչ էր, որ Միացեալ – Նահանգներից դէպի Հայաստան ճամբայ եղած ածիւնը իր հանդիստը գտաւ Փեռ Լաչէզի վերմատանը:

«Հանդամանքների բերումով» – պատասխանեցին իմ հարցին:

Շրջմոլիկ Ուրուականին հանդամանքների բերումով յանկարծ չբացայայտելու համար:

Ռ. Ց.

(Մնացեալը յաջորդով)

(Շար. Ա. էջէ 8)

լու որ հաշուեկշիռով է որ ծրագիրը հաստատի կը դառնայ»:

ԺՈՒԼՕ կզպին պատանդնելէն մէկը՝ Գերմանուհի Ռենաթէ Վալերթ, որ սրտի անհանգստութիւններ ունէր, ազատ արձակուեցաւ Յուլիս 17–ին: Իր մէկ տղան եւ ամուսինը միշտ պատանդ կը մնան, 34 ուրիշներու հետ, որոնց մէջ 6 Ֆրանսացի (նախորդ 3–ին վրայ աւելցած են «Ֆրանս 2» հեռատեսիլի կայանի 3 լրագրողները): Կ'զգուի թէ փրկագին չէ վճարուած Գերմանուհիին համար եւ յոյս կայ որ միւսներն ալ չուտով արձակուին:

ԲՈՐԻՍ ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ, Յուլիս 17–ին, հրաժարեցաւ Դուման էն, հրապարակաւ խզելով Պուտինի հետ: Միլիառատէրը, որ ղէխաւոր դէմքերէն է Ռուսաստանի, յայտարարած է. – «Չեմ ուզեր մասնակցիլ Ռուսաստանի քաղքացման եւ մեծամասրական վարչակարգի մը հաստատման»: Կ'զսուի թէ Բերեզովսկիի առած քայլը վտանգաւոր է, քանի կորսնցնելով խորհրդարանական իր անձեռնմխելիութիւնը, կրնայ արդարադատութեան թիրախ ըլլալ: Այժմ դլուխն անցած է «տնտեսական ոճիրներու» ներման արշաւի մը: Բոլոր անոնք, կ'ըսէ, որոնք չհամաձայնած դործեր ըրած են վերջին տասը տարիներու ընթացքին, օրէնքին դէմ դործած են, բոլորը, ներառեալ անոնք որոնք այսօր կրեմլին են: Այդ խակ պատճառով, ներում կ'ուզէ, այլապէս, ըստ իրեն հեռեւանքները ծանրակշիռ կ'ըլլան:

ԺԻՎԷի (Ատէնի նահանգ) մաներու դործատան 153 աշխատողները սպառնալիքները սկսան դործադրել եւ Յուլիս 17–ին 5000 լիթր ծծդային թթու թափեցին դետակի մը մէջ, որ Մէօզի մէջ կը դառնէ իր վախճանը: Կ'ըսուի թէ ապահովութեան վախ չկայ, բայց եւ այնպէս կացութիւնը աւելի քան մտահոդիչ է: Մանաւանդ է որ դործատունը անանկացած է եւ բանակցութիւնները ձախողած են իշխանութիւններուն հետ եւ անձնակազմը չատ վճռական է: Աշխատաւորները 150 հազար ֆրանքի պաշտօնազրկման պարգեւ մը կ'ուզեն եւ ապահովութիւնը որ անոնք որոնք 50 տարեկանէն վեր են, պիտի կարենան կանխաթոշակ մը ստանալ իրենց աշխատավարձին հաւասար: Ատէնները նահանգապետը հաստատման 2500 ֆրանք պարգեւ մը կ'առաջարկէ երկու տարուան վրայ եւ տասը ամիսանոց երկայնքին ալ աշխատավարձին 65%–ը, այլ խօսքով 80 հազար ֆրանք աշխատաւոր դլուխ: Աշխատաւորները սպառնալիքներէն է նաեւ դործատունը օդը հանելը:

ՓԱՐԻԶի ՄԷՋ, Յուլիս 17–ին բացուած է Ֆրանսերէնի Դասատուներու Միջազգային Դաշնակցութեան 10–րդ համագումարը, որու կը մասնակցին 3000 հոգի, աշխարհի բոլոր կողմերէն: Կազմակերպութեան նախագահը՝ Ալէն Պրաուն (պէլժիացի) կազմնակից է բարեփոխում կատարելու ուղղագրութեան մէջ, որովհետեւ, կ'ըսէ, արուեստական անտրամաբանական ձեւեր ունի զրս հարկ է սբբաթղթել: Աշխարհի մէջ, ներկայիս 82 միլիոն հոգի ֆրանսերէնն կը տորվի, բայց, կը նահանջէ, ինչպէս ուրիշ լեզուներ, անդլերէնի տիրապետութեան պատճառաւ: Ակադեմական Ալէն Տըքօ դէմ չէ սրոչ բարեփոխման, յանուն տրամաբանութեան, օրինակ ալ կուտայ ֆիւռ–օնկլը եւ ֆիւռ–տաւն բառերը, առաջինին պարպային օնկլը էս կ'առնէ յոդնակիի պարագային, մինչ քիւռ – տանի յոդնակին անփոփոխ կը մնայ: Շատեր կան տակաւ որ չեն խորհիր թէ որեւէ փոփոխութիւն կրնայ դիւրացնել անոր ուսումը: Այսօր, կը տրուի նաեւ Գերմանիոյ օրինակը: Բարեփոխումէն երկու տարի յետոյ, Գերմանացիները կարօտ ունին հինին եւ 90%–ը դեռ հինը կը դործածեն: Մամուլը ընդհանրապէս նորը կը կիրարկէ, բայց, դիտական պարբերականներ եւ բազմաթիւ դիրքեր հաստատրիմ մնացած են հինին:

ՔՈՍՈՎՈՑի ՄԷՋ, սերպ օրթոտոքս եկեղեցիի մը դէմ ռմբափորձ մը դործուած է: Պելկրատի համաձայն սերպ 86–րդ տղօթավայրն է որ կը քանդուի ՔՖՕՐ–ի (բազմազգեան ուժեր) հաստատումէն ի վեր:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի արեւելեան չրջանը չախչախուած է Պօյինկ 737 օդանաւ մը իր 51 համբորդներով եւ անձնակազմի 6 անդամներով:

Ses enfants et ses petits-enfants ont la douleur de vous faire part du décès de

Monsieur Miridjane ALTOUNIAN

survenu le 16 Juillet 2000, dans sa quatre-vingtième année.

Les obsèques ont lieu le 19 Juillet à 13h30, en l'église arménienne Saints Paul et Pierre à Alfortville, 4, rue Komitas.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սիմոն Պայրամեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ծնողաց Հայկ եւ Վեհանոյշ Պայրամեանի յիշատակին:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի Աստղիկ մանուճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիլանեան ընտանիքին Տիկին Ազատ Տիլանեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՑԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի գնման նուիրատուներու ցանկ:

Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժ. Քէլէչեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Տուտաղեան 150 Ֆր., Օրօսէր Հաստատութիւն, Սեւան Հաստատութիւն 250–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան 6000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ճ. Թարլայեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Քէլէչեան 500 Ֆր., Պր. Վ. Հապէչեան 1000 Ֆր., Պր. Ա. Շիմչիրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ճ. Արթինեան, Տէր եւ Տիկին Ե. Օհանեսեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Սուճեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Շիմչիրեան 5000–ական Ֆր., Պր. Ա. Բաղարճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օ. Մահսերէճեան 500 Ֆր., Տիկին Վ. Նորշահէն, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նորշահէն, Տէր եւ Տիկին Ռ. Մելկոնեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Ուլիւեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Մխիթարեան 2000 Ֆր., Պր. Ճ. Ախիճեան 500 Ֆր., Տիկնանց Մարօ մասնաճիւղ 2106 Ֆր.:

(Շար.)

INFORMATIONS ARTISTIQUES

CANNES : XXVe Nuits Musicales du Suquet, Parvis de l'église Notre-Dame d'Espérance;

Lundi 24 Juillet, 21 heures 15

Trio Wanderer avec la participation de **Jean-Marc Phillips-Varjabédian** (violon).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81–րդ Ընդհանուր Ժողովը կը դումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, 1322 Ամէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին:

Սոյնը 81–րդ Ընդհանուր Ժողովին դումարման մասին սրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուչը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնադրի արտամադրութեանց համաձայն դործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի առենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎի ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեչրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեչրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3.– Ընտրութիւն Միութեան կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4.– Ընտրութիւն Հաչուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5.– Նկատառում եւ դործադրում վերոնչեալներուն հետ առընչուղ որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուչադրութեան ըներուղ եւ անոր աչխատանքներու ընթացքին ըստ պատչաճի արծարծուղ հարցերու:

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎի
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆի ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒի

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան չրջանի եւ միջօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« OH, MY GOD ! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանուխ	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉեւ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (2 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Աճեւարական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 20
JEUDI
20 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·952 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.952

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐՍԻՒՔ

ՇԸՎԷՆԸՄԱՆԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԺՈՍՓԷՆԻ

Ներքին նախարար՝ Ժան – Փիէր Շեվէնըման ծանօթ է իր համարձակ արտայայտութիւններուն համար: Ինք է որ, Նոյն պատերազմի առեն, երբ Պաշտպանութեան նախարար էր, ըսած էր՝ նախարար մը կամ կը լռէ, կամ կը հրաժարի, ու հրաժարած էր:

Այս անգամ ալ նոյն սպառնալիքը կ'ընէ եւ ի յառաջագունէ չի լռեր, այլ վերջնագիր կուտայ վարչապետ Ժոսփէնի:

Ի՞նչ կ'ըսէ Շեվէնըման: Մինչ, Հինգշաբթի, Յուլիս 20–ին, վարչապետարանին մէջ, Ժոսփէն կրկին հանդիպում ունի դրսիքացի ազգայնականներուն հետ, Ներքին նախարարը, 48 ժամ առաջ, կարտայայտուի «Մոնտ»ի մէջ: Բացարձակապէս անընդունելի կը դտնէ որ օրինդրական որեւէ իշխանութիւն տրուի Գրսիքացի, զինումներով չէ որ խաղաղութիւն ձեռք կը ձգուի, կը չեչտէ նախաբերը, որու համար օրէնսդրական իշխանութեան մը չնորհումը կը նշանակէ զինել Ֆրանսայի ինքնիշխանութիւնը:

Շեվէնըման կը սպառնայ. – «Նախարարապետը բարեկամս է: Բայց, նաեւ քաղաքական դէմք մըն եմ եւ համոզումներս ունիմ: Ժոսփէն ծանօթ է անոնց: Գիտէ թէ մինչեւ ո՛ւր չեմ կրնար երթալ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՒՄՓ ՏԻՑՎԻՏԻ բանակցութիւնները ունէր կացութեան մասնուած էին Յուլիս 18–ին, մինչ Գլինթըն ատիպուած էր Թոքիօ մեկնիլ երկու օր ետք, մասնակցելու համար Ժ7 + 1 Ժողովին (ամէնէն հարուստ եօթը երկիրներու, որոնց կողքին գրնուած է Ռուսաստան, Ժողովը): Գլինթըն մեծ չանք թափած է որ Սրաֆաթ չձգէ չերթայ: Ծանակցութիւնները ուղ քայլ կ'ընեն Երուսաղէմի կարգավիճակին վրայ, Իսրայէլ որեւէ զիջում չուզէ ընել եւ կ'ուզէ իր իշխանութիւնը պարտադրել ամբողջ քաղաքին. իրաց այս պայմաններուն մէջ, առնկարելի չէր նըկատեր նոյնիսկ որ Գլինթըն յետաձգէ իր ճամբորդութիւնը, մինչ Արաֆաթ նախարար Տիկին Օլպրայթ հրաժարած է Լոնտոն կատարելիք իր այցելութենէն: Իսրայէլեան կարգ մը թերթերու համաձայն, կողմերու դիւրքորոշումները երուսաղէմի շուրջ մօտեցած են: Քաղաքին ամմանները կրնան ընդլայնուիլ ներառնելու համար արեւմտեան կողմը տեղատարուած Հրեաները եւ անոր փոխարէն, Պաղեստինցիներուն կը չնորհուի արեւելեան երուսաղէմի արաբական թաղամասերու հակակշիռը: Զբսուիր, սակայն, թէ Պաղեստինցիք այդ թաղամասերու իշխանութիւնը պիտի ունենա՞ն, հակառակ պարադային, Արաֆաթ չի կրնար ընդունիլ:

«ՄԻԼԼԻՑԷ»Ի ԵՒ «ՌՈՍՏԻՔԱԼ»Ի հրատարակած նկարները Յուլիս 18–ին, պայթկուներ ստեղծած են Թուրքիա: Գաղտնաբար լուսանկարուած, անոնք ցոյց կուտան Պուրսուրի չարչարուած 6 բանտարկեալները: Անոնց դէմքերը, մարմինները կը վկայեն որ անոնք չարչարանքներու ենթարկուած են բանտին մէջ ծագած ապստամբութենէն ետք: Իմկվիթ Տրհանդած է որ քննութիւն բացուի:

ԶԷԶԷՆԻՈՑ ՄԷՋ ռուսամէտ հոսանքները ներքին պառակտումի մէջ են: Յուլիս 17–ին ալ, ռուսական ուժերու աչքին առջեւ, ռուսամէտ քաղաքապետի շուրջ 200 մարտիկներ չրջապատած են Ռուսաստանի կողմէ նշանակուած կառավարիչ՝ մուֆթի Ամմատ Կադիրովի դրասենեակները: Կրեմլինի կողմէ բանտին արձակուած, որպէսզի Զէչէնիոյ մէջ յաւելեալ ուժ մը կազմակերպէ, Գանտամիրով կը մեղադրէ մուֆթին որ պաշտօնազրկած է իր խմբակին պատկանող Թազապետական պատասխանատուներ: Քինուորական վարչութեան պետը՝ զօրավար Բաբիչեւ հաշտութեան ժողով մը փորձած է, որ, սակայն որեւէ արդիւնք չէ տուած:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ՍԷԼԻՄ ՀԸՍ

հարցազրոյցի մը ընթացքին, զոր տուած է Լիպերասիոնի եւ Պրէսէլի Լը Սուարի, վստահութիւն կը յայտնէ որ, Հեզպոլլան ոչինչ պիտի ընէ Ֆինիխէի դէմ (միջազգային ապահովութեան ուժերը), իսկ Պէյրութի միայն զինուորական ոստիկանները պիտի զրկէ հարաւային – Լիբանան (ներքին ապահովութեան ուժեր): Այն հարցումին թէ ինչո՞ւ Պէյրութի զինադադարի չըներ Հեզպոլլան, Հըս կ'ըսէ թէ այդ պէնքերը ոչ մէկ հարց կը առեղծեն ներկայիս: Ինչ կը վերաբերի հոն գտնուող շուրջ 350 հազար պաղեստինցի գաղթականներուն, վարչապետը դէմ է անոնց վերջնական հաստատման Լիբանան: Զօրավիզ է պաղեստինեան գատին եւ կոչ կ'ընէ որ գործադրուի 194 թիւ բանաձեւը (քուէարկուած 1948 Դեկտեմբեր 11–ին Ազգաժողովին կողմէ որ վերադարձի իրաւունքը կը չեչտէ): Սուրիոյ հետ յարաբերութիւնները միշտ սերտ եղած են եւ բան պիտի չփոխուի Պաշար Էլ – Ասատի իշխանութեան գլուխ գալով: Սկսած է, կ'ըսէ, որ Լիբանանի ճակատագիրը վճռողը Սուրիան է, երկխօսութիւնը մըննայուն է երկու քոյր երկիրներու միջեւ: Սէլիմ Հըս, 69 տարեկան, սիւննի, երրորդ անգամն է որ Լիբանանի նախարարապետ է:

ԳԵՄԱՆԻՈՑ վարչապետը՝ Շրէօտէր, պարկ տալու համար երկրին անտեսութեան եւ նուազեցնելու գործազրկութիւնը, որուչեց 300 միլիառ ֆրանքի զեղչ մը ընել ձեռնարկութեանց եւ քաղաքացիներու տուրքերուն վրայ եօթը տարիներու երկայնքին: Միաժամանակ 51%-էն 42%-ի կ'իջեցնէ եկամուտի տուրքերու սակը:

ԿՈՍՈՎՈՑԻ սերպ չրջանին, Միթրովիչայի մէջ, չուրջ հազար Սերպեր ցոյց մը ըրած են ՄԱԿ-ի դէմ: Կը բողոքէին Սերպ զինուորեալի մը ձերբակալութեան դէմ:

ՊԼԻՏՎԱՑԻ մօտ, Համատանիա դիւղին մէջ նոր ջարդ մը գործուած է Յուլիս 17–էն 18–ի գիշերը: Երեք կիներ նախ վիրաւորուած են պէնքի կրակոցներէ, ապա սպաննուած կացինի հարուածներով, երկու երախաներն ալ մորթուած են: Նախորդ օրն ալ, 9 քաղաքացիներ սպաննուած էին Ալժերիոյ արեւմտեան չրջանը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԶԷԶԷՆԻՈՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ՞

Յուլիսի սկիզբի անձնասպանական մահափորձերը որոնք ուղղուած էին նոր զոհեր խլեցին, զինուորական վերլուծողներէ մանաւանդ մօտ այն համոզումը յայտնուցին թէ Զէչէնները նոր ապստամբութիւն կը պատրաստեն ռուս զրաւողուժերու դէմ: «Մոսկովեան լուրեր» թերթին մէկ լրագրողը կը յիշեցնէ թէ Պուտին իր վարչապետութեան չրջանին յայտարարած էր թէ 100 հազարէ աւելի զինուոր չեն կրնար զօրակոչել: Այսօր, կ'ըսէ, չատ աւելին է գործի լծուածներու թիւը: Միւս կողմէն, 160 քիլոմեթր երկարութեամբ ու 100 քիլոմեթր լայնքով երկրին մէջ որուն երկու երրորդը տափաստան է, 100 հազարնոց լաւ մարզուած, արդիական սպառազինութեամբ զօրք մը օդուժին նեցուկով 1 – 2 չաբաթէն պէտք է կարենայ զրաւումի գործողութիւնը լրումին հասցնել: Մանաւանդ որ ապստամբները ոչ թնդանօթ, ոչ հրաձայլ, ոչ օդանաւ ունին: Այսուհանդերձ, կռիւները զադրած չեն ու ռուսական զօրքը կը մնայ տեղւոյն վրայ:

Յունիս 25–ին զօրավար Տրոչեւ որ զործողութիւններու պատասխանատուն է, յայտարարեց թէ պատերազմը աւարտած է եւ բանակը պէտք է այլեւս երկրորդ դերքի վրայ մնայ: Նոյն պահուն ռուսական 50 հազարնոց ուժ մը կը պահէր հոն որ սկզրունքով, պէտք է մաս առ մաս մեկնէր: Սակայն, անցեալ ամեռ բազմաթիւ զինուորներ եւ սպաներ ընդունեցին հոն մնալ որպէս կամաւոր, կարեւոր վճարումներու փոխարէն (մինչեւ հազար տոլար ամսականը): Ատոնք, ասկայն, ծանրակչիռ կացութեան մէջ կրնան գըտնուիլ եթէ չէչէն զինամարտիկներու զեկավարները ռուս զրաւողներու դէմ ապստամբական չարժումի մը ծայր տան: Ռուս կամաւորները կամ խոյս պիտի տան իրենց միաւորներէն, կամ առնոց որեւէ պատրաստութեան նեռուին անակնկալ պատերազմի մը մէջ:

Լրագրողը կը թերադրէ Մոսկուայի որ չաբաթէ իր իսկ քայլերէն թէ Զէչէնները ենթարկուած են եւ «Սրաթ»ները (մահմետական օտար կամաւորներ) կը չարունակեն կռուիլ: Կը յիշեցնէ թէ անցեալ ամեռ Գրոզնիի զրաւումը Պուտինի զնուորութիւնը ապահովեց. նոյն ճակատին վրայ պարտութիւն մըն ալ կրնայ ներքին թշնամիները մաքրագործելու առիթը տալ: Մանաւանդ որ Զէչէնիոյ մէջ վերջնական յաղթանակ տանելու համար ռուս լրագրողը պայման կը նկատէ Մոսկուան մաքրել բոլոր դաւաճաններէն:

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԱՐՏՕՆԵԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Թիւրքմէնիստան կը մերժէ արտօնութիւն տալ հայկական եկեղեցի մը վերանորոգելու տեղւոյն Համայնքին դիմումին: Եկեղեցին կը գտնուի Կասպեան չըրջանին մէջ ու կը վարօտի նորոգութեան: Արեւմտեան լրատու գործակալութիւն մը հիմնուելով լաւատեղեակ «աղբիւրներու» կը տեղեկացնէ այս մասին:

Թիւրքմէնիստանի մէջ ուր չուրջ 40 հազարնոց հայ համայնք մը կ'ապրի, խորհրդային չրջանին ընդունուած էր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ դոյութիւնը: Ներկայիս միայն դրացի երկիրներէ պարբերաբար հոն այցելող հայ կրօնաւորներ արարողութիւն կը կատարեն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐԸ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան Հոկտեմբեր 27–ի ահաւոր սպանդին զոհերուն հարազատները՝ Ռիմա Դեմիրճեան, Գրետա Սարգսեան, Անահիտ Բախչեան, Արծուիկ Մխոյեան, Լարիսա Պետրոսեան, Սիլվա Աբրահամեան, Արմինէ Արմենակեան եւ Աբշալոյս Քոթանեան Յուլիս 17–ին հրապարակած են յայտարարութիւն մը, ուր ծանր ամբաստանութիւններ կան ներկայ իշխանութիւններուն հասցէին: Երկար յայտարարութեան մէջ ընդգծուած է թէ իշխանութիւններուն ճնշումին տակ Ընդհատեան Ալէքսան Յարութիւնեանին, Նայիրի Բադալեանին, Յարութիւն Յարութիւնեանին եւ Մուշեղ Մոմջեանին դէմ եղած ամբաստանութիւնները, մինչ նախաքննութիւնը դոյց կուտար թէ անոնք ոճիրին մասնակից եղած են: Ծանրօրէն ամբաստանուած է նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեան ու յայտարարութեան հեղինակները ժողովուր-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄՆԵՐ ՈՒ ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ԿՌԻԻՆԵՐ ՔԻԻՐՏԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Քրտական Բանուորական Կուսակցութեան (ՓՔԲ) զեկավար Ա. Էօճալանի ձերբակալութենէն ետք կազմակերպութեան չարքերուն տիրած անորոչութիւնն ու պառակտումը կը խորանայ: ՓՔԲ–ի հիւսիսային Իրաքի զեղրոնատեղիէն փախուստի դիմած խումբ մը համացանցի կոչով մը դիմած է միջազգային հանրային կարծիքին, ուշադրութիւնն հրաւիրելու համար հաշուեյարդարի լայն չարժումին վրայ որ կը տարուի չարքերը մաքրագործելու համար: Ըսուած է որ լուրջ թիւ մը կը կազմեն այն մարտիկները որոնք կ'ուզեն բաժնուիլ կազմակերպութենէն, սակայն զեկավարութիւնը արգելք կ'ըլլայ անոնց. իսկ փախուստի դիմողները երբ կը կանձերբակալուին, անոնց դէմ անմիջապէս մահապատիժ կը դատադրուի:

Միւս կողմէ, համացանցի վրայ տեղ գտած է արդելափակուած քիւրտ պարապլուխ Ա. Էօճալանի մէկ նամակն ալ, ուղղուած իր չարքայիններուն. ան կը թելադրէ Մ. Քէմալի սկզրունքներով յառաջանալ եւ խաղաղութեան սպառամին մէջ կարդալ Կէօթէ եւ Շէյքսփիր: Քիւրտ պարապլուխը յոյս կը յայտնէ նաեւ որ Թուրքիա մօտ օրէն կ'արտօնէ քրտերէն լրատուիլները եւ ուսուցումը:

Թուրք մամուլը անդրադառնալով այդ նամակին, դիտել կուտայ որ Ա. Էօճալան հոն անջատողական կազմակերպութեան մը պարագլուխէն աւելի, քաղաքական զեկավարի մը հանդամանքով արտայայտուած է:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, ՓՔԲ–ի զինեալ խումբեր վերջին 15 օրուան ընթացքին բախումներ ունեցած են Մ. Պարզանիի Իրաքեան Քիւրտիստանի ժողովրդավար կուսակցութեան ու Ճ. Թալապանիի Քիւրտիստանի Հայրենասէր Ներու միութեան զինեալներուն հետ ու կողմերը 70 զոհ տուած են:

ԳՐԱԴԱՏԱԿԱՆ

«ԿԵԱՆՔԻ ԿԵՌՄԱՆՆԵՐՈՎ» ԵՒ... ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒՆՈՎ

(Թ. ԹՈՐԱՆԵԱՆԻ «ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ»ՈՒ ՆՈՐԱՏԻՊ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Միշտ չէ որ նոր գիրքերը ուրախութիւն կը պատճառեն մեզի: Սփիւռքի վճռակուռ դառն ճակատագրին ափսոսալի մէկ երեսն ալ այն է, որ նահանջը աւելի կը զործէ բոլո՛ր մարզերէն ներս անխըտիր: Ու գրականութիւնն ալ իր բաժինը կը ստանայ այդ մաշումէն, յաճախ նոր ծածկել թարմ ուժերու չգոյութեան պատճառով եւ մերթ ալ նոյնիսկ անո՛նց ձեռամբ՝ որոնք պարտականութիւնն ըստանձնած են ապրեցնելու տարագիր արեւմտահայութեան «գրական պարտէզը», ամէնօրեայ իրենց հերկով, վարուցանով եւ մասամբ նորին:

Շուրջ վաթսուն տարիներ առաջ, Անդրանիկ Ծառուկեանին յղուած անձնական նամակի մը մէջ (Սեպտեմբեր 16, 1941 թուագրեալ) Յակոբ Օշական չէր ծածկեր իր վախը՝ «Սուրիայէն գալիք գրականութեան մը հաւանական ճակատագրին» նկատմամբ: Շեշտելէ ետք, թէ Ա-րեւելքի հայահոծ այս զաղութը ունի անհրաժեշտ բոլոր նախապրեալները կատարեալ գրականութիւն մը մշակելու համար, զարմանքով կը հառաչէր. «Սփիւռքի մէջ ոչ մէկ տեղ գրականութիւնը այնքան նիհար, չբսելու համար տղայական ըմբռնումներով կը կիրարկուի, որքան Սուրիոյ մէջ»:

Այդ թուականէն այսօր, իրարու յաջորդող տասնամեակները երբեք չյաջողեցան ժխտել Օշականի խիստ դատումները: Հալէպ լոյս տեսած արձակ թէ չափածոյ տասնեակ հատորներ մնացին միշտ լուսանցքի վրայ: Սուրիահայ գաղութին ենթախորքը, դպրոցներու լայն ցանցը, մէտտրրութիւնը, Մայր Հողին աչքառու հաղորդական մերձաւորութիւնը չկրցան խմորել այն որ պիտի կոչուէր «Սուրիահայ Գրականութիւն»: Ի զուր չէ, որ զբաղական մարդէ ներս Հալէպ կը նկատուի Սփիւռքի Աղքատ Ղազարոսը, որուն վըրայ արդահատանքով կը նային տասնամեակից գաղութներն իսկ: Ու եթէ առկայ երաշխին պէսպէս բացատրութիւնն այն է թէ Սուրիոյ մէջ հասակ առած զրչի մարդոց ջախջախիչ տոկոսը մի՛շտ նախընտրած է կայք փնտռել այլ երկինքներու տակ ու այնտեղ պազարներել, միւս կողմէ տակաւին, սխալ պիտի չըլլար պընդել, որ տեղաբնակ փոքրաթիւ գրիչներն ալ, առնուազն, փոյթ չեն ըրած մակարդակ մը նուաճելու կամ տեղքայլէն դուրս դալու:

Թարմադոյն օրինակը կուգայ հալէպաբնակ երէց արձակագիր եւ ծանօթ հրապարակախօս Թորոս Թորանեանէն, որուն «Պատմուածքներ»ու նորատիպ ու հերթական մէկ հատորը՝ «կեանքի կեռմաններով» (Հալէպ, 1999, 116 էջ, տպ. «կիլիկիա») դրդապատճառն եղաւ մեր այս ակնարկին:

Ի հարկէ, առաջին անդամ չէ որ Թորանեան կը փորձէ մշակել պատմուածքի սեռը: «Կոտրած Հայելիին Ընդմէջէն» (1975), «Պատարագ Եօթանասուն Ձայնով» (1987), «Բոլորն Ալ Մարդեր Են» (1993) եւ «Բարեւ, Հայրիկ» (1993) ժողովածուները նախընթաց մը կը ստեղծեն իրեն համար, պահպանած ըլլալով խորքի նոյնանման ու միաձեւ նկարագիրը մը: Այսուհանդերձ, «կեանքի կեռմաններով»ը, որ լոյսին կուգայ հեղինակին տըպագրեալ առջինեկ գիրքէն (քերթուածներու պրակ մը, 1960) ճիշդ 39 տարի յետոյ ու կը հանդիսանայ անոր գրողական 50-ամեայ վաստակին վերջին օղակներէն մին, մամուլի տակէն դուրս եկած է տրորուած վիճակով, յուսախաբ ընթերցողը՝ էջերու ամբողջ երկայնքին...:

Թորանեանի հրատարակած գիրքերուն հետեւողները ծանօթ ըլլալու են, թէ հեղինակին արձակ գործերուն մեծագոյն բաժինը կը կրէ տպաւորապաշտ կնիք մը: Անոնք՝ մամուլին մէջ եղածներն ու առանձին հատորներով հրատարակուածները, առհասարակ ճամբորդական գրութիւններ են, դիմաստուերներ, յուշեր, արուեստի եւ գրականութեան մարդերէն ներս անուն չինած հայ եւ օտար դէմքերու հետ պրոյցներ, ընթերցումներէ թեւաղրուած ակնարկներ, յաճախ ալ՝ անձնական առօրեայ հանդիպումներէ եւ կեանքի սովորական մանրադէպերէ խըթանուած «ներշնչում»ներով իրագործըւած պատումներ:

Թէ հեղինակը, տպաւորապաշտ իր այդ էջերուն մէջ որքանո՞վ անխաթար ու հարատած կը պահէ նիւթին փաստագրական ու վաւերագրական երեսը, եւ կամ ո՞ր չափով չհաղդրդուած է անոր դեղարուեստական մատուցումով՝ դուրս է մեր քննարկումէն: Ըսենք միայն, թէ լոկ վերջին արժանիքն է, որ այդպիսի էջ մը կրնայ բարձրացնել դեղարուեստական գրականութեան ցանկալի մակարդակին:

Իսկ ի՞նչ է ներկայացուածը «կեանքի կեռմաններով» ժողովածուին մէջ:

Թորանեան այստեղ մէկտեղած է 17 «պատմուածքներ», որոնց նիւթը մեծաւ մասամբ կ'առընչուի 50–70-ական թուականներուն իր ունեցած «յիշատակելի» հանդիպումներուն՝ Հալէպի, Պէյրութի, Փարիզի, Պոլսոյ կամ Անատոլուի մէջ: Այսինքն՝ տպաւորապաշտ նիւթին է զարձեալ, որ կեր կը հայթայթէ այս գրութիւններուն, անշուշտ մը եւս հաստատելով, թէ հեղինակը չէ կրցած ձերբազատիլ տպաւորապաշտ գրողի իր երկար փորձէն ու սովորութիւններէն: Բայց ո-րովհետեւ անճահ փորձ մը կատարուած է այստեղ՝ այդ դրանկարներուն բոնի ուժով եւ ա՛նպատման «պատմուածք»ի տարազ հագցնելու, ուստի, գործը տուժած է կրկնակի երեսներով, – գրութիւնները թէ՛ չեն յաջողած պատմուածքի վերածուիլ, թէ՛ ալ կորնչուցած են տպաւորապաշտութեան ահմանուած իրենց իրաւունքը:

Այնչափով այս փորձին մէջ, հեղինակը ամէնէն առաջ անտես առած է պատմըւածքի սեռին ծանօթ յատկանիշները (դէպքին նախադրեալը, բախտը, դրդծողութիւններու զարդացումը, դադաթնակէտն ու լուծումը), այն թիւը համոզումով՝ թէ կեանքի ամէն իրականութիւն, դէպք, պատահար կամ ճամբորդական յուշ կրնայ դիւրաւ պատմուածք դառնալ: Ցետոյ, կեանքէն քաղած իր պատկերները անփոփոխ կերպով ու հարատաւորէն թուղթին յանձնելով՝ դրեթէ տեղ չէ թողած հեղինակային միջամըտութեան, որ մին է պատմուածք կերտելու անհրաժարելի նախադրեալներէն: Աւսր ալ հետեւանքներէն մին այն եղած է՝ որ տիպարներ չեն ստեղծած, հերոսները մնացած են որպէս սոսկական փիկիւրաններ...

Այս առթիւ, թերեւս հարկ ըլլար յիշեցնել ընթերցողին, թէ արուեստի մէջ չափանիշ ճշմարտանմանութիւն է եւ ոչ թէ ճըշմարիտը: Դրագէտ Վահէ Վահեան (1908 – 1998) իր դրադատական էջերուն մէջ յաճախ չէշտած է այս պարագան, դիտել տալով որ «ճշմարիտը չի կրնար միշտ արդարացնել իր գոյութիւնը պատմումի արուեստէն ներս, եթէ կը յատկանշուի միայն իր ճշմարիտ եղած ըլլալուն հանգամանքով» (տե՛ս «Անի» ամսագիր, Պէյրութ, Յունիս 1949, էջ 446):

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԻՄԱԿԻ ԵՏԵՒ

Թատերախաղ 3 տեսիլ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

Իսթանպուլ, 2000

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ, ՏԵՍԱԿՆԵՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԶԵՂՉԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՀԱՍ ԱՂԷՏ

Գրեց՝ ՌՈՒԲԻԿ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դ.

Իմ այս մտորումները զրի առնելիս՝ մի քանի անգամ ինքս ինձ զսպեցի, որպէսզի երկու ճչդում եւս չանեմ: Վերջին անդամ սրբագրեցի զրածս, մտածեցի, թէ կիսաբերան ասուած ճշմարտութիւնը աւելի մեծ կեղծիք է, քան իսկական կեղծիքը:

Հետեւաբար, առաջին ճչդումը: Լ. Մելիքեանեանը զրում է, թէ Անդրանիկին պանթէոնում վերայուզարկաւորելը ինքնին բացառում էր, քանի որ այնտեղ «ամփոփուած են զերազանցապէս մշակոյթի զործիչներ» («Յառաջ», Ապրիլ 28, 2000): Այս «զերազանցապէս»ը ինձ ստիպեց ստուգել յիշողութիւնս: Երեւանի հետ հեռաձայնային երկու եւ ինտերնետային մէկ կապով պարզուեց, որ միայն մշակութային զործիչներ չեն, որ յուղարկաւորուած են Պանթէոնում:

Կ. Դեմիրճեանը, օրինակ, որի մասին յիշողութիւնները դեռ թարմ են:

Գ. Արզումանեանը՝ երկրորդ օրինակը, որին յուզարկաւորել են քառորդ դար առաջ եւ, որի ո՛վ լինելու մասին կարելի է նոյնիսկ մրցանակարաշխութիւն յայտարարել:

Երկրորդ ճշմարտութիւնը վերաբերում է «Ֆրանսայի պատկան մարմինների համաձայնութեանը յարմար ժամանակ» Զօրավարի աճիւնը տեղափոխելուն եւ 70·000 տոլար ծախքին:

Իր ցաւատանջ ու ահազանգող յօդուածի մէջ Ա. Պէյլերեան («Յառաջ», Մարտ 4, 2000) տրտնջում է, որ արտաչիրմութիւն մը կատարուել է «առանց Ֆրանսական պաշտօնական իշխանութիւնների ներկայութեան»: Նման տրտունջ ես էլ եմ ունեցել: Բայց այս մտմտուքներիս ընթացքին կառավարական հաղորդագրութիւնը նորից աչքի անցկացնելիս, անդրադարձայ, որ «պատկան» բառը ընթերցել եմ որպէս «պետական»: Երեւի այդ էր պատճառը, որ իմ մտքով էլ անցաւ, թէ ինչո՛ւ չի եղել Ֆրանսական պաշտօնական իշխանութիւնների ներկայութիւնը:

Ուստի, դիմեցի «Ֆրանսայի պատկան մարմիններին» եւ բանից պարզուեց, որ արտաչիրմումի եւ այլ ծառայութիւնների ծախսը ընդամէնը 24·835 ֆրանք է կամ չուրջ 3500 տոլար:

Մտքովս անմիջապէս անցաւ, որ «հանգամանքների բերումով» պատմութիւնը այսպէս, թէ այնպէս՝ միեւնոյն է, զեղծուելու էր: Ուրեմն ինչո՞ւ տասը տարի առաջ Անդրանիկին տէր կանգնողները հիմա այսքան հեշտութեամբ զիջեցին: Գոնէ այն ժամանակ երեք – չորս հոգիանոց խմբի ճանապարհածախսն էր լինելու եւ մէկ էլ լաւաչ – կոնեակի դինը: Եւ կը յուղարկաւորէին Կոմիտասի անուան այդու Պանթէոնում: Թէ չէ, վաղ թէ ուշ, յիսուն կամ եօթանասունհինգ տարի յետոյ, գալու են մարդիկ, որոնք այնքան մոռացկոտ չեն լինի, ինչպէս մենք, եւ մեղա՛յ ... մեղա՛յ ... զուցէ կ'որոշեն արժանի՞ն մատուցել Զօրավարի չարչըրկուած աճիւնին:

Ե.

Յառաջիկայ Նոյեմբերին ծրագրում է պատմութեան մի նոր զեղծարարութիւն: Եւ այս անգամ զարձեալ Հայաստանեայց Եկեղեցին, որ մի քանի տարի առաջ ջընջեց Խորէն Ա. Մուրադբեկեան Կաթողիկոսի «հանգամանքների բերումով» խեղդամահ արուելու ամէն կասկած: Ընդամէնը մէկ սերունդ յետոյ ոչ ոք հարց չի տալու, ինչպէս մենք էինք ժամանակին հարցնում, թէ ինչո՛ւ կոմունիստական ռեժիմի ձեռքերով խեղդամահ արուած կաթողիկոսը չի թաղուած տաճարի մուտքի մօտ: Քանի որ հիմա արդէն այստեղ է չէրիմը:

Եթէ կարելի է կեղծել ընդամէնը 62 տարիների անցեալ ունեցող պատմութիւնը, ինչո՞ւ չկեղծել նաեւ չուրջ 1000 կամ 1700 տարիներ առաջուայ պատմութիւնը, այս անգամ արդէն չատ աւելի հեռուն գնացող նպատակներով:

Որպէս բնաբան բերուած Արմէնփրէսի հաղորդագրութեան մէջ ոչ մի խօսք չկայ այն մասին, թէ այդ ինչպէս է, որ Գրիգոր Լուսաւորչի աճիւնը յայտնուել է հեռու հեռաւոր Նէապոլի մէջ:

Այս հարցի պատասխանը չեն տալիս ոչ պետական լրատուական զործակալութիւնը եւ ոչ էլ Հայաստանեայց Եկեղեցին:

Ուրեմն, փորձենք պատասխանն ստանալ պաշտօնական աղբիւրից: Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի 3-րդ հատորի 212 էջի վրայ կարդում ենք. «Կեանքի վերջին տարիներին Գ. Լ. (...) քաշուեց Ճգնարան (Սեպուհ լերան Մանեայց այրում), ուր եւ վախճանուեց: Մի քանի տարի անց նրա աճիւնը տեղափոխուեց եւ ամփոփուեց Թորգոմ զիւղում»:

Նոյնն է պնդում Հայկական Համառօտ Հանրագիտարանը (տե՛ս Ա. հատոր, էջ 712 – 713):

Բայց որտե՞ղ է այդ Թորգոմ զիւղը: Քանի որ մատնանքները «պահւում են Նէապոլում» ուրեմն, հատնաբար Թորգոմն էլ ժամանակին եղել է Նէապոլի մօտակայքո՞ւմ:

Բացենք ՀՍՀ 4-րդ հատորի 205 էջը եւ կարդանք ԹՈՐԳՈՄ յօդուածը: Եւ բանից կը պարզուի, որ այդ Թորգոմը եղել է «աւան Մեծ Հայքի Բարձր Հայք Նահանգի Դարանաղի (կամախ) զաւառում, Սեպուհ լերան արեւելեան լանջին: Լուսաւորիչը Թ–ում կառուցել տուեց առանձնատուն, ստեղծեց փոքրիկ պարտէզ, որի տեղը յետագայում կառուցուել է Թ–ի (...) եկեղեցին (պահպանւում էր մինչեւ 20-րդ դարու սկիզբը): Այստեղ են թաղուել մի քանի կաթողիկոսներ (...), այդ թւում՝ Գրիգոր Լուսաւորիչը եւ Տրդատ Գ. թագաւորը: 1909 թուականին Թորգոմ անուանի զիւղն ունէր 419 (43 ընտանիք) հայ բնակիչ: Նրանք բռնութեամբ տեղահանուել են 1915–ի Մեծ Եղեռնի ժամանակ»:

Այս նոյն տեղեկութիւնը տպագրուած է ՀՀՀ 2–րդ հատորի 309 էջին:

Բայց ո՞ւր մնաց Նէապոլը:

Մենք ունենք եւս մի պաշտօնական աղբիւր, որպիսին է Մաղաքիա Արքեպիսկոպոս Օրմանեանի «Ազգապատում»ը, որի Ա. հատորի Մասն Ա. 108 – 110 էջերի վրայ կարդում ենք մի ամբողջ պատմութիւն, որ ըստ էութեան եռին թուով սրբագրելու փորձ է անում տիեզերական Եկեղեցու պատմութեան զրուագները:

Ես ոչ մի նպատակ չունեմ սկսելու բանավարանական քննարկումներ, բայց այն հարցերին, որ ԱՐՄԷՆՓՐԷՍԸ պէտք է Ջանար պատասխանել, ստիպուած անդրադառնում եմ պատմութեան զեղծարարութեան մասին սոյն նիւթիս սահմանների մէջ:

Գրիգոր Ա. Լուսաւորիչի աճիւնը երբեք հանգիստ չի դտել, չարունակ վերթռչուել է: Այդ մասին են վկայում Բիւզանդը, Խորենացին, Ագաթանգեղոսը, իսկ Փարպեցին վկայում է, որ Լուսաւորչի նշխարները պահուել են արկղիկի մէջ եւ «հանդիսաւոր հանդիպումների ընթացքին «օծութիւն են տուել»: Այնուհետեւ, 7–րդ դարին նշխարները յայտնւում են Ներսէս Գ. Շինողի մօտ: Նա Զուարթնոց տաճարի սիւների տակ է զետեղում այդ արկղիկը, իսկ «առանձին զրոցի մէջ պահում էր պատուական զրութը սիրոյ հարներին ապաքինելու համար» (Յովհաննէս Կաթողիկոս, Ժթ. 107):

Այնուհետեւ, նշխարները յայտնւում են Կոստանդնուպոլիս, բայց ծովով նորէն վերադառնում են Հայաստան, որպէսի 842–ին նշխարների մի մասը նորէն գնայ Կոնստանդնուպոլիս:

Եւ, հիմա էլ Լուսաւորչի նշխարները Նէապոլից տեղափոխելով, հերթական կեղծիքի հիմք է դրւում: Այդ կեղծիքը, սակայն, ոչ մի հեռանկար չունի եւ որեւէ կերպ չի կարող արդարացուել:

Եթէ միայն արդարացումը չորոնենք վերաթաղումներ կատարելու այն մարմանջի մէջ, որ դրսեւորում են քաղաքական իշխանութիւններին մինչեւ եկեղեցական իշխանութիւնները:

Զ.

Ինչո՞ւ են կազմակերպւում այս կեղծիքները:

Եթէ նկատի ունենանք Դրաստամատ

կանայեանի ամիւնը վերաթաղելուց յետոյ նրա աղբանոց դարձած չիրխի մասին ահազանգը, ինչպէս նաեւ այն յատկի մեկնաբանութիւնը, թէ ամէն բան արուել է ընդամէնը «հեռուստատեսութեամբ երեւալու» նպատակով, ապա ընդհանրապէս մոդային դարձած վերաթաղումների իսկական եւ բուն պատճառը թէ՛ քաղաքական եւ թէ՛ եկեղեցական իշխանութիւնների հեղինակութիւնը վերականգնելու ուղիւր փորձեր են:

Այդ է եղել Հայաստանով մէկ թափառող Ուրուականի օրօք: Ամէն մի նոր իշխանութիւն փորձում էր հեղինակութիւն ձեռք բերել հանդուցեալների հաշուին: Սովորաբար «արդարացում» էին նախորդ իշխանութիւնների գոհերը եւ չտապում էին յուշարձաններ կանգնեցնել նրանց համար:

Իսկ հեղինակութիւնը այնպէս էլ չէր ապահովում:

Է.

«Յառաջ»ի նոյն թուի մէջ, որտեղ լոյս էր տեսել Լ. Մխիթարեանի վկայութիւնը, հրապարակուել էր նաեւ Պ. Զէյթունցեանի մի քանի նկատառումը Հայաստանի իրականութեան մասին:

կրկնելու եմ.

«Այսօր պետութեան կեանքը իշխանութեան կեանքն է, մինչ պէտք է ըլլայ հասարակութեան կեանքը: Ներկայականը պէտք է վերականգնի, որպէսզի քաղաքին գիտենայ արժէքը եւ կշիռը իր ձայնին»:

«Երկկ (Սփիւռքի հետ Հայաստանի) կապերը կեղծիքի վրայ հիմնաւորուած էին, այսօր չահի վրայ, Հայաստանը ըսփիւռքը չի ճանչնար»:

Այս է ճշմարտութիւնը:

Ճշմարտութիւնն այն է, որ անկախութեան խանդավառ տօնակատարութիւններով, հայկական ողիմպիական խաղերով, հանդուցեալներին հայրենադարձելով (որ, սակայն, ըստ սովետահայ բանասեղծուհուն, տեղի էր ունենալու սփիւռքի ողջերին հայրենադարձելուց յետոյ միայն) Հայաստանը վերջնականապէս փախչում է հայի ոգքի տակից:

Բայց «մենք չունենք ազէտի զգացողութիւնը, քանի որ տրամվայները դեռ աշխատում են»,– աւելի քան վաթսուն տարի առաջ՝ 1930–ականների կէսերին կնոջն ասել էր Օսիպ Մանդէլչտամը՝ Մոսկուայի իր բնակարանի պատուհանից դուրս նայելով:

Ը.

Բայց երեւանում տրամվայները վազուց է, ինչ չեն աշխատում:

Ռ. Ճ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՐԱՔՅԻ ԿԻՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՏՈՒՆԸ ԱՇԽԱՏԻՆ

Իրաքի նախագահը վերջերս հրամանագիրով մը հրահանգած է որ իր երկրին կիները վերջ տան դուրսի աշխատանքին ու մնան իրենց տուներուն մէջ: Ատոր պատճառաբանութիւնը այն է որ կիները իրենց չափածին մեծ մասը կը ծախսեն հագուստ – կապուտակ, ինչ որ երկրին տնտեսութեան համար լուրջ կորուստ է: Աւելորդ է ըսել թէ Ս. Հիւսէյնի այս հրամանդին համար ոչ մէկ վիճակագրական աղբիւր գոյց տուած է: Որոշումը զուգադիպած է ՄԱԿ–ի մէջ կիներու մասին միջազգային համագումարի մը:

Հրամանագիրը Իրաքի ընկերութիւնը վերակազմակերպելու ծրագրին մաս կը կազմէ: Նախագահը միանգամայնելու համար իր հրահանգը, կը թելադրէ բժշկուհիներուն որ իրենց տան մէջ հիւանդ ընդունին, իսկ ճարտարապետուհիները պէտք է կարի մեքենաներ դնեն եւ իրենց թաղի կիներուն կարուձեւ սորվեցնեն:

Այդ հրամանագիրը անընդունելի կը նկատուի, դլխաւոր այն պատճառով որ Իրաքի հիմնական աւանդութեան մէջ կիները միշտ հանրային չրջանակին մէջ տեղ ունեցած է: Այդ իրողութիւնը, եւ հետեւաբար ներկայ իրականութիւնը անտեսելու, կամ արհամարհելու կեցուածք կը վերագրուի Ս. Հիւսէյնի: Նոյն աւեն անարգանք մը հաղարաւոր բանուորուհիներու եւ ստեղծագործական աշխատանք կատարող կիներու ուղղուած: Հրամանագիրը քննադատող լրագրողը կը յիշեցնէ թէ պատերազմի տարիներուն կիները եղան երկրին ընթացքը ապահովողը. պատերազմէն ետքն ալ առաջին կարդին վրայ դանուեցան անոնք, դարմանելու համար ամերիկեան ռմբակոծումներուն պատճառած վնասները:

Ս. Հիւսէյնի հրամանագիրը առաջին քայլ մը կը նկատուի, որուն պիտի հետեւին ուրիշներ ալ: Հաւանական է, օրինակ, որ արդիլուի կիներու համալսարան մուտքն ալ, քանի որ առաջարկի մը սիրացողներ գոյն կիլրարկելու առիթ պիտի չունենան, հետեւելով իրենց նախադահին արդելքին:

Լրագրողը անհեթեթ այդ կացութեան մէջ կը տեսնէ ամերիկեան սպառնալիքին դատ յաջողութեան փաստը: Չէ՞ որ ԱՄՆ յայտնած էին թէ իրենց նպատակը Իրաքը առաջնորդել էր նախաճարտարապետական չրջանի մը:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԿԼԷՆՏԻՃԻ Եղբայրական եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 15–ին, նչուած է արձակադիր եւ բանաստեղծ Նուպար Զարխուտեանի դրական գործունէութեան 60–ամեակը: Բացումը կատարելով Մաշտոց Գոլէճի տնօրէն Կարպիս Տէր – Եղիայեան, ներկայացուցած է յոբելեարին անձը եւ դրական վաստակը: Բանախօսած է Պօղոս Գիւրճեան, անդրադառնալով Նուպար Զարխուտեանի գործակցած նիւթերուն, չեշտը դնելով գիտա – երեւակայական մարդի իր դրուածքներուն վրայ: Անահիտ Երեմեան խօսած է յոբելեարի բանաստեղծութիւններուն մասին, Վահրամ Հաճեան ներկայացուցած է անոր պատմուածքները, իսկ Գէորգ Սրլոպեան անդրադարձած է անոր վաստակին: Գեղարուեստական յայտագրի դործակցութենէն ետք Տնօրհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է յոբելեարը: Փակման խօսք արտասանած է Կարպիս Տէր – Եղիայեան:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 23–ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.–ի ամէնօրեայ վարժարանի «Գողլթեան» նախակրթարանի եւ միջնակարդի բաժնի ամավերջի հանդէսը: Բացումը կատարած է Մուշեղ Գարագաշեան: Ներկայացուցած է Ամերիկայի Հայ Կաթողիկէ Համայնքի Առաջնորդարանի խօսք արտասանած է Ուսումնական Խորհուրդի ատենապետ Լեւոն Չաուշեան: Շրջանաւարտ դասարանի աշակերտներու կողմէ հայերէն, անդլերէն եւ ֆրանսերէն ուղերձներու ընթերցումէն ետք կատարուած է վկայականներու եւ մրցանակներու բաշխումը: Հուսկ Բանքը արտասանած է տնօրէն Րաֆֆի Տուտաղլեան: Նախակրթարանը տուած է 23 շրջանաւարտ, միջնակարդը բաժինը՝ 26:

*
**

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 18–ին, առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան քահանայ ձեռնադրած է Գէորգ Սարկաւագ Տէվէճեանը, վինք կոչելով Միքայէլ Քահանայ: Նորօծ քահանան ծնած է 1964–ին, Նիւ – Եորք: Ան ձեռնհասարանէն ետք ստացած է Պոսթընի Գիտութեանց վկայականը՝ ընկերային ծառայութեան ճիւղին մէջ: 1992–ին չրջանաւարտ եղած է Ս. Ներսէս ընծայարանէն եւ երկու տարի ալ հետեւած է Երուսաղէմի Դպրեվանքի դասընթացքին:

*
**

ՍԱՄԱԹԻՈՑ Սահակեան վարժարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 28-ին, Եչմիածնի Մարզական համալիրին մէջ: Բացումը կատարած է տնօրէնուհի Էլիզապէթ Զէյթի: Շնորհաւորական խօսքեր արտասանած են փոխտնօրէն Հասան Ասլան, Թաղային Խորհուրդի ատենապետ Գէորգ Եանկը եւ վարժարանի հիմնադիր Անդրանիկ Քէօսէեան: Ուղերձներու ընթերցումէն եւ պետրուեստական յայտագրի դործադրութենէն ետք կատարուած է վկայականներու յանձնումը 62 շրջանաւարտներու, որոնցմէ իւրաքանչիւրին նուիրուած է նաեւ մատեան մը Թաղային Խորհուրդին կողմէ:

ՍՏԱՅԱՆՔ

«ԱԿՈՒԱՄԱՆԵԱԿ»
Տրամախառն Խմէտի երեք արարուածով

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Խմբագրած եւ ծանօթագրած՝
Տոքթ. Վաչէ Ղազարեան

«Մայրենի» Հրատ., 2000
65 Colonial Avenue, Waltham, MA 02453

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑՐ)

Ա. ՄԱՍ

Ը.

Զորցած արիւնը ցամքած մէկը՝ Սարգիս էֆէնտին, ցլեզի պէս երկայն ու նիհար մարմինով, որուն վրայ դրուած մի-ենթկի պլուկ մը, ճղճիմ քիթով, ներս փոխած ծնօտով: Ցիտունը անցած, հանդարտ, բծախնդիր, կամացուկ մէկը, տոտիկ – տոտիկ քալող ու խօսող, որ յուսահատ ճիգեր կ'ընէր հետեւելու համար Մարտիկ աղային խօսքերուն ու կրակոտ պլոյժ յորձանքին, ճակատը կը կնճռոտէր, ականջները կը տնկէր՝ չհասկցողի դժգոհ երեսյթով, քիչ կը խօսէր ու կամաց – կամաց, քայլ առ քայլ, աչ ձեռքին մէջ համրիչ մը, որուն հատիկներուն անվատահին գանդատագիտութեամբ խօսքերը, մէկիկ – մէկիկ, կ'իյնային իր ժողատ բերնէն:

– Ինկ աղէկ ամմա, – առարկել կ'ուղէր երեմն, բայց իր խօսքը այնքան կը յաքայուէր, կը դանդաղէր, որ դեռ չարտասած՝ Մարտիկ աղա անհամբեր իր կատաղ ձայնին հզօր հնչումներովը կը խափանէր ծերունիին ջղային ու ծոյլ ըղձիւնը: Երեւակայեցէք քար մը, որ յանկնէր հեղեղի մը հոսումը կեցնել:

– Դուն ինծի մտիկ ըրէ՛, ա՛ պապամ, ինչո՞ւդ պէտք, – կ'ըսէր Մարտիկ աղա, որ ուրիշներէն խօսիլ չէր պահանջեր, չէր նեղներ, չատ հարուստ, չոայլ ըլլալով այդ մասին:

Իր մտացրութիւնը, խլութիւնը Մարտիկ աղային խօսքերուն ուշադրութեան՝ խոժոռ հրաւէրներու առիթ կուտար ան վերջինին կողմէն, որ ատ մասին չատ հոգ կը տանէր. իր խօսքերը «մտիկ կ'ընէ՞ք կոր, մտիկ ըրէ՛ք»ներով կը վիատյին:

– Մտիկ կ'ընե՞ս կոր, մխսի՛ւ, մտիկ ըրէ՛:

Պէտք էր «այո՛» ըսել բարձրաձայն, եթէ ոչ՝ կը կրկնէր իր հարցումը ու հրամանը:

Կար նաեւ 19 – 20 տարեկան երիտասարդ մը, ժպտուն, նիհար, ամքած, սատկած երեւոյթով: Երկայն սուր քիթ մը ունէր, ոլոր – մոլոր բուսնող նորածիլ պեխեր, մօրուքի կապած մը թուչին ծայրը մրոտող, թաւ ոտքեր յօնքեր մարած – մարմրած աչքերուն վրայ: Մինակ կամ ընկերներու հետ, երկինք նայելով կամ ձեռքը ունեցած մէկ գրքին վրայ, ատ տղան իր մտախոհ սիլուէթը կը պըրտցնէր ամբոխին մէջէն, ակնարկը տարտամ, քալուածքը վլվլուղ, անցուդարձ: Հակառակ ատ բաներուն, կրցեր էր չնորհիւ պաչտպաններու, աղուոր պաշտօն մը ձեռք ձգել պետական պաչտօնատան մը մէջ, ի մեծ ապշութիւն չատերու, որոնց համար իր սէրսէմուքիւնը վաւերական էր: Անունն էր Քուրչեան, չատ լաւ պատկերացնող իր անձը ու նկարագիրը: Իր պարապուրդի ժամերուն Մարտիկ աղային կուդար երբեմն ունկնդրել:

Մարտիկ աղա օր մը այդ երիտասարդը, որուն Հայ ըլլալը դիտէր, սրճարանին մէջ տեսած էր զրաղած «Ֆիկառօ»ի մէկ գրական յօդուածը կարդալով:

– Ատանկ բաներ մի՛ կարդար, մխսի՛ւ ... ատոնք պարապ բաներ են ... – ըսելով «Դրօշակ» մը տուած էր. – «Դրօշա՛կ» կարդա, «Դրօշա՛կ» ...

Ու ամէն անգամ, որ զայն տեսնար լուվռէն անցնիլը, կը կանչէր ու գրեթէ բռնի քովը կը նստեցնէր:

– Հէ՛, ի՞նչ ըսիր, կարապե՛տ ...

– Իրաւունք ունիս, էֆէնտի՛, իրաւունք ունիս, ճիշդ է ըսածդ:

Կարապետը հերոս մըն է: Ինք մխայն գիտէ, թէ ինչո՞ւ հերոս կ'անուանէ ինքզինքը: Հարցնել չըլլար իրեն. իր կողմէն ինքնատիպ տեղեկութիւն, բնա՛ւ: Հերոս է, ատիկա կը բաւէ. ինք ըսած է ատոր ուրիշները կը կրկնեն, ամէն մարդ Աղեքսանդրիոյ մէջ գիտէ, թէ հերոս է: Ընդունուած, վճռուած բան մըն է ատիկա. կ'ուզես նէ՝ տարակուսէ՛, ծաղրէ՛, տեղեկութիւններ հարցո՛ւր, իր չահատակութիւններուն պատմութիւնը: Վա՛յ քեզի: Փիչ մը սանկ ծուռ նայեցա՞ր. հեզնութեան խնամի, տարակոյսի ազդակեան խօսք մը յանդգնեցա՞ր, իր խօսքերուն հերքում մը, ընդդիմաբանութիւն մը փախցուցի՞ր բերնէդ, ոչ յարդական չեշտ մը, դէրք մը հազա՞ր իր նկատմամբ՝ խե՛րդ է անիծուեր:

Կարապետին խոչոր, երկու քովէն ուռած բիրտ դէմքը կը կարմրի բարկութենէն. նայիս կատաղած մատերով պեխերը կ'ոլորէ սպառնալից, աչքերը կը թաւալէ խոժոռ, գաւազանը ձեռքին մէջ կ'երերցնէ ու ահագին բերանը կը բանայ:

– Ծօ՛, ես քուկին խերդ կ'անիծեմ ... հա՛, չունչանորդի ... պիտե՞ս ես ով եմ ... ինծի պէս հերոսին ...

Սպառնալիքի, զայրոյթի, դեհիկ խօսքերու, հայհոյութիւններու աղտոտ հեղեղ մըն է կը թափի բերնէն:

Կրնաս նէ՝ պատասխան տուր՝ գաւազանի հարուածի մը կամ կուռիի մը առնախորժ անակնկալը աչքդ առնելով: Ադեքսանդրիոյ մէջ տեսակ մը տէրէպէյի կարած է այդ մարդը: Հերոսութիւնը իրեն անցալիր, վկայական, արհեստ ըրած, բիրտ ուժը՝ իրեն զրահ, ուրիշներուն վախկոտութիւնը՝ իրեն քաջութիւն, ջրհանկիրի կամ ծովահէններու նաւապետի սպառնալից, կոչտ, ինքնիշխան ձեւերով, աչխարհակալութեան նոռմանի պէս հառհառ ու բռնապետ, կը պտըտի Հայերուն մէջ՝ կռուխիւ, կիւղ, գաւազանի հարուածներ իջեցնելով աջ ու ձախ, հայհոյութիւններու, նախատինքներու, սպառնալիքներու տարափ մը տարտղնելով ճամբուն վրայ, ու, տեսակ մը ինքնակոչ դատախազ՝ իրեն չվերաբերող խնդիրներուն խառնուելով, վէճերու, կռիւներու միջամտելով, հաչտեցնելու տեղ ինք ալ կռուի բռնուելով, լուխիւն իր կամքին, խօսքին անպայման, հպատակութիւն պահանջելով, հարուստներու ներկայանալով ու իրը հերոս դրամ պահանջելով, փրցնելով բռնի, սպառնալիքներու, անարգանքներու հեղեղի մը մէջ:

Հերոս է. ըսելիք չկայ. ո՞վ կրնայ դիմադրել իրեն: Ապրին փրկութեանը համար իր կեանքը մահուան նչանած է: Ձամբայ տուէք, որ անցնի, լռեցէք, որ խօսի, քսակնիդ բացէ՛ք, որ առնէ մէկէն: Հերո՛ս է:

Ատ հերոսը սակայն, այնքան դիւրադրգիռ ուրիշներուն հետ, Մարտիկ աղային տեսակ մը յարգանք ... Հոս ակնածանք կը ցուցնէ: Կ'ըսեն, թէ պինքը սքանչացնողը ան է: Էն կատաղի չուներն ալ չէ՞ն լզեր մէթէ:

Ուրիշ դաչնակցականներ ալ կային: Ցոյն կառոնի մազերուն պէս սանտրուած դլուխով, ծնօտին երկու քովերէն եղջիւրներու կամ էշու ականջներու պէս մեկնող կիսամօրուսներով խպիղիկ մը: Գաւառացի տղայ մը՝ կարճլիկ, անչուք, լրկէ: Ռուսահայ մը՝ նիհար, երկայնահասակ, որ կը ջանար իր ընկերական զգաչափարները հպցնել Մարտիկ աղային՝ յուսալով թերեւս անոր հարստութենէն մաս մը փրցնել, իրը հեռեւանք իր քրոջած հաւատարմակրութեան:

(Շար. 40)

(Շար. Ա. էջէն)

դին կոչ կ'ընեն տէր կանգնելու իր իրաւունքներուն եւ «արժանի գնահատականը տալ այդ իշխանութիւնն ի շահ իրենց գործադրած անմնաց յանցագործ խարդախութիւններին»:

Թուելէ ետք վերջին ութ ամիսներու ընթացքին այս առընչութեամբ կատարուած քաղաքական բոլոր խաղերը, յայտարարութիւնը ստորագրողները կ'ըսեն.– «Մեր համոզմամբ, Ա. Յարութիւնեանի, Յ. Յարութիւնեանի, Ն. Բադալեանի, Մ. Մովսիսեանի եւ Ա. Յակոբեանի մասերով էրէական գործը կարճելու եւ էրէական գործը դադարեցնելու մասին ՀՀ գինադատախազի որոշումները իրենց էութեամբ պատմական փաստաթղթեր են՝ ի գիտութիւն սերնդների, թէ ինչպէս են քաղաքական պատուէր կատարելու հետեւանքով պատժից ազատուում ծանրագոյն յանցագործութիւն կատարողները»:

Որպէս հակազդեցութիւն յայտարարութեան, նախկին մեղադրեալ Յ. Յարութիւնեան պատասխանելով «Ազատութիւն» ձայնասփիւռի հարցումներուն, ըսած է թէ իրեն դէմ փաստեր չկային ու դոհերուն պարագաները հիմա լուրջ փաստաթուղթերու կարիքը ունին: Ան չարունակած է, թէ այս յայտարարութիւնը Գագիկ Ջհանդիրեանի նոր մէկ խաղն է ու ներկայիս կը փորձէ ուղղութիւն փոխել ու աղմուկ բարձրացնել դոհերուն պարագաներուն միջոցով: Իր կարգին, Գ. Ջհանդիրեան ալ մեկնաբանելով ըսուածը, նշած է թէ յայտարարութիւն հրապարակելը անոր հետեւակներուն իրաւունքն է եւ թէ եթէ անոնք համաձայն չեն նշեալ հինգերուն դէմ եղած մեղադրանքներուն, կրնան վերաքննութեան դիմել:

Սակայն, ինչպէս Անահիտ Բախչեան կ'ըսէ, եթէ նման դիմում կատարուի, նոր նախաքննութիւններ պիտի սկսին ու իրենք այլեւս ուրիչ ուշացում չեն ուզեր: Կ'ուզեն պարզապէս որ գործը դատարան հասնի:

«ԸՐՔԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 18 / 19)

ԳԵՐԻՆԵՐԸ ՄԵԿՆԵՑԱՆ ԲԱՔՈՒ

Յուլիս 18–ին ազատ արձակուած ու ՄԱԿ–ի մէկ օդանաւով Բաքու մեկնած են ԼՂՀ–ի եւ Հայաստանի սահմաններուն վրայ գերի լինկած վեց Ադրբեջանցիները: Անոնք օդակայանը կարճատեւ զրոյց ունեցած են լրագրողներու հետ, ըսած թէ գերութեան մէջ բնական պայմաններով ապրած են եւ դժգոհութիւն չունին: ԼՂՀ Երեւանի ներկայացուցիչը Կարէն Միրզոյեան ըսած է թէ Ղարաբաղի մէջ այլեւս ադրբեջանցի ռազմագերի չկայ, քայց Ադրբեջան կը շարունակէ հայ գերիներ պահել: Ան աւելցուցած է թէ իրենք կը յուսան որ միջազգային հանրութիւնը ճնշում կը բանեցնէ Բաքուի վրայ որպէսզի թացուին ապրեբախտման այն վայրերը ուր կրնան հայ գերիներ գտնուիլ:

«Ընդդէմ իրաւական բռնութեան» կազմակերպութեան նախագահ Լարիսա Ալավերդեան ըսած է թէ իրենց լաւատեղեակ աղբիւրներով՝ Ադրբեջանի մէջ կան վեց հայ ռազմագերիներ եւ մօտ 900 հայ պատանիներ: Իսկ Հայաստանի մէջ կը պահուին չորս ռազմագերիներ եւս եւ քաղաքացի մը: Հայկական կողմը պատրաստ է յառաջիկային յանձնելու նաեւ զանոնք:

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՌՈՒՍ – ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Բելառուսիոյ մայրաքաղաքը մեկնումի նախօրեակին տեղական թերթի մը տուած հարցազրոյցին ըսած է թէ Հայաստան ներկայիս չի պատրաստուիր միանալու Ռուս – Բելառուս միութեան: Աւելցուցած է թէ Հայաստան մեծ կարեւորութիւն ունի ՀԱՊ–ի չրջանակներուն մէջ երկկողմ յարաբերութիւններ մշակելու եւ այդ պետութիւններուն հետ գործակցելու համար:

*
**

Ս. ԲԱԲԱՑԵԱՆԻ ՈՒ ԱՆՈՐ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Մարտ 22–ին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ գործուած մահափորձին ամբաստանեալներէն բանակի նախկին հրամանատար զօրավար Ս. Բաբայեանի պաշտպան փաստաբանը Ժ. Շաքարեան յայտարարած է թէ հիմ չունի քննիչ մարմնին յայտարարութիւնը թէ տարակարծութիւն կայ իր ու պաշտպանեալին

տէր եւ Տիկին Կարպիս Սերոբեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սերոբեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Անարէ Պուրժէ եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան եւ զաւակները,

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ–հօր եւ ազգականին՝

ԱՌԱՔԵԼ ՍԵՐՈԲԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 18–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 21, ժամը 14–ին, Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին

6, avenue Bourgain

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

միջեւ եւ թէ ինք անհարկի կերպով կը ձգձգէ նիւթերուն ծանօթանալու գործը: Ժ. Շաքարեան ըսած է թէ Ս. Բաբայեանի հետ ամէն օր կ'աշխատի եւ արդէն ծանօթացած են 15 թղթածրարէն 13–ին: Իր կարծիքով որպէս առարկայական մօտեցումի արտայայտութիւն, նախագահ Ս. Ղուկասեան պէտք է միջնորդէր որ գործը դատաքննութեան համար Հայաստան ղրկուէր, մանաւանդ որ քննիչ խումբին մէջ Հայաստանէն իրաւական համակարգի աշխատակիցներ ընդգրկուած են:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԲԱՑՕՒՄԸ

Գերմանականէն, փորթուկալականէն և յունականէն ետք Յուլիս 18–ին բացումը կատարուած է Երեւանի Ֆրանսական համալսարանին որ առայժմ կը գործէ որպէս փակ բաժնեհիւրական ընկերութիւն (ՓԲԸ), որուն 15% բաժինը կը պատկանի Հայաստանի կառավարութեան, իսկ մնացեալը Ֆրանսական «Ռոն» եւ «Տէսթրիլոգ Ինֆորմանիք» հաստատութիւններուն: Պաշտօնական բացումը կատարած է նախագահ Քոչարեան: Ան իր ելոյթին մէջ ուրախութեամբ նշած է որ Հայաստանի մէջ կ'աւելնան եւրոպական չափանիշով բարձրաստիճան ուսման հաստատութիւնները, որոնց չնորհիւ կարելի կ'ըլլայ պատրաստել բոլոր ճիւղերու մասնագէտներ: Աւելցուցած է թէ Ֆրանսան միշտ մեծ տեղ գրաւած է Հայոց մշակոյթին մէջ եւ այս նոր իրագործումը ա՛լ աւելի կը խորացնէ աւանդական բարեկամական կապերը երկու երկիրներու եւ ժողովուրդներու, անկախ՝ անցողակի երեւոյթներէն: Ցիշեցուցած է նաեւ որ յառաջիկայ տարուան Փետրուարին որպէս Ժ. Շիրաքի հիւրը, Ֆրանսա կ'երթայ: Խօսք առած է նաեւ Ֆրանսայի դեսպան Մ. Լբկրա, ըսելով որ իրագործուածը հայկական մտայղացում է եւ Ֆրանսական իշխանութեան հաւատով դրսեւորում Հայաստանի հանդէպ: Ապա ան իր երկրին Արտաքին գործերու նախարարութեան անունով յուշամեդալներ յանձնած է նախաձեռնութեան հեղինակներուն եւ աշակցողներուն՝ Արթիւր Պաղտասարեանին ու նախարար Եղուարդ Ղազարեանին:

Բացման արարողութենէն առաջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին ՀՀ Գիտութեան եւ Կրթութեան նախարար Եղուարդ Ղազարեան, «Հայաստան – Ֆրանսա» բարեկամական խորհրդարանական խումբի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեան եւ դեսպան Մ. Լբկրա դանազան բացատրութիւններ տուած են ծրագրին իրագործման դանազան հանգրուաններուն մասին: Շէնքը հաստատուած է Ա.–դեսպան 8 հազկէն ու այս տարի կ'ընդունի առաջին 100 ուսանողներ, անտեսագիտութեան, իրաւաբանութեան և կառավարման մասնագիտացումով. անոնք կը սորվին նաեւ Ֆրանսերէն, անգլերէն ու գերմաներէն:

*
**

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Հայաստանի մէջ 2000 տարուան առաջին վեց ամսուան ընթացքին արձանագրուած է 5366 ամուսնութիւն, 628 ամուսնալուծում: Ծնունդներու թիւը եղած է 17·916, իսկ մահերունը՝ 22·958, ինչ որ 21,6% աւելի տոկոս կը ներկայացնէ, համեմատութեամբ ծնունդներու: Այլ խօսքով՝ մահացողները 5042 աւելի են նորածիններէն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒԼԻՍ 22

Տօն Սրբոց Երկհատասն Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երկքառասներորդ Առաքելոյն

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈՒՀ–ԵՐՈՒՄ* 70 ՏԵՂ Է ՑԱՏԿԱՑՐԵԼ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՑ ԴԻՄՈՐԴՆԵՐԻՆ

Հայաստանի կառավարութեան կողմից ս. թ. Յունիսի 22–ին հաստատուած ԲՈՒՀ–ական ընդունելութեան պետական պատուէրի չրջանակներում 70 տեղ է յատկացուել սփիւռքահայ դիմորդներին:

Այդ տեղերի չրջանակներում ընդունելութիւնն իրականացուելու է «Հայաստանում օտարերկրեայ քաղաքացիների ուսուցման մասին» կարգի համաձայն՝ ՀՀ կրթութեան եւ դիտութեան նախարարի կողմից ստեղծուող յանձնաժողովի նախագահ՝ առաւելութիւն տալով հայագիտական, մանկավարժական, արուեստի եւ սփիւռքի համար առաջնահերթ նշանակութեան այլ մասնագիտութիւններին:

Պետական պատուէրի տեղերից բացի սփիւռքահայ դիմորդները հնարաւորութիւն ունեն ընդունուելու նաեւ վճարովի համակարգ՝ նոյն կարգի համաձայն:

Հայոց լեզուին բաւարար տիրապետելու եւ կրթական ծրագրերին յարմարուելու նպատակով սփիւռքահայ դիմորդներն ընդունուելու են նախապատրաստական բաժանմունք՝ մէկ տարի ժամկէտով:

Հայկական դպրոցների չրջանաւարտներին հնարաւորութիւն կը տրուի դիտելիքների ստուգման (հարցազրոյցի) արդիւնքներով ուսումն սկսել առաջին կուրսից:

Դիմորդների փաստաթղթերի ընդունելութեան վերջին ժամկէտը Օգոստոս 1–ն է:

Դիմորդների կողմից լրացուող դիմում – հարցաթերթիկը ցանկացողները կարող են ստանալ Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնում:

Հասցէն՝
9, rue Viète — 75017 PARIS
Tél. : 01 42 12 98 00
Fax : 01 42 12 98 03

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ

(*) Բարձրագոյն Ուսման Հաստատութիւն:

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81–րդ Ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալէք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին:

Սոյնը 81–րդ Ընդհանուր ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնադրի տրամադրութեանց համաձայն դործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական ժողովի ատենապետին, հետեւեալ հասցէով. –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական ժողովի անդամներու:

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու չրջանակին քաս պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6.– Քննարկում Ընդհանուր ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենապետ

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

INFORMATIONS ARTISTIQUES

CANNES : XXVe Nuits Musicales du Suquet, Parvis de l'église Notre-Dame d'Espérance;

Lundi 24 Juillet, 21 heures 15

Trio Wanderer avec la participation de **Jean-Marc Phillips-Varjabédian** (violon).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 21
VENDREDI
21 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·953 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.953

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՄՓ ՏԷՅՎԻՏ բանակցութիւնները կարելի էր լսուած նկատել Յուլիս 19–ին եւ Սրաֆաթ ու Պարաք, ամէն մէկը իր տունը պիտի վերադառնար, հաստատուելով ձախողութիւնը, երբ վերջին պահուն Գլինթըն համոզեց որ փորձ մըն ալ կատարուի: Ինք 24 ժամով յետաձգելէ եաք ճափոն մեկնումը, Տիկին Օլպրայթի յանձնեց Սրաֆաթի եւ Պարաքի խօսակցութիւնները հովանաւորելու պաշտօնը: Պարաքի համար ձախողութեան պատասխանատուն Սրաֆաթն է, այս վերջինի համար ալ՝ Պարաքը: Անհամաձայնութեան գլխաւոր հարցը Երուսաղէմի կը վերաբերի: Պարաք հողամասերու փոխանակում մը կ'առաջարկէ: Ըստ իսրայէլեան մամուլին, Պարաքի առաջարկը առ ։– Իսրայէլ կը կոչ Ս· Քաղաքի սահմաններու մօտ տեղաւորուած հրեայ համայնքները (Մաալեհ, Ատ – Մին, Թիվաթ Զէէվ եւ Կիւշ էթցիոն) եւ կը կապէ մայրաքաղաքին: Ատոր փոխարէն, քանի մը պաղեստինեան դիւղեր (Վալաժահ, Թապէլ Մուքապար, Իսաւիյա) որոնք երուսաղէմի չուրջ են եւ իսրայէլեան հակակշռի տակ են, կ'անցնին պաղեստինեան իշխանութեան ձեռքը: Ասիկա անընդունելի է Սրաֆաթի համար, մինչեւ իսկ «քաղաքական անձնասպանութիւն մը» կը նկատուի:

ԺՈՍՓէն զոնփակ նիստ մը ունեցաւ կառավարութեան 11 անդամներու հետ Յուլիս 19–ին Գորսիքայի կենճռտա հարցին կապակցութեամբ, առանձին տեսակցութիւն մըն ալ ունեցաւ Շըվէնմանի հետ, բայց ամէն ինչ դադնի մնաց: Յաջորդ օրն է որ կրկին հանդիպում կար Գորսիքայի պատուիրակութեան հետ:

ԺԻՎէի (Առաջնութեան նահանգ) Սելքէքա գործատան 153 աշխատաւորներու ղողքները մասնակի գոհացում ստացան Յուլիս 19–էն 20–ի գիշերուան տեւ ժամանակ բանակցութիւններով: Ամէնէն կընճռտ կէտը կը վերաբերէր 150 հազար Ֆրանք պարգեւի պահանջին հարցը: Իշխանութիւնները յօժարեցան 80 հազարի, պահանջը կէսէն քիչ մը աւելի: Յուլիս 21–ին, յոյս կար որ վերջ գտնէ տագնապը: Այս գործատան աշխատաւորները գործադրած սպառնալիքներուն առջեւնէն (ծծմբային թթու թափելու գեղը) արձագանգ կը գտնէ այլ վայրեր: Այսպէս, նոյն չրջանի, Շիլթիկհամի (Սթրազպուրկի արուարձան) գարեջուրի գործատան մը բանուորները կը սպառնան կապի հաղորդակցները պայթեցնել: Կառավարութիւնը չատ լուրջի կ'առնէ այս նորածին բնապահպանութեան ահաբեկչութիւնը:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ Մայր Թագուհին հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը սկսաւ Յուլիս 19–ին (բուն թուականը Օգոստոս 4 է) պատկառելի տողանցքով մը: Վարդապետի դլխարկով եւ ըղձատով, էլիզապէթ, կողքին ունենալով թոռը՝ Իչխան Շառլ, ողջունուեցաւ հաղորդուրդին կողմէ, որու նոյնիսկ հաւատիպետական տարրերը յատուկ սէր ու յարգանք կը տածեն իրեն հանդէպ: Ուրախ մթնոլորտին մէջ, թէեւ որոշ լարածութիւն մը տիրեց, երբ լուսեցան յաղորդական սպառնալիքները եւ այն տեղեկութիւնը նաեւ որ ռումբ մը դրուած է մերթոյի կայարան մը: Հարկ եղաւ փակել բազմաթիւ կայարաններ, ինչպէս Վիքթորիա, Փատինկթըն, Ուէսթմինսթըր եւ ի վերջոյ ռումբը գտնուեցաւ եւ կարելի եղաւ խայծառակել: «Քուին Մըմ»ի այս տօնին չէր մասնակցեր էլիզապէթ Բ· Քաղուհին չուքի մէջ չձգելու համար

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ՏԱԿ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԽՆԴՐՈՎ

Հոկտեմբեր 27–ի դէպքին նախաքննութեան նկատմամբ տիրող կասկածներ կը չարունակեն ղբաղեցնել Հայաստանի քաղաքական չրջանակները: Ազգային Ժողովին այն 66 երեսփոխաններուն որոնք ներկայ էին ահաբեկչութեան, ցրուած է յայտարարութիւն մը ուր կ'ըսուի թէ դինուորական դատախազը իրաւունք չունէր ջնջելու Ալեքսան Յարութիւնեանի, Յարութիւն Յարութիւնեանի եւ Նայիլի Բաղալեանի դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Չոն կը պահանջուի դինուորական դատախազութենէն որ այդ անձերուն ուղղուած ամբաստանութեան անհիմն ըլլալու քնոյթը ապացուցանէ, կամ ընդունի որ անոնք յանցաւոր էին ու դատական հետապնդումի ձեռնարկէ անոնց դէմ:

Խորհրդարանի իրաւական բաժնի նախագահ Վլադիմիր Նազարեան եւս համաձայն չէ խնդրոյ առարկայ անձերուն դէմ եղած ամբաստանութեան ջնջումին ու կ'ըսէ թէ անոնք պէտք է վերաքննութեան դիմեն, քանի որ այդ ճամբով կրնան անմեղ հռչակուիլ, այլապէս միշտ կասկածի ենթակայ կը մնան:

⁂

Նոյն հարցին մասին «Կանանց հանրապետական խորհուրդ»ն ալ յայտարարութիւն մը հրապարակած է, նոյնպէս քննադատելով նախաքննութեան ընթացքը: Չոն կ'ըսուի թէ մարդու իրաւունքները պաշտպանելու չանքերը այն տպաւորութիւնը ձգած են թէ միայն ոճրագործներուն համար մեղմացուցիչ պարագաներ դտնել է նպատակը: Յայտարարութիւնը

մայրը, որպէսզի յարգանքն ու պատիւը միայն անոր ընծայուին:

ՍՊԱՆԻՈՑ ՄԷՋ, ԷԹԱ–ն կը չարունակէ ահաբեկչական իր գործունէութիւնը եւ Մալակայի մահափորձէն չորս օր եաք, երկու նոր ռումբեր գետեղուած էին, Յուլիս 19–ին, կրկին Մալակայի մէջ: Առջինն ռումբը չէ պայթած, ուրիչ մը պայթած է Վիլճորիայի առեւտրական կեդրոնի մը մէջ, մեծ վնասներ պատճառելով, բայց, դոհ չկայ:

ՀԵՊՐՈՆԻ ՄԷՋ, քանի մը տասնեակ լրագրողներ ցոյց մը ըրած են բողոքելու համար իսրայէլեան բանակին դէմ, որ ապօրինի կերպով տեղաւորուած Հրեաններու կողքին եղած է այն խռովութիւններու առեն, որոնք տեղի ունեցած են չաբաթու սկիզբը: Այդ Հրեաները, որոնց միացած են պէնուրնները, յարձակած են պատճառնգի լրագրողներու եւ նկարահաններու վրայ որոնք միջազգային գործակալութեանց համար կ'աշխատէին: Երեք լրագրող վիրաւորուած են:

ԱՆԳԱՐԱ յայտարարած է որ, իր դեսպանի Պարսկաստանի նոր հրթիռի մը փորձը վտանգաւոր է, այդ տեսակ զէնքերու բպմացումին պատճառաւ չրջանին մէջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ստիպուեցաւ ընտրութիւն մը ընել Զէչնիոյ իր գործակիցներուն միջեւ, քանի ներքին պատերազմը կը տիրէր: Կրեմլին, ի վերջոյ, մուֆթի կաղիրովը ընտրեց Գանտամիրովի դէմ:

կ'ատարի սպառնալիքի հետեւակարով մը, ըսելով՝ «Ատեան չընէ որ գործին վերջակէտը դատարանին մէջ չդրուի ու ժողովուրդը պարտաւորուի տեսնելու իր սեփական դատաստանը»:

⁂

ԱԼԻԵՒԻ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՏՆԵԼՈՒ ՎՐԱՅ Է···

Ադրբեջանի նախագահը հանդիպում ունեցած է Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի հերթական նախագահ Պենիթա Ֆեռերօ – Վալթնէրի հետ, որու ատարին յայտարարած է որ դոհ է տեսակցութենէն եւ հաստատած է որ ղարաբաղեան հակամարտութիւնը միայն խաղաղ ճամբով կրնայ լուծուիլ: Աւելցուցած է· – «Խաղաղութիւն կ'ուզենք Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ եւ ցարդ երկար համբերեցինք այդ պատճառով իսկ, բայց, մեր համբերութիւնը հատնելու վրայ է: Դուք եւ Մինսկի խումբը եւ ՄԱԿ–ը պէտք է դիտակցիք որ Ադրբեջանի դէմ անարդարութիւնն ալ պէտք է վերջ գտնէ»:

Ալիեւի համար, երկու կողմերն ալ զիջումներ պէտք է ընեն, բայց, կենսական է նկատի առնել որ տուժող կողմը Ադրբեջանն է:

⁂

ԼՂՀ

Հ·Յ·Դ· ԵՐԿՈՒ ԵՐԵՍՓոԽԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԶԵՂԵԱԼ ՀԱՄԱՐՈՒԱԾ

Ստեփանակերտի Թիւ 4 եւ 7 ընտրաչրջաններու ընտրութիւնը չեղեալ համարուած է, իրրեւ հետեւանք Ռ· Ադամեանեան եւ Հրատ Մելքումեանի բողոքին: Ասոնք առարկած են որ ընտրական ցանկերու վրայ անճշդութիւններ եղած են եւ անընդունելի իրարանցում մը տեղի ունեցած է ընտրութեան օրը: Այդ չրջաններու ընտրուած երկու երեսփոխանները՝ Սէյրան Հայրապետեան եւ Մաքսիմ Միրզոյեան կը պատկանին Հ·Յ·Դ· կուսակցութեան:

Այժմ 9–ի տեղ Հ·Յ·Դ·— ունի 7 երեսփոխան եւ միւս Բ· դիրքի վրայ է Խորհրդարանին մէջ ԺԱՄ–էն (Ժողովրդավար Արցախ Միութիւն) անմիջապէս յետոյ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 19 / 20)

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա· ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ԲԵԼԱՌՈՒՍԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 19–ին, վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեանի դլխաւորած պատուիրակութիւնը պաշտօնական երկօրեայ այցելութեան մը համար Մինսկ ժամանած է: Այս մէկը նոր վարչապետին պաշտօնական առաջին այցելութիւնն է:

Վարչապետին ընկերացող պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Արդիւնաբերութեան եւ առեւտուրի նախարար Կ· Ճէմարեան, Գիւղատնտեսութեան նախարար Զ· Գէորգեան, կառավարութեան աշխատակազմի դեկավար–նախարար Ա· Մանուկեան, երեսփոխան Վ· Բաղալեան եւ պաշտօնական այլ անձեր, գործարարներ: Մինսկի օդակայանը դիրենք դիմաւորած են Բելառուսիոյ վարչապետ Վ· Երմոչին, փոխ–վարչապետը և բարձրաստիճան այլ պաշտօնատարներ: Չոս, արդէն երկու երկիրներու վարչապետները առանձին կարճ հանդիպում մը ունեցած

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Թիւրքմէնիստանի Երեւանի դեսպանը վճռապէս հերքած է Հայաստանեայց Եկեղեցին գործունէութեան դէմ իր երկրին մէջ արգիլք գտնուելու լուրերը: Այդ լուրերը տարածուած էին արեւմտեան լրատու գործակալութեան մը կողմէ, ըսելու համար թէ թիւրքմէն իշխանութիւնները չեն արտօներ կասպեան չրջանի հայկական եկեղեցիի մը նորոգութիւնը:

են, քննարկելով այդին նպատակները: Յաղթանակի յուշահամալիրին ծաղկեպսակ զետեղէլէ եաք Ա· Մարգարեան ընդունուած է նախագահ Ա· Լուկաչենկոյի կողմէ: Բելառուսիոյ նախագահը չեչտած է թէ չուրջ երկու տարի է Ռ· Քոչարեանի հետ միասնաբար կ'որոնեն համագործակցութեան ուղիներ եւ քաղաքական որեւէ խնդիր չկայ երկու երկիրներու միջեւ, առկայ է փոխըմբռնում· աւելցուցած է թէ հաղորդակցութեան պատչամ միջոցներու բացակայութիւնը կը խոչընդոտէ տնտեսական փոխգործակցութիւնը: Ապա Ա· Մարգարեան Լուկաչենկոյի փոխանցած է աչնան Հայաստան այցելելու Ռ· Քոչարեանի հրաւէրը: Օրուան երկրորդ կէսին տեղի ունեցած է երկու վարչապետներուն պաշտօնական հանդիպումը: Գլուխ դլխի տեսակցութենէն եաք իրենց միացած են երկու կողմերու պատուիրակութիւնները: Ստորագրուած են չուրջ տասնեակ մը միջկառավարական համաձայնագրեր: Երեկոյեան, Հայաստանեան պատուիրակութիւնը այցելութիւն մը տուած է Հայաստանի դեսպանատան: Ցետոյ, «Բարեկամութեան Տան» մէջ վարչապետը հանդիպում մը ունեցած է տեղւոյն հայ համայնքին հետ:

⁂

Թ· ՊԼԷՐ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ Ս· ՏԷՄԻՐԼԻ ՅՂԱՑԱԾ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

Մեծն–Բրիտանիոյ վարչապետ Թ· Պլէր Յուլիս 19–ին, Լոնտոնի մէջ Վրաստանի նախագահ Շեվարնաձէի հետ ունեցած տեսակցութեան ատարին կայացած մամուլի ասուլիսին ըսած է թէ կը պաշտպանէ Թուրքիոյ նախկին նախագահ Ս· Տէմիրէլի կողմէ առաջադրուած Կովկասեան կայունութեան դաշնագրի դաղափարը: Ան աւելցուցած է թէ իրենք այդ տարածքային կը համարին աչխարհի կարեւոր դաղոյններէն մէկը:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԳԻՒՄԲրիի ՇԻՐԱԿԸ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՅ ՄՐՑԱՇԱՐՔԷն

ՓԱԹԷ ԲՈՐԻՍՈՎ – ՇԻՐԱԿ՝ 2 – 1

Եւրոպայի ախոյեաններու բաժակի զրսման խաղերու նախնական փուլին Հայաստանի ներկայացուցիչ Գիւմբրի Շիրակը դարձի մրցումին պարտուելով բեւլառուս իր մրցակիցէն, դուրս մնացած է մրցաշարքէն: Յուլիս 19–ին 5000 հանդիսատեսներու ներկայութեան Բորիսովի Փաթէ–ն 2 – 1 պարտութեան մատնած է (երթի մրցում՝ 1 – 1) հայաստանեան ակումբը: Հակառակորդին կէտերը նչանակած են Վիտալի Ռոկոզկին (17–րդ) եւ Եւկենի Լոչէնկով (58–րդ), մինչ Շիրակի կէտին հեղինակը եղած է Օհաննէս Տախմազեան (73–րդ), որ արդէն երթի մրցումին ալ նչանակած էր:

ԳՐԱԴԱՏԱԿԱՆ

«ԿԵԱՆՔԻ ԿԵՌՄԱՆՆԵՐՈՎ» ԵՒ... ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒՆՈՎ

(Թ. ԹՈՐԱՆԵԱՆԻ «ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ»ՈՒ ՆՈՐԱՏԻՊ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻՆ ԱՌԹԻԻ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թորանեանի նորատիպ ժողովածուին 17 պրուած-քներէն պէթ 16-ին մէջ երեւցող հերոսները յիշատակուած են իրենց իսկական անուններով, ինչպէս Ուիլիըմ Սարոյեան, Ժակ Իհմալեան, Յակոբ Մարթայեան, Զաւէն Պիպէռեան, Զահրատ եւ այլք, բոլորն ալ արուեստի, գիտականութեան եւ հանրային մարզերէ յայտնի անուններ: Բացառութիւն կը կազմեն մի միայն նոյնինքն հեղինակը (Թ. Թ.), որ իբրեւ գործող անձ, միշտ հանդէս կուգայ Գ. դէմքով եւ անուն կը փոխէ մէկ պրուածքէն միւսը՝ մկրտուելով Տաւրոս, Տիգրան, Վազգէն, Պետրոս, Երուանդ, Արսէն, Զաքար եւ այլն:

Հակոտնեայ ու բռնապրօսիկ այս միջամտութիւնն է ահա, որ կրկնակի հարուած կը հասցնէ իր պրուածքներուն, ինչպէս յիշեցինք հեղ մը. առաջին՝ սոսկական դիմափոխութեամբ եւ անուանափոխութեամբ չի կրնար պատմուածքի վերածել նիւթը (արեւելահայ մեր գարմիկները պիտի ըսէին՝ «չի ստացուում»), իսկ միւս կողմէ՝ վաւերականութենէ կը զրկէ այս յայտնի անուններուն մասին իր պատումներն ու վերագրումները:

Պատմուածք կառուցելու այս ձախողութեան մէկ այլ պատճառն ալ պէտք է նկատել հեղինակին՝ ինքզինք (Գ. դէմքով) պատմուող նիւթերէն դուրս դնել չկարողանալու տկարութիւնը, որ կուգայ տպաւորապաշտ էջերու իր երկար փորձէն: Այս ուղղակի ու շատ անգամ «բռնակայ» ներկայութիւնը յաճախ կը խանգարէ բովանդակութեան միատանականութիւնը, մանաւանդ երբ հեղինակը երկարօրէն կը պատմէ իր տա կամ նա սըխրագործութիւնը, միշտ Գ. դէմքով: Այսպէս է, զոր օրինակ, «Սարոյեանի Բարկութիւնը» պրուածքին մէջ, ուր ամբողջ էջ մը կը խօսուի Բժիշկ Պետրոսի (=հեղինակը) Մարոքի մէջ կատարած արար բժիշկներու համագումարին մասնակցութեան, ալժերացի բժիշկի մը հետ վիճաբանելուն, յետոյ ալ անոր գիրքեր նուիրելուն մասին, աւելի վերջ միայն անցնելու համար «բուն նիւթ»ին, որ է՝ Սարոյեանի Լաթինքիա ժամանումը (Բժ. Պետրոսի ներկայութիւնը կրնար արդարանալ միայն յուշագրութեան մը մէջ եւ ո՛չ պատմուածքի, ուր շատ – շատ նախադրեալին մէջ երկրորդական դեր մը ունենալ կրնար):

Ուրիշ տեղ մը, հեղինակը ամբողջ պրուածքին մէջ չի կրնար որոշել, թէ ո՛վ է վերջապէս իր պատմուածքին հերոսը: Այսպէս է, օրինակ, «Օգականաւակայանի Աղջիկը» պրուածքը, ուր կ'ենթադրուի որ պրուածքին առաջին կէսին մէջ երեւցող նրբանկատ Թրքուհին է հերոսուհին, բայց երկրորդ կէսին մէջ կը յայտնուի անհաղորդ ամերիկացի մը, մինչ բեմէն անհետ կը հեռանայ... «օդանաւակայանին աղջիկը»: Այս եւս հեղինակին ճամբորդութիւններէն ժապաւէն մըն է միայն եւ ոչ թէ պատմուածք մը:

Իսկ եթէ մէկ – երկու պրուածքներ կը մատնեն պատմուածքային կառուցուածք մը, այլեւս դիւրաւ ենթադրելի է որ ամէնուն ո՛չ թէ հեղինակին յատկութիւն է, այլ նիւթին բերած նպաստը: Այդպէս են ժողովածուին առաջին երկու պրուածքները՝ «Տէր Հայրը» եւ «Մեէքէ – Մեհմէտ կ'երթար», ուր սակայն բախտէ ետք ո՛չ գործողութիւնը կը զարգանայ բաւականաչափ, ո՛չ ալ հոգեկան վիճակներու տրամաբանական եւ համոզիչ ալեքսիւմ մը կը նկատուի հերոսներու ներքին աշխարհին մէջ:

Արդ, գեղարուեստական արձակ մշակելու հեղինակին յաւակնութիւնը ամբողջապէս ձախողած ըլլալով՝ կարելի՞ է հարց չտալ, թէ ինչո՛ւ Թորանեան այս նիւթերը չէ ուզած ներկայացնել իբրեւ դէմքեր ու ճամբորդական էջեր, ուր կաշկանդումներ չկան բնաւ եւ արուեստի հարցն ալ երկրորդական կը մնայ չատ անգամ: Արդեօք ա՞յն, որ հեղինակը անոնց կարեւոր մէկ տոկոսը արդէն օգտագործած է իր նախորդ հրատարակութիւններուն մէջ, թէ՞ զրական այս տեսակն ալ իր անունին կցելու ցանկութիւնն մը...

«Կեանքի կեռմաններով»ին զրանկարները ունին խորքի եւ ձեւի քանի մը ընդհանուր գիծեր եւս, որոնց հարկ է անդրադառնալ առանձին.

1. – Քարոզչական տիպի յարաբերաբար բարերար հայրենասիրութիւն մը զգալի է էջերու ստանքին, իբրեւ քնական արդիւնք՝ նիւթերուն ընձեռած մթնոլորտին (ճամբորդութիւններ դէպի Արեւմտեան Հայաստան եւ հայկական հետքերու փնտռտուք): Բայց այդ հայրենասիրութիւնը հրամցուած է ընդհանրապէս ժամն տարազով մը, որ տեղ – տեղ ծանդեզի յոյցերով ալ կ'արտայայտուի (Օրինակ՝ Անգարայի ամէնէն բազմամարդ մէկ պողոտային վրայ Վազգէն (=հեղինակը) բարձրաձայն կ'երգէ Զարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն, մինչ անցորդներէն ոմանք հարց կուտան. «Այս խենթը ի՞նչ կը պոռայ...» – տե՛ս էջ 92–93):

2. – Հեղինակը յաճախ կը տարուի թուրքին մէջ յայտնաբերելու քաղաքակիրթ մարդը, որ կրնայ երախտապարտ ըլլալ ու բարի («Մեէքէ – Մեհմէտ Կ'երթար»), բարեացակամ ըլլալ ու կաշառք չառնել («Օդանաւակայանի Աղջիկը»), որ կրնայ բժիշկ ըլլալ ու հայ բժիշկի դումար չվերցնել («Վանայ Կատուն»), որ կրնայ համախոհ ու գործակից ըլլալ («Հանդիպում Ագերիի մը Հետ»), որ կրնայ «այդ որքա՜ն զրատուներ» ունենալ, թարգմանական հարուստ գրականութիւն ու թրքերէնով կարգալ աշխարհի մեծերը («Անգարայի մէջ»): Այս պարագան զրեթէ վարոմի կը վերածուի թուրք ձախակողմեան բանաստեղծ Նազըմ Հիքմէթի (1902 – 1963) նկատմամբ, որուն տողերը անգիր կ'արտասանուին Հայու բերնով՝ կարսի, Մոսկուայի եւ Պոլսոյ մէջ ... (Տե՛ս՝ «Կարս Բերդաբաղաբին մէջ» եւ «Փագը»): Առանց մեղադրելու նման միտում մը, այս առթիւ թերեւս տխուր է յիշել, թէ Նազըմ Հիքմէթներու հետ «ինթերնացիոնալ» զգայարներով «եղբայրացած» Ա. Շաւարշը, Փագը եւ չատ ուրիշներ պարզապէս անոնց ջազացքին ջուր դարձան: Հակառակը չեղաւ: Ի՞նչ ըրաւ ու զրեց Նազըմ Հիքմէթ...:

3. – Ժողովածուին զրանկարները զգիջախտաբար զուրկ են գեղարուեստական ճաշակէ: Հոն ընթերցողը կը գտնէ ո՛չ մէկ զեղահիւս նկարագրութիւն, ո՛չ մէկ զեղեցիկ պատկեր, ո՛չ մէկ հոգեբանական խմաստութիւն, սրամտութիւն կամ հիւմըը, եւ ի վերայ այսը ամենայնի՝ ոճային ո՛չ մէկ առանձնայատկութիւն կամ չքեղութիւն: Նոյնիսկ տիպերուն բաժինները, որոնք զրութեան կենսունակութեան կրնային նպաստել, ճապաղ են՝ խրտչեցուցիչ ըլլալու աստիճան... (տե՛ս «կարս Բերդաբաղաբին մէջ» խորագրով զրուեան այն բաժինը, ուր «բանի մը երկիրներու բանի մը համալսարաններ յաճախած ու ի վերջոյ որպէս բժիշկ» վկայուած Վազգէն Մեծ Եղեռնը կ'ուզէ ապացուցել Պոլսոյ Տնտեսագիտական համալսարանէն չընձառուած Իպրահիմ Պէյին, եւ թէ վերջինս ինչպէ՞ս կը վերաբերի այս «խօշ» Հայուն հետ...):

4. – Հեղինակը ունի երեւոյթի մը պատկերին առջեւ զեղումներու ապատանող լեզու մը, որ անխնամ է իր ամբողջութեանը մէջ: Անկախ՝ արեւելահայերէնին յատուկ բառերէն եւ արտայայտութիւններէն, կան արեւմտահայերէնին խորթ բարդութիւններ ալ, ինչպէս՝ մոթորանաւ, օդանաւակայան, թաւաստեւ, լուսափոր, նաեւ օտար բառեր՝ ախել, թերրաս, հոլլէկ, սխալ բառաձեւեր՝ խաղացնել, հատրեակ, իջնալ եւ այլն, եւ դեռ՝ լեզուական բազմաթիւ անհարթութիւններ, չարադրանքի անփութութիւններ...:

***

Նման տիպի հրատարակութիւններու դիմաց, թերեւս լաւագոյն հակազդեցութիւնը պիտի ըլլար լռութիւն պահել, չխօսիլ այդ մասին, թողլով որ հեղինակ կամ հրատարակիչ «բաւարարուած» զգան իրենք զիրենք՝ մամլոյ չարք մը օրկանները մէջ լոյս տեսած սոսկական «ստայանք»ներով...:

Բայց երբ գրականութեան լուանոցքէն անդին ինկած զործ մը հրապարակ կ'իջնէ այդ նոյն գրականութեան անունով (օրինակներ չեն պակսիր դէս ու դէն), հարկ կ'ըլլայ երբեմն խզել լռութիւնը ու արտայայտուիլ սրտբացօրէն՝ տուեալ երեւոյթին զարման մը բերելու մնայուն բազձանքով: Մեր այս տողերը արդիւնքն են այդ բազձանքին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հալէպ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԻ ՄԻՋՈՑ

Առողջութեան եւ վերաբերումի վրայ երաժշտութեան ունեցած ազդեցութեան դաղափարը զոյութիւն ունի Արիստոտէլի եւ Պղատոնի օրերէն ի վեր: Սակայն երաժշտութեամբ դարմանումի առպարէզը ծնունդ առաւ 20–րդ դարուն՝ Ա. եւ Բ. Աչխարհամարտերէն ետք, երբ մասնագէտ եւ սիրող երաժիշտներ սկսան հիւանդանոցներ այցելել՝ պատերազմի վիրաւորներուն համար նուագելու: Հիւանդներուն Փիզիքական եւ զգացական «պատասխան»ը նկատելի դարձաւ բժիշկներուն համար, որոնք սկսան պահանջել, որ հիւանդանոցներուն մէջ երաժշտութեան բաժանմունքներ ստեղծուին:

1944–ին բացուեցաւ երաժշտութեամբ դարմանողներ պատրաստող առաջին հիմնարկը, որ մինչեւ օրս կը զործէ իբրեւ Միացեալ – Նահանգներու Միչիկըն նահանգի համալսարանի բաժանմունք:

Այս զարգացումները յատուկ են մասնաւորաբար արեւմտեան երկիրներուն: Արեւելեան երկիրներուն մէջ երաժշտութիւնը տարբեր ձեւով մաս կը կազմէ զանազան մշակոյթներու եւ իբրեւ դարմանումի միջոց անոր զիտականացումը տակաւին իր առաջին քայլերը կ'առնէ:

ԻՆՉ ԿՐՆԷ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՄԲ ԴԱՐՄԱՆՈՂԸ

Երաժշտութեամբ դարմանումի մասնագէտը եղանակներու նկատմամբ անհատի մը հակազդեցութիւններուն հիման վրայ կը փորձէ ծանօթանալ անոր զգացական ապրումներուն, ինչպէս նաեւ՝ անոր հաղորդակցութեան եւ մտային կարողութիւններուն: Այս գնահատման ձեւը կըրնայ տարբերիլ թուիլ, սակայն անիկա չատ աւելի հասկնալի կը զառնայ եթէ մեզմէ իւրաքանչիւրը մտաբերէ զանազան պահեր, ուր եղանակ մը, մեղեդի մը զինք «փոխադրած է» տարբեր աշխարհներ եւ երբեմն անապատելի յուզումներ յառաջացուցած: Այս «կախարդանքին» իրականութեան հաստատելով եւ ծանօթ ըլլալով է, որ երաժշտութեամբ դարմանումի մասնագէտները կը մօտենան իրենց դիմող անհատներուն:

Այս գնահատումէն ետք տեղի կ'ունենան նիստեր, որոնց ընթացքին կը գործածուին զանազան միջոցներ, ինչպէս՝ երաժշտութեան ունկնդրութիւն, երգերու յօրինում, զրոյցներ եւ այլն, չատ անհատներու կարիքներուն: Այս նիստերը կրնան նաեւ խմբային ըլլալ:

Տրուած ըլլալով, որ երաժշտութեամբ դարմանումը կը յարմարեցուի իւրաքանչիւր անհատի, այս դարմանումի նիստերը «կանոններ» չունին (ինչպէս, օրինակ, հոգեվերլուծութեան նիստերը ճշդուած տեւողութիւն ունին բոլոր անհատներուն համար): Երաժշտութեան ընտրութենէն մինչեւ նիստի տեւողութիւնը կ'որոշուին՝ ըստ անհատներուն: Հիմնականը այն է, որ եղանակներու ունկնդրութեան թէ այլ միջոցներու ընդմէջէն անոնք արտայայտեն եւ ապրին իրենց խոր յուզումներն ու վախերը, ինչպէս նաեւ հետզհետէ հաչտեցնեն իրենց միտքերն ու զգացումները՝ հասնելու համար հանդարտ եւ ինքնագիտակից հաւասարակշռութեան:

ՈՐՎ ԿՐՆԱՅ ՕԳՏՈՒԻԼ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՄԲ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄԷՆ

Մինչեւ օրս դարմանումի այս ձեւը օգտակար զարձած է երախաներու, պատանիներու եւ չափահասներու, մտային թէ հոգեկան հաւասարակշռութիւն փնտռողներու, տարիքի հետ կապուած հարցեր ունեցող անհատներու (ինչպէս՝ Ալցայմըրի հիւանդութենէն տառապողներու), ուղեղային վնասուածքներ ունեցողներու, ինչպէս նաեւ՝ թմրամոլներու:

Զարմանալի չէ, որ երաժշտութիւնը եւ անով դարմանումը ազդեցութեան այնքան տարածման դաշտ զտած են, որովհետեւ նախ խորքին մէջ հարցը ախոյեան «տեսակը» չէ, այլ՝ դարմանումին հաւատացը. երկրորդ՝ երաժշտութիւնը կապ մարդկային ստեղծագործութիւն է եւ զոյութիւն ունի իւրաքանչիւր անհատի մէջ, հետեւաբար անկախ տառապանքին ձեւէն, անիկա չատ աւելի դիւրութեամբ կրնայ հասնիլ մարդ անհատին ներաշխարհին, նոյնիսկ հոն, ուր բառեր չկան ցաւը պատմելու համար:

ԹԻՒԲԵՐՔՈՒԼՈՒՄՆԵՐ

Երաժշտութեամբ դարմանումի վերաբերեալ ամէնէն աւելի տարածուած թիւրըմբռնումներէն մէկը այն է, որ մասնագէտին զիմող անհատը պէտք է երաժշտական որոշ ձիրք ունենայ: Ինչպէս արդէն նչեցինք, այս ձեւի դարմանումը կապուած չէ երաժշտական կանոններուն կամ ներքին դրութեան, այլ՝ այն իրողութեան, որ երաժշտութիւնը Մարդուն ծնունդն է եւ հետեւաբար կը պատկանի մարդկային ընկերութեան բոլոր անդամներուն, որոնցմէ իւրաքանչիւրը թէեւ իրեն յատուկ ձեւով եւ չատ իր կարողութիւններուն կ'ապրի եղանակներ, սակայն ամենայղէպս անտարբեր չէ:

Այլ թիւրըմբռնում մը կարելի է նկատել այն, որ երաժշտութեան որոշ տեսակ մըն է միայն որ դարմանող ազդեցութիւն ունի (մասնաւորաբար՝ դասական երաժշտութիւնը): Մասնագէտները կ'ընդգծեն, որ այս կարծիքը անհիմն է եւ անդամ մը եւս՝ եղանակներու ընտրութիւնը կը կատարուի չատ անձերու կարիքներուն համապատասխան:

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐ, ԾԵՐԱՆՈՑՆԵՐ ԵՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Արեւմտեան երկիրներուն մէջ երաժշտութեամբ դարմանումը բաւական լայն տարածում գտած է եւ անիկա կ'օգտագործուի բազմաթիւ հաստատութիւններու մէջ:

Հիւանդանոցներուն մէջ երաժշտութիւնը կը գործածուի զանազան կացութիւններու մէջ՝

– Դեղերու եւ սրսկումներու զուգահեռ, հիւանդներուն ցաւերը մեղմացնելու համար:

– Անոնց տրամադրութիւնը բարելաւելու եւ ընկճուածութեան դէմ պնդելու համար:

– Հիւանդները հանդարտեցնելու եւ երբեմն քնացնելու համար:

– Փիզիքական վարժութիւններ կատարող հիւանդները խանդավառելու համար:

– Զգային եւ մկանային դրութիւնները վրայ ազդելով լարուածութիւնը հետացնելու համար:

Ծերանոցներուն մէջ երաժշտութեան դլխաւոր նպատակը ծերերուն ֆիզիքական, բայց մանաւանդ հոգեկան եւ մտային ներաշխարհներու գործունէութեան մակարդակի պահպանումն է: Մտային մակարդակի պահպանումն է: Մտային մակարդակի պահպանումն է: Մտային

աուելու եւ զգացումներ դրսեւորելու առնոց ձգտումը, ինչպէս նաեւ ֆիզիքական շարժումներու համադրումը՝ պարզերով եւ զանազան այլ վարժութիւններով:

Վերջապէս հոգեբուժական հիւանդանոցներուն մէջ երաժշտաւթիւնը կ'օգնէ, որ «հիւանդները» պեղեն իրենց յուզումները, դրական փոփոխութիւններ յառաջացնեն իրենց զգացումներուն եւ մտքամադրութեան մէջ, անդրադառնան կեանքի պեղեցկութեան եւ հաղորդակցու իրենց կարողութեան զարգացման համրով տրվին վերակառուցել մտերիմ յարաբերութիւններ:

Ա.ՅԼ ԿԻՐԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

Երաժշտութիւնը ազդեցութիւն ունի բոլոր անհատներուն վրայ, եւ եթէ անոր ընդունելութիւնը կատարուի լաւագոյն ձեւով, այդ ազդեցութիւնը կը զառնայ անպայմանօրէն բարերար:

Հետեւաբար հոգեպէս «առողջ» անձերու համար նաեւ երաժշտութիւնը կրնայ օգտագործուիլ իբրեւ որոշ կացութիւններու մէջ օժանդակ տուեալ: Առաջին հերթին կուգայ անչուշտ անոր հանգարտեցնող եւ սքրէսը նուազեցնող ազդեցութիւնը: Այս կիրարկումը կրնայ ըլլալ կրաւորական (երաժշտութեան ունկնդրութեամբ միայն) կամ ներգործական (օրինակ՝ նուագելով):

Որոշ երկիրներու մէջ բժիշկները կը դիմեն երաժշտութեան՝ ծննդաբերող կիներուն հանգարտեցնող եւ վախն ու յարուցութիւնը չէզոքացնող մթնոլորտ ստեղծելու նպատակով:

*
**

Երաժշտութեամբ զբաղմանումը տակաւին իր առաջին քայլերը կ'առնէ: Սակայն անոր կիրարկումի գաչտերուն ալեւոտութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր ձեռք բերած նկատառելի արդիւնքները ցոյց կուտան, որ այս մարզը հետզհետէ աւելի կը զարգանայ եւ հաւանական է, որ անիկա այլ նուաճումներ արձանագրէ:

Հետաքրքրական է, որ դէպի իր հոգեկան տարողութեան իրագործումը քալող մարդկութիւնը միեւնոյն ատեն կ'անդրադառնայ Մարդուն ներաչխարհի ծիրանիներու հսկայական կարողութեան: Երաժշտութիւնը նաեւ այն քարերէն մէկն է, որուն հիման վրայ մարդկութիւնը այսօր կը ձգտի դէպի ամբողջացում՝ պեհկան, զգացական, ֆիզիքական եւ մտային իր ներուժներու հաւասարակշռութեամբ:

Ազգակ»

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ԲԵՒՌ

Սեպտեմբերին պաղեստինեան պետութիւն հռչակելու յայտարարութիւնը այժմէականութեան հրատապ նիւթերէն ըլած է պաղեստինեւիսրայէլ յարաբերութիւնները: Մանաւանդ որ երկու ղեկավարները – Արաֆաթ եւ Պարաք – ԱՄՆ-ու նախագահին հրաւէրով գացին Ուաշինկթըն, հոն հարթելու համար իրենց տարակարծութիւնները:

Քաղաքական, հոգեյին, ահմանններուն նման առանձնային հարցերէն զատ, կան այլ հարցականներ ալ որոնք հրապարակ կը գրուին Պաղեստինեան պետութեան հեռանկարին հետ: Անոնց կարեւորներէն է պաղեստինեան բնակչութեան ճակի խնդիրը որ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ գիտակից գանգուածի մը:

Պաղեստինցի ղեկավարները քարերու պատերազմին ընթացքին հայրենասիրական պարտականութիւն որպէս, հրահանգեցին թափ տալ ծննդեանց. Նպատակը կը թիւով հաւասարիլ էր Իսրայէլի: Այսօր, այնքան յաջողութեամբ կատարուած է պատուէրը որ ազգային աղէտի մը վերածուելու մօտ է: Այսպէսով մէկ ընտանիքի մը զաւակներուն միջին թիւը 6 է, Գազայի մէջ՝ 7: Երկու բնակավայրերը ունին 3 միլիոնէն քիչ մը աւելի բնակչութիւն: 2025-ին այդ թիւը 7,5 միլիոնի պիտի բարձրանայ: Իսրայէլ ունի 6 միլիոն բնակիչ որոնցմէ միայն 4,8 միլիոնը Հրեաներ են: Պաղեստինեան վիճակագրական կեդրոնական դրասենեակին պետը ըսած է թէ մինչ ուրախութեամբ կը սպասուի Իսրայէլի բնակչութիւնը զերազանցելու օրուան, պաղեստինցի ժողովուրդը պիտի ճգմուի իր սեփական ծանրութեան տակ: Ան չի հաւատար թէ պաղեստինցի կիները բազմածնութիւնը կը նկատեն քաղաքական ազդակ մը, այլ՝ այդ երեւոյթը արդիւնք է քարերու պատերազմին ընթացքին իսրայէլեան ուժերու կողմէ պարտադրուած յաճախակի լուսարձակին, նաեւ տնտեսական կացութեան:

Բարեբախտութիւնը այն է որ պաղեստինցի կարգ մը ղեկավարներ անդրադարձած են սարսափելի հեռանկարին ու Առողջապահութեան նախարարութիւնը ընտանեկան ծրագրաւորումը իր նախընտրութիւններէն մէկը ըրած է: Ցղութիւնը կանխարգիլող միջոցներ կը տրուին ըստ նախընտրութեան ու միշտ չանք կը տարուի ամուսիններու ուշադրութեան յանձնելու հարցը: Ճիշդ է որ պաղեստինեանին նման աւանդական ընկերութեան մը մէջ կինը չափազանց չի կրնար առանձին որոշել: Կատարուած հարցախոյզերով ճշդուած է որ պաղեստինցի կիները անծանօթ չեն ցղութիւնը կանխարգիլող միջոցներու գոյութեան, բայց դիւրութեամբ կը մերժեն անոնց գործածութիւնը: Տրուած պատճառաբանութիւնը յաճախ կրօնական է. բայց կան ուրիշ ազդակներ ալ, ինչպէս, օրինակ այն որ բազմազաւակ ընտանիք մը ունենալ մշակութային չափանիշ է Պաղեստինցիներուն համար: Այդ ընկերութիւնը չունենալով ընկերային ապահովութեան որեւէ երաշխիք, յատկապէս մանչ զաւակները կը նկատէ ծերութեան օրերու նեցուկ:

Հակառակ Առողջապահական նախարարութեան լուրջ ջանքերուն, մասնագէտները կը պնդեն թէ ժողովրդագրական աճը պիտի չհակարանայ յառաջիկայ քառորդ դարուն: Երեւոյթին մէջ Իսրայէլ ալ բաժին մը ունի: Կրնար, օրինակ, օտարներու տրուած ճեռային աշխատանքին մէկ մասը տալ Պաղեստինցիներու: Կարելի չէ, ի վերջոյ, հաշտութիւն կնքել անօթի ժողովուրդի մը հետ որ ժամանակի ընթացքին հետզհետէ կը վերածուի ժողովրդագրական ռումբի մը:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շորեքշաբթի, Յուլիս 5-ին, Փիլատելֆիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է Վահէ Օշականի յուղարկաւորութիւնը, ճեռամբ Օշական Սրբ. Զօլոյեանի:

Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, դամբանական մը խօսած է Առաջնորդը եւ կարզացուած են ցաւակցական հեռագրեր, որոնց մէջ Արամ Ա. Կաթողիկոսին եւ Նախագահ Ռ. Քոչարեանէ: Ապա, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկաուտական խումբի առաջնորդութեամբ դագաղը փոխադրուած է տեղւոյն գերեզմանատունը, ուր յաջորդաբար խօսք առած են յանուն Փիլատելֆիոյ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին՝ Ճօ Ֆրունճեան, Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէին՝ կարօ Գէթէմանեան, հուսկ Բիւրոյի անունով կարօ Արմէնեան: Համազգայինի անունով ալ խօսք առած է Յովսէփ Աւագեան:

Արտայայտուղները ծանրացած են ողբացեալին արժանիքներուն վրայ, չեշտելով անոր մէջ «ծայրայեղ աւանդապաշտը, որ ամուր կառչեցաւ մեր ազգային արժէքներուն եւ ըմբռնումներուն ու խոհուն կերպով ընդդիմացաւ այն մտածողութեան, որ կը փորձէր բան մը պակսեցնել մեր ազգային դիմագիծէն, արեւմտահայ աւանդոյթէն եւ պատմական ժառանգութենէն» (կարօ Գէթէմանեան):

Յովսէփ Աւագեան (Համազգայինի անդրադարձած է առաւելաբար այն մեծ դերին զոր Վահէ Օշական ունեցած է Համազգայինի մէջ, 70-ական թուականներուն, ընկերներու հետ, հիմնելով Համազգայինի Հայագիտական Բարձրագոյն Հիմնարկը, որուն առաջին դասախօսներէն եղած է: Դամբանախօսը նաեւ բարձր գնահատած է Վահէ Օշականի հարատարտներուն հիմնած «Համազգայինի Վահէ Օշական գրական Ֆոնտը» որու միջոցաւ եւ Համազգայինի յանձնաւութեամբ լոյս պիտի տեսնեն Յակոբ եւ Վահէ Օշականի անտիպ գործերը:

*
**

Թաղման հետեւած է հոգեճաշ մը, որու ընթացքին խօսք առած է Մարկ Նշանեան: Ան ծանրացած է գլխաւորաբար բանաուեղծ եւ գրագէտ Վահէ Օշականի գրական յատկանիշներուն վրայ, գայն նկատելով նոր տեսակի հայագիտութեան մը հիմնադիրը, ասելի մտահոգ գրականագիտական եւ պատմագիտական մարզերուն ստեղծագործութիւնը յաւերժացնող:

*
**

Համազգայինի «Վահէ Օշական Գրական Ֆոնտ»
c/o **Arsiné Oshagan**
424 Meadowcroft Rd
Radnor, PA 19807 — U.S.A.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՄԻԹՆԵՐ

Գ.

Գ. ՋՕՐԵՆՑ,

Լոս – Անճըլըս, 1999

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(Պ Ա Ր Ո Յ Ր)

Ա. ՄԱՍ

Ը.

– Էիպէ Ռըքըւիւ ասում է իր համբաւաւոր մէկ պրոշիւրին մէջ, որ մարդիկ այն ժամանակ միայն կարողանում են ամբողջական կուլտուրայի եւ հետեւաբար երջանկութեան հասնել, երբոր թէնտէնցիան ունենան...

Այս պիտական բացատրութիւններէն անդուշ քանի մը չէր մտներ Մարտիկ աղային ուղեղին մէջ, որ պատկերներու միայն զբաղուն էր: Միւսը, երբ յուսահատած իր ընկերվարական տէօրհանները վերացական տարազներու զատարկութեամբը հագցնելու Մարտիկ աղային, ապիտալիսթին, խօսիլ ուզէր Պեւրոսի – Նօղոսի լեզուով, որոնց համար արդէն դնուած է ընկերվարականութիւնը, Մարտիկ աղա կը բողոքէր:

– Ա՛ստ ի՞նչ ըսել է... ինչո՞ւ իմ հարբսութիւնս ուրիշներու բաժնուի ... ի՞նչ ըսել է... Թող ամէն մարդ աշխատի, հարստանայ... ես ի՞նչպէս եմ հարստացել իմ ջանքերովս... ատ է նէ՝ ընկերվարականութիւնը պարապ բան է եղեր... – Բայց դաշնակցական պետերը ամբողջ Մարքսի, Լասալի ընկերվարական վարդապետութիւններին զատանում են ... դրքա ընդունում են, որ...

– Չէ՛, ճանըմ, դուն սխալ կ'ըսես կոր ... անոնք անակ բաներ չեն ըսեր, – կ'ըսէր Մարտիկ աղա քիչ մը դող ելած. – եթէ ազատութիւն ատացուելէն ետքը՝ հարստութիւնը դրաւելով ուրիշներուն բաշխիւ՞ն նէ, հաւատարապէս:

Մարտիկ աղային սովորական ունկընդիրներէն մէկն ալ խմբագրապետ մըն էր Ազեքսանդրիոյ մէջ երկու – երեք ամսէ ի վեր, մանիլակազդն մեքանով, ձեռքի դրով տպուող «Հայ աշխարհ» լրագրին: Գաղթականներու լրագիր, պա՛հ, մինչեւ 50 – 60 օրինակ ծախուող: Բայց պարոն Մխրան Դարբինեանը, Պոլիս՝ Զիլինկիրեան, ոչ թէ դրամ վաստկելու, այլ ազգին ծառայութիւն մը մատուցանելու համար է, որ այդ հրատարակութեան բազմաթիւ, ամէնքն ալ ինք՝ անօրէն, խմբագիր, դրաշար, տպագրիչ, ցրուիչ, հոգերը ըստանձնած է: Ըսողներ կան, թէ տիկնայ Երեւցած է իրեն դրական միջոցը գաղիերէն սորվելու՝ Ազեքսանդրիոյ տեղական գաղիերէն թերթերը թարգմանելով իրենին մէջ: Թարգմանութեան բազմաթիւ անհեթեթ սխալները, որոնք իր յօդուածները կը լեցնեն եւ միայն հայերէն գիտցողներուն համար կ'առեղծուածեն իր նախադասութիւններուն իմաստը, կարծես կը հաստատեն այդ ենթադրութիւնը: Կը գանգատի խմբագրապետը, թէ ինչո՞ւ հաստատութիւնը բարեկամ ու քաջալերող ընդունելութիւն մը չընծեր իր այդ աղբօգուտ ձեռնարկին: Իրաւունք ունի, մեր ազգը դնահատել չի գիտեր իր դրագէտները, հրապարակագիրները:

– Եթէ քաջալերուէի թէ՛ բարոյապէս, թէ՛ նիւթապէս, կրնայի այն ատեն թերթ մը հրատարակել, «իրաւցընէ» թերթ մը. բայց ի՞նչ ընեմ, մեր ազգը ապերախտ է:

– Եղբա՛յր, դուն ի՞նչ կ'ըսես կոր... ես ազգին 15 տարի ծառայութիւն եմ մատուցեր, ազգային մանկտին եմ դաստիարակեր ատ՛, այսօրուան օրս ապրելու համար նպարավաճառութիւն կ'ընեմ կոր... եթէ ազգը երախտագէտ ըլլար նէ, ինծի հիմակ Աղեքսանդրիոյ վարժարանին տնօրէն կ'ըներ, տնօրէն: Ընտրուած դաստունները քանի՞ կ'առնեմ... մէկը դրաթարէ ուրիշ բան չի գիտեր, միւսը չիտկէ չիտակ գաղիերէն չի հասկնար: Ես հայերէն, տառկերէն, գաղիերէն, անգլիերէն ջուրի պէս գիտեմ... յունարէն ալ խօսիմ... վերմաներէն կը գրեմ, ռուսերէն պիտի սորվիմ, արաբերէն ալ սորվելու վրայ եմ... անոնք ի՞նչ գիտեն ... Թող ելլան հետս մրցին, նայիմ... որի՞ կ'ըսես... ազգին ապերախտութիւնը դուն լինծի՛ հարցուր... լինծի՛...

– Դարակէօզեա՛ն, հոս մտիկ ըրէ՛, – կը հնչէ անդիէն խոժոռ ձայնը Մարտիկ աղային:

Մարտիկ աղա քանի մը օրվ չսփ իր ունկնդիրներուն մէջ ունեցաւ պոլսեցի բժիշկ մը, կայտառ, զուարթ, չատխոս մէկը, լնքնահաւան մեծխօսիկ պարզամտութեամբ, իր բուռն ձեւերով ու վառ խօսուածքով քիչ մը Մարտիկ աղային նմանող, առանց ունենալու այս վերջինին խոժոռ ու հպարտ կերպարանքը: Շատ զուարթ, կարող իր պլշկան զուարթութեամբ չհիւանդանալու, տաքցնելու, ցնծալու լէվանթեան էն խորունկ տրամութեամբ ուռած, թմրած մարդը: Անդիմադրելի էր զուարթութեան հոսանքը, որ կը յորդէր, իբր մշտաբուխ ճոխ աղբիւրէ մը՝ իր բարեմիտ, ծիծաղներով ընդլայնուած բաց դէմքէն, իր չեչտէն, խօսքերէն, ձեւերէն: Ա՛ս ալ քաղաքակրթութեան մեծամոլ, Մարտիկ աղային չափ մեկնաբանող ու դուշակող: Դժբախտաբար, անոր չափ ալ շատ խօսող: Մարտիկ աղան ալ, պիտենք արդէն, մտիկ ընել կը սիրէին թէ ժողովրդագրական ահը պիտի չհակարանայ յառաջիկայ քառորդ դարուն: Երեւոյթին մէջ Իսրայէլ ալ բաժին մը ունի: Կրնար, օրինակ, օտարներու տրուած ճեռային աշխատանքին մէկ մասը տալ Պաղեստինցիներու: Կարելի չէ, ի վերջոյ, հաշտութիւն կնքել անօթի ժողովուրդի մը հետ որ ժամանակի ընթացքին հետզհետէ կը վերածուի ժողովրդագրական ռումբի մը:

ՔԱՂՀԱՆ

(Շար. 41)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Մելքոն Կիւրճեան, Պ. Վազգէն Կիւրճեան, Շառլէ Մուրէն – Թիւթիւնճեան, Լարա Մուրէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 23, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

իրենց հնոջ, մօր, քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ԼԱԼԻԿ ԿԻՒՐՃԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Թիւթիւնճեան)

մահուան 11-րդ տարելիցին ի յիշատակ։

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

*
**

Այս տխուր առթիւ, Պր. Մելքոն Կիւրճեան հազար ֆրանք կը նուիրէ «Հայաստան» հիմնադրամին (առանձ՝ «Յառաջ»ին) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ԿԸ ՓՆՏՌՒԻ

Նիւի Պարսամեան Ամէնօրեայ Վարժարանը, պէտք ունի պետական վկայականի տէր, հայ ծագումով տնօրէնուհիի մը։

Փափաքողները կը խնդրուի դիմել իրենց կենսագրականով (C.V.) եւ նկարով հետեւեալ հասցէին.–

Ecole BARSAMIAN

281, Boulevard de la Madeleine
06000 NICE

☎ 04 93 44 44 03

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France

à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM

(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)

LE 14 OCTOBRE

*
**

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒԼԻՍ 22

Տօն Սրբոց Երկոտասան Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երեքտասաներորդ, Առաքելոյն

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿՈՒԶՈՒԽ

Հայ ընտանիք մը արեւմտահայերէն խօսող տիկին մը կը փնտռէ, տղան տանելու իրենց զաւկին, Իտալիոյ մէջ, Յունուար 2001 թուականէն սկսեալ։ Բնակութեան եւ նոուճղի ապահովութիւն, առաւել թոշակ։

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝

ARAM BALIAN
Viale Valganna, 106
21100 VARESE — ITALIA
☎ 0039/0332/499439

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« O H, M Y G O D ! »

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh

du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկ-րորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցե-րեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պա-հանջքները գոհացնող կառոյցներով, տարբեր ուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէ-նով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդա-վայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յու-նարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրան-սերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշ-կերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւան-դութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակար-դակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ) IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի և SAT II-ի պատրաս-տութեան։

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդու-ման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ու-նենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շա-րունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաս-տանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած գոր-ծունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փող-րախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական չարժումնե-րը։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ի-նէ նիւթական սահմանափակ հնարաւոր-թիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջան-սէր աշակերտներուն համար։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial **«Découverte du Jura»** du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանուխ	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գու-մարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ ան-գամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆ-ՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումնե-րու համար, դիմել Թերթին Վար-չութեան։

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱՓ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթարկ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·954 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.954

ՀՈՂԱՅԻՆ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ ՄԻՇՏ ՍԵՂԱՆԻ ՎՐԱ՞Ց Է

Վերջին չրջանին Հայաստան օրակարգի վրայ ունեցաւ տրուած եւ ընդունուած այցերու կարեւոր յաջորդիր մը: Նախագահ Ռ. Քոչարեան գտնուեցաւ ԱՄՆ եւ Ֆրանսա, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան Մոսկուա այցելեց, իսկ Մինսկի խումբին նախագահները զացին Հայաստան, Ղարաբաղ, Բաքու: Բոլոր այս մեկնումներուն ու ժամանումներուն, անակնկալութեան, թերեւս նաեւ վիճարկումի ու սակարկութեան մթնոլորտին նիւթերն եղաւ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորում բերելու ջանքը: Ներկայ իրավիճակը թան է, երբ նոյնիսկ պաշտօնական լուսաւորութիւնը ոչինչ ըսող զարգացական տողեր միայն կը հաղորդէ նման առիթներով:

Ղարաբաղի նիւթին սեղանի վրայ դնելուն դիմաւոր փաստն էր վարչապետ Ս. Մարգարեանի վերջերս կատարած յայտարարութիւնը թէ լուծումը կապել տողային փոխանակումի տարբերակին, ոչ իսկ վրան մտածելու նիւթ է հայկական կողմին համար: Բայց, որովհետեւ, յանուն որեւէ կողմի յայտնուած վճռակամութիւն մեծ բան չի նշանակեր մեծով ու պզտիկով քանի մը կողմանի հարցին մէջ, պէտք չէ զարմանալ տեսնելով որ վարչապետին խօսքով մերժուած տարբերակը տեղ գտած է Յուլիս 10 – 20 չբջանի հայատառնեան մամուլին մէջ:

Նախ, «Իրաւունք» (Յուլիս 11 – 17) կը տեղեկացնէ Ա. էջի խորագիրով· «Հնարաւորութիւնը չեն հերքել տարածքերի փոխանակման տարբերակի հովանաւորութիւնը»: Ըստւածը այն է թէ թերեւս հրապարակաւ չհնչած «ինչ որ բան» կը քննարկուի Մինսկի խումբին նախագահին Երեւան այցին: Նկատի առած Ռ. Քոչարեանի մօտ առենէն նախատեսուած Մոսկուա այցը, ենթադրելի կ'ըլլայ որ Ռուսերը կ'ուզեն վերջին խօսքի իրաւունքը իրենց վերապահել· այլ խօսքով Ռուսաստանի ու Արեւմուտքի «փոխզիջումները» կրնան կարեւոր մանրամասնութիւններով իրարմէ տարբերիլ:

Թերթը չի բացառեր որ ըսուի Ժողովուրդին թէ Հայաստանին կը պարտադրուի հողային փոխանակում, տակաւին փակագիծի մէջ անցնելով որ հետագային ազդեցութեան տակ, լուծումի ամէնէն անցնելիք տարբերակ, որպէս միջնաժամ նախապատրաստում: Մանաւանդ որ քանակութեան աչխուժացումը կը զուգադիպի խորհրդարանական ամռնուրդին...:

Նոյն չաբթուան «Հայկական ժամանակ» օրաթերթը (Յուլիս 12) աւելի որոշակի տուեալներ կը հաղորդէ նոյն տարբերակին մասին. կարճ դրութիւնը խորագրած է· «Մեղրին՝ Սպիտակի դիմաց – եւ ոչ թէ Լաչինի»: Ըստւածը այն է որ տարածքներու փոխանակումի տեսակէտը վերցուած չէ, այլ միայն փոփոխութիւնը կրած: Թերթը կ'արձագանգէ ազգերէնական պարբերականի մը ամերիկեան աղբիւրով մէկ հրապարակումին. անոր համաձայն, ամերիկացի ծերակուտական Ֆ. Կոպըլ Լաչինի միջանցքն ու Ղարաբաղը Մեղրիի հետ փոխանակելու տեղ Պիտակի սրբագրուած նոր տարբերակ կը· անով կը նախատեսուի Հայաստանը զրկել Իրանի հետ կապէն, Մեղրիին փոխարէն անոր ձգելով Նախիջեւանի անկնին հիւսիսային Սպիտակի չբջանը որ միւս կողմէն սահմանակից է Իրանի: Ազրբէջանը Մեղրիին սերտանալով կը կապուի Նախիջեւանի, բայց ոչ Թուրքիոյ: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղին, չի փոխուիր Հայաստանին, բայց կը վերածուի միջպզպային ճանապարհ զտած պետութեան:

«Իրաւունք»ի Յուլիս 14 – 20 թիւն ալ Ա. էջին տեղ տուած է նոյն նիւթին, այն տարբերութեամբ որ Ղարաբաղի համար հատնակէն կը նկատուի ո՛չ անպայման առանձին պետութեան կարգավիճակ, այլ նաեւ Հայաստանի միանալու հեռանկարը: Յովհաննէս Դալալեան այս նոր առաջարկին մէջ կը նշմարէ նախ ԱՄՆ – Իրան յարաբերութիւնները վերահաստատելու նշանները:

Ինչ կը վերաբերի նորովի ձեւաւորուած այս առաջարկին հայկական տեսակիւնէն արժեւորումին, ժխտականները առայժմ տարբերակէն նուազ չեն: Նախ այն հիմնական տուեալով որ ռազմադաշտին վրայ արձանագրուած արդիւնքը առ ոչինչ կը համարուի ու հայկական հողը պահելու կարելիութիւնը կը կասկածի ուրիչ հայկականով մը փոխանակումի պարտադրութեան: Ապէ դատ, ինչպէս արդարօրէն դիտել կուտայ Յ. Գալալեան, 1994-ի հրադադարով հայեւիրանեան չուրջ 150 քիլոմեթրնոց սահմանագիծը կը զեղչուի 25 – 30 քիլոմեթրի, մինչ Ազրբէջան ու Նախիջեւան կ'ունենան ամբողջութիւն մը կազմելու բոլոր յատկանիշները: Այդ կացութեան մէջ Լաչինի մէկ քանի քիլոմեթրնոց անցքը «յուսալի կապ չի ապահովում»: Թէ՛ ան, թէ՛ Սպիտակի անցքը կտրելը քանի մը ժամուան խնդիր կ'ըլլայ, մանաւանդ թրքական բանակին համար: Յ. Գալալեան Ազրբէջանի համար ալ հրապուրիչ մեծ բան չի դներ այս տարբերակին մէջ. անոր տեսանկիւնով ալ նոյնքան խոցելի կ'ըլլայ Մեղրիէն Նախիջեւանի հետ կապը, իսկ Թուրքիոյ հետ սահման չունենալու հեռանկարը տարբեր անպատեհութիւն կը ներկայացնէ:

Վերլուծումի այս մակարդակին իսկ որոշ կը դառնայ որ առաջարկուած լուծումը կը նպաստէ ո՛չ թէ հակամարտութեան կողմերուն, այլ՝ չբջանին մէջ իրենց յարմար քաղաքականութիւնը տանելու չծակներու հետամուտ ԱՄՆ-ուն: Վերոնշեալ չատ մը խախուտ կէտերով կարգաւորումը չատ թափանցիկ է որ կարելի կ'ընէ քանի մը ժամուան մէջ տակնուվրայ ընել ոչ միայն Հայաստանի, Վրաստանի ու Ազրբէջանի նման փոքր երկիրներու, այլ նաեւ Թուրքիոյ, Իրանի ճակատագրերը եւ դիւրին ձեռնաւարելի մարզի վերածել չբջանին մէջ ռուսական ազդեցութիւնը:

Բանակցութեան բազմակողմ սեղանին մասնակիցները իրենց վերաբերում պիտի ունենան ծրագրին: Կարեւոր են, յատկապէս, Հայաստանի, Ազրբէջանի, նաեւ Իրանի կեցուածքները: Այս վերջինը պիտի չօժտարի Ատրպատականի սահմանակից չբջանին մէջ փոխանակ Հայերու, ունենալ ազգբէջանցի բնակիչներ: Մանաւանդ որ անոնցմով բնակուած գօտին անընդմէջ ձգուած պիտի ըլլայ ամբողջ հիւսիսային իր սահմանագծին երկայնքին: Հայաստան կրնա՞յ մտածել նոյնիսկ Ղարաբաղի հետ միացումի պերոյն ոչ միայն դոհել հարաւային գօտին, այլ նաեւ թրքական ներկայութեամբ չբջապատուիլ թէ՛ արեւմուտքէն, թէ՛ հարաւէն եւ թէ արեւելքէն: Ատոր հետ Իրանի կապն ալ պետեղերով բաւական խախուտ դեռնի մը վրայ:

Նման հարցականներու քով կարելի չէ անտեսել իրականութիւնը թէ բանակցային փուլին ներկայի աչխուժացումը Հայաստանը բռնած է մէկէ աւելի կէտերով խոցելի պայմաններու մէջ: Հոկտեմբեր 27-ի արարքով դլխաւորուած իչխանութիւնը բաւական վախուկ դիրքի վրայ է, նոյն արարքին հետագնումեան ծանօթ պարզացումներուն ծանրութեան տակ: Սրատպաղքը եւ այլեւս միջպզպային հանրութեան ուչադրութեան հասած կաչառակերութիւնը կացութիւնը դարմանող ազդակներ չեն: Եւ ըսել որ Յուլիս 13-ի դատավճիռներով արձանագրուած դրժբախտութիւնն ալ վախերու թիւրախ կ'ընէ բանակը: Կը մնայ Մոսկուայի բռնելիք ուղղութիւնը կոպըլի ներդուած ծրագրին հանդէպ: Բայց նոյնիսկ անոր անհամաձայնութեան հաւանականութիւն մը կարելի՞ է մխանչանակ կերպով հայանպատաս տուեալի աղբիւր նկատել:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐՈՒ ՎԱՒԵՐ

Քէմփ Տէյվիտի խօսակցութիւնները կը չարունակուէին Յուլիս 21-ին, մինչ Պ. Գլինթըն Օքինատա մեկնած էր եւ Արաֆաթի եւ Պարաքի հանդիպման հովանաւորութիւնը ձգած Տիկին Օլպրայթի: Պաղեստինցին եւ Իսրայէլացին պէտք է անպայման համաձայնութեան մը գան առաջքն առնելու համար բիրտ ուժի վերադարձին: Գլինթըն ալ կը նախընտրէ անյայտ համաձայնութիւն մը քան ձախողութիւն մը: Երկու խօսակիցներուն դործը չատ փափուկ է, Իսրայէլի ծայրայեղ տարրերը վճռած են ալ աւելի նեղ կացութեան մատնել Պարաքը (որ արդէն խորհրդարանական մեծամասնութիւն չունի), եթէ որեւէ դիջում գնէ երուսաղէմի չուրջ: Ի դէպ, Էր Մոնթ եւ փիկառօ (Յուլիս 21) լայն արձագանգ տուած էին քրիստոնեայ պատրիարքներու նամակին (տես՝ «Յառաջ», Յուլիս 20), ծանրանալով անոնց արտայայտած մտահոգութեան վրայ: Անոնք կը չեռէին որ հին քաղաքին ներսը քրիստոնեայ համայնքները պէտք չէ մէկդի միւսէն բաժնուին: «Հին քաղաքին քրիստոնեայ եւ հայկ. թաղամասերը կը նկատենք, կ'ըսեն, որպէս յարակից եւ անբաժանելի էութիւններ, որոնք միացած են նոյն հատատքին մէջ»: Այս հաստատութիւնը հետեւանք է Իսրայէլեան մամուլի լուրերուն, ըստ որոնց, Պարաք տրամադիր է քրիստոնեայ եւ մահմետական թաղերու հակակչիռը յանձնել Պաղեստինցիներուն եւ Հայ ու Հրեայ թաղամասերը պահել Իսրայէլեան հակակչռի տակ:

Պատրիարքներուն համար (դերպ· Սապահ, Թէոտորոս Ա· եւ Թորգոմ Բ·) երուսաղէմի Ս· Քաղաքին մէջ քրիստոնեայ ներկայութեան խաղաղ միասնակացնութիւնը, յարակցութիւնը եւ բարգաւաճումը ապահովելու միջոցներէն մէկն է միջազգային երաչխաւորութիւններու դրութիւն մը:

Հուսկ, իրենց դիմումին մէջ Արաֆաթի եւ Պարաքի, երեք պատրիարքները կ'ուզեն որ, Երուսաղէմի չուրջ որեւէ կարգադրութիւն այնպէս ըլլայ որ ոչ մէկ խոչընդոտ դրուի ծէսի եւ քրիստոնեաներու Ս· վայրերը երթալու հիմնական ազատութեանց:

Երուսաղէմի հարցն է արդէն դլխաւոր խոչընդոտը որեւէ համաձայնութեան: Լիքուտը (աջ) ակած է իր յարձակումները Պարաքի դէմ, երբ դեռ վերջնական ոչինչ կայ: Պետք՝ Ա· Շարոն կ'ըսէ· – «Պարաք մեզ վտանգաւոր կացութեան մատնեց, որովհետեւ ընդունեցաւ զիջումներ Երուսաղէմի չուրջ, Յորդանան պետք հովիտին եւ դաղթականներու վերադարձի իրաւունքին»: Պարաքի բանակցելու ձեռնհասութիւնն իսկ խնդրոյ առարկայ է եւ Արաֆաթ աւելի ձեռնհաս կը նկատուի: Լիքուտի ուրիչ անդամ մըն ալ կը մեղադրէ Պարաքը որ բաժնեց Երուսաղէմի եւ կ'ուզէ վերածել Պելֆաթի մը: Արաբական թաղամասերու յանձնում մը պաղեստինցիներուն պիտի մօտեցնէ ապահովութեան իրենց ուժերը հրեայ թաղամասերուն եւ ստեղծէ արեան լոդանք մը:

ՎԱՂՈՒԱՆ ԳՈՐՍԻՔԱՆ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ԿՈՒ ՏԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Ժոսփէն գոհացում տուաւ ազգայնական Գորսիքացիներուն պահանջներուն մեծ մասին: Յուլիս 20-ի նիստը կառավարութեան եւ գորսիքացի ընտրեալներուն միջեւ կարելի է պատմական նկատել: Սրդարեւ Ժոսփէն համաձայնեցաւ օրէնսդրական իչխանութեան մը փոխանցման հեռանկարին հետ 2004-ին: Կառավարութեան առաջարկած ծրագիրը երկու հանդրուանէ կ'անցնի: Առաջինը, փոխանցման չբջան նկատուած, կը սկսի վերամուտին եւ կը տեւէ մինչեւ 2002: Այս չբջանը թոյլ պիտի տայ որ կղզիին կառավարիչը յեղաչբջի առանց սահմանադրական սրբագրութիւններ կատարելու անհրաժեչտութեան: Գորսիքայի Տարածքային Ժողովին կը փոխանցուին բազմաթիւ լիազօրութիւններ, զբաղատարար տնտեսական զարգացման, կրթութեան, մարզական ճիւղին, զբօսաչբջութեան մէջ: Եւ փորձի չբջանի մը համար, կառավարութիւնը կ'առաջարկէ Խորհրդարանին որ Գորսիքայի չնորհէ օրէնքի փոփոխութեան կարելիութիւնը: Երկրորդ հանդրուանը, որ սահմանադրական մկրտուած է, կը սկսի 2003-2004-ին, ան կախում կ'ունենայ ձեռք ձրքուած արդիւնքներէն եւ դործի դնելու իչխանութիւններէն, այլ խօսքով նորընտիր Ազգային Ժողովէն եւ Հանրապետութեան Նախագահէն: Հարկ է որ մինչեւ այդ, Գորսիքայի Տարածքային Ժողովը լաւ օգտագործած ըլլայ իր նոր լիազօրութիւնները եւ «քաղաքացիական խաղաղութիւնը տեւական կերպով հաստատուած ըլլայ»: Այս Բ. հանդրուանը պիտի պահանջէ սահմանադրական որոչ սրբագրութիւններ, Գորսիքայի փոխանցելու համար օրէնսդրական մասնակի իչխանութիւններ եւ Գորսիքան վերադարձելու միակ հատարքականութեան մը, այսինքն՝ ջնջել երկու նահանգները եւ ընդհանուր խորհրդականները:

Այս ամբողջը ցոյց կուտայ որ Ժոսփէն տեղի տուած է սկզբունքներուն վրայ: Սրդէն գորսիքացի խօսակիցները յայտնեցին թէ գոհ են եւ թէ Յուլիս 28-ին, Տարածքային Ժողովի 51 անդամները միաձայնութեամբ պիտի քուէարկեն բնագիրը:

Բացայայտ է որ Ժոսփէն որոչ խորամանկութիւն ալ գործածած է, զլխաւորարար ժամանակացոյցի պետնին վրայ, մաս մը չնորհումներ ընելով նախագահականն եւ երեսփոխանական ընտրութիւններէն առաջ, աւելի կարեւոր չնորհումներն ալ թողլով այդ ընտրութիւններուն վաղորդայնին:

Յատկանչան է որ Շըվէնըման կը լռէ, ինչ որ կը նչանակէ թէ Ժոսփէն յաջողած է դինք համոզել (ծանօթ է Շըվէնըմանի խօսքը՝ նախարար մը կամ կը լռէ, կամ կը հրաժարի): Ձախը, ընդհանուր առմամբ համաձայն է եւ մեթոտը կը դնահատէ: Գորսիքայի նախկին նահանգապետ՝ Պոնէ չատ խիստ է տակաւին եւ «Ֆրանս – Սուար»ի տուած հարցազրոյցին մէջ (Յուլիս 21) կ'ըսէ թէ այս ամբողջը կը· կատարուի երբ Հանրապետութիւնը չի կրնար յարգել տալ իր օրէնքը:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ պիտի եռապատիկ տուգանքներու ապօրինի գաղթողներ փոխադրողներուն, առաջքն առնելու համար այդ գաղթողներու բազմացման: Կառավարութիւնը օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ 30 հազար ֆրանքի բարձրացնելու համար այդ տուգանքը, օդով, ծովով կամ ցամաքով փոխադրողներուն: Ամբողջ Եւրոպան ողողուած է այդ գաղտնի մուտք գործողներով եւ անոնց չահատակութիւ-

(Շար·ը Դ· էջ)

«ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ»Ը ՈՐՊԷՍ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊ...

ԽՄԲ. – Ուղղագրութեան վերադարձի վէճը նոր հրահրում մը կ'ապրի ներկայիս: 1940–ին պարտադրուած սովետական գրելաձեւին պահպանումը եւ այդ ճպատակով ճառասուն ակէ ջուր բերող պատճառաբանութիւնները կը վհատեցնեն ու յուսախաբ կ'ընեն դասականին վերադարձի ջատագովները: Իսկ սխալագրութեան յաւերժացումին կողմնակիցները սպառած ըլլալ կը թուին լուրջ բացատրութեան, գիտական հիմերու հրեցնց պաշարը որուն ամէնէն ծանր կշռող բարը «ամբողջ բնակչութիւնը անգրագէտ դարձնելու» սարսափն է: Այլեւս, յայտնի է թէ այդ կամ նման պատրուակներէ օգնութիւն ակնկալելու շրջանը աւարտած է, քանի որ Հայաստանի «ակադեմական» հեղինակութիւններ մամուլին մէջ հանդէս կուգան «հայհոյանքը փաստի սով է» ճշմարտութիւնը կրկին ու կրկին արդարացնող էջերով (Վարդան Գրիգորեան, «Ո՞վ է արժանի Վասակի շքանշանի» – «Գիտութիւն» — Յունիս, կամ Լեւոն Ահվերտեան, «Ուրիշ բանուգործ չունէ՞ք, տիկին եւ պարոններ» – «Ազգ» – Յուլիս 5):

Սրբագրութեան արդար ակնկալութեան եւ յետադիմական գաղափարապաշտութեան բախումի այս օրերուն շատ յարմար ժամանակի հրատարակութիւն մը եղաւ փրոֆ. Լեւոն Խաչերեանի «Հայոց համազգային մաշտոցեան համակարգը» միասնական եւ միակերպ ուղղագրութեան պատմութիւնը»: Տարիներու բծախնդիր պրպտումի, հաւաքի ու համադրութեան արդիւնք այդ աշխատասիրութիւնը ուղղագրութեան հարցը կը ներկայացնէ կարելի ամբողջութեամբ, ոչ մէկ բաց դուռ ձգելով աբեղեանական տարբերակին վրայ յամառելու: Գործը ծանօթացնող Հ. Անէմեանի յօդուածշարքը հանգամանաւոր ներկայացում մըն էր Լ. Խաչերեանի աշխատասիրութեան ու այդ ցաւոտ թղթածրարին («Ցառաջ» Յուլիս 7 – 13): Հոն կատարուած բազմաթիւ մէջբերումներէն կ'արտատպենք յետագայ էջերը որոնք ոչ միայն կուտան սրբագրութեան այսօր ընդդիմացողներու ճախատիպարը· ան0ոք ճաեւ կը գծեն աներեւակայելի սահմանները «պապէն աւելի պապական»ի ըմբռնումին որ հոս կը հասնի ազգային հազարամեայ արժէքի մը ֆանդումը դիւցազնավէպի վերածող ստրկամտութեան:

ԱՐԵՂԵԱՆԱԿԱՆ ՌԵՖՈՐՄՈՎ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒԱԾ ԽԵՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑՈՒՄ՝ ՈՐՊԷՍ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԹՈՒՂԹԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒՄ

Մենք եւս վերլուծութեան եւ բնութագրման համար քննութեան ենք այսօր «Խորհրդային Հայաստան» պաշտօնաթերթում (1922 թ., Դեկտեմբեր 6) տպագրուած մի դասախօսութեան սղագրութիւնը, ըստ Վարդան Հայկունու հրապարակման:

Հայաստանում տիրող մթնոլորտի եւ վերաբերմունքի առումով աբեղեանական խեզագրութեան դեկրետի փաստացի ընկալման ու գործադրման պահին աղերսուող հազուագիւտ պատմական այս վաւերաթուղթը ներկայացնում ենք անծանօթ մնալ ցանկացած Ուսուցչի դասատուութեան սղագրութիւնը հայկական Սփիւռքին մեր սոյն աշխատութեան՝ զարձեալ ամենայն «հատատարմութեամբ» (1), որը, սակայն, տպագրուել է նաեւ Մաշտոցեան ատենդական ուղղագրութեան սպրդումների հետ միասին՝ սղագրութեան վերծանման պատճառով, ըստ երեւոյթին.

«Իմ սիրելի աշակերտներ,

«Դուք պէտք է գիտենաք՝ որ հայ լեզուի ուղղագրական հարցը շատ հին է արդէն կովկասում: Սրանից մօտաւորապէս քառասուն տարի առաջ մեր հայկաբանները սկսեցին մի թունտ պայքար ւ, ու, վ գրերի չուրջ, եւ խախտեցին դրանց: Բայց մեր կոմիտետական գառավարութիւնը խորհեցաւ՝ որ միայն այդ գրերը չէին մեղաւոր, այլ բոլոր ուղղագրութիւնը, որը բուրժուազիական ծագում ունէր, ինչպէս ասաց մեր գրողներից մին: Ջէ՞ որ նրա հեղինակ Մեսրոբը մի թագաւորի դործակցութեամբ կազմել է նրան: Հէնց դրա համար մեր ազատամիտ կոմիսարները ձեր բարի տատերի հաճութեամբ փոխ առան նրանց պրոլետարական ուղղագրութիւնը, ու սոխղոշական դարձրին նրան բոլորին համար:

«Դուք չէք մոռացել ի հարկէ՝ որ մինչ այդ՝ ես ձեզ ուսուցանում էի հին ուղղագրութիւնը, որը շատ դժուարութեան պատճառ էր դառել ձեզ համար, որովհետեւ մի միայն էր: Այժմ մէկի փոխարէն երկու ուղղագրութիւն սովորեցնում եմ ձեզ, հինը եւ նորը, մին հին գրքերի, եւ միւսը՝ նորերի համար. ու հէնց այս երկուսով աւելի հեշտ է դառնում ձեզ ուղղագրական ուսումը քան մէկով:

«Զարմացած ինձ էք նայում. տեսէք թէ ինչումն է այդ հեշտութիւնը: Դուք յիշում էք՝ որ մի ուղագրութեամբ գրելիս սխալներ էիք գործում եւ վատ թուտետրիչեր առանում ինձանից. իսկ երկուսով դուք չէք կարող այսուհետեւ սխալուել, որովհետեւ մէկի սխալը ուղիղ է միւսի համար, եւ միմն արդարացնում է միւսին: Արդէն մեր յայտնի հայկաբան Աբեղեանն էլ հաւատարացրել է՝ որ միջնադարեան գրողներից մի քանիսը նոյնպէս խառն ուղղագրութիւն են գործածել ու չեն սխալուել: Տեսնո՞ւմ էք, իմ երեխաներ, ո՛րքան մեծ բարիք է այս նոր սիստեմը ձեզ համար: Գանք այժմ նրա մանրամասնութիւններին:

«Զաւրագանց ծանր ու ճնշող էր հայ ազգութեան 39 գրերի քեռը մեր ուսերին, եւ մեր կոմիսարները, գործնական մարդիկ, թեթեւացրին նրան, դէն չպրտելով նրանցից երեք սոսկալիները – օ, է, ւ: Ջէ՞ որ յառաջդիմասէր Ռուսաստանն էլ նրանցից երեք տառ կտրեց իր այբուբենից, եւ եթէ մենք էլ նոյնը չանէինք, ինչո՞վ կարող էինք ցոյց տալ մեր քաղաքակրթութիւնը:

«Հետեւաբար օտարական օ–ն, որը հայ միջին դարը մարդահաճութեամբ հրաւիրել էր մեր հին աւ–ի ներկայացուցիչ լինելու, եւ դրա հետ մեսրոպեան է–ն էլ «այլ եւս չկա՛ն», չափազանց երկար ապրել ու պառաւել էին, եւ գնացին յաւիտենական հանգիստը, որը պարգեւեց նրանց մեր բարի Աբեղեանը: Առաջինի տեղը բռնում է ո, որ իր երակների մէջ հարազատ հայ արիւն է կրում: Իսկ է–ի տեղն ու ձայնը սեպհականում է ե–ը՝ հրաժարուելով լրանից. եւ երբ լսեցնել կամենայ իր երջանկայիշատակ հին ձայնը, իրան օգնութեան է կոչում յ գրին՝ այսպէս. յեղ, յեկ, յեթե, յերեկո, ցեռեւան, որը երբ ուզէ՝ կարող է եւ ուրիշ ամէն կողմ մտնել. օրինակ՝ եյակ, բոպեյով, միւսէյսն: Եւ ամենից հրաշալին՝ հայկան բային կրկին ձեւ է տրուած. եմ ես ե ենք եք են, եւ յեմ յես յենք յեք յեն. մի գիւտ՝ որը ս. Մեսրոպ իր պատմական երազում էլ չէր տեսել. որովհետեւ նրան անծանօթ էր մեր արդի դրանդիոզ կուլտուրան: Ե տառի միասեռութեան պատճառը որոշ է. նախ՝ հին երկաթգրի չրջանին սա աւելի ընդարձակ իրաւունքներ ունէր. եւ երկրորդ՝ մեր լատադոյն հայկաբանները վկայում են՝ որ է բային նախնական ձեւն էր ել, (ինչպէս միւս դէմքերի մէջ՝ եմ, ես են), որի հետքը թէեւ չկայ անցեալ հայ մատենագրութեան մէջ, բայց անկասկած գործածուել է երանելի Մաշտոցի նահապետի օրով: Եթէ է յանդգնի բողոքել՝ թէ ինչո՞ւ ուրեմն հին հայերէնում ա եւ ո գրերից զատ միւսների կողքին եւս բնաւ չէ գործածուել յ, ու չկան էյ՝ իյ՝ ույ զուգադրութիւնները, մենք նրան ցոյց կը տանք մեր գիւտարների սուիններըը:

«Եւ որովհետեւ չատ ծանր է այժմ ե–ի գրաղանքը, նրա արբանեակը յ կը գնայ նրան տեղապահութիւն անելու՝ տենչակ, դարձյալ, մեծութեյան, արեյոք եւ ուրիշ բառերի մէջ: Դրա փոխարէն կորցնում է իր սեպհական տեղը բառերի ծայրը, ծառա, յերեկո, եւլն. իսկ հոլովների մէջ կրկին անգամ գոյութեան իրաւունք է ստանում. ծառայի, ծառայով, յերեկոյով, որպէսզի հոլովների կազմութիւնն աւելի բարդ ու ճոխ երեւի ձեր աչքերին:

«Աւասիկ՝ թէ ւ էլ ջնջուել է ու նրան յորդել վ–ը. որովհետեւ ւ, թէպէտ չատ աւելի ընդարձակ գործածութիւն ունէր քան վ–ը, որով եւ աւելի իրաւունք ստանալու, սակայն ինք չատ փոքր լինելով, զոհաբերում է միւսի դեղեցիկ հասակին. չէ՞ որ Սաւուղ էլ իր բարձր հասակի համար Հրէաներին թագաւոր ընտրուեց: Սակայն դժբախտ Աբեղեանը նրան բոլորովին չխեղդեց. այլ պահեց ու երկրաբաժանում, ինչպէս եւ մակբայի պաշտօնով կապ ե–ին՝ եւ ձեւում. օրինակ՝ տերեւ, տեւել: Բայց տողադարձի ժամանակ վ–ը հարկ է դառնայ դրաւ ւ–ի տեղը, տերեւ–վի, տե–վել. որովհետեւ այստեղ մնալով ւ–ը, մեր կոմունիստական կուլտուրային վտանգ է սպառնում:

«Բայ ի սրանից՝ ո գրով սկսող բոլոր բայերն ու բարդերը կրկին ձեւեր են ընտացած. օրինակ, վողբ՝ վողբալ, եւ կ'ողբամ՝ չողբալ. վրոշ եւ անորոշ, վորդի եւ անորդի. նոյնպէս յերգ՝ յերգել, եւ կ'երգեմ՝ չերգել, եւ այլն. ինչպէս վերեւում տեսաք եւ էական բայի վրայ: Որովհետեւ դուք պէտք է գիտենաք՝ որ ձեւերի հարստութիւնը մի մեծ յատկութիւն է լեզուների համար, որից մինչեւ օրս զուրկ էր մնացել մերը՝ նախկին հայկաբանների անհոգութեան պատճառով: Իսկ հիմի հայերէնը իր այդ կրկնաձեւ բառերով դառնում է աշխարհիս ամենից չքեղ ու եղական բարբառը:

«Պէտք է ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրեմ նոր ուղագրութեան մի ուրիշ օգտակարութեան վրայ, որ նրա գլխաւոր նպատակներից մին է եղել, եւ որի վրայ չեշտում է նոյն ինք Աբեղեանը, թէ սրանով «բառերի գրութիւնը կը կարճանա և ժամանակի անտեսում կը լինի» (2): Օրինակ, բոլոր ե–ով սկսող բառերի սկիզբը եւ ուրիշ չատերի մէջ մի յ է աւելանում, ինչպէս տեսաք վերեւում. միաձայն իւ երկբարբառը երեք տառով գրըւում է միչտ, յուղ, բյուր, ծուլութեյուն. բոլոր ո–ով սկսող բառերը մի վ էլ սանում են, վոչ, վոք, վոր, վորդի. ոյ գոյդի մէջ մտնում է մի ւ, բույն, լույս, կույր. եւ չատ անդամ մի քանի վրայ երկու կամ երեք գիր էլ աւելանում են, ինչպէս վողբույն, յերկայնութեյուն, յերկայնաձեւութեյուն եւ այլն: Տեսնո՞ւմ էք որքան տառերը չատանան, նոյն քան բառերը կարճանում եւ ժամանակի անտեսում է լինում թէ գրողների եւ թէ տպագրողների համար. եւ այս օգուտն էլ պարտինք մեր յայտնի հայկաբանին:

«Այժմ տախտակի վրայ արտագրում եմ այս լրագրից մի գեղեցիկ նմոյշ, որպէսզի կարողանաք աւելի լաւ հասկանալ իմ ասածները:

«Միլիցիոն տերրիտորիալ սիստեմի բանակի մասին գրվում ու խոսվում է փլթանասիական մեծ հեղափոխութեան օրերից: Սոցիալիստական շարժման հարցի պրոլետարիատը ունի իր թեորետիկները, վորոնցից ընկ. Շահդյալոյեանը, Յուղտեսչութեան ժողկոմ, Կոմինտերնի Գործկոմի Հկկկվի յեվ Բանկոռոպի ակտիվ անդամ, նոյն պրոպլեմը դրել է Արտաժողկոմի կոլլեգիայի նիստում տիսկուսիոն կարգով, թելադրելով վորոշ սկզբունքային պայմաններ բուրժուազիայի դեմ, վոր յերազում է ինտերվենցիայի հաջող հետեվանքների մասին: Խոսել է նա յեվ քաղաքական չատ լուրջ հայերէն կը խոսէր, քան Հայոց Պատրիարքին ընկերացողների վկայութեան: Շատ խոհեմաւուեցաւ, երբ լսեց թէ իր խոսակիցը Հայոց Պատրիարք մըն է: «Ո՞ւրկէ կրնայի գիտնալ որ օր մը Հայոց Պատրիարքին հետ պիտի խոսիմ» կ'ըսէր ան: Այժմ անունը նուրի էր, բայց առենօք Մուշեղ կը կոչուէր: Մուշեղին մայրն ալ այն աղջիկներէն էր, որոնք Հայոց բոնի տեղահանութեան ըն-

«ԵՓՐԱՏԸ ՅԱՆՑԱԻՈՐ ՉԷ, ՅԱՆՑԱԻՈՐ ԵՆ ԱՆՈՆՔ, ՈՐՈՆՔ ԵՓՐԱՏԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ ԿԸ ՔՇԵՆ»

Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

ՊԱՏՄԵԼՈՎ ԹՐՔԱՑԱԾ ՄՈՒՇԵՂԻՆ ՄԱՍԻՆ

— ● —

«Թէրճիման»ի աշխատակից, լրագրող Շէմսէդտ Իշիկլուզէլ, որ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքին ուղեկցած էր դէպի Իսկէնտէրուն եւ Հռոմկլայ վերջին այցելութիւններու ընթացքին, թերթին կիրակնի յաւելուածականին մէջ հրատարակած էր ցնցող յօդուած մը, ափսոսալով Եփրատ դետեղերքի հին ու դասական պատմական ժառանգութիւններու մօտալուտ անհետացումին վրայ: Ցայտնապէս իր խօսքը ուղղելով նախկին նախագահ Տէմիրէլին, յօդուածագիրը իր դրութեան համար իրը խորագիր գործածած էր «Ամբարտակներու թագաւոր, դուռը բաց» նախադասութիւնը:

Տեղացիներուն համար Եփրատ գետը ամէն ինչ է, ան կեանք կուտայ, կեանք ալ կ'առնէ: Բայց այսօր Եփրատի ափին կայ Հալֆէթի պատմական վայրը, որ կառուցուող ամբարտակներու պատճառաւ մօտ օրէն ամբողջովին պիտի մնայ Եփրատի յուրերուն տակ: «Յանցաւորը Եփրատը չէ» կ'ըսեն տեղացիները: Առենօք տեղացի դիւղացիներէն ո՛չ մէկը հաւատացեր էր որ Հալֆէթին օր մը կրնայ ջրամոյն ըլլալ: «Անոնց սիրտը չէ կրցած թաժնուիլ հայ վարպետներու ձեռքէն ելած քարակերտ տուներէն, ճամբաներու վրայի ընկոյզենիներէն, թմբիներէն ու Հալֆէթիի պատուհաններուն առջեւ բացուղ սեւ վարդերէն: Շատերը իրականութիւնը հասկցան այն առեն միայն, երբ Ամբարտակներու Թագաւորը բացաւ ամբարտակին կափարիչը եւ Եփրատին սաոի պէս պաղ ջուրերը հասցուց մինչեւ ականոց ոտքերը: Հիմա անոնք կ'ըսեն. «Եփրատ որոշած է փրկագին մը գանձել այն բերրի հողերուն համար զոր կը խոստանայ»:

Յօդուածագիրը մանրամասնօրէն նկարագրելէ վերջ այն հարստութիւնները, որոնք մօտ օրէն ջրամոյն պիտի ըլլան, կը նշէ որ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքն ալ անցեալները գնաց Բուամ Գալէ, մեզի ծանօթ Հռոմկլան, որպէսզի տեսնէ թէ Ներսէս Շնորհալիին գերեզմանն ալ ջրամոյն պիտի ըլլա՞յ: Եթէ այո՛, ան պիտի ջանար որ Վատիկանի ու ամբողջ քրիստոնեայ աշխարհի կողմէ իրը սուրբ ճանաչուած Սուրբ Ներսէսին ճաճիւնները Իսթանպուլ փոխադրուին:

Հռոմկլան ու Ջէռուկման կը մնան կաթոլիկ սահմաններուն մէջ: Անթէլիաս մայր մշակութային տեսակէտէ հարուստ չէ, ճարտարարուեստի տեսակէտէ ալ հարուստ քաղաք է: Այստեղ Հայերու, Ասորիներու ու Հրեաներու թաղամասերկան: Բայց այդ թաղամասերը այլեւս չունին իրենց համայնքները: Այդ համայնքներէն ոմանք հոն ունէին ազօթատեղիներ, որոնց դռները բաց մնացեր էին մինչեւ 1940: Հայկական թաղամասի Սուրբ Մարիամ Եկեղեցին մեծութեան պաղատար մը կուտայ թէ ինչպիսի թիւի մը կը հասնէր տեղւոյն երբեմնի հայ բնակչութեան թիւը: Եկեղեցին անտէր մնալէ վերջ գործածուեր է որպէս քանուխ: Իսկ հիմա ան գարձած է փրկութեան մղկիթ:

Յօդուածագիրը ապա յուզիչ տողերով կը նկարագրէ այն ինչ որ Պատրիարք Հայրն ալ Հռոմկլայէ վերադարձին փոխանցած էր մեզ մամուլին:

Պատրիարք Հօր պատուիրակութիւնը այցելած էր Կաղհանթէպ – Ուրֆա սահմանագիծին վրայ ճիպլին դիւղը, որ այժմ կը կոչուի Սայլապայա: Գիւղացիները ըսին որ հոն այլեւս քնաւ Հայ չէ մնացած, միայն կայ 75 տարու կոյր ծերունի մը որ հայերէն դիտէ: Ծերունին խնկապէս չատ լաւ հայերէն կը խոսէր, քան Հայոց Պատրիարքին ընկերացողներու վկայութեան: Շատ խանդավառուեցաւ, երբ լսեց թէ իր խոսակիցը Հայոց Պատրիարք մըն է: «Ո՞ւրկէ կրնայի գիտնալ որ օր մը Հայոց Պատրիարքին հետ պիտի խոսիմ» կ'ըսէր ան: Այժմ անունը Նուրի էր, բայց առենօք Մուշեղ կը կոչուէր: Մուշեղին մայրն ալ այն աղջիկներէն էր, որոնք Հայոց բոնի տեղահանութեան ըն-

ԱՐԵՂԵԱՆԱԿԱՆ ՌԵՖՈՐՄՈՎ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒԱԾ ԽԵՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑՈՒՄ՝ ՈՐՊԷՍ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԹՈՒՂԹԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒՄ

Մենք եւս վերլուծութեան եւ բնութագրման համար քննութեան ենք այսօր «Խորհրդային Հայաստան» պաշտօնաթերթում (1922 թ., Դեկտեմբեր 6) տպագրուած մի դասախօսութեան սղագրութիւնը, ըստ Վարդան Հայկունու հրապարակման:

Հայաստանում տիրող մթնոլորտի եւ վերաբերմունքի առումով աբեղեանական խեզագրութեան դեկրետի փաստացի ընկալման ու գործադրման պահին աղերսուող հազուագիւտ պատմական այս վաւերաթուղթը ներկայացնում ենք անծանօթ մնալ ցանկացած Ուսուցչի դասատուութեան սղագրութիւնը հայկական Սփիւռքին մեր սոյն աշխատութեան՝ զարձեալ ամենայն «հատատարմութեամբ» (1), որը, սակայն, տպագրուել է նաեւ Մաշտոցեան ատենդական ուղղագրութեան սպրդումների հետ միասին՝ սղագրութեան վերծանման պատճառով, ըստ երեւոյթին.

«Իմ սիրելի աշակերտներ,

«Դուք պէտք է գիտենաք՝ որ հայ լեզուի ուղղագրական հարցը շատ հին է արդէն կովկասում: Սրանից մօտաւորապէս քառասուն տարի առաջ մեր հայկաբանները սկսեցին մի թունտ պայքար ւ, ու, վ գրերի չուրջ, եւ խախտեցին դրանց: Բայց մեր կոմիտետական գառավարութիւնը խորհեցաւ՝ որ միայն այդ գրերը չէին մեղաւոր, այլ բոլոր ուղղագրութիւնը, որը բուրժուազիական ծագում ունէր, ինչպէս ասաց մեր գրողներից մին: Ջէ՞ որ նրա հեղինակ Մեսրոբը մի թագաւորի գործակցութեամբ կազմել է նրան: Հէնց դրա համար մեր ազատամիտ կոմիսարները ձեր բարի տատերի հաճութեամբ փոխ առան նրանց պրոլետարական ուղղագրութիւնը, ու սոխղոշական դարձրին նրան բոլորին համար:

«Դուք չէք մոռացել ի հարկէ՝ որ մինչ այդ՝ ես ձեզ ուսուցանում էի հին ուղղագրութիւնը, որը շատ դժուարութեան պատճառ էր դառել ձեզ համար, որովհետեւ մի միայն էր: Այժմ մէկի փոխարէն երկու ուղղագրութիւն սովորեցնում եմ ձեզ, հինը եւ նորը, մին հին գրքերի, եւ միւսը՝ նորերի համար. ու հէնց այս երկուսով աւելի հեշտ է դառնում ձեզ ուղղագրական ուսումը քան մէկով:

«Զարմացած ինձ էք նայում. տեսէք թէ ինչումն է այդ հեշտութիւնը: Դուք յիշում էք՝ որ մի ուղագրութեամբ գրելիս սխալներ էիք գործում եւ վատ թուտետրիչեր առանում ինձանից. իսկ երկուսով դուք չէք կարող այսուհետեւ սխալուել, որովհետեւ մէկի սխալը ուղիղ է միւսի համար, եւ միմն արդարացնում է միւսին: Արդէն մեր յայտնի հայկաբան Աբեղեանն էլ հաւատարացրել է՝ որ միջնադարեան գրողներից մի քանիսը նոյնպէս խառն ուղագրութիւն են գործածել ու չեն սխալուել: Տեսնո՞ւմ էք, իմ երեխաներ, ո՛րքան մեծ բարիք է այս նոր սիստեմը ձեզ համար: Գանք այժմ նրա մանրամասնութիւններին:

«Զաւրագանց ծանր ու ճնշող էր հայ ազգութեան 39 գրերի քեռը մեր ուսերին, եւ մեր կոմիսարները, գործնական մարդիկ, թեթեւացրին նրան, դէն չպրտելով նրանցից երեք սոսկալիները – օ, է, ւ: Ջէ՞ որ յառաջդիմասէր Ռուսաստանն էլ նրանցից երեք տառ կտրեց իր այբուբենից, եւ եթէ մենք էլ նոյնը չանէինք, ինչո՞վ կարող էինք ցոյց տալ մեր քաղաքակրթութիւնը:

«Հետեւաբար օտարական օ–ն, որը հայ միջին դարը մարդահաճութեամբ հրաւիրել էր մեր հին աւ–ի ներկայացուցիչ լինելու, եւ դրա հետ մեսրոպեան է–ն էլ «այլ եւս չկա՛ն», չափազանց երկար ապրել ու պառաւել էին, եւ գնացին յաւիտենական հանգիստը, որը պարգեւեց նրանց մեր բարի Աբեղեանը: Առաջինի տեղը բռնում է ո, որ իր երակների մէջ հարազատ հայ արիւն է կրում: Իսկ է–ի տեղն ու ձայնը սեպհականում է ե–ը՝ հրաժարուելով լրանից. եւ երբ լսեցնել կամենայ իր երջանկայիշատակ հին ձայնը, իրան օգնութեան է կոչում յ գրին՝ այսպէս. յեղ, յեկ, յեթե, յերեկո, ցեռեւան, որը երբ ուզէ՝ կարող է եւ ուրիշ ամէն կողմ մտնել. օրինակ՝ եյակ, բոպեյով, միւսէյսն: Եւ ամենից հրաշալին՝ հայկան բային կրկին ձեւ է տրուած. եմ ես ե ենք եք են, եւ յեմ յես յենք յեք յեն. մի գիւտ՝ որը ս. Մեսրոպ իր պատմական երազում էլ չէր տեսել. որովհետեւ նրան անծանօթ էր մեր արդի դրանդիոզ կուլտուրան: Ե տառի միասեռութեան պատճառը որոշ է. նախ՝ հին երկաթգրի չրջանին սա աւելի ընդարձակ իրաւունքներ ունէր. եւ երկրորդ՝ մեր լատադոյն հայկաբանները վկայում են՝ որ է բային նախնական ձեւն էր ել, (ինչպէս միւս դէմքերի մէջ՝ եմ, ես են), որի հետքը թէեւ չկայ անցեալ հայ մատենագրութեան մէջ, բայց անկասկած գործածուել է երանելի Մաշտոցի նահապետի օրով: Եթէ է յանդգնի բողոքել՝ թէ ինչո՞ւ ուրեմն հին հայերէնում ա եւ ո գրերից զատ միւսների կողքին եւս բնաւ չէ գործածուել յ, ու չկան էյ՝ իյ՝ ույ զուգադրութիւնները, մենք նրան ցոյց կը տանք մեր գիւտարների սուիններըը:

«Եւ որովհետեւ չատ ծանր է այժմ ե–ի գրաղանքը, նրա արբանեակը յ կը գնայ նրան տեղապահութիւն անելու՝ տենչակ, դարձյալ, մեծութեյան, արեյոք եւ ուրիշ բառերի մէջ: Դրա փոխարէն կորցնում է իր սեպհական տեղը բառերի ծայրը, ծառա, յերեկո, եւլն. իսկ հոլովների մէջ կրկին անգամ գոյութեան իրաւունք է ստանում. ծառայի, ծառայով, յերեկոյով, որպէսզի հոլովների կազմութիւնն աւելի բարդ ու ճոխ երեւի ձեր աչքերին:

«Աւասիկ՝ թէ ւ էլ ջնջուել է ու նրան յորդել վ–ը. որովհետեւ ւ, թէպէտ չատ աւելի ընդարձակ գործածութիւն ունէր քան վ–ը, որով եւ աւելի իրաւունք ստանալու, սակայն ինք չատ փոքր լինելով, զոհաբերում է միւսի դեղեցիկ հասակին. չէ՞ որ Սաւուղ էլ իր բարձր հասակի համար Հրէաներին թագաւոր ընտրուեց: Սակայն դժբախտ Աբեղեանը նրան բոլորովին չխեղդեց. այլ պահեց ու երկրաբաժանում, ինչպէս եւ մակբայի պաշտօնով կապ ե–ին՝ եւ ձեւում. օրինակ՝ տերեւ, տեւել: Բայց տողադարձի ժամանակ վ–ը հարկ է դառնայ դրաւ ւ–ի տեղը, տերեւ–վի, տե–վել. որովհետեւ այստեղ մնալով ւ–ը, մեր կոմունիստական կուլտուրային վտանգ է սպառնում:

«Բայ ի սրանից՝ ո գրով սկսող բոլոր բայերն ու բարդերը կրկին ձեւեր են ընտացած. օրինակ, վողբ՝ վողբալ, եւ կ'ողբամ՝ չողբալ. վրոշ եւ անորոշ, վորդի եւ անորդի. նոյնպէս յերգ՝ յերգել, եւ կ'երգեմ՝ չերգել, եւ այլն. ինչպէս վերեւում տեսաք եւ էական բայի վրայ: Որովհետեւ դուք պէտք է գիտենաք՝ որ ձեւերի հարստութիւնը մի մեծ յատկութիւն է լեզուների համար, որից մինչեւ օրս զուրկ էր մնացել մերը՝ նախկին հայկաբանների անհոգութեան պատճառով: Իսկ հիմի հայերէնը իր այդ կրկնաձեւ բառերով դառնում է աշխարհիս ամենից չքեղ ու եղական բարբառը:

«Պէտք է ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրեմ նոր ուղագրութեան մի ուրիշ օգտակարութեան վրայ, որ նրա գլխաւոր նպատակներից մին է եղել, եւ որի վրայ չեշտում է նոյն ինք Աբեղեանը, թէ սրանով «բառերի գրութիւնը կը կարճանա և ժամանակի անտեսում կը լինի» (2): Օրինակ, բոլոր ե–ով սկսող բառերի սկիզբը եւ ուրիշ չատերի մէջ մի յ է աւելանում, ինչպէս տեսաք վերեւում. միաձայն իւ երկբարբառը երեք տառով գրըւում է միչտ, յուղ, բյուր, ծուլութեյուն. բոլոր ո–ով սկսող բառերը մի վ էլ սանում են, վոչ, վոք, վոր, վորդի. ոյ գոյդի մէջ մտնում է մի ւ, բույն, լույս, կույր. եւ չատ անդամ մի քանի վրայ երկու կամ երեք գիր էլ աւելանում են, ինչպէս վողբույն, յերկայնութեյուն, յերկայնաձեւութեյուն եւ այլն: Տեսնո՞ւմ էք որքան տառերը չատանան, նոյն քան բառերը կարճանում եւ ժամանակի անտեսում է լինում թէ գրողների եւ թէ տպագրողների համար. եւ այս օգուտն էլ պարտինք մեր յայտնի հայկաբանին:

«Այժմ տախտակի վրայ արտագրում եմ այս լրագրից մի գեղեցիկ նմոյշ, որպէսզի կարողանաք աւելի լաւ հասկանալ իմ ասածները:

«Միլիցիոն տերրիտորիալ սիստեմի բանակի մասին գրվում ու խոսվում է փլթանասիական մեծ հեղափոխութեան օրերից: Սոցիալիստական շարժման հարցի պրոլետարիատը ունի իր թեորետիկները, վորոնցից ընկ. Շահդյալոյեանը, Յուղտեսչութեան ժողկոմ, Կոմինտերնի Գործկոմի Հկկկվի յեվ Բանկոռոպի ակտիվ անդամ, նոյն պրոպլեմը դրել է Արտաժողկոմի կոլլեգիայի նիստում տիսկուսիոն կարգով, թելադրելով վորոշ սկզբունքային պայմաններ բուրժուազիայի դեմ, վոր յերազում է ինտերվենցիայի հաջող հետեվանքների մասին: Խոսել է նա յեվ քաղաքական չատ լուրջ հայերէն կը խոսէր, քան Հայոց Պատրիարքին ընկերացողներու վկայութեան: Շատ խանդավառուեցաւ, երբ լսեց թէ իր խոսակիցը Հայոց Պատրիարք մըն է: «Ո՞ւրկէ կրնայի գիտնալ որ օր մը Հայոց Պատրիարքին հետ պիտի խոսիմ» կ'ըսէր ան: Այժմ անունը Նուրի էր, բայց առենօք Մուշեղ կը կոչուէր: Մուշեղին մայրն ալ այն աղջիկներէն էր, որոնք Հայոց բոնի տեղահանութեան ըն-

(1) «Բազմավէպ», 1925, փետրուար, էջ 42:

(2) Առաջնորդ Հայոց լեզվի ուղղագրութեյան:

ՆԵՐՔԻՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՑ ԼԻՈՆԷՆ

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ

ԴԻՒԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՑ

Ուրբաթ, Յուլիս 21–ին նախատեսուած էր գումարել Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան նորընտիր Վարչութեան առաջին ժողովը, որու ընթացքին վարչականները պիտի ընտրէին Դիւանը. սակայն Վարչականներէն ոմանք արդէն արձակուրդի մեկնած ըլլալով, որոշուեցաւ ժողովը յետաձգել յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

Ընտրողական Յանձնախումբը յարմար տեսաւ որ նորընտիր վարչութեան առաջին նիստը գումարուի ի ներկայութեան բոլոր վարչականներու:

Անհրաժեշտ նկատուեցաւ ասիկա Դիւանը կազմելու համար:

Դիւանի կազմութենէն ետք վարչութիւնը պիտի ճշդէ յառաջիկայ 4 տարուան գործունէութեան կարեւոր ուղղութիւնները: Շատ հաւանական է որ Վարչական Մարմինը 2001 Թուականին համար նախատեսէ ծրագիր մը իր նպաստը բերելու համար 1700–ամեակի տօնակատարութեանց յաջողութեան: Առաջին հերթին յստակ է· ան պիտի քայլերէ դէպի Հայաստան ուխտագնացութիւնը:

Ռոն – Ալփեան Շրջանի 1700–ամեակի Յանձնախումբը, իր կազմութեան սկիզբը յաջողութեամբ իրագործեց որոշ ծրագիրներ, բայց մէկ կողմէ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանումը եւ միւս կողմէ վարիչ – տնօրէնի փոփոխութիւնը պատճառ հանդիսացան որ դանդաղի իր գործունէութիւնը:

Նորընտիր Վարչութիւնը վստահաբար 1700–ամեակի Ռոն – Ալփեան Շրջանի քարտուղարութեան հետ համախորհուրդ, պիտի վերականգնէ 1700–ամեակի քարտուղարութեան առաջարկած անցեալի կէտերը առ ի գործադրութիւն:

Հայկական ալիքոյժ կեանք մը ստեղծելու համար համաձնրին մէջ, ծրագիրը չի պակսիր: Ծրագիր կազմելը դիւրին է, դժուարը՝ այդ ծրագիրներու իրագործումն է:

Լիոնի Ազգային Միութեան նախկին Վարչութիւնը այդ ուղղութեամբ մեծ գործ կատարեց անցեալ չորս տարուան ընթացքին:

Նորընտիր Վարչական Մարմինը վստահաբար հետեւի իր նախորդին եւ ինչու չէ թերեւս քայլ մըն ալ առաջ երթալու նախաձեռնողութիւնն ունենայ:

Մաղթանք մըն է:

ԼԻՈՆՑԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑՈՒԼԻՍ 14-Ի ԱԶԳ. ՏՕՆԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Յուլիս 14–ին, Կրընոպլի փաթիւնուարին մէջ տեղի ունեցաւ զանազան ազգերու մասնակցութեամբ Յուլիս 14–ի ազգ. տօնին նչումը որուն դաղափարը ունեցած էր Կրընոպլի քաղաքապետ Մի-չէլ Տէսթօ. սկզբնական նպատակն էր հանդիսութիւնը կատարել Քաղաքապետարանին կից Փօլ Մխիթարեան հանրային պարտէզին մէջ, սեղաններու չուրջ համախմբել Կրընոպլի բնակչութիւնը, միասնական ճաշի մը համար: Սակայն անյարմար օդը պատճառ եղաւ որ տնօրինախմբութեան վայրը փոխուի եւ չատեր ալ այս կարգադրութեան տեղեակ չըլլալով ներկաներու թիւը սկզբնական փոքր էր:

Հանդիսութիւնը սկսաւ ժամը 13·30–ին· ներկայ էին քաղաքապետ Մ. Տէսթօ, նախկին քաղաքապետ Ռ. Գաղընաւ, քաղաքապետարանէն բարձրաստիճան անձեր, դործակիցներ եւ խորհրդականներ, ինչպէս տիկին Մարսէլ Մարախրոսեան, Թրնըվիեւ Մօրօ, Գրիսթին Գրիսթօ եւ ուրիշներ, որոնք իրենց անդուլ գործունէութեամբ իրագործած էին ձեռնարկը:

Շուրջ 1500 հանդիսականներու առջեւ իրենց մասնակցութիւնը բերին Յոյները, Թունուզցիները, Անթիլցիները, Հրեաները, Հայերը, Ռումանացիները, Մրուաթները, Սպանացիները եւ Լեհերը, որոնք իրենց պարերով, երգերով, ներդաշնակ երաժշտութեամբ ոգեւորեցին, ներկայացընելով իրենց ազգային ոճը:

Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ հայկական պարերով իրենց մասնակցութիւնը բերին Աննա Եղոյեան եւ Սանտրին Ժամկոչեան· անոնք հրամցուցին կուժերու պարը, Նայիրին, Էրզրումի Շորորը եւլն., արժանանալով բուռն ծափերու: Շաքէ Մանուկեան երգեց երգ Բարեկամութեան եւ Երեւանի աղջիկ, ընկերակցութեամբ Ալպէր Մարպարեանի (սէնթէզ) եւ Ներսէս Մնացականեանի (չէլ), առեղծելով մեծ խանդավառութիւն. ժողովուրդն ալ մասնակցեցաւ ծափերով եւ պարերով:

Ներսէս Մնացականեան նուագեց նաեւ Հովիւի կանչը, որ մեծապէս գնահատուեցաւ:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ Լեհերու ելոյթով: Քաղաքապետը եւ իր գործակիցները անձամբ շնորհաւորեցին բոլոր արուեստագէտները: Այս արժանաւոր հանդիսութիւնը ջերմացուց հանդիսականներուն սրտերը:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՄԱՀ ԵՐԳԶՈՒԻՀԻ ՇՈՂԻԿ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ

89 տարեկանին մահացած է երգչուհի Շողիկ Մկրտչեան որ մեծ թիւով ելոյթներ ունեցած է մինչեւ 1970 Թուականը, Հայաստանի ու Սորվրդային Միութեան զանազան քաղաքներուն մէջ:

Ծնած էր 1911ին Վանի Արտամետ գիւղը: 1915–ին կորսնցուցած իր ծնողքը, յանձնուած էր Ալեքսոլի ամերիկեան որբանոցը: 13 տարեկանին գինքը լսելով երդահան Նիկողայոս Տիգրանեան եւ երգիչ Տիգրան Նալպանտեան կը միջնորդեն որ ընդունուի Երեւանի երաժշտական ուսումնարանը: Աւարտին համերգը կուտայ 1927–ին: Երկու տարի ետք Արուեստներու Անդրկովկասեան ողիմպիականին առաջին մրցանակի կ'արժանանայ: 1937–ին Հայֆիլհարմոնիի մինեերգչուհի կը դառնայ: 1965–ին Պուլկարիոյ մէջ կը մասնակցի հայ երգի փառատօնին: 1970–ին «բաւական է, թող այժմ երիտասարդները յուշագրեն իրենց չնորհքը» ըսելով կ'որոչէ վերջ տալ իր ասպարէզին:

ԳԱՂԹԻՔ ԳԱՂԹԻՔ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Յուլիս 5–ին սկսած է ամառնային Ե. Հայագիտական դասընթացքը վարժարանական Համագործակցութեամբ Համազգայինի Գանատայի Շրջ. վարչութեան: Հետեւողները առքիթը կ'ունենան մարաչլեանի տէսէրիքներու ճոխ հաւաքածոյի ընդմէջէն մխանաբար վերլուծած են Հայոց արդի ժամանակակից պատմութիւնը, կեդրոնանալով 1900–2000 ժամանակաշրջանի կարեւոր դէպքերուն, իրագործութիւններուն վրայ, միշտ քննական մօտեցումով մեկնաբանումներով:

Ա՛ւ Մարտիկ աղա կը վճարէր, առանց հաշուելու, խնայելու: Սուրեան իրեն ընդունելարել տուած չէ՞ր, չատ մօտաւոր ապագայի մը մէջ, Հայկական խնդրին յաջող լուծումը· ապահովցուցած չէ՞ր գինքը, թէ յեղափոխութեան շրջանին մէջ եղած բոլոր կամաւոր նուիրատուութիւնները, ապառութենէն վերջ՝ նորակազմ «Ազգային դրամատուն» կողմէն ամբողջովին պիտի վերադարձուին, իրենց տոկոսներովը:

Որքան որ միամիտ՝ Մարտիկ աղա ատարկած էր. ի՞նչ, տուած դրամները պիտի հատուցուին իրե՞ն տոկոսներով:

– Անշուշտ, – բացատրած էր Սուրեան: – Հապա, ի՞նչպէս կ'ուզէք, որ ըլլայ··· ենթադրեցէք, որ բոլոր հարստութիւններդ վատնէք այս գործին համար: Արդ, արդարացի՞ է, որ ազգը ձեր զրամական նպատներէն օգտուելով՝ իր ազատութիւնը ստանալէն վերջ զձեզ աղքատ ձգէ: Պարտական չէ՞ հարստացնելու ձեզ ինչ որ դուք ինքնաբերաբար, ազնուաբար, հայրենասիրաբար, նուիրեցիք իրեն իր պէտքի օրերուն:

– Անանկ է եա ···

Ալ հոգը չէր: Դրամը իսկ պիտի տըրւէր իրեն, պատիւներէն, փառքէն զատ: Աւելի ուրիչ ի՞նչ կ'ուզէր:

Իր այս նոր դիրքը, սակայն, քանի մը անախորժ անարիւկալներ, ձախողուածներ հրամցուց Մարտիկ աղային:

Առտու մը, պատուհանին առաջքը, դէմքի պոհունակ, ծիծաղկոտ արտայայտութիւնով մը կը խորհէր, թէ «անպատճառ» Աստուծոյ մատը կար «Մարտիկ» կոչուելուն մէջ· ինքն իր վրայ խնդալով, միտքը չը բերէր, թէ Պոլիս, անխելքութեամբ, որքա՛ն թշնամի էր այդ անունին, որ իր աչքին սանկ մէկու մը պատկերը կ'արթնցնէր: Արդարեւ պոլսեցի Մարտիկ աղային անմխիթարելի դաւն էր իր «Մարտիկ» անունը: Իրեն պէս մէկուն կը վայլէ՞ր, արժանի՞ էր այդ անունը, որ իր կարծիքով, դատապարտելու, անչնորհք, խեղճուկ մարդերու մին յատուկ էր: Պոլիս զգուշացուցած էր «Մարտիկ» կոչուող սպասաւոր ունենալէ· իր իսկ անունով կանչել իր հրամանին տակ գտնուող մէկը· ի՞նչ նուաստացում իր արժանապատուութեանը համար: Ամէն իրեն դիմող սպասաւորի նախ եւ առաջ անունը կը հարցնէր· Մարտիկները, Մարտիրոսները առանց ուրիչ որեւէ ձեւակերպութեան կը ճամբուէին:

Փորձած էր «Մարտիրոսի» փոխել «Մարտիկ»ը, ան ալ մխիթնդն բանը:

– Ծօ՛ Մարտիրոս, ծօ՛ Մարտիկ··· – որ կողմը որ դարձնէր իր անունը, ինչ ձեւի որ ալ խոթէր, Մարտիկ աղա սպասաւորի, դրացիի, տանկ մարդու մը հետ կ'առնչէր մէջինն: Այս առիթով, յաճախ կռիւներ կ'ունենար իր մօրը հետ:

– Ձանըմ, սա Մարտիրոսը ո՞րկէ գայիք, դատաք ··· միւս բոլոր անուններէն հատեր տէ, մինակ ա՞ս մնացեր էր··· Վահրամ, Վահան, Վաղարշ, Տիգրան··· – ու կը թուէր բոլոր պերճ, սոնքացող անուններուը:

Խնդալով կը յիշէր քոլոր ասոնք ու կը խորհէր, թէ որքան տղայ է եղեր· իր ճանաչած անունին խորհրդաւոր նշանակութիւնը կը ցայտէր իր աչքին՝ հիմակ որ յեղափոխութեան յարած էր, Դաշնակցութեան մօրեռանդը դարձած էր:

– Մարտիկ, – կ'ըսէր ուրախութեամբ, – Մարտիկ, կը նշանակէ պատերազմող, կռուող··· ճիշդ իմ անունս··· ես ալ չէ՞մ որ կռուող եմ, յեղափոխական եմ··· ի՛նչ աղուոր անուն, Մարտիկ ··· Աստուծոյ մատը կայ ատոր մէջ:

Ա՛ս բանը ա՛լ վերջնականապէս գամեց գինքը իր հաւատքին մէջ:

Աւանկ ժպտուն խորհրդածութիւններու մէջ էր, երբ իր հայ սպասաւորը – յեղափոխական ըլլալէն ի վեր Արաբը ճամբած ու անոր տեղ դաշնակցական մը առած էր – եկաւ իրեն իմացնել, թէ վրան գըլուխը թափթփած, խեղճուկ մէկը կ'ուզէր գինքը տեսնել:

– Ո՞վ է ան, ի՞նչ կ'ուզէ կոր··· Թող ներս գայ, նայիմ, – հրամայեց ամբաստանուած մը դատելու պատրաստուող մէկուն գիրքը ու դէմքը առնելով:

Դատաւորի տարտղով ու դէմքով մէկը ներս մտաւ:

– Ի՞նչ կ'ուզես, աղբա՛ր···

– Լֆֆէնտի՛, – ըսաւ մարդը աղաչական ··· ու սկսաւ պատմել իր թշուառութիւնը. Պոլսոյ վիճակը՝ բառական դժուացուցիչ, ունեցած ահագին վնասները, հոս տեղի յուսահատ վիճակը: Կուզար աղաչել էֆֆէնտիին, որ քիչ մը օգնէ իրեն: Իմացած էր, որ էֆֆէնտին քարեսիրտ ու բարեգործ մէկն է, ազգին շատ բարիքներ ըրած է:

Մարտիկ աղա հնդկահաւի պէս կ'ուռեցաւ ու իրարու ետեւէ կը ծխէր, արագ – արագ:

Կուզար աղաչել, որ հաճի օգնել իրեն, ձեռք կարկառել, «Աստուծոյ սիրուն, աղուորիկ աղջկանը սիրուն», իր եւ իր թշուառ ընտանիքին:

– Չը՛, – ըրաւ Մարտիկ աղա, – դուն յեղափոխակա՞ն ես:

(Շար. 42)

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՒԱՑԵԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑՐ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

Հաւատքը ունէր հիմա, անխախտ, թէ դրօշակեանները չնորհիւ հայ ազգը ապատութեան պիտի տիրանայ մօտ ժամանակի մը մէջ: Այդ հաւատքը գինքը ճառագայթումի, արտագոթիկումի, տենդոտ, խանդավառ վիճակի մը մէջ կը դնէր՝ ըլլալով միանգամայն չլացած ակընկալութիւնը այն ազատութեան վաղորդայնին իրեն վերապահուած պատիւնեըուն, վաստքին, որ գինքը պիտի թագաւորէր կեանքին մէջ ու անմահացնէր պատմութեան առջեւ:

Մարտիկ աղա իր քառկը լայն բացած կ'սպասէր, ինքն իսկ առաջարկած, նեղուած էր իրեն դիմում ընել դրամական պէտքի, նեղութեան մը պարագային: Իր դրուէրը չատ սիրով ընդունուած էր:

– Դուք առաջին, միակ Հայն էք, որ այսքան վեհանձնարար, ինքնաբերաբար ձեր քառկը կը նուիրէք ազգային վերանոնութեան սրբազան գործին, կ'ըսէր իրեն Սուրեան: – Ազատութեան գործին մէջ, ձեր բաժինը, ձեր դերը մեծ պիտի ըլլայ, մեծ, Մարտիկ էֆֆէնտի: Արդէն ձեր անունը գրուած է ուր որ անկ է··· վերջին կը տեսնէք:

Արգելքներ դրած էի, բայց ուրիշ մասին ալ խօսեցայ: Հիմա պիտի խօսիմ ինքնորդին մասին: Հայաստանի պատուիրակութիւնը կարեւոր տպաւորեցաւ: Տէմիրէլ ալ առաջին անգամ ըլլալով վարպետօրէն խօսեցաւ առանց բառերը ծամծըմելու. «Ես ի՞նչ կ'ըսէի Ալիեւ եղբօրս»: Երանի՛ թէ դուբ մեր Ալիեւ եղբօր պատմէիք թուրք հօր եւ հայ մօր զաւակ Մուշեղին մասին: Երանի՛ թէ պատմէիք այս հողերուն վրայի հասարակաց մշակոյթին մասին: Երանի՛ թէ պատմէիք այն մարդոց մասին, որոնք իրրեւ համերաշխ դրացիներ իրարու հետ ապրեցան հայ վարպետներու ձեռակերտ տուներու մէջ: Միասնաբար ստեղծուած այս մշակոյթը Ալիեւին աւելի մեծ չէ՞: Ճարտարագիտութեան մէջ մասնագիտացած պետութիւնը աւելի լաւ գիտէ· միասնաբար ըստեղծուած մշակոյթին ուժը չի՞ բաւեր "այս դուռը" բանալու»:

«Մարմարա», Յուլիս 18

(Շար. Ա. Էջէճ)

նը հրաշալի եկամուտ մըն է մաֆիաներուն համար: Ծանօթ թիւերը կը վերաբերին անոնց որոնք կանոնաւորման դիմում ըրած են: Ասոնց թիւը 150 հազար է Ֆրանսա եւ Սպանիա, 280 հազար Իտալիա, 400 հազար Յունաստան, բայց Եւրոպական Հարկադրանքին համաձայն, ապօրինի կերպով Եւրոպական Միութեան մէջ մուտք գործողներու թիւը տարեկան 400–էն 500 հազար է:

ՌՈՒՍԵՐը միշտ կ'արձարծեն հակաչէչէնական փսիխոզ մը եւ այդ առընչութեամբ ոստիկանութիւնը յայտարարած է որ առաջքն առած է բազմաթիւ ոճրափորձերու: Ոճիրի դէմ պայքարի բաժանմունքի բանբերին համաձայն, չուրջ ասանկ մը անձեր, մեծ մասամբ Չէչէն, որոնք հիւսիսային Կովկասէն կուգային ձերբակալուած են: Տեղւոյն վրայ, այսինքն Չէչէնիա, 24 ժամուան ընթացքին (Յուլիս 20) ռուս 6 ոստիկաններ սպաննուած են, մինչ ռուսամէտ Չէչէններու հակամարտութիւնը միշտ սուր թնոյթ ունի եւ ռուս իշխանութիւնները չեն յաջողիր կարգադրել:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ՅԱՆՑԱՆՔ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական միութեան անդամակցելու պատրաստուածութեան մէջ Թուրքիա պատժական օրէնսդրքին մէջ որոշ փոփոխութիւններ կը ծրագրէ: Կազմուած յատուկ յանձնախումբ մը արդէն գործի անցած է նախապատրաստելու չարք մը փոփոխութիւններ որոնց կարգին է ցեղասպանութեան եւ ցեղասպանութեան յանցանքին դատապարտումն ու պատիժը: Տրուած բացատրութիւնը այն է որ Եւրոպայի անդամ երկիրներուն մէջ այդ յանցանքը պատժելի արարք է, մինչդեռ Թուրքիոյ օրէնսդրութիւնը նման յօդուած չունի:

Նախապատրաստական յանձնախումբը կ'առաջարկէ «ցեղային, քաղաքական, կրօնական կամ այլ թնոյթի որեւէ խումբի ոչնչացման նպատակով ձեռնարկուած արարքները» ցկեանս ծանր բանտարկութեամբ պատժել, քանի որ նոյն անդամակցութեան հեռանկարով Թուրքիա կը պատրաստուի ջնջել մահապատիժը:

ԵՐՈՒսԱղԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՄԷՋ

Թրքական լրահաւաք գործակալութիւնը տեղեկագրով մը թուած է յունական, հայկական, ասորական այն պատրիարքարաններն ու առաջնորդարանները որոնք Թուրքիոյ անդադար գործունէութիւն կը ծաւալեն: Ըստ «Թիւրքիյէ» թերթին (Յուլիս 21) չարքին մէջ տեղ գտած են Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանն ու Պարսկաստանի թեմի առաջնորդարանը: Առաջինին համար կ'ըսուի թէ Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեան մասնակցելով հանդերձ Երուսաղէմի Թրքական հիւպատոսարանին Հոկտեմբեր 29–ի (Հանրապետութեան հռչակման օրը) նշումներուն, մեծ զօրակցութիւն կուտայ ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի պահանջին եւ «միջազգային չորնակին մէջ քուլիսային աշխատանք կը տանի» այդ նպատակին իրականացման համար: Կ'ըսուի նաեւ թէ կիպրահնօրեայ պատրաստներուն Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքը Թուրքիոյ դէմ արտայայտութիւններ կ'ունենայ:

Ինչ կը վերաբերի Պարսկաստանի առաջնորդարանին, ան տեղւոյն հայութիւնը բացայայտ կերպով կը դրդէ Թուրքիոյ դէմ ու երկրին իշխանութիւնները կ'արտօնեն ատիկա: Ուշագրաւ են յատկապէս Ապրիլ 24–ի հակաթուրք գործունէութիւններն ու զանազան հրատարակութիւններ: Նոյն առաջնորդարանը, ըստ տեղեկագրին, «նշդուած է որ փրթ–ին օժանդակելու համար չորս անգամ հանգանակութիւն կազմակերպած է»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 20/21)

ԼՂՀ

ՍՈՒ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ ՀԱՅԱՏՈՒԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22–ին կատարուած մահափորձին առընչութեամբ մեղադրուած ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակի նախկին հրամանատար Սամուէլ Բաբայեան Յուլիս 17–էն հայցադուլի դիմած է: Լուրը «Արմէնփրէս»ին տեղեկացուցած է փաստաբանը՝ Թիւտեքս Շաքարեան. ան միաժամանակ յանձնած է այս առընչութեամբ քննչական խումբի դեկավար, գլխաւոր դատախազի Ա. տեղակալ Արամայիս Աւագեանին ուղղուած Ս. Բաբայեանի յայտարարութիւնը: Հոն մասնաւորապէս ըսուած է թէ առանց հիմքի եւ չարժատիպի ձերբակալման որպէս բողոք երբ Ս. Բաբայեան 10 օր հայցադուլի դիմած է, այդ ընթացքին իրաւապահ մարմիններու դիմակաւոր աշխատակիցներ դինքը ծեծած են եւ վէրքերը փաստաբերելու համար դատաբժշկական քննութեան իր դիմումները ապարդիւն մնացած են: Ան արդէն այս ամբողջէն տեղեակ պահած է Արամայիս Աւագեանը, Մարտ 31–ին, դինքը այցելելու ընթացքին: Յայտարարութեան մէջ յիշուած են նաեւ իր առաջին փաստաբաններէն Նիկոլա Պաղտասարեանի դէմ կիրարկուած ֆիզիքական բռնութիւնը, քննութեան ատեն ստեղծուած արհեստական արգելքները, ինչպէս նաեւ ԼՂՀ գլխաւոր դատախազ Մաւրիկ Ղուկասեանի, կատարած խախտումները, երբ ան Բաբայեանի «մասնակցութիւնը հաստատող» յայտարարութիւն ըրած է անտեսելով անմեղութեան վարկածը: Ս. Բաբայեան մատնանշած է նաեւ չարք մը այլ ապօրինութիւններ, ինչպէս իր ընտանեկան պարապաներուն սեփական գոյքին գրաւումը, բանտային որոշ իրաւունքներու ոտնահարումը եւլն.: Եզրափակած է պահանջելով որ դատաքննութիւնը փոխանցուի հայաստանեան դատարանի մը եւ միջոցներ ձեռք առնուին առողջական վիճակին վատթարացումը կանխելու համար:

***

ԳԵՐԱԴՈՑՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՏԱՄՆԱՄԵԱԿԸ

1990 Յուլիս 20–ին աշխատանքը սկսած էր Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը որ անկախութեան հռչակագիրին սկիզբը եղաւ: Տասնամեակին առթիւ Յուլիս 20–ին յատուկ նիստ գումարուած է որուն ներկայ գտնուած են նախկին երեսփոխաններ, դիւանագիտական ներկայացուցիչներ: Սոուգուած է որ 18 երեսփոխան մահացած է այդ չրջանին. նիստին ներկայ չեն գտնուած Լ. Տէր–Պետրոսեան, Բ. Աբրաքսեան, Ա. Սահակեան եւ ուրիշներ: Կարդացուած է Ռ. Քոչարեանի չնորհաւորութիւնը. «Անցած տասը տարին ծանր փորձութիւնների ժամանակաշրջան եղաւ: Ցոյսով եմ որ ներկայ եւ ապագայ պատգամաւորները կրնան լինեն առաջին Խորհրդարանի լաւագոյն աւանդոյթների շարունակողները» ըսած է ան: Ելոյթներ ունեցած են նաեւ Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան, առաջին վարչապետ Վ. Մանուկեան, յանուն ԼՂՀ Խորհրդարանին Հ. Գրիգորեան, ուրիշ երեսփոխաններ:

Վ.՝ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԵՒ ԳՈՐԾԱԻՅՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏը ՍԿՍԱԾ

Երեւանի Մալաթիա – Սեբաստիա չրջանի ոճրային Ատեանին առջեւ Յուլիս 20–ին սկսած է Վ. Սիրադեղեանի եւ ան–նոր գործակիցներուն դատը, մոսկուաբնակ գործի մարդ Սերժ Ջիլաւեանի սպանութիւնը հրահանգած չլլալու ամբաստանութեամբ: Գործակիցներու գլխաւորներն են չրջանի Ներքին գործերու նախարարութեան ոստիկանութեան պետ Վահան Յարութիւնեան եւ անոր տեղակալը Արծրուն Մարգարեան որոնք կազմակերպած են Ս. Ջիլաւեանի ձախողած սպանութիւնը, հետեւելով Վ. Սիրադեղեանի հրահանգին: Դատը յետաձգուած է Յուլիս 25–ին:

***

ՈՐԴԵԿՈՐՈՑՍ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ ՅՈՑՑԸ

Յեղափոխութեան խաղաղ չրջանին զոհուած զինուորներու մայրերը Յուլիս 20–ին բողոքի ցոյց մը կատարած են նախագահ Քոչարեանի ապարանքին առջեւ, փակելով Բաղրամեան փողոցը: Խորհրդարանի մէջ մահացած զինուորներու մայրերը առաւօտեան կանուխ ժամերէն չղթայ մը կազմելով նախագահական թափօրին նախագահական նըստավայրին բակը մտնելուն արգելք հանդիսացած են: Անոնց գլխաւոր ամբաստանեալը եղած է Զինուորական Դատախազութիւնը, ինչ որ պաստառներու վրայի լոզունգներէն ալ կարելի եղած է հաստատել՝ «Զինդատախազութեան գրասենեակը պաշտպանում է ոճրագործները»: Անոնք չեն հաւատար մանաւանդ իրենց տրուած պաշտօնական բացատրութիւններուն, ըստ որոնց իրենց զաւակները անճնասպան եղած են կամ զէնքի գործածութեան անփորձութեան զոհեր: Որդեկորոյս այս մայրերուն զայրոյթը ներկայիս սկսած է ուղղուիլ դէպի Ռ. Քոչարեան, որ իրենց կարծիքով, չկրցաւ դատի ենթարկել իրենց զաւակներուն մահուան պատասխանատու զինուորականները: Ցուցարարներէն ոմանք սպառնացած են հացադուլի դիմել:

***

ԼՂՀ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՎԱՅՐը ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան, Մարտի մահափորձէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Յուլիս 20–ին վերադարձած է Ստեփանակերտ իր պաշտօնավայրը, նոյնիսկ եթէ դեռ անթացուպերով կը քալէ: Առաջին առթիւ տեսակցութիւն ունեցած է կառավարութեան գլխաւոր նախարարներուն հետ:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 30
Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Յուլիս 31
ՄԵՌԵԼՈՑ, ժամը 11–ին հոգեհանգիստ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՑՑ ՊԱՆԴՈՒԿ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

«ԱՐՓԱ»

— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ —
ՀԱՃԵԼԻ ՄԻՋԱՎԱՅՐ – ՄԱՏՋԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
լոգարաւնով, հեռատեսիլով սենեակներ + նախաճաշ
նոր սարքաւորումներով

Մէկ հոգինոց 270 FF
Երկու հոգինոց 370 FF
Երեք հոգինոց 470 FF

Զեղչեալ գիներ
երկար կեցութեան պարագային

HOTEL / PENSION
«ARPI»
Kochgasse 15
1080 VIENNA — AUSTRIA
☎ 43-1-405 00 33
Fax 43-1-405 00 33-37
E-mail : contact@hotelarpi.com
web-site : www.hotelarpi.com

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
« OH, MY GOD! »
Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ 06 03 74 16 99 ou 01 45 20 03 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «Découverte du Jura» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE
au Centre de Vacances de Bellefontaine
(Jura)
Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 25
MARDI
25 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·955 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.955

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՊՈՎ

Օդիանուսի մէջ (Ճափոն) Յուլիս 24-ին վերջ գտաւ ժէ – 8-ի (աշխարհի ամէնէն ճարտարարուեստականացած երկիրները որոնց, այլեւս պրեթէ լրիւ անդամ է Ռուսաստան) ժողովը: Եզրակացութիւնները աւելի բարի կամեցողութիւն կ'արտայայտեն քան վճռական որոշումներ: Ութերը կ'ուզեն արմատէն դարմանել աղքատութիւնը եւ կը պիտակին նաեւ համաչխարհայնացման բացասական կողմերուն: Ամէն պարագայի մէջ, այս վեհաժողովը որ տեւեց 48 ժամ, արժած է 1,2 միլիառ տոլար (8,5 միլիառ ֆրանք): Ապահովութեան միջոցները միայն 133 միլիոն տոլար արժած են, 5000 լրագրող հետեւած է նիստերուն եւայլն, եւ այլն: Այս ժողովին առթիւ, քիչ մը չերմացած են ֆրանքեւռուսական յարաբերութիւնները, որոնք բաւական պաղ էին Չէչէնիոյ եւ վերջերս ռուսական առագաստանաւին զրաւման պատճառաւ: Գուժին յայտարարած է որ Փարիզ պիտի պայ Հոկտեմբերին:

ՊԱՊ, Գասթէլկանաւֆոյի իր ամբաստանեցին, նոր կոչ մը ըրաւ որպէսզի երեսպաշտմի չնորհուի «յաւուրս կարգավիճակ մը»: Ծանօթ է որ Քէմփ Տէյվիսի բանակցութիւններու տեղացին դէմ խաւար պատճառը Երուսաղէմն է եւ այդ առնչութեամբ կոչ մըն ալ ըրած էին քրիստոնեայ երէք պատրիարքները (տես՝ «Յառաջ», Յուլիս 21 եւ 22 / 23): Հին քաղքին ապահան է, գլխաւորաբար, ինդրոյ առարկայ: Հոն է Ս. Յարութեան տաճարը եւ անկէ ոչ շատ հեռու կը գտնուին Լացի պատը եւ մզկիթները:

Գորսիջայի չնորհուած առաւելութիւնները քաղաքական բոլոր հոսանքներու հաւանութիւնը չեն ստանար: Բուռն կերպով կ'ընդդիմանայ էՒ – Քէ – էՒ-ը որ կը մերժէ օրէնսդրական իշխանութեանց փոխանցումը: Կեդրոն եւ ազգային հոսանքները կ'ողջունեն վարչապետին ծրագիրը, մինչ Փասքուա Վրդոված է ի տես Պեւուէթեան մասնահատման: Կը մեղադրէ Շիրաքը որ լուռ կը նայ: Ազգ. Ժողովի էՒ – Քէ – էՒ խումբին նախագահը՝ Ժ. Լ. Տըպրէ հարցապոյի մը ընթացքին «Մոնտ»ի (Յուլիս 23 / 24) կը չեշտէ որ Ազգային միասնականութիւնը որեւէ բանակցութեան նիւթ չ'կրնար ըլլալ: Գորսիջայի այս նոր կարգադրութեան չուրջ Ժ. Լ. Տըպրէ հանդարտ մը կը պահանջէ: Միւս կողմէ, ինչպէս Ժ. Փ. Շեվէնմանն կը նախասեր վարակումը անխուսափելի է եւ արդէն իսկ Պրբթոնները, Պասքերը եւ Ալզասցիները խորապէս չհագրդռուած են գրսիքական օրինակով:

Մաճուպայի մօտ(Ալժերիա) 12 հոգի եւս սպանուած են Յուլիս 21-ին: Յուլիսի սկիզբէն ի վեր մեռեալներու թիւը աւելի քան 250 է եւ 60 հոգի ալ վիրաւորուած են:

Գոլոմպիոյ մէջ բուռն բախումները կը շարունակուին ծայրայեղ ձախ կեդրոնները եւ ծայրայեղ աջ քաղաքազօրքերու միջեւ, մինչ բանակցութիւններ նախատեսուած են Ժընեւ: Միայն չարաթվերջին մեռեալներու թիւը 130 էր:

Ֆրանսայի շրջավազքը Հեծանիւով վերջ գտաւ, ինչպէս ամէն տարի Նան դ'Էլիզէներու վրայ, կիրակի, Յուլիս 23-ին: Երկրորդ տարին ըլլալով, յաղթեց ամերիկացի՝ Լէնս Ամսթրոնկ, որ նախապէս ալ յաղթած էր իր երեակ խլրդին (ամսրձիգ, թոք, ուղեղ): Օրհան – ինքնատիպ – հանդերձանքին յաղթեց խալացի Սթեֆանս Ծանկնի: Հանդրուանին ինքնատիպ ընոյթը կուզար անկէ որ ան տեղի ունեցաւ միայն ու միայն Փարիզի փողոցներուն մէջ:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՑԵՐՈՒ ՎԱՃԱՌՔԸ ՍՈՒՐ ԲԱՆԱՎԷՃԻ ՆԻՒԹ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդառաջելով կառավարութեան դիմումին, արտակարգ նիստ հրաւիրած էր Խորհրդարանը Յուլիս 24-ին: Օրակարգի վրայ էր երկրին ելեկտրական ցանցը վաճառելու – սեպականաչնորհելու – նիւթը: Այդ վաճառքը բաւական առնչուի ի վեր վէճերու նիւթ է Հայաստանի քաղաքական չրջանակին մէջ: Կայ չեչտուած նախընտրութիւն մը, ցանցը Ռուսաստանի Իթերա ընկերութեան ծախելու, կան նիւթը վիճարկումի դնելու կողմնակիցներ: Կան նաեւ վաճառքին արմատապէս ընդդիմացողներ: Այս վերջիններուն չեն բաժներ վաճառքի կողմնակիցներուն կարծիքը թէ պետական պիւտճէին այդ աղբիւրով մտնելիք դումարը կարելիութիւն կուտայ ելեկտրականութեան մարզի աչխատակիցներուն անվճար մնացած աչխատավարձերը վճարելու, նաեւ ցանցին հմնդապէս նորոգութիւնը ընելու:

Ցանցը սեպհականաչնորհելու հարցը առաջին անգամ մը Խորհրդարանին քննարկութեան յղուած էր անցեալ Ապրիլին, Արամ Սարգսեանի վարչապետութեան օրով ու մերժուած: Մերժումի ուղղութեամբ քուէարկողներէն եղած էր ներկայի վարչապետը Ա. Մարգարեան որ այսօր կը պաչտպանէ օրինագիծը:

Վաճառքին ընդդիմացող խումբին գլխաւոր դէմքն է Ա.ԺՄ երեսփոխան Արշակ Սադոյեան որ Յուլիս 19-ին մամուլի ասուլիսով մը անդրադարձած է հարցին, խոտօրէն քննադատելով երկրին իշխանութիւնը: Առաջին բանը այն է որ ցանցը նորոգելու կամ արդիականացնելու պատճառաբանութիւնը ազդար չէ, քանի որ վերջին տարիներուն տասնեակ միլիոնաւոր տոլարներ ծախսուած են այդ ցանցը արդիականացնելու համար եւ հակառակ որ գումարներուն մէկ մասը իջած է անպարկեշտ պաչտօնատարներու գրպանը, մնացեալով կարելի եղած է բարելաւել ցանցին վիճակը:

Ա. Սադոյեան բաւ է նաեւ թէ ուժանիւթի մարգին տնօրէնները, լծակնեբու տէրերը ամէն տարի 40 միլիոն տոլար կը գրպանին. այլ խօսքով՝ եթէ գողութեան առաջքը առնուի, նորոգութեան, արդիականացումի ծրագիրներու համար անհրաժեչտ պիտի չըլլայ ցանցը վաճառել, այն ալ օտար ընկերութիւններու:

Ուրիչ կէտ մը որ մատնանչուած է Սադոյեանի կողմէ, ցանցին արժէքին ու անոր վաճառքին համար պահանջուած դինին մեծ տարբերութիւնն է: Երեսփոխանը կ'ըսէ թէ ելեկտրական ցանցը իրականութեան մէջ 400 – 500 միլիոն տոլար կ'արժէ, մինչդեռ պատրաստուած կառավարական օրինագիծով 40 միլիոն տոլար միայն կը պահանջուի: Ան կ'ըսէ թէ տարբերութիւնը միլիոնաւոր տոլարներ ձախսուած են այդ ցանցը արդիականացնելու համար եւ հակառակ որ գումարներուն մէկ մասը իջած է անպարկեշտ պաչտօնատարներու գրպանը, մնացեալով կարելի եղած է բարելաւել ցանցին վիճակը:

Ա. Սադոյեան բաւ է նաեւ թէ ուժանիւթի մարգին տնօրէնները, լծակնեբու տէրերը ամէն տարի 40 միլիոն տոլար կը գրպանին. այլ խօսքով՝ եթէ գողութեան առաջքը առնուի, նորոգութեան, արդիականացումի ծրագիրներու համար անհրաժեչտ պիտի չըլլայ ցանցը վաճառել, այն ալ օտար ընկերութիւններու:

Ուրիչ կէտ մը որ մատնանչուած է Սադոյեանի կողմէ, ցանցին արժէքին ու անոր վաճառքին համար պահանջուած դինին մեծ տարբերութիւնն է: Երեսփոխանը կ'ըսէ թէ ելեկտրական ցանցը իրականութեան մէջ 400 – 500 միլիոն տոլար կ'արժէ, մինչդեռ պատրաստուած կառավարական օրինագիծով 40 միլիոն տոլար միայն կը պահանջուի: Ան կ'ըսէ թէ տարբերութիւնը միլիոնաւոր տոլարներ ձախսուած են այդ ցանցը արդիականացնելու համար եւ հակառակ որ գումարներուն մէկ մասը իջած է անպարկեշտ պաչտօնատարներու գրպանը, մնացեալով կարելի եղած է բարելաւել ցանցին վիճակը:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՅԼ ՄԸ՝ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՋՈՅԳ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄԻԱՆԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մխիթարեան Միաբանութիւնը, Վենետիկի եւ Վիէննայի իր պատմական գոյզ ճիւղաւորումներով, յետ երկարամեայ բանակցութիւններու եւ քննարկումներու, Վենետիկի Սուրբ Ղազար Մայրավանքին մէջ, Յուլիս 10 – 21, 2000-ին, կազմակերպեց միացեալ ընդհանուր արտակարգ ժողով մը, մասնակցութեամբ երկու հաստատութիւններու բոլոր միաբաններուն: Սոյն ժողովի Միաբան Վարդապետները միանձնաբար որոչեցին ամմիջական եւ ամբողջական միութիւն մը իրականացնել, ստեղծելով Մխիթարեան միացեալ մէկ Միաբանութիւն, մէկ կեդրոնական վարչութեամբ:

Պատմական այս քայլը կը զուգադիպի Մխիթար Վրդ. Սեբաստացիի կողմէ հիմնուած Միաբանութեան 300-ամեակին, Քրիստոնէութեան 2000-ամեայ յոբելեանին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մէջ Քրիստոնէական Կրօնքի պաչտօնական ընդունման 1700-ամեակին:

Ընդհանուր ժողովի Յուլիս 19-ի նիստի ընթացքին, Հոգեչնորհ Հ. Եղիա Ծ. Վրդ. Քիլաղեան ընտրուեցաւ որպէս 15-րդ Ընդհանուր Աբբահայր Մխիթարեան միացեալ Միաբանութեան:

Ներկայ հաղորդագրութեամբ կը յայտարարենք որ այսուհետեւ գոյութիւն ունի մէկ Մխիթարեան Միաբանութիւն, որուն գլխաւոր կեդրոնատեղին է Վենետիկի Սուրբ Ղազարի Մայրավանքը, իսկ Վիէննայի Վանքը կը դառնայ իրրեւ առաջին գլխաւոր Մենաստան: Վիէննայի այս Մենաստանը, իր կարգին, պիտի ունենայ տեղական Աբբահայր տիտղոս կրող Վանահայր մը:

Զոյգ Միաբանութիւններու բոլոր առաքելավայրերն ու կեդրոնները պիտի կառավարուին նորընտիր Ընդհանրական Աբբահօրմէ եւ իր միացեալ վարչական խորհուրդէն:

ԴԻՒԱՆ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՎԵՆԵՏԻԿ – ՍԲ. ՂԱԶԱՐ
ԻՏԱԼԻԱ
Յուլիս 23

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԹԻԿՆ Է Ի

Յուլիս 19-ի մեր թիւով հաղորդած էինք Հայաստանի քաղաքներու հեռաձայնի նոր կարգաթիւեր, ուր թիւրիմացութեամբ 2 գրուած էր կրկին Երեւանի համար, որ այսուհետեւ 1 է: Ընդհանուր կարգաթիւը կը մնայ 374:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹՌԱՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ԳՆԷ...

Յուլիս 21-ին, վարչապետ Պ. Էճեվիթ յայտարարած է որ Թուրքիա սկսած է բանակցիլ Պէլ ընկերութեան հետ ամերիկեան յարձակման 145 թռանններու գնումին համար: Անցեալ վերջնապէս հրաժարած է ընթացք տալէ Ֆրանքեւդերմանական առաջարկին:

Ծանօթ է որ այս չուկան չկորանցնելու համար է որ Շիրաք ճնշում բանեցուց որպէսզի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը չարձանագրուի Ներակոյտի օրակարգին վրայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԹՈՒՐՔԻԱ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի արտաքին քաղաքականութեան հարցերու նախկին խորհրդական Արամ Սարգսեան անդրադառնալով Ալիեւի նախկին խորհրդականին Թուրքիոյ հետ միանալու փափաքին, ըսած է. – «Ատիկա կը սպառնայ Հայաստանի ազգային ապահովութեան: Հայաստան ու հայ ժողովուրդը պէտք է վճռապէս յայտարարեն Ադրբեջանի թէ չեն կրնար հանդուրժել նման հեռանկարի»: Ա. Սարգսեան թերահաւատութիւն ալ յայտնած է փոխադարձ դիջումներու միջոցով Ղարաբաղի հակամարտութիւնը կարգաւորելու բաքուի յայտարարութիւններուն

(Շար.ը Դ· էջ)

Կ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆԻ ՇԻՏԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ԾՈՒՌԵՐԸ

Կարլէն Դալլաքեան Հայաստանի սովետական շրջանի վերջին տարիներուն ընփիւռքի մէջ ամէնէն ծանօթ անուններէն մէկն էր, շնորհիւ նախագահը Սփիւռքի հետ կապերու կոմիտէին։ Ինք պատմաբան է եւ մաս կը կազմէ Գիտութեան ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկի գիտաշխատողներու խումբին։ Վարած է համալսարանական դասախօսութեան պաշտօններ։

Ներկայիս մինչ Հայաստանի ղեկավարները ամէն առիթով կը կրկնեն թէ լուծուցիչ բնոյթի քաղաքախոհութիւն կը վարեն, արեւելքն ու արեւմուտքը բարեխառնելու նպատակով, երկրին մէջ յառաջիկային չեշտուած են ռուսամէտ հակումները։ Երեւոյթ որ բնական հեեւանքն է տասնամեակի մը երթալ-գալ յուսախաբութիւններուն, անոնցմով ղօրացած անցեալի կարօտին ու նաեւ վրիւութիւնը ինք իրմէ դուրս փնտռելու ախորժին։ Աւելորդ է ըսել որ իշխանութիւններու ակադրացումը, հեղինակութիւններու քացախոյթիւնը, մանաւանդ ծանրակչիռ ծանօթ կայսութիւններու հետ առնչ խոտոր համեմատող բնոյթը, չեն դիւրացներ գործը։ Ու այս պայմաններուն մէջ, բնական է ռուսամէտ դէմքերու վերադայտնութեան երեւոյթին ալ։ Առոր ամենէն չեշտուած տուեալը եղան Ռուս – Բելառուս միութեան Հայաստանի անդամակցութեան ջատագով անձերու եւ կազմակերպութիւններու յայտարարութիւնները, բերանացի ու գրաւոր արտայայտութիւնները։ Քաղաքական նոյն ուղղութեան տէր անձնաւորութիւններու հետ ալ աւելի յաճախ կարելի է հանդիպիլ զրոյցներու, տեսակցութիւններու, նաեւ անոնց կողմէ ստորագրուած յօդուածներու, վերլուծումներու, եւ այլն, հայաստանեան մամուլի անուններուն մէջ։

Այս երեւոյթին մաս կազմող էջ մը ունի «Իրաւունք»ի Յուլիս 7 – 13–ի թիւը։ Այդ էջին մէջ տեղ գտած է Կ. Դալլաքեանի հետ փիրուզա Մելիքսէթեանի կատարած հարցազրոյցը որ կ'ամփոփէ անկախութեան տասնամեակը, սովետական շրջանի պաշտօնատարին ակնոցով։

Հետաքրքրական է տեսնել, քիչ մըն ալ պարմանալի, Կ. Դալլաքեանի նման դէմքի մը մօտ չատ տեղին դատումներու հետ բոլորովին անհմին ու մակերեսային եզրակացութիւններ։ Առաջինները կը վերաբերին, օրինակ՝ անկախութեան առաջին տարիներուն կատարուած սեւա-կրանաշնորհումներուն, իսկ երկրորդները՝ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն Ֆրանսայի քաղաքներու կողմէ հովանաւորութեան, կամ ժողովուրդին յիշողութիւնը պահելու հարցին մէջ առաջինեան պահուն ու ներկային տրուած մեկնաբանութիւններու զանազանութեան, եւ այլն։

Զրոյցին առաջին հարցումով արդէն Փ. Մելիքսէթեան բաւական խիտ շրջանակի մը մէջ կը զետեղէ 1988 – 1996 տարիները, անոնց մասին Կ. Դալլաքեանի արժեւորումը ուզելու համար։ Կ'ըսէ թէ առաջին օրերու «ոմանք իկան» 1991–ին չքացաւ երբ ժողովուրդը բախեցաւ «հայ հանապազօրեայ»ին։ առաջին հիասթափութիւնով պարզուեցաւ որ «ազգի ներելուկ հայրերը անկարող ու անճարակ են պետութիւն կառուցել»։ Իսկ Բ. Փուլին առոր յաջորդեց համոզումը թէ «Նաեւ մափիոզ պետութեան կայացումն են ոգեկոչելու եւ ամէն ինչ ՀՀՇ վերնախաւի շահերին են ծառայեցնելու»։

Զրոյցին մէջ բաւական տեղ գրաւած է տեսականաշնորհման քննադատութիւնը։ Կ. Դալաքեան կ'ըսէ. «Մարդկանց ասացին՝ ազատ էք, ար'էք, ինչ ուզում էք։ Այդ պայմաններում բնակչութեան 5–7%–ը ճկուն գտնուեց ու կարողացաւ ստեղծել նիւթական բարիքների վիթխարի պաշար՝ այն ամբողջ հարստութիւնից, որը Հայաստան կոչուած սոցիալիստական հանրապետութեանն ստեղծա'ծն էր»։ Կարելի՞ է համաձայն չըլլալ այս չատ ընդհանուր բնութագրումին որ կը բացատրէ մինչեւ այսօր տեղդ անտեսական սուր բեւեռացումը։ Կը յաջորդէ անցեալին հետ քիչ մը դիւրին, այլ միշտ ապաւորող համեմատականը. «1930–ից ի վեր Հայաստանը մուրացկան չէր տեսել, այսօր փողոցները լեցուն են։ Մենք երբեք չգիտէինք՝ ինչ բան է երիտասարդ աղջիկների մարմնավաճառութիւնը, իսկ այսօ՞ր ... աճզամ թուրքիայում են վաճառւում։ ... Սովից ո՛չ մէկը չէր մեռնում» եւայլն։ Այս նոյն բաժինը կ'աւարտի ամբողջ զրոյցին թերեւս ամէնէն իրապաչտ արտայայտութեամբ. «Դեմոկրատիային առաջին հարուածը հասցուեց այն ժամանակ, երբ փլուզուեց ամէն ինչ, իսկ իշխանութիւնները էլ չկարողացան պատասխանել մէկ հիմնական հարցի՝ ո՞ւր է գնալու երկիրը»։

Քիչ անդին, Լ. Տէր – Պետրոսեանի անձին ու գործակիցներու խումբին հանդէպ Կ. Դալլաքեանի յայտնի զայրոյթն ու ընդվզումը պատճառ կ'ըլլան որ ան կորանցնէ տրամաբանութեան թելը. «ընթացը շէֆը» կոչելէ ետք Հայաստանի անկախ հանրապետութեան առաջին նախագահը, կ'ըսէ. «(անոնք) խայտառակ ձեւով տարան երկիրը, որովհետեւ ապազգային էին, պատուէրներ էին կատարում (ես գրեթէ վստահ եմ, որ մինչեւ վերջ կատարեցին այս պատուէրները)։ Այլապէս, ինչո՞վ բացատրենք որ «Ղարաբաղ» կոմիտէի բանտարկուած անդամները հրաչակուեցին Ֆրանսիայի տարբեր քաղաքների պատուաւոր քաղաքացիներ ու այն դէպքում, երբ նրանց մեծ մասը Ֆրանսիայում չէր եղել»։

Կարելի է կասկածիլ նոյն վարչախումբին «ազգային» յատկանիշին։ Բայց այդ կասկածին որպէս ապացոյց տեսնել Ղարաբաղ կոմիտէի անդամներուն Մոսկուայի բանտարկութեան օրերուն Ֆրանսայի քաղաքներուն կողմէ տրուած հովանաւորութիւնը, կրնա՞յ լուրջ նկատում համարուիլ։ Կ. Դալաքեանի նման աշխարհին բաւարար չափով ծանօթ անձնաւորութիւն մը ի՞նչպէս անգիտանալ կը թուի թէ այդ հովանաւորութիւնը արեւմտեան այժմէականութեան մաս կազմող ձեւականութենէն աւելի բան չէ։ Եւ տակաւին, գտնել որ ան վրդ կարծէ «Ֆրանսիական խոշոր շահագրգռութիւններ» տեսնել, որոնք չանացած են «ուղղութիւն տալ մեր յեղափոխութեանը»։

Ինչ կը վերաբերի «դաւաճաններ»ու հաշուեհատութեան ու աւելիին որուն հետաքրքրութիւնը ունի զրուցավարուհին, Կ. Դալլաքեան կը վերադտնէ տրամաբանականին թելը. ան յոյս չունի որ հաշուեհատութեան պահը կը հասնի։ Պատճառաբանութիւնն ալ մեծ մասով ընդունելի է. «Նրաւիճ, ովքեր պատասխան պիտի պահանջէին, ըստ էութեան դարձան ՀՀՇ–ի գործը շարունակողները։ Ինչո՞ւ պատասխան պահանջես, երբ հէնց ինքդ ես այդ գործի մէջ»։ Կ. Դալլաքեան նաեւ ընդառաջելով Փ. Մելիքսէթեանի հրաւէրին կը բանայ «փակագիծեր»ը. ներկայի նախագահին օրով ստեղծուած կառավարութիւնը ներդրուած է ՀՀՇ–ի երեւելի դէմքերու մէկ մասը։ Ասիկա պատճառ եղած է որ կատարուած յեղափոխութեան չէ յաջորդած երկրորդը՝ մաքրելու գործընթացը, որով մեղաւորները պէտք է պատժուէին։ Այսուհանդերձ, Կ. Դալլաքեան նաեւ բարեթախտութիւն կը տեսնէ ատոր մէջ, քանի որ արիւն չթափեցաւ. ասկայն, կ'ափսոսայ զոհ բարոյական արժեւորում թէ «այդ շրջանը եղաւ քաղաքական, բանդման, փոշիացման ու արտագաղթի տասնամեակ»։

Փ. Մելիքսէթեան այս թեմային կ'աւելցնէ ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցին մէջ ՀՀՇ–ի ընդդիմութիւնը։ Ասիկա յաւելեալ դրդապատճառ կ'ըլլայ ՀՀՇ–ի տարած քաղաքականութեան ուղղուած իր քննադատականը չարունակելու ու նաեւ կրկին իշխանութեան լուսանցքին մէջ։ Ցեղասպանութեան ճանաչումին ՀՀՇ–ի ընդդիմութիւնը կը բացատրէ «պատմութիւնը մոռանալու ճանապարհով Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները բարելաւելու փորձով»։ Նման կեցուածք «ապուշութիւն» կ'որակէ։ Ինք կը մերժէ Ժողովուրդին յիշողութեան ջնջումը, քանի որ «մենք հսկայ տարածքներ ենք կորցրել ... ու մի օր պէտք է գալու այդ յիշողութիւնը»։ Ոչ մէկ ակնարկութիւն տակաւ, խորհրդային իշխանութեան առաջին շրջանին այդ յիշողութեան փառաւոր արհամարհանքին մասին որ «կերած – խըմած ան'ոչ»ի հոմանիշ էր Անդարայի կուլ տուածներուն հասցէին։ Կը յիշէ միայն 1945ը երբ «պատմութեան աւիւը եկաւ ու կանգնեց Ստալինի առաջ, առնուազն վեց վիլայէթների ետ ստանալու ոէալ պահը եկաւ»։ Այս ակնարկութեան ընկերացած չեն սակայն ՀՀՇ–ի վարչակազմին ուղղուած ծանր ամբաստանութիւնները. «որ չյաջողուեց, դա ուրիշ խնդիր էր»։ Այդքա՛ն։

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ նկատմամբ ներկայի յարմարապոյն դիրքորոշումին, Կ. Դալլաքեան բարիդրացիական յարաբերութիւններու ստեղծումը բնական կը դտնէ. ատիկա, անկախ՝ յիշողութեան նիւթէն։ Իսկ ցեղասպանութեան ճանաչումին պէտք է յաջորդէն անտեսական պատժամիջոցները։ «Ինչո՞ւ, հարց կուտայ, եթէ Գերմանացիները միշտ վճարում են կեդրոնացման ճամբարներում եղածներին, Թուրքերը պիտի չվճարեն մեզ»։ Այսօր չեն ըներ ատիկա, որովհետեւ իրենք զիրենք չատ հզօր կը զդան։ Նաեւ «Ունին էնպիսի թիկունք, ինչպիսին Ամերիկան է»։

Այդ երկրին յիշատակումը զատապարտումի ալիքի մը պատճառ կ'ըլլայ. Ամերիկան մեծ դամարներ ծախսեց ու Լիբանանի Հայերը տարաւ, քանի որ Թուրքիոյ ձեռնտու չէր իր դրացնութեան մէջ ունենալ Պէյրութի նման կարեւոր կեդրոնական ու գաղափարական կեդրոն։ Հակամերձեցման պատճառով ճատ կ'ըլլայ որ 1·5 միլիոնի թիւ տայ Լիբանանի Հայութեան համար, որ այսօր 50 հազար մնացած է։ Ամերիկեան ներուն մասին կ'ըսէ թէ թրքական դուռէ ծրագիր կը զործադրեն որով արտաքին հայութեան կեդրոնավայր ստեղծելն է ԱՄՆ–ու մէջ եւ ոչ Հայաստանի։ Առաջ թէ՛ Թուրքիոյ ծրագիրն կը նպաստեն, թէ՛ Ռուսաստանը զրկեն Հայաստանէն որ կարեւոր չեներան է։

Զրոյցը կ'աւարտի ելքի ճամբայ նկատելով մատնանշումով. Ռուսաստան աճին մատնանշումով. Ռուսաստան աճին պահովութեան ներչնչարան է, քանի որ նախագահ Պուտին սպառնացած է որեւէ վտանգի պարագային միջամտական դործածել։ Ես այն կարծիքին եմ որ մենք պարտադրուած ենք, ելնելով մեր ազգային անվտանգութեան շահերից, լինել Ռուսաստանի հետ, կ'ըսէ Կ. Դալլաքեան, անկախ նրանից, թէ ինչ գոյն ունի նրա դրօշը»։

Արփի Թոթոճեան

ԻՆՉՈՒ ԿԱՐԴԱՆՔ...

ՄԻՔԱՅԷԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ «ԵՐԿԵՐ»Ը

(ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂ, 600 ԷՋ, 1989, ԵՐԵՒԱՆ)

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Գրութեան ընթացքին մտքէս երբեք չբացակայացաւ
իմ շատ սիրելի մօրս պատկերը

«Մեր ազգի ներկան թշուառ է,
ստրկութիւնը եւ ապէտութիւնը
բարձրաձայն խօսում են այստեղ»

Մ. Նալբանդեան

Մ. Նալբանդեանի հուչակը հայ հանրութեան մօտ, հիմնուած է իր «Ազատութիւն» ու «Մանկութեան Օրեր» զոյգ բանաստեղծութիւններուն վրայ։ Այսուհանդերձ, անհերքելի է որ իր տաղանդին տոկացող վաստը ներկայ է աւելի իր ազդային, ընկերային, իմաստասիրական, ու դեղագիտական երկերուն մէջ, քան՝ իր չափածոյ վաստակին։ Կարդալով առաջինները անմիջապէս յայտնի է իմաստական այն խորքն ու տարածքը որ կարող է բեղմնաւորել նոյնիսկ մեր ԻԱ. դարու մտածումը։

Վաւերական «վերածնունդի մարդ»՝ Նալբանդեանը դասական իմաստով բազմատլն մըն էր որուն աշխարհահայեացքը կատմուեցաւ մարդկային – ներառեալ չմոռնանք նաեւ Հայոց – քաղաքակրթութեան ամէնէն վսեմ ու թանկագին նուաճումներու իւրացումով։ Կարճ ու յոգնատանջ կեանքին ընթացքին ան իւրացուց միջադարյին իմաստասիրական, դեղագիտական, բնագիտական, անտեսա – դիտական ու պատմական մեծաթիւ արժէքներ։ Միաժամանակ, խորապէս հըմուտ էր Հայ ու կովկասեան այլ ժողովուրդներու պատմական, լեզուական, ընկերային ու քաղաքական զարգացումի կնճռոտ հարցերուն։

Նալբանդեանի ամբողջ կեանքը ըմբռնացում մըն էր ժամանակակից հայ կեանքին տիրապետող յետամնաց կղերական դասին ու զաղութատարական ցարական իշխանութեան դէմ։ Պայքարի դրօշ պարզեց անոնց դէմ որոնք անբնական, կրաւորական հնազանդութիւն քարոզելով կը ձգտէին ժողովուրդը ենթարկել կղերական ու ցարական կեղեքումներուն։ Այս պայքարին ընթացքին ան եղաւ անխնայ քննադատը ազգային ու միջազգային ամէն անարդարութեան, ընկերային ախտի, ճնշիչ իշխանութեան, յետամնաց կղերականութեան, վնասակար աւանդութեան ու բռնակալ տէրութեան։

Յստակ ու պարզ էր իր գործունէութեան մեկնակէտը. «Մեր նուիրական պարտականութիւնն է, որչափ մեր ուժը կը տանի, սպասաւորել մարդկութեան, քանի որ միասին ապրում ենք երկրագնդի վերայ...»։ Առանց ինքնահակասութեան, այս մարդասիրական կեցուածքին զուգահեռ արձագանգեց նաեւ հայ ժողովուրդի ազատութեան հարցը։ Իբր հայ համայնքին ծոցը ապրող մտաւորական, համոզուած էր որ իր դարուն, ազգակերտումը էական մասն էր համամարդկային ազատագրական պայքարին ու չէշտեց. «...ինդիրը... ինչ որ աւելի իրաւունք ունի գրաւելու մեր ուշադրութիւնը, ինչ որ մօտ է մեզ, որի հետ անքակտելի կապերով կապուած ենք, – մեր ինդիրն է՝ մեր խե՛ղճ (հայ) ազգի թշուառութիւնը»։

Կարդալով Նալբանդեանի գործը, անկարելի է խուսափիլ այն եզրակացութենէն թէ Հայ ժողովուրդը եթէ պիտի դիմագրաւէ Հայաստանին սպառնացող ճըշնամաժամային տագնապները, հարկ է որ անոնի Նալբանդեանի ակօսած ճանապարհով. անչուշտ կարող չառնելով իր յանգած կէտին վրայ։ Նալբանդեանի մտածումի առորոգելիները իրենց իւրայատուկ իմաստով, ԻԱ. դարուն կարեւոր բաղադրիչ կրնան ըլլալ Հայ ազգի վերանորոգման ծրագիր մշակելու գործին։

Ա.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՒԵՐԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՐԱԿԱՆԻ ՄՏԱԾԵԼԱԿԵՐՊԸ

Որքան աւեն որ տեւեն Նալբանդեանի հարուածած ախտերուն նոյնիսկ հետքերը, ու ուշադրաւ է աւոնց թիւը, պիտի տակայ նաեւ իր քննադատութեան ժամկէտականութիւնը։ Այսուհանդերձ, հոս չ'որ պիտի որոնենք իր արդիականութիւնը։ Իմացական մեթոտին մէջ է պատկառելի մխաճուլումը «բանականութիւն», «մարդասիրութիւն», «ժողովրդավարութիւն» ու «ազգ» ատորոգելիներուն – ուր վկայ կ'ըլլանք ԺԸ. դարու մտաւորականին ԻԱ. դարուն պատշաճող իմացականութեան։

Այս մեթոտին հիմքն է բանականութիւնը։ Ժամանակակից համաչխարհին այլ մտաւորականներու նման, Նալբանդեանի համար ալ բանականութիւնը «աստուածային քուրան» է որմէ «առաջին անգամ դուրս թռաւ» ազատութեան կարծը։ Իր կեանքի բառարանին մէջ.

«...հնազանդութիւն խօսքը չկայ, որովհետեւ հրամայական եւ հնազանդական առընչութեան մէջ ազատութիւն չկայ»։

Փոխանակ կղերական դասին կուրօրէն հնազանդելու, ճշմարտութեան ու արդարութեան կրնանք մօտենալ միայն.

«Մի գործ կամ մի մարդ պաշտպանելու կամ դատապարտելու ժամանակ մենք հիմնուում ենք միմիայն այն անխոտելի հիմքերի վերայ, որ ազատ իրա-

ւունքը եւ առողջ բանականութիւնը թե-լադրում է...»:

Առանձին առնուած բանականութիւնը սակայն բաւարար չէ արդարացի կերպով քննարկելու մարդկային ու ընկերային կեանքի հարցեր: Նալբանդեանի կարծիքով կայ «առողջ բանականութեան» մը հարցը: Սահմանումը լուկ հռետորական դարձուածք չէ: Նալբանդեան կը ժխտէ այն հակացողութիւնը որ բանականութիւնը կը վերածէ լուկ կառաւարին, «էգոզք», «գիտական տորոզելիի, զուրկ ամէն զգծնական խմատէ: «Առողջ» է բանականութիւնը միայն երբ մարդուս իմացական ու գիտակցական ողջ կարողութիւնը ի սպաս դրուի մարդկային կեանքը բարելաւելու:

«Մարդն է մեր կատարելութիւնը՝ խէալը եւ նորա էական եւ իրական պէտքերից աւելի, ուրիշ բանի հետ վերաբերութիւն չունիմք: Էական եւ իրական պէտքերի մէջ տեսնում ենք նորա կեանքի պայմանները»:

Այս յղացումին իբր հետեւանք այն գիտութիւնը ոչ «... անմիջապէս չէ բխում մարդկային կեանքից եւ որ չէ դառնում դարձեալ մարդկային կեանքի վերայ, բանի որ մարդը ապրում է եւ օդ է շնչում, մենք հրատարակում ենք նորա իմաստակութիւնը եւ խաբէութիւնը»:

Բանականութիւնը չլսելով մարդկային գիտութեան ճիւղ՝ հետեւաբար «առողջ է միայն այն պարագային երբ կը մղուի անձնային ու անհատական «ազատութեան» ու «հաւասարութեան» հիմքերու վրայ գոհացնելու մարդկային «էական» ու այսպէս ապահովելու «ընդհանուրի երջանկութիւնը» առանց ազգային, ցեղային, կրօնական, սեռական եւ այլ խտրականութեան: Նալբանդեանի վաստակին մէջ բանականութեան հասկացողութիւնը այս հաստատումները չի կրնար դանել առանց ինքնահակասութեան ու ինքնահերքումի:

Այս բազմակողմանի յղացքով Նալբանդեանը կը կիրարէ իմացական – ըմբռնողական մտածելակերպ որ կը հաստատէ անհրաժեշտ չափանիշ դատելու որեւէ ընկերային ու ազգային եղելութիւն կամ ծրագիր. ի՞նչպէս եւ ո՞րքան կը գոհացնեն ընդհանուր մարդկութեան ու ժողովուրդին էական պէտքերն ու կարիքները:

Բ.

ՄԱՐԴ ՈՒ ԱԶԳ

Իր ողջ կեանքը ազգի ազատագրական պայքարին նուիրելով հանդերձ Նալբանդեանը երբեք չչեղեցաւ այն համոզմէն որ «բարւոքել մարդկային կեանքը – ահա՛ փիլիսոփայութիւնը. ինչ ճամբով կ'ուզես գնայ, միայն թէ խորհուրդը եւ նպատակը այն լինի»:

Վերլուծելով ժամանակակից միջազային իրականութիւնը Նալբանդեան մրմնեց որ «այսօր ճնշուած մարդերի համար ազգութիւնը է նոցա միակ դրօշը, որ կարող է բացուիլ բռնակալութեան դիմդմ»: Հոս նկատի ունէր անգլիական, ռուսական, օսմանեան ու աւստրիական յոնակալ կայսրութիւններու քաղաքականութիւնը: Այս գաղութատարական գետութիւնները իբր արդարացում իրենց կեղեքիչ տէրութեան «մի տուտ փատ ուներին իրեանց ձեռքում» իբր թէ «տիրում են դանազան ազգերի միմիայն վայրենութիւնը քաղաքակրթելու»:

Այսպիսի պետութեանց ազգութիւնը «կոյր եւ ֆանատիկոսական» է որ «մի ամբոխ խորովածի համար, մորթում է միւս ազգութեան եղը...»: Ասոնց վերաբերեալ Նալբանդեան կ'ակնարկէ որ, «չէ պիտոյ աչքից հեռացնել նոցա քաղաքակրթութեան տարբերութիւնը մեր տակացած քաղաքակրթութիւնից: Բանաձը են նոցա դպրոցները, պոլիցականք եւ ժանդարմը՝ դատախարակները, չըզբան՝ հրահանգիչ դիրքը, ազատ՝ բարոյականութիւնը վերին աստիճանի կազդուելու մարզարան, կախազանը եւ դլխատարութեան խայտառակ սիւնը՝ Դուռն Իշմարիտ որ տանի ի կեցս յաւիտենականն»:

Նեղմիտ ու այլամերժ ազգութեան դատախարին Նալբանդեանը հակադրեց ժողովրդավարական ազգութիւն մը որ «անվեւ դնդրելի է» միայն երբ ընդունի «միւս ազգութիւնքը անխտիր, նոյնպիսի իրանց ժառանգ» եւ միայն եթէ «նա ընդհանուր մարդկութեան գործը թեթեւացնել աշխատի...»:

Ազգութեան այս միջ–ազգային գետինը հաստատելէ ետք է միայն որ Նալբանդեանը կ'անցնի ներքին կառուցուածքի հարցին: Կարեւորը հոս եւս «ընդհանուրի երջանկութեան» հարցն է:

Ազգը «հասարակ ժողովուրդ»ն է ոչ «նորա քրտինքով եւ նորա արիւնով յառաջացած մի քանի մեծատունք»: Ազգակերտումը դրական է միայն երբ մեծատանութեան չահն ու ապագան նկատի առնէ. «Մեր անձը եւ զրիչը չնուիրեցինք հարուստներին, նոքա իւրեանց արծաթի թումբերի տակ միշտ անխոցելի են, նաեւ բռնակալների իշխանութեան մէջ: Բայց այն խեղճ հայը, այն հարստահարուած, ողորմելի, աղքատ, մերկ եւ քաղցած հայը, ոչ միայն ճնշուած օտարներից եւ բարբարոսներից, այլեւ իր հարուստներից, իր հոգեւորականներից եւ, վաղագրգէտ, ուսումնական կամ փիլիսոփայ ասուածներից, ահա այն հայը ամեն արդարացի իրաւունքով գրաւում է մեր ուշադրութիւնը եւ նորան դարձեալ, առանց եւ վայրկեանական երկմտութեան, նուիրեցինք մեր բոլոր կարողութիւնը»:

Նմանապէս ազգի իմացական – իմաստասիրական դաղափարը մտաւորական դասին հաճոյալի մշուշոտ բնազանցական կամ սոսկ մշակութային հասկացողութիւն չէ: Իմաստազուրկ է «վերացական ազգութիւնը»: Ազգակերտումը պիտի անչուչա ընդգրկէ մշակութային, լեզուական, դեղարուեստական, զգայական ու մտաւորական – բարոյական ազգակները: Սակայն երբեք ասոնցմով չամբողջացուիր: Նալբանդեանը հարց կը դնէ. Ինչո՞ւ «պահենք մեր ազգութիւնը, մեր լեզուն, մեր աւանդութիւնը եւ այլն, եւ այլն»: Պատասխանը վճռական է. միայն երբ «քեզ իրաւունք կըտան մի կտոր հող ձեռք բերելու, որով կ'ապատուիս ստըրկութիւնից եւ աղքատութիւնից, այն ժամանակ ես կը հասկնամ քո խօսքը...»: Ահա չափանիշը դատելու իրապէս «ազգային»ը:

Գ.

ԱԶԳԱԿԵՐՏՈՒՄ ՈՒ ԱԶԳԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ

Տնտեսական հարցը կեդրոնական տեղ ունի Նալբանդեանի մտածումին մէջ: Ազգակերտումը առանց անկախ ազգային տնտեսութեան պատրանք է. «եթէ ազգութեան ներքին եւ էական խորհուրդը չէ տնտեսական խնդիրը, անհիմն է այդ ազգութիւնը, սո՛ւտ է այդ ազգութիւնը, եւ նա կը կործանուի»:

Իբր անկիւնաքար իրապէս անկախ ազգի անհրաժեշտ է հայութեան ամբողջ տնտեսական ուժն ու կորովը կեդրոնացնել Հայաստանի տահմաններէն ներս: Նալբանդեանը անխնայ ծաղրեց այն տարածուած բայց անհեթեթ կարծիքը որ Պոլսոյ, Թիֆլիսի, ու այլ օտար կեդրոններու մէջ հայ վաճառականներու հարստութիւնը կը ներկայացնէր իբր փաստ Հայ ազգի վերածնունդին ու բարեկաւութեան. «Հայոց ազգը, քանի չունի իւր սեփական երկրագործութիւնը, բոլոր նորա ճիւղերով, նորա վաճառականութիւնը է, եւ կը լինի եւրոպացոց ծառայութիւն: Իսկ այն օրից, երբ ազգը կը սկսի մշակել հողը, երբ մարդիկ կը դառնան իւր հայրենի, բարեբեր երկիրները, որ այսօր դրեթէ ամայի եւ խոպան է, այն օրից կը կենդանանայ եւ Հայոց վաճառականութիւնը»:

Անկախ տնտեսութեան չունեցող ազգերու «վաճառականութիւնը ազգային չէ՛ եւ ազգի ընդհանուրի չահի հետ չունի որեւիցէ վերաբերութիւն: ... Այն, ինչ նոքա անուանում են վաճառականութիւն, թո՛ղ ներուի մեզ հրատարակել, լուկ միջնորդութիւն, ուրիշի ծառայութիւն եւ առաւել ուրիշին քան թէ իւրեանց օգտակար»:

«Միջնորդ» տնտեսութիւն ու վաճառականութեամբ «թող հազարաւոր դառնայ հարուստ անհատների թիւը, թո՛ղ հարիւրաւոր լինի եւրոպական դպրոցների մէջ կրթուիլն ստացողների թիւը, ի վերա այս ամենայնի՛ ազգի ընդհանրութիւնը կը մնայ անչարժ եւ անղամալոյծ»:

Սակայն տնտեսական անկախութիւնն ալ առանց ընկերային հաւասարութեան «ազգային» տնտեսութիւն չէ: Ազգին. «ի՞նչ կ'օգնէ ... անհատական հարստութիւնը՝ միլիոնաւոր ազգանների ընդհանուր կարօտութեան»: Իսկ անհատը ի՞նչպէս ազատ պիտի ըլլայ երբ «նիւթական կարօտութիւնը» գինքը կը տիպէ «կամայ ակամայ, մի ուրիշին տորկանալ, ուրիշին ծառայել եւ այդ ծառայութեամբ հաց ճարել իր ընտանիքի համար»: Նալբանդեանը չէշտեց հետեւաբար ընկերային արդարութեան սկզբունքը: Համարկարգ մը հարկաւոր ուր ազգային հարստութիւնը «պատկանում է հասարակութեան» ու անոր «ամէն մի անդամ» «հաւասար իրաւունք»ով կարենայ վայելել այս հարստութեան պտուղը:

Նալբանդեանի տնտեսագիտական տեսութիւնները կը մնան թարմ ու ուսանելի: Մտաբերենք որ Նալբանդեանը երբ խօսի երկրագործութեան մասին ասիկա իր ժամանակի տնտեսութեան տիրական ձեւն էր: Չեւականը փոխուած է սակայն էականը կը մնայ անփոփոխ: Իր մտածումը զարմանալի խորութեամբ կը կանխատեսէ Երրորդ Աչխարհի մտաւորականներու «կախուած զարգացման» (տէվելոփմանթ տէփանտանս) տեսութիւնները որով անոնք փորձեցին բացատրել իրենց երկիրներու տնտեսական, ընկերային ու քաղաքական չետամնաց վիճակը:

«Աչխարհի նոր համակարգին» զօրավիգ կանգնող մտաւորականութեան կարծիքով ազգակերտումը ու ընդհանուր ընկերային փոխակերպումը իմաստազուրկ յղացքներ են: Բազմաթիւ են պնդողները որ «մի–ջազգայնացած» (կլոպալիզէ) տնտեսական, մշակութային ու հաղորդակցական համակարգին մէջ ազգակերտումի ծրագիրը անյարիր է ժողովուրդներու զարգացումը երաչխաւորելու: Բայց աչքով դիտողին յստակ է որ «միջազգայնականացման» լոզունգը պարզապէս կը քողարկէ բազմաթիւ փոքր ազգերու ու բազմամիլիոն ժողովուրդներու ահաւոր ճնշումը քանի մը մեծահարուստ երկիրներու կողմէ որոնք տիրացած են «միջազգային» դրամական, վաճառականական ու այլ կարեւոր հաստատութիւններուն: Այսօր փոքր ազգերու քաղաքականն անկախութեամբ հանդերձ օր ըստ օրէ իրենց տնտեսական ուժերը օտարներու ձեռքը կ'անցնի, վաճառականութիւնը իրապէս միայն «միջնորդութեան» մակարդակին է, փակ միւս կողմը հասարակ ժողովուրդին կացութիւնը կը վատթարանայ:

Մթէ՞ այսօր ուրիշ է իրականութիւնը մեր ու այլ հանրապետութեանց մէջ:

Հայաստանի մէջ նախանձելի դիրքերու տիրացած անձնաւորութիւններ «անկախութեան», «Հայաստանի լաւ ապագայ», «Հայրենիքի զօրացման» լոզունգներ օգտագործելով ազգին հարստութիւնը օտարին կը ծախեն ու իրենց միջնորդութեան իբր վաստակ հարստութիւն կը դիզեն օտար դրամատուներու արկղերուն մէջ, մինչ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կը ճնշուի ահաւոր նիւթական պակասներով որ դիրենք կը մղեն նոր կեանք որոնելու... իբր պանդուխտ:

«Աւելն է կաթում մեր սրտից» կը դրէր Նալբանդեանը, «երբ նայում ենք ազգի ամայի եւ ամուլ կեանքի վրայ»: Իր ազդարարութիւնը պատչաճ է այսօր, այն ալ ոչ միայն Հայաստանի համար. «մինչեւ որ ազգը չկործէ այս ուղղութիւնը, մինչեւ որ նա չկատարէ մի տնտեսական յեղափոխութիւն... յառաջադիմութիւնը անհեռակայելի է»:

Դ.

ՊԱՅՔԱՐԻ ՈՒՂԻՈՎ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ԿՏԱԿԸ ԱՊԱԳԱՅ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐՈՒՆ

Նալբանդեանը այն վսեմ հայրենասէր ու մարդասէր գործիչն էր որ հաւատարիմ մնաց իր կեանքի ուխտին.

«Ազգի եւ ճշմարտութեան համար իմ կեանքը... ամէն րոպէ պատրաստ եմ զոհել, եւ... մինչեւ գերեզման ես պիտի պատերազմեմ ստորութեան եւ խաւարի հետ եւ որքան թոյլ տան մեզ չրջապատած հանգամանքը, պիտի խորտակեմ պատճառն վիշապի գլուխը»:

Աւաղ սակայն որ հանգամանքները բարենպաստ չէին իր աչխատանքին: Իր հայ թշնամիները գործակցելով ռուսական ոստիկանութեան հետ, հալածեցին, չարչարեցին ու վերջապէս յաղթեցան գինքը բանտարկել ու վաղահաս մահուան դատապարտել: Զընկրկեցաւ երբեք: Նամակի մը մէջ ան կը գրէ.– «Սիրտս արիւնի ծով է, բայց այնքան զօրութիւն ունեմ, որ ոչ ոք չի կարող իմ դրութիւնը կարդալ երեսի վրայ»:

Հակառակ իր անձնական ահաւոր տառապանքներուն խրախուսեց, խանդավառեց ու առաջ մղեց իրեն յաջորդող սերունդը.

«Թող այս ներկայ սերունդս ընտրուած չլինի ականատես լինելու ազգի գալոց բախտաւորութեանը, բայց Իսրայէլացոց պէս անապատի մէջ, որ չարժանացան տեսանել Աւետեաց երկիրը, կոչուած ենք պատրաստել ճանապարհը մեր զաւակների համար: Թող միայն իւրաքանչիւր ոք մեզանից գործ կատարէ իւր կարողութեան չափ. արդարեւ ամէն մի առուտակի աչխատութիւնը էր մի կաթիլ ովկէանոսի մէջ, բայց եւ աչխարհածովերը էին միանգամ կաթիլներ»:

Հր. Աճառեան

«Կեանքիս յուշերից»

ԻՄ ԱԶԳԱՆՈՒԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Մահմետականները ազգանուն չեն ճանաչում. այսպէս են Թուրքերը, Պարսիկները, Արաբները: Նրանք գիտեն միայն անուն եւ հայրանուն, նոյնիսկ անձնագրում միայն երկուսն է գրւում: Դպրոցներում էլ այդպէս էր: Սամաթիայի դպրոցում ես կրում էի Հրաչեայ Ցակոբ անունը. երբեմն էլ գրում էին Հրաչեայ Ցակոբեան: Մի օր հոգաբարձութիւնը ներկայացաւ եւ բոլոր աչակերտներիս կարգադրեց ասուն գնալ եւ ազգանուն բնրել: Ազգանուան գաղափարը նոր լինելով, չատեր չգիտէին ի՞նչ անել եւ հին սովորութեան համաձայն ազգանուն կազմեցին իրենց պապի անունից: Ես թէեւ գեռ փոքր, բայց անունով ազգանուն ամենեւին չէի սիրում. պապիս անունն էր Յարութիւն, ուստի հայրս առաջարկեց գրել Յարութիւնեան. մերժեցի: Հօրաքոյրս ասաց, թէ մեր նախնիքները կոչուել են: Հիւպրիւք օղլու, այդ անունն էլ չսիրեցի: Հիւպրիւքեան ձեւը ինձ դուր չեկաւ: Որովհետեւ Կոստանդնուպոլսում Հայերը ազգանուն բառը չէին գործածում, այլ դրա փոխարէն ասում էին մականուն կամ թուրքերէն՝ լաղապ, ուստի հարցրի հօրս, թէ քո մականունը ի՞նչ է (այսինքն՝ քեզ ի՞նչ ծաղրանուն են տալիս): Նա պատասխանեց, թէ իրեն ասում են Կռճին Ակոր, ես հաւանեցի այդ անուան եւ կազմեցի Կռճինեան ազգանունը: Երբ հոգաբարձութեան ներկայանալով ուզեցի արձանագրուել Կռճինեան ազգանունով, նրանք ասացին, թէ այդպիսի բառ չկայ եւ վերջին տառը փոխելով Չինեցին Կռճիկեան: Այդ անունով յայտնի էր այն ժամանակ Անդրանիկ պէյ Կռճիկեանը, որ սամաթիացի էր եւ որ եղել է առաջին անգլիախօս Հայը Կոստանդնուպոլսում: Այսպիսով իմ անունը արձանագրուեց Հրաչեայ Կռճիկեան մինչեւ իմ չրջանաւարտ լինելը:

Բայց իմ ընկերները իմ այդ անունը խեղաթիւրելով եւ կատակելով ասում էին կռճիկ, պռճիկ, մռճիկ, տռճիկ: Դրանից ձանձրացած, երբ կեդրոնական մասը, ուզեցի փոխել իմ ազգանունը եւ կռճիկ բառը գրաբարի վերածելով դարձրի Ա–ճառեան: Այս անունով ոչ մէկին չեմ պատահել: Միայն մի անգամ լրագրում կարդացել եմ, որ Բերայի հոգաբարձութիւնից մէկը, որ եկեղեցու կղմինարները դողացել էր, կոչւում էր Ցակոբ էֆէնդի Ա–ճառեան, իսկ նա իր ազգանունը արաբել էր Սապոնճեան բառից՝ թարմանարար:

Այժմ էլ կեդրոնականի ընկերներս սկսեցին կատակել Ա–ճառ, պաճար, վաճառ, տաճար, հանճար, կաճառ. վերջինը նշանակում է «ակադեմիա» (Արեւմտահայերը մինչեւ այժմ էլ այդ բառն են գործածում), եւ իմ կեանքի վերջին հանդրուանն էլ եղաւ «Հայկական Ակադեմիան»:

ՀՐ. ԱՃԱՌԵԱՆ

«Կեանքիս յուշերից»

PUBLICATIONS REÇUES

VINGTIEME SIECLE
Revue d'histoire
Juillet-Septembre 2000

Parmi les articles
sous la rubrique ENJEUX :
«Les Arméniens au 20ème siècle», Anahide Ter-Minassian

Presses de Sciences Po
44, rue du Four, 75006 Paris

(Շար. Ա· էջէ)

բուն ատոր պատճառը այն է որ Ադրբեջան չի գտներ հակահայ քարոզչութենէ, ինչ որ երկրին հանրութիւնը չի համոզեր խաղաղ միջոցներով լուծումի կարելիութեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 22 / 24)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան Յուլիս 23–ին պաշտօնական եռօրեայ այցով մեկնած է ԱՄՆ: Ծրագրուած էին իր ամերիկացի պաշտօնակիցին ու բարձրաստիճան այլ պաշտօնատարներու հետ հանդիպումները, Ղարաբաղի հարցին ու ԱՄՆ–ու հետ յարաբերութիւններու օրակարգերով: Ս. Սարգսեան հանդիպումներ կ'ունենար տեղւոյն Հայկական համագումարին ու հայ գաղութի անդամներու հետ:

⁂

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՅՈՑՑԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Բանակին մէջ զոհուած զինուորներուն մայրերը որոնք քանի մը օրէ ի վեր բաղքի գոյց կ'ընեն նախագահին աչխատավայրին մօտ, նամակ մը յանձնած են Ռ. Քոչարեանին, պահանջելով որ իրենց բարձր թոշակ նշանակուի, հարկ, եկեղեցականութեան վարձք չգանձուի, ընտանիքին միւս զաւակները բանակ չտարուին եւ պարտադրուի զինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեանին որ բացայայտէ իրենց զաւակներուն սպանութեան պարագաները: Մայրերուն տուած տասնօրեայ պայմանաժամուն աւարտին նախագահի աչխատակազմի նամակներու բաժնի պետը անոնց յայտնած է թէ իրենց նամակ – դիմումը մերժուած է: Մայրերը դիմած են վարչապետին ալ որ ըսած է թէ ինք իրաւասու չէ ներկայացուած պահանջները լուծելու: Ինչ կը վերաբերի մահերու պարագաները լուսաբանելու հարցին, զինուորական դատախազութեան պրիւրները ըսած են թէ կատարուած քննութիւնները առարկայական են, բայց զոհերու հարազատները չեն հաւատար տուող:

Յուլիսի վերջերը որոշած են մինչեւ իսկ հացադուլի դիմել:

⁂

ԵՐԵՔ ՌԱԶՄԱԳԵՐԻ ԵԻՍ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ Է

Յուլիս 21–ին ազատ արձակուած եւ ՄԱԿ–ի պաշէնի ծրագրին օգնութեամբ բաքու ղրկուած են ադրբեջանցի երեք ռազմագերիներ եւս: Հայկական կողմը կ'ակընկալէ որ Ադրբեջան պահուած ռազմագերիներ եւս: Հայկական կողմը կ'առեւնէն ու ղրկուին Երեւան:

⁂

ՋՕՐ. ԼՈՒՒԻՍ – ՄԵԼԻՔՈՎԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 125–ԱՄԵԱԿԸ

Յուլիս 21–ին Ազգային գրադարանին մէջ բացուած է Ռուսաստանի պետական եւ ռազմական գործիչ հայազգի զօրավար Միքայէլ Լուիս – Մելիքովի ծննդեան 125–ամեակը նչող ցուցահանդէս մը: Զօրավարը մէկն է ցարական բանակին հայազգի 155 զօրավարներէն որ Ռուսաստանի մեծ բարեփոխիչներէն կը նկատուի· մահկանացած է Ղրիմի պատերազմին, 1877 – 1878 ռուսեւթրքական պատերազմին:

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine

(Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ

ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷ'Ջ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթպոկ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81–րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին:

Սոյնը 81–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնադրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի առենադպիրին, հետեւեալ հասցէով· –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ·

1·– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2·– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3·– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4·– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5·– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աչխատանքներու ընթացքին ըստ պատչաճի արծարծուող հարցերու:

6·– Փոնարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 30
Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Յուլիս 31
ՄԵՌԵԼՈՅ, ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« OH, MY GOD ! »

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh

du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան և ԿԱՑԸ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի գնման նուիրատուներու ցանկ:

Կայծ Մշակութային Միութիւն 2568 Ֆրանք, Հայ Արարատ Ընկերութիւն 1000 Ֆրանք, Պր· Ա. Ալթըպարմաք, Պր. Ա. Փափազ 500–ական Ֆր·, Պր· Յ· Սերդ 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սաչեան 5000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սաչեան 3000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Հ. Ղազարեան 1000 Ֆր·, Միութենական մը 50, Տիկնանց Մարօ մաննաճիւղ 5000 Ֆր·, Սրբ Լէն Հաստատութիւն 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գ. Իչխանեան 500 Ֆր·, Պր· Ժ. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Պոյաճեան 2000–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ա. Դանիէլեան 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ա. Փ. Մօսթարեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Քէօչկէրեան 500–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Պ. Ուլիքեան 300 Ֆր·, Սալբի Հաստատութիւն 200 Ֆր·, Միութենական մը 1400 Ֆր·, Սեդա Հաստատութիւն 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ա. Ամիէճեան 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Լ. Հապէչեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Խ. Հապէչեան 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Պ. Քէօչկէրեան, Տէր եւ Տիկին Գարաչէեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Տէր–Օհաննէսեան 500–ական Ֆրանք, Միութենական մը 210 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գ. Սաչեան 1100 Ֆր·, Պր. Օ. Պարութճեան 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Քէպապճեան 20 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Շ. Գալայճեան, Տէր եւ Տիկին Ճուլֆաղու 100–ական Ֆր·, Տիկին Մ. Կարմիրեան 60 Ֆր·, Պր· Մ· Էլմայեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Տօնիկեան 50 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Տէրվիշեան 200 Ֆր·:

(Շար·)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 26
MERCREDI
26 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·956 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.956

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Ս· ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ՄԷՋ

Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեան Ուաշինկթընի մէջ, Յուլիս 24–ին, տեսակցութիւն ունեցած է ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարար Ուիլիըմ Գոհէնի, ապա նոյն նախարարութեան չորք մը բարձր պաշտօնատարներուն հետ: Տեսակցութիւններու գլխաւոր նիւթերը եղած են զինուորական գործակցութիւնը, ՆԹԱՕ–ի խաղաղութեան համար գործակցութեան ծրագրին Հայաստանի մասնակցութիւնը, նաեւ Ղարաբաղի կարգաւորման հարցը: Ս· Սարգսեան եւ Ուիլիըմ Գոհէն առորոշուած են զանգուածային ջնջումի զէնքերու տարածումին արգելք ըլլալու համաձայնութիւն մը: Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը նոյն օրը այլ մը տուած է նախագահ Ուիլսընի չիրիմին, յարգելով Հայաստանի զեկավարներու կողմէ մինչեւ այսօր հաստատուած աւանդութիւնը:

⁂

ՉԷՋԷՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻՆ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ ԳԻՒՂԵՐԸ

Շահումեանը Ղարաբաղի ամէնէն հիւսիսային չրջանն է զոր կարելի չէ եղած պատազրել: Վերջին ամիսներուն պարբերաբար լուրեր կը հասնին թէ չէչէնական պատերազմէն խոյս առած Չէչէններ սկսած են հաստատուիլ չրջանի գիւղերուն մէջ: Հայաստանեան մամուլին լրատուութեան համաձայն, Էրքէչ, Բուղուխ, Վերին Շէն անունցմէ են: «Ազգ»ը Ապրիլին տեղեկացուցած էր թէ ազգբնջնական իշխանութիւնները ծրագիր ունին Ղարաբաղի սահմանամերձ գօտիները չէչէնական ռազմական խարիսխներու վերածելու:

Վերջերս Ղարաբաղեան չարժումի ծանօթ դէմք Ի· Մուրատեան յայտարարած է թէ Շահումեանի գիւղերը հաստատած Չէչէնները բախտաւոր կ'ունենան պզոյ մարզերու Ազրբէյճանցիներուն հետ, թէեւ իրենք կռուողներ չեն, այլ պաղթականներ: Աւելցուցած է, երաշխիք մը չէ որ նոյն ազգութիւնը, թէ ապագային ռազմական խարիսխներ պիտի չստատուին հոն:

Նկատի կը չիշեցնէ Չէչէն մարտիկներու գլխաւոր պաշտպաբախօս Ուտուկովի խօսքերը թէ իսլամական ջոկատները ատոնց սպասելու Ղարաբաղի պատերազմին վերսկսելուն, 2000 Յուլականին պիտի ձեռնարկեն Կովկասի մէջ իսլամական իշխանութեան մը վերահաստատումին: Նոյն անձը աւելցուցած էր որ Ղարաբաղի պատերազմը վերսկսելու պարագային չէչէն կռուողները կը մասնակցին բախտներուն, քանի որ Տաղըստանի ազատագրումէն ետք Ղարաբաղը հրատապ Բ· Տարցն է իսլամական խմբակներու մեծ մասին համար:

⁂

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴԻՐԵԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Լղչ դատախազութիւնը մերժած է Ս· Բաբայեանի դատը Հայաստան փոխադրելու պահանջը, արարքն ալ որակելով պզդութիւն: Դատախազութեան համաձայն Ղարաբաղի Պաշտպանութեան նախկին նախարարին նպատակն է ապակողմնորոշել հանրային կարծիքը եւ ստուերել նախքննութիւնը: Դատախազութիւնը այս առթիւ հրապարակած յայտարարութեան մէջ կ'ըսէ թէ արարքը դործուած է Ստեփանակերտի մէջ ու հոն ալ պիտք է դատուի· դատախազութիւնը կը հերքէ նաեւ Փիլիքական բռնութիւններու մասին Բաբայեանի պնդումները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ...

Քէմփ Տէյվիտի արաբեւհրայէլեան բանակցութեանց գլխաւոր խոչընդոտն էր Երուսաղէմը: Քաղաք մը որու բոլորը կ'ուզեն տէր ըլլալ, Արաբ թէ Իսրայէլացի, մինչ քրիստոնեաները կը ջանան պահպանել իրենց թաղամասերու միանոնակոնութիւնը եւ այդ ուղղութեամբ կոչեր ըրին երեք պատրիարքները, որոնց երկրորդը Պասը:

«Ժուռնալ տիւ Տիմանշ» (Յուլիս 23) ամբողջ էջ մը նուիրած էր քաղաքին կեանքին, նկարագրին, պատմութեան: Կցուած քարտէս մը ցոյց կուտար թաղամասերը, ուր իր կարեւոր տեղն ունի «Հայկական թաղամասը»:

Քաղաք մըն է, կը գրէ, ժիլ Տէլաֆոն որ կը խենթեցնէ: Ամէն տարի, կարգ մը այցելուներ, յանկարծ, կը խելագարին: Իրենք զիրենք Յիսուս, Մարիամ, Մովսէս կամ Դաւիթ Արքայ կը կարծեն, թէեւ հոգեկան հիւանդութեանց ոչ մէկ անցեալ ունին: Կը սկսին մարգարէական տաղեր երգել եւ անցորդները չեն իսկ զարմանար: Ապա, կը ղրկուին Քֆար Շաուլի յիմարանոցը: Բժիշկները վարժուած են եւ այդ երեւոյթը մկրտած «Երուսաղէմի սխտանչանը»: Եզակի ֆէնոմէն մըն է աշխարհի մէջ, իւրայատուկ Երուսաղէմի, վերջին դատաստանին քաղաքը: Հաստատքներու ծանրութիւնը արմատացած է: Քաղաքն է Տաճարին կառուցման, Յիսուսի խաչակրութեան եւ Մոհամէտի համբարձման դէպի Ալլահ, ուրեմն, Երուսաղէմ երեք անգամ Սուրբ է:

Ամբողջ հարցը կը վերաբերի իր ապագայ կարգավիճակին: Ոչ Արաֆաթ, ոչ Պարաք կրնային տեղի տալ Քէմփ Տէյվիտի բանակցութիւններու ընթացքին: Պարաք ըսած էր Գլինթընի «Եթէ տեղի տամ Երուսաղէմի չուրջ, յաջորդ անգամ որ Ուաշինկթըն դամ, ընդդիմութեան որպէս պետ կուգամ»: Իսկ Արաֆաթ, աւելի յոռետես, պատասխանած էր· – «Եթէ հրաժարիմ Երուսաղէմէն, իմաք Ռապինի հետ սուբճա կը խմեմ» (ակնարկութիւն Իսրայէլի վարչապետին սպանութեան):

Յիսուն տարի առաջ ալ, Երուսաղէմի հարցը ծագած էր եւ եռ մղուած: Պաղեստինի բաժանման ծրագրին մէջ 1947–ին (ՄԱԿ–ի թիւ 181 բանաձեւ), քաղաքը միջազգային յատուկ կարգավիճակ պիտի ունենար, ղեկավարուած ՄԱԿ–ի կողմէ: 1948–ի արաբեւիսրայէլեան պատերազմը երբեք թոյլ չտուաւ որ այդ որոշումը գործադրուի, հակառակ անոր որ թիւ 303 բանաձեւով, ՄԱԿ–ը անոր մէջազգայնացումը կը պահանջէր: Եւ քաղաքը բաժնուած կը մնայ, արեւմտեան կողմը՝ Իսրայէլեան եւ արեւելեան կողմը՝ արաբական (այդ չրջանին յորդանանեան) 21 տարիներու երկայնքին: 1967–ին, վեցօրեայ պատերազմը թոյլ կուտայ Իսրայէլի որ արաբական մասին հակակչիռը ձեռք առնէ եւ ձեռք դնէ, խորհրդանշական ձեւով Լացի Պատին, վերջին հետքը՝ Տաճարին, հիմը հրէական կրօնքին: Անդամ մը եւս, ՄԱԿ–ը (բանաձեւ թիւ 253) կը դատապարտէ եւ կ'ուզէ որ Իսրայէլ հրաժարի քաղաքին կարդավիճակի որեւէ փոփոխութենէ: Մոչէ Տայան, խոհեմութեամբ, խլամի սրբազան վայրերու մատակարարութիւնը կը յանձնէ կրօնական մահմետական իշխանութիւններուն: Այդ թուականէն, 1967, Իսրայէլ Երուսաղէմի հրէականացման քաղաքականութիւն մը կը վարէ: Պաղեստինեան հողերը կ'ապահովական գօտիի, համայնքներ կը տեղաւորուին քաղաքին չուրջ, տուներ հիմնայատակ կը քանդուին: Անկէ ի վեր, Երուսաղէմի թնակչութիւնը եռապատկուած է, 200 հազարէն, 1967–ին (130 հազար հրեայ, 70 հազար Պաղեստինցի) անցնելով 600 հազարի այսօր (դեռ 200 հազար պաղեստինցի կ'ապրին քաղաքին արեւելեան թաղամասերը): Անզգալի քայլերով կցում մըն է, զոր ըրած է Իսրայէլ, 1980–ին ալ «Հիմնական օրէնք»ով մը յայտարարելով Երուսաղէմը՝ «Իսրայէլի վերամիացուած եւ յաւիտենական մայրաքաղաք»: Անդամ մը եւս, ՄԱԿ–ը կը դատապարտէ եւ կը հրաւիրէ իր անդամները որ չճանչնան այս կատարուած իրողութիւնը (բանաձեւ թիւ 478): Երկու երկիր չեն հետեւիր՝ Գոսթա – Ռիքա եւ Սալվատոր: Միւսները իրենց դեսպանատուները կը պահեն Թել – Աւիվ: Այլեւս իսրայէլեան օրէնքն է ի զօրու: Պաղեստինցիները պարզ բնակիչներ են:

1990 Հոկտեմբերին, ՄԱԿ–ը Երուսաղէմը «պրաեւալ քաղաք» կը հռչակէ (բանաձեւ թիւ 672):

Ամէն պարադայի մէջ, անբաժան Սուրբ Քաղաքի գաղափարը այլեւս չկայ: Իսրայէլացի Եոսի Պէյլին չէր վարանիր ըսելու՝ «Անոնք որոնք կը խորհին թէ Երուսաղէմ վերամիացած է եւ ընդունուած որպէս մայրաքաղաքը Իսրայէլի, իրենք զիրենք պատրանքներով կը սնուցանեն: Պատմական սխալ մը կ'ըլլայ ձախողեցնել Քէմփ Տէյվիտի վեհաժողովը այս հակա–ճըշմարտութեամբ»: Պարաք կ'ուզէ համոզել իր հայրենակիցները, բայց, աչքը տեղի չէ տար: Երեք Իսրայէլացիներու վրայ երկուքը դէմ են որեւէ կարգադրութեան: Իսրայէլացի մտաւորական մը, հեռատեսիլէն, կ'ըսէր ատոր· «3 հազար տարի ետ երթանք եւ տեսնենք ո՛վ առաջինը հոս էր»:

⁂

Ն· Ք· հազար տարի առաջ, կանայական պարզ պիւղ մը, Երուսաղէմ իսրայէլեան միապետութեան մայրաքաղաքը կը դառնայ Դաւիթ Արքայի դրդումով: Ն· Ք· 961–ին Սողոմոն առաջին տաճարը կը կառուցանէ: Ն· Ք· 586–ին՝ աքսոր դէպի Բաբելոն եւ տաճարին քանդումն է: Ն· Ք· 536–ին, վերակառուցում եւ Բ· տաճարի չինութիւն: Ն· Ք· 332–ին, Մեծն Աղեքսանդր կը նուաճէ քաղաքը: Ն· Ք· 164–ին, Հրեաներու վերապարձ: Ն· Ք· 63–ին, Հռոմէացիները կը գրաւեն քաղաքը: 30–ական թուականներուն Յիսուսի մահ: 70–ին, Երուսաղէմի քանդում: 325–ին Կոստանդին կայսրը Ս· Յարութիւն տաճարը կը կառուցանէ: 636–ին, Օմար կը գրաւէ քաղաքը: Կը չինուի Ալ–Աքսայի մզկիթը: 1099–ին Կոտֆրուա տը Պուշոն եւ խաչակիրները կը գրաւեն Երուսաղէմը: 1187–ին, մուտք կը գործէ Սալահէտտին, 1244–ին Մամլուքները կը գրաւեն քաղաքը: 1516–ին սկիզբ կ'առնէ օսմանեան տիրապետութիւնը: Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Ռուսաստան հոգատարութիւնը կը ստանձնեն Ս· վայրերուն: 1917–ին, մուտք կը գործեն բրիտանական ուժերը: 1947ին, ՄԱԿ–ը կը քուէարկէ Պաղեստինի բաժանումը: 1948–ին կը հռչակուի Իսրայէլի պետութիւնը:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ռուսական մամուլի ծանօթ անուն «Նեզաւիսիմայա Գազեթա»յի կարծիքով, Ադրբեջանի նախագահը մեծ պատճառներ չունի իր պաշտօնը ցկեանս պահելու նկըրտումներ յայտնելու, ինչպէս ըրած էր վերջերս: Ռուսական թերթը գրած է թէ ԱՄՆ եւ Թուրքիա գոհ չըլլալով Ալիեւի վարած քաղաքականութենէն, կը պատրաստուին անոր տեղ անցընելու Ռէսուլ Գուլիեւը որ ներկայիս ազգորականի կեանք կ'ապրի Ուաշինկթընի մէջ: ԱՄՆ–էն եւ Թուրքիայէն զատ Ռուսաստան եւս կը պատրաստուի դեր ստանձնելու Ադրբեջանի իշխանափոխութեան մէջ· դէպքերու զարգացումը ցոյց պիտի տայ թէ երկիրը Ալիեւի մեկնումէն ետք ո՞ր ոլորտին ազդեցութեան կ'ենթարկուի: Նոյն աղբիւրին համաձայն ԱՄՆ եւ Թուրքիա արդէն յատուկ ուժեր զրկած են Բաքու, իշխանութեան փոխանցումը առանց խոչընդոտի կատարելու մտադրութեամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ապահովութեան բարեփոխումներու ծրագիրը կը թուի անելի մանուած ըլլալ, քանի որ Յուլիս 24–ին խզուած են բանակցութիւնները գործատիրութեան եւ բանուորական սենտիքաներուն միջեւ: Պատճառը այն է որ կառավարութիւնը մերժած է վաւերացնել գոյացած համաձայնութիւնը:

ՔԷՄՓ ՏԷՅՎԻՏԻ իսրայէլեւպաղեստինեան բանակցութիւնները կը չարունակուին, Օքինաուայէն գարձին նախագահ Գլինթընի կրկին մասնակցութեամբ: Սպիտակ Տան բանբերը մեծ յոյս չյայտնելով հանդերձ, ըսած է թէ չարունակելու լուրջ պատճառներ կան եւ նախագահ Պ· Գլինթըն վճռած է մասնակցութիւնը չարունակել, ան՛գամ առեն որ համաձայնութեան մը հեռանկարը ամբողջովին չքացած չէ:

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Ժ· Թիպէրիի կինը Յուլիս 24–ին ունկնդրութեան հրաւիրուած է երկու դատաւորներու կողմէ, 5–րդ թաղամասի քաղաքապետութեան ընտրութեան կատարուած խարդախութիւններուն առընչութեամբ: Կեղծ ընտրողներու քուէներով ընտրութեան արդիւնքը նենգափոխելու յանցանքով մեղադրուած Կղավիէռ Թիպէրի ու իր դործակիցը Անն – Մարի Աֆրէ դատ մը կը նկատեն ամբողջ ամբաստանութիւնը, աւելցնելով որ ան ունի քաղաքական նպատակներ: Տիկին Թիպէրիի փաստաբանը անոր ունկնդրութենէն առաջ յայտարարած է որ ամբաստանիչ առեներին դէմ մեղադրանք պիտի ներկայացնէ, դատաքննական հոլովոյթին մէջ թաղմաթիւ անկանոնութիւններու պատճառաբանութեամբ:

ԳԼՈՍ ՍՕԹԷ չարժանկարի ծանօթ իրատրդծողը մահացաւ Յուլիս 22–ին Փարիզի մէջ, 76 տարեկանին: 40 տարուան ընթացքին (1955 – 1995) պատրաստած էր 14 ժապաւէն· ամէնէն ծանօթներն են՝ «Սեզար եւ Ռոզալի»ն, «Պարզ պատմութիւն մը»ն, «Վէնուսը, Ֆրանսուան, Փոլը

(Շար·ը Դ· էջ)

Յուլիս 24 / 25)

Կ· ՅՈՒՆԱՆԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ՓՈԽՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 27–ի խնդրին գլխաւոր ամբաստանեալներէն կարէն Յունանեանի փաստաբանը Յուլիս 24–ին յայտնած է թէ հրաժարած է անոր պաշտպանութենէն: Կիմա Մելքոնեան բաւած է թէ որոշումին պատճառը իր ծանրաբեռնուած վիճակն է:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ԿՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ(*)

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԼԷՍ

Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան շրջանին մէջ Անարատ Ղազիեան Հայ Կոյրերու Միաբանութեան կողմէ հիմնադրուած հայկական ամէնօրեայ զոյգ վարժարաններու՝ դաղութին մէջ զուտ ընդունելութենէն եւ արձանագրած յաջողութիւններէն ետք, Միաբանութեան Խորհուրդը կ'որոշէ ամէնօրեայ վարժարան մը եւս բանալ, այս անգամ Լոս – Անճելըսի մէջ, մէկ կողմէ իրականացնելու համար Միացեալ – Նահանգներու Կաթողիկէ Հայոց օրուան առաջնորդ Ներսէս Եպիսկոպոս Սկեփեանի տարիներու երազը, միւս կողմէ ընթացք տալու բազմանքին Հայ կոյրերու վարժարաններու նախկին սանուց, որոնց բուռն փափաքը եղած էր տեսնել իրենց զաւակը Հայ կոյրերու մայրական հոգածութեան տակ: Ծնողքներ՝ որոնք վայելած էին կոյրերուն դաստիարակիչ խնամքը եւ կ'ուզէին որ իրենց զաւակներն ալ բախտը ունենային որակաւոր նոյն ուսումը եւ հայեցի կրթութիւնը ստանալու:

Ահա նման երազ մը իրականացնելու նպատակով, Միաբանութեան որոշումով 1984 Հոկտեմբեր 10–ին Լոս – Անճելըս կը ժամանեն քոյր Հռիփսիմէ Զիֆթէլեան եւ քոյր Այտա Ալաճեան, ուսումնասիրելու համար հայկական ամէնօրեայ վարժարան մը բանալու կարելիութիւնները:

Քոյր Հռիփսիմէ կուգար Հռոմէն, ուր նորընծայարանի վերակացուն էր, իսկ քոյր Այտա՝ Սան Փաւլոյէն (Պրազիլ), ուր 1976–ին՝ քոյր Թէոպիսթէի հետ հիմնած էր զպրոց մը, որ փակուած էր 1980–ին:

Զոյգ քոյրերը կարճ շրջան մը հիւրընկալուելէ ետք Տիկին Գաթիա Աբրահամեանի կողմէ, կը փոխադրուին Տէր եւ Տիկին Արամ Գուլումճեանի բնակարանը, ուր կը մնան չուրջ տարի մը, վայելելով աղնուահոգի ամոլին հոգատարութիւնը: Այդ շրջանին Հայ կոյրերուն չուրջ կը հաւաքուին նախկին սանուհիներ, խոստանալով իրենց նիւթական եւ բարոյական գործօն աջակցութիւնը, իրագործելու համար ամէնօրեայ զպրոցի ծրագիրը: Սանուհիներ, ամէն ամիս, հաւաքոյթներ կը կազմակերպեն գաղափարներ փոխանակելու եւ եկամտաբեր ձեռնարկներ ծրագրելու համար:

Քոյրերը, ուսումնասիրելէ ետք Գալիֆորնիոյ կրթական եւ զպրոցավարական օրէնքները, կը լծուին զպրոցավայր մը փնտռելու գործին: Քոյրերու օգնութեան կը հասնի Պոսթընի Հայ կոյրերու վարժարանի հիմնադիր – տնօրէնուհի, զբոսրոցաշինութեան եւ զպրոցավարութեան մարզերուն մէջ հարուստ փորձառութեամբ օժտուած քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան, որ 1985–ի գարնան ժամանելով Լոս-Անճելըս, Հայ կոյրերուն հետ կը լծուի զպրոցավայր մը գտնելու աշխատանքին: Կարճ ժամանակուան մէջ, Միաբանութեան նիւթական օժանդակութեամբ եւ քոյր Ալֆոնսայի ձեռներէցութեամբ կը գնուի Կլենտէյլի Ռըվըրտէյլ փողոցին վրայ գտնուող 5 յարկաբաժիններէ բաղկացած չէնք մը, որ կը վերածուի 4 դասարաններու եւ համեստ բնակարանի մը, կոյրերուն կողմէ գործածուելու համար:

Եւ այսպէս, 1985 Սեպտեմբեր 9–ին կը բացուին Անարատ Ղազիեան Հայ Կոյրերու՝ Միացեալ – Նահանգներու արեւմտեան ափին, Կլենտէյլ քաղաքին մէջ հիմնած ամէնօրեայ վարժարանին դռները, 80 մանուկներու առջեւ, մանկամարսուր – մանկապարտէզի բաժիններով: Տնօրէնութիւնը կը վարէ քոյր Հռիփսիմէ, օգնական ունենալով քոյր Այտան:

1986 Մարտին տեղի կ'ունենայ վարժարանին անդրանիկ ճաշ – պարահանդէսը, որուն ընթացքին եղած նուիրատուութիւններէ կը գոյանայ չօշափելի գումար մը ի նպաստ վարժարանին: Առաջին ուսումնական տարեվերջին իսկ կը զգացուի զպրոցը ընդարձակելու անհրաժեշտութիւնը, քանի որ սպասման ցանկին վրայ կը գտնուին աւելի քան 100 աշակերտներ: Ուստի, դոհացում տալու համար բազմաթիւ ծնողքներու խնդրանքին, Հայ կոյրերը կը գնեն զպրոցավայրին դիմացը գտնուող չէնքը, ուր կը բացուի նաեւ նախակրթարանի Ա. դասարանը:

1991–ին, երբ վարժարանը օժտուած էր արդէն Ե. կարգով եւ աշակերտութեան թիւը հասած էր 202–ի, զպրոցը կ'այցելեն Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս – Պատրիարք Ծովհաննէս – Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան, ինչպէս նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան գլխաւոր նախագահ, ազգային բարերար Ալեք Մանուկեան, խորհրդակցելով Հայ կոյրերու անխոնջ կանքերը եւ յարաբերաբար կարճ ժամանակամիջոցին վարժարանին արձանագրած յառաջդիմութիւնները: Նոյն տարին վարժարանի անձնակազմին կը միանայ քոյր Մելինէ Մոմճեան:

Յաջորդ, 1991 – 1992 ուսումնական տարեշրջանի սաւարտին, վարժարանը կուտայ նախակրթարանի բաժինէն իր անդրանիկ հունձքը՝ 14 շրջանաւարտներէ բաղկացած: Աշակերտութեան թիւը հասած էր 228ի, իսկ անձնակազմին միացած էր քոյր Ակիւլինէ Թէրզեան:

Վարժարանի հիմնադրութեան թուականէն (1985) եւ յաջորդող 8 տարիներու ընթացքին Հայ կոյրերը հետզհետէ կը գնեն սկզբնական զպրոցավայրի փողոցին վրայ զոյգ զոյգ դանուող 4 չէնքեր, որոնք մինչեւ 1993 թուականը կը ծառայեն որպէս դասարաններ, վարժարանը յաճախող 258 աշակերտներու: 1992 – 1993 ուսումնական տարեշրջանին վարժարանի անձնակազմին կը միանայ քոյր Ժընեվիեւ:

1992–ին վարժարանին տնօրէնուհին՝ քոյր Հռիփսիմէ կը կանչուի Հռոմ, ընտանեկան համար Միաբանութեան ընդհանուր վոխանորդի եւ նորընծայարանի վերակացուի զոյգ պաշտօնները: Իր բացակայութեան վարժարանին գործերը կը վարէ քոյր Այտա Ալաճեան:

1994–ի վարժարանի տարեգիրքին մէջ Հայ կոյրերը՝ «Սրտի պատգամ» խորագրին տակ, ծնողքներուն կը պարզեն վարժարանին առաքելութիւնը եւ Հայ կոյրերուն հաւատամքը, ի մէջ այլոց նշելով. «Հայ կոյրերու վարժարանը յատուկ առաքելութեամբ մը օժտուած է ամէնուրեք...: Անոր միակ ու գլխաւոր պարտականութիւնը եղած է, իրեն յանձնուած սերունդներուն չմարել ո՛չ միայն բարձրորակ ուսում, տոհմային դաստիարակութիւն, այլեւ յատկապէս կը ձգտի զրոյմել անոնց սրտին ու մտքին մէջ հաստատքի այն զօրեղ ճշմարտութիւնները, որոնց չնորհիւ միայն պիտի կարենայ արդարացնել իր գոյութեան պատճառը: Ան կը հաւատայ ուժգնօրէն թէ լուծման ահաւոր հոսանքին դէմ պայքարելու միակ ազդու միջոցը՝ հաւատքի զէնքն է: Ան-նով յաղթեցին մեր նախնիները իրենց թշնամիներուն եւ անով պիտի չարունակեն յաղթահարել բոլոր դժուարութիւնները: Նորապէս համոզուած ենք թէ Հայը առանց հաւատքի պիտի նմանէր թռչունի մը՝ առանց թեւերու՝ ճախրելու եւ թռչելու կարողութենէ զուրկ»:

Ահա այսպիսի հաւատքով լեցուած Հայ կոյրերը կը նուիրուին հասնող սերունդներու զաստիարակութեան գործին, անվերապահ կերպով պայքարելով ամէն տեսակ դժուարութիւններու դէմ, ընծայելով իրենց գերադոյնը՝ առանց ակնկալութեան, անչահախնդիր եւ անսակարկ: Ու այս հաւատքը կը վարակէ ծնողքները, առանց վարանելու իրենց զաւակները յանձնելու Հայ կոյրերու մայրական հոգատարութեան:

1993–էն ի վեր աշակերտութեան թիւի յարաճուն թափը մղած էր վարժարանին տնօրէնուհին եւ անձնակազմը մտածելու զպրոցավայրի առաւել եւս ընդարձակման ծրագրի մը մասին: Այդ նպատակով բանակցութիւններ կատարուած են Մոնթրոզի մէջ գտնուող զպրոցավայրի մը պատասխանատուներուն հետ, սակայն կալուածին համար պահանջուած գումարը՝ 3 միլիոն տոլար, պատճառ եղած է որ Հայ կոյրերը ժամանակ մը յետաձգեն ծրագրի հետապնդումը: Ցիշեալ զպրոցավայրը կարելիութիւն պիտի ունենար ընդգրկելու մօտ 900 աշակերտներ:

1995–ին վարժարանը կ'ունենայ 300 աշակերտ: Դպրոցավայրը այլեւս խիստ փոքր էր մանկավարժական արդի պահանջներուն գոհացում տալու համար: Անհրաժեշտ էր ընդարձակուիլ: Նոյն տարին դպրոցին տասը տարիներու հիմնադիր – տնօրէնուհին՝ քոյր Հռիփսիմէ, վերջնապէս կը մնայ Հռոմ: Դարձեալ կը դիմուի քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեանին, որ 16 տարի Պոսթընի դպրոցին տնօրէնութիւնը վարելէ եւ կրթական հաստատութիւնը ամուր հիմերու վրայ դնելէ ետք, 1995–ին կուգայ Կլենտէյլ: Արդէն 76 տարեկան, քոյր Ալֆոնսա՝ անընկճելի կամքով ու կորովով կը լծուի աշխատանքի եւ կարճ ժամանակ ետք կը յաջողի գնել Մոնթրոզ քաղաքին մէջ գտնուող ընդարձակ զպրոցավայրը, 2 միլիոն 3 հարիւր հազար տոլարով:

1995 – 1996 ուսումնական տարեշրջանը աշակերտներ կը բոլորեն նոր ու ընդարձակ զպրոցավայրին մէջ: Վարժարանը կ'օժտուի է. կարգով: Տնօրէնութիւնը կը վարէ քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան: Անձնակազմին կը միանայ քոյր Աղութիա Ղուկասեան:

1996 Ապրիլ 27–ին, տեղի կ'ունենայ Հայ կոյրերու վարժարանի Մոնթրոզի նոր չէնքին պաշտօնական բացումը, որուն ընթացքին քոյր Ալֆոնսա խօսելով այդ երազի իրականացման մասին, ի մէջ այլոց կ'ըսէ. «Ժամանակին, երբ այս հաստատութիւնը կ'անցնէինք, մեր մտքէն իսկ չէր անցներ որ ասիկա կրնար մեր վարժարանը դառնալ, բայց այսօր իսկապէս որ հրաշք մը կը նկատենք եղածը, որուն արժանացուց մեզ Ամենակալ բարին Աստուած: Այնուհետեւ այս հրաշքին արժանացան հոգեղութիւններն ու գրկանքները, զոր կը պարտինք քոյր Հռիփսիմէին, քոյր Այտային եւ քոյր Մելինէին նման համեստ քոյրերուն եւ ուրիշներուն»:

Մայիս 10–ին, «Արարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ կը նշուի վարժարանին հիմնադրութեան 10–ամեակը, ուր եւս խօսք առնելով քոյր Ալֆոնսա, անդրադառնալով նոր զպրոցավայրի ձեռքբերման, կ'աւելցնէ. «Փառք Տիրոջ, հապա՛ր փառք, որ վերջապէս տեղ մը ունինք տասը տարիներ պայքարելէ ետք: Այժմ կը մնայ ուրիշ պարտականութիւն մը... Ջանալ աշխատիլ ու տքնիլ կուտակուած պարտքերը ժամանակին տալու...»:

1996 – 1997 ուսումնական տարեշրջանին վարժարանը կ'օժտուի նաեւ Ը. կարգով, դառնալով լրիւ միջնակարգ կրթական հաստատութիւն մը: Անձնակազմին կը միանայ քոյր Գայեանէ Թասլաքեան: Շնորհիւ զպրոցին օժանդակ մարմիններուն, վարժարանը կ'օժտուի համակարգիչներու եւ դիտութեան տարրարժաններու, դրատարանով եւ կը ճոխանան դասարանային ծրագիրները:

Նոյն տարեշրջանին վարժարան կ'այցելէ Անարատ Ղազիեան Հայ Կոյրերու Միաբանութեան ընդհանուր մեծաւորուհի Մայր Արմինէ Մարկարոսեան, ընկերակցութեամբ Փիլատելփիոյ Հայ կոյրերու վարժարանի տնօրէնուհի Քոյր Լուրա Գասարճեանի, մօտէն ծանօթանալու Հայ կոյրերու տարած աշխատանքներուն: Ընդհանուր Մեծաւորուհին հոգին կը հրճուի ի տես միաբանակից իր քոյրերուն եւ անոնց չուրջ բոլորուած օժանդակ մարմիններուն անմիջական գործակցութեան շնորհիւ, տասնամեակի մը ընթացքին վարժարանին արձանագրած նուաճումներուն: Տարեշրջանի սաւարտին վարժարանը կուտայ միջնակարգ բաժինէն իր անդրանիկ հունձքը՝ 15 շրջանաւարտներ:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Փիլատելփիոյ եւ Պոսթընի վարժարաններու մասին, տե՛ս՝ «Ծառայ» Ապրիլ 8/12 եւ 16/17:

ՊԱՔՐԵՐՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՒ ՏԻԱՐ ՊԱՔՐԻ ԿԱԶՄԱԻՈՐՈՒՄԸ

Հայ – արաբական հին յարաբերութիւններուն եւ արաբական արշաւանքներէն ետք Հայաստանի՝ արաբական ցեղախումբերով բնակեցման մէջ հիմնական դերակատարութիւն ունեցաւ արաբական Պաքր ցեղախումբը եւ մանաւանդ անոր Շայպանի հատուածը:

Պաքրերու հայկական հողերու վրայ վերաբնակեցման եւ Հայաստանի քաղաքական, զինուորական եւ տնտեսական կեանքէն ներս անոնց ունեցած երկարատեւ ու տիրական դերակատարութեան ծանօթանալու կողքին, չատ հետաքրքրական է մանաւանդ ծանօթանալ Պաքրերու այսօրուան սերունդներուն եւ անոնց պատմութեան ու դերակատարութեան:

Արդարեւ, Հայաստանի վրայ արաբական առաջին արշաւանքներէն ետք, Պաքրեր, որոնք արդէն Միջագետք թափանցած էին, չարժեցան աւելի հիւսիս եւ բնակութիւն հաստատեցին Հարաւային Հայաստանի եւ հայկական Միջագետքի մէջ եւ Ամիդ քաղաքը իրենց կեդրոնը դարձուցին: Անոնք մօտաւորապէս երկու դար չարունակ ազդու դերակատարութիւն ունեցան Հայաստանի մէջ, բայց յետոյ, արաբական ազդեցութեան չէզոքացումէն եւ սելճուք Թրքական արշաւանքներէն ետք կորսնցուցին իրենց հեղինակութիւնը:

Պաքրերու սերունդներ այնուհետեւ իրենց գոյութիւնը չարունակեցին Միջագետքի մէջ, ուր անոնցմէ տարբեր ընտանիքներ ու իմբաւորումներ ճիւղաւորուեցան:

ՊԱՔՐԵՐ ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՅԼ ՑԵՂԵՐ՝ ՆԱԽԱԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Պաքրերը արաբական ամէնէն հին ցեղախումբերէն են. արաբական ցեղագրական աստնդութեան համաձայն, անոնք արաբ ժողովուրդի նախահայրերէն Ատնանի սերունդէն են եւ Ռապիա ցեղախումբերու խումբին կը պատկանին:

Տակաւին նախաիսլամական դարերուն արաբական թափառաշրջիկ ցեղախումբեր սկսած էին տարածուիլ դէպի Միջագետք, նոր կենսատարածքներ ու արօտավայրեր գտնելու մտահոգութեամբ: Գարուն Եփրատի ափերուն բնակութիւն հաստատեցին Լախմ եւ Թանուխ ցեղախումբերը, իսկ այնուհետեւ Միջագետք թափանցեցին Թաղլիպ եւ Պաքր մեծ ցեղախումբերը: Ցիշենք, որ Թաղլիպները Պաքրերուն ցեղակից են եւ նոյն ծագումը ունին:

Միջագետք հաստատուելէ ետք Թաղլիպ, Լախմ եւ Թանուխ ցեղախումբերը քրիստոնէութիւնը ընդունեցան եւ քրիստոնէութեան պլխաւոր ուժը դարձան Արաբներուն մէջ: Ցիշենք, որ նախաիսլամական դարերուն քրիստոնէութիւնը բաւական տարածուած էր Արաբներուն մէջ եւ արաբական թերակղզիին մէջ բաւական մեծ թիւով քրիստոնեաներ կային:

ԴԷՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱՒԱՆԴԱԿ

Իսլամութեան ծնունդէն ետք Պաքրերը նոր կրօնը ընդունող առաջին ցեղախումբերն էին մէկը եղան եւ դործօն մասնակցութիւն բերին արաբական արշաւանքներուն, իսկ դէպի հիւսիսային Միջագետք եւ Հայաստան արշաւանքներուն անոնք յառաջապահի դեր կատարեցին:

Արդարեւ, Օմար խալիֆային օրով ընկրուած մեծ արշաւանքներուն ժամանակ, արաբական զօրքերուն հրամանատարը՝ Իյաս իպն Ղանէմ. Ասորիքի կողմէն յառաջանալով՝ 639–ին մտաւ Միջագետք առաջին հերթին գրաւեց Կալինիկոս (ներկայ Ռաքքա) քաղաքը եւ այնուհետեւ չարժեցաւ դէպի հիւսիս: Արաբական զօրքեր իրարու եսեւէ գրաւեցին Մծբինը, Տարան, Թուր Ապտինը, Մարտինի չրջանը եւ հասան Հայաստանի սահմանները: Ամիդ, ասորական մշակոյթի հին կեդրոնը, ինչպէս նաեւ Նէրկերտը եւ չրջակայ գաւառները առանց դիմադրութեան յանձնուեցան, որմէ ետք Արաբներ 640–ին մտան Հայաստանի սահմաններէն ներս: Նոյն ժամանակ իսկ Կորճայքի կորդուք եւ Տմորիք գաւառները եւ Անձեւացեաց իշխանը հպատակութիւն յայտնեցին Իյաս իպն Ղանէմի:

Նոյն տարին՝ 640–ին Իյաս իպն Ղանէմի զօրքերը Զորայ Պապահը անցնելով մտան Հայաստանի խորերը եւ հասան Նաղիր – տնօրէնուհին՝ քոյր Հռիփսիմէ, վերջնապէս կը մնայ Հռոմ: Դարձեալ կը դիմուի քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեանին, որ 16 տարի Պոսթընի դպրոցին տնօրէնութիւնը վարելէ եւ կրթական հաստատութիւնը ամուր հիմերու վրայ դնելէ ետք, 1995–ին կուգայ Կլենտէյլ: Արդէն 76 տարեկան, քոյր Ալֆոնսա՝ անընկճելի կամքով ու կորովով կը լծուի աշխատանքի եւ կարճ ժամանակ ետք կը յաջողի գնել Մոնթրոզ քաղաքին մէջ գտնուող ընդարձակ զպրոցավայրը, 2 միլիոն 3 հարիւր հազար տոլարով:

1995 – 1996 ուսումնական տարեշրջանը աշակերտներ կը բոլորեն նոր ու ընդարձակ զպրոցավայրին մէջ: Վարժարանը կ'օժտուի է. կարգով: Տնօրէնութիւնը կը վարէ քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան: Անձնակազմին կը միանայ քոյր Աղութիա Ղուկասեան:

1996 Ապրիլ 27–ին, տեղի կ'ունենայ Հայ կոյրերու վարժարանի Մոնթրոզի նոր չէնքին պաշտօնական բացումը, որուն ընթացքին քոյր Ալֆոնսա խօսելով այդ երազի իրականացման մասին, ի մէջ այլոց կ'ըսէ. «Ժամանակին, երբ այս հաստատութիւնը կ'անցնէինք, մեր մտքէն իսկ չէր անցներ որ ասիկա կրնար մեր վարժարանը դառնալ, բայց այսօր իսկապէս որ հրաշք մը կը նկատենք եղածը, որուն արժանացուց մեզ Ամենակալ բարին Աստուած: Այնուհետեւ այս հրաշքին արժանացան հոգեղութիւններն ու գրկանքները, զոր կը պարտինք քոյր Հռիփսիմէին, քոյր Այտային եւ քոյր Մելինէին նման համեստ քոյրերուն եւ ուրիշներուն»:

Մայիս 10–ին, «Արարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ կը նշուի վարժարանին հիմնադրութեան 10–ամեակը, ուր եւս խօսք առնելով քոյր Ալֆոնսա, անդրադառնալով նոր զպրոցավայրի ձեռքբերման, կ'աւելցնէ. «Փառք Տիրոջ, հապա՛ր փառք, որ վերջապէս տեղ մը ունինք տասը տարիներ պայքարելէ ետք: Այժմ կը մնայ ուրիշ պարտականութիւն մը... Ջանալ աշխատիլ ու տքնիլ կուտակուած պարտքերը ժամանակին տալու...»:

1996 – 1997 ուսումնական տարեշրջանին վարժարանը կ'օժտուի նաեւ Ը. կարգով, դառնալով լրիւ միջնակարգ կրթական հաստատութիւն մը: Անձնակազմին կը միանայ քոյր Գայեանէ Թասլաքեան: Շնորհիւ զպրոցին օժանդակ մարմիններուն, վարժարանը կ'օժտուի համակարգիչներու եւ դիտութեան տարրարժաններով, դրատարանով եւ կը ճոխանան դասարանային ծրագիրները:

Նոյն տարեշրջանին վարժարան կ'այցելէ Անարատ Ղազիեան Հայ Կոյրերու Միաբանութեան ընդհանուր մեծաւորուհի Մայր Արմինէ Մարկարոսեան, ընկերակցութեամբ Փիլատելփիոյ Հայ կոյրերու վարժարանի տնօրէնուհի Քոյր Լուրա Գասարճեանի, մօտէն ծանօթանալու Հայ կոյրերու տարած աշխատանքներուն: Ընդհանուր Մեծաւորուհին հոգին կը հրճուի ի տես միաբանակից իր քոյրերուն եւ անոնց չուրջ բոլորուած օժանդակ մարմիններուն անմիջական գործակցութեան շնորհիւ, տասնամեակի մը ընթացքին վարժարանին արձանագրած նուաճումներուն: Տարեշրջանի սաւարտին վարժարանը կուտայ միջնակարգ բաժինէն իր անդրանիկ հունձքը՝ 15 շրջանաւարտներ:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Փիլատելփիոյ եւ Պոսթընի վարժարաններու մասին, տե՛ս՝ «Ծառայ» Ապրիլ 8/12 եւ 16/17:

մինչեւ Դուին՝ ասպատակելով եւ աւերելով չէն բնակավայրերը:

Պաքրեր, որոնք գլխաւոր նեցուկը եղած էին Իյատ իսն Ղանէմի դէպի հիւսիսային Միջագետք եւ Հայաստան արշաւանքին, իրենց ցեղապետ Մուսաննա իսն Հարիսայի գլխաւորութեամբ Միջագետքի իրենց բնակավայրերը ձգեցին եւ ուղի ընդարձակ, հարուստ եւ բերրի կենսատարածքներ ու արօտավայրեր գտնելու, ինչպէս նաեւ նոստակեաց ժողովուրդներ նուաճելու նպատակով, իրենց ընտանիքներով, կենդանիներով ու ուղտակազմ ջոկերով զանգուածաբար չարժեցան դէպի հիւսիս եւ Տիգրիսի ափերէն յառաջանալով հասան Վերին Միջագետք եւ Ամիդ քաղաքին չուրջ բնակութիւն հաստատեցին: Այս շրջանին կլիման աւելի մեղմ էր, ջուրերը՝ առատ, կային ընդարձակ դաշտեր, արօտավայրեր, շրջակայքը՝ բարձրադիր լեռներ, դալարագեղ բարձունքներ, եւ այս բոլորը նպաստաւոր պայմաններ կ'ընձեռէին անասնապահութեան եւ երկրագործութեան զարգացման համար:

Պաքրեր, Ամիդի շրջակայքը բնակութիւն հաստատելով, քաղաքը իրենց ափրապետութեան տակ առին եւ նոյն ժամանակ ալ հայկական Աղձնիք նահանգին մէրձեցին: Յիշենք, որ Պաքր ցեղախումբին անունով այնուհետեւ Ամիդ քաղաքը Տիար Պաքր կոչուեցաւ, որ Պաքրի երկիր կը նշանակէ, եւ մինչեւ այսօր ալ Տիարպէքիր անունով կը կոչուի:

Այս ժամանակաշրջանին Պաղեստինէն յառաջանալով եւ Ասորիքէն անցնելով՝ վերին Միջագետքի մէջ բնակութիւն հաստատեցին նաեւ Գոյս ցեղախումբերը:

Յիշենք, որ այս ժամանակ Վերին Միջագետք (կը կոչուէր նաեւ Ասորական Միջագետք կամ Օսրոյենէ) խառն բնակչութիւն ունէր. հոն կը բնակէին Ասորիները, Հայերը, Քիւրտերը, Հրեաները, Արաբները եւ այլ փոքրամասնութիւնները: Մինչեւ արաբական արշաւանքները Ասորիները գերակշռող ուժ էին եւ տիրող լեզուն ասորերէնն էր, բայց այնուհետեւ, երբ Արաբները զարձան իշխող տարր, ասորերէնը հետզհետէ տեղի տուաւ եւ արաբերէնը զարձաւ գլխաւոր լեզուն: Նոյնիսկ Ասորիները իրենք մեծ մասամբ կորսընցուցին իրենց լեզուն եւ այդ ժամանակներէն սկսեալ սկսան արաբերէնն գործածել:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴԱՂԱՒԻՔԷ ԴԱՂԱՒԻՔ

ՊՈԼՍՈՅ Ազգային Հիւանդանոցին մէջ, Յուլիս 5–ին, իր մահկանացուն կնքած է մանրանկարիչ, հայ մշակոյթի արուեստի համեստ ծառայ՝ Պերճ Էրզինեան: Ողբացեալը ծնած էր 1921–ին Պոլիս եւ ուսումը առած նախ Խասեան, ապա աւստրիական Սէն – Ժորժ լիսէին մէջ: Յետագային նեռուած էր արուեստի աշխարհը եւ ուսումնասիրած հայ ճարտարապետութիւնը: Այս նիւթերուն չուրջ յօդուածներ հրատարակած է հայ մամուլի, մասնաւորաբար «Քուլիս»ի, «Երջանիկ տարեդիրք»ին մէջ, որու մնայուն աշխատակիցը եղած է: Լուսանկարչական ճիւղէն անցած է մանրանկարչական աշխարհը եւ զարձած Պոլսոյ լաւագոյն մանրանկարիչներէն մէկը, մանաւանդ, երբ ըրած է Հայոց թուղնագիրերու վրայ ստեղծագործական աշխատանք տանելու դիւրը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յուլիս 7–ին, Ֆէներպահչէի Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ մէջ: Դամբանականով մը, Սահակ Արեզեայ Մաշալեան անդրադարձած է ողբացեալ արուեստագէտին կեանքին ու վաստակին: Ապա, մարմինը փոխադրուած է Շիշլիի գերեզմանատունը:

*
**

ՎԻՆ ՆԱՅՍԻ ՊՐՄՄԻՆՀԱՄ ՀԱՅ ՍՓՈԻԼի (Գալիֆորնիա) մարզադաշտը հաւաքուած են, Յուլիս 4–ին, աւելի քան 12 հազար հոգի մասնակցելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Նաւասարդեան 25–րդ մարզախաղերու փակման հանդիսութեան: Յետ միջօրէի Շրջ. Սկաուտ Խորհուրդի անդամներու առաջնորդութեամբ եւ Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Մանուէլ Մարսէլեանի ընկերակցութեամբ դաշտ ներկայացած են Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Նաւասարդեան 25–րդ մարզախաղերու պատուոյ նախագահուհի Աչխէն Փիլաճեան, թեմին առաջնորդը՝ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան եւ այլ հիւրեր: Բազմաթիւ անձնուիրութիւններու ներկայացումէն ետք, բեմ եկած է Ներկայացուցիչներու Տան անդամ՝ Պրէտ Շըրմըն որ զարձր գնահատած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի նուաճումները: Պ. Դաւիթեան կարդացած է Պիլ Դլինթըմի եւ այլոց շնորհաւորական դիրերը: Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Մանուէլ Մարսէլեան: Ողջունելէ ետք հիւրերը, ան չեշտած է որ 25 տարիներ առաջ չորս մասնաճիւղերով սկսած այս մարզախաղերը, այսօր կը ներկայանան 18 մասնաճիւղերով եւ հազարաւոր անդամ – անդամուհիներով: Ան ներկայացուցած է նաեւ՝ «Տիպար Հ Մ Ը Մ–ական – 2000»ի ախտագոսին սրժանեցած Շանթ Հայթայեանը: Բեմ հրաւիրուած է առաջնորդ Մուշեղ Արք., որ իր կարդին ողջունած է այս արձամբեայ յոբելեանը: Եպիսկոպոսին խօսքերուն յաջորդած է տողանցքը: Երգերու ու պարերու խանդավառ մթնոլորտէն ետք, տեղի ունեցած է Նաւասարդեան մարզախաղերու դրօշակի յանձման արարողութիւնը: Կարդացուած են նաւասարդեան մրցումներու արդիւնքները:

*
**

ԿԼԻՆՏԷԼԻ (Գալիֆորնիա) Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Յուլիս 9–ին, տեղի ունեցած է Նահապետ Մելքոնեանի «Սաղէմի խոնարհները» դրքին գինեճոն – հանդիսութիւնը, կազմակերպուած Լոս – Անճըլըսի Իրանահայ Միութեան, գըրականութեան եւ արուեստի բաժանմունքին ու Երուսաղէմի Ս. Թարգմանչաց վարժարանի Հիւսիսային Ամերիկայի Սանուց Միութեան կողմէ: Բացումը կատարած է Անահիտ Նազարեան եւ բեմ հրաւիրած Բարսեղ Գարթալեանը, որպէսզի կատարէ հանդիսավարի պաշտօնը: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած են դործիչ եւ լրագրող՝ Ճորճ Աբելեան ու նախկին սաղմոսաց «Արմինիըն Օպզըրվըր»ի խմբագիր Օշին Քէչիչեան: Հատորին ներկայացումը կատարած է փրոֆ. Գէորգ Մրլոպեան: Հուսկ չնորհակալական խօսք արտասանած է Նահապետ Մելքոնեան:

ՄՆԹԱՐԱՆՔ

ՏՕՔԹ. ԷՏՈՒԱՐ ՍԱԳԼՔ ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԵՈՆԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

Պատուոյ լեգէոնի Յուլիս 14–ի չնորհումներուն եւ բարձրացումներուն կարգին է (վարչապետի բաժնին) տոքթոր Էտուար Սագլըք, ընդհանուր նախագահ – տնօրէն ընկերութեան եւ անդամ խելիրդի հետազօտութեան ընկերութեան (ԱՌՔ) վարչական խորհուրդին, որ հրամանատարի աստիճանին կը բարձրանայ:

Պարսից թագաւորին կորուսած քանակը

Հնադէտներ Մարիսին ուղղուեցան դէպի Եգիպտոսի Արեւմտեան անապատը, լուծելու համար հնագարեան առեղծուած մը՝ Քամպիսէսի պարսկական զօրքերուն անհետացումին վայրը: Պեղումներ կատարած են կատարուել անապատային հեռաւոր տարածքի մը մէջ, ուր դէնքեր եւ մարդկային ոսկորներ յայտնաբերուած են:

Հնադէտներու կարծիքով, ասիկա կրնայ ըլլալ այն վայրը, ուր Պարսիկներու Քամպիսէս թագաւորին բանակը անհետացած եւ ընկղմուած է անապատին մէջ: Քամպիսէս Ն. Ք. 525 թուականին վերջ դրած է փարաւոններու 26–րդ թագաւորական հարստութեան:

Բանակը հանդիստի մէջ էր, երբ աւազամրրիկ մը բարձրացած էր: Անիկա տարածուած էր չուրջ 10 քիլոմեթրի վրայ: Երեք հնագէտներ, մարդագէտ մը, ուսումնասիրող մը եւ երեք երկրաբաններ պիտի կատարեն փնտռտուքը:

Ցոյն պատմաբան Հերոտոդոսի համաձայն, 50 հազարնոց բանակ մը փարաւոններու մայրաքաղաք Թեփէէն (այժմու Լիւքսորը) ճամբայ ելած էր քանդելու Ամոնի տաճարը՝ Սիուայի ովասիսին մէջ, Լիբիոյ մօտ:

Սիուայի մէջ հռչակաւոր մարգարէութիւն մը, որ յետագային կանխագուշակած էր մակեդոնացի զօրավար Մեծն Աղեքսանդրի յաջողութիւնը, արիւնալի վախճան մը նախատեսած էր Քամպիսէսի, ինչպէս նաեւ Եգիպտոսի վրայ պարսկական իշխանութեան համար:

Հերոտոդոս կը պատմէ, թէ բանակը անհետ կորսուելէ առաջ անապատային երկու ովասիսներու մէջ հանդրուանած էր, ինչ որ չփոթի մատնած է բոլոր ժամանակներու հնագէտները:

Եգիպտացի երկրաբաններու խումբ մը երկու տարի առաջ աւազոտ տարածքի մը դիպուածով յայտնաբերեց մեռած կըտորներ, նետի գլուխներ, սուրեր, զանակներ եւ մարդկային մնացորդներ:

Այժմ հնագէտներ նմոյշներ պիտի հաւաքեն եւ զանոնք մանրազնին քննութեան պիտի ենթարկեն. նետերուն եւ սուրերուն ձեւերէն կարելի պիտի ըլլայ հետեւցնել, թէ անոնք եգիպտակա՞ն են, թէ պարսկական:

Այս գտածոներուն վայրը կը գտնուի Սիուայէն 150 քիլոմեթր հեռու, Ամոնի տաճարին մօտ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑՐ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

Մարդը, իրօք յեղափոխական, նոյնիսկ Դաշնակցական առեղծ, որ առիթ ունեցած էր եկեղեցին կամ այլուր, Մարտիկ աղան տեսնելու իր նախորդ հաւատքին զէնքան արտայայտութիւններուն մէջ, ան հարցումին բողոքի բուռն չարժում մը ուրուագծեց:

– Ի՞նչ կ'ըսես, էֆէնտի՛, ե՞ս յեղափոխական ըլլամ, քա՛ւ լիցի՛... ան խայտառակները...

– Որո՞նց համար կ'ըսես կոր, – ընդմիջեց Մարտիկ աղա, – հնչակեաններո՞ւն, թէ՞ դրօշակեաններուն...

– Հնչակեան, դրօշակեան, ամէնքն ալ նեանին տակը անցնին... մանաւանդ դրօշակեանները, որ...

Հազիւ այս ձախող խօսքը բերնէն փախած էր, որ լռեց մէկէն ապշած ու տհաճած՝ Մարտիկ աղայէն առջեւ, որ բազկին վրայ կէս մը ոտքի ելած սպառնալին ու խոժոռ՝ հրամայող չարժուձեւով մը դուռը կը ցուցնէր իրեն:

– Լռէ՛, դո՛ւրս ելիր աստեղէն, կորսո՛ւ, անպիտան... դուն ո՞վ, դրօշակեանները նախատողը ով...

Մարդը չուարած, յանկարծակիի եկած, լռանէն ինկած երեւոյթը ունէր մէկու մը, որ ջուր խմել հաւատալով՝ ալքոլին այլող կրակը կը խլէ, կամ, աթոռին վրայ նստելու ապահովութեամբ տախտակամածին անակնկալին կը բախի:

– Ես դրօշակեաններուն դէմ խօսողին բան մըն ալ չունիմ տալիք... հայտէ կորսո՛ւ տըւէկ... անպիտա՛ն...

– Էֆէնտի՛, – կը թոթովէր զաւառացին... – ես ալ դրօշակեան եմ, բայց...

– Վա՛յ, հիմակ ալ տո՞ւտ կը խօսիս կոր... դո՛ւրս անմիջապէս... ծօ՛ Գրիգո՛ր... տըւիկա դուրս հանէ...

Ուրիշ օր մը Մարտիկ աղա Պոլսոյ իր ծանօթներէն մէկուն կը հանդիպի՝ տեղեակ իր հաւատափոխութեանը:

– Ի՞նչ է ան, Մարտի՛կ էֆէնտի: – փակագիծի մէջ ըսենք, որ Մարտիկ աղան Մարտիկ էֆէնտի կ'ըլլար խօսակցութեան մէջ միայն, եւեւէն Մարտիկ աղա կը կոչէին զինքը: – Իմացայ, որ յեղափոխական եղեր ես... իրա՞ւ է...

Նախկին վաճառականը չուարած՝ քիչ մը՛ամօթահար երեսոյթ մը առաւ:

– Ճանըմ, ան առեղը Պոլիս էի... հիմա Աղեքսանդրիա եմ... ան առեղուանցս կարծիքս ուրիշ, հիմակուանս ուրիշ... քաղաքի համեմատ կարծիք... Հիմակ աշխարհի երկրի մէջ եմ... ինչո՞ւ յեղափոխական չըլլամ, վախ չկայ, բան չկայ...

Իր արժանապատուութեանը համար քիչ մը դժնդակ այս չուարած խոստովանութենէն վերջ Մարտիկ աղա լռելեայն զանելով՝ սկսաւ իր նոր հաւատամքը պարզել նախ հանդարտ, վարանոտ, հետզհետէ ոգեւորուելով, զրգռուելով՝ հասնելու աստիճան մինչեւ իր ամէնօրեան պերճախօսութեան «էքէշէնտո»ին: Կը չանար համոզել միւսը, ողջմիտ մէկը, որ բացէ ի բաց ըսաւ իրեն.

– Ճանը՛մ, ձգէ, վազ անցի՛ր... աստղաք բոլորն ալ խարեբայ մարդեր են... քու ստակդ քաշելու համար է բոլորը...

Իորբոքեցաւ Մարտիկ աղա այս խօսքին, կատղեցաւ, կանոնաւոր կռիւ մը ըրաւ իր բարեկամին հետ, սպառնաց ու բարկութեամբ բաժնուեցաւ, զնաց:

– Դուք աստանկ էք արդէն... ձեզի պէս անպիտան Հայերը վերջէն պիտի տեսնէք... ինչ պատիժներ պիտի տրուին ձեզի պէս ազգատեացներուն...

Ա՛ս տեսակ կռիւներ կ'ունենար Մարտիկ աղա հայ վաճառականներու, դրամատէրներու, իր առաջուան կարծիքները ունեցողներուն դէմ: Կը յորդորէր, կը բարկանար, կը նախատէր, կը սպառնար իսկ.

– Ձեր ամէնուն ալ ինչքերը յարքունիս պիտի դրաւուին:

Հնչակեաններուն դէմ ունեցած արհամարհանքը, ատելութիւնը, զայրոյթը արդէն Նազարբէկեան գայթակղութիւններով արդարացուած ու սաստկացած՝ իր զազրելի կէսքէն հասան հետեւեալ դէպքէն ետքը, ուրկէ իր արժանապատուութիւնը դուրս ելաւ վիրաւորուած ու կատղած:

Աւտու մը կանուխ, երբ իր ունկընդիրները դեռ եկած չէին, Մարտիկ աղա, արձարանին ընթերցասրահը մէկը տեսած էր, տարիքոտ, վարդապետի մօրուքով ու երեսոյթով, դէմքի բարեմիտ (պոհոմ) արտայայտութեամբ, անխոհեմ հագուած, անշուք, անուշադիր մարդու մը, որ «Մշակ» կը կարդար: Մօտենալով խնդրած էր, որ լմնցնելէն ետք իրեն տայ: Մարտիկ աղա, աս ըսելէն ետքը, լռած չէր, ընդհակառակն: Ամէն անդլիէն ակսած էր խօսիլ անտարբեր բաներու վրայ՝ հետզհետէ դառնալով իր սիրական նիւթերուն: Մարդը, նախ նեղացած այս ընդմիջումէն, քիչ – քիչ սկսած էր հետաքրքրուիլ ու համակատար ուշադրութեամբ մտիկ ընել զինքը:

Ի մեծ ուրախութիւն Մարտիկ աղային, մարդը իր կարծիքներուն հայհոյած էր, իրաւունք տուած էր իրեն, իրեն հետ դրօշակեանները գոված ու հնչակեաններ ցեխի մէջ քաշկռտած: Ի՞նչ ուրախութիւն. հրու ունկնդիր մըն ալ վաստակած էր:

– Ես միշտ հոս եմ, – ըսաւ, երբ մարդը կը մեկնէր, քմծիծաղով մը, – եկո՛ւր, երբեմն կը խօսինք:

Իր նոր ծանօթներէն մէկը մօտեցած էր իրեն՝ ապշած, չուարած:

Բարեւ, Մարտիկ էֆէնտի, ի՞նչ է ան, խեր ըլլայ... հաչտուեցա՞ք հնչակեաններուն հետ...

– Ի՞նչ հնչակեան, – հարցուց զարմանօք, – ի՞նչ հաչտութիւն:

Հապա՞, քիչ մը առաջ հետդ խօսողը ո՞վ էր...

– Ի՞նչ դիտնամ, մարդուն մէկը:

– Արեւեանն էր:

– Արեւեա՞նը:

– Հապա, հնչակեան պետերէն մէկը, պոլսեցի խմբագրապետը... Անգլիայէն նոր եկաւ:

– Սխալ ըլլալու է, ճանըմ, – ըսաւ Մարտիկ աղա ու պատմեց խօսակցութիւնը, մինչեւ սկսաւ խնդալ:

– Մարտի՛կ էֆէնտի, ան քու քիթիդ խնդացեր է... ան անանկ «բնաւորութիւններ» ունի:

– Վա՛յ, չունչանորդի, վա՛յ, սա անպիտանը նայէ՛, երեսամ սըւոր մօրուքը փետեմ... – ալացաւ Մարտիկ աղա, անհետացաւ հնչակեանին եռեւէն: – Ո՞ւր է, գացեր է չունչանորդին: Չարկաւ նորէն կը տեսնեմ, խերը անիծեմ պիտի:

Երբ Արեւեանը փողոցէն անցնէր, Մարտիկ աղա չտեսնելու կը զարնէր:

Բայց իր յեղափոխապաշտ սրտին էն մեծ ցաւը, յուսախարութիւնը, նոյն իսկ պայրոյթը պատճառողը սա դէպքը եղաւ:

(Շար. 43)

(Շար. Ա. էջէն)

եւ մխաները»: Վերջինը «Նելլի եւ Պր. Առօն» էր:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ առագաստանաւը «Սեդով» որուն զուխեերական ընկերութեան մը դիմումին վրայ դատական որոշումով արգիլուած էր Պրէմէյն մեկնիլ, Յուլիս 24–ին վերջապէս կրցած է ճամբայ ելլել, դատական գերատոյն առեանը վճիռը թեկնած ըլլալով: Ըսուած է թէ նաւը որ կը պատկանի Մուրմանսկի համալսարանին, չի կրնար պետական ստացուածք նկատուիլ ու դրաւի ենթարկուիլ Ռուսաստանի պետական պարտքին փոխարէն: Զուխեերական ընկերութիւնը Ռուսաստանէն աւելի քան 450 միլիոն ֆրանքի առնելիքին պատճառով պահանջած էր որ գպրոցական նաւը որ աշխարհի մեծադոյն առագաստանաւն է, դրաւի տակ դրուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը վտանգի չրջան դասած է Ալժերիան, Յուլիս 23–ի վերջին սպանութիւններէն ետք: Կը թելադրուի որ ամիպողական պատճառներ չունեցողներ ներթիան հոն, քանի որ հաղորդակցութեան դիւաւոր ճամբաներն անդամ լուրջ վտանգ կը ներկայացնեն:

ԱԻՍՏՐԻՈՑ ծայրագեղ աշակոդմեան դիակավարը Հայտըը Ֆաչիզմով ամբաստանած է Ֆրանսան որ իր տեսակէտները պարտադրել կը ջանայ Եւրոպական Միութեան միւս երկիրներուն: Հայտըը քննադատած է Փարիզը նաեւ որպէս Աւստրիոյ դէմ պատժամիջոցներու կիրարկումին ամէնէն ջերմեռանդ կողմնակիցը:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական ինքնակոչ հանրապետութեան մէջ վեց դրամատուներու անակնկալումը մեծ պոթկումի պատճառ եղած է ժողովուրդին մօտ: Իրենց խնայողութիւնները կորընչացած հազարաւոր անձեր բողոքի ցոյց ըրած են նախագահ Տէնքթաշի բնակարանին առջեւ: Ապա զայրացած ամբոխը ուղղուած է Մորհղարան, հրաժարականի կոչերով ներս խուժած ու կոտրած – թափած ամէն բան: Ոստիկանութիւնը ցուցարարները դժուարութեամբ դուրս հանած է չէնքէն. դուրսն ալ անոնք խորտակած են երեսփոխաններուն ինքնաշարժերը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետը Մէյերկրականի ափին վրայ աթոմակայան մը կառուցանելու դաղափարէն հրաժարիլ կը մտածէ, տեղի տալով այդ ուժանիւթին դործածութեան դէմ միջազգային հանրային կարծիքին քննադատութիւններուն: Նոյն աթոմակայանը կառուցանելու որոշումը արդէն ութ անդամ յետաձգուած է, մանաւանդ որ երկրին Եւրոմտական նախարարութիւնը մերժած է կառուցումին անհրաժեշտ նիւթական երաչխիքը: Կան այլ մտահոդութիւններ ալ, կապած՝ կայանին համար ընտրուած վայրին որ միայն 25 քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունի երկրաշարժի ծանօթ ճեղքէ մը:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՑ նախագահը Ս. Միլոսեւիչ, ընտրական օրէնքին մէջ կատարած փոփոխութեան մը չնորհիւ, պիտի կրնայ չորս տարուան նոր չրջան մըն ալ պաչտօնավարել: Օրէնքը որոշած է հանրաքուէով վճռել պաչտօնին երկարաձգումը:

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** **04.91.93.69.59** **06.12.23.98.55** P.A.F. 100 F

ՓՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթպոկ

Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81–րդ Ընդհանուր Ժողովը կը դումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին:

Սոյնը 81–րդ Ընդհանուր Ժողովին դումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գրասենեակին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնադրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի առենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեչրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեչրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3.– Ընտրութիւն Միութեան կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4.– Ընտրութիւն Հաչուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերանչեալներուն հետ առընչուղ որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուչադրութեան ներուղ եւ անոր աչխատանքներու չրջագրին լոյս պատչճի արծարծուղ հարցերու:

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻՋ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան չրջանի իր միօրեայ գպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 30
Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՓԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Յուլիս 31
ՄԵՌԵԼՈՅ, ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ապդերու սակագինը

Մահապդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանուխ	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ապդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· դումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ապդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահապդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine
(Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 27
JEUDI
27 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·957 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.957

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՈՒԱՆԻ

ԳՈՆԳՈՐՏԻ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԱՐԿԱԾԸ

113 ՄԵՌԵԱԼ

Երեքշաբթի, Յուլիս 25, ժամը 16·44–ին էր որ կը պատահէր անխընթաց արկածը Ռուանդի օդակայանը: Գոնգորտը, հազիւ 2 վայրկեան առաջ սկսած էր թարմանալ, երբ ականատեսներ կը նշմարեին արդէն որ չարժիչներէն մէկը բոցեր կ'արձակէր եւ անմիջապէս արդէն, օդանաւը կը չախչախուէր Կոնէս արուարձանին մէկ պանդոկին վրայ, որ քանի մը երկվայրկեանի ընթացքին հրոյ ճարակ կը դառնար:

Օդանաւին մէջ կային 100 գերման զբօսաշրջիկներ եւ 9 հոգինոց ֆրանսացի անձնակազմ մը: Ոչ ոք փրկուած է: Զորս մեռեալ կայ Հոթէլիսիմօ պանդոկին մէջ, բայց դեռ Յուլիս 26–ին վախ կար որ զոհեր դանուէին փլատակներուն տակ: Օդանաւը վարձուած էր ճամբորդական գերմանական ընկերութեան մը կողմէ եւ 100 ճամբորդները Փարիզէն Նիս–Եորք երթալէ առք, նաւատատոյտ մը պիտի ընէին էքուաթօր: 100 ճամբորդներէն 96–ը գերմանացի էին, կային նաեւ երկու Դանիացիներ, մէկ Ամերիկացի եւ մէկ Աւստրիացի (47 այր, 50 կին եւ 3 մանուկ):

Լուրը անմիջապէս ցնցած էր նախ փոքրիկ Ռուանդը, ապա, անշուշտ՝ Գերմանիան: Լ. Ժոսփէն եւ Ժ. Ֆ. Կէսօ կը փութային տեղւոյն վրայ, Կոնէս, ուր տեսարանը ահաւոր էր եւ Կոնէսի քաղաքապետը կը մխիթարուէր, հաստատելով որ եթէ օդաչուն փորձ մը ըրած չըլլար եա բերելու օդանաւը, ան պիտի չախչախուէր Կոնէսի կեդրոնին վրայ իսկ, ուր կան չէնքեր, հիւանդանոց, վաճառատուն:

Գոնգորտի առաջին արկածն է իր գոյութենէն՝ 1969–էն ի վեր: Ֆրանսա եւ Անգլիա, որոնց արտադրութիւնն է, որեւէ ատ այժմ առկախել Գոնգորտի բոլոր թռիչքները, ցորչափ չճշդուին արկածին բուն պատճառները: Առաջին քննութիւններու համաձայն, կը թուի որ չարժիչի խանգարման հարց մըն է: Երկու սեւ տուփերը որոնք պէտք է յայտնաբերեն թէ ի՞նչ անցած դարձած է, գտնուած էին:

Ֆրանսայէն եւ Գերմանիայէն զատ, այս արկածը միջազգային ցնցում մը ըստեղծած է եւ Պիլ Գլինթըն, Մոհամմետ Զ. եւ ուրիշներ արտայայտած են իրենց յուզումն ու ցաւակցութիւնները:

Գերմանիոյ վարչապետ՝ Կ. Շրէօտէր խորապէս յուզուած ջնջած էր իր բոլոր ժամադրութիւնները: Յուլիս 26–ին, Հոգեհանգստեան պաշտօն մը կը կատարուէր Հանովըր միջազգային ցուցահանդէսի չրջատօրին մէջ:

Ժ. Շիրաք ականատես եղած է արկածին, հազիւ քանի մը վայրկեան առաջ է որ Թոքիօ – Փարիզ օդանաւը էջք կը կատարէր քիչ անդին, ուրկէ կ'իջնէր Ֆըբանատի նախագահը: Շիրաք, Յուլիս 26–ին Կոնէս կ'երթայ իր ցաւակցութիւնները յայտնելու զոհերու ընտանիքներուն:

Օդանաւը որ չինուած էր 1980–ին, վերջին անգամ քննութենէ անցած էր 4 օր առաջ, այսինքն Յուլիս 21–ին:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 25 / 26)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՐՍԱՀԱՏՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան զոհերուն պարագաններէն Արամ Սարգսեան, Անահիտ Բախչեան, Արծուիկ Միքոյեանի փաստաբանները սկսած են ծանօթանալ քրէական գործին ամփոփուած 40 հատորներուն: Անոնք որպէս տուժող կողմ պիտի ներկայանան Դատարան Առեանին եւ հաւանական է որ միասնաբար ներկայացուին պաշտպանական կազմին կողմէ:

*
**

ԿՐՕՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեանի հրամանագրով կառավարութեան առընթեր կրօնքի գործերու պետական խորհուրդի նախագահ նշանակուած է Ռազմիկ Մարտիրոսեան:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՐ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Ադրբեջանի ընդդիմադիր կուսակցութիւններէն 12–ը որոշած են չմասնակցիլ Նոյեմբեր 5–ի խորհրդարանական ընտրութեան: Այդ մասին անոնք յայտարարութիւն մը հրապարակած են որ ստորագրուած է «Ժողովրդական ճակատ»ին, «Ազգային անկախութեան կուսակցութեան», «Մուսաւաթ»ին եւ «Ժողովրդավարական կուսակցութեան» կողմէ: Որոշումին պատճառը այն է որ Հորհրդարանը Ա– ԷՍ – Սէ – Ը–ի յանձնարարած փոփոխութիւնները չէ կատարած խորհրդարանական ընտրութեան մասին օրէնքին մէջ: Ընդդիմութիւնը կը պահանջէ դիւանագիտարար որ 125 աթոռ ունեցող Հորհրդարանին համար կուսակցութեան ցուցակով ընտրուող երեսփոխաններու թիւը 25–էն 50–ի բարձրանայ:

ՏԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՁԱՆՁՆԱԼՈՒ ՊԱՀԱՆՋ ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մեծն – Բրիտանիոյ Հորհրդարանին երկու ժողովներէն – Լորտերու պալատ եւ Երեսփոխանական ժողով – պատուիրակութիւն մը Յուլիս 26–ին վարչապետ Թոնի Պլէյրին կը յանձնէր հանրապրութիւն մը որով կը պահանջուէր որ Բրիտանիոյ կառավարութիւնը ճանչնայ Օսմանեան կայսրութեան մէջ 1915–ին Հայերու զանգուածային կոտորածներուն ցեղասպանական բնոյթը:

Առաջին անգամն է որ բրիտանական Հորհրդարանը նման դիմում մը կ'ընծայ վարչապետին: Հանրապրութիւնը ստորագրուած է 57 երեսփոխաններու, հազարաւոր քաղաքացիներու կողմէ որոնց մէջ կան արուեստագէտներ, պատմաբաններ, ուսանողներ, գործի մարդիկ, ուսուցիչներ, եւ այլն: Ողջակէզի մասնագէտներ եւ պատմաբաններ կ'ընկերանային պատուիրակութեան:

Այդ հանրապրութեան զուգահեռ բանաձեւ մը եւ դրաւոր հարցում մըն ալ ուղղուած է կառավարութեան, նոյն ճանապարհը պահանջող:

Նախաձեռնութիւնը եկած է Բրիտանահայկական հորհրդարանական խումբէն որ կազմուած էր 1992–ին, Ըրլ օֆ Շանոն, Օաէթ Պազիլ եւ Հայաստանի Լոռւոյն նախկին դեսպան Արմէն Սարգսեանի կողմէ· այս վերջինը անցեալ Մայիսին մխաճայնութեամբ ցկէանս նախագահ ընտրուած էր նոյն խումբին:

Նման խումբ մըն ալ կը գործէ Հայաստանի Հորհրդարանին մէջ:

Լոնտոնի խումբը 31 անդամ ունի Եւրոպական ժողովին մէջ եւ 27 անդամ Լորտերու պալատին մէջ· ունի նաեւ ոչ խորհրդարանական «բարեկամ»ներ որոնք նիւթական աջակցութիւն ցոյց կուտան: Խումբին նպատակն է զարկ տալ Բրիտանիա – Հայաստան խորհրդարանական գործակցութեան, օգնել Հայաստանի մէջ ժողովրդավարական կարգերու ամրապնդումին, Հայաստանի քաղաքական, գիտնական, արդարութեան, տնտեսական, կրօնական եւ կրթական հարցերուն մասին վիճաբանութիւններ կազմակերպել խորհրդարանական զոյգ ժողովներուն մէջ, եւ այլն:

ՔԷՄփ ՏԷՅՎԻՏԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՋԱԽՈՂԵՑԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԵՐՈՒ ԾԱՑՐԱՑԵՂՆԵՐԸ ԳՈՀ ԵՆ

Անակնկալ մը չէր: Յուլիս 25–ին, Պիլ Գլինթըն, դառնութեամբ յայտարարեց որ խորհրդարանական բանակցութիւնները վերջ գտած են ձախողութեամբ:

Պարզ է որ Պարաք Արաֆաթը կը գտնէ այդ ձախողութեան պատասխանատուն, Արաֆաթի համար ալ Պարաքն է պատասխանատուն: Խորքին մէջ, բուն ձախողութիւն կրողը Գլինթընն է, որ 14 օր չունչ սպառեց համոզելու համար կողմերը, զիջումներու տանելու համար Արաֆաթը Երուսաղէմի կարգավիճակին ուղղութեամբ եւ չյաջողեցաւ: Ինք կ'ուզէր անպայման որ նախագահական իր ժամանակչրջանը վերջ գտնէ նման համաձայնութեամբ մը, բայց, բոլոր ջանքերը ապարդիւն եղան: Իրեն համար, պատասխանատուն Արաֆաթն է: Կասկած կայ թէեւ որ կարելի չէր գոհացուցիչ լուծում մը գտնել Երուսաղէմի համար, լուծում որու համաձայն ըլլան երեք կըրօնքներն ալ՝ մահմետական, հրեայ, քրիստոնեայ:

Այս ձախողութիւնը ոգեւորեց տակաւին պղեստինեան եւ իսրայէլեան ծայրահեղ հոսանքները որոնք ծափերով ողջունեցին լուրը:

Այնուամենայնիւ, կողմերը որոշեցին չարունակել իրենց ջանքերը խաղաղութեան յանգելու համար: Այս բանակցութիւնները ուշադրութեան առին երբեմն յայտարարութիւնը կը նշէ արդէն· – Ա) Բանակցութեանց նպատակն էր վերջ դնել տասնամեակներու հակամարտութեանց եւ իրագործելու արդար եւ տեւական խաղաղութիւն մը: Բ) Երկու կողմերը յանձն կ'առնեն չարունակել իրենց ճիգերը ժամ առաջ համաձայնութեան մը գալու համար բոլոր թղթածարներուն չուրջ: Գ) Երկու կողմերը կ'ընդունին որ Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 242 եւ 338 բանաձեւերը միակ միջոցներն են համաձայնութեան մը յանգելու համար եւ յանձն կ'առնեն նպաստաւոր չրջանակ մը ստեղծել բանակցութեանց համար, զերծ որեւէ ճնշումէ կամ սպառնալիքէ: Դ) Երկու կողմերը կը հասկնան միակողմանի գործողութիւններէ խուսափելու կարեւորութիւնը, որոնք կրնան խանգարել բանակցութիւնները եւ թէ իրենց տարակարծութիւնները կրնան հարթուիլ միայն բարեկամեցողութեամբ տարուած բանակցութիւններով: Ե) Երկու կողմերը համաձայն են որ Միացեալ – Նահանգները կենսական ընկերակիցը կը մնան խաղաղութեան հեռանգաւորութեան համար եւ պիտի չարունակեն խորհրդակցիլ նախագահ Գլինթընի եւ Ա.րաֆաթին նախարար՝ Մ. Օլպրայթի հետ:

Պղեստինցիք գոհ են որ Արաֆաթ վիջում չէ լրած Երուսաղէմի չուրջ, արդէն համոզուած են որ լուծում կարելի չէ գտնել Ս. Քաղաքին համար: Կը մնայ յուսալ որ բիրտ ուժը կրկին հրապարակ չիջնէ: Երկու կողմերն ալ մտահոգ են այդ ուղղութեամբ:

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃՈՐՃ ՊՈՒՇ, հանրապետական թեկնածուն լմնարեց իր փոխ – նախագահը՝ դանձին Տիք Շէյնէյ, որ իր հօր պաշտպանութեան նախարարը եղած է:

ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻ ԵՒ Լ. ՖԱՊԻԻՍԻ մերժողական նամակը, վաւերացուած Լ. Ժոսփէնի կողմէ, գործադիրութեան եւ երկու սենատիքաներու (Սէ – էֆ – Տէ – Թէ եւ Սէ – էֆ – Թէ – Սէ) կնքած համաձայնութեան դէմ, գործադրկութեան անտուղին վերաբերող բաւական իրարանցում առեղծած է: Ծանօթ է որ գործադիրութիւնը եւ այդ սենատիքաները հակադրեցին քաւուելով ԻՒՆԻՏԻՒԻ–էն (Գործադրկութեան Միաւորը) եւ անել կացութիւն մը առեղծուեցաւ: Փաթրիք Տէվէճեան կը ձգտէր կառավարութեան դիրքը որ իր մերժումով ցոյց կուտայ իր կեղծաւորութիւնը, երբ միաժամանակ, Գորսիքայի նկատմամբ կը յայտարարէ որ պատասխանատուութիւնները աւելի յաճախ պէտք է չնորհուին գերակատարներուն:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՑ ՄԷՋ թուան բախտները կը չարունակուին եւ բազմաթիւ զոհեր կան յեղափոխական գինեալ ուժերու մօտ: Նախագահ Ա. Փասթրանա խաղադութեան խօսակցութիւններու ձեռնարկած էր կեռիլլայի զանազան չարժումներուն հետ, բայց, կը թուի որ այդ գործընթացը ձախողած է: Ժրնեւի բանակցութիւններն ալ արդիւնքի մը չեն յանգած:

ՄՈՆԹԵՆԷԿՐՈՑԻ (որ Սերպիոյ հետ եուկոսլաւիան կը կազմէ) նախագահը Յուլիս 25–ին, Փարիզի մէջ, տեսնուած է Արաֆաթին նախարար՝ Հ. Վեարինի հետ եւ այդ առթիւ կրկնած է թէ դէմ է Միլոսեւիչի կատարած սահմանադրական փոփոխութիւններուն: Կրկին կոչ կ'ընէ որ երկխօսութիւն ստեղծուի Սերպիոյ հետ, բայց, ոչ մէկ խօսք ըրած է անջատման մասին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, Պէղրատնէսի չըրջանը Ռիխթէրի բայ աստիճանաչափի վրայ 5 ուժգնութեամբ երկրաչարժ մը պատահած է: Փոքր վնասներ կան, բայց զոհ չկայ:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀԱՅ ՓՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԼՈՍ-ԱՆՃԷԼԷՍ

1997 – 1998 ուսումնական տարեշրջանին վարժարանի անճնակազմին կը միանայ քոյր Վարդենի Թերճանեան: Այդ տարեշրջանէն սկսեալ վարժարանի տնօրէնութեան խորհրդականի պաշտօնին կը կոչուի ամերիկահայ առաջին ամէնօրեայ վարժարանի հիմնադիրը եւ տարիներու տնօրէն Գաբրիէլ Ինճէճիկեան: Դպրոցավարութեան մարզին մէջ հարուստ փորձառութիւն ունեցող եւ այդ շրջանին արդէն հանգստեան կոչուած Գաբրիէլ Ինճէճիկեան իր ցուցմունքներով եւ հետեւողական աշխատանքներով եւ շահեկան ծրագիրներու առաջադրութեամբ եւ իրագործումներով կարեւոր նպաստ կը բերէ Հայ քոյրերու վարժարանի բարգաւաճման եւ աշակերտութեան թիւի յաւելումին: Նոյն տարեշրջանին նոր կազմածներով եւ նիւթերով կը ճոխանան դպրոցին համակարգիչներու եւ գիտութեան տարրարաններ:

1998–ին Հայ քոյրերու վարժարանի բակին մէջ կը դնեդուին երկու արձաններ, մէկը՝ Անարատ Ցղութեան Աստուածածնի արձանը՝ «Թագուհի Անարատ Ցղեցեալ ազօթեա վասն մեր» մակագրութեամբ, միւսը՝ Ս. Յովսէփի արձանը՝ «Սուրբ Յովսէփ պաշտպանէ մեր դպրոցը» մակագրութեամբ: Հ. Ներսէս Սաքայեանի օրհնութեան արարողութեամբ բացումը կը կատարուի զոյգ կոթողներուն, խորապէս տպաւորելով ամբողջ աշակերտութիւնը:

Նոյն տարուան Մայիս 31–ին, մեծ չուքով կը տօնուի Անարատ Ցղութեան Հայ քոյրերու Միաբանութեան հիմնադրութեան 150–ամեակը, Կլէնտէյլի մէջ: Օրհնութեան, ինչպէս նաեւ չնորհաւորութեան գիրեր կը ղրկեն Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս – Պատրիարքը Յովհաննէս – Պետրոս ԺԲ. Գասպարեան, Միաբանութեան ընդհանուր Մեծաւորուհի Մայր Արմինէ Մարկարոսեան, կարդինալ Ռոժէ Մահոնի, թեմակալ առաջնորդները, ինչպէս նաեւ նախագահ Պիլ Կլինթըն, նահանգապետ Փիթ Ուիլսըն եւ պետական բարձրաստիճան այլ պաշտօնատարներ, հայկական քաղաքական, մշակութային եւ բարեսիրական կազմակերպութիւններ, գնահատելով մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ Հայ Քոյրերու Միաբանութեան անսակարկ ծառայութիւնները հոգեւոր, ընկերային եւ կրթական – դաստիարակչական մարզերուն մէջ:

1998–ի ամառը, դպրոցաշինութեան եւ հասնող սերունդներու դաստիարակութեան սրբազան առաքելութեան ճամբուն վրայ 50–ամեայ բեղուն վաստակ ունեցող առաքելական քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան առողջական պատճառներով կը հրաժարի տնօրէնուհիի իր պաշտօնէն: Արդէն բոլորած 79 տարիներ, չնչարքելութեամբ տառապող քոյր Ալֆոնսա, տարի մը ետք՝ 1999 Նոյեմբեր 14–ին, կը կնքէ իր մահկանացուն:

Քոյր Ալֆոնսայի հրաժարումէն ետք Հայ քոյրերու վարժարանին տնօրէնութիւի պաշտօնը կը վստահուի քոյր Եւտոքսիա Քէշիշեանի: Ծնած՝ Ալեքսանտրէթ, իր նախակրթութիւնը ստացած Պէյրութի Ս. Շուշան եւ Ս. Հռիփսիմեանց վարժարաններուն մէջ, քոյր Եւտոքսիա 1947–ին մեկնած է Հռոմ եւ անդամակցած Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան: Հռոմի մէջ վեց տարի բարձրագոյն ուսման հետեւելէ ետք քոյր Եւտոքսիա 1953–ին իր Ուխտը կատարելով դարձած է մայրապետ: 1953–1958 թուականներուն հետեւած է մագիստրոսական ուսման, որու աւարտին ղրկուած է Հալէպ, ուր մինչեւ 1964 վարած է Հայ քոյրերու վարժարանի պատասխանատուի պաշտօնը:

1964 – 1968 եղած է Ախճարի Հայ քոյրերու վարժարանի պատասխանատու: 1968 – 1974 իրրեւ Հայ ազգանութեան դաստատու պաշտօնավարած է Պէյրութի Ս. Հռիփսիմեանց վարժարանին մէջ: Նոյն շրջանին, հետեւելով Սէն – Ժոզէֆ համալսարանի հայագիտական դասընթացքներուն, քոյր Եւտոքսիա 1971–ին ստացած է հայագիտութեան վկայականը: 1974 – 1976 ան ստանձնած է Զահլէի Հայ Քոյրերու վարժարանի ընծայարանի պատասխանատուի պաշտօնը, որմէ ետք՝ 1978 – 1986 թուականներուն, եղած է Ախճարի «Ազգանուեան Սանուց Տան» եւ Հայ Քոյրերու վարժարանի պատասխանատուն:

1986 – 1993 քոյր Եւտոքսիա մաս կազմած է Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան վարչութեան եւ վարած ընդհանուր քարտուղարուհիի պաշտօնը: 1994–ին կամաւոր մեկնած է Ախալքալաքի շրջանը, հովուական եւ մարզասիրական գործունէութիւն ծաւալելու: 1998 Սեպտեմբերին կուգայ Լոս – Անճըլըս:

Ահաւասիկ վարչական եւ մանկավարժական հարուստ փորձառութեամբ օժտուած առքինազարդ քոյր Եւտոքսիային վստահուած է Մոնթրոզի Հայ Քոյրերու վարժարանին տնօրէնութիւնը: Իր նախորդները հիմնած եւ ամրապնդած էին կրթական հաստատութիւնը. այժմ իր ուսերուն կը ծանրանար ամէն օր յառաջացող նոր մարտահրաւէրներ դիմագրաւելու պարտականութիւնը:

Քոյր Եւտոքսիա Քէշիշեան, իր պաշտօնը ստանձնելու առաջին իսկ պահէն, լուռ ու հետեւողական ջանքերով կը մշակէ նոր ծրագիրներ, դպրոցին աշակերտութեան տոհմիկ դաստիարակութիւնը առաւել եւս ամուր հիմերու վրայ դնելու ուղղութեամբ: Այս իմաստով ալ վարժարանին մէջ աւելի թափ կը տրուի արուեստի ճիւղերուն՝ պարի, երաժշտութեան, գծագրութեան, նկարչութեան: Ընտրովի դասերու կողքին կը հաստատուի նաեւ լրագրութիւնը (անպլերէնով): Ուշադրութիւն կը կեդրոնացուի նաեւ մարզանքին: Մասնաւոր դասընթացք մըն ալ կը հաստատուի, որուն հետեւող աշակերտներուն կ'ուսուցուի թէ ինչպէս կարելի է պահել հայկականութիւնը օտար վարժարաններու մէջ:

1999 Սեպտեմբերին վարժարանի անճնակազմին կը միանայ նաեւ քոյր Կարինէ Աւետիսեան: Աշակերտութեան թիւը հասած է 360–ի: Տասնեակներով աշակերտներ սպասման ցանկի վրայ են: Դպրոցավայրը իւիճակի չէ գոհացում տալու եղած պահանջքին: Ի պատասխան նոր ծրագիրներու վերաբերող հարցումիս, քոյր Եւտոքսիա կը նշէ թէ «ծրագիրներ չատ կան, սակայն, նիւթական կարելիութիւններէ զուրկ, դժուար է զանոնք իրագործել: Անհրաժեշտ է մանկապարտէզի բաժնի համար խաղավայր մը: Հարկ է ընդարձակել մանկամսուրը, նոր դիմումներու գոհացում տալու համար: Դպրոցը կարիք ունի նաեւ մարզադարանի մը: Այս բոլորի կողքին, անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն է կառուցումը չորս յարկանի դասարաններու, որպէսզի կարելիութիւն ընծայուի գոյքընթաց կարգ ունենալու: Իրրեւ ծախք նախատեսուած է չուրջ 600 հազար տոլար»:

Վերջին տասնամեակին, Սփիւռքի տարածքին, այդ կարգին նաեւ Լոս – Անճըլըսի մեր գաղութին մէջ ընդհանուր բեւեռացում մը յառաջացաւ մեր նիւթական թէ բարոյական կարելիութիւնները իւ ըսպաս դնելու Հայաստանի եւ Արցախի բարգաւաճման: Հայաստան ու Արցախը, իրենց բոմբանդակ հարցերով, կարիքներով, պահանջներով մնայուն նիւթերը դարձան մեր մամուլին, հեռատեսիլի յայտագիրներուն եւ բեմերուն: Սփիւռքի հայը անսակարկ գոհողութեամբ մասնակցեցաւ հայրենի աշխարհի վերականգնումի, պետականութեան հիմերու ամրապնդումի, ազգային ժառանգութեան պահպանման ճիգերուն: Քառակը լայն բացաւ, որպէսզի մշակութային կեանքը վառ մնայ Հայաստանի մէջ:

Սփիւռքի հայը, այս պարագային մեր գաղութը, թելեթոններով եւ այլ միջոցներով միլիոնաւոր տոլարներ հաւաքեց ու ղրկեց Հայաստան եւ Արցախ՝ եկեղեցիներ վերականգնելու, դպրոցներ կառուցանելու կամ ոմանք վերանորոգելու, ճամբաներ չինելու, ենթակառոյցներ հաստատելու, բնակարաններ կառուցանելու, որբեր խնամելու եւ այլն: Այս բոլորը լա՛ւ: Սակայն ի՞նչպէս բացատրել

ՎԵՐԻՆ ՄԻԶԱԳԵՏՔԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ ԵՒ ՏԻԱՐ ՊԱՓՐ

Արաբական ղեկավարութեան հաստատումէն ետք Վերին Միջագետքը աւելի ծանօթ դարձաւ ձեզիրէ անունով, որ արաբերէն կղզի կը նշանակէ: Ձեզիրէն խալիֆայութեան նահանգներէն մէկը դարձաւ, որ վարչականօրէն երեք մասերու բաժնուեցաւ. Տիար Ռապիա, Տիար Մուտար եւ Տիար Պաքր: Տիար Ռապիայի կեդրոնը Մուսուլն էր, եւ անոր կազմին մէջ կը մտնէին ներկայ Իրաքի հիւսիս – արեւմտեան շրջանները, Տիգրիսի միջին հովիտը եւ հայկական Կարդուք եւ Տմոլիք գաւառները: Տիար Մուտար կ'ընդգրկէր Եփրատի միջին հովիտը, Սամոսատը, Եդեսիան եւ շրջակայ քաղաքները:

Տիար Պաքր անտեսականօրէն եւ քաղաքականօրէն ամէնէն աւելի սերտօրէն կապուած էր Հայաստանի, եւ արդէն անոր բնակչութեան զգալի մասը Հայեր էին: Վարչական կեդրոն Տիար Պաքր (Ամիդ) քաղաքը Հայաստանի հետ առեւտրական սերտ կապեր ունէր եւ քաղաքին չորս դարպասներէն մէկը՝ հիւսիսայինը Պապ ալ Արմանի (Հայոց Դուռ) կը կոչուէր: Տիար Պաքրի կուսակալութեան սահմաններուն մէջ կը մտնէին հայկական Նփըրկերտ (արաբերէն՝ Մայաֆարղին), Արզն, Բաղէշ, Անհիլ, Չանի, Սղերդ եւ Միզան քաղաքները, եւ հայ ու քիւրտ խառն բնակչութեամբ Հիւսնի Քէյֆիան քաղաքը:

ՊԱՓՐԵՐՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Տիար Պաքրի մէջ իշխանութիւն հաստատելով՝ Պաքր ցեղապետներու Շայպանի տոհմը իր տիրապետութիւնը սկսաւ տարածել նաեւ բուն Հայկական Բարձրաւանդակին վրայ: Արդէն Սուլուը Պաքերիա կոչուող տահմանային մարզերուն կը հասնէր մինչեւ Ծովք լիճի շրջանը եւ մինչեւ Տլուք:

Պաքրերու Շայպանի տան ամէրաներէն չատեր խալիֆայութեան Արմինիա նահանգին (որ կ'ընդգրկէր Հայաստանը, Վիրքն ու Ադուանքը) կառավարիչներ պարձան: Անոնցմէ առաջինը եղաւ Եազիտ իբն Մազիատ Շայպանի, Ը. դարու վերջաւորութենէն մինչեւ իր մահը՝ 801–ին, ան մեծ դեր ունեցաւ արաբ պաղթականներու Հայաստանի մէջ վերաբնակեցման:

Եազիտի մահէն ետք, իբրեւ Արմինիայի կառավարիչ, անոր յաջորդեց զաւակը՝ Ասատ, ապա միւս զաւակը՝ Մուհամմատ, որուն օրով ցեղախումբը տիրեց Հայաստանի արեւելեան Շիրվանի շրջանին՝ կեդրոն ունենալով Շամախի աւրոյքը:

Այնուհետեւ Պաքրերէն Արմինիայի կառավարիչ եղաւ Մալէտ իբն Եազիտ, որ Թ. դարուն, իրերայաջորդ խալիֆաներու օրով, չորս անգամ վերահաստատուեցաւ իր պաշտօնին վրայ: Անոր մահէն ետք, 845–ին անոր յաջորդեց զաւակը՝ Մուհամմատ, որ երեք անգամ Արմինիայի կառավարիչի պաշտօնին տիրացաւ:

Թ. դարու կէսերուն Շայպանի ընտանիքէն այլ ճիւղ մը զօրացաւ Տիար Պաքրի մէջ, որ իր իշխանութիւնը տարածեց նաեւ Արմինիայի մէջ:

ՊԱՓՐԵՐՈՒ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԷՆ՝ ՀԱՐՊԵՐԸ

Հայաստանի վրայ մօտաւորապէս երկու դար տիրապետութիւն եւ իշխանութիւն հաստատած Պաքր ցեղախումբի այօրուան սերունդներէն են Հարպերը, որոնց գլխաւոր հիւղերը Սուրիոյ հիւսիս-արեւելեան Գամիշլիի շրջանին մէջ կեդրոնացած են:

Պաքրերը իրրեւ ցեղախումբ քայքայուեցան սելճուք – թրքական արշաւանքներէն ետք եւ կորսնցուցին իրենց իշխանութիւնները ու կենսատարած քները: Այնուհետեւ անոնցմէ տարբեր խմբաւորումներ կազմաւորուեցան, որոնց գլխաւորներէն են Հարպերը, որոնք իրենց գոյութիւնը պահած են մինչեւ ներկայ ժամանակները:

Հարպերը զօրացան Աբասեան խալիֆներու տիրապետութեան վերջին ժամանակաշրջանին, երբ արդէն Թուրքեր բանակային ազդեցիկ դարձած էին խալիֆայութեան կազմէն ներս, բանակին հիմնական ուժը կը կազմէին եւ առանձին տուլթանութիւններ ու ցեղապետութիւններ կազմած էին Միջագետքի եւ Փոքր Ասիոյ մէջ:

Իրրեւ արաբական ազնուական ցեղախումբի ներկայացուցիչներ, Աբասեան

Հայաստանի եւ Արցախի նկատմամբ մեր գաղութին – նաեւ այլ գաղութներու – ցուցաբերած նիւթական եւ բարոյական առատաձեռն զոհողութեան կողքին կատարեալ անտեսումը Սփիւռքի հարցերուն եւ կարիքներուն: Մեր մամուլը, հեռատեսիլի կայանները, բեմերը ե՞րբ պիտի զբաղին համահնակուլ այս ափերուն մեր դէմ ցցուած այլազան հարցերով եւ մարտահրաւէրներով: Ինչո՞ւ լուռ են մեր զանգուածային լրատուական միջոցները Սփիւռքի գահավէժ նահանջին ի տես:

Դժբախտաբար, մեր գաղութին – նաեւ այլ գաղութներու – կեանքին մէջ հետզհետէ կը խախտին բարոյական սկզբունքները, կը խաթարուի հոգեւոր արժէքներու հանդէպ հայ մարդուն գիտակցութիւնը, մեր ժողովուրդին գաւակները հետզհետէ կը մերկանան իրենց տոհմիկ դպացումներէն, պապենական հաւատքէն, մայրենի լեզուէն ու մշակոյթէն: Հազարաւոր հայ երիտասարդներ կը մաշին Լոս – Անճըլըսի բանտերու խուցերուն մէջ: Շուրջ 30 հազար հայ աշակերտներ կը յաճախեն օտար վարժարաններ, ըլլալով հայեցի դաստիարակութենէ եւ ազգային չունչէ: Այս դառն իրողութիւնը կը պարտաւորեցնէ մեր ազգային, եկեղեցական, քաղաքական եւ այլ կազմակերպութիւններու ղեկավարութիւնը համախմբուելու եւ ծրագրուած ու հետեւողական աշխատանքով դիմագրաւելու մեր ազգային դիմագիծի խաթարման սպառնացող մարտահրաւէրները:

Այս դառն խորհրդածութիւնները հետեւանքն էին Հայ քոյրերու վարժարանի տնօրէնուհի քոյր Եւտոքսիա Քէշիշեանի այն մտահոգութեան, զոր կը յայտնէր ղպրոցի կենսական կարիքներու մասնաւորապէս ներկայ ուսումնական տարեշրջանին: Անարատ Ցղութեան Հայ քոյրերը իրենց Թիկունքին չունին ո՛չ ազգային իշխանութիւն, ո՛չ քաղաքական կամ այլ կազմակերպութիւն, իրենց հիմնած վարժարաններու նիւթական կարիքները հոգալու համար: Հայ քոյրերը ուխտած են ծառայել եկեղեցւոյ, ծառայել հայ ազգի զաւակներու դաստիարակութեան եւ ջամբել անոնց տոհմիկ, հայեցի կրթութիւն եւ առողջ բարոյական: Հայ քոյրերու նեցուկ են միայն վարժարանի խնամակալ մարմինը, Ծնողաց Օժանդակ Մարմինը եւ մանաւանդ մեր ժողովուրդը, որ պիտի գնահատէ այդ քոյրերու նուիրումը:

Հետեւաբար, յոյժ փափաքելի պիտի ըլլար, որ մեր գաղութին մէջ գտնուէին ազնուահոգի բարերարներ կամ առատաձեռն նուիրատուներ, որոնք յանձն առնելով Մոնթրոզի Հայ քոյրերու վարժարանի մանկապարտէզի բաժնի խաղավայրի, մանկամսուրի ընդարձակման, մարզարանի եւ չորս դասարաններու կառուցման ծախքերը, փարատէին Հայ քոյրերու դէմ նիւթական հոգերը, այդպիսով իրենց երախտագիտութիւնը յայտնելով՝ հնազանդութեան, ողջախոհութեան եւ աղքատութեան ուխտերով եւ առաքելական յանձնառութեամբ մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ նեռուած երեք տասնեակ միանձնուհիներուն անսահման գոհողութիւններուն հանդէպ:

Ով որ քալէ ու կը հաւատայ Անարատ Ցղութեան Հայ քոյրերու առաքելութեան, ինչո՞ւ կը սպասէ...

խալիֆաները մեծ դեր վստահեցան Հարպ Շէյխերուն, որոնք կարճ ժամանակի ընթացքին մեծ հեղինակութիւն ձեռք ձգեցին:

Արաբեաններու անկումէն եւ մոնկոլական արշաւանքներէն ետք, Օսմանցիները ԺԶ. դարուն սկիզբը դրաւեցին արաբական հողերը, Մարժտապէքի 1516-ի ճակատամարտէն ետք Սուրիա, Միջագետք եւ եգիպտոս օսմանեան նահանգներու վերածուեցան:

Օսմանեան կայսրութեան կազմէն ներս եւս Հարպերը պահեցին իրենց հեղինակութիւնը: Անոնց չէյխերէն Համատ իպն Ապտալլա ԺԸ. դարուն սկիզբը մեծ ազդեցութիւն ունէր իշխանութիւններուն, ինչպէս նաեւ արաբական ցեղախումբերուն մէջ. իրմէ ետք Հարպերը հիւսիսային Միջագետքի եւ ձեղիրէի ամէնէն հզօր ուժերէն մէկը դարձան: Անոր յաջորդներուն՝ Ֆարէսի, Մուհամմատի, Սիւլէյմանի, Իսրխի, Ապտալլայի եւ Համատի օրերուն Հարպերը հասան մինչեւ Ուրֆա եւ յարակից չրջանները: Համատ յա Ղորդը՝ չէյխ Տերուիշ Ուրֆալի չրջանին մէջ իշխանութիւն հաստատեց:

Ներքին արաբական ցեղախմբային երկարատեւ կռիւներէ ետք, ԺԹ. դարուն սկիզբը Հարպ չէյխերը կորսնցուցին իրենց հողերուն զգալի մասը եւ չէյխ Ժամալի օրով գացին ու Թայերուն մօտ ապաստան գտան: Թայերու էմիրը՝ Հիւսէյն Ապտալլա Ֆադուրի մէկ հարկատուին՝ Ժաղժաղայի մէկ վտակին՝ Տալի եզերքը հող տուաւ անոնց, ուր անոնք գիւղ մը կառուցեցին եւ զայն Տալի Հարպ կոչեցին: Այս գիւղը մինչեւ հիմա Հարպ չէյխերուն կեդրոնն է:

Հարպերը մեծ եւ վճռական դերախաղարկութիւն ունեցան օսմանեան բանակութեան դէմ արաբական զարթօնքին ժամանակ, ինչպէս նաեւ արաբական ազատագրական պայքարին մէջ: Շէյխ Մէյսուլ եւ այնուհետեւ անոր չորս զաւակները՝ Աքուլ, Ահմատ, Ապտէլ Ազիզ եւ Ֆաուազ քաղաքական կարկառուն դէմքեր դարձան եւ իրենց կնիքը դրին արաբական նորագոյն պատմութեան մէջ: Անոնցմէ յա՛տկապէս չէյխ Աքուլ մեծ դեր ունեցաւ Ա. Աշխարհամարտի օրերուն, օսմանեան բանակներուն դէմ արաբական ոտքերու մղած կռիւներուն:

Շէյխ Աքուլի զաւակը՝ չէյխ Մանսուր Աքուլ Սուրիոյ պետութեան կազմէն ներս քաղաքական ազդեցիկ դէմք դարձաւ: Անոր յաջորդեց եղբօր՝ Ապտ Աքուլի զաւակը՝ Ժաուտաւ (ծնած՝ 1912-ին). անոր զաւակներն են՝ Խալէտ, Մուհամմատ, Ահմատ, Ապտալլա, Սալահէտտին, Ապտէլ Սաբամ, Օմար եւ Մահմուտ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԹԱՓՕՒԼ

«TEMOIGNAGE CHRETIEN»

(13/20 Juillet)

ՊԱՐՕԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԴԱՂՈՒԹԻՆ ՄԱՍԻՆ

Շաբաթաթերթը յայտնի իր 2 թիւերուն մէջ կ'անդրադառնայ պարսկահայ դաղութին: Թղթակցութիւնը ապահոված է Կղաւիէ Մերքս: Ան հանդիպած է հայ երիտասարդներու, որոնք կը հաստատեն թէ մասնաւոր դժուարութեան մը չեն բախիր, թէ՛ կական ուսանողական մը՝ Ամէնն կ'ըսէ նոյնիսկ. – «Մորքին մէկ, Իրանի մէկ ուելի լաւ է Հայ ըլլալ քան Ալլահի հետեւորդ»: Իսլամական օրէնքը միայն դուրսը ի գործու է, տուներէն ներս ամէն ոք ազատ է: Ջանազան համայնքներու միջեւ համակեցութիւնը ոչ մէկ խնդիր կը ստեղծէ:

Հայերը, կը գրէ, կրօնական առաջին փոքրամասնութիւնն են: 250 հազար է անոնց թիւը, բայց, իրաքի հետ պատերազմէն ի վեր, այդ թիւը զգալի նուազում արձանագրած է. բազմաթիւ ծերնողքներ չեն ուզեր որ իրենց զաւակները կռուելու երթան: Հայ գաղութը սուղ վճարեց մարդկային զեռնի վրայ իր միանակութիւնը պատերազմին եւ երիտասարդները կ'արտազաղթեն:

Երկրորդ թիւին գրութիւնը առաւելաբար կը վերաբերի Ս. Թադէի ուխտագնացութեան: Ենթախորագրին մէջ կ'ըսուի՝ «Իրանի հայ համայնքը դժուարութեամբ կը յաւերժացնէ Ս. Թադէի ուխտագնացութիւնը, խորհրդանիշ կաթողիկէ Իր հաւատքին»: Առնուազն տարօրինակ է որ յօդուածագիրը այդքան «ուսումնասիրելէ» ետք հայ գաղութը, զայն կաթոդիկէ կ'որակէ: Կը գրէ թէ ուխտագնացութիւնը այլեւս չէ ինչ որ էր, երբ ծնունդ առաւ 1950-ին: Անցեալի 10 հազարին տեղ, այսօր հազիւ 3500 – 4000 հոգի կը մասնակցին: Կը նկարագրէ թէ ինչպէս կը կատարուի այդ ուխտագնացութիւնը:

Մինչեւ վերջերս, Սէ կենսանիւթին կը վերագրէին կենսունակութեան յատկութիւն: Ներկայիս մասնագէտները նոր յատկութիւններ եւս յայտնաբերած են այս կենսանիւթի գծով:

Մասնագէտներու կարծիքով ամէն չափահաս օրական 200 միլիկրամ Սէ կենսանիւթի պէտք ունի:

Հետեւաբար օրական մէկ հատ բանջարեղէն, կանանչեղէն, երեք պատուղ անհրաժեշտ են այս կենսանիւթէն բաւարար չափով ունենալու համար մարմնին մէջ: Առ ի միջոցի՝ մասնագէտները կը չեշտեն որ Սէ կենսանիւթով մասնաւորաբար հարուստ են քիւին, ազատքեղը եւ նարինջի ընտանիքին պտուղները:

*
**

Երկար ատեն ընդունուած կարծիք էր որ Սէ կենսանիւթը անհրաժեշտ է կռիւի եւ յողնութեան պարագաներուն, քանի որ Սէ կենսանիւթը կը զօրացնէ մարմնի դիմադրականութիւնը եւ կենսունակութիւն կուտայ գործածողին:

Բայց բժշկութիւնը այսքանով չէ բաւարարուած եւ պրպտումները նոր յայտնարերումներ երեւան հանած են այս հրաշածանօթ կենսանիւթի մասին:

Ա.

ՍԷ ԿԵՆՍԱՆԻՒԹԸ ԿԸ ԿԱՆԽԱՐԳԻԼԷ ՔԱԹԱՐԱՔԸ

60-ը թեւակոխած տարեցներէն չատեր կը տառապին քաթարաքթէ, որու հետեւանքներէն մէկը տեսողութեան նուազումն է: Սէ կենսանիւթը քաթարաքթը չի զարմաներ, բայց 75 առ հարիւր համեմատութեամբ կը կանխարգիլէ այդ հիւանդութիւնը, եթէ ենթական տասը տարուան ընթացքին օրական հինգ միլիկրամ այս կենսանիւթէն սպառէ:

Բ.

ԿԸ ԶՕՐԱՑՆԷ ՄԵՐ ՄԱՐՄՆԻ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հարբուխի առաջին իսկ ազդանշաններու պարագային Սէ կենսանիւթի օրական մէկ կրամ սպառումը անհամեմատօրէն կը նուազեցնէ հարբուխի ուժգնութիւնն ու տեւողութիւնը: Այսպէս, այս կենսանիւթի բաւարար քանակը մեր մարմնին մէջ մեզ կը պահպանէ ձմեռնային բազմաթիւ հիւանդութիւններէ (կռիւ, հարբուխ, ընչաւտական անհանգստութիւններ, եւ այլն):

Գ.

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԿԵՆՍՈԼՈՐՏԻ ԱՊԱԿԱՆՄԱՆ ՀԵՏԵԱՆՔՆԵՐԷՆ

Օդի ապականումն ու այդ ապականումին կապուած դերզգայնութիւններն ու ընչաւտական անհանգստութիւնները ծանօթ են բոլորիս: Այս պարագաներուն եւս Սէ կենսանիւթը կարեւոր դեր կը խաղայ այս անհանգստութիւնները կանխելու իմաստով:

Մեր կերած պտուղներէն եւ բանջարեղէններէն զատ օրական մէկ կրամ յաւելեալ Սէ կենսանիւթը կը պաշտպանէ բոլոր անոնք, որոնք ընչարգելութենէ, ընչահեղձութենէ կամ ընչաւտական այլ անհանգստութիւններէ կը տառապին:

Ե.

ԿԸ ՆՊԱՍՏԷ ՀԱՆԳԻՍՏ ՇՆՉԱՒՈՒԹԵԱՆ

Սէ կենսանիւթի տակաւ տակուսը մարմնի մէջ կը նուազեցնէ ենթակային ընչաւտական կարողութիւնը: Մինչդեռ, օրական 150 միլիկրամ եւ աւելի Սէ կենսանիւթի սպառումը ընչաւտական կարողութիւնը իր պատշաճակէտին կը հասցնէ:

Ամերիկեան ուրիշ ուսումնասիրութեան մը համաձայն, օրական 500 միլիկրամ Սէ կենսանիւթը, տասնեակ մը տարիներու վրայ այդերու կեանքը 6 – 7 տարիով կ'երկարաձգէ, իսկ կիներու մօտ այս համեմատութիւնը չուրջ երկու տարի է:

ՀԱՐՑՈՒՄ – ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

1. – Ճի՞շդ է որ մեր մարմնին մէջ յաւելեալ Սէ կենսանիւթը կոչնչանայ մէզին մէջ:

Ո՛չ, չատ չնչին մէկ բաժինը կ'ոչնչանայ, մնացեալը մարմնի պահեստներուն մէջ կ'անցնի եւ կը գործածուի քիչ առ քիչ:

Շատ գործածութեան պարագային (օրական 500 միլիկրամէն 1 կրամ), թերագրելի է Սէ կենսանիւթը առնել երկու կամ երեք հանգրուանով, նախընտրաբար ճաշերէն յետոյ, այլապէս ան չուտով կը չեզոքանայ:

2. – Կարելի՞ է սննդառութեան ճամբով օրական 500 միլիկրամէն 1 կրամ Սէ կենսանիւթ ստանալ:

500 միլիկրամնոց դեղահատ մը համաղօր է 6 քիւիի, 1 քիլօկրամ նարինջի կամ 1 լիթր նարինջի հիւթի:

3. – Սէ կենսանիւթի չափազանց գործածութիւնը կրնա՞յ վտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ:

Ո՛չ: Մարմնի մէջ Սէ կենսանիւթի բարձր համեմատութիւնը վնաս չի պատճառեր: Միայն է անցեալի այն կարծիքը, որ այս կենսանիւթի բարձր համեմատութիւնը երեկոյեան անհանգստութիւն կը պատճառէ:

4. – Ճի՞շդ է որ Սէ կենսանիւթը աւիթուրթիւն կը պատճառէ:

Ճիշդ է որ չատերու պարագային Սէ կենսանիւթը անքնութիւն կը պատճառէ, հետեւաբար, թելադրելի է որ այս կենսանիւթը երեկոյեան ժամերուն չօգտագործուի:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ նախագահ Մ. Խաթամի, ընդառաջելով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին փափաքին, 120 հազար տոլար նուիրած է Թեհրանի «Արարատ» Մարզական Մշակութային Միութեան նոր մարզական խումբին: Նախագահը խոստացած է յառաջիկայ տարիներուն եւս օժանդակել միութեան: Արամ Ա. Պարսկաստան իր այցելութեան չրջանակին մէջ հանդիպում ունեցած էր նախագահ Խաթամիի հետ եւ այդ առիթով ներկայացուցած էր Իրանահայութեան կարիքները եւ մտահոգութիւնները:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՑԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

Ցեղափոխութեան, Դաշնակցական կուսակցութեան յարելէն ի վեր խանդավառ հիացում մը կը տածէր Պանքային հերոսներուն նկատմամբ, որոնց քաջագործութեան պրոյցը «Դրօշակ»ին մէջ, ոսկեթոյր ոճով, արձանակով որոտացող, արիւնով ու մահով դիւազարդուած, սարսուռներ, գնգումներ տուած էր իր երեւակայութեան, իր էն մեծ փափաքն է տեսնել այդ հերոսներէն մէկը, ձեռքը սեղմել ու իր հիացումը յայտնել անոր:

– Պտիկ բան չէր ըրածնին... – կ'ըսէր յաճախ բերանաբաց սքանչացումով:

Օր մըն ալ իրեն ըսին, թէ այդ հերոսներէն մէկը Աղեքսանդրիա կը գտնուի, ևկեղեցին, ուր նպարավաճառութիւն կ'ընէ:

Նպարավաճա՞ռ: Մարտիկ աղա սրտի ցաւագին սեղմում մը ունեցաւ: Հերոսութենէ նպարավաճառութի՛ւն. ոսկեթեղէ նպարավաճառութի՛ւն. ոսկրին կվի՞ռ. վառօդէն գրաս, թըչնամիէն յաճախորդ. մահէն, փառքէն նմաիչ: Ինչ անկում. ի՛նչ սրբապղծութիւն: Ո՛վ հին հերոսներու ոսկորութիւններ, գայրոյթի ու բողոքի սարսուռներ չունեցա՞ք արդեօք ձեր ջիրմներուն մէջ, երբ տեսաք ձեր հայ եղբայրները մէկիկ-մէկիկ գլորիլը, յեղափոխական հերոսականի փառապանծ ասպարէզէն՝ զոհիկ արհեստներու, արձակունակ կեանքի ոամիկ դիրքերու մէջ: Տխուր խորհրդածութիւններու առիթ եղաւ ասիկա Մարտիկ աղային, որ ուզեց տեսնել հերոս նպարավաճառը՝ անոր քաջութիւնը վարձատրելու համար հիացումով ու գրամով: Իրիկուն մը ուրեմն, եկեղեցի գնաց, միչտ ոգեւոր, ամբոխուած, աղմկալից:

Սրճարանի մը մօտեցաւ, ուր քիչ մը կուզ, պլուխը ծուռ, կախուղ քիթով մէկը, ընդհանուր քրքիջի մը մէջ կը յայտարարէր՝ «Ա՛ս, պապա՛մ, յեղափոխութիւն չէ, տեղափոխութիւն է...»: Հոն դտնուող մէկու մը հարցուց Պանքային հերոսին խանութը: Մարդը դրեթէ ճիշդ քովը խանութ մը ցուցուց: Մէկէն ի մէկ ետ քաշուեցաւ, առանց իր դիտնալուն՝ հերոսին այդքան մօտ գտնուելէն յանկարծակիի եկած, սարսափած իսկ... ըմկըրկեցաւ, հեռացաւ, սկսաւ հեռուէն դիտել, միանգամայն ինքզինքը ժողվելով, չհոտելով, պարագային յարմար հանդիսաւոր դիրք մը առնելով:

Հերոսը ... 20 – 22 տարեկան խլէզ մէկը, ճղճիմ մարմինով, սովորական դէմքով, հերոսութենէ ուրիշ ամէն բանի յարմար:

– Ա՛ս է եղեր,– խորհեցաւ Մարտիկ աղա:

Հերոսը, Պանքան ու ոումբերը մոռցած կարծես, դախինիներու, փառքի անհոգ, խանութպանի մը խղճմտութեամբ հաց կը կտրէր, պանիր կը չերտէր, ատակ կ'առնէր, կուտար: Բայց առաջին հիասթափումը անցնելէն ետքը նպարավաճառը քիչ – քիչ կը փոխուէր, հերոսի չեշտ ու ցցունք կը սառնար, պատկառազդու մեծութիւնը կը հաղնէր Մարտիկ աղային աչքերուն, որոնք զայն կը տեսնէին հիմա «Դրօշակ»ին նկարագրութենէն իրենց փոխանցուած՝ դիւցազնական պատկերներուն սքանչացումին մէջէն:

– Ա՛ս մարդը Պանքան մտեր է, ոումբ նետեր է... – ան բառերը կը բաւէին հըրաշափոխելու համար ազատ ու խեղճուկ խանութի մը մէջ, հացի, պանիրի, ձմերուկի, նպարներու գռեհիկ չրջապատումի դրացնութեան մը մէջտեղ անոը նաթցող գաւառացին:

Յարգալիր, յուզուած, Մարտիկ աղա մօտեցաւ՝ գլխարկը հանած:

– Բարեւ, – ըսաւ՝ ծանր – ծանր ձեռքը երկնցնելով:

Մարդը զբաղած՝ առանց նայելու մըրըտաց.

– Ի՞նչ կ'ուզէք ... պանիր, հաց կ'ուզե՞ք...

– Դուն, – ըսաւ Մարտիկ աղա, – դուն Պանքան մտնող հերոսներէն չե՞ս...

Հերոսը, չհասկցած երեւոյթով մը, երեսը կը նայէր:

– Դուն Պանքան մտնող դրօշակեանններէն չե՞ս, ... եկայ քեզի յայտնեմ իմ...

– Ձանը՛մ, – ըսաւ միւսը՝ չարունակելով իր հացը կտրել, – ձդէ հիմա, խալթ մըն էր՝ ըրինք...

Ի՛նչ հարուած Մարտիկ աղային. ի՛նչ անուղղ հիասթափում, ի՛նչ ցաւ յուսախաբութեան Մարտիկ աղային հայրենասէր սրտին:

(Շար. 44)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 30 ՎԱՐԴԱՎԱՌ։
ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ *ժամը* 8·30–ին։
Պատարագ՝ *ժամը* 10–ին։
կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Ամբոխ Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Երկուշաբթի, Յուլիս 31 Բ· Օր վարդավառի։ Յիշատակ Մեռելոց։
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Հոգեհանգիստ՝ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։
կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ· ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 30
Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Յուլիս 31
ՄԵՌԵԼՈՑ, ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ։

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի Յուլիս 25–ի թիւին մէջ (Դ· էջ) զոր· Լոռիս–Մելիքովի ծննդեան 175–ամեակը պէտք է ըլլայ, եւ ոչ՝ 125։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** **04.91.93.69.59** **06.12.23.98.55** P.A.F. 100 F

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻԹՈՒՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տարկափող 50-ամեայ հաւաքածոյեն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր·, հատոր գլուխ։

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, գիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է·

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշներու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I–ի և SAT II–ի պատրաստութեան։

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողոցախումբը, լրագիրը, թատերական, սկաուտական եւ մարզական շարժումները։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։

Ցանկալի տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2.422195/422204
Fax: +357.2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

Cherchons enseignant(e)s d'arménien occidental

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France cherche des enseignant(e)s d'arménien occidental pour les écoles hebdomadaires de ses sections de la région parisienne.

Ecrire en arménien avec adresse, téléphone et expériences à la :

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 28
VENDREDI
28 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅՐԿ. ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·958 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.958

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՇՐՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 26 / 27)

ԲԱՇԽԻԶ ՅԱՆՑԵՐՈՒ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ՕՐԻՆՔԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Յուլիս 26–ին Ազգային Ժողովը առաջին ընթերցումով ընդունած է բաշխիչ ցանցերու սեփականաշնորհումի օրէնքի նախագիծը: Քննարկումի փուլին զանազան կուսակցութիւններ ու խմբակցութիւններ յայտնած են իրենց տեսակէտները: Համայնավարները, Օրինաց երկիրը եւ Իրաւունք եւ Միասնութիւնը դէմ արտայայտուած են, ԱԺՄ–ն իր անդամները ազատ ձգած է, Հ.Ց.Դ.–ն եւ Հայաստան խումբը քանի մը առաջարկութեամբ պայմանաւորած են իրենց հաւանութիւնը· իսկ Միասնութիւնը եւ Կայունութիւնը որեւէ միասնական դիրք արտայայտած չեն: Այս երկուքէն առաջինը ըսած է որ խնդիրը քաղաքական է եւ պատահական չէ որ միջազգային կազմակերպութիւնները ամէն ինչ կ'ընեն կեցցնելու համար Հայաստանի աթոռակալը որ երկիրը Ռուսաստանի հետ կապող օղակ է: Քուէարկութիւնը 64 թեր, 37 դէմ եւ 5 ձեռնպահ արդիւնքով ապարդած է: Թեր քուէարկած են միաձայնութեամբ, հանրապետականները, Կայունութիւն խմբակը եւ Հ.Ց.Դ.–ն: Միասնութեան խմբակցութիւնէն Ժողովրդական կուսակցութիւնը դէմ քուէարկած է· ԱԺՄ–էն ներկայ Դ. Վարդանեան թեր քուէ գործածած է, նախագահը Վ. Մանուկեան ձեռնպահ մնացած է: Համայնավարները, Իրաւունք եւ Միասնութիւնը դէմ քուէարկած են, խտրութիւնը քննադատելով ալ որ ճանապարհին ռուսական ընկերութիւններուն մասնակցութեան իրաւունք չէր արուած:

***

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆ ՀԱՅՑԱԴՈՒԼԸ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑԱԾ

ՀՀՀ բանակի նախկին հրամանատար եւ Նախարանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեանի վերաստաքնը լսած է թէ իր պաշտպանեալը գաղբեցուցած է հայդուկը, քանի որ նախաքննական մարմնին ցուցարերած անտարբերութիւնը կ'ընդհատա կ'ընդ չարունակել գայն: Ժ. Նաքարեան աւելցուցած է թէ Ս. Բաբայեան մարմնապէս հիւծած է· ան հերքած է ՀՀՀ դատախազութեան պնդումը թէ անոր ֆիզիքական վիճակին ծանօթացած են Հայաստանի իրաւապաշտպան չարք մը կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ ու ապօրինութեան, բռնութեան հետք չեն արձանագրած:

***

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԱՄՆ–ԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Ամսթերամ – Երեւան թռիչքով Յուլիս 26–ին Երեւան վերադարձած է Պաշտպանութեան նախարար եւ Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Սերժ Սարգսեան: Արժեւորելով Յուլիս 24 – 26 ԱՄՆ կատարած իր այցին արդիւնքները, նախարարը ընդգծած է յատկապէս Պաշտպանութեան նախարար Ու. Քոհէնի հետ ունեցած հանդիպումը, այդ առթիւ տարածուած մէկնաւարական հաղորդագրութիւնը: Աւելցուցած է թէ քննարկած են նաեւ Ղարաբաղեան հարցը սակայն նոր առաջարկներ չեն եղած:

***

ՕԹԱՆ–Ի ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՏԵՂԱԿԱԼԸ ԵՐԵՒԱՆ ԺԱՄԱՆԱԾ

Յուլիս 26–ին, աշխատանքի այցելութեամբ Երեւան ժամանած է ՕԹԱՆ–ի ընդհանուր քարտուղարի տեղակալ Գլաուս Քեքէր Քլայպէր: Օդակայանը, պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, բացատրած է թէ իր այցին նպատակն է «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրի չրջանակին մէջ ՕԹԱՆ – Հայաստան յարաբերութիւններու քննարկումը, ինչպէս նաեւ ՕԹԱՆ–ի ընդհ. քարտուղար լորտ Ճորճ Ռոպըրթսընի այնուհետեւ Հայաստան կատարելիք այցելութեան նախապատրաստութիւնը:

***

ՄԱՔՍԱՆԵՆԴՈՒԱԾ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԳՐԱԻՈՒԱԾ

Դուգարքի չրջանին մէջ Յուլիս 19 – 20–ին մաքսանենգուած 10 թոն աննշդէդէն – խտացած կաթ, չաքարեղէն, սիսեռ, չաքար, օճառ ձեռք անցած է: Գիւմրիի մէջ ալ յայտնաբերուած է 2640 ապօրինի սիկարէթ, դաղանարար բերուած Վրաստանէն:

Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Սահմանադրական դատարանը Յուլիս 26–ին վերջնապէս վաւերացուցած է Գիմ Բալայեանի ընտրութիւնը, յայտարարելով որ Հ.Ց.Դ. թեկնածուն պատասխանատու չէ իր մրցակիցներուն մատնանչած անկանոնութիւններուն: Գ. Բալայեան Յուլիս 9–ին երեսփոխան ընտրուած էր Արարկիրի չրջանէն, սակայն իր մրցակիցներուն բողոքին ընդառաջելով, Կեդր. Ընտրական Յանձնախումբը չեղեալ նկատած էր անոր յաղթանակը:

***

ԱՄՆ–ՈՒ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

ԱՄՆ–ու Երեւանի նոր դեսպանը Փաթրիսիա Մոլլըը որ կը յաջորդէ Մ. Լեմբընի, Յուլիս 26–ին ընդունուած է վարչապետ Ա. Մարզպետեանի կողմէ: Հանդիպումին նիւթ եղած են Հայաստանի մէջ բարեփոխումներու ընթացքը, երկկողմանի յարաբերութիւններ, եւ այլն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՆԳՈՐՏԻՆ ԱՐԿԱԾԷՆ ԵՏՔ

Պատճառներն ու հետեւանքները

Յուլիս 25–ին պատահած աննախընթաց արկածէն ետք, ձեռնհաս մարմինները կը ջրպտին, ղեկավարաբար, գտնելու համար պատճառները: Երկու սեւ տուփերը, որոնք կրնան տալ հարկ եղած բացատրութիւնները, սկսան «յայտնել» թէ ի՞նչ անցած դարձած է: Կը հաստատուի որ արկածին պատճառը կուգար թիւ 2 շարժիչէն: Այս վերջինը խանդարում մը ունեցած էր մեկնումէն առաջ եւ մնասուած կտոր մը փոխարինուած էր, բայց, կ'ըսուի թէ այդ չի կրնար ըլլալ բուն պատճառը: Ամէն պարագայի մէջ, հսկողութեան կեդրոնէն տեղեկացուած է օդաչուին որ օդանաւին մէկ շարժակը քոչերու մէջ է, բայց, Գոնկորտը որ բաւական մեծ արագութեամբ ճամբայ կ'ելլէ, կարելիութիւն չի տար որ արագութիւնը զգալի եւ օդանաւը կենայ: Օդաչուն յայտնած է թէ այլեւս յետքայլի կարելիութիւն չունի եւ փորձած է էջք կատարել Պուրժէի օդակայանը, ուր չհասած ջախջախուած է Կոնկոի պանդոկին վրայ: Ինչ որ ալ ըլլայ յատակ չէին տակաւին, Յուլիս 27–ին, արկածին բուն պատճառները, դանազան հնարաւորութիւններ կան, բայց հարկ է որ քննութիւնը իր լրումին հասնի որպէսզի կարելի ըլլայ առոյգ քայլ մը ցատել: Մինչ այդ, Անգլիա փոխեց իր որոշումը եւ Յուլիս 26–ին իսկ, Գոնդոլա մը ապահովեց Լոնտոն – Նիս–Եորք դիծը, Ֆրանսան ալ կրնայ վերսկսիլ Գոնդորի երթեւեկը դալ չարաթ իսկ:

Զորեքշաբթի, Յուլիս 26–ին, Կոնէսի ժապ Պրէլ թաղապետական սրահին մէջ տեղի ունեցած է հիմնադրութեան մը, մասնակցութեամբ կաթողիկէ, բողոքական, մահմետական եւ հրեայ յարանուանութեանց եւ ի ներկայութեան ժապ Շիրաքի եւ կնոջ: Նման արարողութիւն մը ալ կը կատարուէր յաջորդ օրը, Յուլիս 27–ին, Մատըլէնի Մայր Տաճարին մէջ: Զոհերու ընտանիքները Փարիզ հասան Յուլիս 26–ի առաւօտեան իսկ եւ ողբերգական պարագաներու մէջ, սկսան իրենց հարազատներուն դիակները ճանչնալ:

***

Այս արկածը պատճառ է նաեւ որ խնդրոյ առարկայ ըլլայ օդակայաններու չինուելիութիւնը բնակելի արուարձաններու կից: Արդէն նախատեսուած է էջքի չորրորդ դաշտավայրի մը չինութիւնը Ռուասի եւ Լոսք կայ նաեւ 3–րդ օդակայանի մը տեղծման մասին: Բնակիչներու զանազան միութիւններ եւ Շրջապատի պաշտպանները համախմբուած են բողոքելու համար:

***

Գերմանիա սուգի մէջ է անչուչա եւ Յուլիս 27–ին, երբ հնչէր Մատըլէնի եկեղեցիին մահազանգը, Գերմանիոյ պետական հաստատութեանց բոլոր դրօշակները կէս կը պարզուէին: Գոնդորտին 96 Գերմանացիները կը պատրաստուէին երթալու Նիւ–Եորք ճամբայ պիտի ելլէին ԷՄ – ԷՄ Տօյչլանտ գրօսանաւով դէպի Պահամաս, Գուատա, Մեքսիքա, Փանամա, Լքուատոր եւ Ֆրանքֆորթ վերադառնային Օգոստոս 10–ին: Զրօսանաւին միւս չաճախորդները որոշեցին սակայն կատարել իրենց պտոյտը:

***

Գոնդորտին օդաչուն բացառիկ անձ մըն էր եւ կ'ըսուի թէ մեքենագէտներուն հետ սերտ ընտանիք մը կը կազմէր: Քրիսթիան Մարթի, 55 տարեկան, ամուսնացած էր եւ հայր երկու զաւկի: Լոս–Ֆրանսիս մաս կը կազմէր 1968–էն իվեր: Պոյինկներէն, Լոպիւանեբէն եաք, 1999–ին իր ասպարէզը կը նուիրագործուէր, երբ կ'անցնէր Գոդդորտին գլուխը:

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖՄԱԹ, հերոսի պէս ողջունուած է, Գազա իր վերադարձին: Կրկնած է որ Սեպտեմբեր 13–ին պիտի հռչակէ Պաղեստինի Պետութիւնը: Ամբողջ քաղաքը տօնական բնոյթ ստացած է, պաստառներ դիմաւորած են Արաֆաթը՝ «Բարի գալուստ Արաֆաթի, պատերազմի եւ խաղաղութեան հերոսը», «Երուսաղէմը մեր աչքերուն մէջ է, վաղը մեր ձեռքերուն մէջ պիտի ըլլայ»:

ՖՐԻԺԻՒՄԻ (Հարաւային – Ֆրանսա) փոստուղիին մէջ աղէտի մը առաջքն առնուած է Յուլիս 26–ին, ժամը 3·50–ին երբ հրդեհ մը ծագած է բեռնատար կառքի մը վրայ, որ հեռատեսիլի դործիքներ կը փոխադրէր: Վարորդը անմիջապէս հեռացած է, ահազանգ հնչեցուցած եւ երթեւեկը դադրած է: Վախն այն է որ կրնար կրկնուիլ Մոն – Պլանի փոստուղիին աղէտը:

ԱՆԿՈՒԱՑԻ Ունիթա չարժումի ըմբոստները 181 պատանդ ազատ արձակած են: Առնոց մէջ կային 2 կաթողիկէ քահանաներ եւ 9 կրօնաւորուհիներ:

ՍՈՒԻՐԻՈՑ նոր նախագահը սկսած է ազատ արձակել քաղաքական բանտարկեալները: Առնոց մէջ կան Մահմետական եղբայրներու անդամներ եւ Համայնավար Լիկայի:

ԱՄՆ մեկնելէ առաջ պաշտօն վարած է Փարիզի Դպրոցասէր վարժարանին, Աբեւելեան լեզուներու ազգային հիմնարկին մէջ, բայց անոր գլխաւոր յաջողութիւնը կը կապուայ իր հիմնած «Մկնիկ» շաբաթօրեայ վարժարանին մէջ (1989) որուն գործունէութիւնը կը շարունակուի եւ ուր ֆանի մը տասնեակ պատանիներ *հայերէն կը սորվին*: «Մկնիկ»ը այսօր ալ կը վայելէ Ա· կարմիրեանի մանկավարժական հոգատարութիւնը:

Թէ՛ բարեկամ դէմքի մը յաջողութեան, թէ՛ Սփիւռքի հայկական վարժարանի մը բախտաւորութեան տեսակէտէն խանդավառող, հպարտացնող լուրը տրտմութեան ու ընդվզումի զգացումներու խառնուրդ մը կը պատճառէ մեզի: Թոնիւարտ փուշի պէս սիրտ ցաւցնող է «*Մարմարա*»ի տողերուն մէջ սպրդած նշումը թէ Ա· կարմիրեան ԱՄՆ մեկնելէ առաջ գործունէութիւն ունեցած էր Փարիզի «Դպրոցասէր»ին մէջ···: Կայ տակաւին փարիզեան այլ վարժարանի մը համար աւնոր տարած տխուաջան աշխատանքը որ բրտօրէն ընդհատուեցաւ, առանց հրապարակուելու փուլին հասնելու:

Տրտմութեան ու ընդվզումի խառնուրդ զգացումը արդիչութիւն չունի, բնականաբար, փարիզեան վարժարաններուն, – Դպրոցասէրին ու միւսին – ներկայի ընթացքին հետ որ կարելի լաւագոյն հունին մէջ դրուած է: Սակայն, որպէս Փարիզ ապրող հայ, դժուար է սրբել լեղին որ կը յամենայ մեր մտքին ու սրտին մէջ, կարդալէ ետք Անահիտ Կարմիրեանի մասին այդ տասնեակ մը տողերէն, փարիզահայ վարժարանի մը հետ աւնոր գրեթէ խուսափուկ հանդիպումին նշումը:

«Հերուին սուրբը զօրաւոր կ'ըլլայ» կ'ըսէ առածը· բայց մենք երկա՞ր, շատ երկար ատենէ ի վեր հպարտութեան առիթի չե՞նք վերածած սուրբերը խորտակելու մեր բուռ հերոսութիւնը:

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՅՐԵՆԻՆ ՎԱՃԱՌԵԼՈՒԻՆ ԻՆՉ ԱՆՈՒՆ ԿՈՒՏԱՆ

Խօսքը չի վերաբերիր հողին վաճառքին. գոնէ առ այժմ: Ճիշդ է որ նման խորագիրը անմիջապէս պիտի առընչուի Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւններով սեղան բերուած Մեղրիի «փոխանակում»ին որուն պինդը անգամ որոշուած է վերիններու կողմէ. անոնց, որոնց համար որեւէ բան – հող, արիւն, անցեալ, մշակոյթ, եւ այլն–, որեւէ՛ պահու չոփակի ապրանքի կրնայ վերածուիլ: Սակայն, այս անգամ «հայրենի»ն հողը չէ այլ ազգային արժանապատուութեան չերտ մը ուր կ'ամփոփուին արիւնը, անցեալը, մշակոյթը, եւ այլն: Շերտ մը որ ներկայացուցած սոսկական արժէքէն զատ, նախընթացի նշանակութիւն ալ կը կրէ, այսօրուան ընդվզումին վրայ աւելցնելով սարսափին հեռանկարը:

Հարցին կորիզը կը կազմեն զերմանահայ այն հատորները որոնք որպէս Բ. աշխարհամարտի աւար Մոսկուա բերուած ու անկէ բաշխուած են միւս հանրապետութիւններուն ու այդ կարգին՝ Երեւանի: Աւելի քան չորսուն տարուան այդ բաշխումով Հայաստանի Գիտութեան Ակադեմիայի գրադարանը պահուած 18 հազար հատորները վերադարձնելու խընդիրը առնիչ մը ի վեր վրդոված էր երեւանեան ու սփիւռքեան շրջանակները: Ետ տալու կողմնակիցները, աւելի ճիշդ նախաձեռնողները, որոնց առաջին չարքին վրայ կը տրուէր նախագահ Ռ. Քոչարեանի, ապա ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարգսեանի անունները, անշուշտ ունէին իրենց պատճառները. սակայն, անոնք արդարօրէն անընդունելի մնացին ներսի ու դուրսի ընդդիմադիրներուն համար: Ինչպէս քանի՛ քանի անգամ գրուեցաւ, լսուեցաւ, նոյն աշխարհամարտին իր ուժերէն զերիվեր մասնակցութիւն բերած Հայաստանի զոհերուն, թափուած արիւնին, ապրողներուն տառապանքին անհատուցելի գինը կը կրէին այդ հատորները, հոգ չէ թէ չնչին համեմատութեամբ: Ո՞ր, ո՞ր երկրին մէջ տեսնուած էր վերադարձնել նման աւար, առանց զգուէ համոզիչ փոխարժէքի մէջ:

Յունիս 15–ի երկու օրաթերթեր («Առաւօտ», «Հայկական ժամանակ») կը տեղեկացնեն թէ նման «ո՞ր»երու պատասխան կը հանդիսանայ Հայաստանը: Նախորդ օրը Ազգային ակադեմիային զբաղադարանի դրան առջեւ հսկայական բեռնատար մը կանգ առած է եւ խնդրայոյց հատորները ոստիկաններու հսկողութեան տակ բեռցուած են: Այսինքն, որոշ ընդհատումէ մը ետք, աւարտին բերուած է 18 հազար հատորները վերադարձընելու գործարքը: Վերոնշեալ թերթերը կը տեղեկացնեն թէ բեռնատարը միշտ ոստիկաններու ընկերակցութեամբ կը հասնի Փոթի, մնացածին ոչ ոք տեղեակ է:

Կատարուածին մէջ մինչեւ այսօր ուշագրաւ էր այդ հատորները արժեզրկելու, զանոնք թերագնահատելու կեցուածքը. պատասխանատու դիրքի վրայ գտնուողներ կը կրկնէին թէ անոնցմէ մինչեւ այսօր ոչ ոք օգտուած է, կամ Հայաստանին հարկաւոր ընոյթ չունին ատոնք եւ այլն: Բացատրութիւններ որոնք ոչ թէ հատորներուն անպէտութեան, այլ՝ պատասխանատու դիրքի տէրերուն անզիտութեան կամ ձախաւերութեան փաստը տուին: Սակայն, յիշեցէք թերթերէն «Հայկական ժամանակ»ի էջը կուտայ այլ բացատրութիւն. Լուսինէ Բարսեղեան կը գրէ թէ գիրքերը Գերմանիա կը ղրկուին առանց իրաւական հիմերու, «բանի որ այդպէս են ցանկացել Ռ. Քոչարեանը, Վ. Օսկանեանը եւ Ֆադէյ Սարգսեանը: Խիստ հաւաստի աղբիւրներ հաստատում են որ Գերմանացիները ակադեմիայի փունտամեներով գրադարանի բոլոր աշխատակիցներին անխտիր «դրամական օգնութիւն» են տուել, սկսած 400 տոլարից մինչեւ մի բանի հազար»:

Վաղը կամ միւս օր, անկարելի չէ որ արժանապատուութեան վիրաւորանքի հովերով «ճչդում»ի, կամ «լուսաբանում»ի առընչութեամբ վերջին կէտի մը կ'անդրադառնայ որ յանձնելու հրամանագիր ստորագրողներու մտքին մէջ առաջին ծագածը պէտք է ըլլար. այդ կէտը կը վերաբերի յանձնումի նման ծանրակշիռ ու ապազգային քայլ մը գոնէ արդարացընելու կոչուած փոխադարձութեան:

Որպէս այդ՝ «Հայերը կարող էին բազմաթիւ հարցեր լուծել» կ'ըսէ Լ. Բարսեղեան, զուգահեռ մը կազմելով այս անհամեմատներէն նոյն խնդրին առընչութեամբ ըսուածին թէ հատորներու վերադարձին փոխարէն գոնէ պահանջուէր օրինակ՝ ցեղասպանութեան ճանաչումը Գերմանիոյ կողմէ:

Այսօր հատորները տարուած են, զերմանական կողմէ տրուած համակարգիչներու, փոչեծծիչներու եւ այլ թէքնիք կազմածներու փոխարէն ու գրադարանի անխտիր բոլոր աշխատակիցներուն 400–էն մինչեւ քանի մը հազար տոլարի դնուած լուծութեան չնորհիւ:

Լուծիւններու նմանօրինակ ցուցակի մը մէջ ի՞նչ գին արձանագրուած է արդեօք մեր հայրենի արժէքներուն, ինչպէս՝ Մեղրիին, Լաչինին, Շուշիին, կամ Հայաստանի բարօր ու ապահով ապագային, երկրին ու բնակչութեան ճակատագրով մտահոգ իշխանութիւններու, եւայլնի համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

«ԻՄ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ, ԻՄ ՏԱՆ, ԻՄ ԾՆՈՂՆԵՐԻ, ԻՄ ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ...»

Շատ էիչ առիթներով միայն Սերգէյ Պարաճանովը կարծիք յայտնած է հայ փիլմարուեստի մասին: Ռուգան Զաքարեանի գրի առած զրոյցէ մը առնուած եւ ստորեւ տրուած Պարաջանովի կարծիքները հայ փիլմարուեստի մասին դատումներ եւ հաստատումներ կատարելու զուգահեռ, կ'ակնարկեն նաեւ իր նկարահանուելիք երկու ժապաւէններուն մասին, որոնք «երազ» մնացին...

*
**

«Դեւը» վերջացնելուն պէս, Երեւանում կը սկսեմ նկարահանել իմ «Խոստովանութիւնը», որի բեմագիրը վաղուց եմ գրել: Առաջարկում էի չատ սթիւտիոների, բայց, աւա՛ղ: Ես մի նամակ ունեմ նոյնպէս վաղուց ստացուած, որ պահում եմ իբրեւ մի պերճանք. «Տոնինո Գուերան պատմեց մեզ ձեր «Խոստովանութիւն»ի բեմագիրը: Ես լսեցի այն եւ երախտապարտ եմ ձեզ: Այդ պատմութեան չնորհիւ ես դարձայ «Ամարկորդ»ի հեղինակ: Ձեր՝ Ֆեոեորիքօ Ֆելլինի»:

Եւ ահա «Հայֆիլմ»ը ձեռք մեկնեց ինձ: Ֆիլմը կը լինի սեւ – սպիտակ, առանց մեծ ծախսերի: Բայց այդտեղ ես կը ծախեմ իմ ամբողջ կիրքը՝ հարազատ ժողովրդի ճակատագրի, կեանքի մասին հանրագումարի բերուած իմ ըմբռնումը:

«Խոստովանութիւնը» վճռորէն իմ ինքնակենսագրութիւնն է՝ միայն թէ առնուած փոխաբերական եւ այլաբանական պատկերների մէջ: Դա իմ երկատուած ճակատագրի պատմութիւնն է: Ֆիլմի դիպաշարը պարզ է: Թիֆլիսը կերպարանափոխուում է, ընդլայնուում, այլ մակերեսներ ու հորիզոններ ձեռք բերում: Եւ զեղեցկամանուհները, որ միշտ քաղաքի ծայրամասերում էին, նրա մատոյցներում, յայտնուելով քաղաքի կենտրոնում, քաղաքային խորհրդի որոշմամբ վերածուում են զբօսայգու: Այսպէս «տեղաշարժուել» է հայկական Մոլիվանք զերեզմանատունը, որի մասին ես գրում եմ: Ո՞ւր գընացին իմ նախնիները, ո՞ւր պիտի ապաստանեն նրանք: Եթէ յանկարծ ինձ մօտ գան, քանի գեռ ողջ եմ, ես նրանց ընդունել չեմ կարող, որովհետեւ նրանք դրանցում չունեն, չունեն մեր օրերի անհրաժեշտ մանրապիտութիւն: Սա իմ ճակատագիրն է, իմ տան, իմ ծնողների, իմ մանրապիտութեան ճակատագիրն է: Ճակատագիրն այն բազում արհեստների, ժողովրդական արուեստների՝ իրենց յաստակ բոյրով ու խօսքով, որ անդառնալիօրէն անհետացել են: Ֆիլմը փաստօրէն մի մահերգ է, պատկերային համակարգով իմաստաւորուած փիլիսոփայական խոհ:

Կ'ուզենայի ասյս ֆիլմը ժառանգութիւն թողնել իմ երիտասարդ գործընկերներին, որոնք չուարած գալիս են ինձ մօտ, երբեմն չիմանալով, թէ ինչ նկարեն, ինչն է պէտք այսօր: Մինչդեռ ամէն քայլափոխի կեանքի սքանչելի հոսքն է մեզ ուղեկցում, որն արուեստագէտը կարող է դարձնել պատկեր: Բառոյական, հոգեւոր, ազգային պատկեր:

«Հայֆիլմ»ում աշխատում են ականաւոր վարպետներ. Հենրիկ Մալեանը մի անգամ չէ, որ զարմացրել է կեանքի հանդէպ ունեցած խոր վերաբերմունքով, ֆիլմարուեստում ձեւակերտական լեզուի որոնումներով. յիշենք՝ «Նահապետը», «Մենք ենք, մեր սարերը», «Եռանկիւնին»: Մալեանը ազնիւ, աշխատասէր եւ աշխատապարտ մարդկանցից է: Նրա ձայնի ելեւէջների մեղմութիւնը, վճռականութիւնը հիացում է առաջացնում:

Ֆրունզէ Դովլաթեանի վրայ է այսօր դրուած «Հայֆիլմ»ի զեղարուեստական զեկավարի պարտականութիւնը: Ինձ մըտահոգում է այն, որ նա որոշ ժամանակ կարող է ստեղծագործական պաղար ունենալ, բայց մի գուցէ այդ պաչտօնում Դովլաթեանը իր մօտոյ ուշադրութեամբ կը գնին, կը գանի եւ կը ստեղծի «Հայֆիլմ»ի մասին ժապաւէնն:

Այս պարագայում իմ միակ ցանկութիւնը, որ տատապանքից ծնուած է, այն է, որ նոր զեկավարը յոյս չկապի այն բեմադրիչների հետ, ովքեր թերուս են եւ չկարծի, թէ արտադրութեան մէջ նրանք կը կրթուեն: Այս կարգի անհարկի ուշադրութիւնն ամայացնում է ստեղծագործական մթնոլորտը: Ֆիլմարուեստը անասելի ոխակալ է դաւաճանութեան եւ կեղծ տաղանդի հանդէպ: Այսօր մի ֆիլմ կարող է լաւ թուալ, պատուի, յարգանքի արժանանալ, իսկ վաղը այն մոռացած է, դուրս դրուած, նեռացած ֆիլմատուփոցի մութ անկիւն: Յաւատում եմ, որ հայ բեմադրիչների հանդէպ պատշաճ ուշադրութիւն եւ փոխըմբռնում չկայ: Քանի – քանիսը թռչունի պէս անցան կամ... թաղուեցին... Ցիչենք, թէկուզ, Համօ Բեկնազարեանին: Անտարբերութիւնն կար եւ իմ հանդէպ տատանհնդ տարիներ ի վեր. սա ոչ ոք, ոչ մի սերունդ չի ների: Մէկ է, կը գայ մի Աբուլաձէ՝ վրացի կամ հայ բեմադրիչ եւ ցոյց կը տայ Վաւլամին ճիւաղային հրէշի կերպարանքով...

Ֆիլմարուեստը նուրբ, զարմանալի նուրբ արուեստ է, զարմանալի կուսական ու զարմանալի առնական եւ չափազանց բարդ: Ուստի իսկական բեմադրիչներին կարելի է, նոյնիսկ անհրաժեշտ է, փայփայել, չոյել: Լաւ բեմադրիչը, որին չոյում են, ի հարկէ մանաւանդ որ յանձնելու հրամանագիր ստորագրողներու մտքին մէջ առաջին ծագածը պէտք է ըլլար. այդ կէտը կը վերաբերի յանձնումի նման ծանրակշիռ ու ապազգային քայլ մը գոնէ արդարացընելու կոչուած փոխադարձութեան:

Որպէս այդ՝ «Հայերը կարող էին բազմաթիւ հարցեր լուծել» կ'ըսէ Լ. Բարսեղեան, զուգահեռ մը կազմելով այս անհամեմատներէն նոյն խնդրին առընչութեամբ ըսուածին թէ հատորներու վերադարձին փոխարէն գոնէ պահանջուէր օրինակ՝ ցեղասպանութեան ճանաչումը Գերմանիոյ կողմէ:

Այսօր հատորները տարուած են, զերմանական կողմէ տրուած համակարգիչներու, փոչեծծիչներու եւ այլ թէքնիք կազմածներու փոխարէն ու գրադարանի անխտիր բոլոր աշխատակիցներուն 400–էն մինչեւ քանի մը հազար տոլարի դնուած լուծութեան չնորհիւ:

Լուծիւններու նմանօրինակ ցուցակի մը մէջ ի՞նչ գին արձանագրուած է արդեօք մեր հայրենի արժէքներուն, ինչպէս՝ Մեղրիին, Լաչինին, Շուշիին, կամ Հայաստանի բարօր ու ապահով ապագային, երկրին ու բնակչութեան ճակատագրով մտահոգ իշխանութիւններու, եւայլնի համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

CENTRE EDGAR CHAHINE *

ՏԻԳՐԱՆ ՓՕԼԱՏԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Էտկար Շահին Թանգարանը, որու զարուեստական բեղուն գործունէութեան անդրադարձած էինք անցեալ տարի, կը չարունակէ նոյն ուղղութեամբ:

Այս տարուան նորութիւնն էր Լա Ֆոնթէնի Առակներու Տիգրան Փօլատի կողմէ պատկերազարդումի ցուցահանդէսը որու բացումը կատարուեցաւ Յուլիս 8–ին եւ կը տեւէ մինչեւ Սեպտեմբեր 17:

Տիգրան Փօլատ գրեթէ մոռցուած արուեստագէտ մըն է, որ սակայն, մեծ տաղանդի տէր էր: Ծնած էր 1874–ին, Ազեքսանդրիա լեռ մօրմէ եւ հայ հօրմէ: Իր կենքահայրը եղած է Նուպար փաշա: Ֆրանսայի մէջ, յաճախած է Վանվի Միջերկի լիսէն եւ պաքալօրէայի տիրացած 16 տարեկանին, ապա իրաւաբանական ուսումը չարունակած մինչեւ տոքթորա: Բայց, հակառակ իր հօրը փափաքին, Տիգրան Փօլատ կ'որոշէ նուիրուիլ արուեստին, սկսելով գծագրութենէն: 1910ին, կը հաստատուի Շարլոն (Լիօն նահանգ) եւ հոն կը մնայ մինչեւ իր մահը, 1950: Այդ վայրերն են որ իրեն ներշնչած են իր ամէնէն գեղեցիկ եւ նուրբ ժանտաղրերն (ο – φոռթ) եւ վիտրէյները: 1926–ին, ուրիչ 19 արուեստագէտներու հետ կը մտնէ Էտկար Շահինի հիմնած «Հայկական գեղարուեստական ակումբ»ին մէջ: Անոր Վէյվէրի նման գրասէրներ եղած են «Les Fables de La Fontaine»ի հրատարակութեան նախաձեռնողներէն:

*
**

Գեղարուեստական իր գործունէութեան կողքին, Էտկար Շահին Թանգարանը կը գրաղի նաեւ Հայաստանի օգնութեամբ: Հանդուեսան կոչուած ակադեմական քննիչ Տիկին Շօսիէի նախաձեռնութեամբ հիմնուած է «Արժանապատուութիւն – Հայաստան ընկերակցութիւնը»: Այժիր ընկերութեան մէջ, իրեն վիճակուած էր թուա-

կաւարժօրէն, սատարում, նա աւելի լաւ ֆիլմ է անուն: Իսկ եթէ հալածանքի մէջ է...

Բայց ես այսօր երախտապարտ եմ «Հայֆիլմ»ին, յատկապէս Ֆրունզէ Դովլաթեանին, որը վեհանձնօրէն համաձայնեց համատեղ «Արա Գեղեցիկը» նկարահանելու իմ առաջարկին: Ի դէպ, այս գործերն էլ վաղուց եմ գրել: Այս կերպ հնարաւոր կը դառնայ ստեղծելու շամբի այդիների դեղեցկութիւնը: Ճիշդ է, Հնդկաստանում, որովհետեւ մեզ մօտ բոլոր փղերը յետեւի ոտքերի վրայ են կանգնում եւ բոլորն անխտիր ծառայում են Տուրովին կամ կրկէսային արուեստին: Իսկ փղերի իսկական հօտերը Հնդկաստանում են, եւ փղերի իսկական ճակատամարտ կարելի է ստեղծել այնտեղ:

Իսկ ինչ վերաբերում է այն հարցին, թէ ինչպիսին է լինելու Ֆիլմարուեստի վաղը, ապա մի բան միայն կարող եմ ասել՝ թող կրկնուի այն, ինչ եղաւ նրա արշալոյսին, երբ հրապարակի վրայ էին Ռոմմը, Քոզինցեւը, Թրաուպերգը, սիլեւները, թող վազուան օրը լինի պարակի կրկնութիւնը, եւ մենք կը դառնանք մեծ Ֆիլմարուեստի երկիր: Ի՞նչն է կարծում էք պատմութիւնը չի՞ դնի ամէն ինչ իր տեղը:

Ամփոփելով խօսքս, ուզում եմ յայտնել, որ երբեւէ Հայաստան կը գան Լեւ Քուլիշանովը, Ռոման Բալայանը, Սուրէն Շահպազեանը, Սերգէյ Պարաճանովը եւ հայ նշանաւոր վարպետների՝ նոյնը եւ Հենրիկ Մալեանի, Ֆրունզէ Դովլաթեանի, Բագրատ Ցուլհաննիսեանի, Ալեքսէյ Միկրտչեանի հետ ձեռք – ձեռքի տուած, ուզած արուեստանոցի հետ սոցմրցութեան մէջ յաղթող դուրս կը գան: կարծում եմ, որ իր մեծ խօսքը կը բերի նաեւ Արթուր Փելեշեանը: կարծում եմ, որ առջեւում արուեստի մեծ, սպրդարատական հզօրութեան մարտեր են լսուում, եւ հայ ժողովուրդը, որ մեծ հատուած ժողովուրդ է, արժանի է մեծ Ֆիլմարուեստի:

ՍԵՐԳԷՅ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Աւետարանական Առաջին Եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ, Յուլիս 3–ին, տեղի ունեցած է Հայկազեան համալսարանի ամավերջի հանդէսը, հովանաւորութեամբ Լիբանանի հանրապետութեան նախագահի կնոջ՝ Տիկին Ընարէ Լահուտ: Ներկայ եղած են մասնաւ նախկին նախարար եւ երեսփոխան Ուալիտ Ժոմպլաթ, Հայկական երեսփոխանական պըլոքի ներկայացուցիչ՝ Սեպուհ Յովհաննեան, երեսփոխանները, Հայաստանի դեսպանը՝ Ազման Նաւասարդեան, Թեմին առաջնորդ՝ Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեան, Հայ կաթողիկէ պատրիարքական Փոխանորդ՝ Վրդ. Եպիսկոպոս Աչգարեան, Միջին – Արեւելքի Հայ աւետարանական եկեղեցիներու Մխիթեան նախագահ վերապատուելի Մկրտիչ Գարակէօզեան եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, մխիթիւններու ներկայացուցիչներ: Համալսարանի բացումը կատարած է աղօթքով վերապատուելի Կալվին Սաղբեան, ապա խօսք առած է Հայկազեան համալսարանի նախագահ՝ վերապատուելի տոքթոր Ճոն Յովհաննան, որ երեք լեզուներով (անգլերէն, արաբերէն, հայերէն) դնահատած է չրջանաւարտներու ծնողները, որոնք հանդիսացած են իրենց զաւակներուն մղիչ ուժը եւ յենարանը՝ ուսման ճանապարհին վրայ: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Մինեսոթա Հաւաքական Պատասխանատուութեանց կեդրոնի նախագահ՝ Ռոպէրթ Մաք Կրէկըր: Երջանաւարտներէն Տորիս Խալաֆ ուղերձով մը հնուած է Հայկազեան համալսարանի մէջ չրջանաւարտներուն բարի յիշատակները: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՊՈՒԼՈՒՈ Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցին մէջ, Յուլիս 14–ին, բացումը կատարուած է «Կիլիքիացեան» մասնաբաժնին, յարկաբաժինը հիմնովին վերանորոգուած է Յակոբ եւ Մեսիա Կիլիքիացեան եղբայրներու նիւթական օժանդակութեամբ: Ուղերձով մը հանդէս եկած է հոգաբարձութեան առեներդպիր Գրիգոր Տէօչէմճեան: Ան չեշտած է որ Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցը ցայսօր կը գոյատեւէ իր առաքելութեան մէջ, իբր բուժարան հիւանդներու եւ պատսպարան կարօտեալներու եւ տարեցներու:

***

ՊԼԷՐՈՒԹԻ Սէն Ժոզէֆ համալսարանի Մոնօ թատերասրահին մէջ, Յունիս 23–ին, Համազգայինի «Գնար» պարախումբը բեմ ելած է ուսուցչ զօրացած եւ ինքնավստահ: Ցայտագիրը գործադրուած է «Դասատու Համերդ» բաժինով որ նորութիւն մը եղած է իրրեւ մատուցում: Դասարանային յայտագիր մը բեմադրուած է ներկայացներով փորձերու պահերու մթնոլորտը: Մի քանի մանուկ կատարուած են պարեր: Ցայտագիրը նուագի բաժին մըն ալ ունեցած է:

***

ՊՈՑԱՃՔԳԻՒՂԻ Եկեղեցիին պարտէզին մէջ (Պոլիս), Յուլիս 13–ին Սայաթ Նովա երգչախումբը հաւաքոյթ մը կազմակերպած է օգտուելով դուրսի ձիւնոտ գիշերանոցի Պոլիս ներկայութենէն: Արուեստագէտը խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է: Հաւաքոյթին բացումը կատարած էր բազարատ Խոճուքեան որ ողջունած է վարպետին ներկայութիւնը, թարգման ըլլալով իր ընկերներուն զգայումներուն: Ձիւնոտ գիշերան յաջորդ օրը երեւան վերադարձած է:

***

CD Reçus

HOKIS VOLUME MEG
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ara Bozadjian
Dukes Ave Records
138A Chiswick High Road,
London W4 1PU

ՀԱՅԱՍՏԱՆ 2000
միջազգային հանաժողով Գերմանիոյ մէջ

— ● —

Քրիստոնէութեան Հայաստանի կողմէ պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակին առթիւ միջազգային համաժողով մը կազմակերպուած է Գերմանիոյ Հալլէ քաղաքին մէջ, յառաջիկայ Սեպտեմբերին: «Հայաստան 2000» խորագրուած ձեռնարկը կարեւոր իրազարձութիւն մըն է Հայաստանի ու Գերմանիոյ մշակութային եւ պիտակաան յարաբերութիւններու մտրգին մէջ: Կազմակերպութեան գործը ստանձնած է 1998–ին հիմնուած «Մեսրոպ» հայկական հետազօտութեան կեդրոնը: Ձեռնարկը կը վայելէ հովանաւորութիւնը Գերմանիոյ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահներ Ե. Ռաուի եւ Ռ. Քոչարեանի, նաեւ Գարեգին Բ. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսներուն:

Նոյն առիթով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ հայկական դանձերուն ցուցահանդէսը կը բացուի նոյն քաղաքին Մորիցպուրգ պետական պատկերասրահին մէջ: Ցաջտատրին մէջ առնուած դասախօսութիւններ նիւթ կ'ունենան լեզուն, գրականութիւնը, եկեղեցին, պատմութիւնը, մշակոյթը, Սփիւռքը, արուեստը, եւայլն: Այնոց զուգահեռ տեղի կ'ունենան համերգներ, կրօնական արարողութիւններ, եւ այլն:

Մասնակցութիւնը կ'արժէ 350 գերմանական մարք, ուսանողներուն՝ 175: Կարելի է արձանագրուիլ մասնակի ծրագիրներու համար, վճարելով միայն ընտրուածին փոխարժէքը:

Դիմումի հասցէն է.

MESROP — Zentrum fuer Armenische Studien

Collegienstr. 62 D-06886
Lutherstadt Wittenberg

Tél. : 49 - 3491 - 46.61.41

Fax : 49 - 3491 - 46.62.32

E-mail : mesrop@uni-halle-de

* Le Prieuré St-Michel,
61120 Crouttes-Vimoutiers;
ouvert du 10 mai au 17 septembre,
tous les jours (sauf mardi) de 14h
à 18h.

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (Պ Ա Ր Ո Յ Ր)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

«Մալթ մըն էր ըրինք»· ասա թառը սըրսպղծութեան մը, հայհոյանքի մը պէս կը հնչէր Մարտիկ աղային ականջներուն, միտքը կը պայթակղեցնէր, սիրտը կ'ըմբոստացնէր: Ի՞նչ... հերոսը, դրօշակեալը իսկ կ'ըսէր, թէ իր ըրածը խալթ մըն էր, մինչ լինք անտահման հիացում մը ունէր այդ անմահան գործին համար, սիրտը ուզէր նոյն իսկ զայն կատարողներէն ջլալ, այդ գործին անմահ փառքովը ծածկուելու, հերոսներու տիեզերական ոսկի մատեանին մէջ անցնելու համար, մանաւանդ որ այդ հերոսները կեանքերնին ալ տուժած չէին: Ո՞վ պիտի չուզէր այդ պնով հերոս չըլլալ:

Ախքան չուարած, զայթակղած, պայացած էր Մարտիկ աղա, որ քարձրացուն խօսելով, թեւաչարժելով, եկեղեցին մեկնած առենը անուշադրութեամբ նայց, զարնուեցաւ կորագամակ, երկուք կորած պառաւ կնկան մը, որ կը սլքտար խաչակներուն չուրջը, հեռաքրքիր, ահ կանչները սրած, աչքերը խոչոր բացած...

Կինը վար ինկաւ, սկսաւ պոռալ, կանչել, հեծել, անիծել...

– Վո՛յ, մարդ Աստուծոյ, քիչ մը սիրտ ըրէ... վա՛յ, կռնակս կորեցաւ... Աստուածմէ դռնաս հէմէն:

Գաղթականները չուրջը ժողուըտեցան, պինքը վեր առին:

Սամաթիոյ Պալըքճըլար թաղին բնակիչներուն անծանօթ չէ՛ թադուկ հանըմը, իր փողոցին բերանը բարձրացող, իրեն պէս պառաւ, խորշոմոտ, խարխուլ տունովը՝ ցիցերով նեցուկուած: Հետաքրքիր, բամբասող, չատախօս ծեր կնկան տիպարը, իր թաղին բոլոր դէպքերուն, բարքերուն, պատահարներուն, բացօթեայ թէ գաղտուկ, լրատուփը, իր դէպրացիներուն ներքին, մնական, ընկերական գաղտնիքներուն, եղելութիւններուն հանրապետական բառարանը, կենդանի հաւաքածոն, բերանացի տօֆիւմանիներու արշիւը, էն փոքր միջադէպերուն, խօսքի մը, չարժումի մը, կարճատեւ անցքի մը էնսթանթանէ ու գրեթէ միչտ պատուհանը, իր պզտիկ, պճլտացող աչքերը փողոցին, դրացի տուներուն պատուհանին, դուռին վրայ փոփոխակի յառած, միչտ դիտելու, լրտեսելու վըրայ, իր կեանքը կարծես կը խառնուի թաղին, կը ձուլուի կեանքին հետ, որուն կ'ունակնդրէ, կը լրտեսէ, էն չնչին չնչաուրիւնները, կը լուսանկարէ էն փոքր չարժումները, խօսք մը, բառ մը, ճիչ մը, աղմուկ մը, քրքիջ մը, ամէն բան կը բոնէ Թռիչքին մէջ ու միտք կը պահէ: Չի հանգչիր, մինչեւ որ չբացատրէ, չլուսաւորէ առեղծուածային բան մը, որ դինքը հետաքրքրած է, անցնող կամ իր դրացիներուն եկող մէկը, զոր չի ճանչնար, դէպք մը, զոր չէ հասկցած, աղմուկը, որուն պատճառը կը վրիպի իրմէ:

Յուրա ըլլայ, թէ ձիւնէ՛, անձրեւէ, թէ արեւ գա՛յ, թադուկ հանըմը միչտ իր գիտարանն է, պատուհանի պահակի մը պէս անվրիպելի, պարտաճանաչ, միչտ դրանակալ՝ լուրի մը, տեղեկութեան մը, նոր դէպքի մը, չատախօսութեան նոր պատրուակի մը, դէմքը փակցուցած պակիին, իր ծեր կնկան սուր աչքերուն բոլոր դիտողութիւնովը, հոտառութիւնովը զինուած, ճանկը վեր բռնած կատուի մը պէս, որ որսին կը սպասէ, փողէն անցնող քայլի աղմուկի մը, փէչ մը բարձրաձայն խօսակցութեան մը, դարնուող դուռ մը, պատուհան մը, որ կը բացուի կամ կը դոցուի, կառք մը, որ կը կեներ, ճիչ մը, որ կը լսուի, չուտով դիչատող թռչունին պատուհանը կը բացի, կամացուկ մը, դողի պէս, ուչադրութիւն չհրաւիրելու համար, ու երկար հետազբքիր քիթ մը ծայր կուտայ, կոտրած հաւկիթէն դուրս ելլող հաւճադին կատուցին պէս, որ կը լրտեսէ, մտիկ կ'ընէ, կը հարցաքննէ:

Օ՛, խղճալի տանջանքը, անձկութիւնը այդ ցցուած, երկայն, կոր քիթին, որ խորշոմած, խոռոչուած դանկուտ դէմքին, որ կը ծամածռէ, կ'երկարի, կը նեղնայ, աջ ու ձախ կը զարնուի պատուհանին մէջ, ինչպէս թռչուն մը վանդակին մէջ եւ ուր կոր ու երկայն քիթէն կը ցայտէ կեռի մը, ճանկի մը պէս կոր, աւան փոսք էֆէօրէօրի մը նման յառաջացած յուզակի մը պէս հոտուըտացող, այդ պզտիկ, աչխոյժ, յուսահատօրէն հարցանքնող աչքերուն, այդ ճիտին, որ կ'երկննայ, կը դալարի, ծեր կնկան այդ պզտիկ մարմինէն, որ աչքերը կը սեւեռէ խորհրդաւոր, չհասկցուած դէպքի մը ամպթօքսին հարցական կէտին, անծանօթին, հանելուկին:

– Քա՜ Սօֆիկ հանըմ, ո՞վ էր, ի՞նչ էր ի՞նչ եղաւ, – յուսահատ կոչը կը լսուի մերթ դիմացի դրացիին ուղղուած...

Ընդհակառակն, ինչ անհուն ուրախութեան մը մէջ կ'ընդլայնի իր չորցած դէմքը, ինչ չարաճճի հաճոյքով կը վառին իր աչքերը, երբ յաջողած է որսալ, իր ճանկը կամ կտուցը անցընել դայթակղութիւն մը կամ ո՛եւէ դէպք մը, հասկըցած տեղեկութիւն մը իր լրատարկին մէջ նետած:

– Քա, գիտես ո՞վ է... իշտէ քրոջը վեհան է, 200 ոսկի Թրախտմա ունէր նէ... պինով է՝ կ'ըսեն անոր համար:

Ու կը սկսի իր բամբասանքի թոյնը թափել, իր անենգամիտ դիտողութիւնները եւ խածուածքները, աչքի նշանակիչ քթթոմներով, չատ բան լսող լռութեան կէտերով, կիսատահումներով, «կը հասկընա՞ս...»:

Միս միևնակ դրեթէ, մանչ զաւակով, որ առտուն կանուխ չուկայ կ'երթայ ու իրիկունը մսեղին կը վերադառնայ, իր ընտանեկան համար թաղեցիներուն ընկերութենէն վտարուած դրեթէ, թադուկ հանըմին կեանքը կ'անցնէր դիտելով թաղին կեանքը, ըլլայ փողոցին լոյսին մէջ, թէ տուներուն գաղտնապահութեանը մէջ, որ կեանքն է, իրն է, իր կեանքին գլխաւոր նպատակն է կարծես, միակ ըզբաղումը, գոյութեան պատճառը, այդ ուրիշներուն կեանքը, որուն ինք կը չահագրգռուի աւելի քան իր կեանքին եւ աւելի քան անոնց, որուն կը պատկանի:

Իրիկունը տղան կը վերադառնայ, ու թադուկ հանըմ իր օրուան դիտողութիւններուն պարկը կը բանայ, մէջինները դուրս կը թափէ, թաղին քրոնիկը կ'ընէ ու օրուան պիլանչոն:

Եկաւ Օգոստոս 26–ը: Այդ օրը թադուկ հանըմին համար մանաւանդ աղէտաբեր եղաւ: Եթէ դիտնայիր դաչնակցականները, թէ որքան անէծք վատակեցան թադուկ հանըմէն, այն հայ ծերունի կինը, որոնց քով անէծքի բառարանը ճոխ ու անեղծ մնացած է, թերեւս այդ օրը չէին ըլներ:

«Ձղիկ – ճղիկ կոտորին, ճղակոտոր ըլլան, անկտրուկ ցաւերու դան, կտոր – կտոր ըլլան» ըսելէն չէր դադրեր թադուկ հանըմ:

Դատէցէք մէյ մը:

(Շար· 45)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՐեւԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մաժակ Աբգ. Պարսամեան եւ Թեմական Խորհուրդը արդի խոր կսկիծով կը տեղեկացնեն թէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ երիցապոյն հոգեւորականներէն՝

ԳԵՐՇ. Տ. ԲԱՐԳԷՆ ԱՐԿ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

յետ երկարատեւ հիւանդութեան, ի Տէր հանգեաւ Երեքշաբթի, Յուլիս 25–ի երեկոյեան։

Տ. Բարգէն Արք. Վարժապետեանի Տան կարգը, կը կատարուի Կիրակի, Յուլիս 30, երեկոյեան ժամը 7–ին՝ Զեյթունհամ Փէնսիլվանիոյ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ։ Թաղման կարգն ու Վերջին Օծումը՝ Երկուշաբթի, Յուլիս 31, առաւօտեան ժամը 10–ին՝ յընթացս պատարագի։

Արեւելեան Թեմի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, Տ. Բարգէն Արք. Վարժապետեանի վախճանման քառասունքին առիթով մասնաւոր Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Սեպտեմբեր 3–ի Կիրակին։

Աղօթենք որ Տէրը Իր երկնային լոյսերուն մէջ հանդչեցնէ վախճանեալ Բարգէն Սրբազանի հոգին։

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Յուլիս 26, 2000
Նիւ – Եորք, Ն. Ե.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԼՈՒՍԱՓՈՒՐ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ԱՆԻ ԿԱՍԷՐ
ԴԱՇՆԱԿ

Օգոստոս 6, ժամը 18–ին
Eglise Finlandaise de Stockholm

Programme :
Les Variations de Goddbag.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ազաչեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն իրենց մօր՝ Նոյեմի Էֆխանեանի մահուան առթիւ։

Այս առթիւ Մշակոյթի Տունը չնորհակալութեամբ առացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ Ազաչեան ընտանիքէ 3000 Ֆր., (1000 Ֆր. Մշակոյթի Տան – 1000 Ֆր. Ալֆորվիլլի կապոյտ Խաչին – 1000 Ֆր. Դաշնակցութեան Սարգիս Մինասեան խումբին), (ատանալ՝ Մշակոյթի Տունէն), Տէր եւ Տիկին Ղազարեանէ 500 Ֆրանք։

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլլի էլէն Բիւզանդ մանուճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սոնա Ազաչեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց մօր՝ Նոյեմի Էֆխանեանի մահուան առթիւ. Եւ չնորհակալութիւն կը յայտնէ այդ առթիւ ատացած հեռաձայ նուէրներուն համար, փոխան ծաղկեպսակի։

Բագուճեան – Սարգիսեան ընտանիք 1000 Ֆր., Տիկին Յասմիկ Նատիրեան – Գեւոնեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մատիկեան 200 Ֆր.։

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 30 ՎԱՐԴԱՎԱՌ։
ՊԱՏՇԱՒԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Երկուշաբթի, Յուլիս 31 Ք. Օր Վարդավառի։ Ցիշատակ Մեռելոց։
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի որու ատարին Հոգեհանգիստ՝ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։
Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԾ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 30
Տօն է ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Յուլիս 31
ՄԵՌԵԼՈՑ, ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Նիւթ Պարսամեան Ամէնօրեայ վարժարանը, պէտք ունի պետական վկայականի տէր, հայ ծագումով ընդունակ ուսուիչի մը։

Փափաքողները կը խնդրուի դիմել իրենց կենսագրականով (C.V.) եւ նկարով հետեւեալ հասցէին.–

Ecole BARSAMIAN
281, Boulevard de la Madeleine
06000 NICE
☎ 04 93 44 44 03

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**
Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE
au Centre de Vacances de Bellefontaine
(Jura)
Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN
MARDI 15 AOUT
Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célebrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE
organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE
La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«Ց Ա Ռ Ա Զ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկափաղ 50-ամեայ հաւատամծոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «Ց Ա Ռ Ա Զ»ի։
Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., Հատոր գլուխ։

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 JUILLET
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ե ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·959 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.959

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԴԻՄՈՒՄԸ ՆԱԽԱԴԱՀ ՊՈՒՏԻՆԻ

Կրասնոդարի շրջանի «Համչէն» հայկական դիտական եւ մշակութային կեդրոնը Յուլիս 15–ին հիմնադիր ժողով գումարած է։ Նախագահ ընտրուած է «Երկրամաս» թեթին պլիուար խմբագիրը Ղազար Տատուեան։ Նոյն առիթով կեդրոնը դիմում մը յղած է նախագահ Պուտինի, անոր ուշադրութեան յանձնելու համար շրջանի ցեղային եւ կրօնական հակամարտութիւնները։ Հոն կ'ըսուի թէ Չէչնիոյ, Ղրիմի եւ Աբխազիոյ մօտիկ դրացնութեան մէջ գտնուղ շրջանը կըրնայ յեղափոխական բախումներու դաշտ դառնալ, մանաւանդ որ դեկավարութիւնը անտրամեցած ուշադրութիւնը չի դարձներ վարչին աշխարհական կացութեան։

Դիմումը ստորագրողները զօրակցելով Չէչնիոյ մէջ սահմանադրական կարգ – կանոն հաստատելու նախագահ Պուտինի քաղաքականութեան եւ Ռուսաստանի ամբողջականութիւնը կարեւոր նկատելով համոզում կը յայտնեն որ ան իրենց շրջանին մէջ ալ հետամուտ կ'ըլլայ ցեղային հատասարակչռուած քաղաքականութեան մը։ կը յուսան որ աւելի կը զօրանան եւ կը զարգանան ռուս եւ հայ ժողովուրդներուն եղբայրական եւ ընկերական դարաւոր կապերը, ինչպէս նաեւ Ռուսաստանի բոլոր ժողովուրդներուն փոխադարձ յարաբերութիւնները։

*
**

Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԿՈՒՍԱԿԻՑՆԵՐԸ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կարէն Դեմիրճեանի հիմնած ժողովրդական կուսակցութեան վարդենիսի եւ Գիւմրիի շրջանային կազմակերպութիւնները յայտարարութիւններով ծանր ամբաստանութիւնները ուղղած են երկրին իշխանութիւններուն, Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին քննութեան առընչութեամբ։ Ան ըսած է. «Չամբերել ենք, որպէսզի վճռենք դարի ոճրագործութեան հետեւանքները, պատասխանատուներն բացայայտմանը։ Արդէն ւցուել է ժողովրդի համբերութեան բաժակը, կորել հաւատն ամէնքի եւ ամէնի հանդէպ։ Չենք հաւատում ներկայ իշխանաւորներին, որոնք յանցանքը կատարողներին ձերբակալել են եւ չեն ուզում յանցագործներին ձերբակալել»։

Ուրիշ տեղ մը, նոյն յայտարարութեան մէջ, կ'ըսուի. «Հանրապետութեան դեմքարները, արդարադատութեան մարմինները վաղ թէ ուշ պէտք է պատասխան տան ժողովրդին, թէ ո՞ւմ էր ձեռնտու այդ ոճրագործութիւնը, ո՞ւմ էր պատահի մատնել կարէն Դեմիրճեանի ազգահական ասպարէզ գալը···։ Վրդովեցուցիչ է, որ հանրապետութեան, ժողովրդի եւ արդարադատութեան համար պատասխանատուները այսօր չափազանց մեծարբեր դիրք են գրաւել Հոկտեմբեր 27-ի չարագործութեան հրահրիչների եւ կատարողների նկատմամբ։ Պատմութիւնը կը դատապարտի նրանց եւ նրանց սերունդները դարեր շարունակ կ'ապրեն անարգանքի սեւ խարանով։ Ոչ ոք ապահովագրուած է այդպիսի ոճրի գոհ դառնալուց, բայց դեռ Հայաստանում անարգել անպատժելիութիւնն է տիրում։ Չարագործ մի ձեռք էլ վաղն անպայման կը հասնի ամէն մի զազրելի չարագործի այսօր հովանաւորողներին»։

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 27 / 28)

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՔՈՑԸՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆ ԿԸ ԽՆԴՐԻ

ԼՂՀ բանակի նախկին հրամանատար ու Պաշտպանութեան նախարար, Մարտ 22–ի մահափորձով ամբաստանուած Ս. Բաբայեանի եւ Ստեփանակերտի նախկին քաղաքապետ Կարէն Բաբայեանի քոյրը Անոյշ Բաբայեան – Յակոբեան յայտարարութեամբ մը ըսած է թէ հիասթափած է ԼՂՀ ներկայ իշխանութիւններու իրենց հանդէպ անմարդկային վերաբերումէն եւ դիմած է Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ու, Գերմանիոյ, Յունաստանի եւ այլ երկիրներու, քաղաքական ապաստանի խնդրանքով։ Անոյշ Բաբայեանի պատճառներէն մէկն ալ այն է որ Ստեփանակերտի քաղաքային դատարանին կողմէ իր ընտանիքին անդամները վտարուած են իրենց օրինական կերպով յատկացուած բնակարանէն։

*
**

ԼՂՀ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԺԱՄ – ՀՅԴ ՎԷՃ

Ժողովրդական Արցախ Միութիւնը (ԺԱՄ) որ ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի զօրավիդ խմբաւորումն է եւ Յունիս 18–ի ընտրութեան յաղթականը, Յուլիս 27–ին Յայտարարութիւն մը հրապարակած է որպէս հակազդեցութիւն ՀՅԴ–ի Արցախի կենտկոմին Յուլիս 25–ի յայտարարութեան։ Հոն կ'ըսուի թէ ԼՂՀ մէջ ապագայի վարկանիշին համար մտահոգիչ է որ ՀՅԴ ուզէ տարերել ընտրութեան օրինականութիւնը եւ փորձէ ինքզինք ներկայացնել ԼՂՀ իշխանութիւններէն հալածուածի դերին մէջ, մինչդեռ անոր չորս թեկնածուները մրցակից անդամ չեն ունեցած։ Գարով ապօրինութիւններու, ԺԱՄ–ի յայտարարութեամբ կ'ըսուի որ իր չորք մը թեկնածուները «սեփական դառը փորձով են համոզուել թէ ՀՅԴ Արցախի կենտկոմը ինչպէս եւ ինչ լծակների գործադրմամբ է դրաւիչ թոյլ տալիս»։

Ակնարկելով Ազգ. Ժողովի նախագահի ընտրութեան ՀՅԴ–ի յայտարարութեամբ «անօրինական» որակումին, ԺԱՄ–ի յայտարարութիւնը կը յիշեցնէ թէ այդ նախագահը առաջադրուած էր նաեւ ՀՅԴ–ի կողմէ եւ որուն թեր քուէարկած էին 24 երեսփոխաններէն 22–ը։

ԺԱՄ–ը կ'ուզէ հաւատալ որ ՀՅԴ–ի Յայտարարութիւնը Յուլիս 30–ի Ստեփանակերտի թիւ 4 եւ 7 ընտրատարածքներու կրկնակի քուէարկութեան չուրջ անբարենպաստ մթնոլորտ ձեւաւորելու միտումով չէ եղած, այլ ընդունուած է «յոյզերի ճնշման տակ»։ Ըսելով որ ՀՅԴ իր 9 երեսփոխաններուն հատ մը եւս աւելցնելու կարելիութիւնը ունի, ԺԱՄ–ը կը թելադրէ որ անոր կենտկոմը փոխանակ յայտարարութիւններ շարադրելու, ուժերը պործածէ Ազգային Ժողովի երկու խմբակցութիւններուն յետագայ գործակցութիւնը ամրապնդելու։

ՀԱՅ ՏՂՈՑ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 13 – 25 Հարաւային – Գործչի մէջ տեղի ունեցան մաթեմատիքի միջազգային մրցումները, որոնց ընթացքին հայ տղաքներ ոսկի, երկու արծաթ եւ մէկ պրոնզ։ Արծաթ մետալ չհաղթներն են՝ Սեւակ Մխիթարեան եւ Դաւիթ Յարութիւնեան։ Ամբողջական մրցումի մէջ, Հայաստանի ուսանողները չորրորդ տեղը գրաւեցին Անկախ Պետութիւններու Համագործակցութեան երկիրներու մէջ։

Հայաստան 1993–էն ի վեր կը մասնակցի այս մրցումին, բայց արդիւնքը այս տարի լաւագոյնն է։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Լ. ԺՈՒՓԷն վերջապէս համաձայնութիւն տուաւ վիժումի նոր օրինագիծի մը։ Ցղութեան կամաւոր ընդմիջումի համար արտօնուած պատանեժամը տասնէն տասներկու չորեքտասն կը բարձրանայ ու անչափահասներու համար ծնողական արտօնութեան պահանջը կը ջնջուի որոշ պարագաներու համար։

ԳՈՆԳՈՐՏԻ արկածի զոհերուն յիշատակին Փարիզի «Մատըէն» տաճարին մէջ Յուլիս 27–ի էքիւմէնիք արարողութեան ներկայ դտնուեցան անոնց հարազատները, «էր Ֆրանս»ի դեկավարներ, անձնակազմէն դէմքեր։ Տաճարին դրան առջեւ հաւաքուած ժողովուրդը եւս յարգանք մատուցանեց զոհերուն, հետեւելով արարողութեան։ Արկածը լուսաբանելու համար մանրամասն քննութեան առնուած են օդանաւին երկու սեւ տուփերը։ Նոյն առեն բուռն վիճարկումի նիւթ է իլ սը Ֆրանսի չրջանին մէջ երրորդ օդակայան մը կառուցանելու ծրագիրը եւ վայրին ընտրութիւնը։

ՓԱՔՐԻՔ ՏԷՎԻՃԵԱՆ ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ–ի բաները «Ֆիկարօ»ին (Յուլիս 28) տրուած հարցազրոյցով մը քննադատած է վարչապետ Լ. Ժոսփէնի Գորսիքայի հարցին համար առաջարկած լուծումը։ Ան վախ կը յայտնէ որ առաջին այս պարագան վարակիչ նախընթացի մը բնոյթը կ'առնէ։ Կ'ըսէ թէ պիղումի քաղաքականութիւնը կը վնասէ հանրապետութեան հիմնական սկզբունքին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷն 300 քիլոմեթը արեւմուտք Սմոլէնսկի մէջ սպանուած է չըրջանի մեսակ անկախ ձայնասփիւռին տնօրէնը։ Կասկածի պատասխանատուներուն կարծիքով քաղաքական ոճիր է, քանի որ սպանեալը Սերգէյ Նովիկով ամիս մը առաջ չրջանի կառավարիչին ուղղուած նամակով մը թուած էր ոճրային չրջանակին հետ կապ ունեցող անձերու անունները, աւելցնելով որ եթէ կացութիւնը չբարելաւուի, ընդդիմադիրի դիրք պիտի դրաւէ նոյն կառավարիչին դէմ, մօտակայ ընտրութեան ընթացքին։

ՏԻՄՍԼՅՈՐՃի փապուշիի կայանի մը մօտ պայթած ռումբ մը, ինը հոգիի վիրաւորուելուն պատճառ եղած է Յուլիս 27–ին։ Երկուքը ծանր կացութեան մէջ էին։ Արարքը ոչ մէկ կազմակերպութիւն ստանձնած էր։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ մամուլին ուրական դէմքը Վլատիմիր Գուսինսկի որ դեղձպարարութեան ամբաստանութեամբ մօտ ամիս մը առաջ ձերբակալուած էր, ազատ արձակուած է։ Գուսինսկիի ձերբակալութիւնը բողոքի լայն հակազդեցութեան պատճառ եղած էր ռուս գործի մարդոց, նաեւ միջազգային չրջանակներու մէջ։ Ան ծանօթ էր նաեւ որպէս նախագահ Պուտինի հակառակորդ դէմք։ Իսկ ազատ արձակման առթիւ թեմով համաձայնութեան եզր մը գտնուած է երկուքին միջեւ։

յատանէն երկու ուսանող արժանացան արծաթ մետալի, երեքը՝ պրոնզ։ Արծաթ մետալ չհաղթներն են՝ Սեւակ Մխիթարեան եւ Դաւիթ Յարութիւնեան։ Ամբողջական մրցումի մէջ, Հայաստանի ուսանողները չորրորդ տեղը գրաւեցին Անկախ Պետութիւններու Համագործակցութեան երկիրներու մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊԱՐԱՔԻ ԵՒ ԳԼԻՆԹՐՆԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ

Յուլիս 26–ի իսրայէլեան մամուլը արձագանգած է այն առաջարկներուն զոր Պարաք, ապա Գլինթըն ներկայացուցած են Աբրաֆաթի երուսաղէմի ապագայ կարգավիճակին մասին։

Իսրայէլ, որ 1967 Յունիսին կցած է արեւելեան մասը (արաբական) եւ այդ թուականէն 180 հազար հպատակ տեղաւորած այդ չրջանը, եռապատկելով թաղապետութեան սահմանները, կը պահանջէր որ արեւելեան – երուսաղէմը մնայ իր միակ իշխանութեան ներքեւ եւ կը մերժէր որ պաղեստինեան ապագայ պետութիւն մը հոն հաստատէ իր մայրաքաղաքը։ Բայց, Պարաք դէմ չէր թաղապետական սահմաններու փոփոխութեան մը, որպէսզի արաբական թաղամասեր – Հին Քաղաքէն դուրս, ուր կը գտնուին Սուրբ վայրերը – անցնին պաղեստինեան հակակշռի, նորմիակ իշխանութեան տակ։ Ըստ Քոլ Իսրայէլ ձայնասփիւռին, Պարաք պաղեստինցիներուն առաջարկած կ'ըլլայ «ինքնավարութեան յատուկ վարչակարգ» մը Հին Քաղաքի գտնուգան թաղամասերու մէջ։ Մասնաւոր ճամբայ մըն ալ թոյլ կրնայ տալ Ամերիկացիներուն որ մզկիթներու հարթավայրը երթան, որ կը մնայ իսրայէլեան իշխանութեան ձեռքը, բայց, կը վայելէ «կրօնական ինքնավարութեան յատուկ կարգավիճակ» մը։

Ասոր փոխարէն, Իսրայէլ առաջարկած կ'ըլլայ պաղեստինցիներուն որ ընդունին «Մեծն Երուսաղէմի» մէկ բաժնին մէջ ստեղծուած չուրջ 12 հրէական թաղերու կցումը, նաեւ արուարձաններու։ Արաֆաթ մերժած կ'ըլլայ այս առաջարկները, պահանջելով արեւելեան Երուսաղէմի ամբողջական վերադարձը, իր մայրաքաղաքը հաստատելու համար։ Ընդունած կ'ըլլայ, սակայն, որ Իսրայէլ պահէ Հին Քաղաքին եւ Լացի Պատին «Հրեայ թաղամաս»ին հակակշիռը։

Զանազան չրջուններու համաձայն, Ամերիկացիք առաջարկեր էին երկու մայրաքաղաքներու հաստատումը։ Իսրայէլեան մայրաքաղաք մը, Երուսաղէմ անունով, որ կ'ընդգրկէ ներկայ հրէական քաղաքը, արեւելեան – Երուսաղէմի մէկ մասը եւ Հին Քաղաքը որոնց կը միացուին դրացի համայնքներ։ Պաղեստինեան մայրաքաղաքը, Ալ Քուտս անունով չընդգրկած կ'ըլլար արեւելեան – Երուսաղէմի, կամ մեծաւոր, արաբական գտնուգան թաղամասեր։ Առաջարկած կ'ըլլան որ Տաճարի Բարձունքին (մզկիթներու հարթավայրը) պաղեստինեան «ինքնավարութիւնը» վայելէ նաեւ «պաղեստինեան պահակազօրք» մը։ Ասոր փոխարէն Հրեաներուն կ'ապահովուի յատուկ վայր մը աղօթելու համար։ Բանակցութեանց խոչընդոտին նախորդող գիշերը, Գլինթըն նոյնիսկ «նոր ծրագիր» մը առաջարկած կ'ըլլայ Երուսաղէմի չուրջ, աւելի նպաստաւոր պաղեստինցիներուն։ Պարաք յայտարարած կ'ըլլայ «Պօսեցէք Արաֆաթին, տեսնենք ինչ կ'ըսէ»։ Այս վերջին մերժած կ'ըլլայ։

Յուլիս 26–ին, այս անեզրափակ հաստատութիւններու ըսել տուած են Եահութ Ահարոնի խմբագրին որ «Պարաք աւելի հեռու գացած է քան իսրայէլեան որեւէ դեկավար պահայտում տալու համար պաղեստինեան պահանջներուն։ Արաֆաթ յուսախար ըրաւ։ Առաջին անգամ չէ»։ Իր մեկ ծանօթ պաշտօնակիցը՝ Նահում Պարնէա կ'աւելցնէր որ «Արաֆաթ վարպետ դարձած է պատմական սխալ որոշումներու տալու մէջ»։

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ ՎԱ՞Ն ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԻ

Յաւոտ խուլ հարցի նման բանի մը վերածուած է մարդահամարի նիւթը: Յաւոտ հարց մը զոր անվերապահութեամբ կարելի չէ օրակարգի բերել, կազմակերպել ու արդիւնքը յայտարարել բացէ ի բաց: Կարելի չէ նաեւ վերջնապէս մէկդի ձգել, մոռնալ:

1989-ի փոթորկոտ չրջանին կատարուած մարդահամարը արդարօրէն «կասկածելի» կը նկատուի զանազան պատճառներով: Ցեւերկրաշարժեան օրերու զանգուածային մեկնումները, օտարականներու ուշագրաւ ներկայութիւնը, Ղարաբաղի հարցով հարիւր հազարաւորներու տեղաշարժերը կրնա՞յ ըստահելի պայմաններ նկատուիլ մարդահամարի համար: Պէտք չէ մոռնալ որ տակաւին կը տիրէին սովետական կարգերը որոնց օրով յաճախ արդիւնք կոչուածը նախապէրեալ մըն էր որոշող՝ գործադրութեան ընթացքին ձեւականութիւնը: Այս պայմաններով հրապարակուած արդիւնք մը որ 3·800·000-ի չուրջ թիւով մը կ'ամփոփէր Հայաստանի բնակչութիւնը, չատ չատ կրնար մօտաւոր նշանակութիւն մը ունենալ:

Այսօր, աւելի քան տասնամեակ մը ետք, առօր վաւերականութիւնը այժմէական ոչինչ պահած է այլեւս: Կամուրջներու տակէն այնքա՜ն ջուրեր հոսած են որքան կրնային հոսիլ դարու մը ընթացքին: Հայաստանի բնակչութեան թիւը վերջին տարիներուն եթէ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ, առիւակ մարդահամարին առընչութեամբ չէ: Ճիշդ հակառակը. արտագաղթի երեւոյթն է որ նիւթը այժմէական կ'ընէ, արմատապէս հակադիր տեսանկիւնէ: Կը խօսուի, կը գրուի, կը չեչտուի անընդմէջ նուազումը, մինչդեռ բնական պայմաններու մէջ մարդահամար ըսուածը ընդհանրապէս կ'արձանագրէ բնակչութեան աճը:

Հայաստանի մէջ համբերու արարքին պիմելու արամադրութիւն քանի մը անգամ յայտնուեցաւ անկախութեան տասնամեակին ընթացքին: Ամէն անգամուն ալ կիրարկութիւնը յետաձգուեցաւ յաջորդ, կամ միւս տարուան, պիւտճէի, կազմակերպչական խնդիրներու պատճառաբանութեամբ: Բաներ որոնք որոչ չափով արդար էին վստահաբար. բայց, միւս կողմէ, չբաւեցին քօղարկելու վախի ազդակը:

Այդ ազդակին մասին բացայայտ կերպով կը խօսուի «Ազգ»ի Յուլիս 13-ի թիւին մէջ. «Ինչո՞ւ ենք վախենում մարդահամարից» խորագրուած էջը առաջին տողէն կը բացուի այդ նչումով. «վախենում ենք ճշմարտութիւնից» կ'ըսուի հոն, մարդահամարի հեռանկարներուն թմրումէն եառ. «Վախենում ենք որ կը բացայայտուի անընդհատ արտագաղթից մաշուած մեր թուաբանակը, վախենում ենք որ ակնթարթօրէն կը փլուի կեղծ ցուցիշներուն ու իմիճամխիթարութեան մեր իսկ ձեռքով կառուցուած ապարանքը»:

Ինչ որ այս մատնանչումէն աւելի ցընցող է «ակնարկ» կամ «գուշակութիւն» ըլլալով հանդերձ, բնակչութեան համար տրուած թիւերն են. մէկ միլիոն 800 հազար, մէկուկէս միլիոն, եւ մինչեւ իսկ աւելի նուազ...: Նման «գուշակութեան» հիմ կը կազմեն բնակարաններու պինեբուն անկումը, անոնց համատարած վաճառքը, ձեռնարկութիւններու փակումը, օդակայանին մէջ ու քանի մը դեսպանատուներու (սկսած ամերիկեանէն) առջեւ խռնուածներու քաչքչուքը եւլն.:

Հայաստան մարդահամարի արդիւնքին չվախնալու առաջին քայլերը առած է, նախապատրաստական աշխատանքներու պետական յանձնաժողով կազմելով. դայն կը գլխաւորէ նախարար Լէոնիդ Յակոբեան: Եթէ կազմակերպչական գործը յաջողութեամբ աւարտի եւ կառավարութիւնը չհրաժարի իր որոշումէն, գոնէ 2001-ին տեղի կ'ունենայ մարդահամարը եւ ինչպէս կը գրէ լրագրողը «եթէ չլկեղծեն, կ'իմանանք թէ որքա՞ն ենք մընացել Հայաստանում»:

Վերջին պարբերութեան մէջ կ'ըսուի թէ արտագաղթի չափերուն մասին կարելի է գաղափար ունենալ, օդային դիծերու գլխաւոր վարչութեան կողմէ ապդային վիճակագրական բաժնին տրուած տեղեկութիւններով: Սակայն, երբ ակնատեսներ յաճախ կը կրկնեն թէ չարթը ծայրէ ծայր լեցուն 4–6 հանրակառք երեւանէն Վրաստանի ճամբով Թուրքիա կը մեկնի միայն, օդային ճամբան վիճակագրութեան չատ թերի տպրիւր կ'ըլլայ: Արդէն, ինչպէս կ'ըսուի գրութեան մէջ, վիճակագրական բաժնի պետ Սա. Մնացականեան յայտնած է թէ ասկէ եառ կարելի կ'ըլլայ փոխադրութեան այլ միջոցներով եւս մեկնողները հաշուին մէջ առնել:

Վախի ազդակին մասին խօսիլ այսպէս ազատ-համարձակ, ճիշդ է որ դրական երեւոյթ է, պատրանքներով, ինքնախաբէութեամբ աւելի երկար չօրօրուելու տեսակէտէն: Ճիշդ է նաեւ որ համբերու գործունէութեան հիմնուած չօչափելի արդիւնքը հանրութեան համար ցնցող ազդեցութիւն կրնայ ունենալ: Սակայն, նման պարագաներէ աւելի հիմնական ազդակ մը չկա՞յ արդեօք մարդահամարէն խուսափելու կեցուածքին եաին: Ազդակ մը որ չուքի մէջ կը ձգէ ցնցումին հեռանկարը, տնտեսական միջոցներու չզոյութիւնը, եւլն.:

Երբ ընդունելի չափանիշներու համաձայն կատարուած մարդահամար մը երկանութիւն դառնայ ու հրապարակուի վաղերը արդարացնող թիւ մը, ան տեղ գտնէ պաշտօնական լրատուութեան մէջ, անհրաժարելի առաջնահերթութիւն պիտի չըլլա՞յ վերջապէս մտածել դարմանի մասին, ապա գործնական քայլերու ձեռնարկել...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ԻՐԱՒՈ՛ՒՆՔ Է ՆԱԵԻ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

1922 թ. Մարտ 4–ին կառավարական դեկրետով Հայաստանում Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերացնելով, Պօղոս Մակինտեանն իր «լուս» ժողկոմական պարտականութիւնն աւարտած համարեց: Պաշտօն պաշտօնի, եառեւից ստանձնող կուսակցական – պետական գործիչն ու դրականագէտը այս անգամ մեկնեց Կ. Պոլիս՝ դիւանագիտական աշխատանքի: Այստեղ, Կ. Պոլսում, նա հրատարակեց իր մտերիմ ընկեր ու բարեկամ Վահան Տէրեանի Երկերի ժողովածուի չորսհատորեակի 1 – 3 հատորները: 4–րդը հրատարակուեց 1925–ին Երեւանում: Ինքն էր հատորների նիւթերի կազմողը, խմբագիրը, առաջաբանի ու ծանօթութիւնների հեղինակը: Այս հրատարակութեամբ Մակինտեանը համարւում է տէրեանագիտութեան սակաւաթիւ երախտաւորներից առաջինը:

Տալով յարգա յարգաւորին, եւ նրան հասանելի պատիւը յիշատակելով, միաժամանակ չենք կարող չնչել այդ հրատարակութեան հետ առընչուող երկու հանգամանք, որոնք արտացոլում են 1922–ի Մարտ 4–ի Որոշման, ինչպէս նաեւ Վահան Տէրեանի մակինտեանական հրատարակութեան ողբերգականութիւնը:

Գրական լեզուն բիւրեղացրած մեծ բանաստեղծ, հայապէտ ու մտածող Վահան Տէրեանի Երկերի անդրանիկ ժողովածուն առաջինն էր տարւում փորձութեան՝ հրատարակուելով մակինտեանական այբեղեանական ուղղագրութեամբ... Հարիւրին հարիւր վստահ ենք, որ եթէ Վահան Տէրեանը կենդանի լինէր (վախճանուել էր 1920–ին), կտրականապէս կ'արգիլէր իր գրուածքների ոչ Մեսրոպեանական ուղղագրութեամբ հրատարակումը: Նաեւ աներկբայօրէն վստահ ենք, որ եթէ Վահան Տէրեանն ապրէր եւս երեք տարի, ապա 1922–ի Մարտ 4–ի համագային Որոշումը չէր լինի: Նա կ'արգիլէր մակինտեանական ոտնձգութիւնները, իր փայլուն լեզուաբանութեամբ կը լռեցնէր Մանուկ Աբեղեանին եւ, քաղաքական գործիչ իր մեծ հեղինակութեամբ (Տէրեանը Համառուսական կենտգործկոմի անդամ էր, Ազգութիւնների ժողովրդական Կոմիսարիատի Հայկական բաժնի վարիչը), ըստ ամենայնի թեւ ու թիկունք կը լինէր Հայաստանի կառավարութեան նախագահ Ալեքսանդր Միասնիկեանին: Բայց ճակատագիրը խաղացել էր իր դաժան խաղը. Տէրեանն արդէն չկար, եւ նրա գրական ժառանգութիւնը տնօրինում էր հակամեսրոպեանական Պօղոս Մակինտեանը:

Երկրորդ հանգամանքը զարձեալ ճակատագրի խաղ էր, մակինտեանական իւրատեսակ ցինիզմի արտայայտութիւն: Աբեղեանական ուղղագրութեամբ առաջին գեղարուեստական գիրքը լոյս էր տեսնում Կ. Պոլսում, որի հայ համալրիքը տոյն ուղղագրութեան դէմ առաջին ընդվզողներից էր ... ճակատագիրը, կարծես, խորհրդանչելիս լինէր, թէ պոլսահայ բանաստեղծներն էլ մի օր Երեւանում են ճաչակելու արդէն անխուսափելի դարձող նոր ուղղագրութեան բարիքները...

Սակայն ո՞վ կարող էր սպասել, որ այդ նոր ուղղագրութիւն կոչուածը հայ բառի ոլաւաղումը կարող է հասցնել աքսուրդի՝ նոյնիսկ ոչ սովորական, այլ գիտական կամ, ինչպէս մեզանում ընդունուած է ասել՝ ակադեմիական հրատարակութեան պարագային: Ապացոյց՝ Պետրոս Դուրեանի Երկերի ժողովածուի երկհատորեակի գիտա – ակադեմիական հրատարակութեան Ա. հատորը (Երեւան, 1971): Ահա մի քանի «գոհարներ» այդ հատորից.

Չ'իս աստղազարդ երկին սփոփել չ'է կարող... (էջ 18),
Սիրեցէք գ'միմեանս... (21),
Սիրեցէք գ'իրար... (21),
... գիտեն միայն գ'այս աստղեր... (23),
Դեռ չը ճանչցա՞ք գ'այն... (29),
... այն է կոչել գ'ինձ... (29),
Սիրող էակ ճանչել գ'անի... (49),
Ես կը պաշտեմ գ'իմ գ... (65),
Չ'որս ուր օրն է Նա գծէր... (65),
Չ'աշխարհակալն Արտաչէս... (66),
Բրցուց, քաղեց գ'անոնք սրտէս.. (69),
Ուսկից եւ մերթ գ'անամպ երկինք... (83),
երեկոյեան քալն կը սոզար բարդի խաւ... (89, 284, 288)...

Մեկնաբանութեան կարիք չկայ. միայն ասենք, որ սրանք այդ «գոհարների» չընչին մասն են:

Այսպիսի զրպարտութիւն կարող էր լինել միայն արեգեանական ուղղագրութեամբ ընդարմացած միջավայրում:

Գրպարտական այսպիսի իմացութեամբ արեգեանականները պայքարում են Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման դէմ, այն որակելով, «հետադարձ շարժում»: Բայց մի՞թէ հնարաւոր է պատկերացնել ամենայետադիմական մի կացութիւն, երբ երեկոյեան բառը փոխուի եւ դառնայ երեկոյյան...

Արեգեանականների «առաջընթաց շարժումն» իր ծիրի մէջ է առել մեր կենցաղի բոլոր բնագաւառները:

Վերջերս մի պատասխանատու պետական հայ ինձ դանգատուում էր, որ հիւրանոցում իր ազգանունն էլ, անունն էլ «սխալ են գրել.

– Եղբայր, ես Շահե չեմ, Շահէ եմ. ես Քարտաչեան չեմ, Քարտաչեան եմ. Այնպէս արձանագրեցէք, ինչպէս որ կայ ... ես իմ իրաւունքս է որ կը պահանջեմ: Եւ այս իրաւունքս ինձի Մեսրոպ Մաշտոցը տուաւ: Անոր գերեզմանը պղծել – խմամել դիտէք, պղծե՛ւ, բայց ան նոր գրելակերպը մոռցա՛ք...

Եթէ մարդն այսքան յաւապին է ընկալում ընդամէնը հիւրանոցային թղթերում իր անուն – ազգանունի անհարազատ ձեւով նչուելը, ապա ինչպէ՞ս կը վերաբերուէր բանաստեղծը՝ իր գրական ժառանգութիւնը տպագրուած տեսնելով այլակերպ ուղղագրութեամբ: Ո՞ւր է մնում հեղինակային իրաւունքը, որն օրէնքով նախատեսուած է յարգել:

Գաղափարական եւ կամ թէ զուտ նիւթական՝ մի խօսքով հեղինակային՝ մի եւ նոյն է, իրաւունք մնում է իրաւունք:

Ոչ մի կերպ հասկանալի չէ այն իրողութիւնը, որ 1922 – 1991 թ. ընթացքում Խորհրդային Հայաստանում պրոմեսրոպեանական ուղղագրութիւնը պարտադրուել է նաեւ արեւմտահայ ուրիշ հեղինակներին: Եթէ իրաւունքին նայենք քաղաքականութիւնից վեր կանգնած տրամաբանութեամբ, նոյ ուղղագրութեան մասին 1922 թ. խորհրդային Որոշումը ի զօրու չէր տարածուել արտասահմանեան հեղինակների վրայ, թէպէտեւ նրանք Հայ էին:

Այսօր, վերանայելով անցեալը, խորհրդանիշ ու յաւ ենք դրում՝ բացատրելի հնարաւորութիւններ թէկուզ տարբեր լեզուաբէմ օգտագործուած լինելու պատկութիւնից: Ցիրաւի, եւ՛ Պետրոս Դուրեանի վերոյիշեալ երկու հատորներից ամէն մէկի 20·000, եւ՛ Դանիել Վարուժանի Երկերի Լիակատար ժողովածուի պիտա – ակադեմիական հրատարակութեան (1986 – 1987 թթ.) երեք հատորներից իւրաքանչիւրի 50·000 օրինակ տպաքանակը մեր մշակութային կեանքի աստեղային ժամի արտայայտութիւններից են: Բայց, աւա՛ղ, այդ բոլոր հատորների մէջ չկայ որեւէ ստեղծագործութիւն, որն իր ուղղագրութեամբ հարազատ լինի բնագրին: Մինչդեռ համայն աշխարհում, դիտական հրատարակութիւնների ժամանակ, իրաւական հիմքը բնագիրն է...

Հասարակական – քաղաքական գիտակներն ու վարչիվերումները անկախացած Հայաստանին ցարդ հնարաւորութիւն չեն տուել պետականօրէն անդրադառնալու 1922 թուականի Մարտ 4–ի տխրանուն Որոշմանը, որը վաղուց պէտք է որ չեղեալ յայտարարուած լինէր՝ վնասազերծելով անցեալում պետին ստեղծելով անհնարին միասնական համազգային Մեսրոպեան ուղագրութեան: Ձենք կասկածում, որ այդ Որոշ-

ՄԱՄՈՒԼ

«LE DAUPHINE LIBERE»

(23 Juillet)

Rouben Elbakian
émerveille de nouveau
son public

Այս խորագրին տակ, թերթը կ'անդրադառնայ այն երեւելի թէնորին որ արդէն տպաւորած էր Փարիզցիները անցեալ Մայիս 10–ին (Սալ Գորթօ) ձայնի իր մեծ կարելիութիւններով, Յուլիս 19, 21 եւ 22–ին երգած է Տոռմի եւ Առաէչի նահանգներուն մէջ, ամրան փառատօնի չըրջանակին մէջ: Հրաւիրուած Վալանսի քաղաքապետութեան կողմէ, Յուլիս 19–ին, Էթուալի եկեղեցիին մէջ առիթը ստեղծուած է լսելու եւ գնահատելու այս հոյակապ ձայնը: Քաղաքապետարանի մշակութային բաժնի դիմումին վրայ, իր համերգին առաջին մասը յատկացուցած է միջնադարեան եւ Կոմիտասի հոգեւոր երգերու ա Գափիլլա մեկնաբանութեան, որ հրապուրած է հայ եւ ոչ – հայ հասարակութիւնը: Երկրորդ մասը նուիրուած էր դասական երաժշտութեան՝ Հէնտէլ, Ռոսինի, Տէպիւսի: Պէրնար Գոմանուէօրի դաշնակի ընկերակցութեամբ հանդիսականները կրցան հիանալ այս բացառիկ, հարուստ, զգայուն ձայնին: Ամբողջական հաղորդակցութիւն ստեղծուեցաւ արուեստագէտին եւ իր հանրութեան միջեւ: Վստահ ենք որ սկիզբն է ստպասկի մը զոր կը մաղթենք յարատեւ վերելքի մէջ համաչխարհային բեմերու վրայ:

ՏԱՆԻԷԼ ԳԱՄՈՐԼԱ

ՎԱԿՆԷՐԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Գերմանիոյ Պայրէօթ քաղաքը ինչպէս ամէն տարի, այս օրերուն ալ կը պատրաստուի վակնէրեան փառատօնին: Այս տարուանը 89–րդն է: Փառատօնը տեղի կ'ունենայ այն թատրոնին մէջ զոր կառուցանել տուած է երգահանը, 1872–ին: Այսօր, անոր թոռը՝ Վոլֆկանկ Վակնէր, 82 տարեկան, տնօրէնն է փառատօնին: Ան ծանօթ է իր խստապահանջութեամբ: Թատրոնին դիմացի կրպակը որ վակնէրեան պաշտամունքին վաճառքին լծուած է, անգամ մը թիրախ եղած է երգահանին թոռան զայրոյթին: Պատճառը այն է որ կրպակին վարիչը օր մը յանդգնած է վակնէր ընտանիքին երկու ըմբոստներուն դիրքերն ալ վաճառքի դնել: Անոնց առաջինը Վոլֆկանկին քոյրն է որ 1939–ին նացիական սարսափէն խոյս տուած է, երկրորդը՝ որդին որ հեռացած է խեղդող այդ միջավայրէն: Տեսնելով անոնց դիրքերը, Վոլֆկանկ անմիջապէս պահանջած է փառատօնին տնօրէնութեան ճամբով, որ վաճառքէն քաշուին անոնք: Այդ օրէն ի վեր հատորները կը չարուննախատին ծախուիլ, բայց առանց յուցադրուած ըլլալու:

Ռիչար Վակնէրի եւ Վակնէր ընտանիքին պատմութիւնը, հիւսուած՝ կիրքերով ու ողբերգութիւններով, կրնայ մըրցիլ Պայրէօթի մէջ բեմադրուած չատ մը գործերու նիւթին հետ: Փառատօնին մեկնակէտը կարելի է տանիլ մինչեւ 1863 թուականը երբ Վակնէր Պայրէօթ հաստատուելէն տասնամեակ մը առաջ ամուսնացած է չատ գեղեցիկ դերասանուհիի մը հետ, բայց կը զողնայ իր բարեկամին՝ խմբավար Ֆոն Պիւլօուի կինը որ Լիսթի աղջիկն է: Արտաքուստ ան նոյն կենակցութիւնը որ մեծ դայթակղութեան պատճառ կ'ըլլայ, ի վերջոյ դատարան կը յանգի երբ Գոզիմայի երրորդ աղջիկ զաւակը Իզոլտ կ'ուզէ որ հաստատուի թէ իր հայրը մօրը ամուսինը չէ, այլ երգահանը:

Վակնէրի ու Գոզիմայի կենակցութիւնը կ'օրինաւորուի 1870–ին. կ'ունենան մանչ զաւակ մը Զիկֆրիտը որ փոքր տղանդ մը ժառանգած է հօրմէն: Այս վերջինը միայն արժանի կը նկատուի անոր յաջորդութեան: Բայց Վակնէրի մահէն առեն 14 տարեկան ըլլալով, փառատօնին ղեկավարութիւնը ձեռք կ'առնէ Գոզիման: Վակնէրի կենդանութեան միայն Ռինկը (1876) եւ Փարսիֆալը (1882) ներկայացուած են, Գոզիմա աստիճանաբար կ'աւելցնէ Թրիսթանը, Երգիչ վարպետները, Թանհոյզերը, Լոհէնկրինը եւ Ուրուական նաւը, ղեկավարութիւնը 1908–ին Զիկֆրիտի փոխանցելէն առաջ:

Խառնակ արկածախնդրութիւններ ապրելէ ետք Զիկֆրիտ 46 տարեկանին կ'ամուսնանայ դեղեցիկ անգլուհիի մը հետ որ 18 տարեկան է: 4 զաւակ կ'ունենան: Տան մշտական հիւրն է Վոլֆ հօրեղբայրը որ ուրիշ մէկը չէ, այլ՝ Ա. Հիթլէրը: Պատերազմի փոթորիկին մէջ ընդհատած փառատօնը կը վերսկսի 1951–ին: Գործը կը ղեկաւարեն երկու թոռնիկները՝ Վոլֆկանկ եւ Վիէլանտ: Առաջինը միայն վարչական գործով կը զբաղի, երկրորդը անոր հիացումին առարկան է իր բեմադրութիւններով: 1966–ին Վիէլանտի մահով Վոլֆկանկ որ սրդողած էր իր զաւակներուն, քոյր ու եղբօր որդիներուն մեծ մասին հետ, միակ տիրականը կը մնայ փառատօնին: 1973–ին կը ստեղծուի Ռ. Վակնէր հիմնարկը ուր կը միանան հանրային իշխանութիւնը, մեկենասներն ու ըմտանիքը: Այդ հիմնարկին կը տրուի փառատօնին տնօրէնը նշանակելու պարտականութիւնը· սկզբունքով, այդ տնօրէնը պէտք է Վակնէր ընտանիքէն մէկը ըլլայ: Յաջորդութեան պայքար մը կը մղուի, որ կ'աւարտի Վոլֆկանկի յաղթութեամբ· իսկ ան իր յաջորդութեան համար յարմարագոյնը նկատած է իր երկրորդ կինը: Ան կիւտրին կը կոչուի ու տրամադրութիւն կը յայտնէ որոշ բարեփոխում մը բերելու փառատօնին չատ քննադատուած որոշ կողմերուն: Մինչդեռ ներկայի տնօրէնին մեռած եղբօրը որդին կ'ուզէ որ Ռ. Վակնէրի երիտասարդական օրերու գործերուն ալ տեղ տրուի փառատօնին յայտարարին մէջ, ինչպէս նաեւ Զիկֆրիտ Վակնէրի ու նոյնիսկ Պրիւքնէրի, Պէրկի, եւայլն:

Համբաւաւոր Տ. Պարէնպոյմ որ Պայրէօթի յանախակի մասնակիցներէն է, կ'ըսէ թէ ճնշումը մեծ է Գերմանիոյ մէջ, որպէսզի որոշուի թէ ինչ պիտի պատահի Վոլֆկանկ Վակնէրի մահէն ետք: Բայց ո՞վ կրնայ ըսել թէ ան երբ կը մահանայ: «Որքան գիտեմ, Աստուած անդամ չէ Ռիշար Վակնէրի հիմնարկին խորհուրդին» կ'աւելցնէ ան:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՍՓԻՒՌՔԻ ԵՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ»ԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԵԱՆԷՆ

Պոխումի համալսարանին վերջամսեայ պարբերականը 2000–ի առաջին թիւին մէջ տեղ տուած է Հայերու ցեղասպանութեան մասին էջերու, կողքին նկարն ալ յատկացնելով նիւթին: Նոյն համալսարանին կից գործող «Սփիւռքի եւ ցեղասպանութեան հետազօտութեան կեդրոն»ի տնօրէն Տոքթոր Միհրան Տապաղի ու նոյն հիմնարկէն Դրիսթին Փլաթի կողմէ ըստորագրուած դրութիւնը խորագրուած է «Ցեղասպանութենէն վերապրում՝ հոգեբեկում եւ վկայութիւն»:

Յօդուածին առաղձը կը կազմեն 1990–ական թուականներուն ցեղասպանութենէն վերապրողներու պատմութիւնները որոնք կ'ամփոփուին «Բերանացի պատմութիւն» վերնագրին տակ: Կորուստներով հարուստ – ընտանիք, բարեկամ, ընկերներ, ընկերային կապեր, եւայլն – այդ պատմութիւններու ամէնէն յատկանշականներուն տեղ տրուած է զրուութեան մէջ: Ցիշուած առաջին վերապրողը փարիզահայ հրշեմանականներու մօտէն ծանօթ դէմք մըն է· Նազարէթ Պէհիկեան: Լուսանկարները յոյց կուտան անցեալէն, յիշողութեան պահպանումին անոր համար ներկայացուցած մեծ կարեւորութիւնը: Ան պատմած է իր ծննդավայր Զէյթունէն մինչեւ Փարիզ ապրած դառնութիւնները: Լուիզա Շահապեան 1900–ին Թարսուս ծնած երկրորդ վերապրողն է: Կը յաջորդեն Գէորգ Քէշիշեանը, Արամ Կիւրեղեանը, 1909–ին Տիյարպէքիր ծնած Սրաքսի Մանուկեանը:

Վերջին էջին մէջ տեղ տրուած է «Սփիւռքի ու ցեղասպանութեան հետազօտութեան հիմնարկ»ին ծանօթացման, անոր հրատարակած պարբերականին: Հիմնարկը մեկնակէտը առած է 1989–ին երբ Պոխումի համալսարանին ընկերային հոգեբանութեան եւ ընկերային մարդագիտութեան բաժինէն աշխատանքի խումբ մը գործել կը սկսի յատկապէս զաղթի եւ ցեղասպանութեան հետազօտութեան մարզին նուիրուած ծրագիրներով: 1994–ին խումբը կը վերածուի անջատ հիմնարկի մը, «Սփիւռքի ու ցեղասպանութեան ուսումնասիրութիւններու հիմնարկ» անունով, նոյն համալսարանին կապուած:

Հիմնարկին գործունէութեան դլխաւոր դաշտերն են ցեղասպանութեան բաղդատական ուսումնասիրութիւնը, հայկական նիւթերու ուսումնասիրութիւնը, զաղթի երեւոյթին հետազօտութիւնը, Սփիւռքի բաղդատական ուսումնասիրութիւնը, վերապրողներու վրայ հոգեբեկումի առընչուած ուսումնասիրութիւններ:

Հետազօտական աշխատանքին առընթեր հիմնարկին հայկական ուսումնասիրութեան բաժինը կազմակերպած է ուսանողներու համար դիտաժողովներ, յուցահանդէսներ, միջազգային դիտահաւաքներ, ինչպէս՝ Պոխումի թանգարանին մէջ Աստուրի յետահայեաց յուցահանդէսը (1993), Հայաստանի մշակոյթին նուիրուած մեծ յուցահանդէսը (1995), «Օտարութեան մէջ ինքնութիւն» (1997), «Ցեղասպանութիւն եւ արդիականութիւն» (1995) դիտահաւաքները:

Հիմնարկը ունի հրատարակութիւններու շարք մըն ալ:

ՄԱՐԴՈՒ ԱՉԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

Ինչ Թադուկ Հանըմը՝ արմատախիլ-ուած, այրեցած իր դիտարանէն, այն անմոռանալի, ստոյգ դիտարանէն՝ այնքան յաճախ վեհերուած հոն, փողոցին բերանը, շատ մը փողոցներու հանդիպակեաց, ուրկէ ամէն բան կը տեսնէր, կը լսէր, ուրկէ իր աչքը կը տարածուէր Գրիգոր աղային տունէն մինչեւ Միքայէլ աղային խանութը, ուր տարիներով հսկած, լըրտեսած, դարանած էր, իր կեանքը անժպտացած էր, երջանկացած էր մեծապուր լրտեսութեան մը մէջ՝ զրկուած, ոլուած, իր փողոցէն, տունէն, դրացիներէն, ապազայ դայթակղութիւններու, դէպքերու հաճոյքէն ու մէկէն ի մէկ ընտանեկուած անծանօթ երկրի մը մէջ, տարամուծուած նոր դէմքերու, առեղծուածային դէպքերու մէջ, որոնց ո՛չ ծագումը, ո՛չ ընթացքը, ո՛չ չարժուածքը դիտէր: Պապ էլ Սեւրայի էն ծայրի խորտան մը 6–րդ՝ էն վերի բարձրադոյն յարկը նեղուած, դէմքերու, անձերու մէկտեղ, որոնց լեզուն չէր հասկնար, բարքերուն վարժուած չէր, զոր հազիւ կը տեսնէր: Թադուկ Հանըմը կ'երեւայ, թէ Սուրեանը խօսած էր նրան օրերը հաչուած են: Միայն թէ չենք կարող մեր զարմանքը չարտայայտել այն կապակցութեամբ, որ ուղղադրութեան միանականացման խնդրով ամէնէն քիչ հետաքրքրուած են գրողներն ու լրագրողները: Նրանց մեծագոյն մասը կամ անտարբերներ են, կամ՝ վարժուած (այսինքն՝ ակամայ) աբեղեանականներ:

Վերջիններիս մէկը՝ ճանաչուած արձակագիր ու լրագրող, որի հետ հին բարեկամներ ենք, անցեալ տարի հրատարակած իր գրքում արտայայտել է նաեւ իր պատկերացումները ու ըմբռնումները գրական ուղղագրութեան վերաբերեալ: Ահա մի հատուած.

«Ուզում են շիլաշփոթ ստեղծել. մի ուղղագրութեամբ գրեցիք, միւսով խօսեցիք ... Մէկ էլ տեսար՝ ասացին, հերիք է, ընչման Մանուկ Աբեղեանի ուղղագրութեամբ գրեցիք, պիտի վերադառնաք դասական ուղագրութեանը: Եւ մի այնպիսի շիլաշփոթ կ'ստուի: Մի ուղղագրութեամբ խօսելու ենք, մի ուրիշ ուղղագրութեամբ գրելու: Սթափուէք, լեռնի Միրիջանեան եւ կոմպանիա, սթափուէք եւ եւս մէկ փորձանք մի քերէք ամոց այն էլ գլխին այնման փորձանքներ եկած մեր ժողովրդի գլխին: ... Մանուկ Աբեղեանի տեղը խաչատուր Աբովեանի կողքին է» ... եւ այլն՝ նոյն դատողութեամբ:

Դրչակից բարեկամս մի բանում իրաւացի է՝ պէտք է սթափուել: Բայց սթափուել՝ թոյլ չտալու համար, որ զրոյն ու մտաւորականը սխալուի այն աստիճան, որ Ազգը երկու՝ մէկը միւսին կարդալ – հասկնալ չկարողացող՝ հատուածների բաժնած լեզուաբանին դէմ ժողովրդի կողմից լուսաւորիչ հռչակուած Խաչատուր Աբովեանի կողքը...

Մեսրոպեան ուղղադրութիւնն անպայման պէտք է վերականգնուի՝ վերահաստատելով համազգային միասնական ուղղագրութիւնը: Դա է միակ միջոցը, որով պիտի վերանայ ոչ միայն մեր դրաւոր լեզուի մէջ, այլեւ չատ ուղեղներում իշխող «շիլաշփոթը»:

Նաեւ պէտք է կարգաւորուի Հայաստանում արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ հեղինակների հրատարակութիւնների ուղղագրութեան խնդիրը: Անկախ նրանից, թէ երբ կը վերահաստատուի Մեսրոպեան ուղագրութիւնը, արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ հեղինակները, պարտադիր կարդով, Հայաստանում պէտք է տպագրուեն միայն Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ:

Իսկ երբ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնուի, մեզանից իւրաքանչիւրը՝ թէ՛ որպէս Հայ, թէ՛ որպէս հեղինակ՝ պիտի զգայ իր ազգային արժանապատուութեան գինը, իր մարդկային եւ գրական իրաւունքի հպարտութիւնը:

Յունիս 28, 2000

ՎԱԿՆԷՐԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Գերմանիոյ Պայրէօթ քաղաքը ինչպէս ամէն տարի, այս օրերուն ալ կը պատրաստուի վակնէրեան փառատօնին: Այս տարուանը 89–րդն է: Փառատօնը տեղի կ'ունենայ այն թատրոնին մէջ զոր կառուցանել տուած է երգահանը, 1872–ին: Այսօր, անոր թոռը՝ Վոլֆկանկ Վակնէր, 82 տարեկան, տնօրէնն է փառատօնին: Ան ծանօթ է իր խստապահանջութեամբ: Թատրոնին դիմացի կրպակը որ վակնէրեան պաշտամունքին վաճառքին լծուած է, անգամ մը թիրախ եղած է երգահանին թոռան զայրոյթին: Պատճառը այն է որ կրպակին վարիչը օր մը յանդգնած է վակնէր ընտանիքին երկու ըմբոստներուն դիրքերն ալ վաճառքի դնել: Անոնց առաջինը Վոլֆկանկին քոյրն է որ 1939–ին նացիական սարսափէն խոյս տուած է, երկրորդը՝ որդին որ հեռացած է խեղդող այդ միջավայրէն: Տեսնելով անոնց դիրքերը, Վոլֆկանկ անմիջապէս պահանջած է փառատօնին տնօրէնութեան ճամբով, որ վաճառքէն քաշուին անոնք: Այդ օրէն ի վեր հատորները կը չարուննախատին ծախուիլ, բայց առանց յուցադրուած ըլլալու:

Ռիչար Վակնէրի եւ Վակնէր ընտանիքին պատմութիւնը, հիւսուած՝ կիրքերով ու ողբերգութիւններով, կրնայ մըրցիլ Պայրէօթի մէջ բեմադրուած չատ մը գործերու նիւթին հետ: Փառատօնին մեկնակէտը կարելի է տանիլ մինչեւ 1863 թուականը երբ Վակնէր Պայրէօթ հաստատուելէն տասնամեակ մը առաջ ամուսնացած է չատ գեղեցիկ դերասանուհիի մը հետ, բայց կը զողնայ իր բարեկամին՝ խմբավար Ֆոն Պիւլօուի կինը որ Լիսթի աղջիկն է: Արտաքուստ ան նոյն կենակցութիւնը որ մեծ դայթակղութեան պատճառ կ'ըլլայ, ի վերջոյ դատարան կը յանգի երբ Գոզիմայի երրորդ աղջիկ զաւակը Իզոլտ կ'ուզէ որ հաստատուի թէ իր հայրը մօրը ամուսինը չէ, այլ երգահանը:

Վակնէրի ու Գոզիմայի կենակցութիւնը կ'օրինաւորուի 1870–ին. կ'ունենան մանչ զաւակ մը Զիկֆրիտը որ փոքր տղանդ մը ժառանգած է հօրմէն: Այս վերջինը միայն արժանի կը նկատուի անոր յաջորդութեան: Բայց Վակնէրի մահէն առեն 14 տարեկան ըլլալով, փառատօնին ղեկավարութիւնը ձեռք կ'առնէ Գոզիման: Վակնէրի կենդանութեան միայն Ռինկը (1876) եւ Փարսիֆալը (1882) ներկայացուած են, Գոզիմա աստիճանաբար կ'աւելցնէ Թրիսթանը, Երգիչ վարպետները, Թանհոյզերը, Լոհէնկրինը եւ Ուրուական նաւը, ղեկավարութիւնը 1908–ին Զիկֆրիտի փոխանցելէն առաջ:

Խառնակ արկածախնդրութիւններ ապրելէ ետք Զիկֆրիտ 46 տարեկանին կ'ամուսնանայ դեղեցիկ անգլուհիի մը հետ որ 18 տարեկան է: 4 զաւակ կ'ունենան: Տան մշտական հիւրն է Վոլֆ հօրեղբայրը որ ուրիշ մէկը չէ, այլ՝ Ա. Հիթլէրը: Պատերազմի փոթորիկին մէջ ընդհատած փառատօնը կը վերսկսի 1951–ին: Գործը կը ղեկաւարեն երկու թոռնիկները՝ Վոլֆկանկ եւ Վիէլանտ: Առաջինը միայն վարչական գործով կը զբաղի, երկրորդը անոր հիացումին առարկան է իր բեմադրութիւններով: 1966–ին Վիէլանտի մահով Վոլֆկանկ որ սրդողած էր իր զաւակներուն, քոյր ու եղբօր որդիներուն մեծ մասին հետ, միակ տիրականը կը մնայ փառատօնին: 1973–ին կը ստեղծուի Ռ. Վակնէր հիմնարկը ուր կը միանան հանրային իշխանութիւնը, մեկենասներն ու ըմտանիքը: Այդ հիմնարկին կը տրուի փառատօնին տնօրէնը նշանակելու պարտականութիւնը· սկզբունքով, այդ տնօրէնը պէտք է Վակնէր ընտանիքէն մէկը ըլլայ: Յաջորդութեան պայքար մը կը մղուի, որ կ'աւարտի Վոլֆկանկի յաղթութեամբ· իսկ ան իր յաջորդութեան համար յարմարագոյնը նկատած է իր երկրորդ կինը: Ան կիւտրին կը կոչուի ու տրամադրութիւն կը յայտնէ որոշ բարեփոխում մը բերելու փառատօնին չատ քննադատուած որոշ կողմերուն: Մինչդեռ ներկայի տնօրէնին մեռած եղբօրը որդին կ'ուզէ որ Ռ. Վակնէրի երիտասարդական օրերու գործերուն ալ տեղ տրուի փառատօնին յայտարարին մէջ, ինչպէս նաեւ Զիկֆրիտ Վակնէրի ու նոյնիսկ Պրիւքնէրի, Պէրկի, եւայլն:

Համբաւաւոր Տ. Պարէնպոյմ որ Պայրէօթի յանախակի մասնակիցներէն է, կ'ըսէ թէ ճնշումը մեծ է Գերմանիոյ մէջ, որպէսզի որոշուի թէ ինչ պիտի պատահի Վոլֆկանկ Վակնէրի մահէն ետք: Բայց ո՞վ կրնայ ըսել թէ ան երբ կը մահանայ: «Որքան գիտեմ, Աստուած անդամ չէ Ռիշար Վակնէրի հիմնարկին խորհուրդին» կ'աւելցնէ ան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ԵՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԵԱՆԷՆ

Պոխումի համալսարանին վերջամսեայ պարբերականը 2000–ի առաջին թիւին մէջ տեղ տուած է Հայերու ցեղասպանութեան մասին էջերու, կողքին նկարն ալ յատկացնելով նիւթին: Նոյն համալսարանին կից գործող «Սփիւռքի եւ ցեղասպանութեան հետազօտութեան կեդրոն»ի տնօրէն Տոքթոր Միհրան Տապաղի ու նոյն հիմնարկէն Դրիսթին Փլաթի կողմէ ըստորագրուած դրութիւնը խորագրուած է «Ցեղասպանութենէն վերապրում՝ հոգեբեկում եւ վկայութիւն»:

Յօդուածին առաղձը կը կազմեն 1990–ական թուականներուն ցեղասպանութենէն վերապրողներու պատմութիւնները որոնք կ'ամփոփուին «Բերանացի պատմութիւն» վերնագրին տակ: Կորուստներով հարուստ – ընտանիք, բարեկամ, ընկերներ, ընկերային կապեր, եւայլն – այդ պատմութիւններու ամէնէն յատկանշականներուն տեղ տրուած է զրուութեան մէջ: Ցիշուած առաջին վերապրողը փարիզահայ հրշեմանականներու մօտէն ծանօթ դէմք մըն է· Նազարէթ Պէհիկեան: Լուսանկարները յոյց կուտան անցեալէն, յիշողութեան պահպանումին անոր համար ներկայացուցած մեծ կարեւորութիւնը: Ան պատմած է իր ծննդավայր Զէյթունէն մինչեւ Փարիզ ապրած դառնութիւնները: Լուիզա Շահապեան 1900–ին Թարսուս ծնած երկրորդ վերապրողն է: Կը յաջորդեն Գէորգ Քէշիշեանը, Արամ Կիւրեղեանը, 1909–ին Տիյարպէքիր ծնած Սրաքսի Մանուկեանը:

Վերջին էջին մէջ տեղ տրուած է «Սփիւռքի ու ցեղասպանութեան հետազօտութեան հիմնարկ»ին ծանօթացման, անոր հրատարակած պարբերականին: Հիմնարկը մեկնակէտը առած է 1989–ին երբ Պոխումի համալսարանին ընկերային հոգեբանութեան եւ ընկերային մարդագիտութեան բաժինէն աշխատանքի խումբ մը գործել կը սկսի յատկապէս զաղթի եւ ցեղասպանութեան հետազօտութեան մարզին նուիրուած ծրագիրներով: 1994–ին խումբը կը վերածուի անջատ հիմնարկի մը, «Սփիւռքի ու ցեղասպանութեան ուսումնասիրութիւններու հիմնարկ» անունով, նոյն համալսարանին կապուած:

Հիմնարկին գործունէութեան դլխաւոր դաշտերն են ցեղասպանութեան բաղդատական ուսումնասիրութիւնը, հայկական նիւթերու ուսումնասիրութիւնը, զաղթի երեւոյթին հետազօտութիւնը, Սփիւռքի բաղդատական ուսումնասիրութիւնը, վերապրողներու վրայ հոգեբեկումի առընչուած ուսումնասիրութիւններ:

Հետազօտական աշխատանքին առընթեր հիմնարկին հայկական ուսումնասիրութեան բաժինը կազմակերպած է ուսանողներու համար դիտաժողովներ, յուցահանդէսներ, միջազգային դիտահաւաքներ, ինչպէս՝ Պոխումի թանգարանին մէջ Աստուրի յետահայեաց յուցահանդէսը (1993), Հայաստանի մշակոյթին նուիրուած մեծ յուցահանդէսը (1995), «Օտարութեան մէջ ինքնութիւն» (1997), «Ցեղասպանութիւն եւ արդիականութիւն» (1995) դիտահաւաքները:

Հիմնարկը ունի հրատարակութիւններու շարք մըն ալ:

ՄԱՐԴՈՒ ԱՉԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

Ինչ Թադուկ Հանըմը՝ արմատախիլ-ուած, այրեցած իր դիտարանէն, այն անմոռանալի, ստոյգ դիտարանէն՝ այնքան յաճախ վեհերուած հոն, փողոցին բերանը, շատ մը փողոցներու հանդիպակեաց, ուրկէ ամէն բան կը տեսնէր, կը լսէր, ուրկէ իր աչքը կը տարածուէր Գրիգոր աղային տունէն մինչեւ Միքայէլ աղային խանութը, ուր տարիներով հսկած, լըրտեսած, դարանած էր, իր կեանքը անժպտացած էր, երջանկացած էր մեծապուր լրտեսութեան մը մէջ՝ զրկուած, ոլուած, իր փողոցէն, տունէն, դրացիներէն, ապազայ դայթակղութիւններու, դէպքերու հաճոյքէն ու մէկէն ի մէկ ընտանեկուած անծանօթ երկրի մը մէջ, տարամուծուած նոր դէմքերու, առեղծուածային դէպքերու մէջ, որոնց ո՛չ ծագումը, ո՛չ ընթացքը, ո՛չ չարժուածքը դիտէր: Պապ էլ Սեւրայի էն ծայրի խորտան մը 6–րդ՝ էն վերի բարձրադոյն յարկը նեղուած, դէմքերու, անձերու մէկտեղ, որոնց լեզուն չէր հասկնար, բարքերուն վարժուած չէր, զոր հազիւ կը տեսնէր: Թադուկ Հանըմը կ'երեւայ, թէ Սուրեանը խօսած էր նրան օրերը հաչուած են: Միայն թէ չենք կարող մեր զարմանքը չարտայայտել այն կապակցութեամբ, որ ուղղադրութեան միանականացման խնդրով ամէնէն քիչ հետաքրքրուած են գրողներն ու լրագրողները: Նրանց մեծագոյն մասը կամ անտարբերներ են, կամ՝ վարժուած (այսինքն՝ ակամայ) աբեղեանականներ:

Վերջիններիս մէկը՝ ճանաչուած արձակագիր ու լրագրող, որի հետ հին բարեկամներ ենք, անցեալ տարի հրատարակած իր գրքում արտայայտել է նաեւ իր պատկերացումները ու ըմբռնումները գրական ուղղագրութեան վերաբերեալ: Ահա մի հատուած.

«Ուզում են շիլաշփոթ ստեղծել. մի ուղղագրութեամբ գրեցիք, միւսով խօսեցիք ... Մէկ էլ տեսար՝ ասացին, հերիք է, ընչման Մանուկ Աբեղեանի ուղղագրութեամբ գրեցիք, պիտի վերադառնաք դասական ուղագրութեանը: Եւ մի այնպիսի շիլաշփոթ կ'ստուի: Մի ուղղագրութեամբ խօսելու ենք, մի ուրիշ ուղղագրութեամբ գրելու: Սթափուէք, լեռնի Միրիջանեան եւ կոմպանիա, սթափուէք եւ եւս մէկ փորձանք մի քերէք ամոց այն էլ գլխին այնման փորձանքներ եկած մեր ժողովրդի գլխին: ... Մանուկ Աբեղեանի տեղը խաչատուր Աբովեանի կողքին է» ... եւ այլն՝ նոյն դատողութեամբ:

Դրչակից բարեկամս մի բանում իրաւացի է՝ պէտք է սթափուել: Բայց սթափուել՝ թոյլ չտալու համար, որ զրոյն ու մտաւորականը սխալուի այն աստիճան, որ Ազգը երկու՝ մէկը միւսին կարդալ – հասկնալ չկարողացող՝ հատուածների բաժնած լեզուաբանին դէմ ժողովրդի կողմից լուսաւորիչ հռչակուած Խաչատուր Աբովեանի կողքը...

Մեսրոպեան ուղղադրութիւնն անպայման պէտք է վերականգնուի՝ վերահաստատելով համազգային միասնական ուղղագրութիւնը: Դա է միակ միջոցը, որով պիտի վերանայ ոչ միայն մեր դրաւոր լեզուի մէջ, այլեւ չատ ուղեղներում իշխող «շիլաշփոթը»:

Նաեւ պէտք է կարգաւորուի Հայաստանում արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ հեղինակների հրատարակութիւնների ուղղագրութեան խնդիրը: Անկախ նրանից, թէ երբ կը վերահաստատուի Մեսրոպեան ուղագրութիւնը, արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ հեղինակները, պարտադիր կարդով, Հայաստանում պէտք է տպագրուեն միայն Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ:

Իսկ երբ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնուի, մեզանից իւրաքանչիւրը՝ թէ՛ որպէս Հայ, թէ՛ որպէս հեղինակ՝ պիտի զգայ իր ազգային արժանապատուութեան գինը, իր մարդկային եւ գրական իրաւունքի հպարտութիւնը:

Յունիս 28, 2000

ՄԱՐԴՈՒ ԱՉԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

Ինչ Թադուկ Հանըմը՝ արմատախիլ-ուած, այրեցած իր դիտարանէն, այն անմոռանալի, ստոյգ դիտարանէն՝ այնքան յաճախ վեհերուած հոն, փողոցին բերանը, շատ մը փողոցներու հանդիպակեաց, ուրկէ ամէն բան կը տեսնէր, կը լսէր, ուրկէ իր աչքը կը տարածուէր Գրիգոր աղային տունէն մինչեւ Միքայէլ աղային խանութը, ուր տարիներով հսկած, լըրտեսած, դարանած էր, իր կեանքը անժպտացած էր, երջանկացած էր մեծապուր լրտեսութեան մը մէջ՝ զրկուած, ոլուած, իր փողոցէն, տունէն, դրացիներէն, ապազայ դայթակղութիւններու, դէպքերու հաճոյքէն ու մէկէն ի մէկ ընտանեկուած անծանօթ երկրի մը մէջ, տարամուծուած նոր դէմքերու, առեղծուածային դէպքերու մէջ, որոնց ո՛չ ծագումը, ո՛չ ընթացքը, ո՛չ չարժուածքը դիտէր: Պապ էլ Սեւրայի էն ծայրի խորտան մը 6–րդ՝ էն վերի բարձրադոյն յարկը նեղուած, դէմքերու, անձերու մէկտեղ, որոնց լեզուն չէր հասկնար, բարքերուն վարժուած չէր, զոր հազիւ կը տեսնէր: Թադուկ Հանըմը կ'երեւայ, թէ Սուրեանը խօսած էր նրան օրերը հաչուած են: Միայն թէ չենք կարող մեր զարմանքը չարտայայտել այն կապակցութեամբ, որ ուղղադրութեան միանականացման խնդրով ամէնէն քիչ հետաքրքրուած են գրողներն ու լրագրողները: Նրանց մեծագոյն մասը կամ անտարբերներ են, կամ՝ վարժուած (այսինքն՝ ակամայ) աբեղեանականներ:

Վերջիններիս մէկը՝ ճանաչուած արձակագիր ու լրագրող, որի հետ հին բարեկամներ ենք, անցեալ տարի հրատարակած իր գրքում արտայայտել է նաեւ իր պատկերացումները ու ըմբռնումները գրական ուղղագրութեան վերաբերեալ: Ահա մի հատուած.

«Ուզում են շիլաշփոթ ստեղծել. մի ուղղագրութեամբ գրեցիք, միւսով խօսեցիք ... Մէկ էլ տեսար՝ ասացին, հերիք է, ընչման Մանուկ Աբեղեանի ուղղագրութեամբ գրեցիք, պիտի վերադառնաք դասական ուղագրութեանը: Եւ մի այնպիսի շիլաշփոթ կ'ստուի: Մի ուղղագրութեամբ խօսելու ենք, մի ուրիշ ուղղագրութեամբ գրելու: Սթափուէք, լեռնի Միրիջանեան եւ կոմպանիա, սթափուէք եւ եւս մէկ փորձանք մի քերէք ամոց այն էլ գլխին այնման փորձանքներ եկած մեր ժողովրդի գլխին: ... Մանուկ Աբեղեանի տեղը խաչատուր Աբովեանի կողքին է» ... եւ այլն՝ նոյն դատողութեամբ:

Դրչակից բարեկամս մի բանում իրաւացի է՝ պէտք է սթափուել: Բայց սթափուել՝ թոյլ չտալու համար, որ զրոյն ու մտաւորականը սխալուի այն աստիճան, որ Ազգը երկու՝ մէկը միւսին կարդալ – հասկնալ չկարողացող՝ հատուածների բաժնած լեզուաբանին դէմ ժողովրդի կողմից լուսաւորիչ հռչակուած Խաչատուր Աբովեանի կողքը...

Մեսրոպեան ուղղադրութիւնն անպայման պէտք է վերականգնուի՝ վերահաստատելով համազգային միասնական ուղղագրութիւնը: Դա է միակ միջոցը, որով պիտի վերանայ ոչ միայն մեր դրաւոր լեզուի մէջ, այլեւ չատ ուղեղներում իշխող «շիլաշփոթը»:

Նաեւ պէտք է կարգաւորուի Հայաստանում արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ հեղինակների հրատարակութիւնների ուղղագրութեան խնդիրը: Անկախ նրանից, թէ երբ կը վերահաստատուի Մեսրոպեան ուղագրութիւնը, արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ հեղինակները, պարտադիր կարդով, Հայաստանում պէտք է տպագրուեն միայն Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ:

Իսկ երբ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնուի, մեզանից իւրաքանչիւրը՝ թէ՛ որպէս Հայ, թէ՛ որպէս հեղինակ՝ պիտի զգայ իր ազգային արժանապատուութեան գինը, իր մարդկային եւ գրական իրաւունքի հպարտութիւնը:

Յունիս 28, 2000

ՄԱՐԴՈՒ ԱՉԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

Ինչ Թադուկ Հանըմը՝ արմատախիլ-ուած, այրեցած իր դիտարանէն, այն անմոռանալի, ստոյգ դիտարանէն՝ այնքան յաճախ վեհերուած հոն, փողոցին բերանը, շատ մը փողոցներու հանդիպակեաց, ուրկէ ամէն բան կը տեսնէր, կը լսէր, ուրկէ իր աչքը կը տարածուէր Գրիգոր աղային տունէն մինչեւ Միքայէլ աղային խանութը, ուր տարիներով հսկած, լըրտեսած, դարանած էր, իր կեանքը անժպտացած էր, երջանկացած էր մեծապուր լրտեսութեան մը մէջ՝ զրկուած, ոլուած, իր փողոցէն, տունէն, դրացիներէն, ապազայ դայթակղութիւններու, դէպքերու հաճոյքէն ու մէկէն ի մէկ ընտանեկուած անծանօթ երկրի մը մէջ, տարամուծուած նոր դէմքերու, առեղծուածային դէպքերու մէջ, որոնց ո՛չ ծագումը, ո՛չ ընթացքը, ո՛չ չարժուածքը դիտէր: Պապ էլ Սեւրայի էն ծայրի խորտան մը 6–րդ՝ էն վերի բարձրադոյն յարկը նեղուած, դէմքերու, անձերու մէկտեղ, որոնց լեզուն չէր հասկնար, բարքերուն վարժուած չէր, զոր հազիւ կը տեսնէր: Թադուկ Հանըմը կ'երեւայ, թէ Սուրեանը խօսած էր նրան օրերը հաչուած են: Միայն թէ չենք կարող մեր զարմանքը չարտայայտել այն կապակցութեամբ, որ ուղղադրութեան միանականացման խնդրով ամէնէն քիչ հետաքրքրուած են գրողներն ու լրագրողները: Նրանց մեծագոյն մասը կամ անտարբերներ են, կամ՝ վարժուած (այսինքն՝ ակամայ) աբ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց հօր՝ Մուշեղ Երեւանեանի թաղմ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Համբարձում Ղազարոսեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

***

Ատոլիկ Ճանիկեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր չատ սիրելի պաւկին ժան – Փիէրի, անոր արկածալի մահուան (1989, Յուլիս, 43 տարեկանին, Թայլանտ) 11–րդ տարելիցին, ինչպէս նաեւ իր սիրելի ծնողաց Սեբաստացի Արմենակ եւ Զազան Միխայէլեանի, անոնց մահուան 17–րդ տարելիցին առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Մարմնամարզական Միութեան եւ ԿԱՑԾ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Ակումբի գնման նուիրատուներու ցանկ։

Տէր եւ Տիկին Վ. Քէչիչեան, Պր. Ժ. Քէչիչեան 500–ական Ֆր., Կայծ Նոր Սերունդ Միութիւն, Նազարբէկ Երիտասարդական Միութիւն 5000–ական Ֆր., Պր. Պ. Էմմայեան 300 Ֆր., Օրդ. Ա. Շիմշիրեան, Օրդ. Ս. Շիմշիրեան 500–ական Ֆրանք, Օրդ. Դ. Նաճարեան 2000 Ֆր., Պր. Գ. Պահատուրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տուզեան, Հ. Մ. Մ. Ֆրանս. 1000–ական Ֆրանք, Պր. Դ. Տօնիկեան 100 Ֆրանք, Միութենական 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Տարագճեան 3000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պաժան 50 Ֆր., Տիկին Զաքարեան 1500 Ֆր., Միութենական 1000 Ֆր., Տիկին Թագուրեան – Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Ա.նթապլի, Տէր եւ Տիկին Գ. Քէչիչեան 500–ական Ֆր., Պր. Գ. Մաճարեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Ա.նէճեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռ. Մարտիկեան 500 Ֆր., Թաչճըօղլու ընտանիք 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եղիկ Մեխաբեան 2000 Ֆր., Պր. Հ. Ա.ճէմեան 500 Ֆրանք, Պր. Ժ. Փօլատեան 2500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թօփուզեան 500 Ֆր., Միութենական 200 Ֆր.։

(Շար.)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒԼԻՍ 30 ՎԱՐԴԱՎԱՌ։ ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹԻԻՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Երկուշաբթի, Յուլիս 31 Ր. Օր վարդավառի։ Յիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Հոգեհանգիստ՝ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Կը պատարագէ՝
ԳԱՒՌԻԿ ՔՀՆԱ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

կիրակի, Յուլիս 30

Պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆԱ. ԹՈՇՃԵԱՆ

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire
du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)

LE 14 OCTOBRE

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ – Վարդավառի առթիւ, Տիկին Վարդուհի Շիրինեանէ 1000 Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՆՈՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾ ՊԱՆԴՈՒԿ
ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
«ԱՐՓԻ»
– ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ –
ՀԱՃԵԼԻ ՄԻՋԱՎԱՅՐ –
ՄԱՏՋԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
լոգարանով, հեռատեսիլով
սենեակներ + նախաճաշ
նոր սարքաւորումներով
Մէկ հոգինոց 270 FF
Երկու հոգինոց 370 FF
Երեք հոգինոց 470 FF
Ջեղչեալ գիներ
երկար կեցութեան պարագային
HOTEL / PENSION
«ARPI»
Kochgasse 15
1080 VIENNA — AUSTRIA
☎ 43-1-405 00 33
Fax 43-1-405 00 33-37
E-mail : contact@hotelarpi.com
web-site : www.hotelarpi.com

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël **RESERVATION au 04.94.19.51.50**

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55